

248.779

OSZK

.....

OSZK

Országos Széchenyi Könyvtár

46
SIENKIEWICZ

VIZÖZÖN

231

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT KIADÁSA BUDAPEST

partis

SIENKIEWICZ HENRIK

★

VIZÖZÖN

REGÉNY

FORDITOTTA: ★★

Sík Sándor dr. előszavával

BUDAPEST

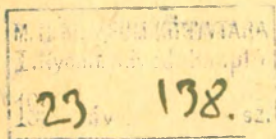
A SZENT-ISTVÁN-TÁRSULAT KIADÁSA

1923.

~~P. e. col.~~
~~364 F~~
~~2.~~

248779

ELSŐ KÖNYV.

I. FEJEZET.

Fehéren köszöntött be az ezerhatszázötvenötödik esztendő. A föld csonttá fagyott, zuzmara borította a fákat. A hó csillogott. Az emberlakta helyek körül vadak ólálkodtak, a halálra rémült madarak pedig megkopogtatták a fagytól bevirágzott, himesre festett ablakokat.

Egy estén Olenka, öreg rokona, Kulvics asszony társaságában virrasztott a szolgaszemélyzet tágas csarnokában. A szolgáltók a falak mentén padokon ülve fontak. A kapu előtt egy tagbaszakadt, borzas kamasz forgatta a köszörükövet, egyhangúan dudolva ehhez. A tűzhely lobogó lángja olykor bevilágította Olenka arcát, sötét pillákkal árnyékolta, gondolkodó szemét, tejfehér bőrét és lenszinű haját.

A gyászfátyol még komolyabbá varázsolta a természet-től amúgy is komoly lényét. Talán éppen sorsának bizonytalansága fölött elmélkedett...

Tíz esztendeje annak, hogy nem látta Kmicie Andrást, akit számára férjül szemelt ki a nagyapja.

Ez elmosódott emlékében; lelki szeme előtt egy heves, fiatal úr jelent meg, aki Wodkotyba ritkán látogatott el. Ha pedig oda tévedt, inkább az erdőt, berket járta be muskétájával a vállán és nem igen iparkodott meghódítani a vár kisaszonyát.

— Merre járhat most? Vajjon milyenné vált?

Egy kétség nem tágított a szive legtitkosabb belsejéből; erre fölvilágosítást csak a várva-várt vendég adhatott: — Jósántából választott-e engem? És fog-e valaha szeretni?

Egyszerre száncsengés hallatszott. Egyenlőtlenül csilingelt és közeledett, aztán szánkó állt meg az ajtó előtt.

— Nézd meg, ki ez a késői vendég — szólította meg Olenka a borzást, aki a köszörükövel foglalkozott.

A kamasz pár pillanat multán visszatért, egykedvűen a munkájához fogott, mialatt jelentette:

— Kmicic uraság érkezett.

— Im az ige testté vált — kiáltotta Kulvics aszszonyság.

A leányok fölállottak, az orsójuk szerte gurult a földön.

Olenka maga is fölállt és szívdobogva várakozott. A küszöbön magas, harcias alak jelent meg, nagy bundába burkolva, prémes kucsmával a fején közeledett a csarnok közepe felé. Mikor észrevette, hogy a cselédség hajlékába jött, anélkül, hogy a bundájából kiszedelődzködnék, parancsoló, de kedves csengő hangon kérdezte:

— Hajrá, emberek, hol a vár kisasszonya?

— Itt állok — felelte Olenka.

A fiatal idegen lekapta kucsmáját és a lába elé dobta:

— Kmicic András a nevem — szólt meghajolva.

A fiatal leány tekintete gyorsan kereszteződött a vendégével, erre azután még gyorsabban lesütötte a szemét. De amint tekintete végigsiklott a lovagon, jól szemügyre vette őt és meglátta, hogy annak a bőre bronz, az orra merészen hajlott, a haja világos-szőke és rövidre nyírott, szürke szeméből pedig ragyog a vakmerőség: a fiatalságnak, erőnek és bátorságnak valóságos megtestesülése; ezekhez járult még gondtalansága, őszintesége és jókedve. Balkezét a csipőjére tette, a jobbikkal pödrött egyet sötétszínű bajuszán:

— Lubicsban meg sem állva, egyenesen ide jöttem, hogy lábai elé vessem magamat.

— Értesült kegyelmed nagyapámnak, az udvarnagynak haláláról?

— Igen, azoktól a hétszilvafás laudániaktól, akik csak úgy kérkedtek azzal, hogy a kegyed hozzátartozói. Tőlük hallottam, hogy az én jóltevőm meghalt és őszintén meg is sirattam... Nemes kisasszony, úgy hiszem, emlékszik még arra, hogy nagyapja utoljára négy évvel ezelőtt tisztelt meg bennünket — apámat és engemet — látogatásával. Akkor az ön arcképét is nekem ajándékozta... Ha nincs háború — mert hisz a hadviselés nem házasságkötő intézmény s legfeljebb a halállal egyesít minket — becsületemre, régen itt lettem volna, hogy fölajánlkozzam.

Ezek a nyugodt biztossággal mondott szavak hízgelően hangzottak és izgatták a leányt.

— De hát miért rejti így el magát, hiszen sem a szeme színét, sem a fényét nem láthatom! Kérem, legyen olyan kegyes és cseréljünk csak helyet; majd én állok a kályhához. Így la! Most jó!

És mielőtt a szőke Olenka sejtette volna, gyengéden megfogta és maga körül megfordította.

A leány hosszú pilláit lesütve, elfogultan állott most a nagy világossággal szemközt; ekkor Kmicic elengedte kezét, amelyet eddig szorosán a magáiban tartott:

— Istenemre mondom, valóságos csecse-becse! Száz misét mondatok a derék udvarnagy lelkiüdvéért!... Nos és mikor esküszünk?

— Ó, de sietős a dolga! Nem vagyok ám még az öné — szólt Olenka.

— De az enyém lesz és pedig minél előbb, ha föl is kellene érte égetnem ezt a házat... És én még azt mertem mondani, hogy az arckép hízgelő!... engedje, hadd nézzem még egy kicsit!

— Nem hiába állította a nagyatyám, hogy kegyelmed igen szenvedélyes.

— Már mifelénk Szmolenszkben ez a szokás. Egy-kettő... és a kedvünkre kell tenni! Szótfogadás, vagy halál!

Olenka elmosolyodott. Most már fel merte emelni tekintetét a vőlegényére, a hangja is határozottá vált:

— Tréfás ember kegyelmed; hanem itt az előcsarnokban vagyunk, kövessen, kérem. Úgy gondolom, ilyen hosszú és fáradságos út után nem veti meg a vacsorát a mi társaságunkban.

Olenka Kulvics asszonyhoz fordult:

— Jöjjön, néném.

A zászlós úr kérdezősködve fordult a leány felé:

— Néni?... Ki ez a néni?

— Kulvics asszonyság.

— Pompás! Van az én bandériumomban egy jó cimborám, aki Kulvics Hippocentaurus névre hallgat. Nem valami rokona kegyelmednek?

— Mindenesetre hozzánk tartozó — felelt az asszonyság hajlongva.

— Jó fiú, de olyan hirtelen természetű, mint jó magam

Fiatal apród várta őket égő fáklyával a kezében. András a csarnokban hagyta bundáját és belépett a fogadó-terembe; míg a szomszéd helyiségben terítéshez fogtak, a fiatalok az öreg Kulvicsné éber szeme előtt csendesen beszélgettek.

— Haj — sóhajtott a lovag — micsoda szem és milyen édes száj! Segítetek paradicsomi szentek és óvjatok meg a kisértéstől, mert nem tudok sokáig ellentállni.

— Nem szabad ám a szentek nevét hiába venni!

— Engedje meg legalább, hadd csókolom a kezét.

— Jobb szeretném megtiltani.

— Ebben az esetben nem várok engedelemre; minálunk Szmolenszkben azt tartják: Ha nem adja a maga jószántából, vedd el erővel — ezzel lehajolt és hozzáért ajkával a fiatal leány kezéhez... Olenka nem védekezett...

Kulvics asszony azonban jelentette, hogy feltálták a vacsorát. Kmicic karját nyújtotta a vár kisasszonyának és átvezette az ebédlőbe. Az asztal pompás volt: megterhelve finom étellel és jóféle palackokkal. András hozzá is látott; mikor lecsillapította éhségét, Olenka kérdezgette:

— Így hát nem Orsából érkezik kegyelmed?

— Mit tudom én, hogy honnan érkezem; ma itt, holnap a jó Isten tudja, hol vagyok, a csata, a harc kénye-kedve szerint... Ólalkodom az ellenség körül, mint a farkas a nyáj körül.

— És szembe merne szállni olyan ellenséggel, aki elől maga a hetman is meghátrált?

— Hogy merek-e? Én mindent merek.

— De legalább megbizhatik-e a katonáiban, megvédik-e önt?

— Mindenesetre... eleinte dragonyosok voltak... de egy hónap leteltével hirmondó sem maradt közülök... Azóta önkéntes csapatom van. Itt-ott szedték össze őket, bátor alakok, de semmirekellők... Akit az ellenség el nem pusztít közülök, előbb-utóbb akasztófára kerül.

A lovag kissé elmosolyodott, egy hajtásra kiürítette poharát, azután folytatta:

— Nem, kegyednek fogalma sem lehet arról, miféle alakok ezek; csupa akasztófavirág... A tiszték nemes emberek, de egytől-egyig megbélyegzett egyének... majd mindeniknek megvan a saját külön kis zavaros ügye... különben itt vannak bezállásolva Lubicsban...

— Így hát az egész bandériumával érkezett hozzánk?

— Csak a tisztjeim vannak Lubicsban... el fognak jönni hódolni önnek!

— Úgy-e, a laudániaktól, akikkel útközben találkozott, hallott arról a bizonyos záradékról a nagyapám végrendeletében?

— Hallottam! Isten nyugosztalja őt! A laudániakat úgy-e elibem küldte?

— Nem, ne gondoljon ilyesmire. Én a gyászommal vagyok elfoglalva és imádkozással. Távol van tőlem minden egyéb gondolat; nem... igazán nem is tudnék másra gondolni.

— Ők ezt beszélték nekem... Micsoda gőgös kis kurta-nemesek! Meg akartam fáradságukat jutalmazni... Tudja-e, mit mondtak? «Az orsai nemesség talán el szokta fogadni a bért, mifelénk ezt nem ismerik!» Helyes, gondoltam nem kell a pénz? Utalványoztatok én nektek száz botot!

Olenka két keze közé fogta a fejét:

— Jézus Máriám! Mit cselekedett? — kiáltotta.

— Nyugodjék meg, az ítéletet elhalasztottam... de föllázad a vérem, ha azt látom, hogy ezek a nemeskék komáznak velünk...

— Ezek a nemeskék, mint ahogyan ön nevezi őket, mind igazi régi család sarja. Nagyapa szerette őket. Valahányan vannak, mindannyi szolgált a bandériumában... béke idejében pedig a mi házuk volt az ő otthonuk.

— Minálunk — az angyalát! — a paraszt megmarad parasztnak, nem eszik vele a nemes egy tálból!... Micsoda atyafiságot tartanak ezek az ágrólszakadtak a Billevicsekkal és a Kmicicekkel?

— Nagyapa mindig arra tanított, hogy a vér meg a becsület teszi az embert, nem a jómód. Ezek pedig becsületes emberek, ha nem lennének azok, nem őket rendelte volna gyámjaimul.

— Mit hallok? Őket tette az ön gyámjaiul a nagyapa? Őket!

— Igenis őket. De ne ráncolja azért a homlokát... Csodálkozom, hogy ezt nem mondták meg önnek.

— Nem nagyon kérdezősködtem... Tisztelet a halottnak: én respektálok az udvarnagy úr határozatát, mellyel az én távollétem alatt gondoskodott kegyedről... De most, hogy itt vagyok, ez a kötelesség egyedül rám hárul.

Olenka vonásai egyszerre igen határozottá váltak:

— Vagy elfogadja a végrendeletet minden klauzulájával együtt, vagy lemond az egésztől.

Kmicic egy pillanatig hallgatott, azután így szólt:

— Közeli egybekelésünk fölöslegessé teszi ezt a kérdést... de addig csitt! azoknak. Ez az egyetlen tanácsom számukra. És most: az egészségére, szivem édes hölgye!... Ez az ital pompás! A bor és a kardom: ez a dolgok veleje... Én királynőm, megbocsájtja-e, hogy úgy erőszakoskodtam az imént?... De lássa, én az udvarlást az ágyúk dörgése mellett tanultam és mi katonák csak egyet tudunk igazán: harcolni. Ilyennek ismert engem nagyatyja, a néhai udvarnagy és mégis nekem szánta kegyedet.

— Én a nagyapa kivánságának mindig örömmel tettem eleget — felelte Olenka szendén lesütve a szemét.

Ebben a percben ütötte az éjfél.

— Szent Isten, hogy mulik az idő kegyed mellett... Csak egyet még! Édes szépem, szeret-e? Hiszen, ha csak egy kicsit is, — de szeret-e?

— Erre majd máskor felelek; mert úgy-e, fogom még látni?...

— Minden nap.

A zászlós úr felállt; együtt mentek ki a csarnokba; ott András gyorsan a bundájába bujt és könyörgött a leánynak, hogy menjen vissza, mert kívülről fagyos szél csapott feléjük.

— Jó éjszakát, királyném! Édes álmokat! Én magam úgy sem hunyom le a szememet ez éjjel.

A leány bement a házba. Kmicic a szánba ugrott... Az apró csengetyű csillingelve vitte szerte a hangot, aztán lassan csend lett, már csak alig, alig volt hallható a hang, végre a távolság egészen elnyelte.

II. FEJEZET.

Lubicsban a kastély ablakai bevilágították az éjszakát. A jókedv zajos hangja az udvarra is kihallott. Ahogy a friss havon ropogás jelentkezett, a szolgák hada iparkodott kifelé a gazdát üdvözölni. Hajlongva csókolták a kezét. András tömött erszényt dobott közéjük, majd a meglepetés hangján kérdezte:

— Hová lettek a vendégek? Miért nincs itt senki, hogy engem fogadjon?

A vendégsereg dél óta ült az asztalnál; félig lerészegedve, nem hallotta a gazda érkezését. Iszonyú lárma és zavar

támadt, mikor Kmicic belépett a terembe: — «Lubics örököse!» — kiáltották és kupával a kezükben feléje tolongtak. András kicsinylőleg, csipőre tett kézzel nézte őket: Ah, a jó cimborák, be sem várva őt, lerészegedtek — nevetett, amint dülöngélni látta őket és amint ide-oda tántorogva a székeket fölborítottak. Itt lépegetett Kokoszinszky Jaromir, az óriás, kinek a verekedésben nincsen párja, különben a bandérium hadnagya, méltó társa főnökének, el van ítélve főben járó bűn: asszonyrablás, gyilkosság, gyújtogatás miatt. Két kézzel fogta a tokaji borral teli kancsót... Utána Janicky úr következett, aki számüzetésben volt, mert két nemes urat ölt meg, egyiket párbajban, a másikat gyáván, orozva; csak a háború közbejötté mentette meg a hóhér kezétől. Harmadiknak Rékusz jött, akinek kezére csak az ellenség vére tapadt, nagy ivónak ismerték és mivel nyakára hágott örökségének, három esztendeje árnyékként járt Kmicic nyomába. Utána Uhlik uram, akit az a bűn terhelt, hogy fegyverrel a kezében tört be a törvényhozás palotájába Szmolenszkben. Úgy, mint ő, senki sem fújta a flótát. Ott volt még Kulvics Hippocentaurus, aki egy fejjel volt nagyobb még az óriás Kokoszinszky-nél is. Végül pedig Zend lovászmester, a páratlan lóidomító és állati hangutánzó.

Mind a hat András körül állt; Kokoszinszky fölemelte a kupát és rekedt hangon rágyújtott a nótára:

Hajtsd fel, bajtárs, ezt a pohárt,
Az úgy sem árt!
Hajtsd fel, mert ami benne van:
Az sárga bor, az színarany!
Az sárga bor, az színarany!

Hajtsd fel, bajtárs, amíg lehet,
E cseppeket!
Még akkor is, ha a halál
Egy óra mulva lekaszál!
Egy óra mulva lekaszál!

A többi karban ismételte:

Még akkor is, ha a halál
Egy óra mulva lekaszál!
Egy óra mulva lekaszál!

Kokoszinszky a poharát átadta Lubics urának.
— Az én hölgyem egészségére! — kiáltotta András.

— Éljen! Éljen! — üvöltötte a sok rekedt torok.

— Éljen gyász után az örömnapi lakodalom után a halál!

Ezután kérdéseikkel ostromolták, amelyeknek nem volt se vége, se hossza:

— A hölgyed? Milyen az arca? Úgy-e szép, mint az angyal? Olyan-e, amilyennek megálmodtad? Akadna-e párja az orsai leányok között?

— Az orsai leányok! Hagyjatok békében. Egy sincs köztük, aki még csak a saruját is megoldhatná! Egy sincs! Értsetek meg, senki sem hasonlítható Billevics Olenkához!

— Óriási helyeslés! És mikor lesz a lakzi?

— Ha letelik a gyász.

— Ne hagyj sokáig epedni!

— Uraim — dadogta Rékusz elcsukló hangon — azon a nagy napon úgy becsipünk, de úgy, tisztelettel legyen mondva, mint a disznók.

— Báránykáim — szakította őket félbe Kmicic — édesek vagytok, akár az angyalok, de most hordjátok el magatokat a pokolba; szeretnék egy kissé tájékozódni a saját otthonomban.

— Abból ugyan nem lesz semmi — tiltakozott Uhlik. — Éltessük a ház urát! Asztalhoz, asztalhoz! Maradt még ott egy-két-kilenc szalmafonatos üveg.

— Különben pedig — tette hozzá Janicky — mi eléggé tájékozódunk már helyetted is. Mondhatom, ez a te Lubicsod valóságos aranybánya.

— Na és az istálló, egyáltalán nem rossz! — ordította Zend. — Két nyerges ló, két huszár-paripa, két kis orosz ló, két kalmuki... szóval, így tovább, mindenből kettő, mint ahogyan két szem van az embernek... Holnap óriási látogatás a ménesnél!

Oly kitűnően utánczott nyerítéssel fejezte be beszédét, hogy dörgő tapsot kapott cimboráitól.

— Megfeledkeztek a pincéről — szólta Rékusz, mire egy pillanatnyi csend lett — teli kátrányozott hordócskával, aztán nagy hordók tömege, pókhálós üvegek és mind-mind gyönyörű csatasorba állítva...

— Adjunk hálát az Úristennek bőkezűségeért — azután asztalhoz, asztalhoz, urak!

...Pohár pohár után következik. Valamennyi egyszerre

beszél. Egyedül Rékus szundikál, mellére lógatva a fejét: Kokoszinszky énekel Uhlik flóta-kisérete mellett. Janicky, a nagy vivó, egy képzelt ellenfél vágásait fogja fel:

— Te támadsz... én kivédem... most vágok: egykettő!... a pokoló vagy!

Hippocentaurus tágra nyílt szemmel kíséri a vagdalozást. Végre fejét csóválja és így szól:

— Pusztulj; és tedd le azt a kardot; két perc nem sok, de addig sem állsz meg Kmiciccel szemben.

— Azt hiszem, egyikünk sem tartaná oda neki a fejét. De velem szemben meg, ha pisztolyra megyünk, kár a puskaport vesztegetned!...

— Állok elébe! Tehát: egy aranyba megy!

— Eredj az aranyaddal! De mi lesz a célpont? — Janicky vizsgálódva nézett körül.

A falon a Billevicsek ősi képei függtek, a képek fölött pedig régi vadászsákmány: bölénykoponyák, szarvasfejek.

— Itt la, ez jó lesz; — szólal meg újra és egy bölényfejre mutat. — Oda kell találni az állat szarvai közé. Egy... két... három arany áll!... merre vannak a pisztolyok?

— Jó lesz! Tartom a három aranyat — szólt bele András. — Zend! gyorsan add elő a pisztolyaimat.

Zend csakhamar visszajött a pisztolyokkal, Janicky rögtön megragadta:

— Meg vannak töltve? — kérdezte.

— Meg.

— Három, négy, tíz arany! — szájkodott a holtrészeg Janicky és fölkapta az egyik pisztolyt.

— Fogd be a szádat, még majd csütörtököt mond a pisztolyod.

— Csütörtököt mond az öregapád... A bölényre, oda a két szarva közé... Egy, kettő, három!

Mindannyian a szörnyetegre szegezték tekintetüket. Janicky fölemelte karját, a pisztoly elsült és a terem megtelt füsttel.

— Nem talált! nem talált! — kiáltotta Kmicic. — Látjátok a golyót, ott lenn a faburkolaton?

— Az első nem számít...

Az óriási lármára a szolgák berohantak a terembe.

— Ki a rongyos haddal! — szitkozódott Kmicic. — Egy, kettő, három!

Újra süvöltött a golyó és ezúttal pár csontdarab hullott le.

— Helyet!... nekünk is pisztolyt ide, vagy muskétát! — kiabálták a többiek.

Részeg eszeveszettségükben ökleikkel lökdösték ki a szolgahadat a teremből.

— Gyorsan elő a pisztolyainkkal és muskétáinkkal.

Negyedóra sem telt bele s a teremben csak úgy süvöltött a golyózápor. A vastag füstfelhőtől már nem látszottak sem a lövöldözők, sem az égő fáklyák. Zend hangja túlharsogta valamennyit: kukorékolt, nyerített, bőgött, nyávogott és csaholt. A golyók összezúzták a faburkolatot, a képekről lehullott a keret; Janicky pedig vad dühvel vagdalta a már úgysis megszaggatott vásznat.

A zajra egész sereg ember futott össze, az udvaron csoportokban álldogáltak. Az ablakokhoz piros arcú leányok dugták az orrukat, hogy jobban lássanak.

Zend volt az első, aki őket fölfedezte:

— Uraim, kivirított az ablak... nézzék, csupa cifra virág!... Előre az ablakhoz!

— Előre! Táncoljunk, szeretkezzünk, éljen a gyönyör!

Borízú, elcsukló hangon ordítva, állatias módon vetették magukat az udvarra. A leányok éles visítással menekültek. Utánuk iramodtak, megfogták, átölelték és behurcolták őket a terembe.

Most azután az asztal körül, ahol folyt és sötét pocsétákban állt az ital, fullasztó volt a pára, az orgia tetőfokára hágott.

Így vigadozott jó cimboráival a nemes András lovag, Orsa zászlósura.

III. FEJEZET.

A következő napokban András úr mindennapos vendég volt Wodkoty-ban. Minden látogatása után jobban oda lett Olenkáért. Egy szép reggelen pedig ilyen beszédet mondott cimboráinak:

— Édes kis báránykáim, készüljete, mert ma hódolhattok az én szépemnek. Együtt megyünk mind Mitrunyba... Séta-szánkázás és a birtok megtekintése... Biztosítlak, hogy megbecsülnek és szívesen látnak benneteket. Hanem aztán a legünnepesebb arcotokat mutassátok! Nyársra huzatom azt, aki megfelelkezik magáról az én szerelmes kisasszonyom előtt.

A lovagok kiöltözködtek, amennyire tudtak és csakhamar négy szán röpítette őket Wodkoty felé. Kmicic az első szánkón foglalt helyet; ennek az alkotmánynak tökéletes medve-formája volt, egy pár kalmuk ló — az ellenségtől szerzett zsákmány — volt eléje fogva. A hám csak úgy tündöklött a sok színes pántlikától, a lovak pávatollal voltak fölbokrétázva, szmolenszki szokás szerint. András lovagon lengyel díszruha volt: zöld bársonybunda, behintve aranypettyel és hódrémmel szegélyezve. Kucsmáján gyémántos forgó, melléje tűzve a darutoll: szép volt és ragyogó, amint Kokoszinszkyvel leült és jókedvűen beszélgetett:

— Ide hallgass, Kokszi! Rengeteget züllöttünk ezen a két éjszakán. Azok a képek, meg a leányok esete semmiképpen sem fognak minket szentek hírébe keverni. Micsoda kutyafülű ez a Zend, száz meg száz bolondságot képes kitalálni. De ki issza meg a levét?... Bizony csak én... Félek is, hogy már szörnyen letárgyalnak a vidéken... De csend legyen! Megérkeztünk.

A díszes társaság egy óriás, magas szürke előszobán át tágas ebédlő-terembe jutott, mely éppen úgy volt díszítve, mint a lubicsi: a faburkolatos falakon a különböző vadászati zsákmányok, meg az ősök. Kissé zavartan álldogáltak és csendesen beszélgettek, akár a templomban és várták a kisasszony megjelenését.

— Te tudsz beszélni — sugta Uhlik Kokoszinszkynek — te fogod a mi nevünkben üdvözölni.

— Előre! bátorság, közeledik!

Olenka csakugyan megjelent; állva maradt a küszöbön, mintha meglepődött volna ekkora tömegtől. András épp szemközt került vele és őszinte hódolattal nézett rá. Eddig mindig csak a fáklyák fényénél találkozott a leánnyal, így napvilágnál még sokkal tündöklőbbnek látta. Szeme olyan, mint a legsötétebb azur; és imádni való volt szemöldöke hófehér homlokán, amelyet ragyogó aranyhaja koronázott.

Ez a könnyelmű, kalandhoz szokott népség még eddig soha nem fordult meg ily nemes, előkelő szűz közelében; kihuzták magukat, mintha csapatszemlén volnának és mély-séges tisztelettel hajoltak meg előtte.

Kmicic végre előre lépett és mátkája kezét csókra emelte:

— Édes kincsem! Elhoztam kegyednek bajtársaimat, akik velem küzdöttek az utolsó harcban.

Olenka komoly maradt és meghajlott:

— Tisztesség nekem és hajlékomnak, hogy ilyen bátor lovagokat üdvözölhetek!

A bátor lovagok újra meghajoltak és lökdösték Kokoszinszkyt, némelyik a kabátja ujját huzgálta:

— Na! beszélj már, sugták neki.

Igy előre tuszkolva, Kokoszinszky kénytelen volt a közóhajnak engedni, kissé köhécselt, szuszogott hozzá, végre belefogott:

— Előkelő, nemes kisasszony!...

Ismét szünet, köhögéssel egybekötve, azután újra kezdte:

— Előkelő, nemes kisasszony!... Nagyon kegyes és nagyon szeretve tisztelt várúrnő... Mint az egész Orsa, a mi hazánk, megbizottja, igazán nem tudom, mit is illenék első-sorban benned ünnepelem. Mert ha a szépségedért lelkesülnék, vagy istennőkhöz méltó erkölceidet zengeném, föl-emelkedném az egekig... fölemelkednél... mondom... az égbe... föl igen... föl... föl...

— Odébb! És szállj le már a földre — szólt közbe András.

Homéri kacaj követte szavait, de hirtelen eszükbe jutott Kmicic intő szava, hogy miképpen viselkedjenek és taktusra valamennyi, mint egy ember, a szájára csapott a kezével.

Kokoszinszky vérvörös lett a zavartól és kitört:

— Beszélj hát magad, te hitetlen!

Ekkor Olenka édesen rátekintett:

— Meghat ez a páratlan ékesszólás. Nem érzem méltónak magamat e nagy tisztességre, amelyben Orsa nevében részesítenek; de a legigazabb, legmelegebb szivemből köszönöm.

Még egyszer szépen meghajlott előttük, a férfiak pedig szép sorjában, rang szerint eléje járultak, köszöntötték; a kardjuk csörömpölt, a bajuszuk alól zavart szavakat és elmorgott üdvözléseket lehetett hallani, de azért szerettek volna mindenáron nagyon előkelőknek látszani. Végre Kmicic közbeszólása kihúzta őket a csávából:

— Királynőm, hozzád járulunk mind és kérünk, nem volna-e kedved egy szánkófordulóra az erdőben. A jó Isten nem hiába küldött nekünk ma fagyot és napsugarat...

— Gondoltam erre és Kulvics nénémet előre küldtem azzal a kéréssel, készítsen nekünk odakint uzsonnát... Egy percre, uraim, csak amíg a bundámat fölveszem.

Kicsit bólintott ezúttal a fejével és kilebbent.

— Na hát, báránykáim, mit szóltok? Hát nem tündérkirályné? Kokszi, öreg, a puszta látásától is elakadt a szavad!

Kokszi nem válaszolhatott, Olenka visszajött útrakészen. A kapuhoz mentek.

— Ez a kegyed szánja? — kérdezte a leány — életemben nem láttam ily szépet.

— Annál jobb, királyném! Ha úgy parancsolja, szálljunk be mind a ketten.

Karjánál fogva besegítette Olenkát, elhelyezte a vánkókat, nagy prémes pokróccal bepólyázta a térdét, lábát és melléje ült.

A lovak megindultak. András Olenka fölé hajolt:

— Jó helye van?

— Nagyon jó! — mondta csendesen a leány.

A szán repült... A levegő tisztasága, a szédületes rohanás édes kábultságba ringatta Olenkát; hátradőlt, félig lehúnyta a szemét és egészen átengedte magát a gyönyörűséges érzésnek. Úgy tetszett neki, mintha az északi szél szárnyán ragadná őt el a mesebeli ország fiatal hercege; oly gyenge volt, teljesen képtelen az ellentállásra. Így repültek mindig távolabbra, mindig gyorsabban... Egyszerre csak két erős kar ölelését érzi a dereka körül, az ajkát forró, égő pecsét zárja le és ő nem akarja felnyitni a szemét...

Édes álmom, csodás tündér-álmom... és repülnek, repülnek tovább... Szavak keltik életre újra:

— Szeretsz?

Olenka fölnyitja a szemét és felel:

— Egész lelkeimmel.

— És én életemmel, meg azon túl is!

A hód-kucsma hozzádörzsölődött a vidra sapkához... Olenka nem tudott magához térni, mi kábítja őt ennyire... a mód, ahogy András szól hozzá... csókjai... vagy ez a fantasztikus repülés az erdőn át?

A szán röpítette őket... A fenyőfák integetve maradtak el mellettük, a hó ropogott, a csengők szóltak és ők a hetedik mennyországban képzelték magukat.

— A világ végéig repülnék így veled és az idők végezetéig — szólt Kmicic.

Olenka susogott:

— Nem helyesen cselekszünk... Ez bűn...

— Ha ez a bűn, hagyj vétkezni, vétkezni akarok még... engedd, drágám, add ide ajkadat...

— Nem... nézze, hiszen már Mitrunyban vagyunk.

— Akár ott, akár másutt, ki törődik ezzel, mikor szeretlek... mikor szeretjük egymást!

Egyszerre felállt, melle dagadt a széles jókedvtől s kiáltani kezdett:

— Haj-hó!

— Ho-hó, ho-hó! — feleltek társai.

— Miért kiáltott így? — kérdezte Olenka.

— A tuláradó boldogságtól, a tuláradó gyönyörtől, angyalom... Kiáltson maga is...

Mint valami ezüstcsengőjű harang hallatszott Olenka hangja:

— Hej-hó!

— Édes királyném, térdelve szeretném imádni.

— Nevetnének majd társaink.

Ebben a pillanatban hangok hallatszottak az utánuk jövő szánokból:

— Hé, álljanak meg! megálljanak!

András összeráncolt homlokkal fordult vissza:

— Mit akarnak ezzel az üvöltéssel?... — Észrevette azonban, hogy vagy száz lépésnyire mögöttük lovasember közeledik megeresztett kantárszárral.

— Vagy nagyot tévedek, vagy Szoroka őrmester lovagol utánunk. Valami történhetett...

Az őrmester elérte a szánt, odaugratott és elfuló hangon szólt:

— Parancsnok uram!

— No, mi az Szoroka?

— Upita lángban áll; verekednek.

— Jézus Máriám! — sikoltott Olenka.

— Ne féljen, drága angyalom... Verekszenek? kik?

— A mi katonáink a polgársággal. Már egészen a piacig nyomultak... A városbeliek már segítségért küldtek... Én nyeregbe kaptam és vágattam ide, hogy kegyelmességedet értesítsem... Alig van lélekzetem.

A többi szán is odagyülekezett, Kmicic tovább folytatta a kérdezősködést:

— Hogy történt a dolog?

— A polgárok megtagadták a lovaink számára kijáró

zabot. Erre mi elvettük erővel... Az embereink megtámadták a polgármestert, ez a házába zárkózott. Előkerültek a pus-kák... a házak lángolnak, a harangot félreverik... Valóságos pokol!

A parancsnok szeme szikrát szórt.

— Rajta! a mieink segítségére! — rikoltott Kokoszinszky.

— A rondák, el akarják nyomni a hadsereget! — szavalt Janicky s arcát elborította örült dühében a vér. — Egy, kettő, támadjunk uraim!

Zend utánozta a bagoly vészajtósló huhogását, a lovak ágaskodtak, míg Rékusz ég felé emelte karját:

— Vágjuk le a ripőköket! Tűzbe velük! Előre!

— Csendesség! — parancsolta Kmicic dörgő hangján — semmi szükség sincs ott rátok. Magam megyek. Térjetek vissza Lubicsba és míg hirt nem adok, meg se moccanjatok.

— Micsoda? — próbált ellenkezni Janicky.

András torkon fogta:

— Szót se, mert ütök!

Csend lett. Bármennyire bizalmaskodtak a vezérrel rendes körülmények között, ilyenkor rettegtek hatalmától.

— Térjen vissza Wodkotyba, szivecském — szólott Olenkához, lecsillapodva a fiatal úr. — Igy elromlott a mulatságunk... gondoltam én, csak hátat kell nekik fordítanom, már nem maradnak békében... Rendet kell teremtenem... Addig nem lesz rend, amíg egy pár fej le nem hullt... Minden jót kegyednek, angyalom és ne aggódjék egy percig sem miattam.

Szólt és beugrott az egyik szánba.

— Upitába! — kiáltott a kocsisra.

IV. FEJEZET.

Pár nap telt el és Kmicic mégsem tért vissza.

A kurtanemesek gyámleányuk köré gyülekeztek, nagy érdeklődéssel kérdezősködve a fiatal zászlós úr felől Gasztovval az élükön, aki módban és éveken gazdag ember volt: minden leányának száz tallér hozományt adott, nem is említve a kelengyét; azután Butrym Kaszien, egy megszámlálhatatlan évű bácsi, aki még Báthory király hadjáratait is emlegette; ott volt unokatestvére: Butrym Jozva, akit maguk között a «csámpásnak» hívtak s aki erős volt, akár a medve, azon-

kívül okos és jó tanácsra mindig készen állt. Szigorúbb volt. Önmaga iránt, mint másokhoz, készebb büntetni, mint megbocsátani.

Mindnyájan kérdezték a kisasszonyt vőlegényének sorsa felől.

— Mondja csak, édes leányunk, hol találjuk őt, hol üdvözölhetjük?

— Föltéve, hogy a lovag meghív bennünket — sietett hozzátenni Butrym Jozva.

— Ne feledjék uraim — szólalt meg Olenka figyelmeztető hangon — ő nem mint szolga, hanem mint parancsoló jött közénk. Mostantól fogva pedig ő reá háramlik a gyámságom.

— Ezzel azt akarja mondani, hogy ne ártsuk többet magunkat a kegyed dolgába; — morgott Jozva.

— Ez azt jelenti, hogy jólábon kell vele maradniok... Hiszen neki is csak az lehet az érdeke, hogy javai felett örködjék... Nos, Gasztov apó, nincs igazam?

— Ez a tiszta igazság — felelte a pátriárka.

Jozva a mérgét öreg rokonán akarta kitölteni:

— Ne horkolj itt, Kaszien!

— Nem alszom én, csupán magamban vizsgálódom.

— Mondd hát, mit látsz?

— Hogy én, fiam, mit látok?... Látom, hogy Kmicic zászlósurunk hatalmas, nagy ember, mi pedig szegények, tehetetlenek vagyunk. Azonkívül kitűnő katona, ami még többet ér. De a társai!... Szentséges egek, a társai! Micsoda banda, valamennyi kész hóhérpecsenye: elítéltek vagy száműzöttek. Csapás ez az országra! Tudják-e, mivel töltötték első estéjüket, mikor Lubicsba jöttek? Célba lövöldöztek muskétáikkal és céltáblául a Billevics-ösök képeit használták. És úgy látom, hogy Kmicic uraság még ezt a gáztettüket is elnézte, tisztán előzékenységből vendégeivel szemben.

Olenka megdöbbenve takarta el arcát két tenyerével:

— Nem, ez nem lehet igaz!

Jozva sietett a tüzet szítani.

— Nem igaz? Haj, jaj! Hát Upitában mit csinálnak!... Amilyenek a katonák, csak olyan a parancsnokuk... Mondhatom, undorító dolgot művelnek: mérszárolnak, gyujtogatnak, asszonyt rabolnak és erőszakoskodnak! És ki jár elül jó példával: maga a drágalátos parancsnok.

— Jozva apó, kérem, ne mondjon ilyeneket... ez nem lehet valóság — suttogta Olenka magánkívül.

— Mit mondhatnék mást? Hiszen eltüri embereinek otromba garázdálkodását. Legalább megbüntetné őket!

Olenkának minden büszkesége, minden jóérzése felháborodott e borzasztó dolgok hallatára.

— Ám legyen. Ha ez a borzasztóság mind igaz, neki választania kell köztem és a társai között.

— És mi segítségére leszünk! — biztosította a kisasszonyt Butrym.

A leány remegő hangon folytatta:

— Ők! Egyedül ők a bűnösök! András oly fiatal, oly hiszékeny. És oly könnyen enged a kisértésnek!

— Hiszen, édes lelkem, mi sem okoljuk őt — mondta a jó Kaszien — tudjuk jól, hogy csak a társai viszik bele mindenféle rosszba.

Olenka magára maradt; szivét a gond és a bánat emésztette. Neheztelt Kmicicre. A büszkeségét bántotta, hogy a lovag védelmére kellett kelnie. Elmékedésében a belépő szolga zavarta meg, aki egy köteg boróka-fenyőt hozott a tűzre.

— Kosztek — szólt ráparancsolva — ülj lóra és menj át Lubicsba; ha a fiatal uraság otthon van, kéretem őt, hogy jöjjön el még ma. Ha nincs otthon, akkor hozd el nekem Znikisz, a baktert.

Két óra leteltével Kosztek visszatért egészen fagyos ábrázattal:

— Znikisz az előszobában várakozik. A nagyúr még nem tért vissza.

Olenka kisietett az öreg bakterhez.

— Adjon Isten jó egészséget, nemes kisasszony! — szólt Znikisz a földig hajolva.

A kisasszony intett, hogy kövesse őt az ebédlőbe:

— Mi történik arra ti felétek?

— Semmi jó. Az uraság még nem jött meg.

— Tudom, Upitában van. Azt akarom hallani, hogy nálatok mi történik?

— Hogy tetszik ezt érteni?

— Ne félj, Znikisz, beszélj; a hajad szála sem fog meggörbülni. Azt beszélik, hogy a nagyúr maga jó és ember-séges, de akik körülötte vannak, könnyelműek. Úgy van-e?

— Hajszen, ha csak könnyelműek volnának!

— Beszélj hát! Légy őszinte!

— Istenem! csakhogy nem lehet ám, kisasszonyom... félek... megtiltották.

— Kicsoda?

— A fiatal uraság...

— Arra felelj: kinek tartozol engedelmességgel?

— A Billevicseknek. Hisz' itt születtem Wodkotyban.

— Helyes! Többet nem térsz vissza Lubicsba; itt tartalak Wodkotyban. Most pedig parancsolom: beszélj!

A bakter térdre vetette magát:

— Kisasszonyom, a végítélet, a pokol van arra! A becsületes embernek nincs egy pernyi nyugta, nincs menekülése!

A leány elsápadt, alig állt a lábán, de iparkodott a hangján erőt venni:

— Igaz, hogy a családi képeinkre lövöldöztek?

— Valóban úgy volt, hogy lövöldöztek! Azután meg leányokat hurcoltak a terembe! Ez így folyik minden este. A faluban csak zokogás, sirás hallatszik, a kastélyban pedig Szodoma és Gomora! Tegnap az egyik lovászt, anélkül, hogy bármi vétke lett volna, karóba huzatták.

— Mikor érkezik vissza az úr?

— Arról nem tudnak semmit. Azt beszélték, hogy holnap mind Upitába indulnak. A lovak készenlétben vannak. Erre fognak elvonulni, puskaport, meg embert akarnak kérni.

— Úgy, erre vonulnak el?... Majd meglátjuk! Eredj, Znikisz, melegedni a konyhára... Az pedig el van határozva: te itt maradsz Wodkotyban.

— Az Isten áldja meg a kisasszonyt erővel, egészséggel!

V. FEJEZET.

Vasárnapra virradtak másnap; Olenka a nénjével éppen templomba készült menni, mikor Kosztek egy sereg érkezését jelentette. Kokoszinszky, Uhlik, Kulvics, Janicky, Rékus és Zend tértek be a házba, a többi katona lóháton maradt a kapu előtt.

Billevics kisasszony komolyan, kissé mereven fogadta az érkezőket. Az urak azt hitték, hogy vőlegényének távolléte teszi a leányt ily komollyá. Kokoszinszky sietett üdvözlését

tolmácsolni az egész sereg nevében, de ezuttal minden zavar nélkül:

— Nemes hölgy! Upita felé jártunkban megállunk itt, hogy lábai elé tegyük legmélyebb hódolatunkat, azzal a kéressel, hogy támogasson bennünket. Emberre lenne szükségünk és puska porra. Méltóztassék tehát megparancsolni jobbagyainak, hogy üljenek lóra és kövessenek bennünket. Upitába megyünk, azt elfoglaljuk és egy kicsit eret vágunk az odalévő polgárokon, azután...

Olenka nem hagyta tovább beszélni:

— Bámulom, hogy így maguktól határoznak és Upita felé vonulnak, holott a vőlegényem meghagyta, hogy várják meg őt. Én úgy tudom, hogy ő parancsol, önök pedig engedelmességgel tartoznak!

A férfiakat megdöbbenette ez a hang. Egymásra bámultak. Zend a száját csucsorította s a bozótban meglepett rigó fütyét hallatta. Kokoszinszky végighuzogatta vastag tenyerét rőt sörényén:

— Istenemre!... nemes kisasszony — szólalt meg végre — úgy látszik, mintha a Kmicic szolgáltnak nézne bennünket. Négy napja, hogy híret sem hallottuk. Azt tartjuk, hogy némi hasznát látná kardjainknak.

— András úr nem háborúskodni tért Upitába, hanem azért, hogy megérdemelt büntetésben részesítse a rakoncátlan katonaságot. Önökre szintén ez a sors vár, ha megszegik parancsát. Különben úgy látom, hogy az önök nyomában csak lázadás és mézszárlás jár...

— Ezt a kérdést nem fogjuk kegyelmességgel feszegetni... Sziveskedjék ellátni bennünket emberrel és puska porral.

— Tőlem sem embert, sem puska port ne várjanak. Jegyezzék meg, uraim, jól szavaimat!

A leány szeme lángolt. Fejét magasra tartva, odalépett a vén betörők elé, akik önkénytelenül hátráltak:

— Árulók! — zugta feléjük. — Ismerem a fajtájukat és ismerem tetteiket is... A törvény üldözi magukat és az emberek iszonyattal fordulnak el önöktől. És a maguk gonoszsága visszaháramlik Andrásra, az én vőlegényemre.

— Hü! A Krisztus hét szent sebére! Cimborák, miféle szózat ez? — ordított Kokoszinszky. — Vagy talán csak álmodunk?

De ekkor Olenka még egy lépést tett előre és felemelt karjával az ajtóra mutatott:

— Menjenek innen. Távozzanak ebben a percben!

A fogukat csikorgatták és ingerülten kapkodtak a kardjuk markolatához; de elvégre ez a fiatal leány, aki őket ily merészen megtámadta, a hatalmas Kmicicnek védőszárnya alatt állott. Végre Kokoszinszky megszólalt:

— Mivel, hogy ilyen szives vendéglátásban részesülünk, nem marad egyéb hátra, minthogy köszönetet mondjunk érte a vár nemes kisasszonyának!

Halásápadtan, gúnyos arccal, tettetett alázatossággal hajlongott oly mélyen, hogy kalpagjának a tolla a földet seperte... A többi követte példáját: lassan elkotródtak.

Mikor bezárult mögöttük az ajtó, Olenka egy lócára roskadt; lelki ereje nagyobb volt a testinél.

A hadfiak, mintha meg lettek volna babonázva, még az udvaron álldogáltak, előttük félkörben a lovak.

Kokoszinszky tért először magához:

— Nahát! Ti báránykák, mit szóltok?

— Ó, hiszen csak ne lenne Kmicic! — szitkozódott a kezeit tördelve, magánkívül Janicky — hiszen el tudtunk volna mi szórakozni ezzel a begyes libával úgy a magunk módja szerint!

— Merd megtenni! Akár támadjad meg egyenesen Kmicic-t! — rikácsolta Zend.

— Ily nemes lovagokat kiutasítani!

— Csupa úri vért!

— Katonákat, kik a hazáért harcoltak!

— Nyeregbe és el Upitába!

Elvágtattak káromkodva, gyalázkodva és egymás közt veszekedve.

Wolmontovicsében koresmára akadtak.

— Jól fog esni egy kis ital ebben a kutya hidegben — ajánlotta Kokoszinszky.

— Fényes eszme! — méltányolta az indítványt kórusban a banda.

A lovakat a kapufélfához kötötték és bevonultak.

A koreσμα laudániakkal volt tele; ott volt az egész Butrym-család. Mise után hazamenet bejöttek kissé melegedni. Erős asztalok körül ültek a kármentő közelében, forró sört vagy krupnikot szürcsölgetve. Mind óriás, szótlán alak

szürke csuklyás köpönyegben, az oldalukon megfeketedett hüvelyű kardjuk lógott. Az egyenlő ruházat, meg a fegyver katonás színt adott nekik. Többnyire aggastyánok vagy egészen fiatalok, húsz éven aluliak voltak. A lovagok beléptére kissé összébb ültek. A katonás megjelenés imponált a laudániaknak. Egymás közt suttogták:

— A lubicsi új uraság tisztjei. Valóban ők azok?...

Az újonnan érkezetteknek csakhamar fejükbe szállt a méhsőr. Zend káromni kezdett, mint száz holló. Mindenfelől bámészan néztek rá. A harcfiak jókedvre derülve, röhögtek. Lassankint a kurta nemesek önkénytelenül közelükbe húzódtak, főleg a fiatalja, akiket mulattatott a dolog. Ekkor a tűz körül ülők is félig odafordultak és Rékus az első, aki felfedezte, hogy fiatal leányok is vannak a társaságban.

Zend toldott hozzá azzal, hogy elkezdett nyöszörögni, mint mikor a nyúl izgul a párja után, majd bögött, mint a szarvas...

Mikor Zend elhallgatott, az ifjú Butryméket szájtátva lesték. Élvezetüket Rékus éles hangja szakította félbe:

— Nézzétek csak! Ott a tűz körül angyalok vannak, angyalkák!

Kokoszinszky beárnyékolta kezével a szemét, hogy jobban lásson:

— Igazat szólsz, öreg! — konstátálta.

— Isten bizony, angyalok — beszélt Uhlik — fene egy helyiség ez! oly sötét, hogy két lépésnyire is alig lát az ember.

— Mi a manót keresnek itt?

— Mit? Hát táncost, meg szeretőt!

— Hé, fiatalok — kérdezte Kokoszinszky. — Mit tárgyaltok ott a tűz körül?

— Melegítjük a lábunkat, uram — felelték azok fuvólázó hangon.

A harcosok közelebb mentek. A lócán sorban ülve fiatal, öreg asszony, meg leány melengette a pucér lábát. Mellettük hever és szárad havas cipőjük.

— Akkor jó lesz rá egy-két tüzes csók, mi? — szolt Kokoszinszky.

— Bizony elfagyott a lábunk az uton.

— Ó, az édes kis lábicik — rikácsolt Rékus, az orrát majd bele ütve a tuskóba, melyre az asszonyok lábukat rakták volt.

Az asszony nép megriad.

— Odébb innen! — szólt rájuk az egyik matróna.

— A fenébe, jobb szeretnék, még közelebb menni... de tudok ám egy kitünő módot a kis, helyes lábak fölmelegítésére, jobbat a tűznél: táncolni, teljes szívvel, lélekkel, most mindjárt!

— Táncoljunk — szólt Uhlik — majd én flótázom hozzá.

A lovagok karjukat nyújtották a leányoknak, a legtöbb pedig erővel fölkapta őket. A leányok engedtek az édes erőszaknak. Elvégre egy kis tánc a vasárnapi mise után, ezt még a pap sem tiltja. Hanem ezekkel az urakkal! Akiknek botrányos orgiájáról a hír szájról-szájra járt...

Ebben a percben fölállt Jozva, az óriás és löcslábával egyenesen Hippocentaurusz felé tartott és torkon ragadva őt, rászólt:

— Előbb talán velem tetszenék egy fordulóra!

Kulvicsnak kidüledt a szeme és mozgott a bajusza:

— Jobb szeretném ezekkel a kis fiatalokkal kezdeni, eljön majd a maga sora is.

De a vérmes Janicky parázs verekedést szimatolva, fölördített:

— Le a mulatságrontóval!

Uhlik letette a flótát, Kokoszinszky pedig biztatta társait:

— Előre, fiúk! Tartsunk össze, vállvetve!

A Butrymok megmozdultak: öregje, fiatalja egyaránt. Óriások és nehézkesek voltak, úgy morogtak, akár a medvék.

— Az arkangyalát, kötekedni akarnak! — kiáltotta Kokoszinszky.

— Mire való e sok szóbeszéd, — szólt nyugodtan Jozva — oszoljanak, vagy ütünk!

Janicky attól való félelmében, hogy még elesnek ettől a kis csetepatétól, a kardja markolatával mellbe vágta az öreget:

— Le a rongy haddal! — üvöltötte.

A kirántott kardok összevillantak... az emberek üvöltése a kardok pengésével egybevegyült... Jozva egy padot ragadott fel, mint valami botocskát és feléjük vágta:

— O mro devla!* — morogta.

Óriás porfelhő lepte el a tusakodókat, nem hallatszott egyéb, mint az ütések, meg a jajveszékélés zaja.

* O mro devla. — Ó, Istenem. (Cigány varázsszó, fohászkodás.)

VI. FEJEZET.

Ugyane nap estéjén érkezett vissza Wodkotyba András úr kétszáz emberrel: akasztófára érett pofákkal. Upitából hozta őket, hogy rendelkezésére bocsássa Radzivill Jánosnak, a nagy hetmannak. Olenka hidegen akarta őt fogadni, de a fiatalember szeméből annyi szerelem sugárzott, hogy a leány minden elhatározása dugába dőlt.

— Nem kételkedhetem, ő igazán szeret — gondolta magában.

András szerelmes, szenvedélyes szavakkal fordult kedveséhez:

— Milyen rémes, hosszú volt az idő távol tőled... Szívesen porrá égettem volna Upitát, hogy egy nappal hamarabb lássalak.

— Úgy-e igazam volt, hogy csatározástól féltettem. Hála Istennek, hogy épen és egészségesen került vissza!

— Micsoda csatározás? Drágám!... Csak kissé visszaszorították a komiszkodókat a katonáim.

— De ön azután gyorsan rendet és békét teremtett köztük?

— Majd mindent sorjában elmesélek kegyednek, kis angyalom.

— Csak egy pillanatig várjon, míg megmelegszik a bor és egypár tojást keverek bele, magam akarom kegyelmedet ellátni.

Kmicic egyedül maradván fel és alá járt a szobában, borzolta a haját, pedergette a bajuszát, szörnyen tépelődött azon, hogyan mondjon el mindent a leánynak:

— Az igazságot, csak az igazságot és pedig egészen... — morogta foga között.

Olenka visszatért, tálcán hozta a füstölgő, illatos, meleg bort. András eléje sietett:

— Most megfogtam a kacsóit és többet el nem illanhat tőlem — és a tálca felett a leányhoz hajolt, aki hátravetve szép szőke fejét, a fölszálló pára mögött védekezett:

— Ön áruló! Eresszen el, kérem, nézze, minden felborul!

András rászorította száját menyasszonya ajkaira:

— Micsoda édes gyönyör, dicsőbb az istenek ambróziájánál! — kiáltott — félek, hogy elvesztem az eszemet!

— Attól tartok, ez már meg is történt. Most pedig üljön le.

András szót fogadott. Olenka kitöltötte a forró italt:

— Így. És most mesélje el, kérem, miképp büntette meg Upitában a bűnösöket?

— Akárcsak bölcs Salamon.

— Na ez már becsületére válik; de hadd halljam!

Kmicic ivott, sóhajtott egyet és hozzáfogott:

— Mikor a katonáim a járandóságukat követelték, az odavaló polgárok így szóltak: «Tisztelt önkéntes urak, önöknek mi rajtunk semmiféle jogos követelésük nincsen. Szivességből adunk szállást, de ami az élélmiszert illeti, azzal csak csengő pénzért szolgálunk».

— Joguk volt így beszélni?

— A törvény szerint joguk volt, de hát a katonák a kardjukon kívül nem ismernek egyéb törvényt... és így válaszoltak: «Fizetünk mi, ha csak az kell, de abban ugyan nem lesz köszönet.» Egyéb sem kellett! A polgármester, meg a tanácsbeliek rögtön elsáncolták magukat... Gondolhatja, hogy ez nem ment simán. Az én vitézeim elővigyázatból kénytelenek voltak egy-két házat felgyújtani... meg aztán néhány polgárt is le kellett csendesíteniök...

— Hogyan lecsendesíteni?

— Egy kardvágás az egész és azt se mondja többé, hogy: bá.

— De hiszen ez gyilkosság!

— Én éppen e kritikus pillanatban jelentem meg. A katonák előadták panaszukat, így kiáltva: «A gyomrunk üres, a torkunk meg száraz!» Hivattam erre a polgármestert. Az egy ideig duzzog, de végre előbujik három hozzá hasonló figura társaságában: «Mire való ez a gyújtogatás, betörés, hiszen mi megadjuk, amit lehet. Mi szegény emberek vagyunk, a törvény védelmez bennünket, oda fogunk folyamodni és kegyelmességednek kell felelni a gázságokért, amelyeket katonái elkövettek...»

— Az Isten szerelmére, uram, remélem, ön a törvény szerint döntött e vitában... Úgy-e, így tett?

— Így tettem? — dadogta András zavartan, akár egy csinyen kapott iskolásfiú. — Édes királynőm, kincsem, ne nehezteljen — szólt szomorú hangon.

A leány nyugtalanul vágott közbe:

— Mi az? Hát hogyan határozott?

— Száz botot verettem a polgármesterre és a három tanácsbelire — nyögte ki egy lélekzettel Kmicic.

Olenka nem felelt, térdét átkulcsolta és gondolkodóan hajtotta le a fejét.

— Szurjon le! — könyörgött a tisztt — de ne ítéljen felettem, ne legyen nehéz szívvel hozzám... Hiszen még van gyónni valóm...

— Még ez nem minden? — sóhajtott a leány.

— Látja, az történt, hogy ezeknek a zsványoknak az a gondolatjuk támadt, hogy segítséget kértek Ponievicsból. Egy század katona érkezett néhány tiszt vezetésével. Én egy kis támadást rendeztem a katonák, meg a tisztek ellen... az Isten szerelmére!... ne nézzen így rám... Megsétáltattam őket ruhátlanul a szabad ég alatt, azután, hogy felmelegedjenek, jól megbotoztattam valamennyit.

Erre Olenka fölkapta a fejét:

— Hát kiveszett önből minden szégyenérzés és lelkiismeret! — kiáltotta.

Kmicic megzavarodva nézett a leányra:

— Istenem, kérem, ne alázzon meg ennyire!... Félre ismer engem...

— Úgy látom, hogy a nagyapám ismerte önt félre.

Kmicic szeme szikrázott, de menyasszonyában is háborgott a Billevics-vér:

— Rajta hát! Bosszankodjék, csikorgassa a fogát! De én nem félek ám öntől minden gyilkostársam mellett sem! Vagy azt hiszi, a lubicsi dolgokat nem hallottam? Az őseim képei szolgáltak céltáblául a maguk multságának a régi és becsületes házból tivornyatanyát csináltak. Nem ismer még, ha azt hiszi, hogy elég gyáva, vagy kiméletes leszek és ezeket elhallgatom!

Kmicic lehorgasztotta fejét:

— Ki mesélt Lubicsról? — kérdezte halkan.

— Az egész vidék.

— Százszorosan megfizetek érte a hétszilvafásoknak! — szólt sötéten. — Ezek katonás mulatozások... Ami pedig a leányokat illeti, én nem...

Olenka hevesen közbevágott:

— Tudom jól: ez már gyönyörűséges társainak az ügye, akik hitetlen, lelketlen zsványok!

— Az én tisztjeim! És nem zsványok!

— Ah igen, a tisztjei! Éppen ma tettem ki a szűröket innen!

— Kitette a szűröket?

— Ki!

— Hitemre! A kegyed gyors elhatározása tetszik nekem! Bizony Isten csodálom magát... Tudja-e, hogy nem kis veszedelemmel jár megtámadni ilyen bácsikat? És úgy-e mégis szót fogadtak magának, szépen, akár a báránykák. Hát azt tudja-e: miért? Mert rettegnek egy bizonyos Kmicictől.

Ez az önhittség és hányaveti modor még jobban tüzelte a leányt:

— Uram! Válasszon köztük és közöttem...

— Miért választanék — felelt vigabb hangon András — megtarthatom én kegyedet is, meg őket is. Nem egyszer mentettek meg a haláltól... azután mind úri familiából való nemes ember, kivéve Zendet, de nála meg különb lovászmester nem akad az egész országban... csak hallaná, hogy tudja utánozni a madarak dalolását — és András jóízű kacagásba tört ki.

Olenka a kezét tördelte ennek a megfoghatatlan és zabolátlan természetnek láttára:

— Legyen meg az Úr akarata! Így hát, ha lemond rólam, menjen egyedül a maga útján, én maradok az enyémen, az Isten velem lesz!

— Magáról lemondani? — kiáltott Kmicic mélységes megdöbbenéssel.

— Lemondott a viselkedésével. És, ha ön nem hajlandó erre, úgy én mondok le... Nem lehetek olyan ember felesége, akiről a becsületes emberek azt tudják, hogy gyilkos és áruló.

— Áruló, én? Kegyelmezzzen, ne vigyen a végsőkhöz! Én akkor is a haza védelmére keltem, mikor mindenki cserben hagyta!

— Ön, mint állítja, megvédte a hazát; de amellett az ellenség sem árthat nekünk többet. A törvényt lábbal tiporja, a gyengéket elnyomja, kinozza az ártatlanokat... Nem! nem! A szívem szakad bele, nem tűröm tovább, nem akarom többé látni!

Kmicic teljesen magánkívül állt föl. Menyasszonya utolsó szavaira megszólalt a lelkiismerete ennek az utolsó csepp vérig katonaembernek.

— Isten áldja! — szólt nyers hangon.

— Menjen békével és az Isten világosítsa fel önt!

— Elmegyek... kegyed epével itat engem...

— Azt hiszi, maga édes mézzel etetett? — felelt Olenka és hangjából kitetszett a visszafolytott sírás.

András megindult az ajtó felé, de egyszerre visszajött és megragadta menyasszonya kezét:

— A keresztre feszített Krisztusra!... hát azt akarja, hogy halva rogyjak össze, ha kiléptem a küszöbön?

A leányt elhagyta minden ereje és zokogásba tört ki. András átölelte, magához szoritotta, szinte a hideg rázta ki, amint lázasan ismételte:

— Ne sírj, Olenka... Az Istenre kérlek, ne sírj... rosszul bántam veled? Ezentúl mindig neked fogadok szót, esküszöm... Elbocsátom a társaimat. Jóváteszem hibámat, amelyet Upitában elkövettem. Mindent megteszek, hogy még légy velem elégedve! Mert szeretlek, nagyon szeretlek... de ne sírj... és úgy-e, mondd: szeretsz te is!...

— Hagyjon el, uram, menjen! Az Isten talán helyreállíthatja a békességet köztünk. Én többé nem neheztelek. De a lelkem tele van szomorúsággal.

★

Magasan járt már a hold a havas tájék felett, mikor András a katonáival Lubics felé ügetett. E havas éjszakán történt először életében, hogy lelkiismeretét szoros vizsgálat alá vette!

— A szentséges Szűz szeplőteleniségére fogadom, meghajlok Olenka kivánsága előtt. A társaimat gazdagon megjutalmazva szélnek bocsátom.

Arra gondolt, hogy Lubicsba érve, a tiszteket részegen fogja viszontlátni:

— Majd megismernek ki vagyok! — és vágtatásra kényszerítette lovát.

Csak mikor előtűnt a kastély hóval fedett teteje, lassította meg a csapat menetét.

A kapu tárva-nyitva állt. Kmicic meglepetten nézett: se világosság, se lárma.

Szoróka őrmester ugrott le elsőnek lováról és megfogta parancsnoka lovának a kengyelszijját.

— Eredj aludni — szólt hozzá Kmicic — a többi pedig,

ki az előcsarnokban, ki a padlásokon helyezkedjék el... A lovakat az istállóba! Aztán ne sajnáld tőlük a zabot, meg a takarmányt!

— Minden a kegyelmességed parancsa szerint fog történni — válaszolt Szoróka.

Kmicic odadobta neki a kantárszárat és belépett a házba.

— Hajrá! Valaki! — kiáltotta. Senki nem felelt neki. Még egyszer kiáltott:

— Hej, valaki! — Újra csendesség.

— Bizonyosan holt részeg valamennyi — morogta a bajusza alatt.

Elindult balra az ebédlő felé; az asztalon egyetlen rozoga gyertya pislogott. Eleinte semmit sem lehetett megkülönböztetni; végre szeme megszokta a félhomályt és úgy rémlett előtte, mintha a fal mentén alakok hevernének.

— Részeg disznók! — ismételte undorral.

Már a düh fojtogatta. Rávetette magát az elsőre, akit talált. Az alvónak öve meg volt oldva és alóla kicsúszott a flóta; erről Uhlikra ismert:

— Állj föl, bolond! Állj föl már! — kiáltotta, oldalba rúgva a fekvőt.

De Uhlik nem mozdult... Még öt ilyen alak volt ott egyformán mozdulatlanul. Ekkor föltűnt Andrásnak, hogy milyen egyformán fekszenek sorban egymás mellett a hátukon; iszonyú gyanúja támadt.

Az asztalhoz rohant és megragadta a gyertyát, remegő kézzel világította meg az arcokat.

Uhlik nem volt egyéb egy formátlan tömegnél, az arca egy sebhely, melyből csak szőke bajusza meredt elő. Zend feküdt másodiknak, összetört fogsorral, kidülledt szeméből a rémület tükröződött vissza. A harmadik Janicky volt: félig lehuýt szemmel feküdt, arca föl volt hasogatva.

Kmicic görnyedten folytatta útját. Most Kokoszinszkyt, az ő legjobb cimboráját és orsabeli szomszédját ismerte fel. Ez nyugodtan feküdt, mintha aludnék, csak egy háromszögletű sebhely volt rajta látható. Ötödiknek Kulvics Hippocentaurusz következett: mellénye fel volt szakítva szőrös mellén, az arca összeaprítva. Mikor végre Rékuszt fölé hajolt, úgy tetszett neki, mintha a pillái még mozognának. Felemelte a haldoklót:

— Rékuszt! Én vagyok... Kmicic!...

Az arcizmok megrándultak, a sebesült szeme felnyilt, majd ismét lecsukódott.

— Én vagyok! — ismételte Kmicic.

A szerencsétlen lassacsқан kinyitotta szempilláit és megismerte barátját:

— András!... papot!...

És a parancsnok magánkívül kérdezte:

— Ki tette ezt veletek?

— Bu... Butrymek! — lehelte alig hallhatóan Rékus; azután vonásai megmerevedtek, a szeme megüvegesedett. Ennek is vége volt.

A terem megremegett Kmicic ordításától:

— Hohó! Ide mind! Hohó!

A katonák elösiettek. Kmicic rámutatott a holttestekre:

— Megfojtották... meggyilkolták őket!... — aztán dörgő hangon:

— Lóra!

Két óra sem telt bele és a havas uton mint fürgeteg száguldott kétszáz lovas, élükön Andrással.

... A holdvilág összefolyt a rózsaszínű fénnel, amely úgy látszott, hogy a föld méhéből tör elő. Lassankint kipiroslott a csillagos égbolt, akár hajnalhasadáskor... Majd pedig egy lángtengerré vált a Butrymek minden jószága. És a füstben, tűzvészben, szikra-eső közepett egy vad harcos csapat gyilkolta a népet: Kmicic csapata volt.

A gyászos világosság felkeltette a szomszéd falubelieket. A nemesek gyorsan fegyvert ragadtak: a Gosziewiczsek, Sztakjánok, Gasztovok, Domaszevicsek...

— Előre, előre, testvéreink védelmére!

Wodkotyban Olenkát is fölriasztotta első álmából egy kopogás:

— Olenka, lelkem! ébredj — szólította őt Kulvics aszszony sápadtan a rémülettől.

— Jöjjön be néni. Mi történt?

— Wolmontovicse ég! Kiötött a háború.

Olenka kétségbeesetten fölsikoltott. Igen jól sejtette, ki lehet a Butrymek elkeseredett ellensége. A szoba ezalatt megtelt sopánkodó asszonynéppel...

Egyszerre erősen megzörgették a kaput. Kosztek, a fiatal apród, berontott az imádkozó asszonyok közé:

— Kisasszonyom, egy idegen döngeti a kaput. Kinyissam?

— Egyedül van?

— Egyedül.

— Ereszd be.

Az apród kiment, Olenka nénijétől és a többi asszonytól követve, az ebédlő felé indult.

Alig lépett be, a nehéz kapu megfordult sarkaiban, gyors léptek hallatszottak és feketén, véresen, borzalomgerjesztően megjelent a küszöbön Kmicic:

— A lovam elbukott alattam... üldöznek...

Olenka a lovagra szegezte tekintetét:

— Ön gyújtotta föl Wolmontovicset? Maga csakugyan?

— Én... — akarta folytatni, de gyors ügetés hangja közeledett... — Gyere sátán a lelkemért, el vagyok készülve! Gyerünk!...

Lázasan, szinte félrebeszél.

A fiatal leány a szolgálókhöz fordult:

— Ha valaki kérdezősködnék, mi semmit nem láttunk, senkit be nem fogadtunk.

Azután Kmicichez fordulva egy ajtóra mutatott:

— Menjen oda be.

Betolta a fiatalembert és betette mögötte az ajtót.

A tömeg már ellepte az udvart.

Egy pillanat és a nemesség benyomult a házba. Mikor meglátták Olenkát, megálltak.

— Kit keresnek? — kérdezte a leány szembe nézve a sok haragos szemmel és kivont karddal.

— Megöltük az embereit mind! Most az ő feje kell nekünk! — felelte Butrym Jozva.

— Halál a zsványra! — ordított a sokaság.

— Üldözzék hát! És fogják el! — szólt Olenka. — Mire várnak?

— Hát nem ide menekült? A lova tetemét itt találtuk a fa alatt...

— Ide be nem jött. Az ajtók már zárva voltak. Kutasák át az istállókat, a csüröket...

— Bizonyosan az istállóban rejtőzik — kiáltotta az egyik kurta nemes. — Előre testvéreim!

— Csend legyen! — dörgött Butrym. — Kisasszony, nem rejtegeti a házában? Gondolja meg: az az ember átkozott!

Olenka feje fölé emelte mind a két kezét:

— Átkozott! És legyen átkozott mindörökre!

— Amen! — mondta rá a gyülekezet. — Kikutatjuk az udvart és az épületeket, azután az erdőt... Meg fogjuk őt találni! Halál a fejére!

A kardok összevillantak, mintha esküt tettek volna. A tömeg egy része a ház körül kutatott, a másik része az erdőbe vágatott. Lassankint mind elszéledtek.

Olenka hallgatódzott. Végre elcsendesedett minden. Ekkor megkopogtatta az ajtót, amely mögött András rejtőzött:

— Elmentek — mondta csendesesen. — Jöjjön elő.

Kmicic belépett, alig állt a lábán. A leány remegett a kiállott izgalomtól, szöke haja szerte hullott a vállán.

— Nem ismerem többé... nem akarom többé látni... Üljön lóra és meneküljön.

— Olenka! — sóhajtott föl András és kitérte karját.

— El tőlem, Kain!... Keze vértől piros!... Távozzék!

VII. FEJEZET.

Hajnalodott. Wolmontevicse helyét csak füstölgő romok mutatták. A leomlott falak között emberi és állati holttestek feküdtek. A forró hamu alól kísértetiesen pislogott elő a zsarátnok. Az egész parti vidék gyászos, könnyel áztatott napra virradt. Drágán fizették meg dicsőségüket a laudániak. Kmicic pedig eltűnt, akár a vízbe hajított kő. Hová rejtőzhetett? Voltak, akik azt állították, hogy a moszkovitákhoz menekült és elárulva hazáját, Chowanszki generálissal szövetkezve fog eljönni, hogy bosszút álljon hazáján.

A megmaradt Butrymék Wotkotyban ütöttek tanyát. Olenka vigasztalta és segítette őket; fájo szívvel hallgatta, hogy átkozzák Kmicicet.

Több mint száz folyamodványt irtak üldöztetési engedelemért és száz elfogató parancsot adtak ki ellene. A megyefőnök mozgósította embereit.

A törvény bűnösnek nyilvánította és nem talált mentséget számára.

De abban az időben, mikor folyton erősbödő anarkia dúlt az országban, az az ítélet irott malaszt maradt. Szamogatia felől pedig rettentő háború híre érkezett.

Radzivil volt az egyetlen, aki úgy tett, mintha tisztelné a törvényt. De ő szintén a Radzivil-ház érdekeit és emelkedését tartotta szem előtt, még hazája árán is.

A legtöbb főúr követte e példát: jobban törődött a saját vagyona gyarapításával, mint az országgal. A kozákok kegyetlenkedése mindenkit föllázított.

Két hónap múltán egy ismeretlen futár levelet hozott Wodkotyba a zászlós úrtól. Így irt:

«Szivem hölgye, elveszett egyetlen szerelmem! A sérelmekért bosszút állni: természetes dolog. Ezért büntettem meg azokat az arcátlan hétszilvafásokat. Isten a tanum! Nem kegyetlenkedésből tettem, de isteni és emberi törvények szerint jártam el; mert hiszen azok az emberek, tekintet nélkül társaim fiatalságára, nemes származásukra, a legbarbárabb módon lemészárolták őket. Szörnyű bűnhődését érzem minden vétkemnek ebben az órában; magától megfosztva, búbanattal ébredek és nyugszom le... Elfogatom magamat... megfosztom magamat Lubicstól. Elhagyom Orsakerületi birtokaimat, ha az ellenségeskedés örökre így tart. Kincsem van ott elásva, az legyen az övék! De kérem, bizzék bennem...»

Olenka könnyével öntözte András sorait, de azért első kérésre még sem volt képes mindent feledni, mindezt megbocsájtani. Így válaszolt:

«Amint már megmondtam: nekem önt többé látnom nem szabad. És ha bele hasad is a szivem, ettől el nem állok. Ha azok a nemes urak, akiket maga tönkre tett, hajlandók lesznek megbocsájtani, akkor én is így cselekszem. De mivel, amint tudhatja, ez ki van zárva, keresse a boldogságát másfelé... főleg pedig igyekezzék Isten bocsánatát megnyerni...»

Olenka a Billevics-cimerrel lepecsételte levelét és átadta a futárnak:

— Merről jösz? — kérdezte tőle.

— Az erdőkből, nemes kisasszonyom.

— Megmondhatnád nekem, merre jár a gazdád?

— Nem tehetem, de messze van, igen messze! Öt napon és éjjelen át jöttem lóháton; egy lovam ki is dült alólam.

— Nesze! vedd ezt a tallért... és az urad... jó egészségben van?

— Erős és egészséges, akár egy fiatal oroszlán.

— Eredj Isten hírével!

Megint napok teltek, multak és semmi hír sem jött Kmicic felől. Ellenben annál több gyászos hír kelt szárnyra

az ország sorsáról. Chowanszki vezérlete alatt a moszkoviták serege mindjobban tért foglalt az országban.

Végre megjelent seregével Szamogatiában Radzivill János herceg, a lithván nagy hetman.

Nagy csapásoktól sujtott emberek rendesen túlságosan reménykednek a jövőben. A Lauda folyómenti nép újra munkához látott. Olenka békében élt Wodkotyban.

Az első tavaszi szellő megolvasztotta a havat, a nyárfák rügyeztek. Az ég tiszta kékszinű volt.

VIII. FEJEZET.

Nagy bámulattal hallgatta egy estén a három Gasztov leány: Zonia, Marika és Terka, Volodijovszki Mihályt, a kis ezredest, aki a varsói udvar és palota csodás szépségeiről regélt. Egyszerre csak egy szolga rohant be a terembe és térdre vetette magát Volodijovszki előtt:

— Segítség, uram! — kiáltotta — ellopták a kisasszonyt!

— A kisasszonyt?

— Azt, a wodkoty-i kastély kisasszonyát.

— Ez csak Kmicic lehet! — szólt Mihály.

— Természetes, hogy csak Kmicic! — hagyta helybe a három kis leány.

— Kmicic volt — jelentette végül a szolga.

— Hát te ki vagy? — kérdezte Volodijovszki.

— A gazda.

— Mikor rabolták el a kisasszonyt?

— Ebben a pillanatban. Arra felé öldösik már egymást. Én lóra kaptam és ide jöttem.

— Menjünk a segítségére! — szólt Volodijovszki. — Valki azonnal siessen Wolmontovicsébe és értesítse a Butrymeket. Szóljanak Domasevicsnek is; jöjjön utánunk fegyveresen!

Kmicic végre megjelent! — ez a hír gyorsan bejárta a vidéket.

A nemesség gyorsan fegyverkezett és a homályból csakhamar kardok, muskéták és lándzsák hegye villogott elő.

Volodijovszki állt a kis csapat élére.

Wolmontovicséhez érve, a homályban alakokat pillantottak meg.

— Kik vagytok?

— A Gasztovok!

— És mi: a Butrymek!

— Helyes! Ki a vezetőök?

— A csámpás Jozva, ezredes uram.

— Van már valami értesülésük?

— Van. Lubicsba vitte a leányt. Toronyiránt mentek a mocsáron át; kétszáz lovas követte őket. Úgy hiszem, Lubicsból minden elvihetőt magával akar hurcolni, mert az udvar tele van szekérral és igáslóval.

— Annál rosszabb rá nézve! Esküszöm, ma meg nem menekül előlünk! Hány puskátok van?

— Harminc darab a Butrymeknél, kétszer annyi Domasevicséknél; a Gosziewiczsek pedig az erdő felől jönnek.

— Nagyszerű! Jozva! Maga ötvened magával oldalba támadja őt a mocsár felől. Előre! A többi jöjjön utánam.

A két sereg elvált. Volodijovszki az övéivel a sűrűségbe ügetett. Rövid idő múltán már láthatóvá lett a lubicsi uradalom. A kastélyt minden őrség híján, minden elővigyázat nélkül hagyták. Úgy látszott, Kmicic igen bizott jó csillagában.

Volodijovszki a nagy sokaság közepette, mely az udvaron táborozott, rögtön észrevett egy kozák csapatot; ismerte őket, mert Jarema herceggel egyetemben már győzelmes harcot vívott ellenük.

— Á! a kozákokhoz pártolt!... Kétszeres áruló!... Uraim, le a nyeregből!

A nemesek szót fogadtak és pár perccel később a kastélyt és a melléképületeket körülvették.

Volodijovszki csapatjával a bejárathoz közeledett:

— Vigyázzatok a parancsszóra és ne tüzeljetek, csak akkor, ha jelt adok.

A tárt kapun át ötven főnyi kémcsapat vonult be a sötétbe. De itt már hangot hallottak maguk körül.

— Hó! Ki vagy?

— Állj! — kiáltotta Volodijovszki. — Tűz!

Az emberek sortüzet adtak.

— Gyorslépésben előre!

— Öljj, gyilkolj! — ordították egymásnak a laudániak és előre nyomultak, mint a görgeteg.

A kozákok erős tüzeléssel válaszoltak, de már újból tölteni nem volt idejük. Irtózatossá vált a zavar. Ember ember ellen tusakodott. Elől a Butrymek tántoríthatatlanul küzdöt-

tek; Kmicic elleni szörnyű gyűlöletükben kegyetlenül, szilajon gázoltak keresztül mindenén, ami útjukba akadt, eltiporva mindent, mint a vaddisznó csorda, mikor a cserjén áttörtet.

Kmicic emberei sem gondoltak a megadásra. Padlásról, ablakokból puskatűz ropogott, de céltalanul, mert a sötétségtől nem lehetett látni az ellenséget.

— Ostromoljuk meg a házat! — kiáltott Volodijovszki.

Futó lépésben egészen a falakhoz vezette embereit. Az ablakokból erős golyózápör fogadta őket.

A nehéz, erős ajtó próbára tette az emberek erejét. Egy óra leteltével a támadók úgy kimerültek, hogy új erővel kellett őket föl váltani. Itt-ott engedett már az ajtó, de a résen át puskatűz tört elő. Kettő a Butrymek közül átlőtt mellel hevert a földön, társaik pedig kettőztetett erővel dolgoztak.

Volodijovszki köpenyegekkel tömte el a réseket. Az udvar felől lárma hallatszott. A Sztakjanok jöttek új segítséggel és mögöttük a fölfegyverkezett wodkoty-i parasztság.

A nagy tömeg láttára az ostromlottak zavarba jöttek. A kastély mélyéből gőgös hang szólt az ostromló hadra:

— Megálljanak! Az ördögbe is, értsük meg egymást!

— Volodijovszki abbahagyatta az ostromot.

— Ki szól hozzám? — kérdezte.

— Kmicic András, Orsa zászlósura. Ki van ottkűnn?

— Volodijovszki ezredes.

— Üdvözlöm.

— Sem a hely, sem az óra nem alkalmas az üdvözlésre.

Mit akar?

— És ön? Mit akar ön? Miért támad rám?

— Áruló! — mondta Mihály. — Magyarázza majd ki magát itt e nemes urak előtt. Lesz itt egy kis számadása régebről... Nem is szólva az újabb sérelemről. Tudja-e, mi sors vár a leányrablóra?...

— Nem sértegetne büntetlenül, csak ne volna köztünk az ajtó.

— Nyitassa hát ki! Hiszen mi csak ezt akarjuk.

— Az igaz, hogy maguk ugyancsak segítségemre vannak a kinyitásnál! Ide hallgasson! Van egy hordó puskapöröm. Ha maguk el nem kotródnak, fölrobbantom. A levegőbe repülünk... de maguk is velünk: Isten engem úgy segítjen... Nos hát, még mindig be akarnak jönni?

A zászlós úr fenyegetése oly nyers és őszinte hangon

szólt, hogy a támadók megkövülve bámultak egymásra. Mert mit ért így győzelmük? Nem viszik-e Olenkát a biztos és tragikus halálba?

— Istenemre — morgott egy Butrym — ez a bolond mindenre képes.

Az ezredes így szólt:

— Jöjjön ki, kardra megyünk: ön meg én... ha én esem el, bántódás nélkül elmehet.

A válasz késett.

— Kardra, mi ketten? Igaz-e ez? ... — hallatszott végre Kmicic hangja.

— Igaz! Feltéve, hogy nem valami gyávával van dolgom.

— Lovagi szavát adja, hogy azok az idétlenek szabadon hagynak elmenni?

— Szavamat adom!

A Butrymek tiltakoztak:

— Mi nem vagyunk hajlandók belemenni.

— Csend legyen! — parancsolt rájuk az ezredes — vagy talán jobb szeretnének vele együtt a levegőbe repülni?

Az ellenkezők elhallgattak.

— Nos? — kérdezte Kmicic gúnyosan — beleegyezik az ön nemes népe?

— Készek megesküdni a kardjukra.

— Hadd halljam az esküt!

— Uraim, tanuim mind, hogy párbajra hívtam ki Kmicic Andrást, Orsa zászlós urát; egy sajtóságos párviadalra; megígérem, hogy ha ő marad a győztes, szabadon mehet... Fogadjátok ti is mind ünnepiesen, karddal a kezetekben: az Atya, Fiú, és Szentlélek nevében!...

— Még egy szót kérek — szólt ismét Kmicic. — Mind elmehetünk és foglyom is velem.

— Nem; őt oltalmunkba vesszük, az embereit pedig elfogjuk.

— Így nem fogadom el...

— Akkor tessék meggyújtani a hordót.

Újabb csend.

— Legyen hát — szólalt meg kis vártatva Kmicic — a leányt ma itt hagyom; majd elviszem holnap... elfogadom a föltételeit! Esküdjenek!

— Esküszünk az Atyára, Fiúra és Szentlélekre: úgy legyen!

Volodijovszki ezredes az övével hátrább vonult, hogy helyet adjon.

A nehéz ajtó kitárult. A küszöbön Kmicic állt. Éppen hajnalodott és a nap első halvány sugarai bevilágították a büszke, fiatal arcot.

— Biztam a szavatokban — szólt András hozzájuk — és nem jutott eszembe, hogy esetleg megbánhatnám. Azzal keveset törődöm; melyik köztetek Volodijovszki úr?

— Itt vagyok! — szólt a kis ezredes előlépve.

— A fenét!... Nem mondhatnám éppen óriásnak. Hol verekszünk?

— Itt helyben. Az udvar sima, akár az asztal.

— Jól van, uram, készüljön a halálra.

— Annyira bizonyos abban, hogy én értem fog jönni?

— Látszik, hogy nem ismerős Orsában! — felelt András.

— A nap alig bujik még elő, nem kívánja, hogy fáklyákat gyujtassak?

— Ahogy jólesik! Nekem teljesen mindegy.

— Uraim — intett Volodijovszki — fáklyákat kérek!

Fáklyák lobogtak most a hajnali ködben, Volodijovszki odamutatott a kardja hegyével:

— Nézze csak, nagyuram! akár valami temetkezési menet!

— Ezredeseket mindig illő pompával temetnek — vágott vissza Kmicic. — Kezdje!

Volodijovszki hanyagul fogott hozzá. Kmicic védett és támadott. Volodijovszki védett, ha rajta volt a sor. A kardok mind többször értek össze. A zászlós úr dühösen támadott; az ezredes balkezét háta mögött tartva, a vívás tapasztalt mesterének bizonyult... Egyszerre a körülállók nem kis bámulatára megszólalt:

— Csevegjünk csak egy keveset, talán rövidebbnek fog tetszeni az idő! Hát igazán ön az ország legkülömb vívója? Ez a vágás kurlandi volt, nem jó egyébire, mint arra, hogy a dühös kutyát magunktól elkeressük... Vigyázzon kissé a kardja hegyére... mert lássa, mi történik... No: vegye fel!

Kmicic kardja a levegőbe repült és pár lépésnyire leesett.

Kmicic a meglepetéstől mozdulatlanul állt. Mihály mosolyogva ismételte:

— Vegye fel, no!

Egy percig úgy tetszett, hogy Kmicic őrült dühében ellen-

felére veti magát és belefojtja a lelkét. De Volodijovszki kardheggyel készen várta...

A zászlós úr felvette a kardját és holthaloványan újra megtámadta a csoda-vívót.

Ez balkezét zsebre dugva, játszadozott áldozatával.

Kmicic a dühtől tajtékozva rekedten ordított:

— Végezzen! Kiméljen meg a szégyentől és gúnytól...

— Szives örömet — felelt a kis ezredes.

A kard megvillant a levegőben, egy fojtott kiáltás hallatszott és Kmicic keresztbe tett karral, arccal a földre bukott.

— Nem esett hanyatt: ez jó jel. Életben fog maradni — mondta a mesterek mestere, miközben kardjáról letörölte a vért.

— Végezzenek az árulóval! végezzenek! — kiáltották a nemes urak.

Mint a fürgeteg rohantak oda; de Volodijovszki az elsőnek, ki odaért, kiröpítette kezéből a kardot és erős hangon kiáltotta:

— Vissza mind! Ő az enyém... Vissza, ha mondom!

Meghátráltak mind, annyira imponált nekik a kis ördöngős ezredes.

— Ki tud közületek sebesülttel bánni? — kérdezte Volodijovszki.

— Domasevics Krych, ő talpra állít minden nyomorékot a Lauda mentén!

— Vegye a lovagot a keze alá! Én megyek és megnyugtatom a kisasszonyt.

Ezeket mondva, behatolt a kastélyba. Ezalatt a meg egyezéshez képest a nemesek foglyul ejtették Kmicic katonáit, megkötözve, lefegyverezve kísérték őket.

Az ezredes átkutatta az egész lakást, míg végre a bútorkamrában, egy sötét bolthajtásos csúcsíves ablakú szobában, Olenkára akadt. Egy ócska ládán ült, fejét lehajtva; dús szőke haja elfödte édes arcát.

A kis ezredes lépéseinek hallatára fel sem emelte a fejét; úgy lehet, azt hitte, Kmicic jön hozzá.

Volodijovszki megállt a küszöbön, köhécselt egyszer, kétszer... végre belátta, hogy minden hiábavaló, nem képes a fiatal leány figyelmét fölkelteni:

— Kisasszony! Van szerencsém tudatni kegyelmeddel, hogy szabad!

Ekkor végre a szőke fürtök mögül két kék szem tekintett rá, s egy gyönyörű, de sápadt arcot látott.

— Térjen magához, nemes kiszsszony! Az Isten el nem hagyja az ártatlanságot és az erényt!... Szabad, és ha úgy tétszik, egészen nyugodtan visszatérhet Wodkotyba.

Most már egy kis érdeklődés látszott Olenka arcán. Felállt, hátrasimította haját:

— Kicsoda kegyelmed?

— Volodijovszki Mihály vagyok. Ezredes a vilnai palatinus dragonyos-ezredében.

— Igen hallottam a csetepatét... a lármát, tüzelést...

— Mi siettünk a kegyelmed segítségére.

Olenka lassan a történetek tudatára ébredt:

— Köszönöm, uram — szólt és hangja még remegő volt a kiállott félelemtől. — És mi történt azzal a... másikkal?...

— Kmiciccel, akarja mondani? Ő bizony ott hever félig holtan... és engedje meg, hogy kérdés nélkül megjegyezzem: én terítettem őt le.

Az utolsó szavakat a megelégedés hangján ejtette ki Volodijovszki. Azt hitte, hogy a szép várkisasszony bámuló és dicsérő szózatot fog zengeni... Keserű csalódás érte.

Olenka megingott, kezével a levegőbe kapott, mintha támasztékot keresne és újra lerogyott a lábára, amelyről az ímént kelt föl.

Az ezredes segítségére siesett:

— Mi bántja kegyelmedet?

— Semmi, már semmi... hagyjon, kérem!... Így hát Kmicic úr kiszenvedett?

— Ki törődik most Kmiciccel! Itt csak kegyelmedről van szó.

A leány fölegyenesedett:

— Az élő Istenre kérem, feleljen... megölte?

— Csak megsebeztem! — válaszolt Mihály álmélkodva.

— Tehát él?

— Él.

— Jól van. Köszönöm önnek! — és ezzel kissé bizonytalan léptekkel az ajtó felé ment. Volodijovszki le nem vette róla a szemét. A bajusza fölborzolódtott és izgatottan morogta:

— Szeretném tudni, azt köszönte-e meg, hogy levágtam, vagy azt, hogy csak megsebesítettem?

Követte a leányt. Ott állt, mintegy megkövülten, a szom-

széd szobában. Négy ember egy ágyra helyezte Kmicicet. András élettelenül lógatta a fejét; szeme le volt hunyva; homlokán, haja alatt, fekete vérfolt látszott.

— Gyengéden, gyengéden! — mondogatta Domasevics — ne rázzák, amennyire csak lehet, lassan emeljék fel a fejét.

— Hogy fogjuk a fejét, hiszen tele van egyébbel a kezünk?

Olenka halálsápadtan odament a sebesülthöz és két kezét a feje alá csúsztatta.

— Kegyelmed az, kisasszony! — szólt Krych.

— Én vagyok. Gyengéden, csak gyengéden — ismételte halk hangon a leány.

Volodijovszki mind nagyobb álmélkodással nézte.

Kmicicet lefektették és Krych hozzáfogott a sebesült el-látásához. Csakhamar végzett.

— Most pedig hagyjuk őt pihenni. Vasfeje van, annyit mondhatok, hogy ezt a vágást kibirta... elég fiatal még, talán talpra állhat... Különben mindegy, az ezredes szépen működött — azután Olenkához fordult. — Adjon gyermekem valamit, hogy a kezemet megmoshassam. Azután jó lesz, ha ön is úgy tesz. Igazán keresztényi cselekedet volt, hogy nem átallotta bepiszkolni szép kezét ennek az embernek a vérével.

Ezeket mondva, vizes ruhával sorba törülgette Olenka ujjacskáit. A leány szemlátomást gyengült. Volodijovszki érkezettnek látta az időt, hogy megszólaljon:

— Most, hogy szánalmával adózott ennek az ördögadta fickónak, kérem kisasszony, térjen haza — és felajánlotta karját.

De Olenka, anélkül, hogy csak egy pillantásra méltatta volna az ezredest, Domasevicshez fordult:

— Krych uram, kísérjen ki engemet innen.

Mikor az udvaron áthaladtak, a nemesek üdvkiáltásba törtek ki. A fiatal leány sápadtan, egyenes tartással haladt el közöttük, a fogát összeszorította és szemében sötét tűz lobogott.

— Éljen a kisasszony! Éljen a mi ezredesünk! — hangzott utána.

Egy óra múlva Volodijovszki serege élén elhagyta Lubicsot. Ragyogó szép reggel köszöntötte az embereket. A kurtanemesek kis csoportokban, az éj eseményeiről beszélgetve lovagoltak hazafelé. Őszinte bámulattal emlegették az ezredes bátor-

ságát és ügyességét. Az pedig gondolataiba mélyedve lovagolt elől: újra maga előtt látta az aranyhaj árnyékolta, ibolyaszínű, kérdő szemeket, azt a karcsú termetet és királynői magatartást:

— A bolondulásig szép! Csodanő! — ismételte magában. — Valódi királykisasszony! A gyalázattól mentettem meg és talán az életét is nekem köszönheti. Hiszen, ha a robbanás nem öli meg, az ijedtségtől szintén szörnyet halhatott volna. Jogot tarthatnék némi hálára. De ki tud olvasni a női szívbene? Úgy bánt velem, akár egy szolgálival!...

IX. FEJEZET.

Volodijovszkit folyton ugyanazok a gondolatok gyötörték. Napok multak és még folyvást a wotkotybeli várkisasszonyon járt az esze.

Kisétált egy kis friss levegőt szívni. Az istállók előtt ment el. Ott éppen két lovász pitykézett:

— Szyruc! — szólította meg az egyiket — be van fonva a Basziór sörénye?

— Be van, ezredes úr.

Volodijovszki uram besétált az istállóba. Basziór boldog nyerítéssel üdvözölte. Odalépett az állathoz és megsimogatta a nyakát, azután számlálgatni kezdte a fonatokat. Páros-e, vagy páratlan? Ha páros akkor megy. Páros volt.

— Nyergelj — parancsolta Szyrucnak — és vedd fel a díszlibériádat.

Visszasietett szobájába és maga is hozzálátott az öltözködéshez: aransarkartyús, sárga szarvasbőr csizmába bujt, felöltötte vérvörös új egyenruháját, felcsatolta acélhüvelyes drágaköves markolatú egyenes kardját, felvette ezüstveretű mellvértjét és ragyogó sisakját. Ilyen pompásan öltözve, lement a tornádra.

Ott üldögélt az öreg Gasztov és hátát melengette a napon:

— Hová készül, ezredes uram?

Tiszteletemet akarom tenni a gyámleányánál... attól félek, hogy udvariatlannak fog tartani, ha még tovább halogatom ezt a látogatást.

— Ezredes úr olyan, akár a ragyogó üstökös! Vak lenne a kisasszony, ha meg nem akad a szeme rajta.

A három fiatal leányka éppen a fejéstől jött: hozták a friss tejet. Szájuk tátva maradt a csodálkozástól.

Végre Zonia mert megszólalni:

— Olyan, mint valami király, vagy királyfi!

— Mintha lakodalomra készülne! — mondta szelesen Marika.

— Lehet, hogy még lakodalom lesz belőle — jegyezte meg mosolyogva a pátriárka — az ezredes úr a mi kisasszonyunkhoz megy látogatóba.

Marika kiejtette kezéből a tejes köcsögöt.

— Vigyázhatnál! — korholta az öreg — ó, a liba!

Volodijovszki uram felkapott nyerges lovára. Két lovásza követte. Ragyogó nap volt, a nap sugarai csak úgy játszottak az ezredes vértjén és sisakján.

Mikor Mihály barátunk bevonult Olenka fogadó-termébe, a leány alig ismerte fel benne a kis párbajozót, aki Lubicsban az ő megmentőjének nevezte volt magát. Be kellett magát újból mutatnia és meg kellett magyaráznia, mi járatban van... A kisasszony közömbös szívvel fogadta őt. Az ezredes úr jártas volt az udvari szokásokban; amint illik, félkezét szívére téve, mélyen meghajolt és virágos szavakkal üdvözölte a vár urnőjét.

Olenka így válaszolt:

— Igazán szép, hogy nemcsak a veszedelemből mentett ki, de még meg is emlékezik rólam. Foglaljon kérem helyet. Nincs olyan vendégem, akit önnél nagyobb tisztelettel üdvözölhetnék...

Mihály igen szeretett volna a legkedvezőbb oldalról bemutatkozni s azért a háborúskodásaival mulattatta Olenkát. Elsorolta a helyeket, ahol küzdött: Machnowka, Konstantinow, Beresztcskó; sőt még azt is elbeszélte, hogy hogyan ölelte őt keblére ő felsége a király.

— Isten a tanúm, nem azért jöttem ide, hogy a dicsőséget zengjem, de szeretném, ha kegyelmed nem cserélné össze holmi szájhősökkel...

— Bár mindenki uraságodhoz lenne hasonló.

— Kegyelmed arra az átkozott fickóra céloz, aki oly gyalázatos módon mert viselkedni... és éppen a kisasszonnyal szemben!

Oleaka nem felelt, csak lesütötte a szemét.

— Megkapta, amit érdemelt — folytatta Mihály uram —

azonban az igazságnak tartozom azzal a kijelentéssel, hogy a nemeseknek az a gyanuja, mintha ő a kozákoktól kért volna segítséget, valótlannak bizonyult. Azok csak olyan talmi kozákok voltak.

Erre Olenka fölemelve szempilláját, igen édesen tekintett Volodijovszkira:

— Honnan tudja ezt kegyelmed?

— Az emberei maguk mesélték el. Különös egy ember ez a zászlósúr! Mikor én a szemébe mondtam, hogy árulónak tartjuk, arra sem méltatott, hogy tiltakozott volna ellene... Pokoli gőg van benne!

A fiatal leány azuros tekintete hálás és barátságos pillantással tapadt vendégére:

— Kegyelmed igazi lovag! — susogta végül.

Volodijovszki uram erre még hegyesebbre sodorta bajuszát.

— Most, Misikém, a dologra! — mondta magában.

Köhécselt és kissé zavartan fogott a beszédhez:

— Nemes kisasszony! Anélkül, hogy csak távolról helyeselném Orsa zászlós urának eljárását, meg kell vallanom, hogy nem csodálkozom rajta. Hát nem természetes-e, hogy megkivánt egy ily tökéletes szépséget, akihez képest maga Vénusz istenasszony is csak közönséges szolgáló?... Csak-hogy van ám több ilyen Kmicic-szerű alak a világon, és ennek folytán a kegyelmed erénye ismételt támadásnak lesz kitéve. Az Isten csodás kegyelméből most az egyszer én megmentettem... De ki oltalmazza ezentúl?... hej, nem jól mondják, hogy a katonaember érzéketlen! Lám, az én szívem sem tud ellentállni ennyi gyönyörűségnek...

És a következő pillanatban Olenka maga előtt látta térdelni a gyengéd szívű harcost:

— Kisasszonyom, a nagyatyjának a bandériuma rám szállott. Mondja meg kérem, nem lehetne-e az enyém valamikor az ő legdrágább kincse — az unokája?

Olenka hirtelen felállt; nem talált szavakat, nem tudta, hogy mit válaszoljon erre a hirtelen támadt lángoló szerelemre. De a hős tovább folytatta:

— Igaz, hogy a tiszti rangomnál nincsen egyebem, de őseim cimereét mocsoktalanul őriztem meg. Talán kissé hirtelennek találja elhatározásomat, de a haza hív és a hazának még szerelmünket is alá kell rendelnünk!... Úgy-e, nem foszt meg legalább a reménységtől, mielőtt elmegyek?...

— Kegyelmed lehetlenséget kíván, — szolt Olenka csendesen.

— Lehetlenséget? Hát nem a kegyelmed akaratán mulik ez?

A leány fekete szemöldökét összeráncolva felelt:

— Én igen nagy hálával tartozom önnek és talán az egyetlen, amit még hálám sem képes megszerezni kegyelmednek — a kezem.

Volodijovszki csüggedten állt fel:

— Így hát visszautasít?

— Visszavonhatatlanul...

— Akkor hát Isten kegyelmeddel! Legyen boldog, ha mindjárt Kmicic-csel is... Talán neheztel rám, amiért legyőztem? Igen, én nem vagyok önhöz való, hiszen úgy látom, őt méltóbbnak tartja szerelmére, mint engem...

Olenka a keze közé szorította fejét:

— Istenem... Istenem! — sóhajtotta.

Az ezredes meghajtotta magát és távozott. Pár perccel később már az erdőben ügetett, szive tele volt haraggal Olenka és önmaga iránt. Sötét gondolatait Szyruc, a lovasz zavarta meg:

— Uram, nekem úgy tetszik, Charlamp uraság közeledik erre felé egy idegen úr társaságában.

— Merre látod őket?

— Arra fenn, oldalt...

— Annyit látok, hogy az ott két lovas, de honnan tudod te ily messziről, hogy az Charlamp úr?

— A fakó kancájáról, a seregben mindenki ismeri.

— Ó az, becsületesre! De hát nincs több ilyen kanca a föld hátán?

— Eredeti mozgása van... úgy-e, kérem, hogy Charlamp uraság!

A lovagok megeresztett kantárszárral közeledtek. Volodijovszki csakhamar maga előtt látta Charlamp kapitányt, a piatihori tatárok parancsnokát.

Sok alkalmuk volt már arra, hogy egymást megismerjék. Egy ügyet szolgáltak és egyért harcoltak; kölcsönös tisztelettel viseltettek egymás iránt.

Volodijovszky uram tárt karokkal fogadta régi bajtársát:

— Jól látok-e?... Te vagy az, öreg!... Micsoda jó szél hozott erre?

— Éppen hozzád jövök. Pénzt adtak át a számodra, itt hozom két behívási paranccsal együtt.

— Kitől?

— Ő hercegségétől, a vilnai palatinustól... Az egyik neked szól, a másik Kmicic uraságnak van szánva, aki, úgy tudom, ezen a vidéken szórakozik.

— Kmicicnek, mondd? Talán vele álljak össze és együtt toborozzuk össze a sereget?

— Dehogy! Ő Trokyban fog működni, te pedig Szamogatiában... még ezt a levelet is neked küldi a herceg.

Charlamp a mellényéből egy nagy levelborítékot húzott elő, melyről hatalmas viaszpecset lógott és átadta bajtársának.

Volodijovszki a level olvasásához látott:

«Volodijovszki ezredes uram!

Értesültünk arról, hogy mily buzgón szolgálja a hazát. Ime, itt küldünk önnek két behívó-levelet. Az egyikben föl-szólítjuk önt, hogy toborozza össze seregét, mert nagy veszély fenyegeti a hazát. Periculum in mora! Igen lekötelezne, ha júliusban, vagy legkésőbb augusztus elején bandériumával hozzánk csatlakoznék. Pénzt csak keveset küldhetünk önnek; a főkincstárnok ugyanis kézzelfogható rosszakaratot tanúsított. Még ezen a csekélységen is meg kell osztoznia Orsa zászlósúrával, akinek a másik levelünk szól. De mivel fülünkbe jutott Kmicicnek Upitában és környékén viselt dolgai, úgy gondoljuk, hogy helyesen járunk el, ha a Kmicicnek szánt behívó-levelet ön által juttatjuk hozzá. Önre bizzuk, átadja-e neki, vagy sem. Ha ön legényes csinynek minősíti a Kmicic által elkövetett dolgokat, magyarázza meg neki, hogy itt az alkalom: szorgalma és fegyelmezettsége által jóvá tehet mindent. Azt is adja tudtára, hogy ne legyen baja semmiféle törvényszékkel, mert háború idején, mint tiszt, csupán a mi katonai ítéletünk alá tartozik.

Radziwill János,

*Birze és Dubinki hercege, Vilna palatinusa
és Lithvánia nagy hetmanja».*

Volodijovszki összehajtotta a levelet és a kapitányhoz fordult:

— Hagyd nálam a Kmicic levelét, magam adom át neki. Vastag viaszgyertyát gyujthat majd a hetman tiszteletére

— Elkészülsz július végére?

— El, még ha a föld alól kellene előteremtenem a lovaimat. Ez a gond éppen jókor szakadt a nyakamba, mert biz' Isten, már majd neki adtam fejemet a búsulásnak.

X. FEJEZET.

Volodijovszki ezredes testtel-lélekkel a dologhoz látott. A nemesek csak úgy tolongtak a zászlója alá; vonzotta őket a fiatalember nagy befolyása az udvarnál. Szállását Upitába tette át, hogy jobban működhessék; közben pedig meghányta-vetette, hogyan viselkedjék Andrással szemben. Végre rászánta magát, hogy felkeresi Lubicsban.

A zászlós úr már túl volt a veszedelmen, de még nyomta az ágyat.

— Üdvözlöm kegyelmedet! Igazán ez a lépése udvarias lovaghoz méltó — szólt Kmicic a mosolyogva belépő Volodijovszkihoz.

— Azt óhajtottam megtudni, vajjon nem neheztel-e rám?

— Miért neheztelnék? Hiszen a mesterek mestere győzött le.

— Hogyan érzi magát kegyelmed?

— Úgy-e csodálkozik, hogy ép bőrrel menekültem a bajból. Bizony csoda volt! Különben lehet, hogy köztünk a játszma még eldöntetlen és most majd önre kerül a sor...

— Hitemre mondom, nem ezért jöttem ide.

— Ha az Isten úgy akarja, mától kezdve barátok lehetünk!... Igaz ugyan, hogy ön úgy bánt velem, mint valami hitszegő árulóval, de ebben nagyon tévedett! — szólt Kmicic összevonva szemöldökét.

— Beismerem tévedésemet — vallotta meg Volodijovszki — de az ön emberei már felvilágosítottak tévedésemről.

— Eszem ágában sincs, hogy magamat olyan ártatlannak tartsam, mint a ma született báránykát, de mégis nagyon ocsmányul gyanúsítottak.

— Az meg lehet. De hát a gyújtogatás, meg az a kis leányrablási kísérlet!

— A Butrymek házeit felgyújtottam, mert leöldösték a cimboráimat... Ami pedig a leányrablást illeti... Ej, hát nem emlékszik, hogy Billevics kisasszony megmentette egyszer az életemet, mikor az a bős vadkan a véretem akarta venni?

Elrejtett a házában. Mikor pedig a veszedelem elmúlt, elüzött magától. Mit tehettem egyebet?

— Valami okosabbat kigondolhatott volna.

— Hej, látszik, hogy csak hiréből ismeri a szerelmet!

— Várjon csak, elbeszélek önnek egy történetet. A kozák-lázadás első napjai alatt Bohun, ugyanaz a Bohun, aki ma Chmielnyicki után a leghatalmasabb a kozákok között, elrabolta Szkszsetuszki János jóbarátom menyasszonyát. Mondhatom, hogy János az életénél jobban szerette Kurcevic Heléna hercegnőt. Bánata oly nagy volt, hogy az egész ezred könnyezett ennyi keserűség láttára. Alig volt harmincéves a fiú és a haja őszülni kezdett. Eltalálja-e, hogy mit tett?

— Mondja el.

— Feláldozta szerelmét hazájának! Bánatát égő áldozatként Istennek ajánlotta és verekedett, mint egy oroszlán; több mint húsz csatának ő volt a lelke. Végre pedig Zbaraz ostrománál tetőpontját érte el dicsőségének.

Kmicic hallgatagon rágta a bajszát, Volodijovszki folytatta:

— De nem maradt ám jutalmazatlanul ez a nagy hősi erény! Az Úristen végre is összehozta azzal, akit szeretett. Ön pedig galibát csinált; az életét majd otthagya, de minden dicsőség hijján. Ezenkívül meglehet, hogy örökre el is veszi szive hölgyét.

— Elvesztem?! — kiáltotta Kmicic s hirtelen felült ágyában.

— Akadt egy katona, aki szerencsét próbált és megkérte Billevic kisasszony kezét!

— Ki az a gaz áruló? A nevét!... az Istenre kérem, a nevét!

— Én magam voltam — válaszolt Volodijovszki.

— Ön? Ön!...

— Amit mondtam, megmondtam.

— Áruló! Mondjon igazat! Elfogadta önt?

— Visszautasított.

— Vissza? — kérde Kmicic.

— Vissza... mert... önt szereti.

— Istenem! Csak igaz lenne... — suttogta András elhaló hangon.

— Én csak annyit mondtam, hogy szereti magát, de azt nem, hogy nőül is menne önhöz.

— Ha nem lesz az enyém, a falhoz verem a fejemet!

— Inkább azon járna az esze, hogy miképp hozhatná helyre hibáját, hogyan engesztelhetné ki bűneit. Most itt lenne az alkalom, hogy a haza szolgálatába lépjen; kitüntethetné magát bátorságával és ezzel helyre lehetne hozni sok mindent. Végre is, egyikünk sem hibátlan. Aztán, kinek nem terheli a lelkét egy-egy régebben elkövetett véték?...

Kmicic erősen az ezredes szeme közé nézett:

— Hát egyáltalán van még mód arra, hogy más útra térjek? Gondolja meg, többszörösen el vagyok ítélve és tartóztathatnak nem egyszer, de százszor...

— Én hoztam írt a maga sebére! — szólt Volodijovszki, előhuzva a nagy hetman levelét.

— Behívó-level! Kinek szól? — kiáltott fel Kmicic.

— Önnek szól. Őrizkedjék attól, hogy a polgári törvénytörésnek válaszoljon. Ön mától fogva csak a katonai bíróságnak tartozik felelősséggel.

Ekkor azután Volodijovszki felolvasta Radzivilnek hozzáintézett levelét.

— Mit határozott? — kérdezte csendesesen Kmicic.

— Mit? Azt, hogy itt e helyen átadom önnek a behívó-levelt.

András visszavetette magát a párnákra s lehúnyta szemét; egyszerre az első könnyek, amelyeket valaha hullatott, lassan megeredtek csukott pillái alól. Végre nem bírva tovább a szívével, fölkiáltott:

— A lófarkához kötözve hurcoljanak, vagy nyúzzanak meg elevenen, ha láttam valaha nemesebb lovagot kegyelmednél!

— Nincs olyan vetélkedés, amelynek fel tudnám áldozni a hazaszeretetet... De annyit mondhatok, hogy ha a kozák-történet igaznak bizonyul, a behívó-levelt soha sem jutott volna kezébe!

— Ilyen példát kellene mindnyájunknak követni! Nyujtsa ide a kezét, hadd szorítsam meg. A nagy Isten alkalmat fog adni arra, hogy majd egyszer bebizonyíthassam hálámat, mert az öné vagyok mindhalálig!

A nap már nyugovóban volt, mikor az ezredes otthagytá Lubicsot és Wodkoty felé vette útját:

— Majd ha bejelentem a szép Olenkának, hogy Kmicic nemcsak sebéből, de régi hibáiból is kigyógyult, akkor állok rajta bosszút Isten igazában, amiért ő olyan lenézően bánt velem...

Igy elmélkedve a wodkoty-i kastélyhoz ért; megállt a kapu előtt. Kosztek épp ott álldogált, de nem igen sietett az ajtónyitással.

— A kisasszony már nincs a kastélyban — szólalt meg végre.

— Hogyan?... Kisétált?... Elutazott?...

— El.

— Hová?

— Ki tudhatná.

— És mikor jön vissza?

— Ki tudná.

— Ugyan, hóbortos fickó, beszélj okosan. Hát a kisasszony nem mondta, meddig marad el?

— Nem mondta, mert úgy lehet, vissza se jön. Agyonterhelt podgyászos szekerek követték... Úgy-e, megkövetem, hosszú útról lehetett szó!

— Nono! Ettől sem lettem okosabb! — motyogta a kis ezredes.

XI. FEJEZET.

Az ezerhatszázötvenötödik esztendő tavasza igen emlékezetes idő volt. Az ország keleti határait lángkévék világították be. Isten haragja meglátogatta a még hóval borított földet. Az állatokat valamely titokzatos vész pusztította. Irtóztató félelem szorongatta az emberek szívét.

Új háború közeledését rebesgették az emberek. Nemsokára titokzatos suttogás kelt szájról-szájra... Ezúttal Svédország felől közelgett a veszedelem.

Minden szem aggódva nézett Posznánia felé; ezen a helyen kellett megtörténnie az első ütközetnek. A svéd király ő felségéhez, mint rendkívüli követet, Lescsynszkit, Lencsicsa palatinusát küldték.

Az alkudozások kudarcot vallottak és így a háború mihamarább megkezdődött. Az egész országon egy kiáltás száguldott végig: «A háború! a háború!» Háromféle ellenség szorította a szegény lengyel hazát. Délen már feltűnt Chmiel és Buturline a prémes sípkájú kozáktáborral, amíg észak és kelet felől Chewanszki és Troubetszki közeledett.

A nyugatról jövő vihart egy pár lelkes hazafi iparkodott feltartóztatni. Szkszsetuszki Szaniszló, a zbarazi hős unoka-

testvére, csakhamar összetoborzott néhány csapatot a húsz-ezer főnyi svéd had ellen, melyet Wittemberg vezetett.

Június vége felé a nemzetőrség összegyülekezett.

Nap-nap után nagy porfelhő jelezte új, meg új csapat közeledését. A nemesség nagy lármával és pompával vonult föl. Nagy szolgasereg követte őket s a fényes díszkocsikkal igen harcias szinben tűntek fel. Rengeteg fegyverük volt: összehordtak minden kardot, tört, pallost, lándzsát. Első szempillantásra látszott rajtuk, hogy teljesen járatlanok a harcban.

Legdiszesebb volt valamennyi közt Opalinszky Kristóf gróf: Posznánia palatinusa. Háromszáz csatlós követte aranyos hintóját, egész sereg biborhímezésű, sárga selyembe öltözött udvaronc haladt a hintó oldalán; egy század lovasság fejezte be a menetet... A hintóban maga a palatinus foglalt helyet kedves törpéje társaságában. Amerre hintója haladt, nagy üdvriadallal fogadták. Pila kis városa, ahol ezek a földi hatalmasságok megszálltak, nem volt képes elég helyet adni a sokadalomnak. A város körül elterülő réteken kellett sátort ütniök. Posznánia palatinusa népszerűséget hajhászni a tömeg közé vegyült és családias hangon, de mégis némi tartózkodással panaszkodott, hogy ő felsége milyen gondatlan.

— Elhanyagolnak bennünket, uraim, és teljesen a magunk erejére hagynak. Ukránia közelebb fekszik ő felsége szívéhez, mint a mi tartományunk!

Július hónapja nagy forrósággal köszöntött be. A nemzetőrök az erdőkbe menekültek a hőség elől. Ott lakomáztak, ott tartották gyűléseiket. És mégis, ha a svéd generális nem késleltette volna érkezését, komoly ellentállásra talált.

Mert a nemes urak, bármennyire elszoktak is a harci zajtól és a tábori élettől, ereikben hősi vér buzogását érezték és csak egy második Jaremára lett volna szükség és a zbarazi dicsőség megismétlődött. De Posznánia palatinusa nem volt arravaló ember.

Egyik hét a másik után telt el; a tétlenség kezdett nyomasztólag hatni a tömegre.

A nemeseknek nem akaródzott résztvenni a csapat-szemléken: azzal a kifogással éltek, hogy a szúnyogok annyira bántják lovaikat, hogy azok nem maradnak nyugton a sorban.

A palatinusok is elhatározták, hogy visszavonulnak.

Ez idő alatt a svédek lassan közeledtek az Odera zöld partja mentén.

Heinrichsdorf falujából pillantották meg a svédek az ellenséges határt. Nagy rivalgás tört ki a seregben, szólt a dob, harsogott a trombita. Wittemberg díszfelvonulást rendezett. A gyalogság tisztelgésre emelte fegyverét, a tüzérek robtak ágyúikkal, a lovasság kivont karddal ügetett: olyanok voltak, mint egy felbolygatott méhkas. Az ég pedig kéken mosolygott rájuk.

Wittemberg egy természetes úrhoz fordult. Ez az úr óriás tollbokrétát viselt a sapkáján, a sapka alól pedig szőke parókája göndörödött elő.

— Így hát kegyelmed biztosít arról, hogy elég erősek vagyunk arra, hogy az ellenséget megverjük.

A parókás ember mosolygott:

— A nemzetörség ellen, meg azok ellen az urak ellen, akik vezetik őket, teljesen elegendő a kegyelmed serege, — levette a kalapját és vérmes arcát törülgetve folytatta: — Troubetszki, Dolgoruki Lithvániába, Chmiel Ukrianiába, mi pedig Posznániába! Ime, erre vezetett Kázmér János dicsőséges uralkodása!

Wittemberg egy gyors pillantást vetett társára:

— És kegyelmed komolyan örvend a dolgok ilyen fordulatának?

— Örvendek. Mert most lesz módom bosszút állani az elszenvedett igazságtalanságért; azonkívül az én tanácsom és a kegyelmed kardja megszerzi ő felségének Gusztáv Károly királynak királyi fejére a lengyel koronát, amely pedig egyike a legszebbeknek a világon.

Ez az ember pedig, aki így beszélt, Radziejovszki volt, az egykori lengyel kancellár, ma pedig a svédek zsoldosa.

Ezalatt a lengyel táborba futár érkezett, levelet hozott Wittembergtől a palatinusnak.

A svéd hadak főgenerálisa az exkancellár tanácsára azt írta Posznánia palatinusának, hogy Gusztáv Károly, látva a nagy veszedelmet, amely a kozákok részéről fenyegeti szeretett unokatestvérét, Kázmér Jánost, őt küldi segítségül. Azért aki igaz honfinak tartja magát, szabadítóként fogadja az ő jövetelét.

A méltatlankodás és harag bíborba borított minden homlokot. De az ingadozó palatinus így szólt:

— Uraim, biznak önök a győzelemben? Meddig tarthatjuk magunkat? Elvállalnák-e a felelősséget a holnap kiomló vérért?...

Erre azután elhatározták, hogy nem válaszolnak és bevárják a következőket. A sereg türelme nem volt sokáig próbára téve.

Másnap, július 27-én feltűnt Pila környékén a svéd hadsereg. Puskalövésekkel és ágyútüzzel ostromolták a közeli hegyekről, egészen alkonyatig, a lengyel tábort. Ott pedig már nagy volt az elégtelenség és fegyelmezetlenség. A nemesek nagy része haza készült. Szidták a parancsnokaikat: «Meneküljön, aki tud!...» «Elárultak bennünket!» — ilyen kiáltások hallatszottak és a rémület csiráját elhintették.

Irtózatossá éjszaka következett... A zavar óráról órára nagyobbodott. Szófogadásra senki sem gondolt. A vezérek tehetetlensége mind szembetűnőbbé vált.

Végre hajnalodott és a nap halvány világa egy tömeg menthetetlen emberre esett.

A nemesek legnagyobb része részegen jajveszékelt. A svédek bekerítették őket, mert a folyón akadály nélkül jutottak át.

Végre is a lengyelek követeket küldtek át a svéd generálshoz. A válasz gyorsan megjött.

Radziejovszki Wirtz generálissal vonult fel fényes kísérettel, a kezükben zöldelő olajágot hoztak. Mind a ketten a posznániai palatinus sátra felé tartottak. Radziejovszki az olajágot lengetve üdvözölte ismerőseit, nagy hangon beszélve:

— Uraim és édes testvéreim! Ne féljete! Nem ellenségképpen közeledünk hozzátok. Csak a ti okosságatokon mulik és egy csepp vér sem fog folyni. A zsarnok helyett, aki elvakultan hajhássza a korlátlan hatalmat, az *absolutum dominium*-ot és mindnyájatokat vesztetekbe visz, ismerjete el egy jobb, egy méltányosabb, dicsőbb királyt. Már nevének pusztá említésére is az ország minden ellensége futva menekül! Jöjete, ajánljatek magatokat ő felségének, a hős Gusztáv Károly királynak oltalmába és én az ő nevében biztosítlak benneteket ősi szabadságtokról. Ismétlem, uraim, csak rajtatok áll, boldogultok-e, vagy sem? Ő felsége arra is kész, hogy megvédje a hazát a kozákok betörése ellen. Ha már magatokkal nem törődte, gondoljatek a szegény hazára! — És itt az áruló hangja, mintha könnyeit fojtaná vissza, remegni kezdett.

A nemesek elámulva hallgatták, félig-meddig hittek neki... már itt-ott hallatszott is a kiáltás: — «Éljen Radziejovszki, a mi kancellárunk!»

Ő pedig haladt tovább, majd ismét megállt és elmondta mondókáját: — «Uraim és édes testvéreim!...» Végre a palatinus szállásához ért és Wirtzzel együtt bement hozzá.

Mély csend volt az egész táborban. Az emberek érezték, hogy most dől el a haza sorsa. A künn várakozó nemes urak fülébe csak mint távoli visszhang jutott el a tiltakozás, szitkozódás moraja. Órák teltek el így és a tanácskozás még mindig tartott.

Egyszerre hirtelen megnyílt az ajtó és Szkorasevszki kapitány jött ki rajta. A tömeg megdöbbsent látására. Ez a máskor oly csendes, szelid tekintetű ember, irtóztatóan nézett maga elé, a ruhája el-eltépve, a melle csupasz volt, s így odaugrott a nemesek közé és jajveszékelní kezdett:

— Árulás! Utálatos bűn, amit tesznek! Már nem is vagyunk lengyelek, hanem svédek!

Halálos csendben figyeltek reá. Vakon rohant előre és kétségbeesett hangon ordított:

— Fegyverre! Fegyverre! Ti mind, akik hisztek még Istenben!

A tömeg suttogni kezdett, majd halk moraj keletkezett, hasonlatos a meginduló égi háborúhoz és a harcok hangja szomorúan bömbölt bele folyvást:

— Fegyverre! Fegyverre!

Végre Szkorasevszki kissé erőt vett magán. Rámutatott a házra, ahol együtt ült a tanács és szólt:

— Halljátok urak! Amott azok a Judások eladják, megbecstelenítik a hazát. Az ellenséggel aláírtak egy szerződést, amely szerint mi lemondunk hazánkról és megtagadjuk uralkodónkat.

— Árulás! árulás! — ismételte vagy száz torok. — Halál az árulókra!

— Ide mellénk, aki becsületes ember! — kiáltotta Szkzsetuski. — Halál a svédekre! Halál a svédekre!

De a többség nem hajlott szavukra. A tanácskozó ajtaja pedig éppen megnyílt és Opalinszki Kristóf lépett ki rajta. Posznánia palatinusa jobbján Wirtz generálissal, balján Radziejovszkival jelent meg. Egész udvar követte őket.

Opalinszki papirtekercset hozott a kezében, keskeny szalagon a tartomány pecsétje csüngött rajta. Körüljártatta tekintetét a tömegben, majd kissé rekedten, de határozott hangon kezdte:

— Uraim, a mai naptól kezdve ő felsége, a svéd király
oltalmába ajánljuk magukat. *Vivat Carolus Gustavus rex!*

Az ünnepies csendet megzavarta egy hang:

— *Veto!*

A palatinus a hang irányába tekintett:

— Akik pedig tiltakozni akarnak, tessék menjenek egye-
nesen a svéd ágyúk torkába!

Elhallgatott, majd kis idő múlva kérdezte:

— Ki mondott vétó-t?

Nem kapott feleletet.

A palatinus még szigorúbban folytatta:

— A papság és nemesség minden jogát, kiváltságát
tiszteletben fogják tartani. Az adót nem e—me—lik fel: marad
minden a régiben. Semmiféle sarcolástól, zsákmányolástól
nem kell tartanunk. Ő felsége, a svéd király, katonáinak nem
engedi meg a nemesi birtokokon a harácsolást.

Megállt és várt; hallgatva mérlegelte szavainak hatását a tö-
megen... majd intett kezével, hogy még nem fejezte be beszédét:

— Wittemberg generális pedig szavával áll jól ő felsége
nevében, hogy ha mindenki követi a mi tiszteletreméltó pél-
dánkat, a svéd sereget azonnal Lithvánia és Ukrania felé
fordítja, a fegyvert pedig addig le nem teszi, amíg az emlí-
tett tartományok váraikkal és városaikkal az országhoz nem
csatlakoznak. *Vivat Carolus Gustavus rex!*

— *Vivat Carolus Gustavus rex!* — felelte ezer hang.

És a palatinus ott, mindenkinek szemeláttára, karjába
ölelte a kancellárt, majd pedig Wirtz generálist. A nemesek
követték a felsőbbség példáját és az ölelkezés általánossá
vált. Vivátok, éljenek reszketették meg a levegőt... A palatinus
még egy pernyi csendet kért:

— Uraim — szólt barátságos hangon — Wirtz generális
szívesen látja önöket asztalánál.

Alig mondta ki e szavakat, észrevette, hogy a nemes
urak merőn néznek fel a mögötte levő falra.

Hátrafordult és látta, hogy bohóca a tanácskozó helyiség
falára egy darab szénnel ezt írja:

*Mene — tekel — fare upharsin !**

* A biblia szerint (Ó-testamentom, Dániel könyve, 25. rész) Bel-
szazár király lakodalmán kísérteties kéz e baljóslatú szavakat írta
a falra. A királyt még azon éjjelen megölték.

XII. FEJEZET.

Podlachia tartomány közelében feküdt a kis Burzecs falu. A szép zöldelő gyepen, a kastély meg a tó között játszadózott egy öregember két kis fiúval: az egyik négy, a másik öt esztendősen lehetett; barnák voltak akár a cigánypurdék, de csak úgy duzzadtak az egészségtől. Az egészséges öreg ember ösereje emlékeztetett a hatalmas bölényre. A fél szeme ragyogott az életkedvtől, a másik helyén csak egy fehér folt látszott. Szakálla olyan volt, mint a frissen hullott hó, az arca pedig virult; homlokán nagy sebforradás nyoma látszott.

A két kis fiú az öreg úr csizmájának a fülébe kapaszkodott és húzták teljes erejükből.

— Ejnye! kis nebulók, hagyjátok békében a csizmámat... Ne huzzátok úgy a fülét, mert majd megtalálom én is húzni a tiéteket. No, haszontalan kis kópék, menjetek a fűbe hemperegni és hagyjatok engem békén... Longinek mégcsak hagyján, hiszen az egész gyerek nem nagyobb az öklömnél, de te Jaremka, te már okosabb lehetnél. Mindjárt felkaplak benneteket és behajjalak a tóba...

Úgy látszott, hogy a gyerekek egészen a hatalmukba kerítették az öreget, mert még most sem engedték el a csizmaszárát. Sőt Jaremka még jobban huzgálta és lábával toppantott hozzá:

— Nagypapa, játsszál Bohunt és rabold el Longineket!

— Majd adok én neked Bohunt, mindjárt ideszóltom anyádat!

Jaremka a ház ajtajára pillantott, de mivel az zárva maradt, újra követelődött:

— Nagypapa, légy Bohun...

— A nyakamra nő ez a két gyerek... Na, jól van, leszek Bohun, de csak egyszer, azután ne alkalmatlankodjál többé!

Az aggastyán felállt, felkapta Longineket és vad kiáltással a tó felé vitte.

De Longineknek igen jó védője akadt Jaremka személyében, aki a játékban a megmentőt: Volodijovszki Mihályt személyesítette; fenyőág volt a fegyvere és azzal üldözte kegyetlenül a rabló Bohunt; Longinek sikoltozott, Bohun ordított, Jaremka, mint Volodijovszki, üvöltött. A vége az volt, hogy Bohun elengedte áldozatát és megszökött. Az öreg a

fenyvesbe menekült, ott leült egy padra és magában ismételte:

— Átkozott gyerekek, csoda, hogy mindjárt ki nem adom a lelkemet...

— Nagypapa — kérdezte Jaremka — ki volt vitézebb, Longinek, vagy én?

— Te — válaszolt jóságosan az aggastyán.

— És úgy-e, lovag leszek, ha felnöttem?

— Mindenesetre az leszel. Hiszen nem hiába hasonlítasz az apádra.

— Mondd csak, hány ellenséget ölt meg a papa?

— Már megmondtam százszor, hogy előbb megszámlálhatod a fenyőfa levelét, mint az ellenséget, ahányat az apád meg én levágtunk...

A ház ajtaja megnyílt és a küszöbön egy magas termetű asszony állott: ebenfekete haja, hamvas, barnás bőre és bársonyos szeme volt. Még egy harmadik hároméves fiúcska állt mellette s a ruhájába kapaszkodott. Szemét beárnyékolva a kezével, nézett a fenyves felé; Szkszsetuszkiné, született Kursevics Helén hercegnő, olyan volt, mint a viruló rózsa...

Amint Zagloba uramat a két gyermek között ülve megpillantotta, arra irányozta lépteit és kellemes csengő hangon szólt:

— Gyertek kicsikéim, bizonyosan alkalmatlankodtok ott a nagypapának.

— Már hogy alkalmatlankodnának! Sőt ellenkezőleg, igen jól viselkedtek — felelt Zagloba.

A gyerekek anyjukhoz futottak, majd mind együtt a fenyvesbe mentek.

— Mit iszik ma nagypapa: méhsört vagy magyar bort? — kérdezte a fiatal asszony.

— Egy kupa méhsört szivesebben innám.

— Meglesz. De apus, valahogy el ne aludjék itt az árnyékban, még meg talál hűlni.

— Ugyan, hiszen olyan hőség van... még csak egy kis szellő sem fúj. De, édes lányom, hol van az urad?

— A magtárban akadt dolga.

Szkszsetuszkiné asszony Zaglobát «apának» hívta, Zagloba viszont «leányomnak» nevezte a fiatal menyecskét. Pedig nem volt köztük semminemű rokonság. A menyecske családja Ukrániából való volt, a Dnieper mellől. Zagloba származásáról ellenben senki sem tudott bizonyosat, mert az ő felvilá-

gósításai erre vonatkozólag igen eltérők voltak. Az emberek csak annyit tudtak, hogy Zagloba igen becses szolgálatokat tett a menyecskének még leánykorában. Az ura, meg ő is apjukként tisztelték az öreget. Tisztelte különben az egész vidék az öreg urat, mert az utóbbi évek alatt nem egyszer igen hősiiesen harcolt a kozákok ellen. A neve ismert és híres volt országszerte.

Egy kis inas tálcán szalmafonatos üveget meg kupát hozott és odatette az aggastyán elé. Zagloba uram megtöltötte a kupát és félig behúnyt szemmel kortyonkint kiiszogatta:

— Jó idő jár az aratásra — motyogta. — Ezek a gyerekek alaposan elfárasztottak...

A szeme becsukódott és jó ideig szunyókált. A friss erdei szellő, meg a közelgő lépések zaja riasztotta fel az öreget. Szkszsetuszki János, a zbarazi hős közeledett a fenyves felé; épp egy hónapja jött meg Ukrániából, hogy lázas betegségéből gyógyuljon. Társaságában még egy ember volt, aki arcra és alakra igen hasonlított Szkszsetuszki ezredeshez.

— Engedje meg, apa, hogy bemutassam az unokatestvéremet, Szaniszlót, Szkszsetuszki Szaniszlót, a kalisi bandérium parancsnokát.

— Kegyelmed annyira hasonlít barátomhoz — mondotta az öreg pislogva, — hogy már első látásra sejtettem, hogy csak Szkszsetuszki lehet a neve... Hozta Isten!

Szaniszló meghajtotta magát:

— Szerencsésnek érzem magamat, hogy nagy uramat megismerhetem, a nevét mindenféle tisztelettel emlegetik.

— Nem dicsekvésből mondom, de megtettem minden tőlem telhetőt... és akár ma is szívesen elmennék a háborúba, bár érzem az évek súlyát. Mert hát: *consuetudo altera natura!* De miért néznek ily zordonan rám? Szent Isten! hisz Jani egészen sápadt!...

— Szaniszló rettentő hírt hozott. A svédek hatalmukba kerítették Nagy-Lengyelországot, anélkül, hogy csak egy ágyú is megszólalt volna.

— Hogyan? Mi az? Hatalmukba kerítették? És hogyan?

— Pozsnánia palatinusa eladta nekik! — felelte Szaniszló.

— Az Atyára? Miket mesél az úr?... Megadták magukat?

— Nem elég, hogy megadták magukat, de aláírtak egy szerződést, amelyben megtagadják a királyt és a hazát. Nem vagyunk mi már Lengyelország lakói, mert ez itt Svédország!...

— Az ég irgalmazzon! De hisz akkor vége van a világnak!

— Mire határozod magad, Jani, ilyen körülmények között? — kérdi Szaniszló.

— Egy pillanatig sem maradhatok itthon; a láz ugyan még folyton gyötör, de mégsem tehetek másképp. Csak az asszonyt és a gyerekeket kell biztonságba helyeznem. Elküldöm őket mindjárt holnap Sztabrovszky rokonomhoz, a király fővadászmesteréhez, a bialovicsi erdőkre — szólt János, majd Zagloba felé fordult: — Nos és apa? Velünk tart, vagy inkább elkiséri Helénát meg a fiaimat?

— Én? — kérdezte Zagloba. — Hogy én veletek tartok-e? Ha csak öreg lábam gyökeret nem ver, hát veletek megyek. Svéd húsrá fáj a fogam! Hej, az a fura népség! Ismerem jól... Nem egyszer tanítottam őket emberségre, de ők is ismernek, annyit mondhatok! Úgy látszik, azt hiszik, hogy Zagloba már öreg a harcra, különben nem merészkedtek volna... Hallgassatok rám: gyülekezzünk Lithvánia nagy hetmanjának, Radzivil János ő hercegségének zászlaja alá: Azt hányják a szemére, hogy gögös, annál jobb! Nem fogja magát a svédeknek megadni. Ő olyan parancsnok, amilyenre éppen most szükségünk van! És ott együtt leszünk ismét Volodijovszki urammal.

— Ez talán csakugyan a legjobb gondolat! — mondta János.

— És így elkisérhetjük Helénát a gyerekekkel együtt a fővadászmesterhez, anélkül, hogy el kellene térnünk utunkról.

— És a rendes hadseregben fogunk szolgálni, — tette hozzá Szaniszló — nem pedig abban a csordában, amelyet nemzetőrségnek csúfolnak.

— Verekedni fogunk szóbeszéd és alkudozás nélkül, vakmerően, szünetlenül!

— Úgy látom, kegyelmed nemcsak a harcmezőn, de a jó tanácsadásban is az első!

— Hm! És ezt eddig nem tudta? Gyerünk uraim! Legfőbb ideje, hogy cselekedjünk!

Másnap Heléna asszony a fiacskáival kocsira ült, míg a három férfi lóháton indult útnak egy sereg szolga kíséretében. Minden helységben friss lovat váltottak.

Végre hatodnapra beértek a sűrű erdőségbe. Százezer mérföldes erdő volt ez, valóságos őserdő; a belsejében még ember nem járt. Sztabrovszki, a király fővadászmestere tárt karokkal üdvözölte rokonait.

Heléna és a három kis fiú biztos helyen volt.

Másnap Szkzsetuszki János, Szaniszló és Zagloba tovább folytatták útjokat az erdő útvesztőin át. A fővadászmester favágókat adott melléjük, akik baltával vágtak utat a harcosoknak az őserdőn keresztül.

XIII. FEJEZET.

Fáradsággal teljes utazás után végre Upitába értek; ott találták Volodijovszkit ujonnan toborzott csapatjával. A kis ezredes ujjongásba tört ki barátainak láttára. Mikor megtudta, hogy azok a nagy hetman szolgálatába akarnak lépni, még pedig azonnal, öröme határtalan volt.

— Te úgy-e jól ismered János herceget? — kérdezte János.

— Ezt az egész mozgósítást az ő parancsára csinálom.

— Tudsz valamit a terveiről? Olyan ember-e ő, akire rábízhatjuk magunkat?

— Igazi harcos és ügyes parancsnok... Most ugyan megverték, de nyolcvanezren voltak ellene, míg ő csak hatezer emberrel rendelkezett. Igazán szereti a háborút.

— Én jól ismerem! — kiáltott fel Zagloba. — Együtt jártunk iskolába, minden feladatot én csináltam meg helyette. Mindig együtt voltunk, jobb szeretett engem a többinél, mert én többre tartottam a lovát, meg a lándzsát a latinnál.

— Az én bandériumom készen áll; harmadnapja el kellett volna indulnunk — mondta Mihály, — de itt van a nagy hetman levele, hallgassátok meg:

Volodijovszki ezredes uram!

Nagy örömmel értesültünk arról, hogy a bandériuma már együtt van. Tartsa készenlétben, mert az országra borzasztó napok fognak bekövetkezni... Bármi hír jutna is fülébe, ne adjon hitelt semminek, amire nézve tőlünk fölvilágosítást nem kap. Nem törődve az emberek irigységével és rosszakaratával, teljesen Isten és lelkiismeretünk parancsa szerint cselekszünk. Örömmel tölt el bennünket az a gondolat, hogy a jelen szorongatott körülmények között próbára tehetjük házunk őszinte hiveit és azokat, akik készek *in rebus adversis* bennünket szolgálni. Kmicic uram már hozzánk csatlakozott bandériumával. Ön még maradjon pár napig Upitában. Lehet, hogy majd Podlachiába

küldjük önt Radzivil Boguszasz unokatestvéremhez. Különben ezeket előszóval fogjuk önnel közölni. Számítva hűségére és buzgóságára, várjuk önt Kieydanyban.

Radziwill János,

*Birze és Dubinki hercege, Vilna palatinusa,
Lithvánia nagy hetmanja.»*

— Dicsőség Istennek! — kiáltott fel Zagloba — csak úgy harsog minden szóból a harci riadó!

— Isten nevében cselekszik — szólta Szaniszló — s ez azt jelenti, hogy a nagy hetman el van arra határozva, hogy megütközzék a svédekkel.

— Különösnek tetszik nekem, hogy többet emlegeti a házát, mint a hazát — jegyezte meg János.

— Eh! Ez csak olyan szólásforma — felelt Volodijovszki — én ma délután elmegyek Kieydanyba, ti addig itt megpihenetek. Holnapra visszajövök és akkor együtt indulunk oda, ahová küldeni fognak.

— Podlachiában csatlakozunk Boguszasz hercegehez — mondta Zagloba.

— Az meglehet — válaszolt Mihály. — Most ő is éppen Kieydanyban tartózkodik. Különös egy ember! Vitéz, lovagias, de semmi lengyel vér nincsen benne; külföldi divat szerint öltözködik és nem beszél, csak franciául, vagy németül.

— Hősiesen viselkedett Beresztceskóban — szólta bele Zagloba.

— Nem sokjót mondanak róla, akik közelebről ismerik — folytatta Volodijovszki — nagyon kedveli a külföldieket, ezen különben nincs mit csodálni, hiszen az anyja a brandenburgi választófejedelemnek volt a leánya.

— Ide hallgass, Mihály — szólta Szkszsetuszki János. — Nagyon szeretnék Kieydanyba veled menni. Itt ez a bizonytalanság megöl. Lesz még idő a pihenésre is; nem hinném, hogy Boguszasz herceg már holnap akarna indulni.

— Igazad van — helyeselte Zagloba uram — én is megyek!

— Meg én! — jelentette ki Szaniszló.

— Nagyszerű lesz!... Induljunk! — szólta Volodijovszki — majd alszunk a nyeregben.

Két óra múltán a lenyugvó nap fénye mellett lovagoltak tova. Mihály a Kmicic viselt dolgaival mulattatta társait,

előadta a harcokat, az öldöklést, hogyan keltek fel a nemesek, mint egy ember, gyámleányuk védelmére. Bevallotta Billevics kisasszony iránt való boldogtalan szerelmét is.

Zagloba uram nevetni kezdett:

— Misi fiam, olyan élettársat kívánok neked, aki cseppet se legyen hozzád hasonló. Már a külsődet értem fiam, mert éppenséggel nem vagy deli legény: és ez hiba! De kérlek, szeretettel, mivé lett Grizelda hercegasszony bájos udvarhölgye? Látod, ez neked való volt.

— Kraszienszki Annette? — vette fel a szót János — abba mind szerelmesek voltunk, hogy pedig Mihály is az volt, magától értetődik. Isten tudja mi lett azzal a leánnyal?

— Hej, ha viszontláthatnám! — sóhajtott a kis ezredes; azután elmondták esti imájukat és elszunyókáltak, ide-oda bóbiskolva a nyeregben.

Volodijovszki hangja keltette fel őket hajnalban:

— Uraim, Kieydanyba érkezünk! — és bevonultak a városba.

*

Mikor a két Szkszsetuszki, Zagloba és Volodijovszki Radzivil János fogadótermébe léptek, iratokkal borított asztal mellett két embert láttak beszélgetésbe mélyedve. Az egyik fiatal ember volt francia viseletben, göndör parókával a fején és egészen a társa füléhez hajolva beszélt, a másik összehúzott szemöldökkel hallgatta, néha a fejét csóválta. Annyira el voltak mélyedve a beszélgetésbe, hogy észre sem vették a tiszteket.

A másik férfi úgy ötven körül lehetett, hatalmas, szép alakja volt és valóságos bikanyaka. Minden vonása gögöt, elszántságot és hatalomvágyat árult el. Egy ember, akit nem elégitett ki az óriás vagyon: Birze és Dubinki hercegsége, Vilna palatinussága, sem az, hogy Lithvánia nagy hetmanjának nevezték; mindez kevés volt Radzivil Jánosnak.

A francia viseletű fiatalember Radzivil Boguszlasz herceg volt, a nagy hetman unokatestvére, különben Lithvánia főlovászmestere. Még pár percig suttogott unokabátyja fülébe, majd hangosan folytatta:

— Megegyeztünk; aláírom ezt az okmányt és távozom.

— Távozzál, ha kell. Pedig igazán jobb szerettelek volna magam mellett tartani. Az ember soha sem tudhatja?..

— Hercegséged mindenről gondoskodott. Az én jelenlétem már egészen felesleges... Az Isten áldja meg fenségedet.

— Áldja meg házunkat, védelmezze és növelje hatalmát, dicsőségét!

A hercegek kezét szorították, a főlovászmester gyors léptekkel hagyta el a termet, míg a hetman új látogatói felé fordult:

— Bocsánat urak, hogy várakoztattam önöket — szólt hozzájuk mély hangján, — de oly dolgokról volt szó, amelyek minden figyelmemet lekötötték. Nagy örömömmre szolgált, amikor bejelentették önöket, azt gondoltam: az ég küldi nekem ezeket az igazi bátor harcosokat. Foglaljanak, kérem, helyet. Melyik Szkszsetuszki János önök közül?

— Itt vagyok... fenséged szolgálatára.

— Kegyelmed, remélem, legalább is megyefőnök, ha nem több.

— Nem, nem vagyok megyefőnök.

— Lehetetlen! Hogyan, hát nem jutalmazták meg legalább egy megyefőnökséggel a zbarazi falakon tanúsított hősiességéért?

— Ezt a kegyet én sohasem hajhásztam.

— De ön ezt mindenképpen megérdemelte. Ah, ah, hát ön nem megyefőnök... Hálát adok az Istennek, hogy önt ide vezérelte. Nálunk az igazi érdem nem marad jutalom nélkül. A mi emlékezőtehetségünk nem oly rövid! Ön a példa erre, Volodijovszki!

— Tisztelettel jelentem, hogy én még nem igen szolgáltam rá fenséged kegyére.

— Bizza csak ennek a megítélését rám. Ime, vegye ezt az okmányt! Egy birtokról szól, amelynek haszonélvezete az öné holta napjáig. Mondhatom, elég jó kis földecske. Egyelőre fogadja el ezt, kérem. Szkszsetuszki bajtársának pedig mondja meg, hogy Radzivil nem szokott megfélemlkezni sem a barátairól, sem azokról, akik az ő vezetése mellett szolgálják a hazát.

— Fenséged igazán zavarba hoz — dadogta az ezredes.

— Szó se legyen több róla. Nézze el, kérem, hogy nem jutalmazhatom érdeme szerint... elvégre nem vagyok király, mert hiszen, ha az lennék, Isten a tanúm, nem feledkeztem volna meg sem Szkszsetuszki Jánosról, sem Zaglobáról.

— Zagloba, az én vagyok, fenséges úr! — és a kövér öreg pár lépést tett előre.

— Mindjárt sejtettem a hatalmas alakjáról.

— Iskolatársa voltam fenséged dicső apjának és mivel a ladsát én is jobban kedveltem a latin tudományánál, barátokni kegyeskedett velem...

(Igaz ugyan, hogy előtte való estén barátainak azt mesélte, hogy magával a nagy hetmannal járt egy iskolába s azért Szkzsetuszki Szaniszló, aki maga a megtestesült igazság volt, meglepetten tekintett az öregre.)

— Lám — szólt a herceg, — hiszen ön akkor Lithvániából való?

— Lithván vagyok testestől-lelkestől! — bizonyítgatta Zagloba és még csak nem is hunyorított szemével.

— Á, hát ezért maradt el érdemeinek jutalma. Mi lithvánok már megszoktuk ezt a mellőzést. És ez a méltatlanság nem bántja az urakat?

— Mit tegyünk? — szólt lemondással Zagloba.

— Vigasztalódjanak! Majd másképpen lesz ezután... érdemül tudom be már azt is, hogy itt megjelentek. És habár király nem vagyok, de ígéreteimnek mindenkor ura leszek.

— Herceg! — kiáltott fel János nem minden gőg nélkül — mi nem jöttünk jutalmat kérni. Mi az ellenséget keressük és megakarjuk verni egy ilyen dicső parancsnok vezetése alatt. Szaniszló unokatestvérem tanúja volt a gyávaságnak, árulásnak, szégyennek és látta az országrabló diadalát. Azért vagyunk itt, hogy hazánk és királyunk dicsőséges védelmezőjének zászlaja alá szegődjünk. Katonák vagyunk és minden időnk kárba vész, melyet nem töltünk a haretéren.

— Hacsak ez a kívánságuk, ez mihamar teljesülni fog. Nem tartóztatom önöket tovább. Bizonyosan rászolgáltak a pihenésre, engemet pedig másfelé szólít a kötelességem. Üdvözlöm önöket, uraim és kérem, maradjanak mindenha Radzivil barátai! Barátságuk e pillanatban becsesebb rám nézve, mint bármikor.

Igy szólt a gőgös nagyúr és kezét szorított az urakkal, mintha vele egyenrangúak lettek volna.

— Ilyen parancsnok kell nekünk: harcós szívvel-lélekkel! — lelkesült Szaniszló, amint a tömegén át visszafelé indultak.

— A tűzbe mennék érte — tette hozzá Zagloba — észrevettétek: minden tettemről tud! De hiszen, jól vigyáznak azok a svédek!

— Nyilvánvaló, hogy meg akar bennünket valaminek nyerni... van valami a dologban, ami nekem nem tetszik, — szólt János.

Igy beszélgetve érték le az udvarba. Az előcsarnok elé egész kocsisor vonult fel.

— Misi, Misi! Majó napod van — tréfált Zagloba, akinek igen jó kedve kerekedett — megvagyonosodtál, földesúr vagy, talán még asszonyt is találsz hozzá... nézd csak, abban a hintóban.., mintha valami fehér alak ülne.

— Rossz szemed van, öreg — szólt Volodijovszki — az nem asszony, az a szamogátiai püspök és vele van főesperese.

A gárdaezred parancsa hallatszott; «Tisztelegj!» és a püspök áldást osztva vonult el arra.

— Micsoda diplomata ez a Radzivil János! Hogy ünnebelteti a papság embereit, holott pedig ő protestáns... Talán még meg fog térni — jegyezte meg Zagloba.

— Azt már nem teszi. Hiszen azt beszélik, az első felesége abbéli bánatában halt meg, hogy nem tudta őt átéríteni... De miért maradnak tisztelgő állásban a gárdisták? Úgy látszik, hogy valami nagy személyiség érkezését várják.

Csakugyan nagy katonai kíséret vonult fel.

— Ezek a Ganchoff dragonyosai... De miféle kocsikat kísérnek? — mondta Volodijovszki s abban a pillanatban megperdült a dobszó.

— Ohó! — szólt Zagloba. — Hisz ez nagyobb úr még a püspöknél is!

— Nézd, itt vannak.

— Két kocsival.

— Az elsőben Korf báró, Venden palatinusa ül.

— Hiszen azt én ismerem Zbarazból — szólt János.

A palatinus szintén rájuk ismert:

— Üdvözlöm az urakat! — intett ki a kocsiból. A következő kocsi a Radzivillek címerét viselte, gyönyörű két fehér ló volt eléje fogva. A kocsiban két személy ült: francia viseletben, szőke parókában, kalapjukon nagy tollbokréta diszelgett. Az egyik erős, testes alak, a másik fiatalabb volt és nem látszott oly előkelőnek, de fontosabb egyéniség lehetett, legalább is a nyakáról lógó aranyláncból erre lehetett következtetni. Csodálkozó tekintetüket a kastélyon, a katonákon és a tarka tömegben legettették.

— Ugyan, kicsodák lehetnek ezek? ... — kérdezte Zagloba.

— Sohasem láttam őket! — válaszolt Volodijovszki.

— A kocsi megkerülte az udvart és a hercegi lak előtt állt meg. Volodijovszki a dragonyosok kapitányában ismerősére akadt:

— Hej, Tokarek! Hallgasson csak ide!

— Üdvözlöm, ezredesem!

— Ismeri ezeket a csodabogarakat?

— Ezek svédek, ezredes uram.

— Svédek?

— Azok, ezredesem... és micsoda nagy marhák... a kővér az Löwenhaupt gróf, a fiatalabb pedig Duderhoff Benedek báró.

— Duderhoff? — ismételte Zagloba.

— Vajjon mit keresnek itt? — folytatta a kérdezősködést Volodijovszki.

— Isten tudja! Mi Birzétől fogva kísérvük őket. Biztosan a herceggel akarnak tárgyalni; mindenfelé beszélnek, hogy a hetman nagy sereget gyűjt és Lithvániát el akarja foglalni egy nap alatt.

— Ó, a gyáva kutyák! Persze, megijedtek! — mondta Zagloba. — Utálok őket! Elrabolják az országot, üldözik a királyt és most ide jönnek hajlongani Radziwillnek... majd megtáncoltatunk benneteket! Éljen Radziwill!

— Éljen Radziwill! — harsogták utána az ott álldogáló urak. Nagy kör képződött az öreg körül, aki hirtelen felugrott egy alacsonyabb fajta faoszlopra és szónokolni kezdett:

— Uraim, ide figyeljenek! Akik nem tudnák véletlenül, hogy én ki vagyok, hát azoknak megmondom. Én vagyok az a Zagloba, aki halhatatlanná tette magát Zbarazban és megvívta Burlayt; öreg karommal és lábammal hasonlítok Chmielhez.

— Kemény egy ember, nagy kapitány! — kiáltotta több torok. — Halljuk, Halljuk!

— Úgy van! hallgassanak ide, uraim, — folytatta Zagloba — halál a svédekre! Uraim, testvéreim, tegyünk esküt, hogy mindaddig le nem tesszük a fegyvert, amíg mind egy szálíg ki nem üztük őket hazánkból!

— Helyes, éljen!

Zagloba lelkesen beszélt tovább:

— Uraim, testvéreim! Láttátok azt a két ördögöt az aranyos kocsiban. Jól tudják ők, hogy Radziwill nem érti a

tréfát. Hízlekedni, kezet csókolni jöttek, azt remélve, hogy majd így megnyerik a herceg kegyét. De a herceg éppen az előbb jelentette ki előtttem: hogy nem ad helyet sem az alkudozásnak, sem semmiféle kibuvónak, harc lesz és harc mindörökre!

— Harc! — ismételte a tömeg karban.

Zagloba leugrott a földre és a tömeggel egészen a herceg ablakai alá nyomult. Általános lett a kiáltás: — Halál a svédekre, halál!

Csakhamar megjelent Korff palatinus Ganchoffal, a palota-őrség ezredesével. Mind a ketten igyekeztek a tömeget lecsendesíteni.

— Csillapuljanak az Isten nevére! Hiszen megremegnek ott fenn az ablakok. Hogyan merészkednek a követeket sértegetni? Ki biztatta önöket erre?

— Én! — felelte Zagloba. — Palatinus uram, adja ő fensége tudtára, hogy a mi életünk és vérünk az övé, de ne engedjen egy percig sem...

— Köszönöm, uraim, köszönöm a hetman nevében. De kérem önöket, vonuljanak vissza. Azzal igazán nem tesznek jó szolgálatot a hazának, ha itt a közvetítő urakat sértegetik.

— Semmi közvetítő! Mi verekedni akarunk!

— Örül a lelkem az ilyen bátorság hallatára. A verekedéshez sokkal közelebb állunk, mintsem gondolják. Pihenjenek inkább és gyűjtsenek erőt a harcra!

A tömeg széteszlott, Korff és Ganchoff visszatértek a terembe, ahol a hetman, a püspök és az érsek társaságában tanácsot tartott a svéd követekkel.

— Ki izgatta fel a népet? — kérdezte a herceg.

— Egy ma érkezett nemes úr, a híres Zagloba — felelte a palatinus.

— Vitéz katona, de kissé nagyon lármás — szólt a herceg s az ezredes füléhez hajolva, annak titkos utasítást adott.

Ezalatt Zagloba folytatta diadalmenetét barátainak társaságában.

— Nos, amice! Úgy-e, alig hogy mutatkozom, már is fölbujtogatom a mi derék nemeseinket... Mi az, Mihály? Mit állsz ott, mintha a lábad gyökeret vert volna és mit mereszted annyira a szemedet arra a kocsira.

— Ő az — suttogta Mihály és kis bajusza csak úgy remegett belé — szavamra, ő az!

— Kicsoda?

— Billevics kisasszony?

— Az, aki téged oly szépen kikoszarozott?

A kocsi az udvarba érkezett, az ablakain át látható volt Olenka, egy öreges úr társaságában.

Volodijovszki uram mélyen meghajolt és panaszos tekintet vetett a leányra. Hiába való fáradozás! Olenka észre sem vette.

— Valódi hercegnő! — jegyezte meg a fejét csóválva Zagloba. — Misi fiam, nagyon is finom virágszál ő katonáember számára.

Volodijovszki oda sem hallgatott, hanem egy nemes emberhez fordult:

— Nem tudná megmondani, kik ültek abban a kocsiban?

— Hogyne! Billevics Tamás úr, a hercegnek jó embere s az unokahúga.

XIV. FEJEZET.

A herceg a követekkel és főméltóságokkal ebédelt. Az ezredeseknek meghagyták, hogy készenlétben álljanak. Puskaország volt a levegőben. A nemesség ivott és mulatozott.

A herceg este ismét fogadta összes tisztjeit. Valamennyi meglegedett arccal jött el tőle, Volodijovszkit tartotta magánál legtovább és megkérdezte, hogy Kmicic nem jelentkezett-e még, mert újabb megbízás akadt számára.

Kmicic csak késő este érkezett vissza. A palota ablakait ezer lámpás fenyő világította meg. Kmicic a fegyvertárba sietett, ahol Volodijovszki bemutatta őt társainak. Már a száján volt, hogy Olenka megérkezését elmondja, de féltékenysége felülkerekedett és a szó torkára forrott. Másról kezdett beszélni:

— Együtt van a bandériuma?

— Teljesen készen. Várják az indulást. Harasztimovics, a herceg meghitt embere, átadta a rendeleteket. Éjfélre nyeregben kell lennünk.

Ebben a pillanatban jelent meg Harasztimovics, szókásból hétrét görnyedve.

— Orsa zászlósurát keresem.

— Itt vagyok. De miért csap ekkora lármát?

— Ő fensége kéreti uraságotat.

— Megyek, csak előbb átöltözködöm.

Pár perc múlva megjelent ragyogón, mint a csillagt Ezüsttel átszótt, kék bársonnyal beszegett ruhában, amelyen óriás tűzű zafir gombjai voltak. A széles fehér öv nagyon illet karcsú, délceg természetéhez. Ezüst hüvelyű, zafírral kirakott kard lógott oldalán.

Volodijovszki uram nagyot sóhajtva fordult Zagloba felé, mikor a fegyvertár ajtaja becsukódott a tündöklő megjelenésű tiszt mögött:

— Hogyan is vehetné fel az ember vele a versenyt az asszonyoknál!...

— Majd én megmutatnám, ha vagy harminc esztendő levennél a vállaimról! — mondta az aggastyán.

★

Kmicic egyedül volt a herceggel.

— Köszönöm, hogy hívásomnak sietett eleget tenni — fogott a szóba Radziwill.

— Mindig rendelkezésére állok fenségednek.

— És a bandériuma?

— Készen vár.

— Biztos az emberei felől?

— A legkisebb jelre tűzbe rohannak.

— Helyes... önhöz hasonló katonákra, elszánt emberekre van szükségem.

— Pusztuljon el nyomorultan, aki elhagyja fenségedet e nehéz órákban.

— És ön — szólt a herceg mélyen Kmicic szemébe nézve — ön nem fog elhagyni?

A fiatal tiszt arca sötétvörössé vált:

— Herceg!...

— Mi az? Van valami mondanivalója?

— Én meggyóntam multamat fenségednek, minden vétkeket elmondtam; hogy ismét emberré lettem, azt csak fenséged nemesen érző apai szívének köszönöm. Sohasem leszek hálátlan!

— Ön úgy gyónt nekem, akár a fiú édesapjának... úgy-e, így mondta? Nos hát, nekem ön igen kedves, oly kedves, mintha a tulajdon édes fiam volna... amit az Isten megtagadott tőlem... Légy a fiam, légy barátom!

És a herceg kezét nyújtott a fiatal embernek. András ajkához emelte a fenség kezét.

Hosszas szünet követte a gyengéd jelenetet; egyszerre Radziwill Kmicicre pillantott:

— Billevics kisasszony a palotában van.

A tiszt elsápadt.

— Én kérettem ide, gondoltam, hogy a sok félreértést, amely elválaszt benneteket, talán ki lehetne egyenlíteni.

— Hogyan háláljam ezt meg fenségednek?...

— Az öregnek kijelentettem, hogy az egybekelésteknek mielőbb meg kell történnie. A leány, azt hiszem, bele fog nyugodni... Neked nagyra kell törnöd. Anyai részről egy vér folyik ereinkben. Vedd el Olenkát, de ne feledd el soha, hogy kinek a kezéből kaptad!

— Életem, erőm, minden csepp vérem fenségédé! Herceg, rendelkezék velem!

— Legyen hited bennem. Hidd el, hogy bármit teszek a közjóért cselekszem... Ne hagyj cserben, ha árulást látsz körülöttem; még ha én magam is...

A herceg hirtelen elhallgatott.

— Esküszöm — tört ki lelkesen Kmicic — lovagi szavamra, hogy minden körülmények között hű maradok fenségedhez, utolsó leheletemig.

Radziwill a falon lógó feszületért nyult.

— Esküdjél meg a keresztre, hogy hű maradsz hozzám mindhalálig!

Kmicic minden hálája és odaadása mellett egy percig ámulva nézett a hercegre.

— A Jézus kínszenvedésére... esküdjél...

— Esküszöm! — felelte Kmicic és rátette ujjait a keresztre.

— Amen! — tette hozzá ünnepies hangon a herceg. Azután karjába füzte a fiatal tiszt karját és az ajtó felé indult vele. Messziről a zene hallatszott. Hangos, vontatott társalgás jutott a fülükhöz; ez abban az időben felkapott divat volt a versailles-i udvarnál. A herceg megállt és egy ideig hallgatta a zsidongást.

— Adja Isten, hogy ez a vendégkoszorú holnap ne forduljon ellenünk!

— Miért? Itt ugyan nem igen számíthatnak a svédek arra, hogy árulóra akadjanak!

Radziwill megrezzent:

— Hogy érted ezt?

— Úgy, hogy itt ugyan nem látok mást, csak hűséges katonát.

— Hajjaj!... Az majd csak idővel fog kiderülni, hogy ki hűséges, ki nem?... Jöjj velem.

— Tizenkét bársonyba, csipkébe bujtatott apród állt sorfalat az ajtó előtt. Mikor megpillantották a hetmant, mélyen meghajoltak... A herceg elvonult köztük, pár kérdést intézve hozzájuk:

— Megjelent már a hercegasszony?

— A hercegasszony a teremben van.

— És a követek?

— A követ urak is.

— Eresszenek be!

Az ajtó feltárult: ezer és ezer lámpa fénye ragyogott a hatalmas főúrra, aki Kmicic-csel az oldalán, a tizenkét apródtól követve, haladt az emelvény felé, ahol már várta őt a nagyméltóságok gyülekezete.

— Minden ajakról önkénytelenül felhangzott a kiáltás:

— Éljen Radziwill! Vivát! Ő a mi vezérünk!

A herceg kezével köszönetet intett, felhaladt az emelvényre és helyet foglalt a trónuson. Kmicic ott állt a fenség háta megett és szemét körüljártatta a jelenvoltakon, Olenkát keresve; a szive majd kiugrott, úgy dobogott.

— Ő itt van és én látni fogom — mondogatta magában.

A terem végében egy fehér alak vált ki a többi közül. Ő volt az... ő, végre!

A zenekar csodás dallamokat játszik, a tömeg fel-alá hullámozik a teremben; a dámák kecsesen hajlonganak, a főurak ragyognak díszruháikban. De András mindebből nem lát semmit és senkit, az egész nagy teremben csak *őt* látja, csak egyedül *őt*. Itt talán még édesebbnek, bájosabbnak látja Olenka arcát. Olyan gyengéd, olyan gyermekes!

A herceg riasztotta fel álmodozásából:

— Jöjj velem.

Együtt jöttek le az emelvényről és elvegyültek a vendégek közé. A fenség Billevics uram felé közeledett és kezét nyújtva, barátságosan megszólította:

— Köszönöm, öreg barátom, hogy végre felkeresett! Igazán ritka vendég erre mifelénk...

— Fenségednek drága idejét elrabolni annyi, mint az országot megrabolni.

— Már azon gondolkoztam, hogy meg fogom előzni. Igy akartam magamat megboszulni. Remélem, szívesen találkozik régi bajtársával?

A nemes úr arcát pirosra festette az öröm. Radziwill pedig tovább folytatta:

— De igaza van, kevés az időnk mindenre. Remélem azonban, ha majd férjhez adja hugocskáját, a néhai főudvarmester unokáját, én is ott leszek a lakodalmon...

— Adja Isten, hogy mihamarább meglegyen!

— Most engedje meg, hogy bemutassam önnek Kmicic-et, Orsa zászlósúrát. Azoktól a Kmicic-ektől származik, akikkel mi közeli rokonságot tartunk.

— Üdvözlöm, uram, üdvözlöm! — szólt az öreg Billevics, ellágyulva a herceg kegyességétől.

— Különösen pedig azt vegye tudomásul, hogy ez a fiatal úr lángol egy bizonyos Billevics kisasszonyért.

— Becsületemre lángolok! — kiáltott fel Kmicic.

— Csak lassan, lassan! Azt is hozzá kell tennem, hogy ennek a lelkes lovagnak néhány csiny terheli a lelkét. Remélem, ha majdan érdemeket fog rá szerezni, a legbájosabb törvényszék ítélete felmentő lesz... Vezessen csak, kérem, bájos hugához bennünket. Szeretném, ha az Istenben boldogult főudvarmester óhaja mielőbb teljesülne...

Mikor Olenka megpillantotta a hozzá közeledőket, elsápadt és remegés fogta el. Ijedt tekintettel nézett Andrára, mintha kísértetet látna. Hogyan!? Hát nem az erdőket bújta, elhagyottan, mint a kivert vad, rettegve a törvényszék ítéletétől? Itt, Kieydanyban, a nagy hetman társaságában ragyog ezredesi pálcával övében, döllyfős ábrázattal. És Radziwill milyen bizalmasan fogja karon Andrást! Láttá, amint feléje közelednek... Anélkül, hogy felnézett volna, megérezte, hogy előtte állnak. Hosszú pillái fátyolként takarták szemét és ő önkénytelenül mélyen meghajolt a herceg előtt. A fenség így szólt:

— A mélységes pokolra!... Nem csodálom a lovag szenvedélyes tüzét... Üdvözlöm egész szivemből az én öreg barátom édes kis unokáját. Rám ismer-e, gyermekem?

— Igen... Ráismerek fenségedre! — suttopta a fiatal leány.

— Emelje fel pilláit, isteni szemet takarnak el előlünk! Nézze, gyermekem! Egy kétségbeesett bűnbánó áll itt kegyed előtt... Hát ő reá ráismer-e?

— Ráismerek — szólt Olenka még halkabban, még mindig fátyolos tekintettel.

— Nagy bűnös! Azért hoztam ide, hogy meggyónjon. Szabjon rá olyan büntetést, amilyent akar, de ne tagadja meg tőle bűnbocsánatát.

Ezzel a herceg ismét az öreg Billevicshez fordult:

— Hagyjuk a fiatalokat, nehogy megsértsük a gyónás szent titkát.

A következő pillanatban András és Olenka egyedül maradtak. Eleinte szóltanul nézték egymást; végre András kissé tartózkodó hangon megszólalt:

— Úgy-e, Olenka, nem gondolta, hogy itt talál?

— Nem — mondta csendesesen a leány.

— Olenka! Én a mai naptól fogva a hetmanon kívül senkinek sem tartozom felelősséggel; helyrehozom hibáimat... Olenka, hát nincsen hozzám egy jó szava?...

Esengő tekintettel nézett a leányra, még a kezét is összekulcsolta, mintha imádkoznék.

— Hihetek-e én még önnek? — kérdezte Olenka.

— Hihet, az üdvösségemre mondom! és hinnie is kell!... Hát a herceg és Volodijovszki? Lám, ők megbiztak szavamban... Miért éppen kegyed bizalmatlan?

— Én hallottam a sirást, amely a maga nyomában kelt. Én láttam a sírokat, amelyeket maga ásott és amelyek még be sem gyepesedhettek...

— A fű kinő! A könnyeket fel fogom szárítani! Legalább engedje remélnem, hogy ha majd jóvá teszem, amit elkövettem, ha kellőképpen megbűnhődöm vétkeimért, ön az enyém lesz. Csak azt halljam, hogy vár rám és nem lesz másé!

— Tudja, hogy a nagyapám végrendelete ebben megátol. De kolostorba mehetnék...

— Ah! hagyja a kolostort! Megfagy a vér ereimben, ha csak rágondolok... Olenka, én nem kívánom, hogy már holnap nekem nyújtsa a kezét, csak azt, hogy legalább egy jó szava legyen hozzám...

— Az Úristen vezérelje önt és őrizze meg minden veszedelemben! — felelte megindultan a leány.

— Édes kincsem, életem! Köszönöm, köszönöm jószágos szavait!... De úgy-e, nem megy kolostorba?

— Egyelőre nem.

— Áldja meg az Isten minden jóval!

És amiként a jég elolvad a tavaszi fuvallattól, a két fiatal között úgy oszlott el a bizalmatlanság. Már úgy érezték, hogy közelebb vannak egymáshoz s a boldogság fényeragyogott szemükben.

Az udvarnagy jelentette ő fenségének, hogy tálalva van.

Löwenhaupt gróf a hercegasszonynak nyujtotta karját, utána Duderhoff báró következett, azután a püspök az érsekkel: mind a ketten igen lehangoltnak látszottak. A herceg előrebocsátotta vendégeit és Korf palatinus feleségét vezette asztalhoz. Így vonult az egész társaság az ebédlő-terembe; Olenka Kmicic karján...

A diszes lakomához háromszáz személyre terítették meg a patkó alakú asztalt: megrakták ezüsttel, drága porcellánnal és virággal. A főhelyen a hetman ült a hercegasszony mellett. A vendégsereg mély bókolással üdvözölte a hercegi párt, azután mindenki iparkodott helyét elfoglalni.

A ház fenséges ura izgatottnak látszott, hihetőleg a másnapra várható csatára gondolt és talán arra, hogy a fényes társaság tagjai közül kire mit hoz a holnap...

A társaság lassankint észrevette a hetman rossz kedvét. A sziveket balsejtelem szorongatta. Egyedül Zaglobát nem zavarta semmi sem: az ő jókedvével csak az étvágya veteledett...

★

... A terem egyik sarkában álló óriás óra tizenkettőt ütött. Ebben a percben a falakat és ablakokat egy ágyulövés remegtette meg. A rendes éjféli üdvlövés volt.

Az asztal egyik végén zavar támadt:

— A püspök úr ő méltósága elájult — kiáltozták.

Többen elhagyták helyüket, hogy jobban lássanak. A püspök ezalatt magához tért, de oly gyengének látszott, hogy az udvarmesternek kellett őt támogatnia; Korf palatinus felesége vízzel locsolta ő méltósága halántékát.

Ekkor még egy ágyulövés dördült el, azután egy harmadik és negyedik...

— *Vivat respublica, pereant hostes!* — dörgött bele Zagloba, de a folytonos ágyúdörgés elnyelte hangját.

A társaság számlálni kezdte a lövéseket:

— Tíz, tizenegy, tizenkettő... az üvegek csörrenése ijesztően, fogvacogatóan hangzott. A fáklyák fénye minden pillanatban meglobbant.

— Tizenhárom! tizennégy... Ejnye, a méltóságos úr gyengélkedése elrontotta a mulatságot... Lám, ő fensége milyen gondterheltnak látszik... Tizenöt, tizenhat... Hohó! Mintha ezek háborúskodnának... Tizenkilenc, húsz!...

— Csend legyen odalenn! A herceg beszélni óhajt!

Minden szem Radziwill felé fordult; az egész társaság lélekzetét visszafojtva várt. A herceg pedig felállt és így állva, pohárral a kezében, mint valami óriás, félelmes alak volt. A hallgatóságon borzongás futott végig.

A fenséges úr arca pedig erőltetett mosolyra torzult, az aranyposztó gyorsan emelkedett hatalmas mellén:

— Uraim!... Ez a beszéd kissé meg fogja önöket lepni... nagy részüket talán meg is fogja ijeszteni. De... aki belém helyezte bizalmát, akinek nincs egyéb vágya, minthogy hazánkat nagynak lássa... és végül, aki házunkhoz hű akar maradni... az... tehát mondom... az jöjjön ide hozzám és üritse készségesen velem együtt poharát és kiáltsa velem együtt: *Vivat Carolus Gustavus rex!*... mától fogva a mi legkegyelmesebb urunk!

— Vivát! — kiáltotta a két követ és utána vagy húsz idegen országbeli tiszt.

A teremben halotti csend honolt. A nemes urak és kapitányok dörén egymásra bámultak. Nem ment-e el parancsnokuknak hirtelen az esze?...

De a herceg tovább folytatta:

— Ime, elérkezett az ideje annak, hogy kihirdessem az általunk aláírt szerződést, hadd tudják meg vendégeim, hogy mihez tartásuk magukat...

Ezzel Komorovszkihoz, egyik bizalmasához fordult:

— Olvassa fel!

Komorovszki felállt és hozzáfogott a végzetes szerződés felolvasásához, amely ekképen szólt:

«*Miután semmi reményünk többé nincsen arra, hogy Kázmér János király ő felsége megsegítsen bennünket, jobban és helyesebben nem cselekedhetünk, mint hogy magunkat és Lithvánia nagyhercegségünk tartományait ő felségének, a svéd királynak atyai jóindulatába ajánljuk a következő feltételek mellett:*

1. Minden erönket egyesítjük a közös ellenséggel szemben.

2. A litván ragyhercegség nem tartozik a svéd uralom alá, külön tartomány marad éppen úgy, mint volt a lengyel koronával szemben, vagyis teljesen egyenlőnek ismertetik el kiváltságaival és minden előjogaival, kötelezettségeivel egyetemben.

3. A nemesség szabad választási joga tiszteletben tartatik.

4. A vallás szabad gyakorlata biztosítottatik.»

Komarovszki általános elképedés közben folytatta tovább az olvasást; végre mikor odaért:

«Mindezért pedig aláírásunkkal állunk jól, úgy a magunk, valamint utódaink nevében»... Sztankievics ezredes, egy hófejú aggastyán könyörögve emelkedett fel:

— A Jézus kinszenvedésére! Hát Ulászló és a Zsigmondok művének ez a sorsa?... Herceg! Gondoljon a névre, melyet visel, a hazának tett szolgálataira, házának dicsőségére, mely eddig szeplőtelen volt! Kegyelmezzen meg önmagának! Kegyelmezzen nekünk és kegyelmezzen az országnak!

— Ne irja alá! Kegyelem! — vette át a szót száz meg száz hang.

A tiszték mind felálltak és a hetman felé tódultak. Sztankievics, aki a legidősebb volt köztük, térdenállva könyörgött. kezét ég felé emelve kétségbeesett hangon kérlelte a herceget,

De Radziwill dörgő hangon szólt:

— Hát még önök adnak példát a fegyelmezetlenségre? Nem illik, hogy önök, az öreg katonák tiltakozzanak hetmanjuk cselekedete ellen és elhagyják őt! Aki nem tart velem, az ellenségem! De én jól ismerem önöket és előre láttam, hogy ez fog bekövetkezni... Ámde tudják meg azt is, hogy a pallos a fejük felett függ!

— Herceg! parancsnokunk, hetmanunk! — nyögött szakadatlanul az öreg Sztankievics. — Legyen kegyelemmel ön maga iránt és mi irántunk!

— Ne hidd, hogy meghatod, vagy megtántorítod őt!... már régóta táplálgatta magában ezt a mérges kigyót... Szerencsétlenség, háromszoros gyász ez a hazára. És gyászra virradtunk mindannyian! — kiáltotta Szkszsetuszki Szaniszló.

Erre kitört Szkszsetuszki János is:

— Országunk két legnagyobbja adja el a hazát! Vesszenek! A kolera pusztítsa el őket!...

Végre Zagloba szintén magához tért ámulatából:

— Ugyan kérdezzétek meg, milyen árt kapott a hitványságáért, mit fizettek neki már eddig és még mennyit ígértek hozzá? Uraim! Iskarioth Judás áll itt! Vessz el kétségbeesett elhatározásodért! Pusztuljon ki a nemzetséged! Áruló! Áruló! Háromszoros áruló!

Sztankievics kirántotta övéből parancsnoki pálcáját és a herceg lába elé lökte. Mind utánozták. A botok a földre potyogtak és egyre több hang ismételte:

— Áruló!... áruló!...

— Ganchoff! Kmicic! ide mellém... — bömbölte Radzivil.

A teremnek mind a négy ajtaja felpattant és megjelentek a gárdisták, csendesesen, fenyegetően, lövésre kész muskétával a kezükben. Ganchoff vezette őket.

— Állj! — kiáltott a herceg. — Akik hiveim és továbbra is szolgálatomban maradnak, álljanak jobbra!

— Katona vagyok és engedelmeskedem a hetmannak. Isten, légy birám! — és ezzel Charlamp a jobb oldalra állt.

— Én is! — szólt Mieleskó — nem az én hibám, ha csalatkozni fogok...

— Tiltakoztam, mint polgár, de mint katona engedelmes-séggel tartozom — szólt egy harmadik.

Még néhányan követték ezt a példát, de a többség: a bandériumbeliek, úgy a nemesség, mint a tisztek és Mirszki, rangban a legelső, azután Sztankievics, a Szksztuszkiak és Zagloba, nem hagyták el helyüket.

A katonaság csakhamar közrefogta őket.

Ezalatt Kmicic egy helyben állt tágra nyílt szemmel, mintha meg volna babonázva; csak sápadt, remegő ajkai mozogtak:

— Istenem!... Istenem!... mit tettem én?!

És ekkor egy suttogó hang ütötte meg a fülét:

— András!... András!...

— Átok reám mindörökre, átok!... Bár a föld nyílnék meg alattam!...

Olenka arca bibor színt váltott, a szeme, mint két fényes csillag, úgy szikrázott a fiatal tisztre:

— Gyalázat mindazokra, akik a hetmant követik! — szólt a leány. — Válasszon!... Hatalmas Isten!... Mit cselekszik!... Térjen magához... Válasszon!

— Jézusom!... Jézusom!... — nyögte Kmicic.

A termet megreszkettette a lárma... Kmicic nem mozdult... Ott állt, mint maga a megtestesült gyötrelem, zavaros tekin-

tettel, fakószínű ajakkal. Egyszerre kitérte karját és mátkája felé fordult:

— Olenka, Olenka! — ismételte panaszos hangon, mint valami gyermek.

De a leány ijedtséggel vegyes undorral tántorodott vissza:

— El tőlem, áruló!... áruló!

Ebben a pillanatban hangzott Ganchoff vezényszava:

— Előre! Indulj!

A gárdisták elvonultak a foglyokkal.

Kmicic öntudatlanul követte őket, azt sem tudva, hova megy és nem látva, mi történik körülötte.

Így végződött a lakoma.

XV. FEJEZET.

A herceg még azon az éjszakán hosszan tanácskozott Korf báróval és a svéd követekkel.

Fellépésének hatását tapasztalván, a jövő képét sötétnek látta. Igaz ugyan, hogy a tiltakozók hada zár alatt van, de mit fognak ehhez szólni az ezredek? Nem fognak-e fellázadni? Hátha majd akad valaki, aki a nemzetörség élére áll? Mi lesz akkor vele: sereg nélkül, párt nélkül?

A hatalmas, rettegett Radzivilnek Gusztáv Károly király bizonyára vagyont, méltóságot, mindent biztosítana, de a tekintélyét elvesztett, bukott embert megvetéssel fogja eltiporni. És, ha valamely csodás véletlen folytán, a nemesség mégis János-Kázmér felé fordulna nem-e a Radzivillek tették őt újra naggyá?

A hetman egyedül, izgatottan járkált fel-alá a tanács-teremben. Az utcáról felhallatszott a távozó kocsik zaja. Mintha csak valami vész elől menekülnének az emberek.

— Senkire sem számíthatok!... Kmicic maradt meg egyedül a számomra... és még ő is, mintha ingadozott volna... mindnyájan az ellenségeimhez pártolnak... Egyikük sem akar részesülni..

«A szégyenben...» — sugta lelkiismerete.

«A hatalomban!...» — felelte a gög.

Haramszimovics lépett a terembe:

Egy staféta érkezett. Nieszviezből hozott levelet a főlovászmester hercegtől.

A hetman a következőket olvasta:

«Bár az Isten megvilágosítaná fenséged elméjét és belátná, hogy mostani terve csak szégyent és romlást hozhat házunkra. Én is szívenem viselem házunk hatalmi érdekeit és fényét. De nincsen az a földi jutalom, kitüntetés, dicsőség, amelyért elárulnám hazámat. Tőlem semmiféle segítséget ne várjon. Tekintet nélkül vérbeli kötelékünkre, minden erőmet Witebszk palatinusával, a főkincstárnokkal fogom egyesíteni. És százszor inkább emelem fenséged ellen fegyveremet, semhogy segítő kezet nyujtsak ily gyalázatos hitszegéshez.

*Radzivil Kázmér Mihály,
Nieszviz és Olyka hercege,
Lithvánia főlovászmestere.*

— Ez is elhagy — mormogta a hetman. — Eh, annál rosszabb reánézve! Baguszlosz velem marad... és velem van a brandenburgi választófejedelem... és Gusztáv-Károly. Aki nem segít a vetésnél, annak majd nem fog jutni az aratásnál!

— Fenséged kegyeskedik felelni? — kérdezte Haraszimovics.

— Nem... nincs válaszom.

— Elmehetek?

— Várj. Mit csinál Kmicic?

— Meg akart szökni Billevicsékkal... Az örök tartották vissza... most alszik.

— Billevics Tamás elhagyta a palotát?

— Nem kaptunk parancsot arra, hogy visszatartsuk őket.

— Ez az én hibám: elfelejtettem szólni... nyiss ablakot, a köhögés már megint fojtogat. Mondd meg Charlampnak, hogy haladéktalanul vezesse ide az upitai bandériumot... Megfulladok ettől a köhögéstől... Várj!

— Fenséged parancsára.

— Mit csinál Kmicic?

— Pihen, amint volt szerencsém fenségednek jelentetni.

— Igaz, már mondtad egyszer!... küldd ide... Szükségét érzem annak, hogy valakit lássak és beszélni halljak.

— Fenséges uram... az veszedelmes egy ember.

— Eredj!

Haraszimovics kiment. A hereeg két pisztolyt vett elő és a keze ügyébe eső kis asztalra helyezte.

Kis vártatva megjelent Kmicic négy markos katona kíséretében. A herceg intett a katonáknak, akik rögtön elhagyták a termet. A hetman és a zászlós úr egyedül maradtak. János herceg szólalt meg először:

— Megesküdtél a feszületre, hogy nem leszel hozzám hűtelen!

— Átok lesz rajtam, ha megtartom eskümet... átok, ha megszegem. Nincs választásom!...

— Még ha csakugyan a kárhozatba vinnélek is, nem te vagy felelős érte!...

— Alig egy hónapja a törvény pallosa fenyegette nyakamat és most úgy érzem, hogy akkor olyan ártatlan voltam még, mint a ma született bárány!...

— Hát te mit tettél volna két ilyen hatalmas ellenséggel szemben?... Mikor érzem, hogy nem menthetem meg tőlük a hazát!...

— Elpusztultam volna.

— Elpusztulni könnyű dolog. Azt hiszed, nem teher nekem ez az élet?... De meg kell mentenem ezt a szerencsétlen országot!

Kmicic néma maradt.

— Beszélj hát, miért hallgatsz? — kiáltotta Radzivil parancsoló hangon. — Megteszlek helyembe nagy-hetmannak, Vilna palatinusának... Indulj ezer meg ezer ellenség ellen egymagad, de el ne essél, meg ne halj, mert ahhoz nincs jogod, hanem mentsd meg a hazát!...

— Én nem vagyok nagy hetman, sem Vilna palatinusa — szölt Kmicic, — de ha egymagamnak kellene mennem ezek ellen, akkor is mennék...

— Akkor hát engedelmeskedjél: katona! Hadd mentsenek meg mások mindent. Legyen bizalmad hozzám...

— Nem tehetem! — morogta fogát összeszorítva a zászlósúr.

Radzivil megrázta oroslánfejét:

— A többiekre nem számítottam. Előre sejtettem, hogy elhagynak... de rólad ezt nem tettem fel!... Vagy azt hiszed, hogy én komolyan örökre a svéd törvények alá rendelem magamat? hogy ezt az országot csakugyan Svédországhoz óhajtom csatolni? Vagy azt hiszed, egy évnél tovább tarthat ez az állapot, amely neked megszerezte az «áruló» nevet?...

— De hát akkor mire számít fenséged? Mit akar?

— A koronát akarom!

Egy pillanatig halálos csend volt.

— Ide figyelj! Eljött az ideje annak, hogy mindent leleplezzek. Az ország tönkre megy... tönkre kell mennie... semmi a világon többé meg nem mentheti... Vigyáznunk kell, hogy az ország szét ne darabolódjék... és akkor hamvaiból újjá fog születni, mint a fönix-madár... Áadtam az országot a svédeknek, hogy velük együtt mehessünk a mi keleti ellenségeink ellen, hogy kiverjük őket országunk határából és majd ott, az ő országuk szívében mi diktálhassuk nekik a békét! Értesz?... Mondjad hát, van-e más útja a boldogulásnak?

— Fenséged elszédít! — kiáltott fel Kmicic.

— És midőn — folytatta Radzivil, elragadtatva saját nagyratörő gondolatai által — és midőn elérkezik a döntés ideje, az, aki Lithvániát a kezében tartja, úgy dönthet, hogy Lithvánia és Lengyelország egybe kapcsolassék. Most, ha a két ország együtt van, ki dönti meg a skandináv hatalmat? Én teljes erőmmel a nyakukra fogok hágni... És akkor: Konstantinápoly ellen visszük a hadat, hogy a kereszténységet visszaállítsuk... Örökkévaló Isten! Olyan embereket kérek, akik megértenek engemet! — a herceg összekulcsolta kezét és szemét az égre emelve, suttogó hangon tette hozzá: — Istenem! Te belátsz az én lelkembe!! Itélj felettem!...

— Fenség! Fenség! — ismételte Kmicic szinte magánkívül.

— Eredj, hagyj el te is! Vesd a lábam elé ezredesi pálcádat!...

Kmicic térdre vetette magát a herceg előtt:

— Fenség! Az öné vagyok mindhalálig! Ó, ön a haza atyja, a haza megmentője!

Radzivil az ifjú homlokára tette kezét:

— Mindent el fogsz érni, amit kívánsz, ami kielégíti vágyadat... Állj fel, Vilna jövődő palatinusa és nagy hetman!...

Az első könyv vége.

II. KÖNYV.

I. FEJEZET.

Mikor Zagloba úr három ízben vágta a hetman fejéhez, hogy áruló, már teljesen részeg volt. Azóta a dutyiban ki-aludta mámorát és érdeklődni kezdett sorsa iránt:

— Mi lesz velünk? — kérdezte a kis ezredestől.

— Vigyen el a manó, ha tudom.

— Szégyenteljes időket élünk és ki tudja, mit tartogat még számukra a jövő — szólt Szkszsetuszki János.

— Hármas veszedelem! Az árulás úgy terjed, mint a dögvész: Radziejovszki, Upalinszki, most még Radzivill is!...

Zagloba Jánoshoz fordult:

— Jani fiam, te vagy az egyetlen, aki még nem vesztetted el a fejedet... mondd meg, mit gondolsz? Mit tervezhet az a gazember?... Azt hiszi talán, hogy megnyerhet bennünket terveinek?...

Volodijovszki kínosan felkacagott:

— És miért ne?

— De milyen módon?

— Milyen módon? Hát erőszakkal!

— No, hát akkor majd felel is róla!

— Kinek? A svéd királynak?

Elhallgattak. Az örök léptein kívül más zaj nem jutott hozzájuk.

— Mihály barátom, mondd csak, merre van a bandériumod?

— Upitában.

— Biztos vagy az embereid felől?

— Föltétlenül bizhatom bennük... csakhogy ők meg tudják, hogy nekem a hetman a feljebbvalóm.

— Adj nekem teljes hatalmat felettük: úgy engedelmeskedjenek nekem, mintha csak te lennék.

— Talán azt hiszed, hogy már szabad vagy?

— Ruházd át hatalmadat rám és a két Szkszetuszkira... amelyikünknek azután előbb sikerül innen megszökni, az ide vezeti a sereget és így szabadítja meg a másik hármat...

— Ki tudna innen megszökni? Azután meg, hogy ruházam át a hatalmammat? Van talán papirosod, téntád, tollad?

— Add ide legalább a gyűrűdet.

— Nesze, vedd és hagyj békében!

Időközben a fáklyájuk kialudt, a fáradság is megviselte őket. Lassankint elnyomta az álom mindnyájukat.

★ ★ ★

Fegyvercsörgés zaja, trombitaszó, lódobogás és ütemes katonai lépések zajára ébredtek. A hajnal már piroslott. Vezényszavak hangja és ágyukerekek dübörgése jutott el hozzájuk.

— Vajjon mi történik? — gondolkozott fenhangon Zagloba. — Talán segítségünkre jön valaki?

— Toljatok csak fel a szelelő-lyukhoz! — kiáltott Volodijovszki.

Szkszetuszki János megragadta az ezredes derekát és felemelte.

— Szent ég!... — szólt Mihály a vasrácsba csimpeszkedve — a magyar bandériumot látom! Csatarendben állanak...

A katonai parancsszavak megsokszorozódtak.

— Ah! — folytatta Volodijovszki. — Itt van Ganchoff... most beszél... két tiszt kilép a sorból... biztosan küldöttség a herceghez... barátaim! lázadás készül... a magyarokra irányítják a puskát... a skót ezred lábánál tartja a fegyvert.

— Dicsértessék az Úr neve! hálálkodott Zagloba — ez a mi szerencsénk! Misi fiam, hány olyan bandérium van, amelyre esetleg számíthatnánk?

— Mindjárt megmondom. Először elszámolom, kik foglalnak a herceg mellett állást. Elsősorban Charlamp dragonyosai, meg Mielskoé is és két skót ezred.

— Ez mindössze négy.

— Azután Korff tüzérsége...

— Vigye el az ördög!

— Azután Kmicic bandériuma. Ez remekül van összeállítva: hatszáz emberből áll!

— És Kmicic maga hová tartozik?

— Azt nem tudom.

— Jól van; na, és most: kik vannak a herceg ellen?

— A magyarok... körülbelül kétszáz gyalogos... Mirszki-
nek és társainak bandériuma, Sztankievics bandériuma, egy
maroknyi nemes és talán Kmicic, de ez nem bizonyos.

— Ez bizony kevés! Igen kevés!

— A magyarok kitesznek két ezredet, oly kitűnően be-
gyakorlott katonák... megálljatok csak!... most tüzelnek.

Erős puskaropogás volt hallható.

— Jézus Máriám! — kiáltott fel Volodijovszki.

— Mi az, Mihály?

— Lelőtték a két tisztet, akiket az imént követül küldtek
a herceghez.

A durranás zaja elhallgattatta a beszélőket. Mihály gör-
csösen kapaszkodott a vasrácsba, egészen rászoritva égő
homlokát. Most már nem igen láthatott egyebet a skót katonák
izmos lábánál; a puska szólt, dörgött az ágyú... A golyó
csak úgy kopogott a börtön falán. A palota megrengett alapjában.

— Most megint látok! — kiáltott Mihály. — A magyarok
hátukat a falnak vetve lönek... pompás katonák... és minden
parancsnok nélkül... most felfejlődtek, nehogy a kartács
darabokra tépje őket. Hogy gomolyog a füst! A skótok támad-
nak! Mindenható Isten! ha látnátok a magyarokat, hogy
fogadják őket kardhegygel! Hej, a derék fiúk!... győznek...
a skótok már hátrálnak... Két tűz közé szorultak... no, itt
van Ganchoff a dragonyosaival, nekimegy a magyaroknak, a
kijárat körül dulakodnak... irtóztató kavarodás! Mindent
összeszúznak...

— Mi az? Mit beszélsz? Sokkal jobban szeretném, ha a
palotát támadnák — kiáltott Zagloba.

— Majd visszajönnek holnap Mirszki és Sztankievics
bandériumával... Charlampot megölték... de nem, még sem...
csak megsebesült, most feláll... A kijáratához értek... Nini,
mi az? Kitárják előttük a kaput?... Az útról porfelhő közele-
dik... Kmicic érkezik vágatva lovassága élén.

— Kivel tart? Kivel?

Volodijovszki nem beszélt többet... A kiáltások, a kard-
csapások csörgető csattogtatása mind hangosabbá vált. Egy-
szerre a kis ezredes nyögni kezdett:

— Végük van! Végük van!

— Kiknek?

— A magyaroknak... Kmicic lovasai levágták őket... agyonnyomják, agyontiporják őket... A százlójuk is már Kmicic kezében van...

És ezzel Volodijovszki lecsúszott a falról. János fogta fel karjaiba.

— Én vén szamár, kezemben volt ennek az embernek az élete és én megkegyelmeztem neki!

II. FEJEZET.

Kmicicé volt a diadal. A vérrel és porral áztatott magyar zászlóval kezében, ment jelentkezni a hetmanhoz. A herceg tárt karral fogadta, de Kmicic sötéten és komolyan állva maradt, mintha szive és érzése ellenére cselekedett volna.

— Fenség, nem akarok dicséretet hallani. Úgy érzem, hogy a saját véretem ontottam...

— Ugyan, ki a hibás? Hát nem ezek a lázongók?

— Micsoda sorsot szánt felséged a foglyoknak?

— Minden tizediknek golyót a fejébe. A megmaradtakat be kell osztani a különböző ezredékbe. Te pedig felkeresed ma Mirszki és Sztankievics bandériumait és ide hozod őket. Rád bízom a parancsnokságukat, meg a Volodijovszki ezredét is.

— És ha ellentállásra akadok? Volodijovszki ezrede laudáni emberekből áll, azok pedig gyűlölnek engemet.

— Agyonlövted Mirszkit, Sztankievicsét és Volodijovszkit. Vedd magadhoz a skót ezredet, kerítsd be a laudániakat és hajtsd végre az ítéletet.

Radzivill kezébe temette homlokát: gondolatokba mélyed. Majd, mintha önnön-magához beszélne, megszólal:

— Szivesen megkegyelmeznék Mirszkinek és Sztankievicsnek, mert nagy a népszerűségük a hadseregben...

— És Volodijovszkinak?

— Volodijovszki Ukrániából való, semmi befolyása sincs ezen a vidéken... Az igaz, hogy kitűnő tiszt és én számítottam rá. Elhagyott. Annál rosszabb ránézve! Golyót a fejébe neki, a két Szkszsetuszkinak... meg annak a vén bivalynak is, aki elsőnek bömbölte, hogy: «áruló! áruló!»

András megrezzent:

— Fenség! A fenséged katonáitól hallottam, hogy Volodijovszki Cybichovnál megmentette fenséged életét.

— Kötelességét teljesítette; meg is jutalmaztam érte. Ma elárult és én agyonlövetem.

A zászlósúr szeme szikrát hányt:

— Herceg! Ez nem lehetséges!

— Hogyan? — kérdezte Radzivil szemöldökét ráncolva.

— Könyörgök fenségednek! — szólt Kmicic szinte magánkívül — hogy Volodijovszkinak egy hajaszála se görbüljön meg! Neki módjában volt megtartani az én behívólevelemet és ő mégis átadta nekem. Esküt tettem, hogy lerovom hálámat vele szemben... Könyörgök fenségednek...

András összetett kézzel könyörgött, de hangja akaratán kívül haragos és fenyegető volt.

— Volodijovszkinak és társainak meg kell semmisülniök! — jelentette ki parancsoló hangon a hetman.

— Nem, ez nem lehet! — kiáltott fel Kmicic — fenségédért a tűzbe megyek, de kérem, ne tagadja meg tőlem ezt a kegyet.

— És ha megtagadnám?

— Akkor, kérem, lövessen főbe engem is!

— Térj magadhoz, szerencsétlen!

— Fenség, ne kényszerítsen a végsőre!

— A kérésnek még tudnék engedni, de a fenyegetésnek soha!...

— Kérem... csendesen...

És András térdre vetette magát a herceg előtt.

— Kelj fel! — szólt Radzivil.

Kmicic engedelmeskedett.

— Dicséretedre legyen mondva, jó védelmezője vagy barátaidnak... Tőled csakugyan lehetetlen valamit megtagadnom... Ám legyen! A foglyokat biztos fedezettel el fogod kísélni Birzébe a svédekhez... Ott legalább majd csendesen viselkednek.

— A világ leghálásabb embere leszek! Hercegem, atyám, jőtevőm! — kiáltott Kmicic elragadtatással.

— Csak lassan!... Azt az öreg potrohost azonban halálra szántam... a nevét elfelejtettem... az a száajaskodó... tudod?... Az ő számára ne is próbálj kegyelmet kérni.

— Fenség — esdekelt ismét a fiatal úr. Nem nyerhetné meg semmivel sem jobban a szívemet, mint ha ezt a kérésemet is teljesítené! Én teljes kegyelmet kérek! Amit az a nemes ember tegnap odakiáltott, azt ott minden ember így gondolta...

Radzivill a bajuszát rágta :

— Én halálra szántam. — ismételte.

— Amit tegnap Vilna palatinusa és a nagy hetman határozott, azon változtathat ma a lengyel király!

András teljes jóhiszeműséggel beszélt, pedig beszéde a legfurfangosabb udvaroncnak is becsületére vált volna. Ennél hatásosabbat nem mondhatott volna barátai érdekében. A hetman arca ragyogott a gőgtől:

— Legyen! Hadd menjenek és vezekeljék le bűneiket mind a négyen a svédek között. Menj és vidd hírül nekik a jó újságot.

— Jobban szeretném, ha valaki mást bizna meg ezzel, fenség, úgy tetszhetnék, mintha szolgálatomért dicséretükre számítanék.

— Ahogy tetszik. Akkor menj és hozd el nekem még ebben az órában Sztankievics és Mirszki ezredét... Mire megjössz, már készen vár egy újabb küldetés, amely alól, úgy hiszem, nem fogod kivonni magadat.

— Szabad érdeklődnöm, fenség?

— El fogsz menni Billevics Tamáshoz, meghivod őt hugával együtt a palotába; jöjjenek ide menedéket keresni. Értetted?

— Billevics úr erre nem lesz hajlandó. Igen dühösen hagyta el tegnap Kieydanyt.

— Le fogjuk lohasztani dühét! Különben, ha ellentárlásra találnál, erős dragonyos kíséret mellett beteszed az öreget a szép kis leánnyal együtt egy kocsiba... Ne feledd, hogy az egész Laudánia az ő kezében van és ha az öreg ellenségemmé lesz, szaporítani fogja a vitebszki palatinus seregét.

— Volodijovszki bandériumában szintén sok a laudáni.

— Látod!... a kis leány gyámjai. Ugy-e azok?... Hogyan váltatok el tegnap?

— Árulónak nevezett...

— Ha majd egyszer a feleséged lesz, tanítsd meg arra, hogy asszonynak rokka mellett a helye és nem a politikában.

III. FEJEZET.

Esteledett, mikor a börtön ajtaja megnyílt. A foglyokhoz tiszt lépett be lámpással a kezében:

— Uraim, kövessenek!

— Hová megyünk? — kérdezte aggódva a kövér nemes úr.

— Majd meglátja... egymásután! kövessenek.

Az ajtóban skót katonák lövésre készen tartott muskétával várták őket. Zagloba aggodalma növekedett:

— Nincs pap velük, így tán mégse visznek a halálba! — súgta Volodijovszki fülébe, majd a szolgálatban levő tiszthez fordult:

— Szerencsétlenségem kérem azzal, hogy a nevét megmondja.

— Mi köze önnek az én nevemhez?

— Bocsásson meg, kérem. De van több atyámfia Lithvániában...

— Kovalszki Roch vagyok.

— Jó család, előkelő család! A férfiak mind bátor harcosok, asszonyaik mintaképei az erénynek. Az én őseim között is volt egy Kovalszkiné. Uraságod a Vieruch-Kovalszkiak, vagy pedig a Korab-Kovalszkiak nemzetségéből való?

— Csak nem fogom itt önnek előadni a nemesi lezármazásomat!...

— Mindenesetre atyafiságban vagyunk. Hasonlítunk is egymáshoz. Épp oly kemény csontú és széles vállú, mint én magam. A szépséget, amellyel hajdan feltűnést keltettem, csakis ősanyámtól, Kovalszkinétől örökölhettem.

— Lesz még időnk útközben mesélgetni a családfánkról.

— Útközben?... — ismételte Zagloba megkönnyebbült sóhajjal.

Megérkeztek az udvarra, ahol nagy lajtorjás szekér várakozott rájuk. Négy ló volt eléje fogva.

— Szálljanak fel urak! — szólt a tiszt.

— Kik lesznek társaink? — kérdezte Zagloba, a koci szalmáján már elhelyezkedett alakokra mutatva.

— Mirszki, Sztankievics, Oszkierka — válaszolta több hang.

— Volodijovszki, Szkszsetuszki János és Szaniszló, Zagloba.

— Üdvözöllek! üdvözöllek!

— Üdvözöllek! Tudjátok-e, urak, hogy hova visznek?

— Birzébe — jelentette ki Kovalszki.

— Tehát a svédeknek szolgálatnak ki bennünket. Ezt vártam!

— Jobb szeretek az ellenség hatalmában lenni, mint az áruló kezei között.

A koci megindult a piacon keresztül; az egész város aludt, csupán a kutyák ugattak.

— Legalább időt nyertünk — szólt Zagloba — nem lehetne ezt a tisztet rávenni, hogy hagyja el az árulót és csatlakozzék hozzánk?

— Akár őt, akár a lovát próbálnád rábeszélni: egyre megy. Nem tudom, melyik butább kettőjük közül.

— Elvégre, mégis csak tiszt.

— Ugyan eredj! A nagy erejével érdemelte ki ezt a kegyet a hercegtől; két ujja között roppantja szét a patkót és medvékkel birkózik. Most ráparancsoltak, hogy kíséren bennünket Birzébe, hát oda fog kíséreni.

— Ez a rokon szörnyen kedvemre való — szólt Zagloba és a tiszthez fordult, aki a szekér mellett lovagolt:

— Gyere csak idebb, barátom — szólt hozzá pártfogó hangon.

— Mi kell? — kérdezte Kovalszki.

— Van pálinkád?

— Van hát.

— Hát akkor adj innom.

— Adjak?... hogy gondolhatsz ilyet?

— Látod, barátom, ha valakinek ez ellen kifogása lenne, hát akkor utasítást kaptál volna arra, hogy ne adj. Csak annyi az egész, hogy bizony adhatnál frissítőül egy kis italt elcsigázott rokonodnak! Hiszen, ha elvettem volna annak idején az anyádat, ma apádat tisztelhetnéd bennem.

— Ejha! ez aztán rokonság!

— Látod, én Korab-Zagloba vagyok.

— Hiszen akkor igazán rokonok vagyunk!

— Így hát te is a Korab-Kovalszkiaktól származol.

— Korab vagyok.

— Vérem! drágám! — szavalt Zagloba — hívj bácsikádnak!

— Itt az ital, bácsikám! Ezt csakugyan nem tiltották meg nekem.

A nemes úr kortyantott a pálinkából; kellemes meleg járta át és az eszejárását is frissebbnek érezte:

— Szállj le a lovadról és jer ide mellém a szekérbe... szeretnék egy kis hírt hallani a családomról.

Kovalszki gondolkozott egy ideig:

— Igaz, ezt sem tiltották meg nékem.

Egy perc nem mult el és rokona mellett terült el a derék katona.

Zagloba uram karjába ölelte őt:

— Hogy van az öreged? Ejnye, a neve sehogy sem jut eszembe...

— Rochnak hívják, mint engemet.

— Igaz, igaz! Látod, a fiadat is erre a névre kell majd keresztelned... Nős vagy?

— Természetes, hogy az vagyok. Én Kovalszki úr vagyok és ez itt Kovalszkiné asszony, másfajta feleség nem is kellene...

Igy szólva, nagy dragonyos kardját Zagloba orra alá tartotta.

— Egészen a kedvemre való vagy, Roch, az öreg Roch fia! Igyunk még egyet. De egészen kiisszuk ám, az utolsó cseppig: az én egészségemre!... De mondd csak, nem lenne kedved inkább a svédek ellen harcolni, mintsem öreg bátyádat nekik kiszolgáltatni?

— Talán volna kedvem hozzá... de nekem mást parancsoltak.

— Hallod-e, Roch, tudod-e te tulajdonképpen, mi az: egy nagybácsi?

— Egy nagybácsi?... az egy nagybácsi.

— Kitűnő következtetés, dicséretedre válik! És a parancsolat azt mondja: «A te apád távollétében engedelmességgel tartozol a nagybátyádnak». Hát csak nem fogsz e szent parancsolat ellen véteni? Vagy azt hiszed, joga van a hetmannak ahhoz, hogy téged, nemes embert, azzal megbizyon, hogy a saját véred ellen emelj fegyvert?

— Mi... mi az? — motyogta Kovalszki álmos hangon.

— A saját véred ellen!... gondold meg — folytatta Zagloba — Roch, hallod-e, Roch!...

De Roch már szundikált.

— Alszol?... — suttogta Zagloba. — Várj csak, fiam, megszabadítlak ettől a nehéz vastól... így ni... így sokkal jobb lesz... a kabátodat meg kigombolom... nem is volnék jó rokon, ha nem segítenék rajtad...

Nemsokára az az ember, aki Kovalszki lovát vezette a szekér után, gazdája világos kabátját látta megjelenni a szekér végében. Kovalszki intett, hogy a lovát hozzák oda; azután rögtön nyeregbe vetette magát. A katona kérdezte, hogy hol fognak megpihenni éjszakára? Kovalszki nem felelt, hanem gyorsan elvágtatott az éjszakába.

— Biztosan éjjeli szállás után néz — gondolták és követték ugyanazt az irányt.

Egy óra, majd két óra is eltelt, de Kovalszki még mindig nem tért vissza.

A lovak már csakugy vonszolták maguk után a lábukat. Az égbolton az utolsó csillagok meg-megvillantak. Végre egy vendégfogadó előtt megállt a szekér.

— Hol van Kovalszki? — Kérdezte János az egyik katonát.

— Nem tudom, ezredesem. Még az éjjel ellovagolt és én nem tudtam követni, oly gyorsan elvágatott.

Az éjszaka tünedezett. Kelet felől világos sáv jelezte a pirkadó hajnalt... a vendégfogadó teteje és a fák ezüstös párában fűrödtek. Emberek, lovak bontakoztak ki a homályból. Már az arcokat is meg lehetett különböztetni; a hajnal tüzes fényében harmatcsepp ragyogott.

Volodijovszki ásított egyet, azután Zagloba felé fordult, aki még mindig horkolt. Az öreg fölé hajolt és bámulva roskadt vissza helyére.

— Mi az? mi történt? — kérdezték a többiek.

— Nézzétek csak, nézzétek! — szólt Mihály az alvóra mutatva.

— Szavamra mondom, megszökött — kiáltott fel Mirszki — elszedte a csákót, meg a bundát és kereket oldott!

— Nem ismerik az urak Zaglobát! — szólt a kis ezredes — ő még ma meg fog bennünket menteni.

A dragonyosok a kocsihoz léptek és csodálkozva látták, micsoda öltözetben alszik az ő tisztjük. Az altiszt minden teketória nélkül rázogatni kezdte:

— Parancsnok uram!

— Én vagyok Kovalszki Roch és itt van Kovalszkiné asszony — szuszogta a szerencsétlen.

— Parancsnok uram, az a kövér rab megszökött!

— Kovalszki nyitogatni próbálta a szemét:

— Mi az? mi történt?

— A rab megszökött, az a nemes úr, akivel az éjjel a parancsnok úr beszélgetett...

Végre magához tért a tiszt és elképedve kiáltott:

— Hogyan?

— Az ön csákójában és kabátjában, mikor legsötétebb volt az éjszaka.

— Hol a lovam?

— Nincs ló! Azt szintén elvitte a nemes úr.

— Názáretbeli Jézus, zsidók királya! — és dühvel támadt a foglyokra. — Maguk segítségére voltak. Önök mind az ő bűntársai!

— Ne ordítson úgy, gondolja meg, hogy mi fölebbvalói vagyunk. Ravaszabb rókára akadt magánál: ennyi az egész!

— Jézusom, még a kardomat is elvitte.

— Az angyalát! Szüksége lehet rá. Nézze csak, megvannak-e övében a pisztolyai?

— Nagy ég! — nyögte Roch — nincsenek!... És a leveleim, amelyeket Birze vára parancsnokának vittem... ellopta azokat is! Végem van, elvesztem! Röpítsenek golyót a mellembe!

— Az könnyen megeshetik! Szólt komolyan Mirszki.

— Parancsnok uram! Már most mi lesz? — kérdezte az altiszt.

— Eredj a pokolba. Hát hogyan tudhatom azt?

Oszkierka, a legidősebb ezredes megszólalt:

— Nyugodjék meg, Roch uram! A hetman elárulta a hazát, megszegte esküjét ő felségével szemben. Miért nem követi ön is a főnökei és az idősebbek példáját?

Roch uram tátott szájjal bámult az öreg ezredesre:

— Egyszóval, mit akarnak tőlem az urak?

— Hogy csatlakozzék velünk együtt a vitebszki palatinus zászlaja alá.

— Abból semmi sem lesz! — szólt a fejes Kovalszki. — Én katona vagyok. Semmirekellő lennék, ha elhagynám a hetmant... Előre: Birze felé! — parancsolta a katonáinak.

Az egyik dragonyost felültette a szekérre, maga pedig a lovára ült.

— Egy rokon... egy nagybácsi... és ilyet tesz! — mondogatta magában.

Az egész nap esemény nélkül folyt le.

Estére kelve Szawle városba értek, ott egy svéd csapatot találtak: Volodijovszki nem tudta levenni róluk a szemét. Itt látta meg először a skandináv ellenséget.

Éjfélig pihentek, azután az Upitán és Ponieviezen át a Birze felé vezető útra tértek.

Hajnalodott, mikor «állj!» kiáltást hallottak a foglyok. A szekér megállt, a lovak a homokot kapálták lábukkal. Az úton porfelleg közeledett a szekér felé.

— Lándzsacsillogást látok — szólt Volodijovszki.

— Négyszögbe! — parancsolta Roch.

A dragonyosok körülvették a szekeret. Volodijovszki szeme lángolt:

— Az én laudáni bandériumom! És Zagloba vezeti!

Már alig volt távolság a két csapat között, a közeledő csapat élén hatalmas alak lovagolt, parancsnoki bottal a kezében.

— Ó, a gaz Zagloba, a fene egye meg! — kiáltott Volodijovszki nevetve.

Oszkierka ezredes Rochhoz fordult:

— Kovalszki parancsnok, oda nézzen, öreg nagybátyja közeledik: látogatóba jön!

De a parancsnok nem figyelt, dragonyosait vezényelte.

— Adja meg magát! — kiáltottak rá.

— Tűz! — felelt Kovalszki.

Nagy csend... Egy dragonyos sem volt hajlandó a lövöldözésre. Roch dühösen üvöltött katonáira:

— Tűz! a kutyafátokat!

Egy sem engedelmeskedett. Hátráltak, azután hirtelen elszéledtek, akár egy csapat fogoly-madár. Roch egyedül nőgatta lovát az ellenség felé. Alig ért azonban a két csapat közötti távolság feléig, egy golyó leterítette lovát és felbukott. Fel akart emelkedni, de egy erős kéz visszanyomta tarkójánál fogva.

— Ez csak Butrym Jozva lehet — szólt Volodijovszki. Zagloba a szekérhez sietett. Ölelések közt dörmögte:

— Úgy-e, mégis csak jó valamire az öreg Zagloba. Majd megtanítjuk mi Radzivil! Uraim, most szabadok! Gyerünk, foglaljuk el birtokait!

Ezalatt a laudániak mind ezredesük köré csoportosultak:

— Vivát! Vivát!

— Öljük meg Radzivil! röptük a levegőbe pincéit — kiáltozta Zagloba.

— Lovakat! — parancsolta Volodijovszki.

— Uraim, tudják-e, mi volt a hetman leveleiben, amelyeket elvettem ettől az embertől? Németül, vagy svédül volt írva; egy igen tudós upitai zsidóval lefordítottam. A hetman azt írta Birze pa ancsnokának, hogy mihelyest minket átvett és a kíséző katonák eltávoztak, minden további teketória nélkül lövessen bennünket agyon. Uraim, gyerünk és csatlakozunk a vitebszki palatinus seregéhez.

Elindultak Upita felé.

— Mikor alkonyodott, pihenőt tartottak. Egyszerre csak távoli harangozás ütötte meg a fülüket.

— Mi az? — kérdezte Zagloba.

— Volodijovszki hallgatódzott:

— Félreverik a harangokat: ez vészjel! Nem tudná valamelyik megmondani, miféle vár esik arra felé?

— Arra Klavany van, ezredes uram — szólt az egyik laudáni.

— Halljátok, hogy félreverik a harangokat?

— Halljuk... valami nagy baj lehet!

A bandérium a hang irányában száguldott, nemsokára a látóhatáron vörös csík tünt fel és ez a vörös fényű csík folyton nőtt...

— Tűzvész! — suttogták a sorokban.

Mihály Szkszsetuszkihoz fordult:

— Bizonyosan a svédek!

— Lesz egy kis kóstolónk — válaszolt János.

Zagloba Volodijovszki mellé lovagolt:

— Látom, hogy svéd húsrá fáj a fogad. Megütközzünk velük?

— Úgy lesz, ahogy Isten akarja!

Szél kerekedett és harangok zúgását, meg lövések hangját hozta szárnyain...

— Vágtassunk! — parancsolta Volodijovszki.

IV. FEJEZET.

A faluhoz közeledve, meglassították menetelésüket. Onnan a magasból jól láthatták az égő házsort a vár felé vezető úton. Az őrség katonái vasvillás parasztokkal dulakodtak. Mások pedig egyenes kardjaikkal hajtottak maguk előtt birkanyáját és tehéngulyát. A falu felett rémes tűzkévék piroslottak.

Volodijovszki körülnézett, igen könnyen rajta üthetett volna és tönkre tehetné volna az így meglepett ellenséget. De ő igazi csatát akart és azért haladék nélkül megfuvatta a trombitákat.

A svédek gyorsan négyszögbe álltak. A kis ezredes meglegedetten szemlélte, hogy milyen pontossággal mozognak. Mind magas, jól megtermett alakok voltak.

— Előre! — parancsolta Volodijovszki.

A laudániak a lovuk nyakára hajolva rontottak előre. A heves roham nem szórta szét a svédekét. Csak kissé meg-ingotnak és hátrálni kezdtek. De kifogástalan rendben, egyenes kardjaikkal hadakozva s amikor a laudániak dühös támadása a falu egyetlen utcáján hátraszorította őket, a földet holttestek borították.

A svédekét mindjobban szorongatták. Szétszóródniok nem lehetett, mert az utcát sövény szegélyezte. A kegyetlen kisézredes el-eltűnt nagy, markos harcosai között és ott bukkant fel ismét katonái élén, ahol legnagyobb volt a kaszabolás. Végre a svédek a temetőhöz értek; ott az őrség egy szempillantás alatt hosszú sorba kanyarodott és így, arcvonalba került a támadókkal szemben.

Szkszsetuszki János, mint ügyes tiszt, rögtön észrevette, hogy ügyetlenséget követtek el és tömött oszloppal vetette magát a már szerteoszló svédekre. A harc kimenetele minden kétséget kizárt. A bokrokkal körülkerített temető olyan volt akár az egérfogó. A svédek fejüket veszítve visszafordultak. Volodijovszki sorban megvívott az őrség minden emberével és valamennyit leterítette. Egy óránál tovább tartott a véres harc.

Zagloba, akit hátra hagytak, hogy őrizze Kovalszkit, az erdőben egy fa alatt hallgatta rokona keserű szemrehányását:

— Bátyám, csúffá tettél, csúffá végleg, mindenki nevetni fog, hogy becsaptál!

— Csak nem hitted, hogy én, aki nem egyszer magát a tatár kánt kergettem világgá, majd ostoba módon a svédek torkába hagyom magamat dobni? Engemet, az ország büszkeségét!

— Nem a saját kedvtelésemből vittelek a svédekhez.

— De elfogadtad e gyalázatos megbízást.

— Én engedelmeskedtem a hetmannak.

— A hetman meg az ördögnek engedelmeskedett... csak azt kaptad, amit megérdemelsz... Hallod a küzdelem zaját? Misink jól működik... csak ekkor a egész ember, de harap, akár a vipera! Most pedig Volodijovszki a te főnököd és neki kell szót fogadnod.

— Hát nem is ellenkezem többé.

— És ő azt parancsolja, hogy hagyd el Radzivillet és szolgálj a hazát!

— Hogy-hogy?... — szólt Roch uram a fejét vakarva.

— Ez a parancs!

— Az már más. Hallgatok!

— Helyes és mihelyt alkalmad nyílik, a svédek ellen indulsz!

— Ha ez a parancs... — és nagyot sóhajtott, mintha követ vettek volna le a melléről.

Zagloba meg volt magával elégedve.

Mindaketten a harc zajára figyeltek. Egyszerre minden elcsendesült. Zagloba pisztolyát magához vette, kardját a nyereg alá dugta és pár lépést előre lovagolt.

Nemsokára sötét tömeget látott közeledni, az élén a kis ezredes kocogott; erre ő is gyorsan eléjük ügetett:

— Üdvözöllek barátom, már majd felvet a türelmetlenség! No és mit csinálnak a derék svédek?

— Ki a hátán, ki a hasán hever...

— Misi pajtás, rád ismerek! És foglyok vannak-e?

— Egy parancsnok és hét katona. Fel akartam őket huzatni, mert felégették ezt a szegény falut, de János nem engedte.

— Higyjétek el, urak, jó volt őket szélnek bocsájtani, hadd fussanak Birzébe.

— Mire jó az?

— Jobb, ha nem tudják meg, kik vagyunk, Így azt is hiszik, hogy a hetman becsapta őket és mi az ő parancsára törtünk rájuk. Gondoljátok meg, hogy ezzel Radzivilt és a svédek egyszerre bántjuk! Pontusz de la Gardie messze van és mielőtt egymásnak kimagyarázhatnák magukat, széjjel is téphetik egymást.

— Micsoda diplomata! — csodálkozott Mirszki.

V. FEJEZET.

A nap nyugovóra hajlott az azurszinű égen, mikor Kmicic a hetman parancsára megjelent Billevics Tamás kuriáján.

A tornácon női alakot pillantott meg. Szívdobogva ismert Olenkára. Bájos jelenség volt a nyugvó nap rózsaszín fényében; félkezét szeme fölé emelte, azután egyszerre, mintha csak megijedt volna a váratlan vendég láttára, bement a házba.

— Rossz jel! Eltűnik, amint közeledni lát — mondta magában András.

Alig állt meg lovával és dobta kantárszárát egy lovásznak, a ház ura előtte állt.

Az öreg úr bevezette vendégét a fogadóterembe. Két úr ült ott egy üveg méhsört fogyasztgatva. Pár percig kinos csend volt.

— Mi újság Kieydanyban? Jó egészségben van a hetman? — kérdezte az öreg úr.

— Nem mondhatnám. Ez különben nem is csoda. Tele van gonddal! «Tudom jól», szokta mondani, a «becsületes emberek nagy része elitél, de miért nem jönnek ide Kieydanyba? Miért nem adnak alkalmat, hogy előadhassam az okokat, amiért így kellett cselekednem...»

— És kire gondolt a herceg, mikor ezeket mondta?

— Önre, uram. Ő igen nagyra tartja kegyelmedet és fájlalna, ha ellenségeihez szegődnék.

Rosszia ura a fejét vakarta; a társalgásnak ilyen fordulata nagy zavarba ejtette... zavarában tapsolt egyet, hogy valami szolgát szólítson.

— Világot hozzá! Nem látod, hogy beesteledik? — kiáltott a belépő szolgára.

András pedig tovább beszélt:

— Uram, én a hetman képviselőjében jöttem, akit elfoglaltsága tartott vissza...

— Igen szerény hajlék ez olyan nagy úr számára.

— A herceg nem ezt tartja. «Ments ki Billevicsék előtt», így szólt hozzám «és kérjed meg őket az én nevemben, hogy jöjjenek haladéktalanul Kieydanyba és keressenek nálam menedéket». Várom a kegyelmed válaszát, uram!

— Kérem szépen, mentsen ki a hercegnél. Én nem fogadhatom el ezt a meghívást, látja kérem, tele van a házam vendégekkel...

— Nagyuram, én meg vagyok győződve, hogy ezek a lovagok nem kívánják, hogy kegyelmed őmiattuk lemondjon az utazásról.

— Adott nekünk száját az Isten és mi is tudunk beszélni! — szólt az egyik nemes úr.

— És egészen fölösleges, hogy más nyilatkozzék helyettünk! — tette hozzá a másik.

— Látja, uram, — folytatta András gúnyos hangon — tudom én, hogy ezek az urak udvariasan tudnak viselkedni, ha arra kerül a sor... Különben őket is meghívom a herceg nevében: kísérjék el önt Kieydanyba.

— Túlságosan kegyes! — felelték az urak.

— Ha a herceg kéret valakit — szólt Kmicic hidegen — a visszautasítás teljesen hiábavaló.

— Akkor ez erőszakot jelent! — mondta Billevics.

— Uraim — folytatta élénken Kmicic — igen nehezemre esnék erőszakot használnom, de szolgálatban vagyok és egyenes utasításom van, hogy önöket elvigyem.

— Tiltakozom az erőszak ellen! Engem a törvény véd...

— És a mi kardunk! — tette hozzá a két lovag.

— Dugják vissza hamar a hüvelybe kardjukat, mert különben ezen a szent helyen föbe lövetem az urakat — jelentette ki Kmicic.

— Erőszak! Uraim, ez hallatlan erőszak a nemesség szabadsága ellen! — nyögte Rosszia ura.

— Nem lesz semmiféle erőszak, ha a maguk jószántából követnek. Ezt abból is láthatják, hogy a dragonyosaimat a faluban hagytam...

Billevics már-már beadta a derekát és töprengve mérte föl s alá a termet. Ekkor Olenka jelent meg a küszöbön.

András egész lényével vágyott arra, hogy hozzá siessen, de eszébe jutott, hogy a leány őt árulónak nevezte és azért beérte egy mély meghajlással.

Billevics Olenkához lépett:

— Kieydanyba kell mennünk. A hetman úr így kívánja...

— Szívesen látja önöket, mint jó barát és szomszéd — szólt bele Kmicic.

— Nagyon szívesen — szólt keserűen Billevics. — Ha nem fogadjuk el a meghívást, a lovagnak itt utasítása van arra, hogy bennünket dragonyosaival erőszakkal elhurcoljon.

— Isten mentsen, hogy kényszerítve legyek e végső eszköz-höz folyamodni! — védekezett Kmicic.

— Úgy-e megmondtam bátyám! — szólt Olenka. — Hányszor kértem: meneküljünk el innen oly messzire, a mennyire csak lehet, mert itt nem lesz békességünk. De a magunk jószántából nem megyünk abba a zsvány-fészekbe! Kötöztessen meg bennünket, tiszt, vagy hóhér uram és vitessen minket el dragonyosaival a nyeregben, mert másképp nem engedelmeskedünk.

A fiatalember arcát elöntötte a vér.

— A hugom jól beszélt — szólt az öreg úr, akinek kezdett visszatérni bátorsága. — Szólítsa csak elő dragonyosait! Mi nem megyünk.

— Mi sem mozdulunk — szólta a két nemes.

De most már Andrást is elhagyta türelme, a harag torkát fojtogatta és szája széle remegett, mint a lázas betegé:

— Ejh, ne kényszerítsenek a végsőkre! Hallom közeledni a dragonyosaimat. Hallgassák csak... Ha valaki csak egy szót is mer szólni!...

Csakugyan ügetést hallottak és érezték, hogy elvesztek. Kmicic újra megszólalt:

— Kisasszony! Annyi időt engedek, amíg két Üdvözlégyet elmondhat, ha addig készen nem lesznek, golyót röpítek a nagybátyja fejébe.

Örült düh fogta el és olyan hangon, hogy az ablaküvegek rezegtek belé, rájuk szólta:

— Indulás!

E pillanatban megnyílt az ajtó és megszólalt egy szerény hang:

— Könyörgöm... hová készülnek így?

És a küszöbön egy harcos alakja volt látható, meztelen karddal a kezében.

Kmicic egy lépést tett hátra:

— Ön!... Volodijovszki! — morogta meglepetten.

— Szolgálatjára! — válaszolt a kis ember és ment a terem közepe felé. Mirszki és Zagloba követték, velük a két Szkzsetuszki és végül Kovalszki úr.

Rosszia ura égből cseppent vendégeihez fordult:

— Bár kik is az urak, kérem önöket, védjék meg a nemesség jogait, amelyet ez az úr bennem megsértett.

— Ne aggódjék uram! — szólta Volodijovszki. — A lovag dragonyosait már ártalmatlanná tettük. És én azt hiszem, hogy ő most sokkal inkább rászorult a védelemre, mint uraságod.

— Szerintem papot kellene hozzá hívni — morgott Zagloba.

— Lovag úr! Mikor első ízben el akarta rabolni ezt a hölgyet, én megvívtam önnel, igaz-e?

— Tökéletesen igaz — válaszolt Kmicic és kardja markolatához kapott.

— Ma azonban egészen más az eset. Ön eljátszotta minden jogát arra nézve, hogy önnel valaki megverekedhessék.

— Miért? — és Kmicic erősen Volodijovszki szemé közé nézett,

— Mert ön nem egyéb, mint egy hitszegő áruól. Gondoljon Istenre, utolsó órája ütött!...

— Micsoda jognál fogva gondolja ön, hogy felettem ítélhet?

— Uram — szólt Zagloba — a helyett, hogy itt kérdezösködnék, jobb lesz, ha Istennek ajánlja lelkét. De ha van valami mentsége, hozza fel, de gyorsan ám!

Olenka mozdulatlanul, lecsukott szemmel állt.

— Önöknek semmi mondanivalóm sincs.

Volodijovszki az ajtóhoz ment és kiszólt:

— Jöjjenek be a többiek!

Butrym Jozva vezetésével hat fegyveres ember lépett a terembe.

— Ragadjátok meg ezt az áruól és vigyétek ki a falhoz! Lőjétek föbe!

Butrym keze a zászlósúrra nehezedett.

— Vegye le rólam a kezét, magam megyek oda...

Kmicic fölemelt fejfel ment a halálba, ajka imádságot mormolt; Zagloba kísérté.

Olenka eltűnt. Ingadozva, kitárt karral ment át a másik szobába. Egyszerre csak elállt a lélekezete, élettelenül összerokadt...

Fájdalmas érzés szorította össze a nemes urak szívét, hallgatagon álltak mindnyájan. Végre Billevics megszólalt:

— Nincs semmi kegyelem a számára?

— Soha életemben nem láttam, hogy valaki ily gögösen induljon a halálba! — szólt Szkszsetuszki.

— A bandériumból húsz embert öletett le! — szólt vállat vonva Mirszki.

— Az mindegy, azért mégis csak az én házamra háramlik majd Radzivil bosszúja — nyögte az öreg Billevics.

— Azt ajánljuk, hogy szökjék velünk. Meghúzhatja magát a hugával együtt Bialovicsban, oda helyezte Szkszsetuszki János a fiait, meg a feleségét.

— És birtokaim?

— Majd ád kártérítést az állam.

— Gyerünk hát, ha nem lehet másképp — motyogta az öreg és be akart menni a szomszéd szobába; de alig lépett be, elkiáltotta magát.

Mind utána siettek. Az öreg úr a padlón térdelt és húga élettelen testét fogta karjaiban. Volodijovszki segítségére ment

és közös erővel a pamlagra fektették Olenkát. A leány lassan magához tért és szemérmes mozdulattal intett a harcosok felé:

— Uraim, az önök helye nem itt van...

Mindnyájan csendben visszahuzódtak, az öreg úr bizalmasan fordult a kis ezredeshez:

— Bizony elvitethette volna csendben innen azt a szerencsétlent és végrehajthatták volna az ítéletet a faluban is. Hogy utazhassunk, mikor ilyen állapotban van a húgom?

— Már most a hiba megtörtént — felelte Volodijovszki, de reméljük, hogy csak egy kis ájulás az egész...

— Megyek és utána nézek.

Nemsokára visszatért az útra kész Olenkával. A leány arca piros volt és a szeme lázban égett.

— Menjünk, menjünk! — sürgette a leány.

— Induljunk — válaszolták a tisztek.

— Megakadályoztam a kivégzést! — kiáltott Zagloba a terembe lépve.

Olenka vérpiros arca egy pillanat alatt krétafehér színre változott. Mindenki Zagloba felé fordult.

— Megakadályoztad? És miért, ha szabad kérdezniem?

— Miért... hadd jussak előbb lélekzethez!... hát azért, mert e nélkül a Kmicic nélkül valamennyien a kieydanyi fákön üdültünk volna. A jótevőnket akartuk kivégezni!

— Mit mesélsz?! — kiáltották mindannyian.

— Mit mesélek? Itt van, megtudjátok ebből a levélből.

És átadta a kis ezredesnek a levelet, melyet egy perccel előbb az elítéltől elkobzott s amelyben Radzivil keserű szemrehányással illeti Kmicicet, hogy miért erőszakolt ki tőle kegyelmet a foglyok számára, akik alig hogy kiszabultak, szerencsésen megszöktek. «Volodijovszki már serege élén áll» — folytatódott a levél — «le is kaszabolt már Klawanyban százhusz svédet. Még hozzá azt kijelentette, hogy a mi kívánságunkra történt a mészárlás; ez pedig már rossz vért szült köztünk és Pontusz de la Gardie között.»

— Uraim! — szónokolt Zagloba — ha nem állanak el az ítélettől, vérszomjasaknak nyilvánítom önöket!

— Szóba sem jöhet többé — jelentette ki Volodijovszki.

Zagloba folytatta:

— Miért titkolta el előttünk ezt a levelet?... szóltam én hozzá... «Mert engem nem érdekel, hogy önök miként

vélekednek az én tetteimről», felelte ő. Mit szóltok? Ez aztán alak!

— Különös — mormogta Szkzsetuszki — ebben az emberben a jó küzd a rosszal. — Hej, ha akarna...

Nem folytathatta, mert az ajtó megnyílt és Kmicicet bekisérték a fegyveresek.

— Uraságod szabad — szólt hozzá Volodijovszki — és esküszöm, hogy mi általunk soha még egy hajaszála sem fog meggörbülni.

— Gondolják meg a dolgot, — szólt egykedvűen Kmicic — mert biztosítom önöket, hogy amint innen kiteszem a lábamat, egyenesen a hetmanhoz megyek.

— Maradjon inkább köztünk. Vigye az ördög a maga Radziviljét — mondta Zagloba. — Nekünk igen kedves bajtársunk lesz és a haza megbocsátja önnek, amit ellene vétett.

— A világ minden kincséért sem! — válaszolt erélyesen Kmicic. — Egyedül Isten ítélheti meg, melyikünk szolgálja hivebben a hazát. Menjenek a maguk útján, én is megyek a magamén.

— Megálljon, szerencsétlen ember! Tudja meg hát legalább, hogy milyen ember ez a Radzivil, aki nemcsak hazáját és királyát árulta el, hanem a hiveit is megcsalja. Ide nézzen! Itt a herceg titkos levele, amelyet Kovalszki Rochtól vettünk el, akinek Birzébe kellett volna bennünket kísérnie. Ön persze azt hitte, hogy ő a svédek őrizetére biz bennünket? Lásson tisztán! A vesztőhelyre küldött mindnyájunkat!...

És odaadta a hetman levelét a zászlósúrnak. Kmicic átfutotta és ime, a szégyen pirja gyuladt ki arcán; szégyelte a parancsnokát! Összegyűrte a levelet és eldobta.

— Isten önökkel! Jobb lett volna nekem, ha halva vittek volna ki e falak közül!

E szavakkal búcsúzott.

— Uraim, ez az ember úgy hisz Radzivilben, mint a jó török Mohamedben! — szólt Szkzsetuszki.

— Meg kellett őt ingatnom hitében.

Az öreg Billevics biztosságban érezvén magát, nem sietett az indulással. Kifogásokat keresett, hogy elhalaszthassa az utazást. A sereg azonban útrakelt. A tiszték búcsút vettek az öreg embertől és a fiatal leánytól:

— Ha Bialovicsbe mennek, jóindulatukba ajánlom az én édes feleségemet — szólt János,

Zagloba Olenka felé fordult:

— Isten áldja meg, virágszálam! Csókolja meg Helént és a fiúkat nevemben.

Olenka felelet helyett lehajolt és megcsókolta az öreg úr kezét.

VI. FEJEZET.

Két óra telt el azóta, hogy Kmicic elhagyta Kieydanyt. Radzivil herceget nyugtalanítani kezdte fiatal tisztjének a sorsa. Végre lóra ült és személyesen ment át Billevicsekhez. A faluba érve szomorúan tapasztalta Volodijovszki újabb diadalát. Pihenést sem engedve lovának, visszalovagolt Kieydanyba, de magával vitte az öreg Billevicset és Olenkát.

Volodijovszki ezredesnek és társainak működése igen bosszantó következményeket vont maga után... Szamogátia a lázadás középpontjává válik. A laudániak Szapiehának, Vitebszk palatinusának parancsnoksága alatt újabb és újabb erőt adnak a lengyel nemzeti szövetségnek... Igaz, hogy Boguszlasz a gárdaezreddel megszállva tartja a vidék nagy részét és a brandenburgi választófejedelem segédcsapata is minden percben várható. Egy pillanatig azzal a tervvel foglalkozott Radzivil, hogy hirtelen lecsapva Podlachiába, elfojtsa a lázadást. De ez kétélű fegyvernek látszott. Majd Vitebszk palatinusát akarta mindenáron megnyerni a maga pártjának. Csak újabb megaláztatás érte; Szapieha felbontatlanul küldte vissza a hozzá intézett leveleket. Kémjei azt a hírt hozták, hogy vetélytársa új csapatokat szerez, a száműzöttek s a nemesség sietnek a lengyel szövetség zászlaja alá; sőt még a Radzivil-család egyes tagjai, olyanok, mint Mihály, a királyi fővadászmester, is beállt a nemzetőrségbe.

Amint a nagy hetman Kieydanyba visszatért, Kmicicet magához kérte:

— Te sem jártál nálamnál több szerencsével! Billevics elmondta kellemetlen kalandodat. Annak a kis ördögfiának a körmei közé kerültél...

— Elvégre, uram...

— A levelem mentett meg!

— Melyik levélről beszél fenséged? Arról-e, amelyiket elkoboztak tőlem, vagy pedig arról a másíkról, amelyik Birzébe volt címezve és fenséged titkos utasítását tartalmazta?

A hetman elpirult:

— Így hát... tudsz róla?

— Tudok! — kiáltott méltatlankodva Kmicic. — Hogy volt képes, fenséged...

— Csendesség legyen! — mondta Radzivil összeszorítva a fogát.

— Nem, nem hallgatom el, hogy ma ott a szégyen majd megölt fenséged miatt!

A hetman majd megpukkadt mérgében. Örült vágy fogta el, hogy ott nyomban leüsse ezt a vakmerő fiatalembert. Fojtó köhögés fogta el és ez mentette meg Kmicicet.

— Megfulladok... — suttogta Radzivil.

András lármát csapott és az orvosok csakhamar megjelentek; a herceg eszméletlenül feküdt és úgy maradt mozdulatlanul egy óra hosszat. Mire magához tért, Kmicic elhagyta a termet.

Amint áthaladt a palotán, mindenfelé rémült arcokkal találkozott... Charlamp az előszoba ajtajánál várt rá:

— Nos, mi újság? — kérde Andrástól.

— A herceg jobban van.

— Hm! De egy szép napon majd mégis csak arra virradunk, hogy ő fensége jobblétre szenderült. Ezredes uram, ez nagyon súlyos csapást jelentene ránk nézve, mert ha ő behúnyta szemét, nekünk kell majd helyt állanunk az ő tetteiért. Csak az a reményünk marad, hogy Volodijovszki tekintettel lesz régi bajtársaira. Megsúghatom önnek, hogy szivemből örültem, mikor Volodijovszki szökéséről értesültem...

Másnap a hetman ismét hívatta Kmicicet. Radzivil ólomszinű arcán nyomot hagyott a kiállott a szenvedés. Mikor Kmicic belépett, a hetman intett orvosainak, mire ezek szó nélkül visszavonultak.

— Fállábammal már a sírban voltam és pedig a te hibádból.

— Igen sajnálom, fenséged, de én mindig őszinte leszek.

— Senki másnak meg nem bocsájtanék!...

Kmicic nem felelt, a herceg folytatta:

— A bűnös tisztekre vonatkozó titkos utasítást pedig azért adtam ki, mert nem akartam neked fájdalmat okozni. Rám nézve nagy fontossággal bírt volna, ha kivégezthettem őket.

— Azt hiszi fenséged, hogy ők képesek lesznek megakadályozni fenséged nagyszabású terveit?

— Hiszen már eddig is helyrehozhatatlanul megingatták a köztem és Pontusz de la Gardie közötti jó viszonyt. A félreértést már kimagyaráztuk, de az a levél, amelyet Pontusz nekem akkor írt, a kezemben van és azt meg nem bocsájtom neki soha!

— Miért nem tárgyal fenség magával Gusztáv-Károlylyal?

— Mától fogva úgy cselekszem. — Radzivil mély lélekzetet vett. — Az éjjel Andersszel, luteránus miniszteremmel a csillagokból jósoltattam magamnak: semmi kedvezőt sem tudott mondani. De ez majd csak meg fog változni. Várok, míg a csillagjárás kegyesebbnek mutatkozik és addig szenvedek, mint egy valóságos mártir... éjszaka szellemek lebegnek az ágyam körül. Érzem a jeges leheletüket... ez a közelgő halált jelenti és e mellett folyton attól kell rettegnem, hogy ki árul el ismét, ki hágy el a következő pillanatban?...

— Nem hiszem, hogy már most bárki hűtlenné legyen. Aki az akart lenni, az már megcselekedte.

— Gyerünk fiam és tétessük magunkat; ne mondd el senkinek sem, amit itt hallottál. Azt akarom, hogy vígság legyen ma a palotában... Azonnal összehívom vendégeimet és mulatni fogunk. Vidám arcot kell nekik mutatnom, hogy visszatérjen bátorságuk, amely már-már cserben hagyja őket... Legyen ma jó kedve minden embernek Kieydanyban!

VII. FEJEZET.

A társalgóterem ajtaja megnyilt és az udvarmester jelentette, hogy őfensége számára tálaltak.

Az egész társaság követte a herceget az emlékezetes terembe, ugyan oda, ahol a minap őfensége kinyilatkoztatta, hogy behódol a svéd királynak. A ceremóniamester kor és rang szerint sorjában kijelölte mindenkinek a helyét. Kmicic András az öreg Billevics és Olenka között ült. A fiatal leányt nagybátyja csak nagy könyörgéssel tudta rávenni, hogy részt vegyen az ünnepségen.

A fiatalok, amint egymást megpillantották, összerezzentek. Tekintetük találkozott és bár mind a kettő közömbös arcot igyekezett mutatni, szemük szerelmesen villant fel egymás láttára.

Pohár pohár után ürült és amilyen mértékben fogyott az

ital, a nyelvek olyan mértékben megoldódtak: a társalgás általános, hangos volt. Egyszerre felállt a herceg:

— Uraim, szót kérek!

— Öfensége beszélni óhajt!... csend legyen!...

— Elsősorban poharamat emelem öfelségére, a svédek királyára, aki hatalmas karjával megvédelmez bennünket minden ellenségünktől és vissza fogja állítani hazánk szabadságát, mihelyest rendet teremtett az országban!

A hölgyek kivételével minden vendég felállt.

Ekkor a fenség hátamögött álló apród másik serleget adott a kezébe:

— Uraim, ürítsünk poharat vendégeim egészségére. Éljenek az én hűséges barátaim, akik megajándékoztak bizalmukkal!

A lelkesedés tombolt e szavakra:

— Éljen a herceg!... Ami lithván Hektorunk egészségére!... Éljen sokáig!... Vivát a palatinus-herceg!... Vivát a mi hetmanunk!

Ekkor Szanicski, egy igen tekintélyes nemes állt fel pohárral a kezében és kaján mosollyal arcán így kiáltott:

— Éljen első János, Lithvánia nagyhercege, Lengyelország királya és Németország császára!

Pillanatnyi csend következett, utána pedig óriási hahota tört ki s remegtette meg az egész termet.

— Radzivil iparkodott uralkodni hangján és így szólt:

— Szanicski uram szereti a tréfát...

A nemes úr megvető tekintettel folytatta:

— A császárt is csak választják!... Álljanak fel azok, akik nem úgy gondolkoznak, mint én, majd kardlappal tanítjuk őket rendre!

A fölszólításra senkisémmel emelkedett föl. A nevetés elhült az ajkakon.

Oly éles gúny hangzott ki a nemes úr szavából, hogy mindenki nagy katasztrófától tartott.

Éppen jókor jött közbe egy szerencsés véletlen. Az ajtók feltárltak: új vendég érkezett. A herceg melegen üdvözölte az új jövevényt:

— Ime, Szucsanics úr, akit Boguszasz kedves testvérünk levéllel küld hozzánk!

— Tőle jövök, fenséges uram — válaszolt mélyen meghajolva Szucsanics — egyenesen Podlachiából, ahol Boguszasz öfensége megszállott.

— Pompás! Foglaljon helyet asztalunknál és adja ide kérem a leveleket. Uraim, engedelmmükkel itt az önök jelenlétében fogom felbontani.

Minden szem a hercegre tapadt: szerették volna arcáról leolvasni, hogy mit tartalmaz az irás. A fenség arca egyszerre elborult és redő támadt homlokán.

— Uraim! — kiáltott fel ingerülten — Hercegi testvérem tudatja velem, hogy a nemzetőrség, a helyett, hogy a vilnai gyujtogatás megbosszulására gondolna, jobbnak látja az én podlachiai birtokaimat tönkre tenni. Türelem! Majd eljön még a megtorlás órája hősködésükért!

Fölbontotta a második levelet és alig futotta át, arca már földerült:

— Szeradz palatinusa is behódolt a svédeknek!

Olvasott, azután ismét megszólalt:

— Ujabb hir, uraim! Kázmér Jánost megverték Wildavánál és Zarnoviecnél, serege elhagyta s ő Krakkó felé kénytelen menekülni; a svédek nyomában vannak! Arról is biztosít testvérünk, hogy Krakkónak meg kell magát adnia.

— Ünnepeljünk! Örvendezzünk! — szólt ismét Szanicski gúnyolódva.

— Igenis, örvendjünk! — mondta Radzivill és egész lénye csupa jókedv és boldogság volt; szeme ragyogott, szinte nekifiatalodott. Remegett a fölindulástól, mikor az utolsó levél pecsétjét feltörte:

— Elfoglalták Varsót! Éljen Gusztáv Károly!

Fagyos csendesség követte ezt a felkiáltást. A herceg jónak látta hirtelen hozzátenni:

— Uraim, ha a haza sorsa volna veszedelemben, én lennék a legelső, aki önökkel bánkódnék fővárosunk elestén. De ez ránk nézve nem jelent egyebet, mint hogy uralkodót cserélünk. Már látom diadalmas háborúink végét, legyőzve minden ellenségünket!

— Fenséged minden szava arany!... — rikácsolta Szanicski. — Szóról-szóra így gondolkozik Radziejovszki és Opalinszki. Örvendezzünk hát, uraim! Vessen Kázmér János!

Nagy zajjal felugrott, székét felborította és hirtelen elhagyta a termet.

— A vendégsereg mind zajosabbá vált, a levegő fojtó volt. Olenka áthajolt András székén nagybátyja felé:

— Rosszul érzem magamat, gyerünk innen.

A leány hófehér volt és kökény szeme mélyén könny csillogott. De az öreg Billevics aggódva nézett a hetman felé, aki éppen abban a pillanatban újra felállt:

— Ellenségemnek nyitvánítok mindenkit, aki nem hallgatja végig felköszöntömet!

— Hallod? — szólt Billevics a hugához.

— De bátyám, könyörgök... itt esem össze...

— Eredj hát ki magad.

Olenka felállt, bizott abban, hogy észrevétlenül kisurranhat a teremből, de ereje elhagyta és meg kellett kapaszkodnia a széke támlájába. Egyszerre érezte, hogy valakinek erős karja fenntartja.

— Engedje meg, kisasszonyom, hogy kikísérjem.

És Kmicic, választ sem várva, karjába kapta a leányt, kivitte a teremből, mint valami putyóka-babát.

VIII. FEJEZET.

Másnap Kmicic a hercegnél jelentkezett.

— Fenség, egy kérésem van.

— Mit kívánsz?

— Nem bírok itt tovább élni. A kinlódásom minden nappal csak nő; kegyeskedjék valami megbizatással elküldeni, valami küldetéssel...

— Olyan boldogtalannak érzed magadat mellettünk Kieydanyban?

— Rosszul érzem itt magam. Az Isten katonának teremtett. Itt kell tengődnöm tehetetlenül, vagy hallgatnom a végtelen tanácskozásokot, sőt, ami még rosszabb, a saját véretem kell üldözni, ahelyett, hogy az ellenséggel verekedhetném... nem, ezt nem bírom ki! Jobb szeretnék meghalni...

— Tudom jól ennek a nagy kétségbeesésnek a valódi okát. Szerelmi civódás, semmi egyéb! Láttam én tegnap este: mindaketten lelógattátok az orrotokat.

— Vége már köztünk mindennek.

— Mi történt a leánnyal tegnap ott az asztalnál? Rosszúl volt?

— Alighanem rosszúl.

— Már egyszer tanácsoltam neked, hogyha annyira utána vágyódsz, vedd el rögtön. Ha nem jön szép szerivel, hát vidd erőszakkal. A káplánom majd összeesket. Lesz persze könnyű panasz, de az nem határoz. Haza viszed és ha másnapra fel nem szárítanád könnyeid, silány szerető lennél, fiam!

— Én fenségedtől katonai küldetést kérek, nem pedig tanácsot a házassághoz — szakította félbe a herceget Kmicic.

— Tehát lemondasz a szép Olenkáról?

— Lemondok... és ha belehasad is a szívem, többet nem alázkodhatom meg azzal, hogy könyörögjek neki. De az élő Istenre fogadom, ha fenséged nem ad valami küldetést, megszököm innen, embereket gyűjtök és verekedni megyek.

— Ki ellen? — kérdezte a herceg.

— Ki ellen? Elmegyek Vilnáig és eltiprom az ellenséget, mint ahogyan itt tiportam el Chovanszkit. Legyen olyan kegyes fenséged és adja ki seregemet.

— A seregedre szükségem van a belső ellenség ellen.

— Ime, ez a nagy kegy várakozik reám: vagy itt vesztegelek hiába, vagy üldözhetem Volodijovszkit, akinek pedig szívesebben lennék bajtársa...

— Volna egy küldetésem a számodra. Nem kell Vilnába menned és a seregedet is itt hagyhatod nálam.

— Hogy szól a küldetés?

— Hosszú út és azonkívül igen költséges.

— Készen vagyok. Zsugoriskodni pedig egyáltalán nem szoktam.

— Tykocinba kell menned Boguszasz testvéremhez. Verjen meg az Isten, ha tudom, mit piszmoz ilyen sokáig. Átadod neki ezeket a leveleket és ha tanácskoztatok, ezzel a másik levéllel magát Gusztáv Károlyt fogod felkeresni. Ha ő felsége kérdezősködik, mondd meg neki, hogy rég elnémitottam volna a lázadókat, hogyha La Gardie ágyúkat küld számunkra.

— Hol találom meg a svéd királyt?

— Keresni fogod. Ha Krakkó falainál találkozol, annál jobb... sok vidéket utazol be, alkalmad lesz mindent látni és hallani. — Radziwill pár percig gondolatokba merült, azután újra Kmicichez fordult:

— Mikor indulhatsz?

— Még ma.

— Semmi kívánságod nincsen?

— Fenséges uram... — fogott bele Kmicic, majd elhallgatott.

— Beszélj, ne félj semmit!

— Óhajtanám... kérném... vigyázzon, nehogy valami baj érje az öreg Billevicset és... őt... a hűgát.

— Erre szavamat adom. Te, úgy látszik, még mindig szereted?

— Hogy szeretem-e?... magam sem vagyok benne bizonyos! Egyik percben szeretem és a másikban gyűlölöm.

A zászlósúr elment és Radziwill megkönnyebbülten felsóhajtott. Kmicictől megszabadult, serege pedig itt maradt; azonkívül egy krajcár költség nélkül előkelő képviselője lesz a külföldön. Behívta egyik apródját és Ganchoffért küldött.

— Mától fogva átveszi Kmicic bandériumának a parancsnokságát — szólt Ganchoffhoz.

Az ujonan kinevezett parancsnok rideg arca felderült egy pillanatra. Meghajtotta magát, de állva maradt:

— Van valami mondanivalója? — kérdezte a herceg.

— Fenséges uram, ma reggel egy nemes ember azt a hirt hozta, hogy Vitebszk palatinusa seregével elindult és fenséggeddel akar találkozni.

Radziwill összerezett:

— Helyes! — szólt. — Ön elmehet.

Kmicic ezalatt előkészületeket tett az útra. Kiválasztott bandériumából hat elszánt embert, aki testestől-lelkestől az övé volt.

Szoroka őrmester ezek közé tartozott!

IX. FEJEZET.

A Vilna folyó egész balpartja és így Kowno városa is az ellenség kezében volt: ellepték teljesen a kozákok és az oroszok. Andrásnak, letérve az országról, különböző mellékutakon kellett a Niemen mentén Troki tartományba mennie.

A lakosság errefelé elég biztosságban volt a svéd bandériumok védelme alatt és ott volt a katonaság egyrésze; az, amely még hűve maradt a hetmannak. Kmicic harmadnapra elhagyta a Niement és kis csapatával egy bozótos

úton ügetett tovább. Minduntalan menekültekkel találkoztak, a porosz határszélre futottak szegények menedéket keresni. Pilwiskibe érve, a földeket legázolva találta; Zoltarenko járt erre kozákjaival, de, amint mesélték, egy csapat katona éppen jókor jött és a nyomorult kis falu így csodálatos módon megmenekült.

— Miféle bandérium volt az? — kérdezte a zászlósúr.

— Azt bizony nem tudjuk, nagyuram.

— Az ezredese nevét sem tudjátok?

— Azt sem. De láttuk őt. Egészen fiatal ember volt és oly kicsiny, mint a gombostű.

— Volodijovszky! — kiáltott föl Kmicic.

— Volodijovszki-e, vagy más... mindegy! De a jó Isten áldása kísérije őt és adja, hogy egykor hetman legyen belőle!

Kmicic gondolatokba merült. Így hát Volodijovszki a laudániakkal ugyanazt az utat tette meg. Mostani helyzetében nem volt tanácsos a kis ezredessel összeakadni s azért elhatározta, hogy pár napot Pilwiskiben tölt. A szerencse kedvezett neki, a házigazdája már másnap lelkesülten kopogtatott be hozzá:

— Nagyuram — szólt Kmicichez — igen előkelő vendégeink érkeztek. Micsoda lovasság, azután micsoda gyönyörűséges kocsisor! Erre, mifelénk azt hitték az emberek, hogy maga a király ő felsége érkezett meg.

— Melyik király?

A korcsmáros zavartan forgatta kezében kalapját:

— Igaz a, most két királyunk is van... na, de hát egyik sem jött ide... a főlovászmester-herceg érkezett meg.

Kmicic fölpattant:

— Boguszasz herceg?

— Ő maga, nagyuram, első unokatestvére a vilnai palatinus hercegnek.

— Hová szállt?

— A megyefőnökhöz.

Alig múlt el pár perc és a zászlósúr a megyefőnök háza felé igyekezett. A kis falu csak úgy hemzsegett a sok katonától. A piacon gyalogság rakott gulákat muskétáiból. A lovasok lakás-cédulájukkal kezükben keresték a kijelölt házakat. A tiszték franciául és németül társalogtak. Minden teljesen külföldi volt ezeken az embereken: az egész ruházatuk és összes felszerelésük. Kmicic nem igen nézegette őket, de

annál nagyobb feltűnést keltett ő maga, amint arannyal himzett lila bársonyöltözetében felvonult, diszesen felszerelt határsa kíséretében.

Bejelentette magát a hercegnél.

A szolgálatban levő tiszt kijött s azt jelentette, hogy a herceg rögtön fogadja fenséges bátyja futárját. Áthaladtak a nagy várószobán, a tiszt megállt egy ajtó előtt, felnyitotta és meghajolva így szólt németül:

— Ő fensége itt van.

— Kmicic állva maradt a küszöbön. A herceg tükör előtt ült és épp az imént kifestett ábrázatát szemlélgette... Ez olyannyira elfoglalta őt, hogy észre sem vette a fiatal főúr belépését. Két lakáj térdelt a herceg előtt: hosszú bőrlábszárvédőjét gombolgatták be, míg a herceg egy göndör, aranszőke parókát igazított a fejére.

Boguszasz herceg harmincöt esztendősen lehetett, de nem látszott többnek huszonöttnél. Magas termetű volt és széles vállain kicsiny fejet látunk. Római orra, páratlanul szép, ragyogó szeme uralta a sűrű göndör fűrtökkel körülvett főt. A szája akár egy gyermeké, gödröcskével az állán, és igen finom, erősen ki volt pirosítva. Egészen fiatal legénykének látszott, de gőgös vonásai elárulták a «kötezkendő herceg»-et, ahogy őt a versailles-i udvarnál nevezték.

Egész Németországot, Franciaországot és Hollandiát bejárta a herceg szerelmi kalandjainak, párbajainak és különböző hőstetteinek a híre. Béke idején Lengyelországban unatkozott; egyedül a háborúskodás vidította fel: ilyenkor elemében volt. Ahány udvarnál csak megfordult, minden szép asszony szeretőjének tartották. Ezért nem is házasodott meg, pedig a neve, születése és töméntelen vagyona révén a kerek világ legjobb partijának tartották.

Kmicic érdeklődve vizsgálta Boguszaszt, mialatt az nagy gonddal igazgatta a parókáját. A zászlósúr a torkát köszörülte, hogy magára vonja a figyelmet.

— Ki van itt? A palatinus herceg futárja?

— Nem a futárja, hanem a herceg követe — válaszolt András.

Boguszasz megfordult és rögtön látta, hogy nem közönséges emberrel van dolga.

— Bocsánat, uram — szólt a herceg mosolyogva — nem tudok a nevére emlékezni, pedig arca nekem igen is-

merős. Nem a hetman udvarához tartozó nemes emberek közül való?

— Kmicic András a nevem. Nem tartozom a hetman környezetében levő nemes emberek közé. Az általam toborzott és a herceg védelmére felajánlott bandériumának ezredese vagyok.

— Kmicic! — ismételte Boguszlasz. — Ugyanaz a Kmicic, aki utolsó csatánkat oly nevezetessé tette és aki Chovanszkit meg merte támadni?

És a herceg kíváncsian, de nem udvariasság nélkül vette szemügyre vendégét. Amit eddig erről az emberről hallott, olyan volt, mintha saját képmásáról hallott volna.

— Foglaljon helyet, lovag! Igen kedvemre volna, ha szorosabb ismeretséget köthetnék önnel. Mi hir van Kieydanyban?

— Levelet hoztam a hetmantól.

A herceg a levelet felbontotta, átfutotta és azután unott arccal a tükör mögé lökte:

— Semmi új — szólt hanyagul. — Hercegi bátyám azt ajánlja, hogy menjek Poroszországba, Tilsitbe... Erre el voltam készülve. Szörnyen unom itt magamat; a szomszéd erdők medvéit már lepuffogtattam. Ami pedig az asszonynépet illeti... no, azok nem igen híresek errefelé, azután meg olyan durva bőrük van, de olyan, hogy finomabb izlés azt ki nem állja! Apropó, kedves lovag, mondja csak, beszél franciául vagy németül?

— Németül egy keveset.

— Hála Isten!... ezt már szeretem... még a nyelvem is kitörik, ha a magunk nyelvén kell beszélnem! — és a herceg e szavaknál megtapogatta az ajkát, mintha azt vizsgálná, nem tette-e tönkre az a pár lengyel szó, amelyet az imént mondott; majd újra a tükörbe tekintett:

— Azt mesélték nekem, hogy itt a közelben lakik valami Szkzsetuszki nevű ember, akinek gyönyörű felesége van. Elküldtem az embereimet az asszonyért és képzelje csak, nem találták otthon.

— Szerencsére! Az a hölgy egy igen érdemes harcos felesége. Az ura Zbaraz nagynevű hőse.

— A férjét Zbarazban ostromolják. Ezalatt én az asszonykát Tykocinben veszem ostrom alá. Mit gondol, lovag, a menyecskénél is olyan ellenállásra találok?

— Hallgasson rám, fenség és fogadja meg tanácsomat az efajta ostromoknál.

— Helyes. Van más levele is?

— Van nálam egy irás a svéd király számára. Nem tudná fenséged megmondani, merre találom meg?

— Becsületemre, fogalmam sincs róla. Varsó a svédek kezében van, de nem hinném, hogy ő felsége ott legyen. Inkább valahol Krakó mellett, vagy magában Krakóban. Nem nevezetes-e, hogy amíg az egész ország meghódol a svéd királynak, a német luteránus városok Kázmér János mellett foglalnak állást?... Örülten röhögök rajta, mert tudom jól, hogy unokatestvérem, a választófejedelem, épp oly keveset törődik ezzel a jó kis országgal, mint a nagy hetman, vagy én magam la!

— Engedelmével, fenség, téved. A nagy hetman szívében viseli az ország sorsát.

Boguszlasz pukkadozott a nevetéstől:

— Lovag, ön fiatal, nagyon fiatal!

— Fenséged szavai...

— Hagyja el, még különbeket is fog hallani. Alkuvóban voltam Kázmér Jánossal, kis hijja, hogy rám nem bízta a serege vezetését. Egyrészt elhalmoztam volna őt legcsábítóbb ígéreteimmel, másrészt meg kiegyezem a svédekkel. Az volt a baj, hogy a királynét számításon kívül hagytam. Pfüj, a vén bestia! Még a fű növéseit is meghallja!

— A palatinus herceg...

— A palatinus herceg — vágott közbe türelmetlenül Boguszlasz — mindig elkésik. Minden levele arról szól, hogy ezt tegyem, meg azt tegyem és mind olyan dolgokat, amelyeket én már régen megcselekedtem, erre felkapta bátyja levelét és fennhangon kezdett olvasni: — «Óvatosságot ajánlok fenségednek; a nemzetörtség tönkre teszi birtokaimat...» Látja — folytatta unottan a herceg — azt kívánná, hogy menjek Poroszországba és ugyanekkor a podlachiai nemzetörséget megszároljam le tömegesen... Micsoda zagyvalék ez a maguk országa! Szavamra mondom, bátyám elvesztette az eszét!

A herceg visszaült kényelmesen karosszékébe. Pár percig hallgatott, egyszerre a homlokára csapott:

— Uram, nem készül ön Podlachiába?

— De majd készülök. Van egy pár megbízásom Harszimovics számára.

— De hisz a hóbortos úr itt van velem. Mindjárt idehivatom őt beszélgetésre.

Kitárta az egyik ajtót és parancsot adott, majd visszatért Kmicichez:

— Ezzel időt nyerhet.

— Bizony, nincsen sok időm. Még Lubomirszki herceggel is van beszédem.

— Mi az ördög? Úgy hiszem, eltalálom, mi a küldetése. Úgy-e, azt akarja tudtára adni a táborszernagynak, hogy fiának eljegyzése Vilna palatinusának egyetlen örökösőjével elhalasztódott?

— Valóban, így szól ő fenségének üzenete.

Boguszlász felugrott és idegesen járt fel-alá:

— Szavát adja, hogy a kérdésekre az igazat fogja felelni? A tiszta igazságot kívánom!

— Csak a gyávák szoktak hazudni. Én nem félek senkitől.

— A palatinus meghagyta, úgy-e, hogy titokban tartsa ezt a táborszernagyhoz szóló küldetését?

— Ha erre parancsom lenne, nem beszéltem volna erről.

— Kiszalaszthatta véletlenül is. Adja kérem a szavát, hogy nem kapott parancsot erre nézve...

— Szavamra, nem kaptam! — szólt András zord hangon.

— Hála az égnek! Látja, attól tartottam, hogy velem kettős játékot űz a palatinus.

— Nem értem fenségedet.

— Hogy én annyi jó partit utasítottam vissza, az csak azért történt, mert családi megegyezésünk szerint a palatinus leánya és egyetlen örököse egész vagyonával az enyém lesz. Végre a Radziwillek hű szolgálja előtt nincs mit titkolnom...

— Köszönöm bizalmát. De fenséged téved, én nem vagyok a Radziwillek szolgálja.

Boguszlász tágra nyílt szemmel nézett rá:

— De hát kicsoda ön akkor tulajdonképpen?

— Már egyszer megmondtam: parancsnoka vagyok egy ezrednek, amely, ha szükséges, ő fenségének szolgálatára áll, sőt mi több, rokona vagyok a hercegnek...

— Rokona?

— Rokona. A hetman anyja Kiszka-leány volt, aki nekem anyai ágról rokonom.

Boguszlász egy pillanatig a fiatal zászlós úrra bámult, majd kinyújtotta feléje kezét:

— Bocsánatot kérek, kedves kuzén és gratulálok e szép

összeköttetéshez — szólt udvariasan, de hangjából kirítt a gúny és a gögösség.

András arcába szökött a vér; éppen válaszolni akart, mikor megnyílt az ajtó és Haraszimovics lépett be rajta.

— Itt van egy levél az ön számára. Olvassa csak fel nekem — szólt a herceg.

Mig Haraszimovics olvasott, Kmicic le nem vette róla szemét. Arca sápadodozott és mély ránc huzódott össze homlokán, mikor a felolvasó a következő sorokhoz ért:

«Ha nem tudnák megmenteni a borokat, (ami nagy kár lenne, mert ilyen fajtákra aligha teszünk szert egyhamar!), azon legyenek, hogy eladják; végre, ha vevő sem akadna, el kell a hordókat rejteni, de úgy, hogy egy-kettő látható legyen csalétekül, hadd vigye lépre a torkoskodókat... arra pedig gondja legyen, hogy a borba mérget keverjenek. Remélem, a parancsnok urak majd megkóstolják és ily módon mihamar a pokol fenekére jutnak. Kitűnő terv, mellyel azt hiszem, erejüket alaposan csökkenteni fogjuk. De csak okosság, óvatosság, az Isten szerelmére! Mihelyt elolvasta ezeket az utasításokat, azonnal a tűzbe velük!... Akiket pedig kénytelen volna beleavatni terveimbe, azokat csak küldje ide hozzám».

Haraszimovics befejezte az olvasást és kérdően tekintett a hercegre.

— Ha, ha, ha! — vigyorgott Boguszlasz — Istenemre, jó kis meglepetéseket készít bátyám a nemzetörség számára!... de szokás szerint, elkésett vele... tizenöt nappal előbb sikerült huzás lett volna... Most pedig távozás, Haraszimovics bácsi, az ön jelenléte felesleges.

Haraszimovics meghajolt és kiment.

A herceg ismét a tükör elé állt és nézegette magát: külön megvizsgálta az arcát, rendezgette fūrteit, majd a természetét méregette. Észre sem vette többé a zászlósúr jelenlétét.

Kmicic felállt, majd ismét visszaült; a megbotránkozás és harag tombolt benne. Végre kisimultak vonásai és emberfeletti erővel hidegvért erőszakolt magára:

— Fenség, az a bizalom, amellyel a nagy hetman kitüntet, biztosíthatja fenségedet arról, hogy előttem nincs okuk a titkolódzásra. Fenségteké vagyok testestől-lelkestől... Az én szerencsémnek ott kell megvirradnia az önöké mellett. Ezért megyek én oda, ahová fenségtek... elszántan mindenre.

És habár a hetman minden dolgát, reményét, tervét közölte is velem, egy dolgot nem érek fel észszel, ami természetesen korlátoltságomon mulik.

— Mit kíván, lovag, vagyis inkább... szép kuzén?

— Egy egyszerű felvilágosítást kérek. Nem tudom, őszintén fog-e fenséged válaszolni?

— Az a kérdéstől függ — szólt Boguszlasz, folyton a tükörbe bámulva.

Kmicic szeme villámot szórt, de erőt vett magán:

— A kérdés ez: Vilna palatinusa minden tettét azzal mentegeti, hogy bármit cselekszik, az ország érdekében munkálkodik... Sziveskedjék, fenség, őszinte választ adni... Kifogás-e ez csupán, avagy csakugyan a szíven viseli Vilna palatinusa az ország sorsát?

Boguszlasz átható tekintetet vetett a fiatal emberre:

— Nos és ha azt felelném, hogy ezek csak kifogások, azért segítségünkre lenne továbbra is?

Kmicic gondtalanul vállat vont:

— Csak én boldoguljak... mit törődöm én egyébbel!...

— És boldogulni fog, szavamra mondom, boldogulni fog! Emlékezzék majd rá, hogy én megjósoltam. Ide figyeljen, Kmicic uram, beavatom önt a mi kis játékunkba: a kártyánkba láthat egészen!

A herceg visszatért székéhez, lovagolva ráült és két karját a szék támlájára nyugtatva, beszélni kezdett:

— Mi, Radziwillek, ha véletlenül Svéd-, Francia- vagy akár Spanyolhonban élnénk: szóval oly országban, ahol a trónon a fiú követi az apját, aki Isten kegyelméből uralkodik: semmi kétség, hogy mi (feltéve természetesen, hogy semmi különös dolog, teszem fel azt, polgárháború, a dinasztia kiirtása, vagy más efféle nem jön közbe) hűségesen szolgálnók királyainkat. Megelégedetten, tiszteletben és méltóságban élnénk rangunkhoz, vagyonunkhoz és születésünkhöz mérten. De itt, ebben az országban, ahol nem Isten kegyelméből uralkodnak a királyok, hanem a nemesek választják őket szabadon, azt kérdezzük: miért éppen a Vázáké a korona, miért nem inkább a Radziwilleké? Ám a Vázák még hagyján, az legalább királyi család. De micsoda biztosítékunk van arra nézve, hogy utánuk kit emel trónra a mi kurtanemességünk? Hiszen egy szép napon az is eszükbe juthat például, hogy Haraszimovics uramat koronázzák királlyá, vagy más efajta

egyént... Fi don! Mit szól ehhez, édesem, hogy mi, Radziwillek, szent birodalmi hercegek, kézcsókra járuljunk ő felsége Haraszimovics király elé... Fi!... Azt a kutyafáját! — lovag, itt az ideje, hogy abba hagyjuk ezt a sok komédiát!... és elérkezett az ideje annak, hogy megvalósuljon az, amit már fenséges apánk tervezett.

A herceg felállt és nagy léptekkel mérte végig a termet:

— Természetes, hogy a küzdelem nehéz lesz. Lesznek még a saját házukbéli emberek között is olyanok, kik ellenünk fognak fordulni. De ezeket el fogjuk tudni hallgattatni. Az ország a kutyáké; a farka nyomában van! A szomszédaink olyan garázdálkodást visznek véghez a határszéleken, hogy olyan az már, mint valami széthányt szénaboglya... És nemcsak az ostromló nem talál ellentállásra, de minden ember elhagyja a régi gazdáját, hogy az újhoz pártoljon! A méltóságok, a nemesek, a hadsereg, a várak, a városok, mind, mind átpártolnak! Van-e ehhez fogható példa a történelemben?... Fi, fi, lovag!... ebben az országban nincsen se lelkiösmeret, se lelkesedés!... Hát nem megért ez az ország a romlásra!?...

Kmicic halálsápadtan hallgatta a herceget és utolsó erőmegfeszítést tett, hogy leküzdje irtóztató dühét. A herceg pedig folytatta:

— Lengyelországnak nincs szüksége rokonokra, akik haladkló feje alól kihuzzák a párnát, hogy siettessék a halál bekövetkezését. Ezt a kitünő szolgálatot magunkra vállaltuk mi ketten: Vilna palatinusa, meg én. De mivel előrelátható, hogy az örökösök, mint a madarak a jó zsákmány felett, verekedni fognak a jussukért, mi előre gondoskodunk arról, hogy a javát a magunk számára biztosítsuk. Hadd vegye el Chmielniczki Ukrániát, hadd veszekedjenek a svédek a választófejedelemmel a porosz rongyokon, hadd foglalja el Rákóczy a déli tartományokat! De Lithvánia János hercege marad, és a leánya kezével majd átszarmazik rám!...

Kmicic felállt:

— Köszönöm, fenség... éppen ez az, amit tudni akartam.

— Már itt hágy, lovag?

— Itt, fenséges úr.

A herceg jobban szemügyre vette a zászlósurat és ekkor feltűnt előtte annak rendkívüli halványsága.

— Valami baja van, uram?

— Az út összerázta csontjaimat, a fejem meg szédül. Köszöntöm fenségedet! Távozásom előtt még bejövök búcsúzni.

— Akkor mielőbb jöjjön vissza, mert délben én is útnak indulok.

András meghajtotta magát. Az ajtó előtt várta őt kis csapata Szorokával az élén.

— Kövessetek!

Visszatértek a korcsmába. Szorokának rögtön feltűnt a fiatal ezredes izgatottsága:

— Vigyázzatok! — morogta az embereinek. — Urunk irtózatossá dühös! Vért szimatolok...

Kmicic bezárkózott és egy óra hosszat nem adott életjelt magáról. A katonák mindenre elkészülve felnyergelték lovaikat és bekötözték a táskáikat. Jól ismerték parancsnokukat. Az ajtó hirtelen megnyílt:

— Nyergeltetek? — szólt ki Kmicic ingujjban.

— Nyergeltünk.

— Kössétek be a táskákat!

— Az is megtörtént.

— Itt van, nesztek koponyánkint egy arany — szólt a fiatal ezredes, aki minden gondja és baja ellenére méltányolta, hogy a katonái kevés szóból is értenek.

— Köszönjük parancsnok! — kiáltották karban.

— Két ember és két igás ló várakozzék rám a falu végén, ott a tölgyek alatt. Ti négyen tartsátok készen a muskétáitokat... A lovam felnyergelve, egy vezeték ló pedig kéznél legyen. Őrmester, maga meg kövessen.

Szoroka nyomon követte parancsnokát. András félig öltözetlenül a kúthoz állt és rámutatott a vederre:

— Szoroka! Öntsd a fejemre.

Szoroka tele huzta a vedret és Andrást nyakon öntötte.

— Még! — kiáltott Kmicic.

Szoroka ismét végrehajtotta a műtétet.

— Elég! Most gyere és segíts öltözködni.

A kapu előtt találkoztak a két lovassal, meg a vezeték-lóval.

— A falun át lépésben, azontul azután ügessetek! — szólt Kmicic az embereinek, azzal visszatért a korcsmába és félóra sem telt bele, már útra készen került elő: hosszúszerű csizmában, bőrmellényben; a derekán széles öv volt, melyből pisztoly csöve kandikált elő. Nyeregbe pattant, aranyat dobott

a vendéglősnek, azután elindult Szorokával és három emberével, akik közül az egyik a vezetéklóvat is vezette.

— A megyefőnök házához! — parancsolta a zászlósúr.

Átmentek a piacon és éppen balra akartak kanyarodni, mikor új parancs hangzott:

— Állj!... készek vagytok arra, hogy szembe szálljatok értem a halállal?

— Készek! — válaszolták a derék orsaiak.

— Helyes! Ha tervem sikerül, a király, a mi törvényes és kegyes uralkodónk, úrrá tesz valamennyiteket... ha siker nélkül járunk, végünk lesz, de mindjárt! El kell lopnunk a főlovászmester-herceget. Gondoljátok meg a dolgot! A vég itt van a közelben, míg a jutalom még igen távol áll!

— Ha nagyuram kockáztatja a fejét, miért ne kockáztatnók mi is a magunkét?

— Ide hallgassatok! Én bemegyek a herceghez, pár pillanat múlva visszatérek vele együtt. Ő majd felül a lovamra, én pedig arra a vezetéklóra kapok... és megyünk. Mikor vagy száz lépésnyire leszünk a falutól, ti, kicsikéim, megragadjátok a herceget a hóna alatt és azután: illa berek, nádak erek, előre!...

— Értjük, ezredes.

Ezalatt a házhoz értek; Kmicic belépett a herceghez:

— Isten hozta, szép kuzén — szólt a herceg — már aggódtam, hogy előbbi őszinteségemet talán kissé a szivére vette s hogy az sértette az ön erkölcsi érzetét. Nem reméltem, hogy viszontlássam.

— Hogyan mennék el, amíg eleget nem tettem küldetésemnek?

— Ostoba aggódásokkal van telve a mi világunk itt lenn... Ime, lovag, itt vannak a levelei. Ha megtalálja ő felségét, a svéd királyt, biztosítsa kérem arról, hogy szívemmel-kemmel az övé vagyok éppúgy, mint a nagy hetman, de sajnos, kénytelen vagyok tettetni...

— Ki ne színlelné — szólt Kmicic — mikor ily nagy dolog sikeréről van szó...

— Ez már okos beszéd... Így hát lovag, menjen és végezze megbízatását... Legyen meggyőződve, hogy az én hálám nem fog elmaradni a palatinusé mögött.

— Fenséged oly kegyes, hogy mindjárt felhasználok az alkalmat és kérek valamit...

— Már eltaláltam, mit. Fogadni mernék, hogy az én drágalátos bátyám nem látta önt el pénzzel?

— Ments Isten a koldulástól... Saját vagyonomból élek és senkitől sem fogadok el semmit.

— Az ördögbe!... látom, hogy a Kmicicek valódi úri emberek! Mit kíván tehát, lovagom?

— Fenség! A kérésem ez: Kieydanyból hoztam magammal egy mesés lovat, a svédek előtt akartam kissé táncoltatni ezt az állatot. Nem dicsekvésből mondom, de aligha akadna párja a hercegi istállókban. Félek, hogy baj éri a nemes állatot ezeken a földült utakon. Arra kérném tehát fenségedet, hogy használja, amíg én visszatérek.

— Inkább megvenném.

— Lehetetlen. Olybá venném, mintha valamelyik hajtársamat adnám el. Ez a derék állat nem egyszer mentett már meg engemet; az a különös tulajdonsága van, hogy minden ellenségbe beleharap.

— Igazán? — szólt meglepetve a herceg.

— Bocsásson meg vakmerőségemért herceg, de száz aranyat teszek, hogy nincs olyan ló még fenséged istállójában sem!

— Hol látható az a csodaállat?

— Ide két lépésnyire: az ajtó előtt áll.

— Menjünk, nézzük meg.

Boguszasz föltette fővegét és kimentek. Az ajtó előtt két lovat jártattak a Kmicic emberei: az egyik telivér volt, fekete, mint a holló, a homlokán fehér csiliaggal; amint megpillantotta gazdáját, nyeríteni kezdett.

— Itt a csodaló, eltaláltam — kiáltott fel a herceg. — Szűzanyám!... Szó sincs róla, szép állat! Fogadja elismerésemet!

— Ide! — kiáltott Kmicic az embereinek. — Majd nyeregbe ülök.

Csakugyan felszállt a lóra és fel-alá lovagolt a herceg előtt. Gyönyörű volt így lovasával a ló, mesésen ugrott, váltott lépésben járt, egész iskola-lovaglást végzett az ügyes kéz vezetése mellett.

— Nos, fenség?

— Nos! — ismételte Radzivil — semmi hiánya, minden kívánni való megvan rajta: a szeme, lába, mint az őzé, az orrlyukai tágasak, a nyaka formás, mint valami szép asszonyé,

olyan a kifejezése, akár a farkasé... nos és jól is megy?

— A szél sem éri utól fenségedet, ha a hátán van egyszer. Talán megpróbálná hercegséged?

— Adja ide! — szólt Radzivil.

Maga András tartotta a kengyelt... Boguszasz nyeregbe ült, félkézzel az állat nyakát simogatta:

— Merre megyünk?

— Talán az erdő felé, ha fenségednek úgy tetszik.

— Helyes, az erdőbe!

— Alig két versznyi az egész! Sorban lovagolhatunk... Fenséged középütt; kettő az embereim körül az oldalán és én majd hátul bezárom a menetet.

— Előre! Ügetés! — szólt a herceg.

Nagy porfelhő takarta el csakhamar a kis lovascsapatot a bámész katonák és lovászok serege elől. Kmicic hátra nézett: már nem lehetett látni a megyefőnök házát.

— Fogjátok meg! — kiáltott hirtelen.

Két katona megragadta Boguszaszt a hóna alatt, a sarkantyújokkal pedig erősen megdolgozták a lovuk oldalát. Eszeveszett vágatásban rohantak.

Az ijedtség és a szembe fújó szél megfosztották a foglyot pár percre minden érzékétől. Egyetlen kiáltás nem hangzott ajkáról. Párszor próbált a vasmarkokból menekülni, de hasztalan.

— Mi ez! — kiáltott fel végre. — Elfeleditek, ki vagyok?

Kmicic pisztolyát a herceg két válla közé illesztette:

— Ha ellenszegül, agyonlövöm!

— Áruló! — hörögte a herceg.

— Hát te? — szólt Kmicic megvetéssel.

X. FEJEZET.

Sokáig lovagoltak az erdő sűrűjében. A fenyőfák úgy vágattak el mellettük, mint valami rémült had. Olykor-olykor a herceg előrehajolt a nyeregben, szabadulni akart a szoros ölelésből, de az izmos markok még jobban magukhoz szorították. Kmicic a fegyvert a fenség orra elé tartotta, azután tovább vágattak; a lovokról csak úgy szakadt a tajték.

Végre, hogy ember és állat kissé lélekzethez juthasson,

lépésben folytatták útjokat. A hevceg jó ideig hallgatott, hidegvérét akarta visszanyerni; mikor nyugodtabbnak érezte magát, megszólalt:

— Hová visznek?

— Majd megtudja, ha megérkezünk.

Kis szünet után Radzivil újra szólt:

— Ezek a parasztok még kifecamítják a vállamat, mondja meg nekik, hogy kissé tágabban fogjanak. Ez az egyetlen mód, hogy karóbahuzatás helyett akasztófára kerüljenek.

— Ki tudja, hogy e pillanatban nem-e a herceg áll közelebb ezekhez a kellemes dolgokhoz, mint az én embe-
reim? — szólt Kmicic.

A herceg a katonákhoz fordult:

— Tudjátok-e, kire mertetek kezét emelni?

— Tudjuk — felelték az emberek egykedvűen.

— A pokol minden ördögére, enged-e már ebből a szorításból, vagy nem?

— A kezét fogom hátra köttetni, hogy ne alkalmatlan-
kodják úgy nekünk — szólt Kmicic. — Mindenkinek a szavá-
ban biznám, de a önében? ... nem tehetem!

— Szavamat adom, hogy ló farkához köttetem, mihelyt
alkalmam lesz rá.

— Azt majd még meglátjuk. Engedjétek el a karját és
fogjátok a lova kantárszárát. Ön meg, fenség, ide nézzen
a fegyverem csövére! Csak egy kísérlet a szökésre és halál
fia, mert én még soha sem hibáztam el senkit!

Pillanatnyi csend után Boguszasz megszólalt:

— Kmicic uram, nem mer velem szembe nézni...
okosan hátul tartja magát.

— Ha csak az a baj, itt vagyok — Kmicic odébb tolt
az egyik katonát és maga fogta meg a fogoly kantárszárát.

— Milyenek találja a lovamat fenséged?

— Jó ló. Ha ide adja, megveszem.

— Jobb sorsot érdemel ez az nemes állat, mint hogy
áruclót hordjon a hátán.

— Kmicic uram, ön igazán ostoba!

— Az vagyok, mert hittem a Radzivilleknek.

— Sajnálom, hogy a Radzivillek egy ilyenfajta embert
vesztenek el... Ha rajtam állna, mindent elkövetnék, hogy
megnyerjem terveinknek.

— Késő már, nagyuram.

— Jól van. Egyet megigérek, golyó által fog meghalni, katonához méltóan. Micsoda veszedelmes ördögfajzat!... Ide hallgasson, ha tüstént szabadon bocsájt, lemondok mindenféle bosszúról.

— Lehetetlen!

— Váltságdíjra számít?

— Nem.

— De hát mi a fenének lop el akkor? Nem vagyok képes megérteni.

— Ez az én dolgom.

— Úgy látom, zászlósuram nem fecsegő. Mondja csak, már azzal a szándékkal jött ide, hogy el fog lopni, vagy a körülmények inspirálták erre?

— A körülmények... Én a hetmannak úgy hittem, mint a tulajdon édesapámnak. Még most is előttem áll az ünnepi vacsora, amikor tudtunkra adta, hogy szövethetik a svédekkel... a többiek mind eléje dobták parancsoki pálcájukat, én megtartottam a magamét! De a szívem megtelt szégyennel, a fejem elkábult, mert nekem is odavágták az «áruló» nevet és még hozzá ki!... Jobb erre nem emlékezni, mert örültté tesz már a gondolat is és vágyam támad golyót röpíteni a herceg két szeme közé!...

A hercegre szögezte gyűlölettől égő szemét. Radzivill érzéketlen maradt. A zászlósúr eleresztette a kantárt és levette kalpagját, hogy szellő érje forró homlokát:

— De megsegített az Úristen engem, az egyszerű katonát és diplomatikus csellel kijátszottam önt... Oh, áruló! Oh, királygyilkos!

— Hallja, lovag — szólt közbe hidegen Radzivill — megölhet, ha úgy tetszik, de kegyelem!... ne untasson halálra. Ezek a prédikációk tönkre tesznek.

— Meg akarta ismerni Kmicicet, most hát ismeri. Nem megyek üres kézzel a mi kegyesen uralkodó felséges urunkhoz!

— És ön azt képzei, hogy Kázmér-János csak egy hajamszálát is meggörbítené?

— Ez a bírák dolga.

A zászlósúr egyszerre megállította lovát.

— Apropos, hát az a szép kis levél a palatinus-hercegtől, fenségednél van?

— Ha nálam volna, sem adnám oda. De a levél ott maradt a megyefőnök házában.

Kmicic intett embereinek:

— Motozzátok meg! — parancsolta.

A levél gyorsan előkerült.

— Pompás! — szólt Kmicic. — Ez nem megvetendő bizonyíték: a király látni fogja a fenségek kis működését. És Gusztáv-Károlynak lesz alkalmja meggyőződni a Radzivillek őszinteségéről!

Boguszasz herceg szeme szikrázott, de erőt vett magán.

Csendes ügetés után az út szélén füstölgő kunyhó pillantottak meg.

— Talán valami korcsma lesz — szólt Kmicic. — Szoroka, kémeled ki a vidéket! Akár korcsma, akár nem: pihenőt tartunk.

— Parancsára, ezredes uram.

Szoroka eltűnt. A herceg, aki mellett kétoldalt András és Lubinics lovagoltak, csendesnek látszott: fejét a mellére lógatta, mint aki szundikál, de időnként fölemelte és jól szemügyre vette őreit.

Így közeledtek a kunyhó felé, amelyben útszéli kovács lakott. A ház előtt kerítés nélküli udvar terült; az udvaron kerék, patkóvas hevert. Szoroka lovát egy fához kötötte és a kováccsal, meg a két inasgyerekekkel beszélgetett.

— Nem hiszem, hogy itt valami pazar kosztot kapjunk — szólt mosolyogva a herceg — úgy látom, még harapni való se igen akad.

— Van velünk pálinka, meg koszt is — szólt Kmicic.

— Annál jobb, ránk fér egy kis erősítő.

Megálltak. Kmicic leszállt a nyeregből, pisztolyát visszacsúsztatta az övébe és Szorokának dobta a kantár szarát. Azután újra megragadta a herceg lovának zabláját; a másik oldalon most is Lubinics fogta.

— Fenséged a nyeregben marad? — kérdezte.

— Miért szállnék le. Adjanak nekem ide valami frissítőt.

— Majd csak akkor, ha leszáll a földre! — szólt fenyegető hangon a zászlósúr.

— Majd csak te leszel a földön! — ordította a herceg és kikapva a pisztolyt András övéből, egyenesen a képébe sütötte.

— Jézus Máriám! — nyögte Kmicic.

A következő pillanatban a herceg lova az erős sarkan-

tyúzástól ágaskodni kezdett. Radzivil egyet fordult a nyergén és meggyilkolta Lubinicsot egy rémes lövéssel: éppen a két szeme között találta a golyó; és mielőtt a csapat magához térhetett volna, megfordította lovát és örült vágatással elrohant. Három lovas utána eredt. Szoroka fölkapta a muskétáját és a szökevény után lőtt. Nem talált.

A kovács meg az inasok bambán bámultak rájuk.

— Vízet ide! — kiáltott az őrmester.

András élettelenül feküdt, arca fekete volt a füsttől, tele volt vérrel s a szeme le volt húnyva.

Az őrmester végigtapogatta a sebesült fejét; a vizsgálat hosszasan tartott:

— A feje egész — jelentette ki végre.

Most az arc vizsgálatához fogott. Csakhamar megtalálta a sebet a bal arcon: egészen a füléig terjedt, a füle hegyét elis vitte a golyó. De az arcsont érintetlen volt. A hideg vízre végre életjelt adott Kmicic. Arca idegesen rándult össze, a melle emelkedett.

— Él! Meg fog gyógyulni — örvendezett Szoroka és köny gördült végig barázdás, durva arcán. De nem volt ideje az érzékenykedésre, az egyik lovas, aki a szökevény után indult, visszatért.

— Nos, fiam? — kérdezte Szoroka.

Az ember csüggedt mozdulatot tett.

— És társaid?

— Azok már nem jönnek vissza többé.

— Hogyan? — Szoroka eddig a sebesült fölé hajolt, most egyszerre talpra ugrott.

— Őrmester!... az maga az ördög... Zavratiniski érte utól először: a herceg szemükláttára elkapta kardját és markolatig döfte a mellébe. Erre Witkovszki vágatott utána: golyó találta egyenesen a fejét... nem vártam meg, hogy rám kerüljön a sor... Őrmester, meneküljünk, mert visszatér ide, annyi bizonyos!

— Lóra! — parancsolta Szoroka.

A négy megmaradt vitéz a nyergükhöz erősített nyugágyra helyezte Kmicicet.

★

Ezalatt a herceg azzal a biztos tudattal lovagolt hazafelé, hogy ellensége megszűnt élni. Egy óra múlva szembe

találkozott Paterszonnal, aki egy csapattal éppen a fenséges úr keresésére indult.

— Fenség! — kiáltották — mi nem sejtettük...

A herceg közbeszólt:

— Semmi sem történt... csak kipróbáltam ezt a lovat. Az előbb vettem meg attól a nemes úrtól, aki ma reggel a hetman levelével jött hozzám...

Majd csípős gúnnyal hozzátette:

— És becsületemre... jól megfizettem érte.

III. KÖNYV.

I. FEJEZET.

A hűséges Szoroka ezredesét az erdők sűrűjén keresztül vitte, anélkül, hogy terve lenne, hová forduljon, mitévő legyen. Végre Kmicic ájulásából magához tért:

— Ihatnám! — szólt.

Szoroka a sebesült ajka közé nyomott egy kulacs tiszta forrásvizet, de a sebesült szájának fölnyitása, úgylátszott iszonyú kínnal járt, úgy hogy nem tudott inni. Szoroka vigasztalta:

— Holnap, ezredes uram, holnap több ereje lesz! Isten segítségével majd csak megyünk valamire.

Így lovagoltak vagy három óra hosszat. A hold tündökölve kelt föl az égen. Egyszerre Szoroka leugrott a nyereg-ből és a földet alaposan vizsgálni kezdte:

— Erre lovak jártak — szólalt meg — nézzétek csak a nyomokat.

— Ki járhatott volna itt — mondta az egyik katona azok közül, akik a zászlósurat vitték — hiszen út sincsen erre.

Szoroka visszaült a nyeregbe és továbbkocogtak. A patkónyomok mind sűrűbbekké váltak és mind tisztábban látszottak.

— Valami kátrányfőzőnek kell erre laknia, nem érzitek a füst szagát?

— Ahol ni: valami világosság! — szólt az egyik katona.

Arra felé tartottak és nemsokára egy kunyhót, kutat, meg színt lehetett látni. Az elcsigázott lovak nyeríteni kezdtek, amire válaszul a ház felől is nyerítés hallatszott. A lovasok elé pedig egy ember állt a sötétben és kérdezte tőlük:

— Sok a ló ma?

— Hé, paraszt, kié ez a viskó? — szólt Szoroka.

— Kik vagytok? Honnan jöttök?

— Csendesen! Nem vagyunk utonállók.

— Folytassák útjokat, itt semmi keresetük nincsen.

— Fogd be a petyegődöt. Azután vezess a kunyhóba addig, amíg szép szóval kérünk. Nem látod, élheterlen, hogy sebesültet viszünk?

— Kik vagytok?

— Vigyázz, nehogy a muskétámmal feleljek! Vezess be a kunyhóba, mert, engem uccse, a kátrányodba fojtunk!

— Magam vagyok, hát engedelmeskednem kell. De nem-sokára többen leszünk, azért jó lesz, ha vigyáztok a bőrötökre.

— Mi is többen leszünk majd! Csak vezess be!

Bementek. A tűzhely barátságosan melegített és pecsenye-zsag áradt szét. A szoba tágas volt, a falak körül hat fekvő-hely volt, bőrökkel befödve.

— Valami zsványbandának a fészében vagyunk — mondta Szoroka társainak — a muskétákat töltsétek meg, a szemeteket meg tartsátok nyitva. A parasztra ügyeljete, nehogy megszökjék. A társai pedig töltsék az éjszakát a szabadban, mi innen ki nem megyünk.

— Az urak ma már nem jönnek vissza — szólt a kátrányos.

— Annál jobb. Legalább nem kell csatázni éjjeli szállá-sunkért; holnap úgyis tovább megyünk. Most meg adj ennünk és a lovainktól se sajnáld a zabot.

— Zabot? Hol vennék én zabot a kátrányfőzőben?

— Lovak vannak a színben, hiszen hallottam a nyerítésüket. Talán bizony kátrányon tartod őket?

— Azok nem az enyéme.

— Akár a tied, akár nem, bizonyos vagyok abban, hogy enni szoktak. Elő azzal a zabbal, ha kedves az életed!

A katonák Andrást, aki folyvást aludt, lefektették az ágyra; ők pedig vacsorához láttak. Nagy korsó pálinka volt az asztalon. Szoroka csak egy kortyot ivott belőle és intette népét, hogy ők se igen igyanak, hogy elég éberek maradjanak az éjszakára. Mikor bevacsoráltak, a paraszthoz fordult:

— Vezess a színbe!

Mialatt mentek, beszédbe elegyedett vele Szoróka.

— Kik laknak ebben a kunyhóban?

— Uraságok.

— Mi a nevük?

— Nem szabad elárulnom.

— Sokan vannak?

— Egy öreg úr, annak a két fia és még két ember.

— És honnan való ez a sok ló?

— Az uraságok hordják ide, hogy honnan, az ég tudja!

— Igazat beszélj! Nem járnak a te uraságaid ki az országútra utasokat fosztogatni?

— Tudom is én, jó uram! Csak annyit tudok, hogy lovakat hoznak; hogy honnan veszik, az nem tartozik rám.

— És mit csinálnak a lovakkal?

— Elvisznek innen néha tizet, tizenkettőt, de hogy hová, azt már megint nem tudom.

A színhez értek:

— Világíts! — mondta Szoroka.

— A paraszt fölemelte lámpását. Szoroka hozzáértően mustrálta a lovakat, bölintott egyet és csettentett a nyelvével:

— Még az Istenben boldogult Zend uraság is meg lenne elégedve... ez itt meg lengyel ló. Ez itt magyar, ez német... pompás állatok!... Aztán sohase látogatta meg senki a te uraidat?

— Nem talál ide senki fia. Csupa ingovány, mocsár van erre, csak egy járható útja van; csodálom, jó uram, hogy ide találtatok; ha valaki erre téved, belekerül és belevész a mocsárba.

— Nagyok ezek az erdők?

— Hogy mondja? — a paraszt nem értette a kérdést.

— Messzire terjednek itt az erdők?

— Hej! nagyok! Ahol az egyik végződnek, már a másikba jut az ember... Isten tudja, van-e vége? Én sohasem jutottam odáig.

— Jól van — felelt Szoroka és ezzel visszatértek a kunyhóba. Szoroka egyszer csak a homlokára csapott:

— Micsoda barom vagyok — mormogta magában — ha ezt a fickót lelövészel fenyegetem, kivezet bennünket az országútra. — De mást gondolt:

— Az országútra? Ott meg szembe találhatom magamat a herceggel, aki azóta fáklyával keres bennünket...

Csend borult a kunyhóra, csak a tücskök cirpeltek, meg az egerek rágcsáltak a szalmában. Időnkint a beteg beszélt lázas álmában:

— Kegyelmes király, bocsás meg... Ők az árulók! Le fogok leplezni mindent... Olenka...

András csak éjfél felé nyugodott meg. Szoroka éppen el akart szunnyadni, mikor halkan megkopogtatták az ajtót. Rögtön fölugrott:

— Mi baj?

— Örmester uram, a kátrányfőző megszökött!

— Tyhű, a pokol minden ördögére! Nyakunkra hozza a zsiványokat! Ki vigyázott rá?

— Bilousz.

— Elmentem vele megitatni a lovakat — magyarázta Bilousz — míg én fogtam az állatokat, szóltam neki, hogy húzza tele a vedret...

— Na és beugrott talán a kutba?

— Nem az, örmester uram, de úgy elsiklott a fák között, mint a nyavalya.

— Nem pihenünk le többet. Reggelig kell örködnünk. A banda minden pillanatban rajtunk üthet; — vélekedett Szoroka és jó példát adva, rögtön helyet foglalt a küszöbön, muskétával a kezében. A többi katona körülülte; halkan beszélgettek egymással.

— Csitt! — szólt egyszerre az örmester.

Erős léptek súlya alatt megzördültek a lehullott levelek.

— Lovak közelednek — mondta Szoroka.

A lépések elhangzottak; most szűkülést hallottak.

— Szarvasok! Valamelyik bika kelleti magát a tehének előtt, vagy verekszik a másikkal.

— Lakzi az erdőben; az ördög házasodik...

Megint csendben maradtak és szundikáltak. Egyedül az örmester emelte föl néha fejét és hallgatódzott, de utóbb az ő feje is lehanyatlott a mellére. Lassankint hajnalodott; majd egészen megvirradt és a napfény beragyogta a mélyen alvó katonák arcát.

Erős nyomásra föl pattant az ajtó: Kmicic állt a küszöbön:

— Szoroka! — kiáltott az örmesterre.

A katonák fölugráltak.

— Hatalmas Isten! Kegyelmisséged talpon? — mondta Szoroka.

— Aludtatok! és oly mélyen, hogy ellophatták volna a fejeteket. Hol vagyunk?

— Azt nem tudjuk.

— Kövessetek!

Mind bementek a kunyhóba.

— Ide figyeljete! — szólt Kmicic, leülve az egyik fekvőhelyre. — A herceg lőtt rám?

— Ő.

— Mi történt vele?

— Megszökött. — Szoroka mindent sorjában elmesélt; a zászlósúr rendületlenül végighallgatta, azután ezt kérdezte:

— Hol vannak a leveleim?

— Miféle levelek?

— Amelyek nálam voltak... az övemben tartottam. Hol az övem?

— Én vettem le az ezredes úrról, hogy könnyebben vehessen lélekzetet. Itt van.

— Add ide. — András izgatottan kutatta át a bőr-övön levő zsebeket és egy csomó papirost húzott elő. — Ezek jó útlevelek a svédekhez. De hol vannak az én leveleim? — ismételte ingerülten.

— Miféle levelek? — kérdezte újból Szoroka.

— A mennydörgős mennykőbe! A hetman levelei a svéd királyhoz, azután a herceghez, meg Lubomirszkihoz s a többi, ami nálam volt...

— Ha nincsenek az övében, bizonyosan elpotyogtak lovaglás közben.

— Lóra! és keressétek meg nekem! — kiáltott Kmicic fenyegető hangon.

A katonák elsiettek a parancs nyomán, egynek a kivételével, akit Szoroka őrnek állított a kunyhó elé.

Kmicic elmélkedésbe merült: helyzetén gondolkozott. Tegnap óta a Radzivillek bosszúja fenyegeti és fenyegeti Olenkát is. Mától fogva nem volt élő lény, aki nem tartotta volna őt ellenségnek. A fejét vennék a nemesek Chovanszkiért, talán a szerencsétlen Kázmér-János hívei szintén halálra keresik már; a Radzivillek is elpusztítanak és ilyenformán a svédek ellenségei lesznek. Ha megvolnának azok az átkozott levelek, bebizonyíthatná a svédeknek a Radzivillek kétszínűségét; így sakkban tarthatná a herceget és Olenka sorsa is biztosítva volna. De immár mindennek vége! «Áruló» a neve Olenka előtt, «áruló» a Radzivillek és «áruló» a király előtt! Eljátszotta a szerencséjét, el a becsületét és elvesztette Olenkát!

Durránás hallatszott.

— Vigyázz! — kiáltott András a katonára.

Szoroka és az egyik katona bukkant elő a bozótból; meg-

eresztett kartárszárral vágattak a kunyhó felé. Csakkamar az udvarba értek, leugrottak a lóról és megtöltötték muskétáikat.

— Mi az? — kérdezte Kmicic.

— A zsványok jönnek haza — felelte Szoroka.

II. FEJEZET.

A közeli bozótból léptek és lódobogás zaja hallatszott. Azután ismét csend volt.

— Hányan vannak? — kérdezte Kmicic.

— Lehet vagy féltucat. Elbánunk velük, ányit mondok... Elbánunk velük ezredes uram, az szent, hanem jó lesz az egyiket közülök csak úgy gyengéden fejbe kólintani, hogy legyen valakink, aki majd megmutatja az utat ebből a sűrű bozótból.

A bokrok közül fehér füst tört elő.

— Szélesszájú puskából löttek — szólt Kmicic, — ha nincs muskétájuk, nem sok kárt tesznek bennünk.

Szoroka félkezével biztonságra helyezte a muskétáját, a másikkal pedig tölcéért formált a szája elé és kiáltott:

— Csak már a pofáját mutatná egyitek! Tudom Istenem, hamar a levegőben fog kalimpálni a lába!

A bozótból kemény hang kérdezte:

— Kik vagytok?

— Kik? Mindenesetre több a becsületünk, mint holmi utonállóknak.

— Ki engedte meg, hogy itt megtelepedjete?

Most már Kmicic felelt:

— Ha tudnád, mi fán terem a tisztesség és nem lövöldözéssel köszöntesz be, eltüntünk volna éppen olyan észrevétlenül, mint ahogyan idekerültünk.

— Nem sokáig fogsz te itt maradni! Estig százan leszünk itt együtt lovasok!

— Mi meg napnyugta előtt várunk ide kétszáz dragonyost! Az ingovány nem véd meg benneteket, ami embereink ágazolnak rajta éppen úgy, ahogy mi tettünk.

— Katonák vagytok?

— Nem is zsványok, annyi szent!

— Miféle ezredbeliek?

— Ne bujkálj a bokrokban. Előre!

— A szavát adja, hogy nem lesz bajom?

— Ilyen helyen nem dobalódzom a szavammal, Bizzál, vagy ne bizzál bennem: ahogy jólesik!

— Jöhetünk kettesével?

— Jöhettek!

Két ember jött elő a bozótból: az egyik kövéres volt, a másik kíváncsi arccal nézett a kunyhó felé. A ruhájuk félig állatbőrből, félig szürke vászonból való. Hosszúszárú, tehénbőrből készült csizma a lábukon; prémes kucsmájuk a szemükre volt húzva.

— Nini! — szólt András, amint szemügyre vette a két fickót.

— Ezredes uram, hiszen ezek a mi embereink! — kiáltotta Szoroka.

A két ember ezalatt egészen közel került, a zászlósúr két lépést tett feléjük.

A fickók nem ismerték meg, annyira be volt kötözve az arca.

— Hát a másik Kiemlics uram hol van? — kérdezte hirtelen Kmicic.

— Ki beszél? Kicsoda az úr? Hogyan?

Az öreg mozdulatlanul állt, a szeme-szája tátva maradt, mikor a fia megszólalt:

— Istenemre! apám, hisz ez az ezredes úr!

— Jézus, édes Jézusom! — kiáltott most az öreg — ő kegyelmessége, Kmicic uraság!

— Szépen fogadnak — szólt András nevetve — puska-szóval!

Az öreg hátrafordult:

— Gyertek, gyertek mind ide!

A bozótból eljött még néhány ember: köztük az öregnek a másik fia, meg a kátrányfőző: fegyveresen törtek elő, harcias ábrázattal, de az öreg rájuk parancsolt:

— Térdre, élheterlenek! Térdre! Ő az! Kmicic nagyuram! Ki volt az a hülye, aki lőni mert? Rögtön jelentkeztek!

— Te sütötted el a puskádat, apám — cáfolt rá az öregre a fiatal Kiemlics.

— Hazudol! Hazudol, mint a parancsolat. De igazán, ezredes uram, hogyan sejtettük volna, hogy kegyelmed foglalja el házunkat? Szentséges Jézusom! Ilyen előkelő vendége van az erdőnek!... mozogjatok már, idétlén népség, hamar a pincébe, hozzatok méhsört!

— Add ide a lakat kulcsát, apa.

— Úgy... a lakat kulcsát? Ismerlek, kölyök; a javát magadba szívnád, úgy-e, nekünk meg alig hoznál belőle. Inkább magam megyek.

— Látom, az öreg most csak civakodik a fiával — szól Kmicic.

— Nem lehet ezekkel békességben maradni. Verekedni, meg zsákmányolni, azt tudnak! De ha arról van szó, hogy nekem juttassanak belőle, erőszakkal kell elvennem tőlük a részemet.

Kmicic ismerte jól Kiemlicsüket; az öreg meg a két fia ő alatta szolgált. Bátor és igen kegyetlen katonák voltak. Egy ízben Come, az egyik fiú, Kmicic zászlósa volt, de mivel így nem igen jutott zsákmányhoz, hát inkább lemondott a dicsőségről. Egyszer Kmicic egy ménest hajtatott velük és azóta nem látta sem őket sem a lovait.

Kmicic egyedül maradt Kiemlicsel a kunyhóban. Ledült az egyik fekvőhelyre és csipőre tett kézzel kérdezte:

— Kiemlics, hol vannak a lovaim?

— Ó, Jézusom, édes Jézusom! Elragadták tőlünk a Zoltarenkó emberei! Eleget verekedtünk értük, de ők nyomunkban voltak és csúnyául megraktak. Ó, Mária, szűz anyám!... Ezer csoda, hogy életben maradtunk. Azóta nem tudtunk többé ráakadni ezredünkre, sem az ezredes úrra. Idáig szorítottak bennünket, ebbe az ingoványos erdőbe, ahol bizony kis hija, hogy éhen nem vesztünk...

Come és Damien, az ikertestvérek, beléptek. Nagy, erős, rőthajú fiúk voltak.

— Félrehánytuk a pince bejárata elől a galyat.

— Jó, jó — felelte az öreg Kiemlics. — Megyek a méhsőrért. — Erősen ránézett a két fiúra és hozzájuk hajolt.

— A lovakat Zoltarenkó ragadta el tőlünk — sugta oda nekik és azzal elhagyta a szobát.

Kmicic a két fiúval beszédbe ereszkedett:

— Mivel foglalkoztok most?

— Lovakat hozunk.

— Kitől?

— Aki éppen elibénk kerül...

— De mégis?

— Hát... Zoltarenkó katonáitól.

— Helyes. Az ellenségtől elcsaklizhatjátok a lovat, de ha a jó barát lovát elkobozzátok, semmirekelők vagytok!... És mit csináltok a lovakkal?

— Apánk eladja Poroszországba.

— Hát a svédektől loptatok-e lovat? Mert itt a közelben svéd ezredek vannak.

— Néha.

— És ezeken a kis utonállásokon kívül bizonyára a régiebb időkből is nyomja a lelketeket holmi apróbb bűnöske...

— Persze, hogy nyomja...

— Mindjárt sejtettem. Hová való vagy?

— Ide.

— De hát azelőtt hol lakott apád?

— Borovicsében.

— Övé volt a falu?

— Felibe; a másik fele Kopytynszkié.

— Mi történt Kopytynszkivel?

— Eltettük láb alól...

— És természetesen menekülnötök kellett az igazságszolgáltatás elől...

Az öreg éppen akkor jött vissza egy üveg méhsörrel és aggódva pislogott, hol a fiára, hol meg Kmicic felé, azután rászólt a fiára:

— Eredj, kölyök, zárd be a pincét.

Az ikrek kivonultak. Kiemlics tele töltötte az egyik poharat, a másikat üresen hagyta; várta, hogy Kmicic majd megkinálja, hogy tartson vele.

De András egy kortyot sem bírt lenyelni a sebetől.

— Sebesültnék nem a gyomrába való a méhsör, hanem azt rá kell locsolni a sebre: nagyon jó ám a gyulladás csillapítására! Uraságod engedelmevel, majd megvizsgálom a sebet, értek ám hozzá, akárcsak valami felcsér.

Levette a kötéléket és figyelmesen szemlélgette a sebet:

— Csak a bőr hasadt fel, tisztelettel legyen mondva: kutya baja! Egy kis falvakarék, meg pókháló kell a sebére.

És amint mondta, el is látta a zászlósúr sebet a maga gyógyszerével.

— Most egészen türhetően érzem magamat — mondta András — üljön csak le Kiemlics uram.

— Ahogy parancsolja, ezredes uram.

— Meg tudná-e mondani Kiemlics uram, hogy hol állomá-

soznak itt a közelben azok az ezredek, amelyek fellázadtak Vilna palatinusa ellen?

— Azt beszélük, hogy az egyik ezred Szucsinban van. Az, amelyik Szamogátiából való és mostanában vonult erre keresztül.

— Ki a parancsnoka?

— Volodijovszki úr.

— Helyes. Küldje be Szorokát!

Az öreg kiment és azonnal visszatért Szorokával.

— Megtaláltatok a leveleimet? — kérdezte Kmicic.

— Nem találtuk, ezredes uram.

Kmicic idegesen pattantott az újjával.

— Eredj!... Kiemlics, van valamije, amivel írni lehet?

— Van három levélpapírosom, csak éppen a toll, meg a tinta hiányzik.

— Nincs tolla? Pedig itt ugyan puffogathatnák a madarakat! Elég van...

— Egy kányánk van kiszegezve a kapufélfára.

— Hozzon hamar egy tollat a szárnyából.

Kiemlics kirohant a tollért, mert Kmicic hangja lázas türelmetlenséget árult el. Rögtön vissza is tért a kánya szárnyával. Kmicic kirántott egy tollat és törével meghegyezte:

— És most tintát kérek!...

Felhajtotta kabátja ujját, megszurta a karját és véérébe mártotta a tollát:

— Hagyjanak magamra.

Az öreg kiment. András hozzáfogott az íráshoz, a levél a hetmannak szólt:

«Ezennel jelentem, hogy a megbízatásomról lemondok; és pedig azért, mert nem vagyok hajlandó árulókat és hit-szegőket szolgálni. Igaz, hogy megesküdtem a fészületre, de hiszem, hogy az Isten irgalmas lesz irántam. Ha pedig az Úr nem bocsájt meg, inkább kínok közt égjen a lelkem, semhogy eláruljam hazámat és királyomat! Fenséged ügyes kézzel állította fel a csapdát és én ostobán lépre mentem. A tulajdon lelkiismeretem vitt rá az igazságra. Bosszúm üldözni fogja önöket és míg csak egy dobbanása lesz szivemnek, nem lesz egy nyugodt napjuk, de még percük sem. Kezemben vannak a levelei, amelyekkel semmivé tehetem fenségedet, akár a lengyel, akár a svéd király előtt. Mert hiszen ezekben a levelekben szépen megírta, hogyan

árulja el az országot és mennyire készen van arra, ha kell, hogy elárulja a svéd királyt. Ha hercegséged még egyszer olyan hatalmas lenne, mint amilyen, itt tartom a marokban. Már most, ha csak egy hajuk szála meggörbül azoknak, akiket én szeretek, ezeket a bizonyos leveleket azonnal elküldöm Szapiehának; azonkívül másolatokat készítették róluk és elárasztom velük az országot. Tehát: úgy vigyázzon magára a fenséges úr!»

— Most nyugodt vagyok — mondogatta magában izgatott örömmel — akár tetszik, akár nem, a hetman kénytelen lesz *Ó reá* úgy vigyázni, akár a szeme világára. Vajjon... ha irnék neki is? A futár, akivel a hetman levelét elküldöm, titkon átadhatna pár sort Olenkának is...

És újra írni kezdett:

«Olenka! Nem vagyok már a Radzivilleké; végre rájöttem...»

Hirtelen abba hagyta az írást:

— Mától fogva félre a szavakkal, beszéljenek helyettem majd tetteim! Nem irok levelet!

A másodig levélpapiroost összetépte. Elővette a harmadikat és ezt írta Volodijovszkinak:

Ezredes úr!

«Az alúlirott jó barát óva inti önt és többi ezredes társát, hogy vigyázzanak magukra. Boguszasz herceg és Haraszimovics úr levelet kaptak, amelyeknek utasítása szerint önöket vagy megmérgezik, vagy lemészárolják. Jelenleg ugyan a herceg és Haraszimovics Tilszitben időznek, de az utasításokat mindenesetre hátra hagyták. Semmit el ne fogadjanak tőlük és alvásra csak erős őrizet alatt térjenek. Biztos forrásból értesültem, hogy a hetman a legrövidebb időn belül önök ellen indul, csak még bevárja Gardie generális tizenötszáz emberét. A hercegnek kevés a lovassága, csupán néhány dragonyos és Kmicicnek néhány megbizhatatlan embere áll rendelkezésére. Kmicic maga távol van; a herceg távolította el, mert már nem bizik benne. Különben Kmicic nem áruló, mint ahogyan gondolták, őt csak félrevezették. Isten kísérje önöket!
Balinics.»

András jónak látta a nevét elhallgatni. Úgy gondolta, hogy nem keltene nagy bizalmat s azért egy Orsához közel fekvő kis mezőváros nevét használta, amely ősidők óta családjáé volt.

Örömmel telt meg a szive arra a gondolatra, hogy ezzel a lépésével megtette az első szolgálatot azoknak az embereknek, akik hívek maradtak a hazához... Az ajtóhoz ment és kiszólt:

— Nyergeljetek! Indulunk.

III. FEJEZET.

— A kegyelmes úr távozik? — kérdezte Kiemlics.

— Elmegyek. Te fogsz kivezetni az erdőből. Ismered jól a járást?

— Ismerem. És hová szándékozik drága nagyuram?

— Ő felségéhez, a királyhoz!

Az öreg elképedésében szinte megtántorodott:

— Szűz anyám ne hagyj el! Aztán melyikhez, megkövetem alássan?

— Nem a svéd királyhoz, annyi szent!

— De talán nem is méltóztatik tudni, mit beszélnek az emberek erre mifelénk, hogy Krakó elesett és ő felsége Sziléziába menekült, mivel hogy itt minden ember elpártolt tőle.

— Sziléziába megyünk.

— És hogyan jutnak majd át a svéd táboron?

— Vagy parasztnak öltözünk, vagy nemes embernek, lóháton, vagy gyalog. Egyre megy! A fő az, hogy átjussunk.

— Tyű! de mennyi időbe fog az kerülni!

— Lesz rá időnk, ha kell.

Az öreg Kiemlics nem törte tovább az eszét András tervein; neki csak arra volt gondja, hogyan húzhatna hasznát mindebből: ha Kmicicet szolgálja, az most épp annyi, mintha magának a királynak tenne szivességet, ezen a réven pedig gazdag jutalom várhat rá. Másrészt meg zsákmány akad itt bőven, hisz a szomszédságában háborúskodnak.

— Kegyelmes uramnak át kell haladnia az egész országon, hogy ő felségéhez juthasson. A svéd ezredeket nem lesz nehéz elkerülni, csak éppen nem kell a városokon átvonulni, hanem mindenütt az erdőn át kell haladni. Igaz, hogy az erdő talán még veszedelmesebb, mert most sok rabló-banda garázdálkodik, meg is támadják minduntalan az utas embert; nagyuram pedig bizony kevés emberrel indul útnak...

— Velem jösz te a fiaiddal, meg az embereiddel!

— Ha úgy méltóztatik rendelkezni velem, hát megyek; de én csak szegény ördög vagyok, mi lesz velem, ha itt hagyom kis pénzemet, meg a hajlékomat?

— Nem ingyen fogsz szolgálni. Egyébként pedig örüljétek, hogy szép szerivel elkerültök innen addig, amíg a nyakatokon érzitek a fejeteket.

— Hogyan? Mi fenyegethet békés házikómban engemet, az úrnak ilyen szerény szolgáját? Nem vétettem én senkinek.

— Ismerlek benneteket, himpellérek! Megöltétek Kopytynszkit, akkor hozzám menekültetek, azután elemeltétek a rátok bizott lovaimat...

— Haljak meg, de rögtön! Már hogy tettünk volna mi ilyet!

— Fogd be a szád és figyelj ide! Ide húzódtatok ebbe az ingoványos erdőbe és itt fosztogatjátok azokat, akik az útakba akadnak. Ne tagadd, fickó, hiszen nem a bírád előtt állsz... Lopjátok el a lovat Zoltarenkótól, meg a svédektől, ám jól van; ha rajtakapnak egyszer, otthagyjátok a bőrötöket, ez a ti dolgotok.

— Nem teszünk mi semmiféle tilalmas dolgot, csak a lovaitól fosztjuk meg az ellenséget — szabadkozott az öreg.

— Hazudol, vén akasztófa, megtámadod te a magad véreit is. Nem nemes emberhez illően viselkedtek, hanem úgy, mint a zsványok!

— Nagyuram igazságtalan hozzánk! Mi sohasem feledkeztünk meg a születésünkről. Nem lopódzunk be az istállókba, könyörgöm és nem lopjuk el éjjel a lovakat. Zsákmányul ejteni egy ménest, vagy lefoglalni, ez egészen más dolog ám! Végre, a háború — háború!

— Zsákmányolni csak a harc alatt szabad. De aki az országútra jár prédát lesni, az semmirekelő gazember! Ha engem követtek, a királynak és a hazának szolgáltok, ezzel lemoshatjátok a véteiteket; azután ez a szolgálat még haszonnal jár.

— Követjük nagyurunkat a világ végére! Lókupecnek öltözünk majd és így átjutunk a svéd táboron.

— De meg ne próbálj elárulni, mert engem úgy sem csaphatnál be és akkor az Isten se ment meg a haláltól!

— Soha áruló nem akadt a családomban — szólt sértődve Kiemlics. — Mit parancsol, ezredes uram?

— Két fontos levelém volna. Vannak-e megbízható embereid?

— Hová kell vinni a leveleket?

— Az egyiket a palatinus-hercegnek küldöm, de az ember átadhatja majd a palatinus bármelyik ezredének, amelyik először útjába akad.

— A kátrányfőző majd elviszi; az ügyes és megbízható.

— Helyes. A másik levelet Volodijovszki ezredes kezéhez kell juttatni.

Ha nem nagyon sürgős ez a levél, várjuk meg, míg kijövünk az erdőből, ott majd valami nemes embert bizunk meg vele, olyat, aki cimboraságban van a nemzetőrökkel.

— Jól van — mondta Kmicic — azután a levélvivőknek nem szabad tudniok, hogy kitől visznek levelet. Ide figyelj, öreg, mától fogva az én nevem: Babinics. Érted? És add ezt tudtára a fiaidnak, meg az embereidnek. Ezután pedig engem senki se ezredesnek, se parancsnoknak, se kegyelmes úrnak ne szólítson!

Egy óra sem mult el és nyeregben voltak mindannyian, Kmicic báránybőr mellényt vett magára. A fejébe ócska kalapot nyomott. Bekötözött arcával olyan volt, mint valami lócsiszár korezmai verekedés után. Az emberei szintén mind hasonló maskarába bujtak; fölfegyverkezve egyenes karddal, karikás ostorral és lókötésre való pányvával.

IV. FEJEZET.

Rengeteg erdőségen haladtak át, végre eljutottak Poroszországba, Leng városába, ahol arról értesült Kmicic, hogy a porosz királyság Kázmér-János mellett foglalt állást.

Eladtak néhány lovat, vettek újakat és folytatták útjokat tovább a porosz határ mentén, Waszos felé igyekezve.

Mielőtt bevonultak volna Wasosz városába, pihenőt tartottak egy útszéli korezmában, Alig ült vacsorához Kmicic a három Kiemlics és Szoroka társaságában, kívül lódobogás, lárma és keréknyikorgás hallatszott. Kmicic jónak látta meg nézni, hogy nem-e a svédek közül téved valaki erre? Az udvaron hintó állt, mögötte két szekér és néhány emberből álló kíséret. Négy ló volt a hintó elé fogva, a nyergesen postakocsis kocog, félkezében hosszú pórázon két buldogot tartva. A bakon alacsony termetű hajdú látható magyaros viseletben. A hintóban a gazda foglal helyet: ujjnélküli aranyos gombos

farkasbőr-bundába bújva. A két szekér meg volt rakva málhával, mindenik mellett négy-négy kardos, muskétás ember lovagolt.

— A gazda derült arcú, hús egynéhány esztendő férfi lehetett. Erre szolgáljával intetett a küszöbön álló Kmicic felé:

— Hé barátom, jöjjön csak egy szóra!

Kmicic meg nem érte a hívást, nyugodtan visszasétált a korcsmába. Még nem szokta meg eléggé, hogy csak lókupec. Visszaült társaihoz és falatozáshoz látott. Az idegen úr is belépett közvetlen András után.

— Miért nem fogad itt engem senki?

— A korcsmáros a konyhában jár, mi pedig utasok vagyunk, éppen úgy mint uraságod.

— Köszönöm az összehasonlítást! És miféle utasok önök?

— Nemes ember vagyok, aki a lovaival utazik.

— És társai?... azok is nemesek?

— Szolgálatban vannak ugyan, de mind nemesek.

— Az már más! Üdvözlöm az urakat. Hová igyekeznek?

— Városról városra. Majd csak el kel valahol a portékám.

— Ha itt meghálnak, holnap esetleg megnézném a lovaikat, hátha találnék néhány magam alá valót. Addig engedjék meg az urak, hogy asztaluknál foglaljak helyet.

— Mi kérjük engedelmét az úrnak, hogy borsónál, meg kolbásznál egyébbel nem kínálhatjuk meg.

— Semmire sem esik jobban az itóka, mint éppen a borsóra, meg a kolbászra.

Az idegen közéjük ült:

— Soha se zavartassák magukat az urak! Utasemberek között nincs különbség. Hová valók az urak?

— A palatinátus egy kis helységéből: Trokiból.

— Na és mit beszélnek Lithvániában?

— Semmi ujság. Árulónk akad szépen... nem panaszkodhatunk.

— Árulók? Miféle árulók, ha szabad kérdezni?

— Hát csak azok, akik hűtlenek lettek a királyhoz és az országhoz.

— És hogyan érzi magát a palatinus-herceg ő fensége?

— Beteg. Azt mondják, asztmás.

— Adjon az Isten neki jobb egészséget. Az igen derék úr!

— Derék ám a svédeknek, hiszen ő nyitott nekik kaput, még pedig ugyancsak nagy készséggel!

— Látom már, hogy ön nem tartozik a hivei közé.

Kmicic észrevette, hogy ez a szende arcú idegen valósággal ki akarja őt kérdezni.

— Ez különben mind nem tartozik rám. Hanem egy uraság, akivel találkoztam, levelet bizott rám: az egyik nemzetőrségi csapat parancsnokának szól.

— Hiszen ez pompás, én éppen Szucsynba tartok, ott állomásozik egy ilyen ezred.

— Uraságod is a svédek elül menekül?

Az idegen ahelyett, hogy felelt volna, nyugodtan ránézett Kmicicára és szólt:

— Miért mondja, hogy: én is... hát még ki?

Kmicic vállát vonogatta:

— Csak azért mondom, hogy «is», mert Lengben sok nemes cselekedte ugyanezt.

— Egye meg a fene a svédeket, tiszta szivemből kívánom nekik! Úgy látom, uraságod igen derék, becsületes ember.

— Afelől nyugodt lehet. Ön különben tetszik nekem. Fogadja elismerésemet nézeteiért.

Kmicic akarata ellenére mindinkább pártfogói hangon kezelte az idegent, ami elég furcsán hangzott a lócsiszár szájából; a fiatal úr ezt nem vette észre és folytatta:

— Ha ennyire szíven viseli szerencsétlen hazánk és királyunk sorsát, miért nem sorakozik valamelyik zászló alá? Nem volna kedve beállni hozzám lovászmesternek? Fegyverhordozóm lehetne és felügyelhetne a szolgálakra...

Kmicic nem birta tovább, hangos hahotára fakadt, csak úgy ragyogott hozzá a fogsora.

— Mit nevet olyan jóízűen? — kérdezte az idegen, felhúzza a szemöldökét. — Azért, hogy én jó szóval fordultam önhöz, nem szeretem a bizalmaskodást!

— Bocsásson meg, nemes uram, éppen azon nevettem, hogy azt sem tudom, kit tiszteljek az úrban?

A fiatal úr csipőjére tette a kezét:

— Rendiane vagyok Waszosból — mondta büszkén.

Kmicic épen felnyitotta száját, hogy megmondja a nevét, mikor nagy robajjal Bilousz rontott be:

— Parancsno...

Kmicic szigorú tekintetére a többi a torkán akadt; végre dadogva folytatta:

— Uram, lovasemberek közelednek.

— Honnan jönnek?

— Szucsynból.

— Vigyázzatok! Hányan vannak?

— Vagy tízen.

— A muskátékat kéznél tartsátok. Eredj! — azután Rendiane uramhoz fordult. — Mert meglehet, hogy svédek jönnek.

— Hát nem hozzájuk igyekeznek? — szólt Rendiane, csodálattal nézve az ál-lócsiszárt. — Hiszen előbb-utóbb találkoznia kell velük.

— A svédekkel keveset törődném, de nem szeretném, ha holmi semmirekellők jönnének, akiktől csak úgy hemzseg ez a szegény ország...

— Ha Volodijovszki csakugyan Szucsynban van, lehet, hogy az ő emberei jönnek.

András a terem zugába huzódott, egy sötétes asztalhoz. Nemsokára egészen közelből hallatszott a lódobogás, majd a nyerítés; kis idő múltán néhány férfi lépett be a korcsmába.

Az első, aki belépett, óriás alak volt, mankója kopogott a padlón: Butrym Jozva volt, a csámpás.

— Ki a gazdája ennek a lebujnak?

— Itt vagyok, uraságod szolgálatára! — szólt a korcsmáros elősietve.

— Takarmányt hamar a lovainknak!

— Elfogyott a takarmányom. Ha csak ezek az urak nem juttatnak kenyelmednek...

Igyen szólt a korcsmáros és ujjával Rendiane meg a lócsiszárok felé mutatott.

— Kicsoda ön? — kérdezte Rendiane.

— Azt én is kérdezhetném?

— Én a waszosi megyefőnök vagyok! —

(Igaz, hogy Rendiane csak hivatalnok volt a megyénél, de cimborái szívesen címezték megyefőnöknek; ha pedig éppen úgy kívánta a helyzet, önmaga is előléptette magát.)

Butrym Jozva meghunyászkodott hangon emelte meg a kalapját:

— Fogadja üdvözetemet, uram... ebben a homályban bizony nehéz a méltóságokat fölismereni!

— Kicsoda ön? — kérdezte ismét.

— Laudáni vagyok, a régi Billevics-ezredből, most pedig Volodijovszki a parancsnokunk,

— Dicsértessék az Úr neve! — kiáltott fel a «megyefőnök» úr ragyogó arccal — és kik a Volodijovszki tisztjei?

— Először Mirszki úr, akit azonban útközben megismített a guta, azután Oszkierka, a Kovalszki urak meg a két Szkzsetuszki uraság...

— Melyik Szkzsetuszki? — kérdezte Rendiane. — Nem a burzecszi Szkzsetuszki az egyik?

— Hogy hová való, azt nem tudom — válaszolt Butrym — csak azt tudom, hogy a zbarazi Szkzsetuszki!

— Szerelmes Istenem, hisz az az én főnököm!...

De rögtön észrevette, hogy ez igen sajtószerű kijelentés a nagyságos «megyefőnök» úr ajkáról, jónak látta tehát javítani:

— Akartam mondani: a komám...

És ezzel nem lóditott nagyot a «megyefőnök» úr, csakugyan ő volt a második keresztapja Szkzsetuszki Jaremkának.

Kmicic felkönyökölt az asztalra és a tenyerébe temette arcát; úgy tett, mintha szundikálna, a mellette ülő Szorokának pedig odasúgta:

— Eredj az istállóba, a lovak várjanak készen.

Mikor az őrmester visszatért, Butrym megnézte és Rendianehez fordult:

— Ez az ember is kegyelmedhez tartozik? Mintha már találkoztam volna vele valahol.

— Nem tartozik hozzám. Egy nemes emberrel utazik, lovakat visznek vásárra.

— Hová mennek vásárra?

— Szombatba — felelte az öreg Kiemlics.

— Hol van az?

— Nem messze Péntektől.

Jozva összeráncolta a homlokát; vele ne tréfáljanak!

— Miért nem felel, ha kérdem?

— Mi jogon faggat?

— Őrjáraton vagyok.

Kmicic attól tartott, hogy a szóváltásból majd csetepaté lesz és azért, anélkül, hogy kimozdult volna a sarokból, odaszólt:

— Ne guruljon dühbe, katona uram. Péntek és Szombat csak olyan város, mint a többi, ősszel lóvásárt szoktak ott tartani. A megyefőnök úr biztosan tud róla; csak kérdezze meg.

— Hogyne hallottam volna! — felelte Rendiane,

— Jól van, de miért mennének odáig? Akadna vásár Szucsynban is, nekünk kellene néhány állat.

— A magamféle ember már csak oda igyekszik, ahol jobb üzlet kínálkozik.

— Különös! — szólalt meg Rendiane. — Ezek az emberek ellenséges érzülettel viseltetnek a svédek iránt és mégis mindenáron közjüket iparkodnak. — Azzal Kmicic felé fordult:

— Önből pedig egyáltalán nem néz ki semmiféle kupec! Az imént olyan gyűrűt láttam az ujján, hogy akármelyik nagyúr megirigyelhetné...

— Ha úgy megtetszett a gyűrűm, hát vegye meg. Két aranyat adtam érte Lengben — felelte Kmicic.

— Két aranyat?... akkor hamis a köve... Mutassa csak!

— Fogja, uram, itt van.

— Nem mozoghatna egy kicsit?... talán bizony én menjek érte?

— Kutya-mód fáradt vagyok.

— Hej, uracskám, úgy látom, nem akarja mutatni a képét! Jozva nem várva feleletet, kikapott egy égő hasábot a tűzhelyből és Kmicic felé vitte, hogy megvilágítsa az arcát.

Kmicic felemelkedett és kihúzta magát teljes nagyságában. Egy pillanatig szemközt álltak; a másik pillanatban ezer szikrát szórva hullott ki az égő hasáb Jozva kezéből:

— Jézus Máriám! Hiszen ez Kmicic!

— Én vagyok! — felelte András.

A két fiatal Kiëmlics András mellett termett. Come az öregre tekintett:

— Apa, üssünk?

— Üssetek! — szólt az öreg és kardot rántott.

Ekkor rontottak be Jozva katonái és nyomukban, csaknem a nyakukon, Kiëmlics emberei.

Jozva balkezével tarkón ragadta Andrást, míg jobbában már villogott tőre. Ugyanekkor András erős ujjá az óriás torkát szorongatta, akár csak a harapófogó.

Jozva szeme kidülledt, össze próbálta törni ellensége kezét törének erős markolatával, de Kmicic felkapta kardja hüvelyét, és erős ütést mért a csámpás Butrym fejére.

Az óriás megtántorodott, eleresztette áldozatát; Kmicic lódított egyet rajta és teljes erejével vágott kardjával Jozva arcába, aki a csapásra végig terült a padlón.

— Vágjátok! — ordított Kmicic, aki nem birt magával annyira elragadta a régen nélkülözött harci zaj.

Erre a biztatásra nem volt szükség, mert a két Kiemlics kardja erős munkát végzett. Minden vágásnál úgy bömböltek, mint a bikák és akire rávetették magukat, az többé föl nem kelt.

Szoroka szintén jól működött, már a golyóit mind kilötte, most puszta kézzel ütötte, zúzta agyon az ellenséget. A laudániak erősen védekeztek, de Butrym legyőzetése nagyon lerontotta őket.

Rendiane szolgálói is az ivóba nyomultak egyenes kardjukkal a kezükben; Rendiane nem győzte üvölteni, hogy: «Támadjatok!» De hiába. A laudániakon nem lévén semmi nemű egyenruha, Rendiane emberei nem tudták, melyik az ellenség, melyik a jóbarát.

Rendiane maga a veszedelemtől távolabb vitte az orrát. Muskétáját tartotta kezében és Kmicicet iparkodott felfedezni, hogy golyót röpíthessen a fejébe. Kmicicet azonban lehetetlen volt felfedezni: fel-feltűnt az árnyékból, a következő percben meg már nem volt látható, de csak azért, hogy azután megint előbukkanjon a tűz fényében, mint valami vörös ördög.

A laudániak ellentállása mindinkább csökkent, részint a csámpás Jozva kudarca, részint Kmicic rettegett neve gyöngítette erejüket. A korcsmáros pedig észrevétlenül besurrant a verekedők közé és egy veder vízzel eloltotta a tüzet.

Most, a teljes sötétségben irtózatos volt a kavarodás. Végre valaki felrántotta az ajtót és azon elsősorban Rendiane emberei, utánuk a laudániak és végül a Kmicic csikósai kirohantak.

Rendiane emberei a kocsik alatt kerestek menedéket; Kiemlics felfedezte a kocsik alatt rejtőzőket és a dárdája hegyével piszkálgatni kezdte őket.

— Adjátok meg magatokat! — kiáltotta.

— Hagyj békén. Megadjuk magunkat.

A két Kiemlics-iker már húzgálni kezdte a kocsi alól az embereket, mikor az öreg felkiáltott:

— A kocsikhoz, gyorsan a kocsikhoz! Szedjünk össze minden összeszedhetőt!

A fiatalok neki iramodtak, lerántották a saraglyát és a ládák után nyultak; ekkor Kmicic hangja hallatszott:

— Megálljatok! — és Kmicic, hogy érthetőbbé tegye

parancsát, vértől párolgó kardjával kardlapozni kezdte a reményteljes csemétéket.

— Nagyuram, hát ez tilos? — kérdezte alázatos hangon az öreg.

— De tilos ám! Hozzátok elem a megyefőnököt.

Negyedóra multán előkerült a három Kiemlics, Rendianet kísérvé. A megyefőnök nagyon mélyen meghajolt és így szólt:

— Nagyuram, bocsásson meg, én nem akartam kötekedni. Nem vétettem én soha sem a hetman, sem a svédek ellen... Csupán Volodijovszkihoz igyekeztem, aki régi jó barátom...

— Takarjátok be a kocsikat, szedjétek össze a sebesülteket és menjetek a pokolba! — szólt András.

— Köszönöm. Leg- és legalázatosabb szolgája vagyok zászlósuramnak — szólt a vaszosi kisbirtokos.

Az öreg Kiemlics egyre nyögött:

— De nagyuram, ez a miénk, igazság szerint a miénk! Ez világos dolog!

Hanem Kmicic oly tekintetet vetett rá, hogy elment a kedve tovább kunyorálni.

Ezalatt előkerültek Rendiane szolgálái és a lovak befogásához láttak. András még egyszer odafordult a «megyefőnök» felé.

— Vigye ezeket a sebesülteket és holtakat Volodijovszki ezredeshez és mondja meg neki, hogy bennem ne lásson ellenséget. Barátja vagyok, igazibb barátja mintsem ő gondolja... mondja el azt, hogy ezek az emberek megtámadtak és nekem védekezniem kellett.

— Aminthogy igazán úgy történt — bizonyította Rendiane.

— Várjon csak... arra is figyelmeztetni fogja Volodijovszkit, hogy tartsa együtt csapatait. Radzivill már eddig útban lehet. Vitebszk palatinusa Podlachiáig akar hatolni, Volodijovszki úr seregei menjenek elébe, hogy segítségére lehessenek.

— Úgy elmondom, mintha megfizetnének érte! De ha valami ismertető jelt kapnék nagyuramtól, mégis biztosabb volna.

— Itt a gyűrűm — szólt Kmicic.

Rendiane útnak indult a kocsikkal és szolgálival, magával vivén a holtakat és sebesülteket. Ez utóbbiak között volt Butrym Jozva.

Útközben Rendiane hosszasan nézegette a gyűrűt. Hogy ragyogott a drágakő a hold szelid fényében!...

V. FEJEZET.

Az éjszaka kellő közepén ért be Rendiane Szucsynba. Míg pirult a hajnal, felkereste Volodijovszkit. Az ezredes nagy örömmel fogadta vendégét és csakhamar együtt mentek Zaglobának és a két Szkszsetuszkinak lakására. Mikor Rendiane megpillantotta Szkszsetuszki Jánost, sírva fakadt, mint valami gyermek:

— Gazdám... édes gazdám... micsoda időkben kell találkozoznunk!

— Hanem te, Rendiane, téged, amint látom, csak nem hágy cserben a szerencséd — szólta Zagloba — hiszen valósággal úrrá lettél! Úgy-e, nem hiába, mindig megjósoltam, hogy ha akasztófára nem kerülsz, még király lehet belőled...

— Már nem vagy rendiane-i lakos? — kérdezte János.

— Az öregeim most is ott élnek; én ellenben Vaszosban lakom. És hát bizony nincs okom a panaszra, megáldott az Isten!

— Éppen tegnap küldtem arra felé egy őrzőjáratot, úgy-e, azok vezettek hozzánk? — kérdezte Volodijovszki.

— Már mint hogy ők vezettek ide? Sőt ellenkezőleg, én vezettem őket... vagyis jobban mondva, hoztam őket. Nem volt azok között egy sem, aki nyeregbe tudott volna ülni.

— Hogyan? Hát mi történt?

— Borzasztóan ellátták ám őket.

— Kicsoda?

— Kmicic zászlósuram.

A két Szkszsetuszki és Zagloba felugrottak:

— Kmicic úr? Hát már idáig nyomult volna előre a palatinus herceg? Gyorsan beszélj el, mi történt?

Volodijovszki fogta magát és kirohant, megbizonyosodni embereinek állapotáról.

— Megvárom, míg Volodijovszki úr bejön, őt érdeklí legközelebről ez a dolog — szólta Rendiane.

— Tulajdon két szemeddel láttad Kmicicet? — kérdezte Zagloba.

— Hej, láttam.

— És beszéltél vele?

— Már hogyan beszéltem volna vele. Nem messze ide

találkoztunk... azután én szidtam a svédekot, ő meg rám duplázott...

— Ő is szidta a svédekot? — kérdezte Szkzsetuszki.

— Hű, szidta ám, mint a pokolbéli fajzatokat, pedig a svéd táborba igyekezett.

— Nagy csapat volt vele?

— Semmiféle csapattal nem bírt, csak néhány fegyveres embere volt. Az igaz, hogy fene marcona ábrázatúak voltak. Kurtanemes ruhájában nekem azt mesélte, hogy lovakat visz a vásárra. De a rézangyalát, láttam én rögtön, hogy valami nagyúrral van találkozásom... azután meg volt egy gyűrűje az ujján, jaj, micsoda gyűrű... nézzék, la, itt van.

— Már elkunyorálta, adta kölyke! Ó, Randiane, erről rád ismerek! — szólt Zagloba.

— Semmi kunyorálás! Kmicic úr ezt azért adta, hogy bebizonyíthassam Volodijovszki uramnak, hogy csakugyan tőle jövek.

— Micsoda?... — kérdezte Zagloba.

Volodijovszki lépett a szobába; a méreg majd fölvetette a kis embert, a sapkáját az asztalra csapta és szólt:

— Na, ez már minden emberi képzeletet felülmul! Három halottam van és Butrym Jozva szintén alig lélezkik.

— Butrym Jozva?... hiszen az marha erős ember! — álmélkodott Zagloba.

— Pedig maga Kmicic úr sújtotta le a szemem láttára.

— Ah jaj! Már torkig vagyok ezzel a Kmiciccsel! — jelentette ki Volodijovszki.

— Hogy az igazságnál maradjunk, nem Kmicic kereste a verekedést, amazok támadták meg őt — szólt bele Rendiane.

— És te még itt az ő pártját fogod?

— Én csak az igazság érdekében szólok! — és itt Rendiane mindent hiven elmesélt, ahogyan történt; nagy lett az ámulat, mikor átadta Kmicic üzenetét.

— Nos, uraim, mi a véleményük minderről? — kérdezte Volodijovszki.

— Amondó vagyok — szólt Zagloba, — hogy ez az ember vagy Radzivilt árulja el, vagy pedig minket akar kelepcebe csalni. De vajjon melyik a valóság a kettő közül? Azt tanácsolja, hogy tartsuk össze a csapatokat... elvégre ebből semmi rossz nem háramolhatik reánk.

— Legfeljebb az, hogy éhen veszünk. Éppen az előbb értesültem, hogy úgy Zyromszki, mint Kotovszki és Lipnicki különítményekre osztják csapataikat és szétküldik az országba, hogy elegendő élelmet szerezzenek.

— És ha Radzivil támadni találna, ki fogja őt feltartóztatni? — kérdezte Szkzsetuszki.

Ez a feltevés felelet nélkül maradt; bizonyos, hogy ha a nagy hetman ide érkeznek és a csapatok szerte járnának, játszva tönkre tehetné a nemzetőrséget...

— Ezredes uram, egy küldönc jelentkezett ezzel a levéllel — jelentette egy lovász belépve a beszélgetők közé.

— Add ide, hadd lássam — szólott Mihály és a levél olvasásához látott:

«Ma kiegészítem azt, amit tegnap üzentem önnek egy Rendiane nevű emberrel. A hetmannak elegendő serege van arra, hogy önök ellen indulhasson, de még várakozik a svéd segédcapatokra, hogy nagyobb felsőbbiséget biztosítson magának. Ha nem tartják össze csapataikat, egyiküket a másik után fogja megsemmisíteni. Az Isten szent nevére! Tömörljenek és kéressék mielőbb Vitebszk palatinusát, hogy csatlakozzék önökhöz. Álnév alatt szándékoztam önöknek ezt tudtára adni a nagyobb hitel okaért. Most már azonban másfelül értesültek, hogy tőlem származik ez a tanács, így hát aláírom a nevemet. Ha nem adnak hitelt a szavamnak, elvesztek. Már nem vagyok az az ember, aki voltam és ha megsegít az Isten, fognak rólam nemsokára hallani.

Kmicic».

— Ezek egészen jó tanácsok — szólott Volodijovszki.

— Jók? Isteni tanácsok ezek, Misi fiam! — jelentette ki Zagloba. Én fedeztem fel először, hogy mit ér ez az ember. És ha most felszabadult a varázslat alól, amellyel ezek a gazok bekötötték a szemét, lesz még idő, én mondom nektek, amikor áldani fogjuk a nevét.

— Értesítenünk kell Kotovszkit, Zyromszkit és Lipnickit, mihelyt csak lehet, — szólott János — mi pedig induljunk azonnal Bialysztokba s ott adjunk találkozózt a többi ezredeknek. Adja Isten, hogy Vitebszk palatinusa rövid időn belül hozzánk csatlakozhassék!

VI. FEJEZET.

Volodijovszki ezredes levelei hamar szétvitték a Radzivil jöveteléről szóló hirt Podlachiába az összes parancsnokoknak. Mind összeszedték ezredeiket. Zyromszki érkezett meg elsőnek Bialysztokba, egy hétre rá követte őt Kmicic százhusz emberrel, azután következtek Kotovszki és Lipnicki katonái; majd egy, a környékbeli nemesurakból álló önkéntes csapat vonult be. Mikor Volodijovszki megérkezett, már sok ezer fegyveres embert talált Bialysztokban. Csak még egy jó vezér hiányzott. Az egybegyűlt harcfiak, kivéve az egészen siheder legényeket, mind szagoltak már puskaport. Ki a kozák, ki a török, ki a tatár elleni háborúban vett részt. Voltak olyanok is, akik még emlékeztek a nagy csatákra, amelyeket a svédek ellen vívtak a lengyelek. Zagloba uramra mind ámulattal tekintettek, mint olyanra, aki annyi csatában és mindig hősiesen küzdött.

A laudániak azt rebesgették, hogy Zagloba nélkül, bizony Volodijovszki, a Szkzsetuszkiak, Mirszki és Oszkierka, mind ott hagyták volna a fogukat Radzivil kegyetlen rendeletére.

Maga Zagloba sem iparkodott titokban tartani hősi voltát:

— Nem vagyok dicsekvő — szokta mondani és soha nem mesélek valótlan dolgokat. Mert nálam fő az igazság. Az öcsém itt megmondhatja — és ilyenkor Kovalszkihoz fordult, aki erre határozott és stentori hangon kiáltott:

— A bácsi... nem szokott... füllenteni! — s a szemét forgatva szétnézett, hogy ki meri őt meghazudtolni?

A katonák rengeteg mesét hallottak Zaglobáról. Régi, jó hírnevéhez most még hozzájárult a kieydany-i eset és az agg harcos fejét a dicsőség koszorúja övezte.

— Ha az országnak vagy ezer Zaglobája lenne, bizony nem jutottunk volna idáig!

— Adjunk hálát az Istennek, hogy legalább egyet adott.

— Ő volt az első, aki árulónak nevezte Ra'zivilt!

A tiszték mindnyájan a legnagyobb tisztelettel vették körül az aggastyánt. Véleményét mindenben kikérték.

Megbizottakat küldtek mindenfelé, hogy kutassák fel Vitebszk palatinusát; de mindeddig nem volt hír felőle és a megbizottak nem tértek vissza. Azt beszélték már, hogy Zoltarenkó egy őrzárata fogta el az embereket.

Az ezredesek elhatározták, hogy Szapieha megérkezéseig ideiglenes főparancsnokot választanak. Felesleges megjegyezni, hogy Volodijovszki kivételével minden ezredes titokban önmagára gondolt.

Tárgyalások, alkudozások sora következett erre. Végre az ezredék kinyilatkoztatták, hogy nyilvános gyűlésen részt akarnak venni a választásban.

Volodijovszki társaival tanácskozott, és megállapodásuk szerint Zyromszkit ajánlotta a megválasztásra. Ez azután hálából viszont Volodijovszkit jelölte; a többi tiszt Volodijovszki fiatalságát hozta föl akadályul. Ekkor több hang kérdezte:

— Ki a legöregebb?

— Az én bácsikám! — szólt dörgő hangon Kovalszki Roch.

— Csak kár, hogy nincs ezrede — szólt bele Zyromszki egyik hadnagya.

— Az nem baj — mondta Lipnicki, aki semmi áron sem akarta, hogy Zyromszkit válasszák meg, — nem baj, joga van mindenkinek mindenkire szavazni és ha nem ezredest választanak meg, annál jobb, legalább nem lesz féltékenykedés.

Több hang sürgette:

— Szavazzunk! Szavazzunk!

Másfelől meg így kiabáltak:

— Van-e külön ember Zaglobánál? A leghiresebb harcos! Micsoda tapasztalt katona! Mi csak Zaglobát akarjuk!... éljen Zagloba uraság! Éljen a fővezér!

— Vivát! vivát!

— Levágjuk, aki másra szavaz! — hangoztatták a féktelenebb lelkek.

— Egyhangulag választjuk meg az agg harcost! — ordította most az egész tábor.

— Vivát Zagloba! Gusztáv-Adolfot ő győzte le! Ő huzatta nyársba Chmielnickit!

— Az ezredeseink életét is neki köszönhetjük!

— Hát Klavanyban nem ő verte meg a svédeket?!

— Éljen Zagloba, a mi főgenerálisunk! Vivát! Háromszor is vivát!

Zagloba semmiképpen sem számított erre a nagy tiszteségre; ő maga Szkszetuszki Jánost jelölte. A nagy lelkesedés oly zavarba hozta, hogy az ábrázatja vörös lett, mint a paprika.

— Nézzétek! Úgy pirul, mint egy fiatal legény. Szerénysége mérkőzik a bátorságával! Ő vezessen bennünket a dicsőségre! Ó!

Volodijovszki éppen úgy meg volt lepetve, mint Zagloba. Kis bajusza szokás szerint rángatózni kezdett. Rendiane tátott szájjal bámult, de szeme már tisztelettel tapadt Zagloba uraságra, aki mindinkább kezdett magához térni és félkezét csipőjére téve, előkelően fogadta a hozzá tóduló üdvözlőket.

Ezután Zyromszki az ezredesek nevében köszöntötte az ujdonsült főparancsnokot. Mikor szava elhangzott, a nagyságos főparancsnok úr így kezdett beszélni:

— Uraim! Vetnék bár az igazi érdemet az óceán mélyére, vagy temetnék el a hófedte Kárpátok méhébe, az előttük és eget kér, így szólva: «Azok közé tartozom, akik nem félnek a világosságtól, nyugodtan néznek az ítélkezés elé és csendben várják az el nem maradó jutalmat!» De uraim, valamint a drágakő megkívánja az aranyos foglalatot, úgy kívánja az igazi érdem a szerénységet. Kérdem önöket, ugyan mondják meg nekem, dicsekedtem-e én valaha? Itt sokkal, de sokkal méltóbb férfiakat látok magamnál e méltóságra. Csak egyedül az antik világ dicsekedhetett oly hősökkel, mint amilyenek itt körülöttem egytől egyig az igen tisztelt ezredes urak! És mégis rám esett a választástok... de hiszen még nem késő! Gondoljátok meg a dolgot: vegyétek le vállamról ezt a nagy tisztességet és ruházzátok nálam érdemesebbre!

— Nem kell más! — tiltakozott ezer meg ezer torok.

— Nincs érdemesebb — mondták az ezredesek, akiket meghatott Zagloba merész hasonlata.

— Így hát engedek a közóhajnak! Teljes szívemből köszönöm, uraim, testvéreim és remélem, hogy ha az Isten is megsegít, méltó leszek az általános bizalomra.

A tomboló lelkesedés zaja reszkettette meg az egész táborn. Némelyek a kardjukat suhogtatták a levegőben; voltak, akik sírtak. Zagloba kinyújtotta észak felé karját és tüzesen szónokolt:

— Gyere hát Radzivil! Gyere drágalátos hetman, te hitetlen, te Lucifer palatinusa! Várunk ám, tessék csak ide jönni, nem találsz már szanaszét oszolva; összetömörültünk és fényesre csiszoltuk a hóhérpallókat számodra!

— Vezess, vezess bennünket! — bömbölték a fanatizált katonák.

— Holnap indulunk. Mindenki készen legyen! — jelentette ki végre Zagloba.

★

Még aznap délután csapatszemlét tartott az újdonsült főparancsnok. Roppant előkelő benyomást tett lebegő tollú csákójában, aranyos parancsnoki bottal kezében, amint ide-oda kanyargott lován az ezredek között. A katonák új erőt éreztek magukban ilyen impozáns főparancsnok láttára. Az ezredeseket sorban megszólította: kit dicsért, kit gáncsolt: érdeme szerint. Volodijovszki bajusza idegesen rándult meg ismét, mikor Zagloba megveregette vállát, megelégedését fejezte ki ezredének magatartása felett.

Később, mikor a csapatszemle véget ért, Zagloba felkereste bajtársait:

— Tudod Misikém és ti többiek, az ezredek előtt első a tekintély, de ha így, magunk között vagyunk, csak a régi cimborát lássátok bennem.

— Mit szándékozol tenni? — kérdezte Szkszsetuszki János.

— Mindenekelőtt fegyelmezni akarom a katonákat; őrzőjáratokat küldök mindenfelé, hogy elfoglaljam őket, mert megpenészednének a várakozásban. Amellett élelmet is szállíthatnak számunkra. Hozzanak el minden barmot, ami kezük ügyébe kerül! Az országnak ez a része még nem látott ellenséget és így bővében van az élelemnek.

— De a nemesek majd ugrálni fognak e miatt.

— Hadd ugráljanak! Azután majd ígéretekkel tömjük be a szájukat. Elvégre az ország csakugyan adhat majd kártérítést a háború után... Ime az én tervem. Elsősorban fődolog a koszt tömeges beszerzése. Annyi koszt legyen, hogy az ostromállapot miattunk akár az emberi kor legvégső határáig is eltarthasson. Másodszor: a tábort erősen elsáncoltatom. Akkor azután jöhet Radzivill a svéd ördögeivel! Ne legyen Zagloba a nevem, ha nem csinálok itt egy második zbarazi esetet.

— Becsület Istenemre, óriási ötlet! — kiáltott Volodijovszki. — De honnan szerzünk ágyúkat?

— Már erről szintén intézkedtem. Csak arra kérlek, hogy

támogassatok teljes lélekkel és ne feledjétek, hogy a hadsetet fel is kell üdíteni.

Volodijovszki elérte a célzást, tüstént italt hozatott. Zagloba egy hajtásra lenyelte a magáét, majd felhúzta a szemöldökét, mintha keresgélne a szavakat, ahol elhagyta a beszédet:

— Hol is hagytam csak abba? Ugyan adjatok előbb még egy kupával a méhsörből... ahá, már tudom. Hát bajtársaim, úgy-e tudjátok, hogy ebben a részében az országnak csak úgy hemzsegnek ez eretnekek. Már most, hogy Istennek tetsző dolgot műveljünk és áldására méltókká legyünk, a néphez kiáltványt intézünk, amely szerint háromnapi időt adunk az eretnekeknek a megtérésre. Aki meg nem tér, annak minden birtokát elkönfiskáljuk és a hadsereg számára lefoglaljuk. Ily módon jutunk a szükséges pénzhez.

— Csakhogy van-e mindehhez jogunk? — aggódott Volodijovszki.

— Manapság, barátom, akinek kardja van, joga van.

— Igaz — ismerte el Mihály.

— Méhsört, uraim!

Katona-csapat elvonulása sötétítette el e pillanatban az ablakokat. Lárma hallatszott. Némelyek vivátot kiáltottak; Zagloba kivonult társaival, hogy megnézzze, mi megy végbe künn.

Egy sereg fegyveres érkezett ágyúkkal, amelyekért Zagloba egy régi katonai raktárba küldött. A raktárt ő fedezte fel az előző napokban.

— Főparancsnok uramnak jelentem — szólt a szolgálatot tevő tiszt — az ágyúkon kívül háromszáz német puskát, kétszáz bárdot és egy ládikában hatezer tallért találtunk.

Zagloba szive repesett az örömtől:

— A pénzt osszák szét a katonák között! — majd a körülállókhoz fordult:

— Uraim! van pénzünk, vannak ágyúink, most már lesz tűzérésünk és élelmiszerünk is... ime ez az én szerény működésem.

— Éljen!

— És most, uraim, minden táborigi szolgáló menjen a közeli falvakba és hozzon ásót, kapát, lapátot és csákányt. El fogjuk sáncolni a tábornak: második Zbaraz lesz itt! Senki ne rösteljen kapát a kezébe venni és munkához látni!

Ezeket mondva a főparancsnok odébb vonult a katonák éljen-riadásától követve.

— Ennek az öregnek mégis csak helyén van az esze — mondta Volodijovszki Szkszsetuszki Jánosnak. — A dolgok a legjobb rendben indulnak.

— Csak Radzivil ne érkezzék idő előtt ide — aggódott Szkszsetuszki Szaniszló.

— Ötletes ember ez a ti Zaglobátok, ami a tábor ellátását illeti. De a harcászat tekintetében mégsem hasonlítható olyan kiváló emberhez, mint Radzivil...

— Addig, míg a hetman ide ér, az öreg még sok hasznos dolgot csinálhat.

Másnap már kora hajnalban munkálkodtak a sáncokon, amelyek Bialysztok tavai mentén lassan emelkedni kezdtek. Oszkierka ezredes, aki a külföldön katonáskodott, pompásan értett a sánc emeléshez. Az ő felügyelete alatt dolgoztak a katonák.

Három nap elteltével jó, erős bástya vette körül a tábort. Az őrjáratok is visszaérkeztek, de minden biztos hír nélkül. Éppen csak azt tudták meg, hogy Wolkovyszk városát Zoltarenkó fosztogatja körülbelül kétezer emberrel. A környék lángban állt. Másnap szintén ezzel a hírrel jöttek az emberek. Ekkor Zagloba uram így szólt Volodijovszkihoz:

— Mihály öcsém, itt az ideje, hogy megmutasd, mit tudsz. Tizenötszáz embert adok melléd, természetesen köztük lesz az egész laudáni bandérium! pusztítsd ki Wolkovyszk városából a garázdálkodó hadat... nekem itt kell maradnom: állásom tekintélye nem engedi, hogy magam menjek holmi csirkefogók ellen. De csak jelenjék meg egyszer Radzivil, majd meglássuk, ki külobb a nagy csatában, a hetman-e, vagy pedig a főparancsnok?!

Alig ült le a por Volodijovszki hada nyomán, a főparancsnok már aggódni kezdett:

— János! — szólt Szkszsetuszkihoz — talán jó lenne még néhány embert küldeni Volodijovszkinak?

— Ugyan apus, hallgasson csak és legyen nyugodt! Volodijovszkinak egy ilyen kaland kismiska, sohse féltse őt!

Három nap múlt el. Az élelmiszert csak úgy ontották a tábor számára a megbizottak. Sok önkéntes csapat is érkezett; csak Volodijovszki nem adott még hírt magáról. Zagloba egyre aggságoskodott és hiábavaló volt Szkszsetuszkinak min-

den nyugtató szava; száz lovas embert küldetett Volodijovszki ntán.

A kis ezredes eltávozása után éppen a hetedik napon az élelmet szállító katonák napnyugtakor jelentették, hogy nagy csapatot láttak az erdő felől a tábor felé kanyarodni.

— Ez Misi lesz! örvendezett Zagloba.

A katonák más nézeten voltak. Az érkezők egyenruhája idegennek látszott és lehettek némelyek szerint vagy háromezren; mások meg ötezret mondtak.

— Husz lovassal elibük megyek — jelentette ki Lipnicki. És úgy is cselekedett.

Egy óra múlt el így; majd még egy óra, mikor azt jelentették, hogy nem az őrjárat közeledik, hanem egy egész hadsereg.

A tábort egy kiáltás járta be:

— Radzivil jön!

A katonák a sáncokhoz siettek, de bizony nem álltak a megállapított csatasorba. Egyedül Oszkierka gyalogosai foglalták el az előre kijelölt helyeket. Az önkéntesek között nagy zavar támadt; az ezredek alig győztek rendet csinálni.

— Hol a főparancsnok? Hol a főparancsnok? — kiáltották minden oldalról.

Zagloba Szkzsetuszki szállására vágatott:

— János! Itt a pillanat, ments meg bennünket!

— Mi történt? — kérdezte Szkzsetuszki.

— Radzivil közeledik! Én ezennel minden felelőséget rád háritok! Nem hiába mondta mindig Jaréma herceg, hogy te parancsnoknak születél.

— Az nem lehet Radzivil — mondta Szkzsetuszki. — Merről jön a sereg?

— Wolkovszkból.

— Az lehetetlen. Volodijovszki ott van és őt nem foghatták el. Te nem ismered őt! Ő érkezik vissza és senki más.

— De kérlek alázattal, azt jelentik nekem, hogy óriási sereg közeledik.

— Annál jobb! Hiszen akkor Szapieha érkezik.

— Mi a fenét beszélsz! Hiszen arról értesítettek volna. Lipnicki elibük ment.

— Már ebből is látszik, hogy nem Radzivil közeledik, hanem a Lipnicki, meg Volodijovszki csapata egyesült a Szapiehával és ők jönnek.

— Hát nem ugyanezt mondtam én is az előbb! — kiáltott föl Zagloba. — És a többiek mindent összetévesztettek!... ha! ha!...

Mindaketten sietve léptek ki a házból. Zagloba ragyogott, minduntalan megállt és hogy minden ember hallhassa, hangosan szólt.

— Uraim, látogatóink érkeznek. Ne veszítse el senki sem a bátorságát! Ha véletlenül Radzivil a közeledő vendég, majd megmutatom én neki, merre visz hátra felé az út!

— Majd megmutatjuk! — bömbölte utána a sereg.

— Rakjatok tüzet rőzséből a sáncokon, hadd lássanak ide. Készen várjuk őket. Előre, rakjatok tüzet!

Az egész tábor tűzfényben úszott. A katonák az erdő felé figyeltek, ahonnan lódobogás, fegyvercsörgés volt hallható.

Most egyszerre muskéták ropogása hallatszott az éj sötétjében. Zagloba megrántotta Szkzsetuszki kabátját:

— Tüzeln! — szólt ismét aggódó hangon.

— Ezek üdvölvések — válaszolt Szkzsetuszki.

Mikor a lövések elhangzottak, örömrivalgás töltötte be a táborn; egy perc múlva pedig vagy tizenöt lovas száguldott eiő kiabálva:

— Helyet Szapieha úrnak, Vitebszk palatinusának!

Zagloba előkelő állásának összes jelvényeivel felékesítve lovagolt ki a sáncok közül ezredesei élén.

Nemsokára a fáklyák és égő rőzse tömegek fénye bevilágította Vitebszk palatinusának szabálytalan, de feltűnően értelmes és jóságos arcát. Oldalán Volodijovszki lovagolt. Szaphieha, aki rendkívül híres harci talentum volt, inkább nagy diplomatának, mint hadvezérnek látszott.

Zagloba eléje lovagolt, megállította előtte a lovát és tisztelettel üdvözölte a palatinust:

— Tiszteletreméltó palatinus uram! Tudnék bár Ciceró, vagy Demoszténesz nyelvén beszélni, akkor sem volna elegendő szavam, hogy kifejezzem megérkezése feletti nagy örömünket. Itt állunk fegyveresen a sáncokon és nem üdvözlésre, hanem harcra készen! Nem az öröm zaját reméltük hallani, hanem a háború vad zivaját és végre nem hittük, hogy vérünk helyett örömkönnünk fog folyni! Amidőn százak toroka azt kiáltotta, hogy nem a haza árulója, de a haza védelmezője érkezik, nem a gaz áruló, de Vitebszk palatinusa, nem Lith-

vánia nagy hetmanja, de a várva-várt szabadító: Szapieha jó és nem Radzivil...

Úgy látszott, hogy Szapieha uram már igen szeretett volna beszélni. Nagyúrias hanyagsággal intett:

— Radzivil is jön. Két nap múlva itt lesz.

Zaglobát ez a hír láthatólag megzavarta. Kihúzza övéből főparancsnoki botját:

— A hadsereg megválasztott fővezérévé. Én ezennel átadom ezt a jelvényt arra méltóbb kezeknek.

Szapieha elmosolyodott:

— Ha így áll a dolog, kedves kollégám, legyen szives és vezessen a táborba. Volodijovszki úr az úton már elmondta, hogy ön milyen kitűnően irányított mindent.

Ezzel előre lovagolt, az egész tisztikartól kísérve, nagy éljenivalgás között.

Zagloba fényes lakomát adott. Volodijovszki pohárral a kezében adta elő a Wolkovyszkben történeteket: hogyan verte szét Zoltarenkó seregét és mily alkalmas pillanatban érkezett oda Szapieha.

Vitebszk palatinusa tele volt új hírrrel Kieydanyból. Elmesélte, hogy a hetman egy bizonyos Kmicicet küldött a svéd királyhoz azzal a megbizással, hogy támadja meg két oldalról Podlachiát.

— Na, ez igazán csodálatos — szólt Zagloba — mert e nélkül a Kmicic nélkül mi nem tömörültünk volna itt egybe és Radzivil szépen elbánt volna apránként mindnyájunkkal.

— Volodijovszki úr már értesített erről. Kmicic, úgy látszik, személyes barátsággal viseltetik önök iránt és önök ezt a haza javára fordíthatják. Meg voltam győződve arról, hogy itt pompás katonákra találok, de ennyi rend, ily fegyelem és e minden irányban való gondoskodás igazán meglep! Engedje meg, Zagloba uram, hogy hálámat nyilvánítsam önnek.

Zagloba örömeiben bíborszínűvé vált, mert eddig úgy látta, hogy a palatinus nem veszi őt elég komolyan és nem adja meg neki azt a kellő tiszteletet, amely egy főparancsnokot mindig megillet.

A lakoma erősen belenyúlt az éjszakába; csak akkor szakadt félbe, mikor éjfél után néhány nemes ember érkezett. Hírt hoztak: Radzivil előcsapata megjelent Tykocinban.

VII. FEJEZET.

Radzivil herceg Kieydanyban sokkal tovább volt kénytelen szórakozni, mintsem maga is óhajtotta volna. Várakozott a svéd segédcapatokra. Pontusz de la Gardie pedig láthatólag szívesen várakoztatta őt. Igaz, hogy Gardie svéd generális atyafiságot tartott Gusztáv-Károly királlyal, de azért úgy születésénél, mint befolyásánál fogva, igen alatta állt a hatalmas Radzivilnek; éppen ezért szörnyen kedvére való volt, hogy egy kissé ugrathatta.

Végre mégis megjött a várva-várt segítség: nyolc század nehéz lovasság. Pontusz ezen kívül még háromszáz gyalogos katonát és kétszáz könnyű lovast egyenesen Tykocinba küldött.

A herceg az indulást még pár nappal elhalasztotta:

— Időt adok annak a hitvány nemzetörségnek, hadd falják fel egymást, mire én odaérek — gondolta magában.

Ekkor értesült, hogy a nemzetörség nemcsak hogy fel nem falja egymást, hanem ellenkezőleg, Bialisztokban tömörült, ott sánc táborot ütött és Zagloba a főparancsnokuk. Erre azután parancsot adott az indulásra. János herceg csapata nagybárá kiérdemesült harcosokból állott, akiknek fejét még dicsfény övezte a Chmielnicki elleni harcokból. János herceget rossz előérzések gyötörték; úgy látta, hogy szerencse-csillaga hanyatlóban van. Az elindulás előtti estén megérkezett Taurogiból Boguszasz herceg. Mikor a két unokatestvér magára maradt, János megölelte Boguszaszt:

— Úgy érzem, hogy visszatér minden erőm, amikor téged látlak, a megtestesült viruló ifjúságot!...

— Mi bajod, János?

— Rágódik rajtam a nyavalya és érzem, hogy rövid időn belül kidülök, mint a szúette fa... Ej, ne törődjünk ezzel!... Hogy van a feleségem és kicsi Máriám?

— Éppen ma hagyták el ők is Taurogit; Tillszitbe mentek. Mindaketten egészségesek; Máriából pedig, mondhatom, rövid idő múlva viruló szép leány lesz.

— Beszélj a politikáról. Mit csinál a választófejedelem?...

— Ah, a választófejedelem... — ismételte szórakozottan Boguszasz, felállt ülőhelyéről és a tükörhöz lépett, ott simítgatta az arcát, azután így szólt:

— Ejnye, de reszelőssé tette ez az út a bőrömet... a

választófejedelem... irt nekem a napokban, hogy nem fog rólunk megfélekedezni.

— Hogyan?

— Itt van nálam a levele, majd megmutatom... A választófejedelem különben annyit törődik ezzel az országgal, mint én valamelyik ócska parókámmal és szíves örömet átengedné a svédeknek, csak, úgy látom, kissé meghökkenette a svédok elhatalmasodása... szövetségesre lenne szüksége! Majd, ha te trónra jutsz, ez igen egyszerű dolog lesz. Ha nem leszünk képesek megtartani az egész Lithvániát, de lesz egy szép darabunk Ruthéniából és Szamogátiából.

— Nos és a svédok?

— Örülni fognak hogy kelet felől ilyen szomszédjuk lesz.

— Te hájjal kezegetsz!...

— Ah, igen, hájjal... Taurogiban nekem is kínált egy vén boszorkány valami hájat, amelytől sérthetetlen leszek örök időkre. — Boguszasz nevetésbe tört ki, de Jánosnak nem volt inyére az efajta beszéd. Újra kérdezősködni kezdett:

— Megkaptad leveletem? Kmicic András vitte hozzád.

— Ah! Megálljunk csak! Részben ez a dolog hozott ide engem. Mit gondolsz te Kmicic felől?

— Hirtelen ember; de azok közé a kevesek közé tartozik, akik jóhiszeműleg szolgálnak bennünket.

— Már engem jól szolgált, az bizonyos! Csaknem a mennyországba juttatott rövidesen...

— Hogyan?

— Egész csoda, hogy megtudtam szabadulni ennek a hétfejű sárkánynak a körme közül... — És most Boguszasz elmesélte a pilviski esetet.

Valóságos csoda volt, hogy János hercegen nem tört ki a hallottak után szokott asztmatikus rohama; ezúttal csak egy szelíd gutaütés fenyegette a hetmant. Reszketett, csikorgatta a fogait, a szeme kidülledt; végre rikácsoló hangon kiáltott:

— Hát így áll a dolog!... nagyon szép!... Csupán egy dolgról feledkezett meg a zászlósúr, arról, hogy kedvese a kezem között van ám...

— Ugyan csillapodjál már le, az Isten szerelmére! és várd meg a végét — folytatta Boguszasz. — Eleintén meg voltam győződve, hogy a te Kmicicedet örökre elhallgattattam; de, amint most nem rég meggyőződtem, kievickélt a bajból,

— Majd előkerítjük!

— Várj és hallgass ide! Mikor ide tartottam, egy lovas ember szakadatlanul a hintóm nyomában volt. «Hová sietsz?»... «Kieydanyba...» «Mit viszel?»... «Levelet a palatinus hercegnek»... Elvettem tőle a levelet és mivel úgy tudom, köztünk nincs titok, felbontottam... itt van. — És átadta János hercegnek Kmicicnek az erdőből írt levelét. A herceg átfutotta és mérgesen összegyúrte:

— Igaz! Istenemre, igaza van! A leveleim Kmicic kezében vannak és abba bizony olyan dolgokat írtam, amelyek halálosan rám haragíthatnák a svéd királyt...

Itt már elhagyta a herceget minden ereje és az előrelátható görcs jelentkezett. Szája levegő után kapkodott. Boguszlasz behívta a szolgálattevő személyzetet:

— Vegyék gondozás alá ő fenségét.

Két óra múltán János kimerülten vánszorgott Boguszlasz lakosztályához és megkopogtatta az ajtót. Boguszlasz a dívánon hevert, arca be volt kenve-fenve mandula-tejjel.

— Gondolkoztam a dolgon — kezdte János — Kmicic nem hozhatja nyilvánosságra leveleimet; hiszen ezzel megpecsételné annak a fiatal leánynak a sorsát!

— Miféle fiatal leánynak?

— A Billevics-leánynak.

— Szép?

— Csodanő.

— Add ide nekem, elviszem Taurogiba. Kissé szórakozom vele és ezzel mindkettőnkért némi bosszút állok Kmicicen.

— Nem tehetem. Te erőszakoskodnál, Kmicic meg nyilvánosságra hozná rögtön a leveleket.

— Én és erőszakoskodás! Te beteg vagy!... Sokkal rátartósabb hölgyekkel is akadt már dolgom és soha sem szorultam...

— Te nem ismered ezt a fiatal teremtetést. Megtestesülése az erénynek... Valóságos apáca...

— Van kisdéd tapasztalatunk az apácák körül is.

— De ez még hozzá lelkes honleány. Ő tántorította el tőlünk Kmicicet.

— Na hát, nemesi becsületszavamat adom neked, nem erőszakkal fogom meghódítani! És ha én mindennapi dologban adom a szavamat, azt meg szoktam tartani. Politikai dolgokban... persze, az már egészen más...

— Nem fogsz elérni semmit.

— Te most Podlachiába készülsz. Mit csinálnál ott vele? Itt sem hagyhatod, mert ide meg a svédek jönnek... Nem-e az lenne a legokosabb, ha a leányt hozzám adnád Taurogiba? Én majd Kmicicnek egy futárral levelet küldök, amelyben ezt írom: «Add vissza a leveleket, én meg visszaadom a leányt.»

— A terv jó.

— Na! És ha majd kissé tökéletlenül kapja vissza: ez lesz bosszunk kezdete.

— De akkor a nagybácsiját is magadra kell vállalnod; ő szintén itt van a leánnyal.

— Majd meglátjuk! Hívd meg őket ma este vacsorára, hadd tapasztaljam ki, hogy milyenek.

János herceg a vállát vonogatva hagyta el a szobát.

VIII. FEJEZET.

Az esti lakomához Olenkán és nagybátyján kívül, meghívták a palotában levő előkelő tiszteket és Boguszasz herceg udvaroncai közül is néhányat.

Boguszasz herceg fényes díszben jelent meg; a parókája művészileg gondozott, bajusza finom, selymes, csókra termett volt, szeme ragyogott, mint a csillag az égen. Félkezében csipkés batiszt kendőt tartott, másik keze kardja markolatán nyugodott. A kalapjáról remek structoll lengett.

Minden szem bámulva tapadt rá. Mikor a palatinus herceg elhaladt Boguszasz mellett, hüvelykujjával oldalba bökte:

— Fényes vagy, mint valami meteor. Attól tartok, hogy ez a Billevics-kisasszony kedvéért van.

A hölgyek beléptek a terembe: Korfné és Olenka. Boguszasz vizsgálódó tekintetet vetett a leányra, sebtében üdvözölte Korfnét és már szájához vitte ujját, hogy csókot intsen Olenkának, de a fiatal leány gögös, királynői szépsége láttára, más taktikához folyamodott: lekapta kalapját, pár lépést közeledett a leány felé és csaknem térdet hajtott előtte. Olenka kacsójával megfogta ruháját és bókolt a hercegnek.

— Alig hittem a tulajdon szememnek!... vagy talán valami gonosz tündérek üznek játékot velem? — súgta a herceg Olenka fülébe, mialatt asztalhoz vezette őt. — Esedezem, mondja meg szép istennő, mely csoda folytán hagyta el az Olimpust Kieydany kedvéért?...

— Igaz, hogy csak egyszerű nemes leány vagyok és nem istennő, de annyira ostoba még sem vagyok, hogy fenségéd így beszéljen velem.

A herceg égő tekintetétől rózsapiros lett a leány arca; lesütötte szemét, majd kissé meghökkent, mert Boguszasz szerelmes módon megszorította a kezét.

Egymás mellett ültek az asztalnál; az általános társalgás tárgya Boguszasz herceg számos harci és szerelmi hódítása volt. Maga a herceg hanyagul mosolygott, mint aki már megszokta, hogy dicséretét zengjék. A hercegek, grófok és bárók neve, akiket ő párviadalban legyőzött, csak úgy folyt a jelenlevők ajkáról és ő hagyta folyni, csak néha szólt bele és igazított helyre egyet-mást.

Végre Korfné szólalt meg negédesen:

— A párviadatok igen érdekesekek ugyan, ezek főleg az urakat érdeklik, de mi, nők, már csak az igazat megvallva, inkább fenségéd szerelmi ügyeiről szeretnénk egyetmást hallani. Hiszen hírből már igen sokat tudunk ezekről is.

— A hír többnyire igazat mond, asszonyom. Szent igaz, hogy annyiszor jegyezték már el, hogy magam sem tudom számon tartani. A francia királyné eljegyzett egy szép...

— Rohan hercegnővel — egészítette ki János.

— Még a la Force hercegasszonnyal — tette hozzá Boguszasz. — A szépségük, mondhatom, ragyogó volt és szinte páratlannak látszott. De most, úgy gondolom, nálunk is akadna szebb leány... talán még e teremből sem kellene kilépnünk... — és e szavaknál hosszan tekintett Olenkára. A leány úgy tett, mintha ezt nem hallaná. Korfné újra megszólalt:

— Azt megengedem. De erre mifelénk a leányok úgy születésüknél, mint vagyonuknál fogva, nagyon alatta állanak fenségednek.

— Engedelmet kérek, asszonyom, hogy ellentmondhassak önnek — szólt Boguszasz hévvel —, én azt tartom, hogy egy lengyel nemes leány mindig egyenlő akár Rohan, akár de la Force hercegnővel. Különbözik nem első eset lenne, hogy egy Radzivil egyszerű nemes leányt választ feleségül.

— Micsoda nemes szíve van ennek a hatalmas nagyúrnak — suttogta Olenka fülébe az öreg Billevics.

— És mégis, fájdalom — folytatta Boguszasz — többször pirultam magamban, ha összehasonlítottam a mi nemes-

ségünket a külföldiekkel. Mert, kérem, akadna-e olyan francia, aki megtagadja gazdáját, vagy éppen az élete ellen törne? A francia nemesnek lehet sok hibája, de nem árulná el sohasem uralkodóját...

János herceg összehúzta szemöldökét és dühös pillantást vetett unokaöccsére. Olenka pedig hálásan emelte rá nagy kék szemét.

— Bocsánat — szólt Jánoshoz fordulva Boguszasz — tudom, hogy fenséged nem cselekedhetett másként, mert hiszen ha az én tanácsomat követi, Lithvánia elveszett volna. De bár tisztelem fenségedben családunk fejét és testvéri szeretettel ragaszkodom fenségedhez, ami Kázmér Jánost illeti, ebben az ügyben sohasem érthetünk egyet. Én mindig szívesen ontanám érte véremet, hogy megóvjam azoktól, akik orozva leselkednek rá.

János tudta jól, merről fúj a szél, de mégis sokallta a tréfát. Végre a cél nem ért föl ilyen eszközökkel. Ezért nem titkolta elégedetlenségét:

— Ugyan, az Isten szerelmére, miről beszél fenséged? Ki akarta orozva megölni a mi volt királyunkat?

Boguszasz lehorgasztotta a fejét és búsan fogott hozzá:

— Alig egy hónapja, mikor Podlachiából Taurogiba utaztam, egy nemes emberrel találkoztam... Úgy látszik, nem igen lehetett tájékozódva a mi legkegyelmesebb uralkodónkkal szemben táplált igazi érzelmeimről, mert azt az ajánlatot tette, hogy illő jutalomért elmegy Sziléziába, elfogja Kázmér Jánost és kiszolgáltatja a svédeknek. És amikor én iszonyattal elutasítottam ezt, így szólt: «Majd Radziejovszkihoz megyek, az tudom, megért engem».

— Már én nem vagyok barátja a volt királynak, de azért minden további szó-beszéd nélkül főbelövetném azt, aki hozzám ilyen ajánlattal jönne.

— Nekem is ez volt az első gondolatom. De mivel ez a beszélgetés tanuk nélkül folyt le, mindenki önkényes zsarnoksággal vádolt volna. Elhatároztam, hogy jól ráijesztek az alakra s azt állítottam, hogy Radziejovszki, sőt maga a svéd király szintén a fejét véteti, ha ilyen tervekkel áll elő. Egyszóval: a bünöst letérítettem útvjáról.

— Már én azt tartom, le kellett volna lövetni nyomban! — szólt Korf.

Boguszasz Jánoshoz fordult:

— Remélem, hogy nem fogja elkerülni a megérdemelt büntetést. Fenséged hatalmában áll őt megleckéztetni, mert idetartozik az udvarhoz, ezredes, vagy udvaronc...

— A nagy Istenre! Ki az?

— Kmicic — válaszolt Boguszasz.

— Az nem igaz! — kiáltott Billevics kisasszony, lángoló szemmel felszökve helyéről.

Boguszasz bánatosra változtatta arcát és minden harag nélkül intézte szavait Olenkához:

— Ha rokona, vagy éppen vőlegénye kegyelmednek az illető, űzze ki a szivéből, kisasszony, űzze ki! Nem méltó ő kegyelmedhez...

Olenka visszarogyott székére:

— Bocsásson meg, fenség, hogy az előbb meghazudtoltam — suttogta a leány — ez az ember mindenre képes...

— Verjen meg az Isten, ha egyebet érzek iránta a szájalomnál! — felelt Boguszasz elhaló hangon. — Uraim, térjünk át más tárgyra, ez igazán szomorú dolog.

A lakoma véget ért, János herceg Korfnénak nyújtotta karját, míg Olenkát Boguszasz kísérte a másik terembe:

— Az árulót már elérte Isten keze! Aki elveszti kegyelmedet, az a mennyországot veszti el!

Mikor az asszonyok visszahúzódtak, az urak ismét iváshoz láttak. Boguszasz igen meg volt magával elégedve és vidáman hajtogatta fel egyik poharat a másik után. János az öreg Billeviccsel beszélgetett:

— Holnap indulok Podlachiába. Ide Kieydanyba pedig svéd ezredek érkeznek. Önnek nem lesz ittmaradása a fiatal leánnyal. Holnap mindketten útra kelnek Boguszasz herceggel Taurogi felé; ott Olenka udvarhölgye lesz feleségemnek, a hercegnének.

— Fenség! Istenadta kis földünk van itt a közelben, jobb szeretnénk oda visszavonulni, a saját hajlékunkba.

— Bocsánat, bocsánat — szólt gőgösen Radzivill — a önök jelenléte nem lesz egészen fölösleges Taurogiban. Billevics úr, mint kezes fog szerepelni. Felelős lesz minden Billevicsért, aki tőlem el talál pártolni. Jó lesz, ha figyelmezteti őket, hogy csendesén viselkedjenek! A kegyelmed feje, meg a hugáé felelnek az ő hűségükért.

— Fenségedé a hatalom. Hogy ebből a börtönből melyikbe kerülünk, az már mellékes.

— Elég legyen! — szólt rettentő hangon a herceg.

— Igenis, elég! — válaszolt Billevics. — Remélem, az Isten meg fogja már egyszer elégegni ezt az erőszakoskodást. Hiába fenyeget fenséged, én meg nem ijedek...

Boguszasz lépett hozzájuk:

— Taurogi nem börtön. Az az én otthonom és remélem, az lesz önöknek is. Tudom, hogy a hetman túsokul tartja kegyelmeteket, én ellenben csak legkedvesebb vendégeimet fogom látni Billevics úrban és bájos hugában.

— Köszönöm, fenség.

— Ez emberséges nagyúr — motyogta az öreg Billevics, mikor egy órával későbben lakosztályába tért. — Keresve sem lehetne külömbet találni... becsületes, mint az arany... a véretem ontanám érte...

A testvérek magukra maradtak:

— Nyilvánvaló, hogy a Kmicic-ügyből egy szó sem igaz? — szólt János.

— Persze, hogy nem. Te tudhatod legjobban! Hanem valld be, hogy nagy baj lenne bosszút állani Kmicicen és egyszersmind bevenni ezt a szép kis várat... mi? Ezt nevezném... hah!... Hanem micsoda gyöngy ez a Billevics-leány! Csupa báj és méltóság!

— El ne felejtsd, hogy szavadat adtad. Mindkettőnket elvesztesz, ha az az ördögös Kmicic kiadja leveleimet.

— Remek szemöldöke van a kis leánynak! És a tekintete határozottan királynői. Anversben láttam egy csodaszép szőnyeget, Diana volt rajta, amint a kíváncsi Akteonra uszítja kutyáit... ehhez a Dianához hasonlít Olenka...

Apród lépett be levéllel és megzavarta a hercegek beszélgetését. A palatinus keresztet vetett a borítékra, hogy elűzze az esetleges rossz hírt a levélből. Azután felkiáltott:

— Most látom csak, a Szapiehának címere van a levélen. Hiszen akkor ez a levél Vitebszk palatinusától való.

— Bontsd fel! — sürgette Boguszasz türelmetlenül.

A hetman felbontotta a borítékot, de folyton megszakította az olvasást és kiáltozott:

— Podlachiába indul... és azt kérdezi, nincs-e valami üzenetem Tykocinba!... Mulat rajtam!... sőt mi több... hallgass csak ide:

«Háborút akar? Jöjjön csak Podlachiába! Remélem, hogy az Isten engem választott büntető ostorul a fenséged

megfenytésére... De ha csak egy kis szánalom akadna szive mélyén a haza sorsa iránt: még van idő! Ahelyett, hogy polgárháborút szítana, hirdesse ki, hogy minden ember keljen a haza védelmére, toborozza össze a parasztságot és lepje meg a svédeket, mielőtt Pontusz még csak föleszmélhetne. Világosítsa meg Isten fenséged elméjét!

U. i. Most értesültem, hogy Mihály herceg, mihelyt emberei együtt lesznek, hozzánk csatlakozik. Lásza, fenséged, így cselekesznek családjának tagjai, akiknek helyén van a szivük.»

— Mit szólsz ehhez? — kérdezte Boguszasz unokabátyja szeme közé nézve.

— Talán mondjak le mindenről és tegyem semmivé esztendőök fáradságos munkáját!...

— És talán szakítsuk meg a barátságot a hatalmas Gusztáv-Károllyal, azután állítsunk be alázatosan a számüzött Kázmérhoz és könyörögjünk, hogy kegyeskedjék bennünket újból szolgálatába fogadni... talán Szapieha urat kellene felkérnünk, hogy békítsen ki a volt királlyal!...

János arcát elöntötte a vér:

— És milyen szemtelen, milyen felsőbbbbséges hang szól a levélből.

— Majd másképpen írna, ha látná, hogy a fejét vagy hatezer kard fenyegeti.

— És mégis... — mormolta János.

— Mégis?

— Ha Szapieha tanácsát követnők, áldás lenne a hazára...

— És a Radzivillekre?

János a két kezébe temette arcát és gondolkodott:

— A kockát elvettem. Teljesedjék, ami meg van írva.

— Mit határozasz?

— Holnap indulok Podlachiába és nyolc nap múlva megtámadom Szapiehát.

— Igazi Radzivil vagy! — mondta Boguszasz.

Erre kezét szorítottak egymással.

Boguszasz nyugovóra tért. János, egyedül maradván, súlyos léptekkel fel s alá kezdett járni a teremben. Azután tapsolt. A jelre megjelent egy inas.

— Csillagvizsgálóm legyen itt egy óra multán!

És a herceg újra le s fel mérte a termet; közben protestáns Miatyánkját mormolta.

Lassankint kialudt a világosság a kastély minden ablakában. A csillagvizsgálón és a hercegen kívül még valaki virrasztott ezen az éjszakán: Billevics kisasszony.

Ágya előtt térdepelt, kezét összekulcsolta a feje felett és lehúnyt szemmel suttopta:

— Atyánk, légy kegyelmes irántunk! Légy kegyelmes!...

Először történt Kmicic eltávozása óta, hogy nem akart és nem tudott többé kedveséért imádkozni.

IX. FEJEZET.

Kmicic úr sehol sem merte használni útleveleit, mert meg volt győződve arról, hogy Boguszlasz herceg kémei mindenfelé előre jelezték a svédeknek az ő közeledését. Kikerülve Lomza és Osztrolenka városát, a nagy erdőségen keresztül igyekezett társaival és lovaival Praszyns felé és Praszynsból Pultuszkon át akart Varsóba jutni.

Végre, kiérve az erdőből, egy elég népes vidéken találták magukat. A falvak mind nagy mozgalomban voltak. Az úton mindenfelől nemes urakkal találkoztak, akik siettek a svéd parancsnokokhoz, hogy az új uralkodónak hűségi esküt tegyenek. Cserébe írást kaptak, amely személyes szabadságukat és birtokuk épségbentartását biztosította.

A nemesség e sietségét nem az új uralkodóhoz való nagy ragaszkodásuk bizonyította, hanem az, hogy a múlt szomorú tapasztalatai után féltették jogaikat.

András mindent megfigyelt. Azt vette észre, hogy a nemesek még a legszorosabb baráti körben sem igen nyilatkoztak egymás között a svédekről és az új uralkodóról.

Mert ez a nemesség, amely oly hamar cserbenhagyta hazáját és uralkodóját és amely nem átallotta a jó Kázmér-Jánost «zsarnoknak» nevezni, most restelte panaszra nyitni ajkát; hiszen végre az történt, amit ők óhajtottak.

— Súlyos állapot ez, testvér, súlyos — mondogatták egymás között — de elvégre meg kell elégednünk új gazdánkkal.

Kmicicet szörnyű dühbe hozta az efféle beszéd. Egy ízben a koetsmában tanúja volt annak, amint egyik hét-

szilvafás így oktatta a másikat: «Hja barátom, ha már hűséget esküdtünk az új királynak, akkor kutyakötelességünk, hogy hívei maradjunk».

Kmicic nem állhatta meg és odaszólt:

— Akkor hát két szája van kegyelmednek: egy a hamis esküvésre és egy az igazira? Mert elvégre, Kázmér-Jánosnak is hűséget esküdtt egyszer!

Prasznys felé az úton egy svéd őrjárat feltartóztatta és parancsnokához kísérte Kmicicet és embereit. Az őrjárat hat katonából és két altisztből állt; Szoróka kérdőleg pislantott Kmicicre, hogy elbánjanak-e velük?... de Kmicic szemével nyugalmat intett és nyugodtan a parancsnok elé vezettette magát; ott azt állította, hogy Poroszországból való és minden évben ilyenkor erre szokott utazni lovaival a vásárra. Mivel a parancsnok maga német volt, semmi nehézséget nem okozott, csak a lovakat akarta látni. Kmicic emberei felhajtották a ménest. A parancsnok gondosan szemügyre vette a lovakat:

— Megveszem az állatokat. Mástól egyszerűen elkoboznám, de mivel porosz származású vagy, hát nem akarom, hogy megkárosodjál...

Kmicic kissé kijött a sodrából. Mert, ha itt most megtörténik a vásár, neki nem lesz többé ürügye arra, hogy útját folytassa. Olyan árt kért a lovakért, amely nevetségesen meghaladta értéküket. De a tiszt minden várakozása ellenére nem cigánykodott:

— Helyes — mondta. — Kössétek be a lovakat az istállóba, az árát majd megkapod.

A Kiemlicseket majd felvetette az öröm, de Andrást annál kevésbé. A tiszt elment és újra visszatérve, írást hozott Kmicicnek.

— Mit jelent ez? — kérdezte András.

— Pénzt! Vagyis ez utalvány.

— És hol fizetik ki?

— A főhadiszálláson.

— Hol a főhadiszállás?

— Varsóban — mondta gúnyosan mosolyogva a tiszt.

— Mi csak készpénzt fogadunk el... — alkudozott az öreg Kiemlics, de Kmicic szigorú tekintete hamar elhallgattatta.

— Én megelégszem a parancsok úr szavával! Szivesen

megyek Varsóba, az arméniaknál mindig akad valami jó portéka, amely azután jó áron elkel majd Poroszhonban.

Mikor a tisztt elment, András megvizgasztalta Kiemlicset:

— Hallgass, lurkó. Ez az utalvány a lehető legjobb útlevel számunkra, ezzel akár Krakóig eljuthatunk; majd mindenfelé panaszkodunk, hogy nem tudjuk megkapni a pénzünket. Te nem vesztesz semmit, az én zsebemből kapod meg a lovak árát.

Másnap útnak indultak Varsó felé.

A pultuszi úton minduntalan svéd őrzőjáratokat láttak, amelyek élelmiszerral megrakott szekereket kísérték; a szekereken búza, kenyér meg sör volt; utánuk pedig szarvasmarhagulyákat hajtottak. A gulyák és szekerek mellett parasztok, vagy kurtanemesek gyalogoltak, nyögve, jajgatva. A legtöbbször elkobozták a holmit, az embereket pedig mindenféle nehéz munkára szorították. Minél közelebb értek Varsóhoz, András annál több kegyetlenséget tapasztalt. Beszért egy nemes emberrel, aki sírva elpanaszolta, mi minden borzalmat követnek el a svédek Nagy-Lengyelországban.

— Én nem vagyok idevalósi és nem győzőm csodálni, hogy önök, nemes emberek és hazafiak, hogy tudják némán tűrni ezt az elnyomatást? — szólt Kmicic.

— Hogyan álljunk ellent, hiszen az utolsó vadászpuskáig minden fegyverünket elvették. Csarniecki úrban volna minden bizalmunk, de úglátszik, ő fogságba került. Ő felsége pedig Sziléziában van. Mitevők legyünk ily borzasztó helyzetben?

Nem beszélhettem tovább, egy svéd csapat érkezett, kocsikat, úriembereket és élelmet kísérve. Csunya, szakállas, bajszos, marcona emberek voltak, kegyetlen, állatias arccal; a nyergükről csibék, pulykák lógtak; lóháton igazgatták a nemesek nyomorúságos kis csapatát, sokszor végigsuhintván rajtuk ostorukkal...

Kmicicnek reszketett az ajka e látványra és a mellette lovagoló nemes úrhoz odaszólt:

— Hej, viszket a tenyerem!... Viszket a tenyerem!... Ó, de mennyire viszket a tenyerem!

— Az Isten szent nevére, hallgasson kegyelmességed mindnyájukat tönkretesz.

Azután nemes urakat látott, akiknek hátamögött katonák jöttek: mindannyian részegen, dalolva haladtak; ezeket is a svédek kísérték, de igen jó barátságban álltak egymással.

— Miként lehet az — kérdezte Kmicic —, hogy a nemesség egyik részét lenyügözik, a másik részével meg barátkoznak?

— Ezek eretnekek és velünk, katolikusokkal szemben talán még rosszabbak, mint a svédek... De talán kegyelmed is luteránus, mivelhogy a porosz hercegségből való? — tette hozzá aggódó hangon a nemes.

— Isten ments! Poroszországból való vagyok ugyan, de katolikus családból.

Késő éjjel ért Kmicic kis csapata Pultuszk városába, ott rögtön a parancsnok elé idézték.

— Lovakat adtam el ő felsége a svéd király számára, most az utalványomat viszem Varsóba, ahol a pénzemet kell megkapnom.

— Az ezredes mosolygott bajusza alatt:

— Azt a kutyafáját, siessen, ne vesztegesse az idejét! Azután meg jó lesz, ha kocsit szerez magának, hogy legyen mivel hazaszállítani ezt a sok pénzt.

— Köszönöm a jó tanácsot. Látom ugyan, hogy az ezredes úr csúfot üz belőlem, de én utánajárok a pénzemnek és ha kell, elmegyek a királyhoz is.

— Csak menjen, barátom, azután valahogy el ne ajándékozza, amit kap!... Egészen csinos kis összeggel tartoznak önnek...

— Eljön még a fizetés ideje... — morogta Kmicic kimenőben.

Ebben a városban kénytelen tanúja volt annak az ünnepségnek, amelyet Varsó elesésének hírére rendeztek. Ugyanitt részesült először abban az undorító látványban, hogyan mulatott a katonaság a templomokban. A kollégium gyönyörű bazilikájában táborozott a hitetlen népség, az oltár ki volt világítva; mindenfelé üstök és sörös hordók voltak felállítva. Rekedt hangon énekeltek mindenféle, ocsmány, kantinba való nótát; közbe kihallatszott az asszonyok ijedt, majd vidám sikoltozása...

Kmicic kővé meredten nézte őket a templom ajtajából, végre kezét homlokára szorítva örülként rohant el, folyton mondogatva:

— Istenem, ne hagyj el! Verd meg őket! Istenem, ments meg bennünket!...

Másnap Kmicic bevonult Varsóba. A svédek már teljesen

a helyzet urai voltak. Wittemberg lett a város parancsnoka és egyszersmind az ezredeké is. Az utcán lengyel szót alig lehetett hallani, mindenfelé svéd és német katonákat láthattunk csak; francia, angol és skót zsoldosok lepték el a várost.

Idegenszerű ruhák, idegen hangzású dalok: minden, minden idegen volt, még a lovak formája is. András szeme előtt mindez lázas álomként vonult el. Nem sokáig tartózkodott Varsóban, nem volt ott senki, akinek kiönthette volna szívéét. Varsóban hallotta azt beszélni, hogy a mesteremberek titkon fegyvert rejtegetnek házuknál, egyre remélve Kázmér-János visszatérését és készen arra, hogy a legelső jelre felkeljenek és rávessék magukat a svédekre.

Kmicic alig akart hinni a fülének, nem fért sehogysem a fejébe, hogy ezek az alacsony származású, hiányos műveltségű emberek jobban csüngnek hazájukon, mint a nagyurak és a nemesek.

Varsó környékén folyt a garázdálkodás. A katonák és a nagyurak szolgálhada összeállva fosztogatta a népet; a vidék csak úgy piroslott a sok égő háztól. A városokra ránehezedett a katonaság ökle, az erdőségekben pedig zsivány leskelődött az emberekre. Senki, senki nem gondolt a szerencsétlen országgal...

Kmicic e borzasztó benyomások közben folytatta útját Szilézia határa felé. Elhatározta, hogy pihenőt tart a híres Csesztochova kolostorban: ott akart könyörögni a szent Szűzhöz, hogy bocsánatot nyerjen vétkeiért és hogy fordítsa Olenka szívéét feléje, mert most minden gondolatával kedvesénél időzött.

X. FEJEZET.

Közeledett a tél, hullott a fákról a sok száraz levél, a hollók és varjak serege elhagyta az erdőt és károghva repdesett Lengyelország falvai és városai fölött.

Az utolsó állomás Csesztochova előtt Krusyn volt. Alig szállt meg Kmicic a korcsmában, új vendégek érkeztek: néhány száz lovas, egy igen tekintélyes kapitány vezetése mellett. Ez az ember középkorú lehetett, élénk szeme villogott; bár igen különös egyenruhát viselt és a legtisztább lengyel-séggel szólította meg Andrást; éppenséggel nem volt lengyel típus.

— A svéd királyhoz igyekszem — felelt András a kapitány kérdéseire. — Nyugtám van, amelyet ott fognak kifizetni. Ha ugyan van pénzük a kincstárban.

— Ha egy bizonyos terv sikerül, lesz pénz, akár a pelyva.

— Miféle tervről beszél?

— Csak annyit mondhatok, hogy néhány hét nem telik bele és a svéd király kincse vetekedni fog a szultánéval.

— Talán valami alkimista gyárt aranyat öfelségének? Mert ebben az országban ugyan másképpen nem igen talál ilyesmire.

— Ebben az országban?... Csak merészen érte kell nyúlnunk! Ez a merészség pedig nálunk nem hiányzik.

Négylovas hintó érkezése zararta meg beszélgetésüket. A kapitány kisietett, felnyitotta a kocsi ajtaját és mélyen meghajolt.

— Valami nagy személyiség lehet — gondolta Kmicic.

A korcsmából fáklyákat hoztak elő. Egy hatalmas, talpig feketébe öltözött férfi szállt ki a kocsiból. A kapitány elvette a korcsmárostól az egyik fáklyát és megvilágította az utat:

— Erre tessék, excellenciás uram!

A szobába érve, a tiszt megint meghajolt:

— Excellenciás uram, az én nevem Wrzeszovics Weyhard; Gusztáv-Károly öfelsége élelmezési osztályánál vagyok beosztva szolgálattételre. Legkegyelmesebb urunk maga küldött excellenciád elé.

— Örülök, hogy ily vitéz lovaggal megismerkedhetem!

— Excellenciád itt óhajt megszállni, vagy folytalja útját? Öfelsége minél előbb szeretné látni az excellenciás urat.

— Csesztochovában szándékoztam megállani, misét akartam hallgatni — felelt az újonnan érkezett —, de Wielunban arról értesültem, hogy öfelsége haladéktalanul látni kíván. Csak kissé kipihenem fáradságomat s akkor folytathatjuk az utat. Kérem, küldje vissza eddigi kísérőimet és köszönje meg nevemben kapitányuk szivességét.

A tiszt kiment rendelkezni, András megállította a küszöbön:

— Ki ez az idegen? — kérdezte tőle.

— Liszola báró, a császár követe; a brandenburgi udvarból jön a mi királyunkhoz.

Kis vártatva a kapitány újra megjelent:

— Elintézttem excellenciád parancsát.

— Köszönöm — és nagyúri szivességgel helyet mutatott Wrzeszovicsnak.

— Süvít a szél és eső veri az ablakot. Vacsoraig csevegetnénk kissé. Mi hír szállong errefelé? Hallottam, hogy Kis-Lengyelország palatinusai meghódoltak őfelségének, a svéd királynak.

— Bizonyára, excellenciás uram. Ő felsége csak a hadsereg többi részének hódolatát várja, azután megy Varsó és Poroszország felé.

— És bizonyos abban, hogy a többi is hozzánk áll?

— Elvégre is, szegényeknek nincs más választásuk: ha nem olvadnak belénk, Chmielnicki teszi őket tönkre,

Liszola mellére horgasztotta okos tekintetű fejét. A beszélgetés németül folyt; Kmicic egy szót sem szalasztott el ebből.

— Aminek be kellett következni, bekövetkezett — szólt Wrzeszovics.

— Az lehet — felelt Liszola báró. — De mindenki, aki nem svéd, önkéntelenül részvételt van eltelve a hatalom által így lenyűgözött nemzet iránt.

— Én magam sem vagyok svéd, de mivel a lengyelekben nem tapasztalok semmiféle megindulást, miért induljak meg én? — mondta Wrzeszovics.

Liszola szemügyre vette a tisztet:

— Igaz, a neve éppen nem svéd hangzású, milyen nemzetbeli, ha szabad tudnom?

— Cseh vagyok.

— Igazán? Hiszen akkor a német királysághoz tartozik. Egy uralkodónk van!

— Ő felségének a svéd királynak a szolgálatában állok — válaszolt a tiszt, meghajtva fejét.

— Nem akarnám megsérteni az ő szolgálát; de az ön szolgálata időhöz van kötve és semmiféle körülmény között nem tagadhatja meg a római császárt, mint természetes uralkodóját.

— Nem fogom megtagadni.

— Őszintén bevallhatom önnek, hogy a mi királyunk szánja ezt a szegény országot és nem nézheti jó szemmel, hogy a szövetségesei tönkretégyenek egy rokon népet.

— Én a szerencsém után járok. És nem tudom, miért szánakozzam egy olyan népen, amely nem sajnálja sem országát, sem magát. És, ha szánám őket, mi hasznuk lenne ebből? Tönkre kell menniök így meg úgy is.

Liszola nem ellenkezett, hanem kérdéssel fordult a tiszthez.
— Mondja csak kérem, Weyhard úr, katolikus ön?

Wrzeszovics láthatólag zavarba jött:

— Az vagyok, excellenciás uram — válaszolt.

— Wielunban nekem azt a hirt hozták, hogy Gusztáv Károly ő felségét többen arra biztatják, hogy foglalja el a Yaszna-Gora kolostort... igaz ez?

— Excellenciás uram, ez a kolostor éppen Szilézia határán fekszik és János Kázmér ott könnyen segítséget talál. Ezt el kell foglalnunk... én voltam az első, aki erre föl-hívtam ő felsége figyelmét és ő engem bizott meg az ügy végrehajtásával. — E szavaknál hirtelen elhallgatott a tiszte, eszébe jutott Kmicic jelenléte; oda sétált hozzá. András a szoba másik sarkában üldögélt az asztalánál:

— Lovag úr, ért kegyelmed németül?

— Egy kukkot sem, tisztelt uram — válaszolt András

— Kár! Arra akartuk kérni, hogy üljön hozzánk és vegyen részt a társalgásban. — Így szólva, visszatért Liszolóhoz:

— Egy nemes ember van itt a korcsmában, de egy árva szót sem tud németül, nyugodtan beszélhetünk.

— Semmi titkos mondanivalóm nincs — válaszolt Liszola — csak mint buzgó katolikus nem szeretném, ha egy olyan szent helyet baj érne... És mivel igen jól tudom, hogy az én legkegyelmesebb uralkodóm ugyanezen a nézeten van, meg fogom kérni a svédek királyát, kimélje meg a szegény barátokat. Ne siessen ön sem a kolostor elfoglalásával és várja be, nem jön-e valami újabb határozat.

— Nekem határozott utasításaim vannak, amelyek mind-
eddig titokban voltak, de excellenciád előtt semmit sem hall-
gattam el, hű szolgája lévén a császárnak. Különben bizto-
sítom a báró urat, nem fogjuk profanizálni a szent helyet.
Magam is katolikus lévén...

Liszola elmosolyodott és tovább gyóntatta emberét; tré-
fálkozó hangon kérdezte:

— Hanem persze, a barátok kincsei között minden lelki-
furdalás nélkül rendeznek majd egy kis kutatást?

— Az bizony megeshetik. A szűz Máriának elvégre
mindegy lehet, vajjon a perjel kincsesládája tele van-e, vagy
sem?

— És ha ellentállásra találunk?

Wrzeszovics hahotára fakad:

— Ebben az országban senki sem áll ellen! És most már, ha akarnának is, elkéstek...

— Igaz, késő... késő! — ismételte Liszola.

Abbahagyták a beszélgetést. Vacsora után útnak indultak; Kmicic egyedül maradt. Mióta Kieydanyt elhagyta, ez volt a legborzasztóbb éjszakája. Amíg a beszélgetőket hallgatta, iszonyú erőre volt szüksége, hogy türtöztesse haragját.

— Mit felelhettem nekik? — mondta magában. — Hogyan hazudtolhattam volna meg másként őket, mint öklömmel? Borzasztó volt még hallani is, mikor az a császári diplomata kimondta, hogy már késő az ellenállás országunkban!...

Ez a «késő» szó, mint egy rettentő igazság tünt fel Kmicic előtt és úgy látszott előtte, hogy ez nemcsak hazájának, de saját szive boldogságának is szól. Olenka és a haza összeolvadtak lázas képzeletében... elvesztette már mind a kettőt s ő maga engedte át az ellenségnek!... Lázás látomások gyötörték egész éjjel át; folyton azt kiabálta: «késő, késő!»

Alig pirkadt a hajnal, kiugrott ágyából, felkeltette embereit és útnak indult. Csendben haladt előre és szemét folyton egy fényes pontra függesztette, amely a szemhatáron csillogott. Az emberei egyhangú nótákkal köszöntötték a reggelt. Lassan világosodott. A halvány rózsaszín zöldes, majd aranyos színre változott és az a fényes pont, amelyet Kmicic nézett, vakítóan ragyogott. Szoróka megszólalt:

— Csoda történik? Isten engem úgy segéljen, arra nyugat van és mégis, mintha ott kelne a nap!...

És valóban: a csillogó pont egyre nőtt, végre olyan volt, mint valami óriás ragyogó csillag. Egy paraszt haladt az út mentén levett kalappal, imádkozva.

— Micsoda fényesség az ott? — kérdezte tőle Kmicic.

— Az a Yaszna-Gora kolostor...

— Dicsőség a szent Szűznek — kiáltott fel András, kiugorva a nyeregből.

Mindnyájan követték példáját. Letérdeltek ott az országuton és imádkoztak. Aztán gyalogosan folytatták útjukat. Egész sereg zarándokló paraszt csatlakozott hozzájuk.

András haladt legelől oly könnyedséggel, mintha szárnyai lennének. Amint az út kanyarodott, a templom hol eltűnt, hol ismét láthatóvá lett. Mikor eltűnt, Kmicicnek úgy látszott, mintha sötétség borulna az egész világra és boldogság szállt szívébe, mikor ismét ragyogóan feltűnt.

Nagyon hosszú utat tettek. Midőn a szent helyhez közeledtek, a csesztohovai templom és kolostor oszlopai mind nagyszerűbben tűntek szemeikbe. Végre látni lehetett a házakat is, de azok a hatalmas kollégiumhoz képest kis fészkeknek látszottak csupán.

A nap emelkedőben volt. Vasárnap lévén, mindenfelől istenfélő nép sietett a misére. A harangok gyönyörű hangja betöltötte a vidéket. A hegy lábánál egész kocsitábor verődött össze; kissé feljebb, a hegy oldalán, sátrak alatt mindenféle megszentelt emléktárgyat árultak. Az emberáradat mindenfelé szabadon járt-kelt.

A templom ajtaja nyitva-tárva, a bástyákon az ágyúk mellett nem volt katonaság. A jámbor barátok úgy érezték, hogy Isten hajléka nem szorul védelemre, de meg talán biztak Gusztáv Károly szavában, aki megígérte, hogy a Yaszna-Gora kolostornak nem lesz bántódása.

XI. FEJEZET.

A vár kapujától a templomig minden rangú és korú férfi, asszony, térden csúszott imádkozva és zsoltosmákat zengve. Néha elhallgattak az énekkel; a zarándokok a mellüket verték és a porba vetették magukat; ilyenkor csak a koldusok hangja hallatszott, akik ellepték a két szélét ennek a hömpölygő emberáradatnak, könyörögtek, jajgattak és csonka tagjaikkal keltették fel embertársaik részvétét. Pénzdarabok hulltak a koldusok felé, majd ismét tovább mozgott ez az élő folyam, égre szegzett szemmel énekelve Isten dicsőségét.

A templom küszöbén az ájtatosság egészen a rajongásig fokozódott. Az emberek ég felé tárták karjaikat, arcuk halál-sápadttá vált és szemükben különös fény égett. Most már olyan volt a menet, mint egy tömör híd: a fejeken és vállakon jární lehetett volna. Lélekzetük alig volt, de a hit csodás erőt kölcsönzött nekik. Mindannyi imádkozott. Ezek nyomása alatt és ezrektől tolva, minden egyes hívő lélek ezek erejét érezte magában és ez az erő feltartóztathatatlanul vitte előre az egész tömeget.

Kmicic és emberei jutottak be elsőnek a templomba. A sokaság a csodatévő kápolnába szorította őket. Itt a rajongók sírva leborultak és csókolták a kövegetet. Kmicic is megcsókolta. Végül felemelte fejét.

Az ablakon át csodás fény áradt szét: a nap sugarai vörös, lila, azúr és arany színnel árasztották el a falakat és az ott levő művészi domborműveket, szobrokat, onnan lesiklottak és különös fényvel világították meg a templom homályos részeit: az ott levő szentképek, oltárok titokzatosaknak, természetfölöttieknek tűntek fel. A füstölőkől biboros köd szállt fel és a pap fehér misemondó ruháján halványuló szivárványként tört meg.

A templom hajójából mint a tenger zúgása hatott el az emberek hangja a csodatévő kápolnába; de itt halotti csend uralkodott, csak a miséző pap szava hallatszott.

Egyszerre megharsantak a kürtök és megszólaltak a dobok. A gyülekezet megrendült. A szent Szűz képéről, mely eddig le volt takarva, lehullott a fátyol s a kápolna káprázató világosságban fürdött.

— *Salve Regina!* — kiáltották a nemes urak — *monstra te esse matrem!* — A parasztok pedig: — Szentséges szűz! Angyalok királynéja! Fájdalmas Anyánk, könyörögj érettünk!

Kmicic megszűnt gondolkozni, csak elragadtatást érzett. Ki volt ő? És hol volt? Azt hitte, hogy már meghalt: úgy érezte, hogy lelke az orgona hangjával száll tova és elvegyül a tömjén füstjével. Buzgón külsolta imára kardforgatáshoz szokott kezeit.

A mise véget ért és András maga sem tudva miképpen, ismét a templom hajójában találta magát. A szószékből még prédikált a pap, de Kmicic jó ideig nem értette meg, mit beszél: olyan volt, mint az alvajáró.

— Itt megtisztulnak a lelkek és megedződnek a szivek, mert még a svédok sem tehetnek ez ellen a hatalom ellen; és ha valakik sötétségben járnak, soha sem jutnak el az igazi világosságához... — ezek voltak az első szavak, amelyek eljutottak András füléhez.

— Amen! — mondta rá és a mellét verte.

Amint a szertartás véget ért, András kérte, hogy vezessék a perjel elé. A perjel javakorabeli ember volt, megelégedett arcát fekete szakál vette körül, kék szemével áthatóan tudott nézni.

— Szamogátiából jövök — mondta András — hogy ajánljam szolgálatomat a szent Szűznek, a hazának és a mi elhagyott uralkodónknak, aki ellen vétkeztem, amint azt majd el fogom mondani a szent gyónás alatt. Az emberek előtt

Babinicsnek akarom nevezni magamat birtokaim egyike után. Fontos hírem is van a perjel úr számára: az ellenség vérszemet kapva két fővárosunk elestén, szentségtelen kezét rá akarja tenni Yaszna-Gorára.

— Kitől hallotta ezt a hirt? — kérdezte Kordecki atya.

András szóserint elmondta a párbeszédet, melyet Krusynban végig hallgatott Wrzeszovics Weyhard kapitány és a császári nagykövet között.

— Saját fülével hallotta mindezt?

— Olyan igazán, mint ahogyan itt állok!

— Teljesüljön be az Úr akarata! — szólt a pap csendesen.

Kmicic elámult; úgy értette, hogy a pap Isten akaratának tartja a svéd király rendeletét.

— Atyám, én láttam Pultuszkban egy a svédek által elfoglalt templomot, láttam, mint kártyáztak a katonák Isten házában, a sör pocsétákban állt az oltáron és rossz nőszemélyek tivornyáztak a szent hajlékban!

A pap átható tekintetét nem vette le az ifjú harcos arcáról:

— Egészen különös — szólt hozzá — pedig az őszinteség csak úgy sugárzik a szeméből...

Kmicic arca lángba borult:

— Itt roskadjak össze halva, ha nem igaz, amit mondtam!

— Ön mindenesetre olyan híreket hozott, amelyekről tanácskoznunk kell. Engedelmével idekéretem az idősebb atyákat és egynéhány nemes urat, akik most nálunk időznek.

— Amit most elmondtam, ismételni fogom előttük is.

Tisztelendő Kordecki úr kiment. Negyedóra múlva visszatért négy csuhás aggastyánnal. Ezeket követték Rozyc-Zamoyszki úr, a szieradzi főbíró, Okielnicki és Csarniecki Péter úr, egy fiatal, irtózatos harcias külsejű lovag. Kordecki atya bemutatatta nekik Babinics urat Szamogátiából és elmondta az uraknak, mit hallott Kmicictől. Mind gyanakodva nézték Andrást, Kordecki pedig így folytatta:

— Isten mentsen, hogy hazugsággal vádoljam a lovag urat. De talán rosszul hallotta, vagy rosszul értette a dolgot. Lehet, hogy valami eretnekek akarnak nekünk ilyen módon rossz órákat szerezni; mert az efajtáknak már az is nagy örömet szerez, ha megakadályozhatják misénket.

— Jó lenne először arról meggyőződnünk, vajjon a lovag nem eretnek-e? — szólt Csarniecki Péter.

— Katholikus vagyok, éppen úgy, mint önök.

— Wrzeszovics is katolikus és hozzá jó embere klastromunknak — mondta az egyik pap.

— És a lovag azt állítja, hogy saját fülével hallotta mindezt? — kérdezte durván Csarniecki.

— Gondolja meg, Babinics uram, hogy nekem a kezemben van Gusztáv Károly levele, amelyben biztosít bennünket, hogy a szent hajlékot nem foglalják el a katonák — szolt ismét Kordecki atya.

— Meg kell adni, hogy ez a hír tele van ellentmondással — jegyezte meg Zamoyszki. — A svédekre nézve sokkal rosszabb, ha ellenséges állást foglalnak el a kolostorral szemben, mintha fenntartják az ígért békét. Azután meg hihetetlen, hogy Wrzeszovics, ha ugyan egyáltalán találkozott Liszolóval, annak ilyen bizalmas dolgokat elmondott volna. Azonkívül Wrzeszovics buzgó katolikus, nem ellensége, de valóságos jótévője a klastromnak és végre, ha maga a sátán ösztökélte volna őt e kolostor megtámadására, akkor is kivihetetlen a dolog, mert mi Gusztáv Károly védelme alatt állunk... Na, lovag úr, hát erre mit felel?... És, ha szabad tudnunk, mi célból ijesztgeti a tisztelendő atyákat és vendégeiket?

Kmicicet elöntötte a düh, hogy őt itt vádlokként fagatják; minden türelmét összeszedve, folyton ezt hajtogatta magában: «A vétkeimért vezeklek, a vétkeimért...» azután így szolt:

— Még egyszer ismétlem: Wrzeszovics Weyhard meg fogja támadni a kolostort. Hogy mikor, azt nem tudom, de úgy hiszem, igen rövid időn belül... Én figyelmeztettem önöket... ha nem adnak hitelt szavaimnak, a kolostor elpusztulásáért magukra vessenek.

Ekkor Csarniecki Péter erősen megnyomva a szavakat, így szolt:

— Bizonyítékot, lovag, bizonyítékot!... és kérem, ne oly hangosan... Tisztelendő atyák, engedjék meg, hogy néhány kérdést intézzek ehhez az ismeretlenhez.

— Nincs jogában sértegetni! — pattant fel Kmicic.

— Nem is szándékozom — felelt hidegen amaz. — De természetes, hogy hirei felől felvilágosítást óhajtunk.

— Jól van. Kérdezzen, — mormogta a foga között András.

— Ön azt állítja, hogy szamogátiai?

— Az vagyok.

— És nem a svédek, meg az áruló Radziwill szolgálataiban jön ide?

— Nem.

— De hiszen ott, az önök vidékén van néhány csapat... Szapieha úr szintén ott van, miért nem csatlakozott azokhoz?

— Ez az én dolgom!

— Á!... az ön dolga?... — szólt Csarniecki — talán egy másik kérdésemre lesz szives felelni?

Andrásnak reszketett a karja; tekintete az asztalon lévő bronz csengőre esett és onnan gyorsan visszatért kínzójának a fejére. Örült vágya támadt megragadni a csengőt és Csarniecki uram fejéhez vágni. A régi Kmicic toporzékolt a szelíd Babinicsban... De még egyszer lecsillapodott és elfojtott hangon felelt:

— Kérdezzen.

— Hát, ha Szamogátiából való, akkor talán beszélhetne arról, mi történik az áruló udvarában? Nevezze meg azokat, akik segítségére voltak Radziwillnek a haza tönkretetésében, nevezze meg az ezredeseket, akik vele maradtak.

Kmicic elhalványodott, azután néhány nevet említett fel. Csarniecki folytatta:

— Van egy jó barátom, a király egyik udvaronca, az beszélt nekem egyik ezredesről, a leghiresebből. Nem hallott semmit arról a nyomorultról?

— Nem tudom...

— Hogyan, Szamogátiából való és nem hallotta volna hírét Kmicicnek?

— Kegyes atyák! — kiáltott hirtelen András — kérdeztesse nek ki egy szeretessel és én eltűrök mindent! De az Isten nevére kérem, hallgattassák el ezt a hétszilvafást!

— Hagyja abba — szólt Kordecki tisztelendő Péterhez fordulva.

— Még egy utolsó kérdést — szólalt fel Szeradz bírása. — Úgy-e, uraságod egy pillanatig sem kételkedett abban, hogy mi azonnal hitelt fogunk adni hirmondásának?

— Nem kételkedtem, oly igazán, mint ahogy egy Isten van felettünk! — válaszolt András.

— És minő jutalomra számított?

András felelet helyett lázasan markolt az övéen lógó bőr-

táskába és mint aki vetőmagot szór, úgy dobott az asztalra két teli marok gyöngyöt, smaragdot, türkizt:

— Itt van! Nézzék! — mondta szakadozott hangon. — Nem a pénzükért jöttem!... Nincs szükségem jutalomra!... Van nálam drágakő garmadában... Mindezt pedig jogos harcban szereztem!... Igy állok itt és semmi szükségem az önök jutalmára! Ezeket a drágaságokat a szent Szűznek akartam felajánlani, de csak, miután meggyóntam... hogy tiszta szívvel tehessem!... Tessék, itt van... van még egy jó csomó!

Fejét magasra emelte, a szeme szikrát szórt és vörösre vált arcán a sebhely ólomszínűvé lett. Vad tekintete fenyegetően tapadt Csarnieckire, akire haragja leginkább irányult.

— Az ön felindulásából az igazság beszél — szólt Kordecki atya — de vegye vissza ezt a sok drágaságot, a szent Szűz nem fogadhatja el, amit így haragjában nyújt feléje, még ha jogos is haragja. Különben nem önről van most a szó, hanem a rettentő hirről, melyet hozott.

— A Szentháromságra! Tartsák zárva a kapukat! — kiáltott Kmicic kezét tördelve, hogy az majd megroppant. Hangjából oly őszinteség és kétségbeesés szólt, hogy a jelenlevők megborzadtak, mintha már itt lenne a veszedelem.

— Nem hiszem ugyan, hogy támadást várhatnánk, de az elővigyázatosságot nem ellenzem — szólt Csarniecki Péter.

— Én pedig barátokat küldök Wrzeszovicshoz. Hadd tudjuk meg tőle magától, hogy ér-e valamit a király adott szava?

András fellélezett.

— Lovag uram! — fordult most Kmicichez a kolostor főnöke — Isten fizesse meg önnek e jótéteményét! Ha igazsággal járt, meg fogja önt jutalmazni a szent Szűz és a haza. És ne csodálkozzék a mi hitetlenségünkön; de már igen sokan tévútra vezettek. Részint azért, hogy zavarják a szent Szűz iránti kultuszunkat, részint pedig a gazdag jutalom reményében. De itt a vecsernye ideje, gyerünk és fohászkodjunk a Miasszonyunkhoz és könyörögjünk kegyelméért. Mert hová meneküljünk szorongattatásunkban, ha nem az Ő védőszárnyai alá?!...

Vecsernye után Kordecki a templomba ment Andrással és ott meggyóntatta... A vezeklő egészen éjfélig ott maradt összekulcsolt kézzel a kövön fekvé. Akkor azután visszatért cellájába, felkeltette Szorókát és addig korbácsoltatta magát, míg nem patakokban folyt vére a hátán végig.

XII. FEJEZET.

Másnap szokatlanul mozgalmas volt a kolostor. A kapuk ugyan nyitva maradtak és a misét megtartották csak úgy, mint rendes időben, de minden idegent felszólítottak, hogy mise után hagyja el a bástya belső részét.

Tisztelendő Kordecki a három világi úr társaságában megvizsgálta a falakat. Több javítást rendeltek el. Lenn a városban a kovácsok megbízást kaptak, hogy készítsenek fegyvereket; mivel pedig az emberek tudták, hogy a kolostor el van látva fegyverrel, sejteni kezdték, hogy a szent atyák támadástól tartanak. A nap folyamán tett különféle intézkedések megerősítették ezt a gyanút.

A bástyákon vagy kétszáz ember dolgozott. Az ágyútalpakra tizenkét új ágyút állítottak fel. Látni lehetett, amint a szerzetesek és szolgák a raktárból kihordták a golyókat és gulákba rakták az ágyúk mellé. Örök jártak fel-alá a tornyokban; és őrzáratokat küldtek ki a környékre. A kolostor padlása lassanként megtelt élelmiszerrel.

A hír nagy csodálatot keltett a vidéken. Sokan akadtak, akik lehetetlennek tartották, hogy a Yaszna-Gora kolostor ellen bárki kezét merjen emelni.

Estefelé egész csoport paraszt: férfi, asszony, gyermek vette körül a monostort; mind sírtak, jajgattak. Kordecki közük ment, hogy megtudja, mi a bajuk:

— Jó emberek, mit akartok?

— Meg szeretnők őrizni a kolostort! Meg akarjuk védelmezni Isten Anyját! — kiáltottak a férfiak.

— Még egyszer szeretnék látni a szentséges Szűzet! — nyögték az asszonyok.

— Csenedesedjete le, gyermekeim — szólt Kordecki atya — eretnek nem fogja ide betenni a lábát. Nem tudom, készül-e ide az ellenség, de azt tudom, ha jön, csúfosan ki fogjuk üzni! Felsőbb hatalom az, amely meg fogja semmisíteni ellenségünket. Isten szent lelke mondatja általam nektek, hogy a sötétség nem nyomhatja el a világosságot, valamint hogy a közeledő éjszaka sem akadályozhatja meg a holnapi nap felkeltét!

Ebben a pillanatban lenyugodott a nap, minden homályba merült, csak a templom falát festette pirosra néhány elmaradt

sugár. Az emberek térdre omlottak a megszentelt falak körül. A tornyokban megkondultak a harangok, angyali üdvözletre szólítván a hiveket. Kordecki atya rákezdté: «Az Úr angyala köszönti boldogságos szűz Máriát...» a többiek karban zengték ezt utána. Koldusok, katonák, nemes urak: mind egyesültek az istenfélő hangokban, a kis és nagy harangok búgtak, az egész hegy, mint óriás orgona énekelt, szólt az ég felé.

Igy énekeltek estig, ekkor a tisztelendő atya megáldotta mindnyáját és szólt:

— Aki közületek katonaviselt ember és a szive helyén van, jöjjön holnap reggel a monostorba.

— Én szolgáltama gyalogságnál és eljövök is!... Én is.. én is! — hallatszott több hang.

Végre eloszlott a tömeg. Az éj csendben, minden baj nélkül telt el és reggel mindenki örvendezve kiálthatta: «Nincsenek itt a svédek!» A munkások azért egész nap dolgoztak a védelmi műveken.

Délfelé visszatértek a felderítő csapatok és jelentették, hogy se hire, se hamva semerre az ellenségnek.

A parasztságot és polgárságot, mely önként jelentkezett, Moszinszki Zsigmond uram parancsnoksága alá rendelték; az északkeleti torony megvédelmezését bízták rájuk.

Kmicic szive örült a harcias készülődésnek: katonák gyakoroltak, ágyút próbáltak, muskétával löttek, vívtak, dárdát hajítottak és ő elemében volt.

Megveri a svédek! És nemcsak hazáját szolgálja, de megvédelmezi az angyalok királynéját, a szent Szűzet! Ez oly boldogító érzés volt, amelyre nem is tartotta érdemesnek magát...

Megelégedett arccal járt-kelt a bástyákon, mindent megvizsgált, megnézett és azt tapasztalta, hogy minden rendben van; nem volt hiány sem élelemben, sem puskaporban, sem ágyúban. Igaz, hogy a falak bizony kissé gyengék voltak, katonaság sem volt valami nagy számmal, de a harci kedv páratlan volt. Kmicic nem győzte csodálni az urak hozzáértését, még Csarnieckire sem tudott rossz szemmel nézni.

A bástyán találkozott Csarnieckivel, aki szigorúan tekintett rá:

— Úgy látom, hogy a svédek nem igen sietnek, lovag uram! Ha nem érkeznek meg, az ön szavára a kutya sem ad többet!

— Inkább legyen szavam a kutyáé, ha nem jönnek, sem-hogy támadásuk bajt hozzon a kolostorra...

— Főleg pedig nem óhajt puskaport szagolni... úgy-e? Kmicic lesütötte szemét, mint valami kisasszony:

— Okosabbat tehetne, minthogy velem kötekedjék. Én elefedtem, hogy sértegetett, feledje el ön is, ha megsértettem.

— Hétszilvafásnak nevezett! Mondja csak, kérem, mivel különbek a Babinicsek a Csarnieckieknél? Talán valami szenátori család?

— Hogy a Babinicsek, vagy a Csarnieckiek érnek-e többet, majd megválnak, ha a falak alatt lesznek a svédek! — válaszolt András.

— Mit gondol, micsoda rangban fog ön szerepelni? Vagy azt hiszi talán, hogy megteszik parancsnoknak?

Kmicic elkomolyodott:

— Először azzal gyanúsított, hogy gazdagságot jöttem keresni, most meg azt fogja rám, hogy rangot akarok. Egyikre sincs szükségem. Egyszerű katona akarok maradni, még az ön parancsnoksága alatt is, ha kell.

— Látja, ez szép öntől. Mert roppant elbizakodottság sugárzik a szeméből és igen nehezen viseli az alázatosság álarcát!... Szeretne verekedni?

— Majd meglátjuk, ha itt lesz az ellenség.

— Na, és ha nem jön ide?

— Akkor majd mi megyünk utána! — szólt Kmicic.

— Hej, így tetszik ön nekem! — kiáltott fel Péter és szó nélkül egymás karjába borultak.

Ugyanez nap az öreg Kiemlics felkereste fiaival Kmicicet és kérte, hogy bocsássa el őket szolgálatából.

— Ó, kutyák! — kiáltott rájuk Kmicic — letesztek a dicsőségről, hogy a szentséges Szűzet megvédjétek?... Nos, nem baj! mert bizony nem vagytok erre méltók. Takarodjatok! A lovak árát már megadtam, nesztek még a béretek.

Erszényt dobott eléjük.

— Méltatlanok vagyunk mi arra, uram — szólt az öreg mélyen lehajtva fejét — hogy még csak rá is tekintsünk Yaszna-Gora tündöklésére. Isten ajtaja! Hajnal csillaga! Nem fogadhat be ily bűnösöket... nem vagyunk méltók... — itt azután igen mélyen lehajolt és gyors mozdulattal felkapta a pénzes erszényt.

— Uraságodnak lesz itt elég hűséges szolgálója...

— Pusztuljatok!

Hajlongások közt vonultak ki és estére már nem voltak a monostorban.

Sötét, esős éjszaka borította be az eget.

November nyolcadikát írták és az első hó esővel vegyest hullott a földre. A csendet csak az örök «Vigyázz!» kiáltása zavarta meg. A homályban Kordecki atya fehér csuhája világított, amint ide-oda járt, intézkedett. Kmicic nem aludt az éjjel. Csarnieckivel a bástyán álldogált; harci élményeiket mesélgették. Egyszerre Kmicic Csarnieckihez fordult:

— Jönnek!

— Mi az? Mit beszél? — kérdezte Csarniecki.

— Hallom a lovasságot.

— Ugyan, az csak a szél zörgése, meg az eső kopogása.

— A Jézus öt sebére, nem eső ez, nem is szél! Az én fülem igen gyakorlott ebben. Nagy csapat lovasság érkezik! Vigyázz!!

Kmicic hangja felriasztotta a körülöttük szundikáló öröket, akik csodálkozva siettek hozzájuk.

Rövid idő alatt baráttól, katonától, nemes uraktól hemzsegett az udvar. A harangozók azonnal a harangokhoz siettek és csakhamar óriás harangzúgás töltötte be a monostort. Égő kanócot dobtak a szurkos hordókba és csigán felhúzták a bástyákra. A vörös fény bevilágította az éjszakát. Ekkor a klastrombeliek megpillantották a közelgő lovascsapatot; elől egy szakasz trombitás közeledett, utána hosszú, beláthatatlan sorban jöttek: katonák, bandériumok.

A trombiták megszólaltak és az egyik trombitás, kezében kis fehér zászlóval, a kapuig jött:

— Legkegyelmesebb urunk: ő felsége a svédek, gótok és vandálok királya — kezdett szavalni a lovag — Finnország, Esztország, Kazélia, Bréma, Werde, Stettin, Pomeránia, Kosubia, Vandália nagyhercege, Rügen-sziget uralkodó hercege, Ingria, Viszmark, Bajorország uralkodója, Rajna, Julia, Klév és Berg helytartó grófja nevében nyissák ki a kaput!

— Bocsássák be! — hallatszott Kordecki hangja.

Csak a főbejárat mellékajtáját nyitották ki. A lovag habozott, majd leszállt a nyeregből és belépett. A sok fehér csuhát látva, megszólalt:

— Hol van a perjel?

— Én vagyok az.

A lovag pecsétekkel ellátott irattekereszt nyújtott át:

— A választ a gróf Szent-Barbában bevárja.

Kordecki atya azonnal összehívta a refektóriumba a papokat és nemes urakat. Csarniecki Kmicichez fordult:

— Tartson velünk.

Mikor mind helyet foglaltak, Kordecki feltörte a pecséteket és felolvasta a levelet:

«Remélem, nem felejtették el, tisztelendő atyáim, hogy én mindig a legmelegebben ragaszkodtam e szent helyhez és az önök rendjéhez. Nem mint ellenség, de mint jóbarát jövők. Bizzák a monostort az én felügyeletemre; ez igen ajánlatos a jelen körülmények között. Ünnepies ígéretet teszek, hogy a szentelt holmik érintetlenek maradnak és az önök javadalmai sem fognak kárt szenvedni. Bizzák rám magukat és pedig haladéktalanul! Csak így kerülhetik el a nagyobb veszedelmet, amely Müller generális képében fenyegeti önöket, aki, mint tudják, eretnek és mint ilyen, kegyetlen eljárást tanusítana. Ha ő fog jelentkezni, kénytelenek lesznek engedni; és akkor későn fogják megbánni, hogy nem hajoltak az én tanácsomra...»

Wrzeszovics sok jótéteményének emléke fölébredt a papokban. Többen akadtak, akik bizva a multban, érvelni kezdtek Wrzeszovics mellett.

Ekkor a kolostor főnöke így szólt:

— Azt kérdezem tőletek, testvéreim, miért jönne közénk jóbarát ekkora fegyveres haddal? Azután tudjátok, hogy a svédek soha nem állnak a szavuknak. Írásunk van királyuktól, mely a kolostort mindenféle megtámadás ellen biztosítja és ime, most maguk jönnek ide falaink alá és a harci riadó irtózatossá zenéje mellett szavalnak nekünk!

A beszédet csend követte, majd Kmicic szólalt meg:

— Krusynban hallottam, mikor Liszola kérdezte: «Elfoglalják a barátok kincseit?» és ugyanez a Wrzeszovics, aki itt áll a falak előtt, így felelt: «A szűz Máriának mindegy, hogy van-e kincs a barátok ládjában, vagy nincs». Már most ebből ítéljék meg az ő őszinteségét!

Erre Mielicki atya, aki a legöregebb rendtagok egyike volt és fiatal korában katonáskodott, így szólt:

— Mi szegénységben élünk és a mi drágaságunk van, az arra való, hogy Isten Anyjának oltárát díszítse. Hanem át-

adnók e drágaságokat, ha ezzel megvédehetnők ezt a szent hajlékot. De ki biztosít bennünket afelől, hogy kapzsi kezüket fel nem emelik a szent vázákra és a többi ereklyére?

— A tartományfőnök nélkül nem határozhatunk — mondta Dobros atya.

Tomicki tisztelendő pedig így szólt:

— A háborúskodás nem a mi kenyerünk; beszéljenek a harcosok!

Minden szem Zamoyszki úr felé fordult, aki most felállt:

— Micsoda tanácsot adhatunk mi, akik itt vendégek vagyunk? De mivel a tisztelendő atyák kérdeznek, ime, a mi véleményünk: amíg a szükség nem kényszerít, semmi körülmény között nem szabad megadnunk magunkat. Szégyenletes dolog lenne, a magunk megaláztatásával kétséges békét vásárolni.

Szieradz birája elhallgatott, mindenki csendben mérlegelte az elmondott szavakat, csak a hevesvérű Kmicic pattant fel helyéből, oda rohant az öreg úrhoz és megcsókolta kezét. A fiatalember tüzes lelkesedése mindenkire átragadt és a szívek megteltek a kolostor megvédésének vágyával. A következő percben még egy intő szózat hangzott. A monostor egyik öreg koldusa reszkető hangon énekelt az udvaron:

Hiába fenyegetsz, gaz Huszita, s támad
Rám a szarvas ördög, hű segítőtársad,
Hasztalan gyújtogatsz s folynak vérpatakok,
Mert meggyőzhetetlen örökre én vagyok!

— Ime, ez öreg koldus szájából Isten szól hozzánk! — mondta Kordecki atya. — Védekezzünk, testvéreim!

— Szíves örömet ajánljuk fel életünket! — kiáltotta Csarniecki Péter.

Elhatározták, hogy két papot küldenek Wrzeszovicshoz azzal az üzenettel, hogy a kapukat nem nyitják ki és hogy az ostrom ellen védekezni fognak, hivatkozva a király ígéretére. A papoknak meghagyták, hogy kérjék meg Wrzeszovicst, álljon el szándékától, vagy legalább várjon addig, míg a barátok tartományfőnökükkel, Bromievszki Teofil atyával tanácskozhattak, aki akkor Sziléziában volt.

A követek, névszerint Jaracsevsky Márton és Tomicki Balázs, eltávoztak. Félóra sem telt bele és ismét megjelentek a tanácskozók között. Szó nélkül nyújtották át Kordeckinek

Wrzeszowics újabb levelét. Wrzeszowics — mint Kordecki hangosan olvasta — megadásra sürgette a barátokat és nyolc pontba foglalta a béke feltételeit. Mikor a perjel befejezte az olvasást, komoly hangon így szólt:

— Az Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében, Isten szeplőtlen, szentséges Anyja nevében! Fel a bástyákra, testvéreim!

Az egész refektóriumot egy kiáltás töltötte be:

— A bástyákra, a bástyákra!

A következő percben tűzvész fénye festette pirosra a monostor falait. Wrzeszowics felgyújtatta a Szent Barbe-templomával szomszédos épületeket. E mellett a kisérteties világítás mellett a bástyán állók jól láthatták azokat az embertelenségeket, amelyeket a katonák, szokásuk szerint, elkövettek.

A monostorbeliek közül azok, akik még soha nem néztek szembe a háború véres arcával, iszonyodva nézték a rémes jeleneteket: mint hánytak kardélre csendes, senkinek nem vétő embereket, hogyan vonszolták az asszonyokat az udvaron át hajuknál fogva...

A katonák közül többen leszálltak lovaikról és megközelítették a kolostort, fenyegető és gúnyos szavakat hangoztattak a bástyán levők felé. Ezek csendben álltak, égő kanóccal kezükben.

Kmicic Csarnieckivel itt állt és mindent igen jól látott; arca kipirult, szeme ragyogott. Kezében csodálatos rugalmasságú íjját tartott melyet még az apja szerzett a törökök elleni csatában. És mikor egy katona teli tüdővel ordított fel hozzájuk, Csarnieckihez fordult és türelmetlenül kitört:

— Istenemre, a szent Szület káromolja!... Értek németül... borzasztó módon gyalázkodik!... Nem állom ki tovább!...

De Csarniecki megfogta karját:

— Megveri az Isten a csúfolódásáért! Kordecki atya nem akarja, hogy mi kezdjük a lövöldözést.

Alig mondta ki e szavakat, a katona vállához kapta muskétáját és a golyó a sziklafalba ütődött.

— Most már szabad? — kérdezte Kmicic.

— Szabad! — válaszolt Csarniecki.

Kmicic, a tetőtől-talpig igazi harcos, ebben a pillanatban oly nyugodt volt, mint a kőszobor: felemelte íjját, a húr megfeszült...

— Egygyel kevesebben vannak! — kiáltott azután.

A katona elejtette muskétáját, karját felemelte és elbukott. Egy másik katona odasietett társa segítségére; újra süvített a nyíl és ez is ráesett a halottra.

Már ekkor hallhatóvá lettek Wrzeszovics kis tábori ágyúí. Nem voltak arra való, hogy az erősséget megbontsák. Támadásra sem igen gondolhatott, mert csak lovassága volt; csupán azért lövetett, hogy ráijesszen a papokra.

Kordecki atya megjelent a bástyán Dobros tisztelendővel, a kolostor tűzérével. Ő szokta tudniillik ünnepnapokon a mozsárágyút elsütni. A perjel keresztet vetett az egyik ágyúra, társa felhúzta csuhája újját és egy tisztásra mutatott, ahol nagyobb csapat lovas állt, középen a tiszt, dárdával kezében. Dobros atya sokáig piszmogott, féltve jó hírnevét. Végre megfogta a kanócot és elsütötte az ágyút. Durranás reszkettette meg a levegőt; mire a füst eloszlott, a tisztáson egyetlen egy ember sem ült többé nyeregben: néhány a földön henteregve nyögdecselt, a többi elmenekült...

A bástyákon a barátok vallásos és harcias dalokat zengtek, az énekbe belevegyült a Szent-Barbe körül fölgyújtott házak tűzének ropogása.

Wrzeszovics táborában szóltak ugyan a trombiták, de a hang mindinkább távolodott. A tűz lassankint kiadta mérgeét. Yaszna-Gora lábánál mindent sötétség borított. Olykor még felhallatszott a lovak nyerítése, de mindig távolabbról, végre teljesen megszűnt az is. Wrzeszovics Krzepicse felé visszahuzódott.

Ott táborozott Müller generális, akit még azon az éjjelen felbízattott, hogy menjen Yaszna-Gora ellen.

XIII. FEJEZET.

Rudnicki atya, a vieluni kolostor prefektusa, még idejében érkezett Yaszna-Gorába a veszedelem hírével. A szerzetesek nagyon megdöbbenek a hír hallatára, de Kordecki bátorságot tudott beléjük önteni: lelke Isten felé szárnyalt és hite oly erőt adott neki, hogy a legelcsüggedettebbek is bizni kezdtek. A halál gondolatát oly szépnek, oly csodálatosnak festette, hogy Yaszna-Gorában úgy készültek a háborúra, mint valami nagyszabású vallási szertartásra, vígan

és ünnepi haugulatban. A világi urak szintén siettek az utolsó előkészületekkel.

Müller gyorsan akart végezni. Kilencezer embert, nagybárára gyalogságot toborzott és tizenkilenc ágyúval jött. Volt ugyan még egy század lengyel lovassága, de ezekre nem igen számított. Különben is meg volt győződve arról, hogy az ostrom legfeljebb két napig tarthat, amikor majd rövid tárgyalás után elfoglalják a monostort.

Kordecki atya előkészítette az emberek lelkét a nagy eseményre. Ő maga szolgáltatta a misét. Minden harang zúgott, mikor a szertartás végeztével a nagy körmenet megindult. Kortecki vitte a szent keresztet, előtte gyerekek a füstölőket lóbálták és részt vett a körmenetben a monostor egész népe: a parasztság és a nemesség egyaránt. Könyörgő énekük felszállt az opálszinű őszi ég felé. A füstölők aranyos fényt szórtak Kordecki arcára, aki olykor megállt a körmenettel, áldást osztott a népre, a seregre és a zászlóra.

Délután két órára harangoztak és a körmenet még a bástyákon haladt. Egyszerre a kékesszinű ködben, ott, hol az ég boltja a földhöz simul, mozgást lehetett észrevenni: lassankint alakok bontakoztak ki; eleinte úgy látszott, mintha csak csúsznának, majd mind jobban és jobban kimagaslottak a földből.

— A svédek! A svédek!

E vészkiáltás után halotti csend állt be, a lélekzet sem hallatszott, csak a harangok zúgtak.

— Örvendjünk, testvéreim — szólt Kortecki — elérkezett a csodák és a dicsőség ideje!... Hozzád fordulunk! ó Anyánk, Védőasszonyunk, Királynénk!...

A svédek tömege lassan, mint egy hosszú, végtelen kigyó vonult, kanyargott a kolostor felé. Néha a vérték vakító csillogása látszott, majd meg sötétben kúszott tovább a sereg, folyvást közeledve.

Nemsokára részleteket lehetett megkülönböztetni. Elöl a lovasság haladt, utána pedig a gyalogság. Most a lovasság elvált a seregtől és előre száguldott, majd meg kisebb csapatokra szakadozva, repült Yaszna-Gora felé. Egyik része a falvakba sietett zsákmány után, a másik része körüllovagolta a monostort, s a falakat vizsgálgatva a szomszédos épületeket iparkodott elfoglalni.

Minden pillanatban előtűnt egy-egy vágató lovas, amint

jelentéssel a tisztekhez sietett. A kolostorbeliek mindezt a bástyákról nézték, mint valami látványosságot.

A svédek Csesztochovát megtámadták, a parasztokat, akik kunyhóikba zárkóztak, kegyetlenül leöldösték.

Müller tábornok hirnöke megfuvatta a trombitát a templom kapuja előtt és felszólította a papokat, hogy megadják magukat!

A kolostorból ágyúszóval feleltek a felszólításra. A bomba özönével hullott a svéd táborra és csakhamar felgyújtotta a közeli épületeket, amelyeket az ellenség csak az imént foglalt el. A tűzvész oly rohamosan terjedt, hogy a svédek kénytelenek voltak a legnagyobb rendetlenségben menekülni. Müller nem gondolta, hogy Yaszna-Gorának ily kitünő tűzérsege van. Az éjszaka közeledett és mivel össze akarta szedni seregét, fegyverszünetet kért a tisztelendő atyáktól, akik azt megadták.

Hajnalhasadástól kezdve óriás ágyúzást vittek véghez mindkét részről. Egész koromtenger lepte el a templomot és monostort; itt-ott elfulladt kiáltások hallatszottak: «Tűz van! Vízet! hamar vizet!»

Dél felé még erősen folyt az ágyúzás. A svédek meg voltak győződve arról, hogy ha majd a füst eloszlik, a monostor helyén már nem találnak mást, mint egy halom golyót és gránátot. A füstöt még szaporította a leomló falak pora és ez igen terhére volt az ostromoltaknak.

A barátok Istenhez imádkoztak és énekük a puskaropogáson áthallatszott, egészen a svéd táborig:

«Ó Szűzanyám az égbe,
Nézz gyermeked szívébe,
Trónodról én felém hajolj,
Érettem a fiadnak szólj...»

Ebben a pillanatban a gránátéső csak úgy kopogott a tetőn, melyről lesöpörte a zsindelet... Újra hallatszott a kiáltás: «Vizet, vizet!...» A templomban pedig a barátok kara buzgó áhitattal folytatta:

«Adj békét a szívembe,
Végy engem kegyelmedbe,
Ó, Szűzanyám,
Hallgass reám!»

Kmicic a bástyákon volt. Egy ügyetlen tüzért elküldött a helyéről és most ő dolgozott helyette oly buzgalommal, hogy

minden novemberi hideg ellenére is ingújjra kellett vetkőznie. Szemöldökét összehúzta és a szemében vad kéj lobogott, amint a koromtól fekete arcával az ágyú fölé hajolt. De hősi lelkesedése sem gátolta abban, hogy mindent alaposan megvizsgáljon, rendben van-e és csak azután parancsolta meg Szorókanak, hogy: Tüzelj!

Sas szeme a poron, füstön keresztül is látott. Mihelyt egy csapat sisakot vagy kalapot megpillantott, kilőtt golyója biztosan oda talált és ha a pusztítás sikerült, felkacagott. A golyó sivített körülötte, de ő sértetlen maradt, úgy látszott, ez a levegő volt az éltető eleme: csak itt érezte magát igazán otthon:

— Tönkrement egy ostromágyújok! Még három maradt nekik! — kiáltott fel.

Délután három órakor egy második ostromágyút lőtt tönkre a Kmicic biztos szeme.

A még megmaradt két ostromágyújokat félrevontatták a svédek, nyilvánvaló volt, hogy tarthatatlannak találják a helyzetet.

András megkönnyebülten lélezett.

— Pihenjen már! — nógatta Csarniecki Kmicicet.

— Éhes vagyok — felelt a hős — Szoróka, adj ide valamit ennem, ami kezed ügyébe esik...

A vén őrmester gyorsan pálinkát és füstölt halat kerített. Kmicic a bástyán ülve nézte, hogy lő az ellenség:

— Középfinom a tüzérségük, mondhatom! Látjátok, ott!... felettünk repül el minden golyó.

Egyszerre csak a középső sáncrea egy bomba hullott, hosszú kékes füst huzódott nyomában, mintha csak farka lett volna; a sáncreól legurult a földre és ott forgott, hempergett, sistergett arra felé, amerre Kmicic ült; végre megakadt a vizes homokban, sistergett és anélkül, hogy felrobbant volna, ott maradt égnek álló csücsökkel; de nem aludt el: a füst most is szállt belőle...

— Bukjanak le! Feküdjenek hasra! — hallatszott az ijedt kiáltás.

Kmicic oda rohant, örületes gyorsasággal megragadta a lövedék csücskét, megfogta, kirántotta belőle az égő kanócot és azt azután megforgatta a levegőben:

— Keljenek fel! — kiáltott a többiekre. — Ez csak olyan, mint a kigyó, mikor a méregfogát kirángatom! Nem árthat most már a légynek sem!

A körülötte lévőeknek elállt a szavuk bámulatukban, végre Csarniecki magához tért:

— Örült!... ha felrobbant volna, önt izekre tépi!

András nevetett, a fogsora csak úgy villogott:

— Hiszen úgy is fogytán a puskaporunk... beletömtek volna egyik ágyúba és holtom után szintén a svédeknek okoztam volna bajt.

— A gránát üssön beléd! Hát igazán nem tudod, mi fán terem a félelem?

Kordecki atya két keze közé fogta András fejét:

— Amíg ilyen emberünk van, mint te, nem eshetik el Yaszna-Gora! De sokkal értékesebb vagy nekünk, semhogy megengedjem, hogy kitedd magad a veszedelemnek! Már abba hagyják az ágyúzást és az ellenség tágit innen. Vedd ezt a bombát és ajánld fel a szent Szűznek, ez kedvesebb lesz neki minden drágakőnél!

— Atyám — szólt Kmicic álmélkodva — micsoda nagy dolgot követtem el a szent Szűzért?... nézze, alig találok szavakat... mert én minden, minden szenvedést örömet elviselnék, hogy őt szolgálhassam!...

És szemében könny csillogott.

— Eredj és járulj eléje, mielőtt még könnyed felszáradna. Az ő kegyessége rád fog mosolyogni, lecsendesíti háborgó lelkedet és becsülettel, dicsőséggel tölt el! — szólt Kordecki és vitte magával Kmicicet a templom felé. Amint együtt eltávoztak, Csarniecki utánuk nézett:

— Már találkoztam életemben hatalmas alakokkal, akik játszottak a veszedelemmel, de ez a lithván valóságos örd...

Csarniecki hamar befogta kezével száját, nehogy illetlenséget szalasszon ki rajta a megszentelt falak között.

XIV. FEJEZET.

Estére kelve Müller Kuklinovszki ezredet küldte az ostromlottakhoz, hódolásra szólítva fel őket. Kordecki a király levelét mutatta fel a követnek. Erre a követ szintén levelet mutatott elő, melyben a svéd királya elrendeli Boleszlavia, Wielun, Krzepicse és Csesztohova elfoglalását. Müller úgy okoskodott, hogy a barátok, ezt a levelet látva, nem fognak többé ellenállásra gondolni. De bizony csalódott.

Kordecki kijelentette a követnek, hogy a bemutatott levélben Csesztohováról van szó, Csesztohova pedig nem Yaszna-Gora.

Müller látta, hogy agyafürt emberekkel akadt dolga; nem volt mit tennie, megint csak az ágyúiban bizott.

Az éjszaka mindazonáltal csendben folyt le. A svédek sáncaik megerősítésével voltak elfoglalva. A monostorbeliek pedig a golyók okozta hibákat javígtatták volna ki, de csodálkozva tapasztalták, hogy alig akadt dolguk. Kordecki atya meg is jegyezte:

— Lám, nem olyan félelmesek ám az ellenség ágyúi! Az isteni kegyelem megóv minket a veszedelem ellen!

Vasárnap délutánra várta Müller levelére a szent atyák végleges válaszát. A válasz ismét csak az volt, hogy Csesztohova nem Yaszna-Gora.

— A barátok gúnyt üznek belőlünk!

— Alighanem — szólt Horn, Krepicki kormányzója — és még hozzá ezalatt a pár nap alatt több embert veszítettünk el, mint bármely komoly csatában.

— Előre, a sáncokra! Tegnap nagyon fukarkodtunk a tüzzel, meg a golyóval! — szólt Müller.

A parancsot gyorsan követte a tett és a sáncokról csakhamar szürkés füst szállt a kolostor felé. A papok heves tüzeléssel válaszoltak. De az ellenséges ágyúk ezúttal jobban voltak elhelyezve és Yaszna-Gorára irtózatos tüzeső szakadt. A barátok éppen úgy, mint előtte való napon, most is zsolozsmákat énekeltek, a bástyákon harcolók erőt merítettek az énekből, mert hitük szerint ez biztosította őket, azért maradt ép a templom és a kolostor, a nagy tűz ezért nem diadalmaskodott rajtuk.

A svéd táborban egészen ellenkező hatást keltett az ének. Eleinte elképedve hallgatták, majd babonás félelem szállt az ostromlók szívébe:

— Hogyan lehet ez? — csodálkoztak a katonák. — Csak elég vasat és tüzet okádunk a putrijaikra, egy erős vár tönkre menne bele... és ők muzsikálnak... Mi lehet ebben a dologban?...

— Boszorkányság! — mondták mások.

— A golyónk visszapattan a falakról. A gránát visszacsuszik a tetőről! Ez boszorkányság! Ez nem visz jóra!

Még a tisztek is kénytelenek voltak elismerni, hogy az éneknek valami különös bűvös hatása van.

— Majd meglátjuk, hogy egy óra mulva még danolni fognak-e! — szólt Müller. — Mégegyszer annyi tüzet nekik!

Müller parancsát túlhajtott buzgalommal hajtották végre: többet lőttek, de rosszabbul és a golyózápór ártalmatlanul vonult el a monostor felett.

Egy óra mult el, majd kettő és az ének egyre szólt...

Müller hosszasan nézett Csesztochova felé, a körülállónak feltűnt, hogy a tábori messzelátó egyre jobban reszket kezében. Végre ingerülten fordult a tisztikar felé:

— A lövedékek nem ártanak semmit a templomnak! — és szavainál örült düh fogta el az agg harcost: a messzelátó darabokra törve hullott a földre. — Ez a muzsika megőrjít!

Ekkor vágatott hozzá Foszisz mérnök:

— Tábornok uram, nem aknázhajthatjuk alá a monostort! Nem tudok ásatni, csupa szikla a talaj!

Müller újabb káromkodásba tört ki; éppen akkor száguldott oda egy másik tiszt:

— Generális úr, tönkre tették a legnagyobb ágyúnkat! Hozzunk másikat Lgotából?

A tábornok feleletet sem adva, visszatért csapataihoz.

Éjszaka tovább folyt a bombázás; a kolostorbelieknek kedvezett a szerencse, az őrtűzek nyomán irtózatossá pusztítást vihettek véghez. Éjfél után havas eső kezdett esni, majd hideg, átható köd lepett el mindent.

Ezen a sűrű ködön át különös világításba került Yasznagora: hol eltűnt a semmiségbe, hol meg természetfölötti nagyságban látszott. Néha az ég megvilágosodott az épületek felett, ilyenkor a tornyok hirtelen fényben, villámláshoz hasonlóan tűntek elő, majd ismét sötét lett minden.

A katonák ismét babonás gyanakodással tekintettek fel a monostorra:

— Látod, ez a templom hol eltűnik, hol meg visszatér!...

— Én még különbet láttam! Az előbb, mikor azt a nagy ágyút oda irányítottuk, az egész erősség elkezdett mozogni, táncolni, mintha kötélén rángatták volna... — a katona ledobta kezéből az ágyúkotrót és folytatta. — Itt nem megyünk semmire. Soha a pénzükhöz nem is juthatunk... Brr! de kutyá hideg van! Van itt valahol egy kátrányos hordó, gyűjtsd meg csak, legalább a kezünket melengethetjük.

Az egyik katona meggyújtott egy szurkos fáklyát és lassan a kátrányos hordóba mártotta.

— Oltsátok el a tüzet! — kiáltott rájuk az egyik tiszt. Ebben a pillanatban egy gránát csapott le oda, robbanás, majd kiáltás hallatszott. És a tűz kialudt...

*

Reggel Müllernek a kihallgatásnál azt jelentették, hogy a klastrom láthatólag megrongálódott; a generális rögtön elrendelte, hogy folytassák a tüzelést.

— Majd csak kimerülnek! — szólta Hessze hercegéhez.

— Borzasztó puskaport fogyasztunk ám!

— Fogyasztanak ők is; elő kell hozni a legnagyobb ostromágyúkat, ha nem tudjuk őket kiperzselni, szét kell rombolni a monostort.

— Hiszi excellenciád, hogy a hadtestparancsnok helyben fogja hagyni ezt az ostromot?

— A hadtestparancsnok ismerte terveimet; ha itt hajótörést szenvedek, akkor ugyancsak rám hárít majd minden felelősséget. És tudom, őfelsége neki fog igazat adni.

— Ez a felelőség pedig súlyos lehet, ha igaznak bizonyul Szadovszki jóslata, aki azt állítja, hogy ezt az ágyúszót az egész országban meghallják a Balti-tengertől a Kárpátokig.

— Ebben az esetben huzassa a király nyársra Wrzeszovicot és küldje el haditervét áldozati ajándékként Yaszna-Gorába. Ő indítványozta ezt az ostromot.

Az egész nap úgy múlt el, mint az előbbiek: dörgés, füst és láng között. Este felé Kmicic felkereste Csarnieckit, aki egy ágyútalp mellett ülve, az olvasóját morzsolta:

— Hideg van — szólta, amint megpillantotta Kmicicet — a fejem nehéz ettől az örökös zenebonától... a fülem zúg!

— Azok odaát az igazak álmát alusszák. Meg lehetne lepni őket, akár a medvét odujában; Isten bizony, azt hiszem, a puskaropogás sem kelti fel ökelméket!

— Hej! — felelt Csarniecki felkapva a fejét. — Min jár az eszed?

— Zbarazra gondolok. Ott, mikor az ostromlottak kirohantak, nagy kárt tettek az ellenségben. Az élő Istenre! Rendezzünk egy kirohanást! Lemészárolhatjuk egy-kétkilenc emberét az ellenségnek és beszögezhetünk néhány ágyút!...

Csarniecki úr hamar talpon volt:

— Hogy ez nekem nem jutott eszembe!... De értesítenünk kell tervünkről Kordecki atyát.

A szentatya a szieradzi bíróval tanácskozott. Mikor lépteket hallott, felemelte fejét:

— Ki az? Ki van itt?

— Én vagyok, Csarniecki s Babinics van velem. Ez a Babinics nem fér a bőrébe és bolond vágya támadt átmenni az ellenséges táborba, hogy megkérdezze őket, vajjon holnap is így szándékoznak-e tüzelni?...

— Hogyan? Babinics itt akarja hagyni a monostort? — csodálkozott Kordecki atya.

— Velem együtt és még vagy tíz-húsz emberrel. A svédek úgy alusznak, mint a bunda, se tűz nem ég, sem őrségük nincs. Nagyon biznak a mi gyöngeségünkben!...

— Beszögezhetnök az ágyúikat! — tette hozzá lelkesen Kmicic.

— Engedjétek ide azt a Babinicset, hadd csókolom meg — szavalt a bíró — a jó Isten vezérelte ide ezt a fiatal lithván oroszlánt!

— Hány emberre lesz szükséged? — kérdezte Kmicic-től Kordecki atya.

— Nekem? — szólt András csodálkozva. — Én nem vagyok parancsnok és a vidéket sem ismerem úgy, mint Csarniecki; én csak a kardommal megyek. Vezesse Csarniecki az embereket és én velük megyek. Egyetlen kívánságom az, hogy Szoróka jöjjön velünk, mert az úgy tud vagdalkozni, ahogy akar...

Gyorsan kiválogatták az embereket, csendet parancsoltak nekik és hozzáláttak a kapú felnyitásához. Egy órai munkába került, amíg elhordták a köveket, torlaszokat. Azután lassan kisurrantak a keskeny nyíláson; mind el voltak látva karddal, pisztollyal, muskétával. Mikor kívül voltak, számba vették egymást. Csarniecki vezette a csapatot, Kmicic pedig bezárta. Mikor a síkon jártak, Csarniecki megállt. Néhány emberét egy Janics nevű öreg katona parancsnoksága alatt ott hagyta a sáncon kívül, rájuk parancsolt, hogy hasonfekve várakozzanak.

A sánctól megkerülve hátulról akarták megtámadni az alvó svédek és így a kolostor felé szorítva, Janics embereinek a torkába kergetni. Ezt a tervet ajánlotta Kmicic Csarnieckinek, amint mellette haladt. Úgy is cselekedtek. Sehol őrrrel nem találkoztak.

— Most pedig síri csend legyen! — mondta Csarniecki — itt vagyunk a sátrak közelében.

— Egyikben világosságot látok... biztosan a főbb rangú tisztek vannak még ébren...

Elhagyva egy sereg szekeret, amely tele volt golyóval, puskaporral, megmászták a sáncot. Így érkeztek a sátrakig, lövésre készen tartott fegyverrel.

Kmicic Csarnieckihez fordult:

— Először az ébren levőkkel végzek. Várjatok, amíg lövök. Mihelyt lövésem eldördül, vessétek magatokat a kutyákra!

A kaland sikere biztosnak látszott, Kmicic már arra sem gondolt, hogy csendesesen járjon; elhaladt néhány sátor előtt, egy szó sem hallatszott, senki sem kérdezte: «Ki vagy»?

Yaszna-Gora katonái figyelték Kmicic gyors lépéseit és a saját szívük verését. Mikor a kivilágított sátorhoz ért, hirtelen felemelte a függönyt és megállt: a kiáramló fény elvakította egy pillanatra...

Közönséges asztalon hat nagy karos gyertya-tartó állt; az asztal körül több tiszt görnyedt: valami tervet néztek. Aki középen ült annyira ráhajolt a tervre, hogy hosszú haja a fehér papirost seperte. Felemelte fejét és nyugodtan kérdezte:

— Ki van itt?

— Katona — felelte András.

A másik két tiszt szintén a bejárat felé nézett:

— Micsoda katona? Honnan? — kérdezte Foszisz, aki a sáncmunkákra szokott felügyelni.

— A klastromból — felelt Kmicic.

Foszisz hirtelen felállt és félkezével beárnyékolta szemét. Kmicic ott állt előttük, kihúzva magát, mozdulatlanul, kísértetiesen.

Foszisz fején átvillant a gondolat, hogy ez az idegen talán átszökött hozzájuk a monostorból, ismét kérdezte, de most ideges hangon:

— Mit akarsz?

— Ezt ni! — kiáltott Kmicic és mellbe lőtte pisztolyával.

Ugyanakkor iszonyú lárma és muskéták ropogása hallatszott a sáncokról; Foszisz meg volt halva, de a másik tiszt kardjával kezében Kmicicre ugrott; Kmicic karddal fogadta és a két szeme közé vágott: ez a vágás kettéhasította a tiszt homlokesontját. A harmadik tiszt földre vetette magát és ki

akart osonni a sátorból. Kmicic elérte azt is és rálépve, a földhöz szegezte kardjával a menekülőt.

Vad üvöltés hallatszott: «Ölj! Gyilkolj!»! és ebbe belevegült a meglepett svéd katonák ordítása. Örült ijedséggel rohantak elő a sátrakból. Nem sejtették, honnan jő a támadás és egyenesen beleszaladtak a yaszna-gora-i lengyel harcosok kardjába. Mások a sötétben saját társaikat vágták le. Voltak, akik fegyvertelenül, félig öltözötten jelentek meg és bambán bámultak, míg sorsuk őket is elérte. Egy kis csapat védekezni próbált, de a fejvesztettség közepette hiábavaló volt minden.

Mikor rájöttek, hogy hátulról jött a támadás, páni félelem fogta el őket. Azt hitték, hogy megérkezett a szövetséges lengyel sereg és mintegy oltalmat keresve, a kolostor felé rohantak; itt Janics fogadta őket katonáival és a monostorból szintén lövöldöztek rájuk.

Ezalatt a többi lengyel az ágyúkhöz férközött és hozzáláttak a beszögezéshez.

Horn, a bátor ezredes, össze akarta gyűjteni a gyalogság egy részét; kardját forgatva kiabált a sötétségben. A svédek ráismertek és kezdtek köréje seregleni. De üldözőik ott termettek a sötétben; egy nyíl erős süvöltése volt hallható és Horn ajkán örökre elhalt a szó; az emberek menekültek, Kmicic és Csarniecki a nyomukban.

Végre felhangzott a vészkiáltás a svéd táborban. Rögtön megszólaltak a Yaszna-Gora ágyúi és repült a svédek gránátja is, megvilágítva a hazatérő lengyelek útját.

Lihegve, véresen tartott a kolostor felé a kis csapat, mint valami farkasfalka, melyet a vadászok lakmározás közben leptek meg.

Félóra múlva elérték a Janics különítményét. A kiránduló társaság az ágyúk barátságos tüze mellett vonult vissza a monostorba. Kordecki atya számba vette embereit. Egyedül Janics hiányzott. Két embert küldtek keresésére; ezek csakhamar visszatértek holttestével. Kordecki hősként akarta eltemetni.

Müller, Szadovszki, Hessze hercege és Wrzeszovics, a többi főrangú tisztekkal egyetemben emberfeletti munkát végeztek, hogy rendet teremtsenek a szerteszéledt seregben. És ugyanekkor folyvást tüzeltek a monostorra.

Végre takarodni kezdett ez az utálatos éjszaka. A kolostor

és a tábor elhallgattak. A hajnal dereng a templom felett és a monostor tetejére lassankint rózsaszínű fátyol ereszkedik. Majd felbukkan a nap.

Ekkor Müller vezérkarával a megtámadott sáncokhoz lovagol. A kolostorból egészen jól látják őt, biztos célpont lett volna; az öreg generális semmitől sem tartott. Nem volt egyébre gondja, minthogy a kárt megszemlélje és a halottak számát megállapítsa. A halottak tömege akkora volt, hogy valósággal hekatombának tarthatták...

Müller most az ágyúkat vizsgálta: ott pihentek elcsendesülve a szörnyetegek, némelyik mellett ott feküdt a tűzer, egy dühös csapással valósággal ketté vágva.

Müller mindent nagy gonddal megvizsgált és erősen összeráncolta homlokát a látottak felett.

A csendet egyetlen tiszt sem merte megtörni.

Ez nemcsak mulasztás volt, hanem egyszersmind szégyen, mert hiszen maga Müller nevezte «ketrec»-nek ezt az erőiséget. Neki magának kilencezer embere volt, míg odaát kétszázan lehettek. Ő vérbeli katona és ellenfelei — barátok!

Szadovszki ijedt hangja zavarta fel gondolataiból:

— Tábornok úr! tábornok úr! Excellenciás uram! Nézze csak... a klastrom!...

Müller elképedve tekintett oda.

Az eget rózsaszínre festette a hajnal, a monostorra fehéres köd ült és természeti tünemény folytán a templom emelkedni látszott, majd olyan volt, mintha az égbolt és föld között lebegne.

— Ez a köd játéka! — kiáltott Müller.

— A köd a templomon van — mondta Szadovszki.

— Csodás dolog... Ez a templom ma tízszer akkora, mint tegnap volt... Teljesen olyan, mintha az égen lógna! — szólt Hessze hercege.

— Emelkedik! Megint emelkedik! — kiabáltak a katonák.

És csakugyan: a felhő, mely a sziklán ült, emelkedni kezdett és a templom, amely mintegy a felhőn állt, vele együtt szállott az ég felé és ott a felhőn fehér párába burkolódzott, majd egészen eltűnt.

Müller a tisztikarhoz fordult:

— Ez, uraim, úgy látszik, pápista-boszorkányság...

— Hallottam tegnap a katonáktól, — szólt Szadovszki — hogy soha sem fogjuk bevehetni ezt az elvárásolt várat!

— Mi lesz itt, uraim? — kérdezte Hessze hercege. — A ködben tünt el a templom, vagy csakugyan nem látjuk többé viszont?

Sokáig álltak ott némán, gondolatba mélyedve. Végre Müller megszólalt:

— A köd oszladozik.

Csakugyan szél támadt és szétkergette a párát. A szakadozott ködből lassan bontakoztak ki a monostor körvonalai; a nap kisütött és az erősség ott állt előttük csendesen, nyugodtan, mintha senki sem lagnék benne.

— Tábornok — szölt Hessze hercege nyomatékkal — kísértse meg excellenciád alkudozni velük! Véget kell már vetni a dolognak!

— És ha az alkudozással semmire sem megyek, akkor azt tanácsolná, hogy szüntessem be az ostromot?

A tisztikar hallgatott. Kis vártatva Szadovszki megszólalt:

— Excellenciád mindenkinél jobban tudja, hogy mi a teendő.

— Persze, hogy tudom — szölt gögösen Müller. — De átkozott legyen az a nap és az az óra, melyben idettem a lábamat és átkozott legyen, aki azt tanácsolta nekem (itt iszonyúan káromolta Wrzeszovicsot), hogy ostromoljam a monostort! De tudják meg az urak, hogy most már nem megyek el innen, amíg kő-kövön nem marad ezen az átkozott helyen!...

Beszédének többi része elveszett a yasznaorai harangok zúgásában, amelyek misére hívták a hiveket.

A tábornok ezután vezérkarával Csesztochova közeléből visszafelé tért, de még nem értek a főhadiszállásra, amikor fehér lovon egy staféta érkezett:

— Biztosan Wittemberg tábornagtól jön — szölt Müller, amint feltörte a pecsétet. Átfutotta a levelet, azután így szölt:

— Nem. Nem Pozenből való... Rossz hírek! Nagy-Lengyelországban felkelt a nemesség, a nép zászlajuk alá sereglik. A felkelés élén Zegocki Kristóf áll, aki arra vállalkozik, hogy megvédelmezi Csestochovát.

— Úgy-e megmondtam, hogy ezt az ágyúszót meghallják a Balti-tengertől a Kárpátokig — mormogta Szadovszki. — Ez a nép igen változékony. A tábornok úr még nem ismeri a lengyeleket, de lesz idő, hogy meg fogja őket ismerni!...

Igy beszélgettek maguk között.

★

A monostorban mise után nagy volt az örvendezés. Kikérdezték az éjjeli kaland hőseit, hogy volt, mint volt az az eset? Ezek persze nagyítva, túlozva elmeséltek mindent.

Az asszonyok Csarniecki Péter köré csoportosultak és «megmentőjüknek» meg «védelmezőjüknek» nevezték. De Csarniecki ellentmondott, főleg, mikor a kezét akarták megcsókolni. Kmicicre mutatott:

— Neki köszönjétek. A kezét ugyan ő sem hagyja megcsókolni, mert még nedves a vértől; de ha közületek a fiatalja számára adna csókot, azt hiszem, nem húzódoznék ettől!...

A fiatal menyecskék és leányok szemérmesen kihívó tekintetet vetettek András felé, csodálták a szép megjelenésű lovagot; de ő közönnyel tűrte a sok szép teremtés legyeskedését, mert őket látva, gondolata Olenkához szállt.

— Hej, de szép szál lovag — mondották maguk közt az asszonyok, mikor visszahúzódtak, látva, hogy mindez hiábavaló. — Meglátszik ám a lelkemen, hogy csak véres harcról álmodik és nem tudja, mi fán terem az édes szerelem!

XV. FEJEZET.

Müller, tisztjeinek kívánságához képest, újból megkezdte az alkudozást,

A monostorban csakhamar egy előkelő külsejű lengyel úr nyert bebocsáttatást; az ostromlottak szívesen fogadták, már csak tiszteletreméltó külsejénél fogva is. Abban biztak, hogy ez a követ nem fog tőlük megadást követelni, hanem lengyel létere inkább még bátorságot fog beléjük önteni. És legalább hallanak valami hírt. Nagy-Lengyelország felkeléséről és János-Kázmér királyról: igaz-e, amit ők csak úgy elvéte hallottak, hogy a tatár kán segítségére jön a trónjától megfosztott királynak.

Nagyon csalatkoztak. A jövevény hozott ugyan hírt, de borzalmas hírt; hírt, amely megfagyasztja a vért az erekben és megingatja a hitet:

— Nincs már reménységünk! — nyögte a követ. — Kénytelen-kelletlen engednünk kell a svédek királyának... Nem hallották, szent atyák, hogy Kázmér-János többre becsülte a drágaságot, meg a vidám mulatozást, kissé súlyos koronájánál és önként lemondott Gusztáv-Károly javára? Nem hajlan-

dók elhagyni Kázmér-Jánost? Nos, hát ő minden nagyobb lelkiismereti furdalás nélkül elhagyja önöket! Önök nem akarják megszegni esküjüket? Lám, ő megszegi! Önök készek meghalni érte, ő pedig egyáltalán nem törődik a népével. Most Gusztáv-Károly a mi kegyes urunk és királyunk. Vigyázzanak, nehogy haragját magukra vonják! És a szent Szűz is önök ellen fog fordulni, mert nem pártfogolhat olyan királyt, aki megtagadja trónját és nemzetét.

Halálos csend követte e szavakat. Hiszen mi lehetett borzasztóbb, mintha Kázmér-János elhagyja őket? Oly lehetetlennek, oly valószínűtlennek látszott a dolog... Pedig a tisztas öreg könnyes szemmel adta elő a dolgokat.

Egyszerre csak felállt Kordecki atya, mintha ihlet szállta volna meg:

— Amit ön Kázmér-Jánosról állít, az hazugság! A mi száműzött királyunk szívébe szállt a remény és soha sem működött igazabban, mint éppen most, a haza és a trón helyreállításán.

Az árulóról lehullott az álarc, a düh csak úgy dúlt benne:

— Honnan vették ezt a hírt? És honnan ez a biztonságuk?

— Honnan? — válaszolt Kordecki és karját a falon függő nagy kereszt felé tárta. — Menj, tedd ujjadat a keresztfán Szenvedőnek lábára és ismételd meg, amit az előbb mondtál...

Az áruló meggörnyedt, mintha vasszorítóba került volna. Kordecki atya pedig fenyegető és méltóságteljes hangon kezét folyton feltartva, unszolta:

— Ismételd!...

Mély csend. Végre a követ elfojtott hangja hallatszott.

— Én mosom kezem...

— Akár csak Pilátus! — mondta Kordecki atya.

Az áruló felkelt és kisetett.

Kmicic és Csarniecki a bástyákon voltak elfoglalva és így nem vettek részt a tanácskozásban. Mikor Zamoyszki hozzájuk ment, Péter megkérdezte tőle:

— Valami jó hírrel járt itt ez a követ? Olyan bizalmas pofa volt...

— Mentsen minket az Isten az ilyen arcoktól! — szolt Szeradz bírása — a kétségbeesés és a kisértés járt vele...

— Hát azért oly sietős az útja visszafelé! — mondta Csarniecki. — Nézzétek, urak, majdnem vágatva iparkodik a svédek tábora felé... Szívesen küldenék utána egy golyót...

— Helyes! — szolt Kmicic, rögtön égő kanócot ragadva kezébe és mielőtt Csarniecki, vagy Zamoyszki megakadályozhatták volna, az ágyú eldördült.

— Szent Isten! mit csináltál? Hiszen mint követ jött hozzánk!

— Rosszul cselekedtem — felelt Kmicic — mert elhibáztam; ott száguld tovább! — majd Zamoyszki felé fordult:

— Biró uram, esküszöm neked, hogy nem bírtam azt a kanócot visszatartani! Önmagától rátalált a helyére... Soha nem löttem volna svéd követre, de a lengyel hazaáruló láttára minden csepp vérem fellázad.

Napok teltek el. A tél hidegét mind jobban érezték; a föld megfagyott és így a sánc-építés igen nehezen ment. Az ostrom cseppet sem haladt előre. Tisztek, katonák egyre csak azt hajtogatták: Követet! Követet!

De Müller nem tágtíott.

Időközben a szent atyák két követet küldtek Müllerhez, akiknek megjelenése halvány reményt nyújtott arra, hogy a kolostorbeliek mégis meg fogják magukat adni. A tábornok majdnem keblére ölelte ezeket a jó hírnököket és oly enyhe feltételeket szabott, amelyekbe, úgy hitte, lehetetlen lesz bele nem egyezniök. A páterek, a barátokhoz illő alázattal köszönték meg és visszatértek a kolostorba. Müller reggeli nyolc órára tűzte ki a kapuk megnyitását. Nagy volt az öröm a svéd táborban. A katonák egészen a monostor bástyái alá merészkedtek és beszédbe elegyedtek az ostromlottakkal.

A kolostorbeliek kijelentették, hogy ily fontos dologban a perjelükkel kell értekezniök és egy napi haladékot kértek... Müller beleegyezett.

Másnap Müller, a tapasztalt tábornok szorongva várta, amint két barát fehér zászlóval kezében közeledett. Elöl Blesynszki Mátyás, kezében az irás Yaszna-Gora pecsétjével, utána Malachovszki Zakariás jött lehajtott fejjel és mellén keresztbe font karral. A tábornok barátságosan viszonzta a barátok alázatos köszönését; elvette az irást és gyorsan olvasáshoz látott. Egyszerre csak vérbe borúlt az arca. Nem tudott szólni, csak némán nyújtotta át a levelet Hessze bercegének, aki átfutva a levelet, az ezredesek felé fordult és nyugodtan mondta:

— A barátok kijelentik, hogy mindaddig nem tagadhat-

ják meg Kázmér-Jánost, amíg a primás Gusztáv-Károlyt királynak nem nyilvánítja.

Szadovszki gúnyosan nézett Müllerre, Wrzeszovics mérgeesen huzogatta szakállát és izgalmas moraj hangzott az egész környezeten végig.

Müller haragosan a térdére csapott:

— Hamar, ide az őrséggel!

Négy bozontos fickó jelent meg az ajtóban.

— Ragadjátok meg ezeket a csodabogarakat, beretváltjátok le őket és zárjátok el! Szadovszki úr, ön trombitaszóval jelentse a bástyákon lévőeknek, hogy ha csak egyetlen lövést tesznek még, felhúzatom a két barátot!

Blesynszki és Malachovszki atyát elhurcolták a gonosztevők és a katonaság alja közé dugták. Csendben maradtak, kezüket mellükön összefonva.

Ezalatt Yaszna-Gora falai alatt kihirdették trombitaharosság mellett Müller határozatát.

A monostorbeliek el voltak képedve.

Az ágyúk elhallgattak és rögtön összeült a tanács. És mikor egy óra leforgása után Müller oda küldte követét, megtudni, mit határoztak, azt válaszolták, hogy amíg a két barátot szabadon nem bocsátja, minden érintkezés lehetetlen.

Az egész svéd hadsereg nagy erőt érzett magában, hogy a két barátot ott tarthatta; új sáncokat hánytak, ágyúkat állítottak fel, sánckosarat készítettek.

A szemtelen katonaság a monostorig merészkedett és felkiabált a bástyára:

— Adjátok meg magatokat, különben a páterek lógni fognak!

Kordecki azt írta Müllernek, hogy ha a templom java úgy kívánja, ő feláldozza a két pap életét; a tábornoknak hatalmában áll őket halálra ítélni, de martiromságuk visszazáll Müller fejére és magára vonja az egész világ rosszalását, lelke pedig elkárhozik.

Kordecki lemondása a két papról aggodalmat keltett Müllerben. A papok egyikét, Blesynszkit, visszaküldte a monostorba, de előbb megeskette, hogy bármi lesz üzenetére a válasz, visszatér a táborba. Megbízta, hogy adja tudtára a papoknak: úgymint minden ellenállás hiábavaló, legokosabb, ha békésen meghódnak.

Mikor Blesynszki a kolostorban elvégezte mondókáját, hozzá tette:

— Nem sokat törődöm az életemmel, amikor a kolostor jóléte forog szóban és nyugodtan várom a tanács határozatát. Bármilyen lesz is az, pontosan tudtára adom az ellenségnek.

A válasz az volt, hogy a papok soha sem tudnának bízni olyan tábornok szavában, aki lecsukhatja a hozzá küldött sérthetetlen követeket.

Másnap Malachovszki atyát küldték a kolostorba; az szintén ugyanazzal a válasszal tért vissza.

A két barát elkészült a halálra.

Ez mind a főhadiszálláson ment végbe, az egész tisztakar jelenlétében; a papok sápadt arca kipirult, szemükben csodás fény égett és Malachovszki atya remegő hangon szólt:

— Ó, bár ma meghalhatnánk, mert hiszen Istenért és királyunkért áldoznók föl életünket!

Müller elvitette őket. A tisztek egymásra néztek, végre az egyik megszólalt:

— Hogyan küzdjünk ilyen fanatizmus ellen?

— Ilyen erős hitük csak az első keresztényeknek volt — szólt Hessze hercege, azután Wrzeszovicshoz fordult:

— Weyhard úr, szeretném tudni, hogy mi a nézete a két barát felől?

— Nem töröm miattuk a fejem. A tábornok úr már határozott sorsuk felett.

Most Szadovszki Müller elé lépett:

— Excellenciás uram, nem fogja végrehajtatni az ítéletet a két barát felett!...

— Mert...?

— Mert akkor vége az alkudozásainknak és bosszúból mindenre képesek az ilyen fanatikusok, akik az életükkel nem törődnek.

— Erős tűzérseget várok Wittembergből.

— Excellenciád nem fogja végrehajtatni az ítéletet! — ismételte Szadovszki — ők mint követek jöttek közénk és haláluk ránk zúdítaná az egész ország és minden udvar haragját.

— Elég!

Hessze hercege Szadovszkihoz fordult:

— Szadovszki uram, engedje meg, hogy megszorítsam a kezét. Ön valódi nemes és talpig becsületos ember!

— Mi az? — ordított Müller.

— Tábornok, én megjegyeztem, hogy Szadovszki úr talpig becsületes, azt hiszem ezzel nem vétek a fegyelem ellen.

Müller Hessze hercegének fágyosan gögös, de udvarias hangjára erőt vett magán és csendesebb hangon szólt:

— Holnap felhuzatjuk a barátokat!

— Ez nem tartozik rám — szólt Hessze hercege — de akkor jó lesz, ha egyszersmind lelöveti ezcellenciád azt a kétezer lengyelt, aki a csapataink között van, mert holnap majd ők nekünk rontanak!

Ezzel a herceg kiment.

Müller érezte, hogy nagyon elvetette a sulykot. De azért még sem vonta vissza parancsát és még aznap hozzáláttak a bitófák felállításához az egész Yaszna-Góra szeme láttára. A svéd katonák a fegyverszünet oltalma alatt a kolostor falaihoz nyomultak, némelyik fel is próbált mászni; közbe pedig csúfolták a bástyákon levőket.

A fegyverszünetnek ez a félig-meddig megsértése Kmicicet kihozta a sodrából. A legtömöttebb csoportba belelőtt az egyik ágyúval. Mintha csak jelt adott volna, bár parancs ellen volt, az összes yaszna-gorai ágyúk megszólaltak, hozzá a puskák és muskéták is.

A svédek megfutamodtak, a falak alatt csak holttestek maradtak.

Kmicic meg volt győződve, hogy ezzel a tüzeléssel megmentette a két pap életét, mert abból Müller megtudhatja, hogy ha megöli a papokat, a kolostor már csak ágyúszóval beszél hozzá. Igaza volt. Másnap a svéd tábornok meghívta ebédre a barátokat, azután visszaküldte a kolostorba.

Mikor visszatért a két pap, Kordecki sirt örömében; mindenki elámult, mikor a papok elmondták, hogy életben maradásukat csak a tegnapi ágyúzásnak köszönhetik. A házfőnök előhivatta Kmicicet:

— Tegnap haragudtam rád, féltem, hogy sietteted testvéreid kivégzését. De határozottan mondhatom, hogy téged a szent Szűz sugalmaz!

— Szent atyám, úgy-e nem alkuszunk többé? — szólt Kmicic megcsókolva Kordecki kezét. Alig mondta ki e szavakat, hallatszott a trombita és Müllernek újabb követe jelentkezett.

Kuklinovszki úr érkezett, egy svéd önkéntes csapat ezre-

dese. Ezrede semmirekellő csirkefogókból állt, akik csak a rablás kedvéért jelentkeztek katonáknak; legnagyobb részük luteránusokból és kálvinistákból toborzódott.

Kuklinovszki éppen ilyen alakoknak való parancsnok volt. Rettentő bátorsága mellett kegyetlen tudott lenni a végletekig. Lengyel divat szerint öltözködött, mert ezt találta a legkényelmesebbnek lóháton. Igen tekintélyes alaknak és a világ legjobb lovasának tartotta magát. Müller, aki maga is e fajta kalandor volt, természetesen igen sokra becsülte a lovagot és mindig szívesen látta őt asztalánál. Kuklinovszki biztosította Müllert, hogy röviden fog végezni a papokkal.

Mikor a kolostorba ért, Csarniecki után tudakozódott, akit már régebről ismert, de mivel Csarniecki éppen aludt, Kmiciceel került szembe. Hozzáértő tekintetet vetett Andrásra és elámult az ifjú harcratermett külsején:

— Az igazi katona rögtön felismeri a maga fajtáját — szólt, kezét sisakjához emelve. — Nem hittem, hogy a jámbor atyák közt ily nagyszabású tisztre akadjak... Lesz oly kegyes és megmondja nekem a nevét?

— Babinics vagyok, a lithván ezredek egykori ezredese. Most mint önkéntes szolgálom a szent Szűzet.

— Igy hát ön lithván? A híres harcosok földjéről való... Nem ismert ott egy bizonyos Kmicicet?

A kérdés oly váratlan volt, hogy András egy pillanatig némán bámult a jövevényre:

— Miért érdeklí ez önt?

— Mert ismeretlenül is szeretem őt. Úgy hasonlítunk egymáshoz, mint egyik tojás a másikhoz. Uraságod engedelmével, azt merem állítani, hogy két vérbeli katona van ebben az országban: én Lengyelországban és Kmicic Lithvániában... Mint egy pár galamb, úgy-e? Mondja csak, ismerte őt személyesen?

— Határozottan a halálodra dolgozol! — gondolta Kmicic; de eszébe jutott, hogy Kuklinovszki mint követ jött, így hát csak annyit mondott:

— Nem ismertem... de menjen már befelé, a tanács várja önt.

Ezt mondva feltárta az ajtót. Kuklinovszki belépett, de előbb még Kmicichez fordult:

— Igen boldog lennék, lovag uram, ha visszajövet ön kísérne ki és nem más.

— Majd itt bevárom — felelt Kmicic.

A tanácskozás elhúzódott. Már éjszakára járt az idő, mikor Kuklinovszki visszatért. András nem láthatta a sötétben az arcát, de heves lélekzetvétele után ítélve, az eredmény nem lehetett a lovag inyére; úgy látszott, küldetése nem sikerült.

A lovag szóltanul haladt András oldalán; Kmicic szeretett volna megtudni valamit és ravaszul fogott hozzá:

— A mi szent atyáink kissé nyakasak, és magunk között mondva, ezt rosszul teszik: világos, hogy nem állhatunk ellent századokon át.

Kuklinovszki megfogta András karját:

— Ön azt tartja, hogy helytelenül cselekednek? Bizony igaza van. Ezek a papocskák nem mennek semmire! Arról felelek. Nem tetszett nekik Kuklinovszki tanácsa? Jó. Majd megismerik a kardját!

— Tudja, uram, én nem igen törődöm a papokkal, inkább a szent hely az, amiért küzdök.

— Én bizalmasan megmondhatom, hogy az országban mindinkább nő a harci kedv és lázongnak a svédek ellen. Arról is beszélnek, hogy a tatár kán jön a felkelők segítségére. Müller mindazonáltal nem fog engedni. Igen nagyszabású ostromágyúkat várunk e napokban.

A folyosókon végig haladtak és a bejáratnál, a sötétben Kuklinovszki megfogta Kmicic kabátja ujját:

— Lovag úr, ön igen értelmesnek és éleseszűnek látszik. Mi az ördögöt keres itt a papok között, holott katonák között lenne a helye. Elvégre ön nem a papok szolgája. Jöjjön közénk... Hiszen a kis Kázmérkának már egy fél hive sem akad, egyedül Szapieha alkalmatlankodik még Radzivilnek.

Kmicic kíváncsi lett:

— Azt állítja, hogy Szapieha csakugyan alkalmatlankodik Radzivilnek?

— Meghiszem azt! Igen rosszul bánt el vele Podlachiában, most meg Tykocinban támadja. És a segítő svéd csapatok nem akarnak megérkezni!

— Hogyhogy?

— Úgy látszik, a svéd király nem bánna, ha Radzivil és Szapieha kissé fölfalnák egymást. Radzivilre sohasem számított, mint biztos szövetségesére. Ha Tykocin elesik, Radzivil el van veszve. Különben úgy hallom, igen asztmás.

— Úgy, hát Radzivilnek vége! Pedig ez az ember hatalmát egyenlőnek tartotta a királyok hatalmával!...

— Hatalmasok voltak... De csak voltak!...

— Kifürkészhetetlenek az Isten útjai!

— Hja, a harci szerencse változékony. De ki törődik ezzel? Nem tartozik ránk. Gondolkozzék ajánlatom felett! Lovagi szavamat adom, hogy őszintén beszélek. Az ajtó küszöbén állunk, nem vagyok többé követ, csak egyszerű magánember. Hagyja a pokolba ezt a klastromot!

— Úgy beszél most, mint magánember?

— Természetesen.

— Én is úgy válaszolhatok, mint magánember?

— Kérem, tegye ön azt.

— Úgy hát hallgasson rám, Kuklinovszki úr! — Kmicie a banditához hajolt és erősen a szeme közé nézett. — Ön egy közönséges ronda kapcabetyár, azonkívül egy ostoba barom, alávalóbb a disznónál!... Eleget mondtam? Vagy azt várja, hogy arcul köpjem?

Kuklinovszki annyira meg volt lepődve, hogy egy percig szóhoz sem jutott.

— Mi?... Ugyan?... Jól hallok?

— Még sem hallottál eleget, ocsmány dög?!... Vagy igazán azt várod, hogy leköpjelek?

Kuklinovszkinak megvillant a kardja, de Kmicie megragadta a kezét, kicsavarta belőle a kardot és kettétörte, kétfelől megpofozta, megfordította és jókorát rúgva rajta, utána kiáltott

— Ez pedig csak a magánembernek szólt és nem a követnek!

Kuklinovszki lefelé a lépcsőn és kifelé a kapun úgy repült, mint a jól dobott labda; András pedig visszatért a refektóriumba. Kordecki várt rá és megkérdezte?

— Mit csináltál oly sokáig Kuklinovszkival?

— Bizalmaskodtunk egy keveset.

— És mit mondott ő neked?

— Hogy amit a tatár kánról hallottunk, igaz.

— Hála legyen a jó Istennek, aki a pogányok szívét meglágyítja úgy, hogy az ellenségből jóbarát lesz!

— Azt is mondtá, hogy Nagy-Lengyelország mozog.

— Dicsértessék az Úr neve!

— ...Hogy a rendes katonaság nem nagy buzgalommal szolgálja a svédeket és Poláchiában Vitebszk palatinusa megverte Radzivillet.

— Dicsőség az Istennek! Egyebet nem mondott?

— Dehogyan. Kuklinovszki azt tanácsolta nekem, hogy pártoljak át a svédekhez.

— Erre el voltam készülve. Mit feleltél?

— Látja, édes szent atyám, ő így szólt: «Én most félreteszem követi voltomat, amely megszűnik, ha átlépek a küszöböt és mint magánember szólok önhöz.»... Hogy egészen nyugodt legyek, megkérdeztem, hogy én is mint magánember válaszolhatok-e ajánlatára. Ő így felelt: «Kérem, tegye ön azt...» Erre...

— Erre?...

— Erre felpofoztam, hátbarúgtam és leröpítettem a lépcsőn.

— Az Atya, Fiú és Szentlélek Istennek nevére!...

— Ne haragudjék, atyám!... Higyje el, szörnyen diplomatikusan jártam el. El nem meséli ezt senki emberfiának soha!

A szent atya pár percig hallgatott.

— Csak azt fájlalom, hogy újabb ellenséget szerezte magadnak... Kuklinovszki veszedelmes ember:

— Mi az? Eggyel több, vagy kevesebb!... Egyre megy — szólt Kmicic, majd Kordecki füléhez hajolt és súgta!

— Boguszasz herceg!... az már ellenség!... de egy Kuklinovszki!... Szent atyám, ön tréfál...

XVI. FEJEZET.

Most a kegyetlen Wittemberg vette át a szót. Ráírt a papokra, hogy adják meg magukat Müllernek, mert különben keserűen megbánják.

A papok jónak látták húzni-halasztani a dolgot és ismét megkezdődtek az olykor ágyúzással félbeszakított alkudozások.

Végre Müller azt üzenté a papoknak, hogy az egyetlen mód, mellyel a kalóztól és zsványoktól megőrizheti a szent hajlékot, az, ha rá és katonáira bizzák magukat. De Kordecki atya megfelelt, kijelentve, hogy ha katonái olyan előkelő és hatalmas ellenséggel szemben, mint Müller, helyt állottak, majd csak megvédik egyéb veszedelemtől is.

Végre elfogyott a svédek türelme s Müller, bármilyen nehézfejű volt, kezdte átlátni a szent atyák szándékát. Kü-

lönben Szadovszki megmagyarázta neki világosan a dolgok állását, hogy tudniillik itt nemcsak erről a sziklafészekről és a benne felhalmozott drágaságokról van szó, hanem az egész ország forog kockán és ez a pap megértette hivatását és mint próféta megvilágosította az utat, amelyen minden jó hazafinak haladnia kell. Az ő erős hangját meg kellett hallaniok keleten, nyugaton, északon és délen! Istenhez emelkedett szívvel, akár halálával, akár diadalával fel akarta kelteni az alvókat, világot óhajtott gyujtani az éjszakában.

Az öreg generális megriadt, mikor a dolgoknak ilyen állását felfogta. Wittemberg pedig éppen akkor izent, hogy küld hat darab nagyszabású ostromágyút azok közül, amelyeket már Krakó bevételénél kipróbáltak.

— Ejh, hogy vinné a dolgot az ördög — gondolta Müller — ilyen ágyúkkal mégis csak tönkreteszem azokat azátkozott falakat.

Addig, míg a híres ágyúk megérkeznek, szakadatlanul tüzeltetett a kolostorra a régi, kis ágyúkból; de a monostorbeliek mind jobban és jobban védekeztek és tűzérésük oly mesés volt, hogy minden lövésüket biztosra vehették.

A svéd katonák pedig ezt határozottan boszorkányság számba vették. A tisztek hiába beszéltek nekik és intették őket kitartásra, a felelet mindig ugyanaz maradt: «Felsőbb hatalom ellen tehetetlenek vagyunk!»

Egy reggelen a katonák egész határozottan állították, hogy egy női alakot, világoskék paláttal a vállán, láttak a templom és a kolostor fölött megjelenni és azután arccal a földre borulni. Hiába magyarázta nekik Müller, hogy ez nem lehetett egyéb a köd és füst játékánál, hiába fenyegette és büntette őket; senkisem hallgatott rá s ez annyira ment, hogy végre őt szintén elfogta a babonás félelem.

Ismét követ érkezett a monostorba, Szadovszki úr képében, aki Kávába való lengyel volt és a svédek erővel vitték el magukkal. Az arca őszinte volt és a tekintete nyílt, de a szent atyák már annyit csalódtak, hogy igen hidegen fogadták. Az újonnan érkezettre ez csöppet sem hatott zavarólag:

— Dicsértessék az Úr Jézus! — szólt.

— Mindörökké, amen! — válaszolt karban a hallgatóság és Kordecki atya hozzátette:

— És áldottak, akik őt szolgálják!

— Én is őt szolgálom — felelt Szadovszki — és

hívebben, mint Müllert, amint rögtön látni fogják. Ehe! ehe! ehe!... Engedjék meg, tisztelendő atyák, hogy krákok-jak, mert ki kell, hogy köpjem a szégyent, amely bennem van. Müller... ehe... ehe...! azért küldött, hogy adják meg magukat! Én elfogadtam a követi tisztet, hogy önöknek ezt adhasam tudtukra: védekezzenek, amennyire csak bírnak, ne gondoljanak a megadásra, a svédek már kezdenek alább-hagyni a hengegésükkel és rövid időn elviszi őket az ördög!

A szieradzi bíró önkéntelenül felkiáltott:

— Istenemre, ez derék ember! — és sietett a kezét biztatólag megrázogatni.

— Megkértem Müllert, hogy engemet küldjön ma ide alkudozni; de csak azért jöttem, hogy néhány hírt tudomásukra hozzak. Olyan jó híreket, hogy egy lélekzetvétellel szeretném elmondani valamennyit... Az ország, felbuzdulva az önök útmutatásán, végre megmozdult és a svédek ellen fordult. Támadják az országrablókat Nagy-Lengyelországban és Mazoviában. Néhány vidéken alaposan helyben is hagyták őket. A nemesség fölkelt, a parasztok összeállnak és ha valahol eleven svédre akadnak, beléje fojtják a lelkét. Ez történik most az országban: végre erre szintén rájöttünk!... És ki volt mindennek a megindítója? Önök!...

— Angyal! Angyal szól hozzánk — kiáltottak a papok, kezüket ég felé emelve.

— Hallgassák meg a folytatást! A tatár kán megemlékezett arról, hogy a mi királyunk, Kázmér-János, mennyi jót tett vele és segítségére jön. Már itt van az országban és a kozákokat, akik ellentálltak neki, pozdorjává törte.

— Istenem! Szent Istenem! — ismételték a hallgatók.

Szladkovszki uram lelkesen beszélt, kezét emelgette és gyorsan kiáltozva folytatta:

— Ez még mind semmi! Kázmér király sereget gyűjt és visszatér az országba! Potocki és Lanckoronszki hetman urak csak erre várnak, hogy azután hadseregüket ők is a svédek ellen fordítsák; addig Szapieha úr zászlaja alatt küzdenek. A svédek már elfogta a rémület; az egész ország lángba borult, harci kürt harsog végig a hazán és aki fegyverfogható ember, az fegyvert ragad!...

A papok és nemes urak sírtak, térdre hűltek. De olyanok is akadtak, akik hitetlenül rázták a fejüket: «Lehetetlen, lehetetlen!»

Ekkor Szadovszki úr a nagy feszülethez lépett és így szólt:

— Kezemet a keresztfán Szenvedő lábára teszem és eszküszöm, hogy mindaz, amit mondtam, tiszta igazság. Tart-sák magukat, szent atyáim! Mert ettől függ az ország üdvös-sége! Krakóból most óriás ostromágyúkat hozattak; van ezek között egy rettenetes bestia... Iszonyú lesz az ostrom! De ez az ő utolsó erőlködésük. Viseljék még el, mert ezután jön az üdvözülés.

A derék nemes úr könnyekbe tört ki. Mindenki sírt, Kordecki atya meg odalépett Szadovszkihoz és karjába zárta őt... Hosszasan maradtak így. Majd Kordecki atya így szólt:

— A kápolnába, testvéreim!

Meggyújtották a viaszgyertyákat, mert beesteledett; félre-vonták a függönyt a csodaképről és Kordecki a szűz Mária oltára elé térdelt. Mindenki térdre borúlt és sok vörösre sírt szem boldogan mosolygott a kép felé. Kordecki atya meg-kezdte:

— Hozzád járulunk, Istennek szent Anyja!...

De a szó elhalt ajkán; a sok elszenvedett fájdalom, a visszafojtott kétségek mind összegyűltek benne és háborogtak belsejében; a váratlan reménység megtörte ezt az igazi hőst, aki vállán viselte az egész ország sorsát; mint gyenge gyer-mek roskadt a földre:

— Ó Mária, Mária, Mária!

És vele együtt sírtak mindnyájan; a Szűzanya képe pedig onnan felülről tündöklő mosolyával ragyogta be vala-mennyiöket.

★

Harmadnap zimankós, sötét éjszaka volt. A tüzelés szü-netelt. A svéd táborból járás-kelés volt hallható. Nyerítés, kerekcsikorgása jutott el a kolostorbeliek füléhez. A kato-náknak nem volt nehéz kitalálniok, hogy az ágyúk megérkeztek. Hajnaltájt eloszlott a sűrű köd és láthatóvá lett a svédek éjjeli munkája. Új sáncokat emeltek, oly magasakat, hogy szinte egy magasságúaknak látszottak a várfalakkal. A sáncokon ásító lőréséből óriási ágyúcsövek bámultak rájuk és mögöttük katonák hemzsegték.

A reggeli mise alig ért véget, rettentő durranás reszket-tette meg a levegőt; a kolostor ablakai csak úgy rezegtek belé; egynéhány ki is törött; a templom maga megtelt füst-

tel. A félelmes ágyúk megszólaltak s egy perc multával mindenki a bástyákon termett. A kis ágyúk is működtek és a monostort elborította a gránátéső, a bombazuhatag és a süvítő röppentyúk sokasága. A belső épületek repedezni kezdtek.

Nemsokára sebesültek jajgatása volt hallható. Dél felé abbahagyták a tüzelést. Követ jelentkezett a monostor előtt. Müller kérdezte, hogy nem elégelték-e még meg a szent atyák a szórakozást és nem adnák-e inkább meg magukat?...

Kordecki azt felelte, hogy majd másnap felel a kérdésre. Erre a svédek a tüzelést még dühösebben folytatták.

Este felé egy váratlanul közbejött eset miatt föl kellett függeszteni az ostromot.

Az egyik tűzért, aki valamelyik nagy ágyú mellé volt rendelve, abban a pillanatban, mikor odatartotta az ágyú gyújtólukához az égő kanócot, a kolostorból mellbe lőtték. A golyó nem ölte meg, de vagy húsz lépéssel odébb lódította. A tűzér az égő kanóccal kezében egy nagy nyitott puskaporos szekérre esett, amely tele volt puskaporral. Óriás robbanás következett: a sáncokat elborította a sűrű füst és mikor a füst eloszlott, kiderült, hogy öt tűzér halálát lelte és az ágyú kerekei tönkrementek.

Nagy zavar támadt a tűzérek között. A sáncokon azonnal el kellett oltani a tüzet és mivel ismét nagy köd ereszkedett le, abba kellett hagyni a lövöldözést.

Másnap vasárnapra virradtak. A svéd táborban luteránus papok isteni tiszteletet tartottak. Müller ismét megkérdezte a barátokat, nem hagyják-e abba a védekezést? Kordecki azt válaszolta, hogy Yaszna-Gora csak most kezd igazán belejönni a dologba.

A monostorban megvizsgálták az ellenség által okozott károkat; azok bizony súlyosak voltak. A svéd ágyúk közt volt egy feltűnően óriási, mely dél felől tátongott a klastromra. Ez az ágyúóriás igen veszedelmesnek bizonyult: annyira átluggatta a falakat, hogy a kolostorbeliek becslése szerint, ha a tüzelés még két napig tart, nem lesznek többé képesek a réseket betömni.

Hétfőn újra megindult az ostrom. Az öreg ágyú mindinkább megrongálta a falakat. Ez éjjel olyan rés támadt a baloldali falon, hogy Müller előkészületeket tett a szuronyrohamra.

Virradatkor Csarniecki észrevette, hogy a félelmetes bestiát közelebb vonszolják a kolostorhoz. De ez nem igen sikerült, mert a kolostorból sorra lelövöldözték az ágyúval bibelődő embereket.

A következő napok oly ködösek voltak, hogy az ostromlónak ismét szünetet kellett tartaniok. Az ostrommunkálatok már egészen a külső bástyáig értek. Este felé, mikor a perjel rendes vizsgálati körútját végezte a falakon, Csarniecki odalépett és félre vonva őt, halk hangon így szólt:

— Rosszul állunk, szent atyám! Falaink legföljebb még egy napig bírják ki az ostromot.

— Talán a köd még eltart egy pár napig és ezalatt helyrehozhatjuk a károkat — szólt Kordecki.

— Reméljük a legjobbat! De talán jobb lenne megint egy kirohanást rendezni? Inkább veszítsünk el néhány embert, de szögezzük be azt az átkozott ágyúszörnyeteget.

A ködből egy alak bontakozott ki és Kmicic lépett a beszélgetőkhez:

— Azt nézem, hogy kik beszélgetnek itt? Két lépésre sem lehet látni ettől a ködtől! Jó estét, tisztelendő atyám! Miről folyik a szó?

— Arról az öreg ágyúról beszélünk — mondta Csarniecki úr. — Nézetem szerint jó lenne, ha kirohanást intéznének ellene.

— Mióta ez a szörnyeteg rongálja falainkat — szólt Kmicic — egyre azon jár az eszem, hogyan lehetne ártalmatlanná tenni? És van már egy ötletem... Kirohanással nem érnénk el semmit.. Jöjjenek csak valahová, ahol zavartalanul beszélhetünk, elmondom tervemet.

— Helyes, jöjjetek! — szólt a perjel.

Nemsokára a perjel egyszerű cellájában, egy fenyőfaasztal körül ültek mindahárman.

— Kirohanással semmit sem érünk el, mert észrevennének és visszavernének bennünket. *Egy* embernek kell megtenni azt, ami szükséges.

— Hogyan? — kérdezte Csarniecki.

— Valakinek egyedül le kell mennie és puskaporral fel kell robbantania azt a szörnyeteget. Ez a köd igen kedvező lenne... Svéd egyenruhánk van elég...

— Az Isten szent nevére! De hát mit kívánsz, mit csináljon ott valaki egyedül?

— Nem lesz egyéb dolga, minthogy az ágyú torkát jól megtölti puskaporral, abból kilógat egy szál gyújtószinórt, amelyet azután lánggra lobbant. A puskaapor felrobban és az ágyú a poklok minden ördögéé lesz... akarom mondani: szét-roncsolódik.

— Ej! fiatal barátom, hogy gondolod ezt? Hiszen elég puskaport tesznek bele abba az ágyúba nap-nap után és mégsem robban széjjel! — jegyezte meg Kordecki atya.

Kmicic elnevette magát, majd lehajolt és csókot nyomott a perjel csuhájának ujjára:

— Szent atyám, kegyelmed hős, nagyszívű férfiú és szent...

— Ugyan hagyd el!... — szólt közbe Kordecki.

— És szent — ismételte Kmicic — de a tüzérségről halvány sejtelve sincs. Nagy különbség ám, hogy elől gyújtjuk-e a tüzet az ágyúba, vagy hátulról! Mikor hátulról gyújtják meg, a felrobbanó puskaapor kilövi a golyót; de ha jól betömik az ágyút és a toroka eldugul, azután úgy gyújtják fel elülről, nincs az az ágyú, amely ezt kiállja! Kérdezze csak meg Csarnieckitől, hogy ha a muskéta csöve hóval telik meg, nem veti-e szét a csövet, mikor elsütik?

— Igaz biz az — hagyta helyben Csarniecki.

— De ki fog erre vállalkozni?

— Egy semmirekellő alak, aki azonban elszánt és vakmerő — szólt András — Babinicsnek hívják.

— Te, fiam? — kiáltott fel Kordecki.

— Ime, egy valódi hős! A harcosok harcosa! Nincs több ilyen a föld hátán, ezt oly igazán mondom, mint ahogy egy Isten van fölöttünk az égben! — lelkesült Csarniecki és átkarolta Kmicic nyakát. — Hadd csókoljalak meg, már csak ezért az eszméért is!...

— Találj ki valami mást, kérlek és ne csókolódzál — szólt Kmicic nevetve. — Mondhatom, hogy egészen jól fog ez az ügy sikerülni! Németül úgy beszélek, akár valami dantzig-i kereskedő, azután meg svéd ruhába bujom: senkisé fog fölismerni!

— Ha csak a saját dicsőségedért cselekednél, nem engedném meg ezt a veszedelmes kalandot! De cselekedeted a szent Szűz dicsőségére fog szolgálni és megmentője lesz e szent hajléknak... egyszersmind példaadás az egész országnak! Szívem fáj érted, de mégis azt mondom: menj! és Isten kegyelme kísérjen utadon!

— Akkor azonnal megyek és megteszem az előkészületeket — szólt vigan András. És úgy is tett.

Két óra múlva, mikor már késő éjszaka lett, Kmicic megkopogtatta Kordecki atya ajtaját. Csarniecki a házfőnökkel együtt ő rá várt és mégis alig ismerték meg Andrást. A bajuszát szörnyen felborzolta, a sipkáját szemére húzta, tetőtől talpig olyan volt, mint valami előkelő svéd tiszta.

— Istenemre — szólt Csarniecki — ahogy megpillantottalak, önkéntelenül a kardomhoz nyúltam.

— Na, tartsd ide a gyertyát, mutatok valamit! — szólt Kmicic és az asztalra helyezett egy hengeralakú zacskót, amely kátrányos vászonból készült és akkora lehetett, mint egy jókora csizmaszár; ebbe töltötte a puskaport. Egyik végéből hosszú gyújtózsínór lógott, kátrányos kanóccal a végén.

— Hej, ha a szörnyeteg szájába teszem ezt a pilulát és meggyújtom a zsineget, úgy szétveti a hasát az öregnek, hogy még!

— Magát Lucifert is levegőbe röpítené — kiáltott Csarniecki és csak akkor jutott eszébe, hogy tisztátalan nevet ejtett ki a szent falak között.

— És mivel gyújtod meg a zsineget? — kérdezte Kordecki atya.

— Ebben rejlik a kaland veszedelmessége, mert tüzet kell csiholnom. De a kovám igen jó, van hozzá száraz taplóm és fejedelmi acélom. Mire észreveszik, már késő lesz, nem érhetik el a zsineget, mert nem lesznek bolondok, hogy odatartsák az orrukat! Valószínű, hogy inkább majd utánam erednek, én pedig nem futhatok egyenesen Yaszna-Gora felé...

— Miért? — kérdezte a szent atya.

— Mert megölne a robbanás. Mihelyt meggyújtottam a kanócot, iparkodnom kell, hogy minél messzebbre kerüljek az ágyútól; a sáncok mentén fogok szökni, vagy száz lépésnyire az ágyútól hasra fekszem a töltés mögé és csak a robbanás után indulhatok a kolostor felé.

— Istenem, Istenem! Rengeteg veszedelmet látok! — jajgatott Kordecki atya.

— Atyám, én oly biztosra veszem a visszatérésemet, hogy a legkisebb nyugtalanság nélkül veszek búcsut. Minden jót kívánok kegyelmeteknek!... Imádkozzanak értem!... Most pedig kísérjenek az ajtóig.

— Hogyan? Hát azonnal indulni akarsz? — kérdezte Csarniecki.

— Arra várjak talán, míg hajnalodik, vagy amíg felszáll a köd?... Szeretem ám a fejemet!

Mindazonáltal ezen az éjszakán nem lett semmi a kalandból, mert mikor a kapuhoz értek, virradni kezdett és az öreg ágyú felől gyanús zaj hallatszott.

Másnap az ostromlottak észrevették, hogy az öreg ágyút más helyre tolták. Kmicic iszonyú hosszúnak találta a napot. Végre beköszöntött az est és a köd sűrűbb volt, mint valaha. Andrásnak bolondos jó kedve támadt; éjféltajt megjelent Csarnieckinél, karján robbantó zsákjával, svéd egyenruhában:

— Megyek!

— Várj, hadd értesítsem a perjelt — szólt Csarniecki, átölelve Kmicicet.

Azonban alig indult el és tett Kordecki cellája felé vagy harminc lépést, találkozott a szent atyával:

— Babinics készen van. Csak tisztelendő atyámra vár, hogy búcsút vehessen.

Egy perc sem telt el és ott voltak azon a helyen, ahol Csarniecki elvált Kmicictől. De Kmicicnek már se hire, se hamva nem volt.

— Elment? — szólt Kordecki atya és elgondolkozott.

— Elment — ismételte Csarniecki.

— Ejnye, de bánom — szólt Kordecki — ezt a kis amulettet pedig az ő nyakára hoztam.

Elhallgattak. Mélységes csend honolt körülöttük: az éjszaka nagyon elsötétedett és így alkalmatlan a harcra. Egyszerre Csarniecki suttogni kezd:

— Istenemre, még csak a lépéseit sem iparkodik lelezni... Hallja kegyelmed, lépése alatt, hogy ropog a hó?...

— Szentséges Szűz, ne hagyd el hű szolgádat!

Figyelmesen hallgatóztak egészen addig, míg Kmicic lépte elhangzottak a havon.

— Micsoda életkedv van ebben a fiatal emberben! Úgy ment el, mintha korcsmába indulna egy pohár italra!

A pap keresztet vetett. Csakhamar egy harmadik csatlakozott a beszélgetőkhöz; a szieradzi bíró azt kérdezte:

— Mi történt?

— Babinics önként arra vállalkozott, hogy azt a bizonyos ágyút a levegőbe röpíti és már eltávozott.

— Hogyan?... Mit beszél?

— Magához vett egy csomag puskaport, gyújtózsineget és kovát, aztán elsietett.

Zamoyszki a keze közé fogta a fejét:

— Jézus Máriám! Jézus Máriám!... Egyedül?

— Egészen egyedül.

— És ki engedte el őt?... De hisz ez lehetetlen!

— Én. Isten segedelmével semmi sem lehetetlen, még az ő szerencsés visszatérése sem! Imádkozzunk!

Mindhárman térdreborultak és így imádkozásban telt el egy hosszú, századoknak tetsző óra.

— Úgy látszik, semmi sem lesz már a dologból!... — sóhajtott megkönnyebbülten Péter.

Egyszerre csak a messzeségből óriási tűzoszlopot pillantottak meg, majd irtóztató robbanás zaja reszkettette meg a kolostor és templom falait, oly erős, mintha az ég minden mennyköve szakadt volna rájuk.

— A levegőbe röpítette! Levegőbe röpítette! — kiáltott Csarniecki.

Újabb robbanások követték szavait. A pap térdre vetette magát és ég felé tárta karját:

— Fájdalmas szűz Anyánk, hozd őt épen vissza hozzánk!

A katonák mitsem sejtettek és a dörrenés zajára előrohantak a barátokkal együtt. Még az asszonyok is ijedt arccal futottak a bástyára. Kérdések és feleletek hangzottak mindenfelé:

— Mi történt?

— Támadás?

— Levegőbe repült a híres svéd ágyú! — kiáltotta az egyik tüzér.

— Csoda! Csoda!

— Hol van Kordecki atya?

— A falon imádkozik!

— Babinics robbantotta fel a szörnyeteget! — kiáltotta Csarniecki.

— Babinics! Éljen Babinics! Dicsőség a szent Szűznek! Már többet nem árthat nekünk az ellenség,

Ugyanekkor zavaros lárma hallatszott a svéd tábor felől. Minden őrtűz kigyulladt, a tábori világítás mellett szanaszét futkosó svéd csapatokat lehetett látni. A kürtök folyton szóltak, a dobok peregtek!

Kordecki még mindig a bástyán térdelt.

Végre az éjszaka tünekezni kezdett, a hajnal halvány fénye derengett; de Babinics nem tért vissza a monostorba.

XVII. FEJEZET.

— Mi történt Andrással?

Mikor elhagyta a monostort, egy ideig erős léptekkel haladt előre. A sáncok lábánál megállt és hallgatózott: teljes csend volt körülötte, olyannyira, hogy sokalta ezt a nagy csendet, mert lépésének csikorgása a havon messze elhallatszott. Amint a falaktól távolodott, nagyon vigyázott arra, hogy tájékozódhassék. Kihúzta kardját és botnak használta, mert félt, hogy megcsúszik, elesik a hóba és féltett zsákja átnedvesedik.

— Vajjon van-e ör egyáltalán a világon?... Alig hogy így gondolkozott magában, felhangzott: «Ki vagy?» András megállt, mintha lába gyökeret vert volna, szive dobogását elfojtva hallgatott.

— Jó barát! — felelt egy másik hang.

— Mi a jelszó?

— Upszala.

— És a jelhang?

— Korona.

Kmicic módnélkül örvendezett, hogy a véletlen így kezébe játszotta a jelszót és jelhangot; ezzel nagyon megkönnyebbült feladata. Emellett meg a köd teljesen eltakarta, lépteinek nesztét pedig elnyelte a tábor lármája.

Egy csapat katona mögött haladt a sánc bejárata felé, ott a katonák oldalt kanyarodtak, ő pedig elrejtőzött a sánc árkában.

A sötétség enyhült, András hálát adott az Égnek, mert így legalább majd megláthatja az óhajtott ágyút. Felnézett és látta, hogy éppen feje fölött van a töltés; a sáncosarokat egészen jól megkülönböztethette. Több ágyú volt itt felállítva: csöveiket pontosan látta. Lassan haladt előre az árokban, míg egyszer csak fölfedezte az ő öreg ágyúját.

A sánc felől nesz hallatszott, a tüzerek őrt állottak az ágyúk mellett. Szerencséje volt abban, hogy hallani ugyan hallhatták, de látni nem láthatta senki. Azon tünődött, hogy

fel tud-e kapaszkodni az ágyú csövét. Szerencsére az árok partja nem volt túlságosan meredek. Felkapaszkodott. Negyed-órai mászkálás után elérte az ágyú csövét. És nem telt bele egy perc, a puskaporral telt kátrányos zacskót belenyomta az ágyú csövébe.

— Látod, édes kis kutyuskám — mormogta magában, amint betömte a csövet — hoztam neked egy kis kolbászt. De vigyázz ám, meg ne pukkadj tőle!...

Így szólva, visszamászott az árokba. A zsineg végét, mely a puskaporos zsákról lógott, kezében tartotta. De most jött a neheze; tüzet kellett gyújtania. Kmicic csiholni kezdett. Erre rögtön valaki németül leszólt hozzá:

— Ki van az árokban?

— Én vagyok: a Jancsi! — felelt habozás nélkül Kmicic. — A puskavesszőmet az árokba vitte az ördög, vilá-gosságot kell csinálnom, kogy ráakadjak; azért csiholok tüzet.

— Jól van — felelt a tűzér — szerencse, hogy nem lövünk most, mert maga az ágyú szele elég lenne arra, hogy lekapja a fejedet.

— Ha, ha! — gondolta Kmicic — nemsokára az öreg ágyú, meg a te fejed fog repülni!

És ebben a percben lángot vetett a megkátrányozott zsineg.

Elérkezett a menekülés pillanata. Kmicic eliramorodott az árok hosszában. De alig volt húsz lépésnyire, a kíváncsi-ság felülkeredett benne:

— Valahogy el ne aludjék az a zsineg... nagyon ned-ves a levegő... — Megállt; hátratekintett és látta, hogy a zsineg már jóval magasabban szikrázik, mint ahol ő meg-gyújtotta.

— Ej, a fenébe, talán nagyon közel állok? — szólt magában.

Újból futásnak eredt. Kőbe botlott és elesett; ekkor tör-történt az óriás robbanás; megremegett tőle a föld; fa- és vasdarabok, faltörmelék, jégdarabkák repültek el Kmicic feje fölött, azután többet nem tudott magáról semmit.

Egy másodperc multán újabb robbanás! Az ágyúval szom-szédos puskaporos szekerek repültek most a levegőbe; nyögés, kiabálás, hívó hangok hallatszottak mindenfelől; nagy csapat fegyveres ember jelent meg a katasztrófa színhelyén, közöttük maga Müller is egész vezérkarával. De Kmicic mit sem halva, mit sem látva, halottként feküdt az árokban.

A zavaros jelentésekből végre megértette Müller, hogy valaki készakarattal robbantotta fel az ágyút. Rögtön kutatni kezdtek és reggelre megtalálták az árokban eszméletlenül fekvő Kmicicet. A robbanás elszédítette, a kezét meg a lábát nem bírta megmozdítani. A legnagyobb gonddal láttak ápolásához és estére kelve lábra állították.

Müller elrendelte, hogy vezessék eléje.

A tábornok mellett ott volt Hessze hercege, Wrzeszovics, Szadovszki és az összes számottévő svéd tisztt, a lengyel tisztek közül Zbrozek, Kalinszki és Kuklinovszki voltak jelen. Ez utóbbi elsápadt, mikor Kmicicet megpillantotta és meg sem várva, hogy a tábornok kérdést intézzen hozzá, megszólalt: — Ismerem én ezt a jómadarat! A yaszna-gorai katonák közül való, Babinics a neve.

Kmicic nem szólt; sápadt volt a kimerüléstől, de tekintete merészen nézett az egybegyűltekre és egész lényé nyugalmat mutatott.

— Te röpitetted levegőbe az ágyút? — kérdezte Müller.

— Én — válaszolt Kmicic.

— Hogyan csináltad?

Kmicic röviden elmondta egész működését. A tisztek elképedve hallgatták.

— Hős ám ez a katona, még pedig a legjavából! — súgta Hessze hercege Szadovszkinak.

Szadovszki pedig Wrzeszovics-hoz fordult:

— Na, mit szólna ehhez? Bevehetünk-e valaha egy erősséget, amelynek ilyen védői vannak? Mit gondolsz? Megadják-e magukat?

— Kmicic megszólalt újra:

— Többen is vagyunk a kolostorban, mind készek ilyen dolgok véghezvitelére. Önöknek sejtelmük sem lehet, mikor éri újabb baj!

— Nekem meg nem egy akasztófám van táboromban! — felelt Müller.

— Ezt igen jól tudjuk. De Yaszna-Gorát be nem veszi, amíg csak élő ember lesz a kolostorban.

Csend lett, majd Müller folytatta a kérdezősködést:

Babinics a neved?

András e pillanatban oly közel látta halálát, hogy minden régi bűntől megtisztulva, nem érezte többé szükségét annak, hogy továbbra titokban tartsa kilétét:

— Nem hívnak Babinicsnek — mondta gögös hangon. — Kmicic András a nevem és ezredes voltam a litván hadseregben, a saját bandériumom ezredese!

Kuklinovszki megingott:

— Tábornok! — kiáltott — kérem egy szóra, csak egy szóra, tábornok uram, de azonnal!

A lengyel tisztek között nagy zaj támadt, a svédek csodálkozására, mert ezek persze mit sem tudtak Kmicic felől. De annyit láttak már, hogy valami számottévő személyiségről van szó.

Zbrozek kivált a többi közül és Kmicichez lépett:

— Ezredes uram, ebben a kínos helyzetben, fájdalom, semmit sem tehetek kegyelmedért! De kérem, hadd szorítsak önnel kezét.

— Nem fogok kezét árulókkal — válaszolt Kmicic.

Ezalatt Kuklinovszki a szomszédos helyiségbe vonult Müllerrel és így szólt:

— Excellenciád nem érti, mit jelent ez a név: «Kmicic!» ... Ő az ország első katonája. Nincs az a lengyel, aki ne ismerné ezt a nevet. Kmicic András híve volt Radzivilnek és a svédeknek, de amint látom, most visszatért Kázmér-Jánoshoz. Nincsen párja a harcban, természetesen magamat nem számítva. Ilyen kalandra csak ő vállalkozhatott. Chowanszkit oly erősen szorongatta annak idején, hogy díjat tűztek ki a fejére! Mikor a háborúnak vége szakadt, ő a maga csapatával tovább folytatta a harcot Skolovnál. Az ország legveszedelmesebb embere!

— Mit zengi ön itt nekem az ő dicséretét? — vágott közbe Müller.

— Mi a szándéka vele excellenciás uramnak?

— Legszívesebben felakasztatnám. De mint katona, a bátorság előtt meghajlok. Különben úgy látom, hogy nemes ember, még pedig igen előkelő család sarja. Főbe fogom lövetni.

— Excellenciás uram! Én természetesen nem tanácsolhatok semmit a mai idők legbölcsebb emberének, de engedelmevel kijelentem, hogy ha ezt a kiváló Kmicicet főbe löveti, Zbrozek és Kalinszki seregei még azon a napon faképnél hagynak bennünket és átpártolnak Kázmér-Jánoshoz.

— Ha ugyan darabokra nem szabdalatom őket, mielőtt még megtagadják az engedelmességet!

— Irtózatos felelősség háramlanék excellenciádra és bajos lenne lekaszabolni Zbrozek és Kalinszki egész seregét...

— A poklok minden csodájára! Mit akar hát? Hogy megkegyelmezzek ennek a Kmicicnek?

— Ó nem! — felelt Kuklinovszki. — De ajándékozza őt nekem, tábornok úr.

— És mit csinál vele?

— Megsütöm elevenen.

— Ugyan... hiszen az igazi nevét sem tudta! Nem is ismerhette őt.

— Megismerkedtem vele Csesztohovában, mikor excellenciád követként küldött át a barátokhoz.

— És van valami megbosszulni valója rajta?

— Tábornok uram, én rá akartam beszélni őt, hogy pártoljon át hozzánk és hogy szabadon beszélhessek vele, félretettem követi méltóságomat és ő megsértett úgy, mint még senki ez életben!... engem Kuklinovszkit!...

— Mit csinált önnel?

Kuklinovszki reszketőleg fogát csikorgatta:

— Jobb erről nem is beszélni! Adja nekem, excellenciás uram, könyörgök. Szeretnék kissé szórakozni vele. Tábornok úrra jobb lesz úgy, mert, ha meggyilkoltam, a lengyel tisztek haragja ellenem fog fordulni, én meg majd csak elbánok velük.

Müller gondolatokba merült. Egyszerre gyanú villant át agyán:

— Kuklinovszki, ön talán meg akarja menteni?

Kuklinovszki halkán kacagott, de oly rémesen hangzott a kacaja, hogy Müllernek minden kétsége eloszlott:

— A tanácsa különben nem rossz!

— Minden szolgálatomért őt kérem jutalmul.

— Legyen. Vigye!

Visszatértek a tisztekhez. Müller így szólt:

— Kuklinovszki úr! Szolgálatának jutalmául vegye a foglyot és bánjon el vele kénye-kedve szerint.

Zbrozek csipőjére tett kézzel, megvető hangon kérdezte:

— És mit fog Kuklinovszki úr csinálni foglyával?

Kuklinovszki titokzatosan mosolygott és a pillái rezegtek, amint beszélt:

— Ha valaki kifogásolni fogja eljárásomat, tudhatja, hogy hol találjon rám! — és szavainál megsörrentette a kardját.

— Ott leszek, Kuklinovszki úr! — mondta Zbrozek.

— Bizonyára én is — felelte Kuklinovszki és Kmicichez fordult:

— Gyere, pillangóm, gyere csak velem... édes, kicsi, előkelő harcoskám... jól fog esni egy kis babusgatás... majd én elaltatgatlak... csicsija babája...

— Becstelen gazember! — felelt Kmicic.

— Helyes, helyes, te kis szemtelen teremtés, gyere csak, gyere!

Kuklinovszki kivonult foglyával és nyeregbe ült; három katona kísérte. Kmicic nyakán kötél volt, a katonák közül az egyik a kötélnél fogva vezette.

Lgato felé haladtak, ahol Kuklinovszki ezrede táborozott. Egy rozoga, kidőlt-bedőlt magtár előtt megálltak. Az ezredes meghagyta katonáinak, hogy vezessék be oda Kmicicet, azután egyik emberéhez fordult:

— Szaladj csak a táborba és hozz nekem jó erős kötelet és egy edény égő kátrányt.

Negyedóra múlva visszajött a katona a kívánt holmival és egy másik társával.

— Vetkőztessétek meztelenre ezt a szoknyahőst, kössétek össze a kezét, meg a lábát, azután húzzátok oda fel!

— Becstelen gazember! — ismételte Kmicic.

— Jól van, jól van, majd társaloghatunk még. Lesz elég időnk rá!

Az egyik katona felmászott a kijelölt gerendára; a többi lerángatta Kmicic ruháját, megkötözte kezét-lábát, azután kötelet húztak a dereka körül, jól megszorították és a végét földobták a gerendán csücsülő társuknak.

— Most pedig húzzátok! Rajta! Te meg ott fenn, kösd meg, de jó erősen!

Egy pillanat alatt végrehajtották a parancsot.

— Ereszd el!

A kötél roppant és Andrást felhúzták. Ekkor Kuklinovszki bemártott egy fáklyát az égő kátrányba, kezébe fogta és Kmicic felé közeledett.

— Nos, Kmicic uraság?... Úgy-e megmondtam, hogy nincs széles ez országban csak két ezredes: te, meg én. Látod, miért nem akartál a Kuklinovszki édes kis társa lenni és miért rúgtad őt hátba?... Helyes, drága kis angyalkám, igazad volt! Nem neked való társaság Kuklinovszki úr! Hej

hó, híres Kmicic ezredes úr, úgy-e, most Kuklinovszki keze között vagy! Egy kicsikét majd megpörköljük az oldaladat...

— Beestelen gazember! — mondta harmadszor is Kmicic.

— Bizony gyengédeden megpörköljük az oldaladat! — Az égő fáklyát Kmicic oldalához tartotta. — Csak egyetlenegyszer érek oda és csak egészen finoman, hiszen van elég időnk...

Ekkor lódobogás hallatszott a magtár mellett. Egy katona lépett be.

— Mi az ördögöt keressz itt? — pörölt az ezredes.

— Ezredes uram, Müller tábornok úr kéreti kegyelmedet, de azonnal, de azonnal.

— Te vagy az, öreg? — mondta Kuklinovszki. — Mi a baj?

— A tábornok úr egy tiszt urat küldött kegyelmed után, tessék azonnal a főhadiszálláson jelentkezni.

— Hol a tiszt?

— Már elment, igen sietős volt az útja.

— Helyes! — szólt Kuklinovszki, majd Kmicic felé fordult:

— Úgy-e, meleged volt az imént? Most majd kissé lehülhetsz angyalkám; tüstént visszatérek és akkor majd ismét beszélgetünk.

— Mit csináljunk a fogollyal? — kérdezte az egyik katona.

— Maradjon ott, ahol van. Én mindjárt itt leszek. Egyitek pedig kísérjen!

Az ezredes kiment és vele az a katona, aki a gerendán ült. Három ember maradt bennt; de csakhamar három másik jött be.

— Elmehettek aludni — szólt az a katona, aki az előbb Müller parancsát hozta. — Az ezredes meghagyta, hogy mi váltsuk fel az őrséget.

Kmicic megrendült, ez a hang igen ismerősnek tetszett előtte.

— Inkább itt maradunk — mondta a három katona közül az egyik. — Hadd nézzük végig ezt a komédiát. Mert az öregapám sem látott ehhez...

Hirtelen elhallgatott és valami rekedt rikácsolást hallott. Kinyújtotta a karját és elterült, mint a kit golyó talált. Ebben a percben hangzott:

— Apám, üssünk?

— Üssetek!

Az ujonnan érkezettek rávetették magukat a régiekre. Iszonyú birkózás következett a fáklya kísérteties fényénél. Rövid idő múltán még két holttest feküdt a szalmán. Egy másodpercig még hallatszott az áldozatok nyögése, majd az a hang, amely Kmicienek oly ismerős volt, megszólalt:

— Kegyelmes urunk, én vagyok: Kiemlics, meg a fiaim! Reggel óta lessük az alkalmat, reggel óta ólálkodunk... Előre, huncutok, oldjátok le az ezredes urat. Gyorsan, még gyorsabban!

És mielőtt Kmicic még magához tért volna, megjelent Come és Damien seprős feje. A köteleket csakhamar feloldották és Kmicic lába a földet érte. Kissé tántorgott és sápadt ajka annyira össze volt szoritva, hogy alig jött ki rajta a szó:

— Ti vagytok?... Köszönöm...

— Mi vagyunk... öltözzék fel, drága nagyuram! — és feléje nyújtotta ruháit. — A lovak a bejárátnál vannak. Az út szabad. Az örök ugyan be nem engednek senkit, de kifelé mindenki mehet... Hogy érzi magát, édes nagyuram?

— Megpörkölte az oldalamat, de nem túlságosan. Csak a lábamon, mintha kissé gyengén állnék.

— Kortyantson kegyelmességed egy kevés pálinkát...

Kmicic gyorsan megragadta a feléje kínált kulacsot és egy hajtásra kiitta a felét.

— Most már jobban vagyok. Azt hiszem, fáztam.

— Majd kimelegszik ezredes uram a nyeregben. A lovak várnak.

— Jobban vagyok — ismételte Kmicic. — Kissé ugyan sajog az oldalam, de az csekélység.

— Uram — sürgette őt az öreg Kiemlics — nincs veszteti való időnk! A lovak türelmetlenkednek.

De a régi Kmicic egész erejével felébredt a zászlós úrban:

— Lehetetlen, barátom. Most rajtam a sor, hogy megbosszuljam magam ezen a gaz fickón!...

Kiemlics apa és a két csemete aggódva néztek egymásra; de egy kukkot sem mertek szólni; megszokták már, hogy szól fogadjanak ennek a vezérnek.

Kmicic halántékán pedig kidagadtak az erek és a szeme csak úgy fénylett a sötétben. Amit most már el akar követni,

nagy bolondság; megeshetik, hogy életével fizet érte; de elvégre nem volt-e az ő élete a bolondságok sorozata?

Az oldala úgy fájt, hogy a kezét minden percben oda-szorította, de eszébe jutott Kuklinovszki és érezte, hogy megvárja őt, ha kell hajnalig is.

— Moned csak, öreg, csakugyan hívatta őt Müller?

— Nem a! Csak úgy kifundáltam a dolgot, hogy könnyebben tüssünk rajta, mert hárman őt ellen: mégis nehéz lett volna.

— Van valamelyiknél pisztoly?

— Van nekem — mondta Come.

— Add ide! Meg van töltve?

— Meg.

— Helyes. Ha egyedül tér vissza, mihelyt belép, vessétek rá magatokat és dugjátok a sapkáját a szájába.

— A hogy parancsolja, kegyelmes nagyuram — szólt az öreg. — Meg méltóztatik engedni, hogy kimotozzuk ezt a két halottat? Szegény, ágrólszakadt koldusok vagyunk...

— Nem. Csak álljatok készen! Minden, a mit Kuklinovszkin találtok, a tiétek lehet. Vigyázz!

Lódobogás hallatszott a magtár mellett. Kmicic elbújt az árnyékba. Come és Damien az ajtó mellett foglaltak helyet, olyanok voltak, mint két egérre leső macska.

— Egyedül van! — szólt az öreg kezét dörzsölve.

— Egyedül — ismételték Come és Damien.

A lódobogás elhangzott s erős hang kiáltott az ajtóból.

— Hej, valaki jöjjön és fogja a lovamat!

Az öreg kirohant; pár pernyi csend, majd ilyen beszélgetés ütötte meg a hallgatózók fülét:

— Te vagy az Kiemlics? Mi az istennyila jutott eszedbe? Megbolondultál? Müller alszik... az ő nem akart beereszteni és azt mondta, hogy a tábornok senkinek sem üzent hivatalosan semmit. Mi történik itt?

— A tiszt úr várja kegyelmedet bent a granáriumban... visszajött és vár.

— Mit jelent mindez?... És a fogoly.

— Még mindig ki van kötve.

Kuklinovszki belépett a granáriumba s a következő pillanatban két vasmarok szorítását érezte nyakán. Come és Damien, a hivatásos zsványok földhöz vágták és rátérdeltek a mellére, hogy az oldalbordái csak úgy ropogtak, azután egy szempillantás alatt betömtek a száját.

Ekkor előlépett Kmicic és Kuklinovszki szemébe világitott a fáklyával:

— Jó estét, Kuklinovszki uram! Most majd én fogok magával barátkozni!

Kuklinovszki halásápadttá lett, kifordult szemében rémülettel vegyes ámulat volt.

— Vetköztessétek le és fel a gerendára vele! — parancsolta Kmicic.

Come és Damien úgy húzták le az öltönyt róla, mintha a bőrét vele együtt nyúznák. Egy pillanat alatt Kuklinovszki lógott a gerendán hátrakötött kézzel és lábbal. Kmicic oda lépett:

— Na, hát melyik a külömb legény: Kmicic-e, vagy Kuklinovszki?

Megragadta a fáklyát és még egy lépést tett feléje:

— Alig egy nyíllövésnyire ide fekszik a táborod; itt van a közeledben ezer meg ezer csirkefogód, ha kiáltasz, itt teremnek; azután a szomszédban van a te svéd tábornokod; és lám itt lógsz azon a szent helyen, ahol engem akartál megsütni!... Ismerd meg tehát Kmicicet! Volt pofád, hogy magadat hozzám merted hasonlítani? Te közönséges, piszkos fráter! Te madárijesztő, te sátánok szülöttje. Nem is vagy katona, csak holmi kérkedő fúrvézer. Kitekerhetném a nyakadat, mint valami rossz kappanét, de majd csak inkább megsütlek, mint ahogyan te akartál megpörkölni engemet!

Így szólva, a szerencsétlen ember oldalához tartotta az égő fáklyát és el nem vette onnan, a míg csak pörkölt húszag nem terjedt szét a magtárban.

Kuklinovszki úgy remegett, hogy a kötél mozgott vele. Szemét Kmicicre szegezte, irtózatossá váló fájdalom és kegyelemkérés tükröződött benne. Betömött szájából idétlen dünnögés tört elő... de András szíve a háborúban megkeményedett és nem maradt benne szánalom hazaárulók iránt. Elvette a fáklyát az oldalától, de csak azért, hogy az orra alá tartsa, leégette a bajuszát, majd a szemöldökét és szempilláját is lepörkölte, azután így szólt:

— Életben hagylak, hogy megemlegethesd Kmicicet. Itt fogsz lógni reggelig. És most kérd az Istent, hogy embereid rád akadjanak, még mielőtt megfagysz!

Azután Come és Damien felé fordult:

— Nyeregbe! — kiáltotta.

Félóra elmúltával a négy lovas maga mögött hagyta a tábor-t. Egymás mellett kocogtak:

— Tudjátok az utat Sziléziába? — kérdezte András.

— Tudjuk — felelt az öreg.

— Nincs arrafelé a svéd hadseregnek valamely külö-nítménye?

— Nincsen. Mind Csesztochova körül vannak.

Csendben haladtak egy ideig, azután Kmicic újra meg-szólalt:

— Így hát Kuklinovszkit szolgáltatók?

— Azt szolgáltuk, mivel úgy okoskodtunk, hogy így alkalomadtán az ezredes úrnak, meg a szent barátoknak szolgálatot tehetünk... És úgy történt... Mi hárman nem támadtuk soha a klastromot, zsoldot sem fogadtunk ám el, megelégedtünk azzal, amit a svédeken találtunk.

— Hogyan a svédeken?

— Ólalkodtunk éjszakának idején a tábor körül, olykor nappal is és ha éppen a jó Isten juttatott valamit... ha vala-melyik svéd úgy magában andalgott, hát akkor mi... hogyan is mondjam?... Ó, mi szegény bűnös emberek!... mi akkor...

— Damien, meg én ilyenkor azt kérdeztük: Apám, üssünk? — szólt bele nagy bölcsen Come.

Kmicic elmosolyodott:

— Kuklinovszki bennetek jó szolgálakra talált! Tudott ő ezekről a dolgokról?

— Tanukat hallgattak ki, kutatásokat szintén rendeztek... fejenkint egy tallért fizettetett velünk az a gazember Kukli-novszki! Ha vonakodtunk fizetni, azzal fenyegetett, hogy felád. Így üldözte a szegény embert...

Távoli ágyúörgés szakította félbe a beszélgetést. Úgy látszott, hogy a svédek a hajnal első sugaránál bozzáfgotak a tüzeléshez. Az ágyúszó mind erősebb lett. Kmicicnek úgy tet-szett, hogy hangjuk után meg tudná különböztetni a svédek ágyúit a kolostor ágyúitól. Fenyegetően emelte öklét az ellen-séges tábor felé:

— Csak lövöldözzetek!... De hol van a híres öreg ágyútok?...

XVIII. FEJEZET.

Az öreg ágyúnak levegőbe röpítése szörnyen bántotta Müllert. A gyalogság már készen várt a rohamra, előkészítették a létrákat, meg a rőzsekötegeket... és ime, az egész tervről le kellett mondani.

Más tervet is kieszelt, alá akarta aknáztatni a kolostort és így felrobbantani. Aknamunkásokat hozatott Olkusból. De a munka igen nehezen ment, részint a sziklás talaj, részint pedig az ostromlottak állandó tüzelése miatt; az aknamunkások minden kedv nélkül láttak munkához, nem volt inyükre előmozdítani a szent hely rombadöntését és a munkájukat igen gyengén végezték.

Müller mind erősebbnek látta a kolostor ellenállását; a táborában sok rosszakaratot tapasztalt, sok embere pusztult el a hidegben; és főleg az hangolta le, hogy Yaszna-Gora bevétele emberfölötti dolognak látszott.

Összehívatta a haditanácsot, abban reménykedve, hogy a tisztjei visszavonulást fognak ajánlani. Mind fáradtan, rossz kedvvel jelentek meg. Müller meleg bort adatott nekik és így szólt:

— Nézzék csak, uraim, a lengyel tisztek közül egy sem jelent meg a tanácsban, pedig én mindenkinek küldtettem értesítést.

— Ime, éppen most érkezett Zbrozek úr — szólalt meg Hessze hercege, kinézve az ablakon — és mondhatom, ugyancsak siet. Jönnek a többiek is, de azok már sokkal kényelmesebben sétálnak.

Csakugyan sarkantyúpengés volt hallható és Zbrozek hirtelen belépett. Az arca holthálvány volt és izgatottnak látszott; még mielőtt a svéd tisztek kérdezősködhettek volna, hogy mi a baja, felkiáltott:

— Kuklinovszki meghalt!

— Hogyan? hát mi történt? — kérdezte Müller.

— Hadd vegyek lélekzetet... — felelt Zbrozek — mert amit láttam, az meghalad minden emberi képzeletet!

— Beszéljen, beszéljen!! Meggyilkolták? — kérdezték valamennyien egyszerre.

— Kmicic...

A tisztikar oly vizsgálóan nézett Zbrozekre, mintha vádlottként állna előttük, de ő folytatta:

— Ha magam nem láttam volna, el sem hinném... Kuklinovszki meghalt!... Három katona fekszik agyonverve és Kmicicnek se hire, se hamva...

— Micsoda különös eset!... — mormogta Szadovszki.

Müller keze közé temette fejét és hallgatott. Mikor újra felemelte fejét, haragos szemében gyanú tükröződött:

— Zbrozek úr, lesz oly szíves és elmeséli nekünk, hogyan történt a dolog?

— Az utolsó tanácskozás után én párbajra hívtam Kuklinovszkit. És ma reggel ez ügyben kellett őt fölkeresnem. Két másik bajtársammal táborába mentünk, ám azt mondták, hogy nincs ott, Ide küldtettem utána, innen szintén azt felelik: nincs itt... Éjszaka nem jött be a táborba, de senki sem aggódott, abban a hiszemben, hogy excellenciás uramnál tölti az éjt. Egyszerre egy katona jelentkezik, akí azt állítja, hogy látta Kuklinovszkit, amint Kmiciccel valami kis rozoga magtár felé igyekezett: ott akarta áldozatát elevenen megsütni. Elmentem a magtárhoz; tárva-nyitva állt... bemegyek; egy meztelen test lóg előttem a gerendáról... gondoltam magamban: ez Kmicic. De mikor a szemem megszokta a homályt, rögtön tapasztaltam, hogy a test sovány és csontos, míg Kmicic izmos, akár maga Herkules... Közelebb megyek és látom Kuklinovszkit!...

— Felakasztva a gerendára? — kérdezte Müller.

— Oda!... Megcsíptem a karomat, azt hittem, hogy álmodom, vagy az ördögök incselkednek velem... Csak mikor a három katona holttestét megpillantottam, akkor világosodott meg előttem a dolog... Ez a rettenetes Kmicic három embert vert agyon. Fölakasztotta és megsütötte Kuklinovszkit, azután eltűnt, mintha csak a föld nyelte volna el.

— Ide már nincs messze Szilézia határa — jegyezte meg Szadovszki.

Müllernek minden gyanúja eloszlott Zbrozekkel szemben. De maga a tény iszonyuan gyötörte őt. Úgy érezte, hogy a szerencsétlenség titkon láncot fon körülötte. Olyan érzése volt, mintha valami szüette faalkotmányban tartózkodnék, amely minden pillanatban összeomolhatik a feje fölött. A tisztetekhez fordult:

— Ha a szivük úgy kívánja, uraim, kövessenek a szerencsétlenség színhelyére.

A granáriumhoz érve, babonás félelemmel lépték át a

küszöböt... Kuklinovszkit azóta levették már a gerendáról, hevenyészett szalmaágyra fektették és letakarták; a három katona holtteste ott volt sorban egymás mellett.

— Ezeket megkéselték — mormogta Zbrozek.

— És Kuklinovszkit?

— Kuklinovszkin nincs sebhely, kivéve, hogy az oldalán égés nyoma látszik... Vagy megfagyott, vagy megfulladt. A sapkáját a foga között szorítja most is...

— Vegyék le a takarót!

Az egyik katona fölemelte a takaró szélét; ijesztő látvány tárult a tisztek szeme elé: dagadt, utálatos volt az arca, természetellenesen kifordult szemeivel. A lélekezete korommal vegyes t a megmaradt bajusz-sörtékhez fagyott, nagy jégcsapokban. Fagyos bajusza úgy állt az orra alatt, mint két óriási agyar... Oly visszataszító volt ez az arc, hogy még Müller is, aki pedig megedződött az utálatos látványokkal szemben, hátrántorodva szólt:

— Takarjátok le... Irtóztató! Irtóztató!

Halálos csöndben volt mindenki.

— Minek jöttünk ide — mondta Hessze hercege — egy falat le nem megy ma a torkomon...

Müller hirtelen szint váltott, pupillái kitágultak és csikorgatta a fogát: vérre szomjas bosszúérzés szorongatta torkát. Zbrozek felé fordult:

— Hol az a katona, aki tudott arról, hogy Kuklinovszki a magtárban van?... Ez az ember bűntársa volt Kmicicnek!

— Nem tudom, itt van-e még — felelte Zbrozek — Kuklinovszki minden embere úgy elszéledt, mint a veszedelem.

— Elő kell őket keríteni! — bömbölt dühösen Müller.

— Kerítse elő excellenciád! — válaszolt épp oly dühösen Zbrozek.

Mintha eddig csak láthatatlan finom pókháló tartotta volna vissza a civakodást a svédek és lengyelek között. Erre a hangra a lengyelég vésztlósló kardcsörtetéssel Zbrozek köré csoportosult... Ebben a pillanatban muskétaropogás, lódobogás hangja hallatszott és egy svéd katona jelent a magtárban:

— Tábornok úr! — kiáltott a katona — a kolostorból kirohanást intéztek ellenünk, az aknamunkásokat lekaszabolták, egy tüzérsapatunkat tönkreverték!

— Megörülök! — ordított Müller, parókáját tépdese — Lóra!

És azonnal vágattak mindannyian a kolostor felé. A nagy tömeg hó csak úgy ropogott a lovak patkója alatt. Szadovszkinak vagy száz embere hirtelen hozzájuk csatlakozott. Útjukban minduntalan rendetlenül menekülő csapatokra akadtak. A páratlan svéd katonák elvesztették bátorságukat, odahagyták még azokat a sáncokat is, ahol veszedelemről egyáltalán szó sem volt. A vezérkar örült vágatásában eltiporta a vele szemben vakon rohanó menekülőket... Még elég jókor érkeztek a kolostor elé, hogy éppen tanui lehettek a támadók visszavonulásának. Diadalénekük, örömjajuk eljutott egészen Müller füléig... Többen közülök megálltak és a vértől még piros kardjukkal fenyegetően integettek Müller és a vezérkar felé.

A lengyel tisztek, akik Müller generálissal érkeztek, megismerték Zamoyszkit, aki maga vezette a támadó csapatot. Mikor Zamoyszki megpillantotta a vezérkart, megállt és komolyan üdvözölte őket. A bástyákról füst szállt föl. Röppentyük füttyültek a svédek felé, több katona kibukott a nyergéből.

— Tűzbe kerültünk! Visszakozz! — parancsolta Szadovszki.

Zbrozek megragadta Müller lovának a kantárját:

— Fuvassunk takarodót, tábornok! Ha itt maradunk, elpusztulunk mindnyájan.

Müller olyan volt, mint az alvajáró; hagyta, hogy elvezessék a röppentyük tüze alól... Visszatérve a főhadiszállásra, bezárkózott és egész nap nem eresztett magához élő lelket.

Wrzeszovics átvette a parancsnokságot. Új sáncokat emeltetett és az aknamunkásokat katonákkal pótolta. Lázás izgalom szállt a svéd táborra.

Harmadnap öreg koldus érkezett a svédek közé, levelet hozott Kordecki atyától Müllernek. A pap alázatosan kérte a tábornokot, hogy a karácsonyi szent ünnepek alatt hagyjanak föl az ellenségeskedéssel.

A tisztek és katonák iszonyúan mulattak a koldus érkezésén és füttyültek az ilyen követre, de a koldus így szólt:

— A kolostorból senki sem akart követül jönni, mert ti oly embertelenül bántok a követekkel, mint talán a zsványokkal sem szokás... Én elvállaltam a hírhozást, öreg vagyok, úgy sem élek már sokáig és nem félek tőletek!

Nem lett semmiféle bántódása. Sőt Müller, még mindig remélve, hogy kiegyezhetik a papokkal, belement ebbe a kívánságukba.

Elérkezett a szent este... Az első csillag feljöttére minden fény ott ragyogott a monostorban. A hidegben fázó svéd katonák csodálattal bámulták a bevehetetlen Yaszna-Gora bástyáit, eszükbe jutott Skandinávia, az ő otthonuk, az édes kis melegen kibélelt kunyhójuk, ahol ma este karácsonyfát hoz a Jézuska!... Gyermeük, feleségük otthonról ide gondol búsán... És fölszakadt keblükből a sóhaj-áradat, a panasz, a kétségbeesés!

Benn a kolostorban fehérén terített asztalok mellett fogyasztották az ostromlottak a karácsonyi vacsorát, egymásnak minden jót kívánva... A házfőnök oldalán üres maradt a hely, az üres teríték elé egy csomag fehér ostya volt készítve, kék szalaggal átkötve.

— Látom, tisztelendő szent atyáim, hogy híven a régi szokáshoz, fenntartanak egy helyet a karácsony-éjjeli vándor számára — szólt Zamoyszki.

— Nem, ezt a helyet nem a vándor számára terítettem, de a mi fiatal barátunk emlékére, akit mind úgy szerettünk és akinek a lelke biztosan itt van körülöttünk és örvend, hogy e szent estén megemlékezünk róla.

— Igazán nagyon megérdemli, hogy megemlékezzünk róla.

— Az irásokban sokkal kisebb hősokeket is megénekelnek — szólt Csarniecki — Bárki valaha azt kérdezné tőlem, volt-e köztetek olyan katona, aki az ó-kor harcosaival vetekedik, nyugodtan válaszolnám: volt és Babinicsnek hívták!

— Nem hívták Babinicsnek — szólt Kordecki atya.

— Hogyan? Nem hívták Babinicsnek?

— Már régen tudtam az igazi nevét... de ez a szent gyónás titka volt. Csak most, mikor az öreg ágyút indult felrobbantani, mondta nekem: «Ha elpusztulok, hadd tudják meg, ki voltam.» Elment és elesett... Most elárulhatom a nevét: Kmicic volt!

— Kmicic?! Lithvániából? — kiáltotta Csarniecki.

— Ő maga! Így javítja meg Isten kegyelme a sziveket!

— Istenemre, most már értem azt a bátorságot, azt a bámulatos ötletességet, amellyel mindannyiunkon túltett! Kmicic! Kmicic! Az a Kmicic, akire büszke volt egész Lithvánia!

— Nemsokára nemcsak Lithvánia, de az egész ország büszkesége lesz e név!

— Ő világosított fel bennünket Wrzeszovics felől!

— Neki köszönjük, hogy idejekorán elzárkózhattunk.

— Az ő nyila lötte le az első svédet!

— És micsoda tűzér volt, hány ellenséges katonát irtott ki.

— Na, és az öreg ágyú! Neki köszönhetjük, hogy tovább ellent tudunk állni az ostromnak.

— Mindenki tisztelettel ejtse ki nevét és ünnepelje őt! Ezzel teszünk igazságot neki... Urunk, adj neki békés nyugalmat!

— Isten kegyelméből az örök világosság fényeskedjék neki! — mondták karban a hallgatók.

Szép, ünnepi éjszaka volt, a csillagok halványkék és rózsaszín fényben villogtak pályájukon. A hold zöldes fényt hintett a hófehér földre. A szél elnyugodott e szent estén.

Éjfélkor a svéd katonák fülébe szállt a bástyákról az orgona zengzetes hangja. Majd ének és harangzúgás vegyült bele. Vigasz, reménység hangzott a szent dalokból, míg a szerencsétlen svéd katonák szívét gyötörte a kétség.

A lengyel katonák, Zbrozek és Kalinszki hadoszlopából, egészen a kolostor közelébe vonultak, az ajtót nem nyitották ki nekik, de hagyták őket egészen a falakhoz közeledni. Némelyek a havon térdeltek, voltak akik mellüket verték és sokan, kik sírva panaszkodtak a szent falak alatt az éjszakában...

Mindannyian átszellemülve hallgatták a zenét. És egyszerre csak az örök, a katonák a bástyákon és a bástyák alatt is egy hangban énekelték:

Csordapásztorok
Midőn Bethlehembe
Csordát őrizének
Éjjel a mezőbe...

★

Másnap délután az ágyúszó elfojtott minden egyéb hangot. A svéd sáncok megteltek füsttel, a föld reszketett és soha még annyi vas, tűz nem hullott a monostorra. De hiába, nem volt meg az öreg ágyú és anélkül nem lehetett rést ütni a falba, amelyen keresztül aztán megkísérelhették volna a támadást.

A kolostorbeliek lövése biztosabb volt, mert sokkal nyugodtabbak voltak; megőrizték hidegvérüket. Müller napnyugtakor körüljárta a monostort, a károkat akarta kitapasztalni és tekintete a toronyra esett, amely teljes épségben törekedett fölfelé az azúrszínű égre, hirdetve Isten dicsőségét!

— Ez a kolostor még századokig fog állni! — kiáltott fel végre.

— Amen! — mondta rá Zbrozek csöndesen.

Este tanácsot tartottak a főhadiszálláson, de a kedv még gyászosabb volt, mint valaha. Müller így beszélt:

— A mai támadásnak semmi eredménye nincs. Már erősen fogy a puszkaporunk, az embereink fele elpusztult; akik megmaradtak, azokat elhagyta a bátorság... Az élelmünk fogytán van, újabb küldeményre pedig már nem számíthatunk...

— Legjobb lesz, ha hadi sarcot veszünk a kolostoron — szolt Wrzeszovics — így legalább azt hihetik az emberek, hogy azért nem vettük be Yaszna-Gorát, mert nekünk így tetszett!

— De beleegyeznek-e a barátok?

— Fejemet adom, sőt akár tisztí szavamat, hogy beleegyeznek!

— Megeshetik — mondta Szadovszki.

— Elvégre, őket szintén kimeríthette az ostrom. Mi a véleménye erről excellenciádnak? — fordult Wrzeszovics Müller felé.

— Az ön tanácsai nekem már sok csalódást okoztak, de ezzel az újabb ötletével helyrehozta a régieket. Ilyen értelemben fel fogok hagyni az ostrommal.

Most már csak arról lehetett szó, hogy legalább külsőleg a becsület látszatával rendezzék a visszavonulást.

Másnap, Szent János-napján, a tiszték egybegyűlve várták Kordecki atya válaszát. Müller levelében elfogadható sarcot kért, az ostrom abbahagyása ellenében.

A várakozás hosszúra nyúlt. Müller jókedvűnek iparkodott mutatkozni, de aggodalom ült arcán. Hessze hercege és Szadovszki egy ablakfülkében halkan beszélgettek:

— Mit gondol, uram? beleegyeznek-e? — kérdezte Hessze.

— Talán bele, csak mégis attól tartok, hogy a tábornok esetleg sokat követelt: a papoktól negyvenezer tallért, a nemeségtől pedig huszezet... végre, még alkudozhatunk.

— Engedjünk, az Isten szerelmére! Engedjünk!... Ha csak sejthetném, hogy talán pénz híjával vannak, a magaméból adnék nekik; csak bocsájtának el innen!

— Hej! herceg, engem pedig ez a bizonytalanság tesz tönkre. Wrzeszovics minden jó tanácsa mellett és bár majdnem biztosra veszem, hogy a barátok beleegyeznek, szíveseb-

ben viselnék el száz ostromot, mint ezt a halálhozó várakozást.

Sortüz hangja zavarta meg a beszélgetést.

— Mi az?... tüzelnek a monostorban? — kiáltott fel Müller, gyorsan elhagyva a szobát; mindnyájan követték és künn hallgatózva álltak meg. Szabályszerű sortüzek hangja jutott a fülükhöz.

— Az élő Istenre! Mit jelent ez?

— Talán hajba kaptak? — jelentette ki Müller. — A manó érti a dolgukat!

— Fölvilágosíthatom tábornok urat — szólt Zbrozek. — Ma Szent János-napja van; Zamoyskinak, az öregnek, meg a fiának nevenapja: az ő tiszteletükre durroggatnak.

Éljenzés és ismét lövöldözés hallatszott.

— Úgy látszik, nincsen hiányuk puszkaporban — szólt Müller — újabb intés számunkra!

De a sors még keservesebb intést tartogatott számára.

A svédek olyannyira meg voltak kínozva a fáradtságtól, hogy elvesztették minden kedvüket; a sortüz első váratlan durranására mind szétszaladtak, még Szmaland kitűnő vadász-ezrede is szökésnek eredt az általános zavarban; Müller pedig hallotta, amint a tisztjei ismételtették: «Valóban itt az ideje, hogy elhagyjuk e helyet».

Lassan mégis helyreállt a rend. A tisztek visszatértek a tanácskozó szobába: tovább várakoztak a Müllernek szóló válaszra.

Végre harsogott a kürt, és egy zuzmarás bajúszu hirnök lépett a várakozók közé:

— Ime a monostor válasza — szólt és ezzel zsinnyel összekötött színes zsebkendőt nyújtott át.

A tábornok kibontotta a zsebkendőt és abból egy kis halom ostya hullott az asztalra. Müller elhalványodott. A magyarázat ugyan teljesen fölösleges volt, de ő mégis így szólt:

— Egy halom ostya!

— Semmi egyéb? — kérdezte valaki.

— Semmi egyéb — visszhangozta a tábornok.

Halotti csönd.

— Wrzeszovics úr! — szólt végre Müller síri hangon.

— Nincs többé köztünk! — felelt az egyik tiszt.

Ugyanaz nap estéjén a táborban szokatlan mozgalom uralkodott. Az éjszakát fölverte emberek és állatok vegyes zajongása; társzekéricsikorgás és ágyúkerekék dübörgése. Nyüzsgés, hemzsegség, mozgás töltötte be a vidéket.

— Vajjon holnap megint ostromra készülnek-e? — kérdegették egymástól a monostorbeli örök. Semmit sem lehetett látni, mert estefelé beborult az ég és a hó sűrű pehelyben hullott.

Öt óra felé megszűnt minden zaj. Egyre erősebben havazott s a hó beborította a monostort, a templomot, mintha csak az ellenség elől védelmezné.

Szürkén jelentkezett a hajnal. A templomban elhangzott a reggeli harangszó, mikor az udvarban ácsorgó katonák lódobogást hallottak. A kis kapu előtt egy erősen behavazott paraszt állt. Mögötte az úton állott a szán, melybe rozoga kancája volt befogva. A paraszt ide-oda topogott és hadonászott a kezével, hogy megmelegedjék:

- Hej hó! Emberek! Nyisson már ajtó valaki!
- Mi a jelszó? — kérdezték a bástyáról.
- Jó barát, jó barát!... Kosztot hoztam a szent atyáknak!
- Hogy jöttél át a svédeken?
- Miféle svédeken?
- Akik bennünket ostromolnak.
- Nem láttam én fiát sem.
- Kegyelemnek Istene!... Elmentek volna?
- A nyomuk sem látszik, mindent betakart a hó.

Lassankint fekete csoportok rajzolódtak a fehér hóban. Ki lóháton, ki gyalog, férfi, asszony, gyerek: mind a kolostor felé vonult, kiáltozva:

- Eltűntek a svédek! Eltűntek a svédek!
- Wielunba huzódtak vissza!
- Nyissátok ki a kapukat! Hült helye a svéd tábornak!
- Eltűntek a svédek! Eltűntek a svédek! — szállt az örömkialtás szájról-szájra és a papok meg a nemesek szíve boldogságtól dobogott. És többé nem zavarta ágyúszó imáikat, zsolozsmáikat, mikor a perjel hálára kulcsolva kezét, így kezdte:

Te Deum laudamus!...

IV. KÖNYV.

I. FEJEZET.

Kmicie a Kiemlicsekkal Szilázia felé igyekezett. Csak nagy óvatossággal haladhattak előre, nehogy valamerre svédekkel összeakadjanak. Útközben az öreg Kiemlics előadta Andrásnak, hogy mi történt azalatt az országban:

— A sereg türelme fogytán van. És a katonák, akik ezelőtt leöléssel fenyegették parancsnokaikat, ha nem csatlakoznak a svédekhez, most követeket küldenek Potocki úrhoz és könyörögnek neki, hogy mentse meg az országot a sanyargatástól...

— De az urak között még mindig sok hívük van a svédeknek, úgy-e?

— Őszinte hívük Vilna palatinusán kívül már bizony alig akad. És bizony ő rá sem hozott ez szerencsét.

Kmicie kiméletlen rántással állította meg lovát, éles fájdalom nyilalt végig rajta:

— Szerelmes Istenem — kiáltott fel — Beszélj! Mi történt Radzivillel? Kieydanyban van még mindig?

— Úgy látszik, hogy Szapieha úr alaposan elpáholta őt Podlachiában... A svédek nem küldhettek segítséget neki... azt is mondják, hogy most meg Tykocinban ostromolják és hogy ha ott megverik, befellegzett neki örökre...

— És Boguszlász herceg?

— Ő róla nem szól a nóta, nagyuram. Lehet, hogy Tykocinban van, lehet, hogy a választófejedelemnél üdül.

Elhallgattak és csendesen poroszkáltak előre. A fáradt lovak meglassították menésüket. András elaludt a nyeregben s csak a hajnal pirkadására ébredt fel. Csodálkozva nézett maga körül:

— Ti vagytok?... Az öreg Kiemlics, meg a csemetéi?

— De mi ám, kegyelmes uram!

— És hol járunk?

— Már Sziléziában. Nem érhetnek utól azok a kutyafejű svédek.

— Pompás — mondta Kmicic, teljesen magához térve. — És hol tartózkodik ami legkegyelmesebb királyunk?

— Glogowban.

— Helyes! Felkeressük őt és felajánljuk neki szolgálatunkat... Hanem most ide fülelj öreg!

— Csupa fül vagyok, drága nagyuram!

— Sem az udvarnál senkinek, sem a király előtt el nem árulod, hogy ki vagyok! Babinics a nevem és Csesztochovából jövünk. Beszélhetsz az öreg ágyúról, meg a Kuklinovszki esetéről; de ki ne ejtsd szádon a nevemet, mert vakságomban egyszer híve voltam Vilna palatinusának és erről alighanem tudnak az udvarnál...

— Ezredes uram, azok után, amit kegyelmességed Csesztochova alatt véghez vitt...

— De ki bizonyíthatja igazamat, amíg a kolostor ostrom alatt áll?

— Úgy fog történni, ahogy parancsolni méltóztatik.

A vidék, amerre mentek, hemzsegett az utasoktól; a korcsmák mind tele voltak. Minden pillanatban nemesekkel találkoztak, akik, mint Kmicic, siettek felajánlani szolgálatukat a száműzött királynak.

Nagy volt a nyugtalanság egész Sziléziában. A futárok egymást keresztezték: siettek a királyhoz, vagy a király küldte őket Kiev várnagyához, a primáshoz, a birodalmi kancellárhoz és Krakó várnagyához.

A svédek iparkodtak elnyomni az apróbb felkeléseket. De az egyik helyen elfojtott tűz azonnal kigyuladt másutt. Az ellenség elfelejtette, hogy ennek a nemzetnek még meg volt a lelke, amely Yaszna-Gorában öltött testet! A yaszna-gorai ágyúszó visszhangot keltett a nagyurak, nemesek, polgárok és parasztok szívében. A vészkiáltás elhangzott a Kárpátoktól a Balti-tengerig... Az óriás felébredt álomkórságából!...

— Hiszen ez egészen más nemzet! — mondták csodálkozva a svéd tábornokok és vészhiρνököket küldtek Gusztáv Károlyhoz, aki Poroszországban tartózkodott.

Kézről-kézre járt az országban Kázmér János kiáltványa. Ahol a nemesség nem érezte a svéd marok szorítását, ott

szabadon gyülekezett és egymás között felolvasta a száműzött király szózatát, melyben a király elnézve minden hibát, arra biztatta őket, hogy ne essenek kétségbe és keljenek védelmére az országnak.

Lithvániában, Szamogátiában, Mazoviában, Kis- és Nagy-Lengyelországban lassankint eltűntek a svéd különítmények. A parasztság mozgalma még kinosabb volt az országrablókra nézve. Az eddig türelmes és csendes földmívelők minden a kezükbe akadó öldöklő szerszámmal üldözték, öldösték az útjukba akadó svédet.

A svédek kimutatták végre foguk fehéret: gyűjtogatás, rablás, kegyetlenkedés váltotta föl a látszólagos jóindulatot. A várakból lovas és tűzérési különítményeket uszítottak a nemesi fölkelőkre. Falvakat irtottak ki, kastélyokat, templomokat gyűjtöttak föl és a nemes foglyokat hóhérbárd alá hurcolták, az elfogott parasztoknak levágták jobb kezüket és így küldték őket haza...

A sok vér nyomán a tűz mind jobban terjedt és ekkor kezdődött az a háború, amelyben egyik fél sem küzdött többé várak, városok, vagy vidékek birtokáért, hanem életre-halálra.

II. FEJEZET.

A pusztító háború akkor volt keletkezőben, mikor Kmicic a Kiemlicsekkal Glogowba érkezett. Megérkezése napját hevéreessel töltötte András, mert égési sebe iszonyú fájdalmat okozott. Az éjszakai nyugalom jó hatással volt rá, úgy, hogy hajnalban fölkel és a hópelyhes szürke világításnál templomba ment, hogy hálát adjon Istennek csodálatos megmeneküléséért.

Mikor a templomban András szeme megszokta a félhomályt, a főoltár előtt egy férfialakot látott feküdni; ez a férfi mozdulatlanul feküdt és csupán melle emelkedéséből, melyből csak úgy szakadt föl a sóhaj, lehetett következtetni, hogy nem alszik, hanem imádkozik.

Az ismeretlen coboly-prémmel bélelt fekete bársony öltözetet viselt; hófehér csipkegallérja alatt aranylánc csillogott; mellette a földön hevert fekete tollas kalapja. Kissé távolabb tőle két apród térdepelt: az egyik az ismeretlen keztyűjét, a másik kék zománcos markolatu kardját tartotta.

Kmicic kissé meglökte a szomszédságában ülő nemes urat:

— Engedelmet kérek kegyelmedtől, ha zavarom az istentisztelet alatt... Ki az a férfi ott?

— A király...

— Én szerelmes istenem! — nyögte Kmicic.

A pap az evangélium olvasásához fogott. E pillanatban felállt a király. Mintha csak az ország minden bújja, baja ezen a nemes alakon tanyáznék: a szenvedés annyira ki volt fejezve egész lényén. Az imával és sanyargatással eltöltött éjszakák az uralkodót nagyon megviselték és felségének csak árnyékát hagyta meg az a sok keserű csalódás és a nagy hálátlanság, melyet az ország részéről tapasztalt: annak az országnak a részéről, amelyért örömet föláldozta volna szívének minden csepp véréét. És mégis, oly jóság sugárzott lelkéből, hogy a bűnösök bocsánatot és feledést remélhettek meleg apai szívetől.

Kázmér János összekulcsolta kezét, tekintetét az égre emelte és újra imába mélyedt.

Most a nemes úr lökte meg András könyökét:

— Kicsoda kegyelmed? — kérdezte tőle.

— Nemes ember vagyok, mint kegyelmed — felelte András, akinek úgy tetszett, mintha álmából fölriasztották volna.

— Hogy hívják kegyelmedet? — kérdezte Andrást ismét szomszédja.

— Babinicsnek, Lithvániából való vagyok.

A kérdezősködő válaszolt:

— Én meg Lugovszki vagyok; a királyi udvarhoz tartozom... és kegyelmed Lithvániából érkezik?

— Nem... Csesztochovából.

— Az ég küldte kegyelmedet — szólt Lugovszki és csodálattal bámult a fiatal emberre. — Jöjjön velem, az ajtóban megvárjuk ő felségét és én majd bemutatom kegyelmedet...

Kimentek. Nemsokára megjelent a két apród, majd Kázmér János közeledett lassú léptekkel.

— Legkegyelmesebb királyom! — kiáltott fel Lugovszki — hírt kaptunk Csesztochovából!

Kázmér János vértelen arca egyszerre megélénkült:

— Ki hozta a hírt?

— Ez a nemes úr. Egyenesen a kolostorból érkezett.

— Elfoglalták a monostort? — kérdi hangosan a király.

— Nem foglalták el legkegyelmesebb uralkodónk — szolt Kmicic — és nem is fogják!... A svédeket megverték s levegőbe röpitették legerősebb ostromágyújokat. Nagy bajban, nyomorúságban vannak és fel fognak hagyni az ostrommal!

— Dicsőség! Dicsőség neked, angyalok királynéja! — mondta a király.

Negyedórával később Kmicic a király lakásában volt, nagy tömeg előkelőség körében. A király éppen reggelire várta királynét. Alighogy Mária Lujza megjelent, Kázmér János fölkiáltott:

— Csesztochova ellenállt! A svédek ott fogják hagyni! Itt van Babinics úr, aki onnan érkezett és nekünk ezt a jó hírt hozta!

A királyné tekintete kíváncsian tapadt a fiatal ember arcára, mely oly nyílt őszinteséget árult el, hogy a királyné örömmel kiáltotta:

— Adja Isten, hogy ez jó jel legyen jövőnkre! Egyenesen a Csesztochovát ostromló seregtől érkezik?

— Egyenesen a kolostorból jön! — mondta a király. — Ő maga is a kolostor egyik védelmezője!... Bár küldene az ég minden nap ilyen vendéget hozzánk!... de hadd beszéljen ő maga!

Andrásnak nagy részletességgel kellett előadnia az ostrom eseményeit. Mikor az utolsó ostromtámadásokról beszélt és arról, hogy Müller Krakkóból erősített tűzértséget kapott, különösen pedig egy öreg ágyút, amelynek semmiféle fal a világon nem állhatott ellent, a hallgatók arcán feszült érdeklődés ült.

András fejét hirtelen hátraszegezte és megállt; arca biborszínbe borult, szemöldökét összehúzta és kissé gögös hangon folytatta:

— Most kénytelen leszek magamról beszélni. És ha olyat találok mondani, ami dicsekvésszámba megy, Isten a tanum, nem jutalomért tettem! Egyetlen vágyam, hogy fölséges urunkért véremet onthassam!...

— Beszéljen gyorsan! — szolt közbe a király. — Mi hiszünk a kegyelmed szavának... Nos és az ágyú?...

— Az ágyú?... Éjjel kiszöktem a monostorból és levegőbe röpittem!

Minden szem a vitéz lovagra szegeződött. Ott állt magasra

emelt fejvel és lángba borított orcával. Olyan kihívó szilajság, annyi természetes bátorság omlott el egész lényén, hogy a jelenlevők önkénytelenül érezték, hogy ez a fiatalember képes volt ilyen tettet véghez vinni,

— Uraim, reméljük az ország érdekében, hogy több ilyen fia is akad Lengyelhonnak! — szólt a király.

Most Korycsinszki kancellár fordult Andráshoz:

— Legyen olyan szíves, lovag uram és mondja el, hogy menekülhetett meg épen a svéd táboron keresztül?

— A robbanás elszédített. Müller elé vezettek, aki halálra szánt.

— És kegyelmed megszökött?...

— Kuklinovszki rávette Müllert, hogy engemet engedjen át neki. Magával vitt, felakasztott egy gerendára és az oldalamat sütögette. De alig fogott hozzá, Müller hívatta őt. Amíg oda volt, hárman a katonái közül, a Kiemlicsek, akik valamikor alattam szolgáltak, lemészárolták Kuklinovszki embereit és engem megmentettek.

— És kegyelmed megszökött. Így már értem — mondta a király.

— Nem, legkegyelmesebb uram! Megvártam, míg Kuklinovszki visszatért, akkor azután őt kötöztem föl a gerendára és én sütögettem...

Kmicic fölzigatva az emlékektől, újra kipirult és szembogara ragyogott, mint valami farkasé.

— Óriási! — kiáltott fel a király. — A nyomorúlt nem érdemelt mást. De mondja csak: meghalt?

— Még élt, mikor eljöttem, de valószínű, hogy reggelig kiadta lelkét.

— Ime, a mi vakmerő barátunk nem egy könnyen bocsájt meg!... Ilyen emberekre volna szükségünk az országban! — jelentette ki a király egészen jókedvűen.

Ekkor újból Korycsinszki kancellár szólalt meg:

— Gyakran tévednek erre mifelénk olyanok, akik dicsőség vágyából, vagy jutalom reményében nagyokat mondanak és hamis híreket hoznak... még pedig többnyire az ellenség által sugalmazottakat...

— Nem tudom, kit tisztelhetek kegyelmedben?... azt látom, hogy udvarbeli és mintilyent, nem akarom megsérteni. De nincs olyan előkelő állás, amely elnézhetővé tenné azt, hogy egy nemesember szavában ok nélkül kételkedjenek!...

— Szerencsétlen ember! — szólt Lugovszki — a birodalmi kancellárral beszél!

— Az engemet egyáltalán nem izgat... Azt tartom különben, hogy sokkal könnyebb valakit meghazudtolni, mint az életet kockára vetni!

Korycsinszki harag nélkül válaszolt:

— Én nem hazudtolom meg a lovag urat. De ha igaz, amit az imént beszélt, akkor annak nyomát kell viselnie testén.

— Jöjjön excellenciád velem a szomszéd terembe és látni fogja a még be sem gyógyult bizonyítékot.

— Felesleges! — szólalt meg a király. — Mi hiszünk önnek.

— Legkegyelmesebb királyom! — szólt András — hadd érintsek sebeimet a hitetlen Tamások! Nem lennék képes itt élni egy percig sem, amikor így gyanúsítanak.

— Majd én megyek — ajánlotta a fiatal Tyzenhausz, a király egyik rokona. Azzal eltűnt Kmicie társaságában. Útközben így szólt hozzá:

— Nem azért jövök kegyelmeddel, mintha kételkedném szavaiban, csak szeretnék kegyelmeddel közelebről megismerkedni. Mi már láttuk egymást valahol Lithvániában...

Kmicie félrefordította fejét:

— Lehet, hogy találkoztunk valamely gyűlés alkalmával... Az apám rendszeren magával hurcolt, hogy hozzászoktasson a politikai élethez.

— Az meglehet... a vonásai roppant ösmerősök, de mintha más neve lett volna...

— Az idő rendszeren összezavarja az emlékeket — felelte András.

Beléptek egy üres terembe... És röviddel azután Tyzenhausz visszatért a királyhoz és ezt jelentette:

— Felséges királyom! Úgy meg van sütve, mintha nyárson lett volna.

Midőn Kmicie ismét megjelent, a király felállt és így szólt hozzá:

— Érdeme és szenvedése nem fog jutalom nélkül maradni!

— Adósai vagyunk kegyelmednek — tette hozzá a királyné, Andrásnak nyújtva kezét.

András féltérdre ereszkedett és Mária Lujza kezét ajkához emelte. A királyné megsimogatta a lovag fejét, mint anya a gyermekét:

— Ne nehezteljen kegyelmed a kancellár úrra — mondta még a király — ő csak kötelességét vélte teljesíteni, mikor az igazságról meg akart bizonyosodni.

— Észem ágában sincs haragot tartani olyan érdemes úrral szemben, aki mindnyájunknak élő példa a hazaszeretet terén!

A kancellár jóságosan mosolygott és kezét szorított Andrással.

— Nagyszerű ember ez a mi Babinicsünk! — jelentette ki a király. — E pillanattól kezdve magunk mellett tartjuk őt és ha Isten kegyelmes lesz irántunk, együtt térünk vissza az édes hazába!

— Ó, felséges királyom! — kiáltott lelkesen Kmicic — csak mutatkoznia kell és egész Lengyelország, Lithvánia, meg Ruthénia lábánál lesz. A hetmanok parancsnoksága alatt álló ezredeket majd fölveti a vágy, hogy a svédek ellen mehessenek; vonuljon be felséged az ország másik határán át és egy hónap leforgása mulva hírmondója sem lesz a svédnek! De könyörgünk, jöjjön, mutassa magát, mert olyanok vagyunk ott, mint a nyáj pásztor nélkül!...

A királyné János Kázmér felé fordult:

— Az egész nemzet hangja szól e fiatalember ajkáról!

— Készen vagyunk, hogy életünket áldozzuk a hazáért! — válaszolt a király. — Csupán arra vártunk, hogy jobb érzések szállják meg a szíveket. Borzasztó még csak el is gondolni, hogy életünk veszélyben forgott otthon!...

— Felséges uram! — felelt Kmicic. — Nemzetünk súlyosan vétkezett, de a Krisztus őt sebére esküszöm, olyan nem akadhatott, aki felszentelt királyunkra merte volna emelni kezét.

— Kegyelmed hűséges szívével még csak fel sem tehet senkiről ilyen vétket. De biztos értesülések alapján beszélek. Igaz, hogy a Radzivillek nem szépen bántak velünk, de Boguszlasz maga figyelmeztetett bennünket, hogy volt ilyen bűnös terv, amelynek azonban ő, minden hitszegése mellett, sem akart részesévé lenni...

— Miféle tervnek? — kiáltotta ingerülten Kmicic.

— Arról értesített bennünket, hogy akadt valaki, aki száz arany fejében arra vállalkozott, hogy bennünket élve, vagy halva, kiszolgáltat a svédeknek.

Kmicic alig volt képes kiejteni e szavakat:

— Ki volt az?... Kicsoda volt az?...

— Egy bizonyos Kmicic — felelte a király.

A láng András arcába csapott, egészen elvörösödött, szeme zavaros lett és dörgő hangon ordított:

— Hazugság! Boguszlasz herceg úgy hazudik, mint a parancsolat! Legkegyelmesebb királyom! Ne adjon hitelt annak az árulónak, aki bizonyára valamelyik ellenségét akarta ily módon megbecsteleníteni!... Kmicic sohasem...

Túlcsigázott ereje elhagyta a fiatalembert és élettelenül zuhant a földre.

Fölemelték és egy szomszédos teremben az orvos rögtön hozzálátott élesztgetéséhez. A főurak semmiképpen sem értették, miért esett össze az ifjú a király szavaira.

— Talán valami atyafiságban van Kmiciccel! — talál-gatta Krakó várnagya.

— Értesüléseket kell szereznünk... Különben az egész Lithvánia atyafiságot tart egymás között — jegyezte meg a birodalmi kancellár.

Tyzenhauz ellenben így szólt:

— Felséges uram! Isten mentsen, hogy gyanúsítsam e nemes lovagot, de azért nem fog ártani az óvatosság... Az egyszer bizonyos, hogy résztvett Csesztohova védelmében; de egy dolog megingatja bizalmamat: én valamikor találkoztam vele, valahol Lithvániában, gyűlésen-e, ünnepségen-e... erre nem emlékszem...

— Na, és?

— Úgy rémlik, hogy nem hívták Babinicsnek.

— Ne ítélj könnyelműen! Fiatal és szeles vagy és Isten tudja, mi kavarog a fejedben.

— Mindenesetre több bizalmat érdemel, mint Boguszlasz herceg levele — szólt a királyné. — Én asszony létemre nem félek árulástól. És lehetetlennek tartom, hogy elhagyja az Isten ezt az országot, ahol annyi igaz hit uralkodik. Bocsásson meg felséged eltévedt hiveinek és bízzék az ő fiúi szeretetükben! Így lesz a bánatból öröm és diadal a kétségbeesésből!

A királynét elragadta lelkesedése, felállva beszélt és mikor visszaült helyére, keble hullámozott a hévtől. Mindnyájan bámulva tekintettek rá és a hősiecs hölgy lelkesítő tüze elfogta a hallgatóság szívét.

— Nem vesztettem el királtságomat, amíg ilyen király-

ném van... Teljesedjék be az ő akarata! Minél előbb indulunk haza, annál jobb! — kiáltott lelkesen Kázmér-János.

De a primás így vélekedett:

— Nem akarok ellenkezni felségtekkal, de jónak látnám, ha még előbb Oppelnben tanácsot tartanánk, ahol legtöbb érdemes főurunk együtt van.

— Helyes, hallgassuk meg az ő tanácsukat — határozott a király — és azután indulunk Jézus nevében!

— És Jézus nevében diadalra jutunk! — mondta a királyné.

— Ámen! — tette hozzá a primás.

III. FEJEZET.

Oppelnben a főurak tanácskozása kellemetlenül hosszúra nyúlt; végre Kázmér János ily szóval vetette végét:

— Uraim, ne tárgyalják tovább azt a kérdést, vajjon én bevonuljak-e Lengyelországba, vagy sem? Erre nézve nekünk már adott a jó Isten és a szent Szűz intést. Bármilyen vár ránk, elhatároztuk, hogy ezekben a napokban visszatérünk hazánkba. Már most az urak csak azt határozzák el, merre és hogyan lesz ez legjobban kivihető.

A tanács elhatározta, hogy a király a lubovlai hegyeken át induljon és onnan Leopolba menjen, háromszáz válogatott dragonyos kísérje őt, a dragonyosokat pedig Tyzenhauz vezesse, aki minden fiatalága mellett jó katona hirében állt. Erre a határozat után a király még néhány tiszttel, köztük Kmiciccel is, meg akarta hányini-vetni a dolgot.

— Legjobban szeretnék már holnap indulni — mondta a tiszteknek.

— Elvégre, ha felséged készen van, mire való a várakozás? — mondta Lugovszki.

— Különösen pedig jó lesz addig elindulni, amíg köz-tudomásra nem jut a dolog — tette hozzá Wolf ezredes.

— Az ellenség már szimatol valamit — jegyezte meg Kmicic.

— Hogyan? — kérdezte a király.

— Felsőges uram, a felséged hazatérésének terve nem ismeretlen dolog a svédek előtt. Majd mindennap érkezik hírük felséged indulásáról. A legnagyobb óvatossággal kell

élnünk; az utak tele vannak Duglasz felderítő csapataival — szólt Kmicic.

— A legjobb óvatosság felségedre nézve — szólt Tyzenhauz Kmicicre tekintve — az a háromszáz hűséges kard! Én sértetlenül fogom átvezetni felségedet, ha kell, az ellenséges csapatok szívéen keresztül.

— Sértetlenül vezetheti őfelségét, ha vagy háromszáz emberről felderítő csapattal találkozik. De vegyünk hétszáz, vagy ezer emberből álló csapatot, vagy hátha még erősebb sereggel találkoznak, amely esetleg leskelődve vár kegyelmekekre...?

— Én háromszáz embert mondtam, mert annyiról volt szó. De, ha kell, tehetünk hozzá még ötszázat, sőt még egyszer annyit, ha szükségét látjuk.

— Mennél nagyobb lesz a csapat, annál feltünőbbé válik — szólt Kmicic.

— De elvégre, a tábornagy úr elibénk fog sietni csapataival — szólt közbe a király.

— A tábornagy úrnak halvány fogalma sem lesz, hogy melyik napon, vagy melyik órában siessen felséged elé — felelt Kmicic.

— Igazi katona beszél Babinics úrból — kiáltott fel a király — látszik, hogy kegyelmednek a háború az igazi eleme!

Kmicic elmosolyodott. Elvégre, kinek is lett volna nagyobb jártassága efajta ügyekben, mint neki? Ővele a király nagyobb biztonságban lehetne, mint bárki mással.

Hanem Tyzenhauz más nézetet vallott. Összeráncolta szemöldökét és száraz hangon így szólt:

— Várjuk a tanácsot, melyet a kegyelmed tapasztalata sugall.

— Az én véleményem az, hogy mentől kisebb a csapat, annál könnyebben juthat át.

— Így hát, mit kell tennünk?

— Felséges uram! A józanságom azt ajánlja, hogy Tyzenhauz úr menjen előre a dragonyosaival és itt-ott jelentse ki, hogy ő a király kísérete, hadd vonja ezzel magára az ellenség figyelmét. Ő majd kiszabadítja magát épen a kis kalandokból. Mi pedig néhányan két nappal később kelünk útra felségeddel. Ha az ellenség figyelme másfelé van terelve, könnyen elérjük Lublovát.

A király tapsolt:

— Az Isten küldte közénk ezt a katonát! Maga böles Salamon sem tanácsolhatott volna okosabbat. Teljesen elfogadom az ő véleményét.

— Felséges uram, ez csak tréfa lehet! — válaszolt Tyzenhauz.

— Tréfa, de egy valódi harcosnak a tréfája. És jöjjön bármi, én nem állok el ettől a tervtől! — szólt Kázmér János. Kmicic szeme csillogott az örömtől, de Tyzenhauz folytatta:

— Felséges uram, én lemondok a dragonyosok vezetéséről, vezesse valaki más őket!

— És miért?

— Felséged minden fedezet nélkül készül útnak, kiteszi felséges életét mindenféle véletlennek. Ott akarok lenni királyom mellett és testemmel fedezni, ha kell.

— Nyugodjál meg, sokkal kevésbbé leszünk kiteve a veszedelemnek, ha azt a tervet fogadjuk el, melyet Babinics úr ajánl.

— Vegye hát magára a felelősséget tanácsaiért ez az úr, akit Babinicsnek hívnak, vagy talán másnak!... Az sem lehetetlen, hogy érdekében áll felségedet elégséges fedezet nélkül útnak indítani a hegyeken át....

— Mit ért ezalatt?

De Tyzenhauz végigmérte őt és így szólt:

— Ne hordja oly magasan az úr a fejét, úgysem érhet az enyémhez!...

— Majd meglátjuk, melyik áll feljebb, ha...

— Békesség! — parancsolta a király.

A két fiatal úr zavartan fogadott szót.

— Senkinek sincs joga arra, hogy magát különbnek tartsa ennél a lovagnál! Félre minden perpatvarral! Te pedig, Tyzenhauz, velünk jöhetsz, ha annyira kívánod. Wolf és Denhoff vezessék a dragonyosokat. Babinics velünk jön és az ő tanácsát követjük.

— Én mosom a kezem — mondta Tyzenhauz.

— És főleg a titoktartást ajánlom! A dragonyosok még ma útra kelnek Ratibor felé. Terjeszteni kell a hírt, hogy mi köztük vagyunk... Tyzenhauz, add ki a parancsokat ilyen értelemben.

Még aznap szétfutott Glogov városában a hír, hogy

Kázmér János elhagyta a várost és Lengyelország határa felé vette útját. A király sehol sem mutatkozott; szobájában imádkozással töltötte a napot, kérve a királyok királyát, hogy óvja meg az országot.

És harmadnapra, mikor megszólalt Glogovban a hajnali harangszó, de a világ még sötét volt, a király útra kelt hazafelé.

IV. FEJEZET.

Ratiborban csak annyi időt töltöttek, amíg megabrakolták a lovakat. Minden embert elfoglalt az előtte való napon átvonult nagy dragonyos csapat, amely között, hír szerint, a királynak kellett utaznia. Figyelembe sem vették a kis csapat érkezését. Vagy ötven lovas vette körül a királyt: sok főúr és a papság emberei kísérték útján.

A császárság birodalmában nem fenyegette veszedelem az utasokat. Oderbergben, nem messze onnan, ahol az Odera és Olsza egyesülnek, átlépték Morvaország határát. Az emberek mindenfelé a király keresztúlvonulásáról beszéltek; voltak olyanok, akik határozottan állították, hogy látták a dragonyosok közt Kázmér Jánost.

Kmicic a három Kiemliccsel rendesen előre lovagolt, kémlelve az utat és többnyire nehéz buzogányával szórakozott. Felhajította a levegőbe, azután megsarkantyúzta lovát és vágatás közben kapta el a magasból visszahulló fegyver nyelét. A király tapsolt neki:

— Hol szerezte azt a sebhelyet az arcán? — kérdezte egyszer a király. — Nagyon erősen megvághatta valaki kegyelmedet!

— Nem vágás az, felséges uram, hanem lövés. Pisztolyvégről löttek rám. Keservesen fog fizetni ezért, aki tette...

— Olyan bosszúálló?

— Rendesen nem szoktam az lenni, felség! Nézze, itt van egy még mélyebb sebhely a homlokom felett; de ezt egy vitéz lovagtól kaptam és igazán nem neheztelek érte!

Kmicic lekapta kucsmáját és egy mély sebhelyre mutatott, melynek fehéres széle feltűnőnek látszott.

— Ezt a vágást nem szégyellem, mert az ország legjobb vívójától kaptam.

— Ki az a mester?

— Wolodijovszki uram.

— Istenemre, én ezt ismerem! Nagy bátorságról tett bizonyosságot Zbarazban. Ott voltam a legjobb bajtársának, Szkzsetuszki Jánosnak esküvőjén, aki ennek a híres ostromnak a hőse. Ezek igen becses embereim! De volt még egy harmadik is; az egész sereg zengte akkoriban dicsőségét: egy kővér nemes ember, aki jóízű tréfákkal mulattatta a társaságot Szkzsetuszki esküvőjén...

— Az csak Zagloba lehetett; merész és okos ember — mondta Kmicic.

— Merre vannak ők most?

— Wolodijovszki a vilnai palatinus dragonyosainak parancsnoka.

A király elkomolyodott:

— És a svédeket szolgálja a palatinus herceggel együtt?...

— Ó? A svédeket?!... Szapieha úrral tart! Én magam tanuja voltam annak, mikor a palatinus-herceg lába elé lökte ezredesi pálcáját.

— Ime: egy dicső katona!

Tyzenhauz hallgatta a beszélgetést és hirtelen megszólalt:

— Így hát kegyelmed Kieydanyban volt Radzivilnél?...

Kmicic kissé zavarba jött, fogta magát és újból hajigálni kezdte fölfelé a buzogányát.

— Ugyan hagyja már békében ezt a szerszámot — folytatta Tyzenhauz. — És mit csinált a hercegi udvarnál?

— Vendége voltam Radzivilnek — vágott vissza Kmicic — és ettem a kenyérét egészen az árulás napjáig.

— És miért nem csatlakozott kegyelmed Szapieha seregéhez a többi hű katonával együtt?

— Mert fogadalmat tettem, hogy elzarándokolok Csesztohovába.

Tyzenhauz sunyi módon integetett a királynak, hogy figyelje meg Kmicicet. A király erre figyelmesen nézett az ifjúra. Kmicic pedig Tyzenhauz felé fordult:

— Kedves uram! Én kérdezem öntől, hogy merre járt, mit csinált azelőtt?...

— Csak kérdezzen! Nincsen semmi titkolni valóm.

— Nem vagyok törvényszék előtt és ha valaha oda is jutnék, nem kegyelmed lenne a birám. Hagyjon békén, mert el találok veszteni türelmemet!...

Így szólva Kmicic feldobta buzogányát, de oly erővel,

hogy eltűnt a levegőben; a király szemével követte és e pillanatban mindennél jobban érdekelte az, hogy el tudja-e majd kapni András a fegyvert, vagy sem?

András vágatásra szorította lovát és egy ugrással elkapta a buzogány nyelét.

Ugyanannak a napnak az estéjén Tyzenhauz így szólt a királyhoz:

— Felsőges uram, ez a nemes úr nekem napról-napra kevésbé tetszik.

— Nekem pedig napról-napra jobban! — felelt a király.

— Ma hallottam, hogy az egyik embere ezredes úrnak szólította... e mögött rejtőzik valami!

— Hagyd el, ez az ő dolga!

— Nem, felség, ez nem az ő dolga! Ez a mi dolgunk és az országé... De ha egy áruló felséged élete ellen tör, az egyszersmind az ország ellen fordul, mert az országot csupán felséged mentheti meg!

— Holnap majd kikérdezem én magam.

— Bár lennék hamis próféta..., De van a nézésében valami gögös merészség, ami semmi jót nem jelent.

Másnap hajnalhasadtával folytatták az utazást. Alig indultak útnak, a király magához intette Kmicicet:

— Hol volt kegyelmed ezredes?

Pillanatnyi csend követte szavait. Kmicic önmagával küzdött; égette a vágy, hogy leugorva lováról, mindent őszintén bevalljon. De borzalommal gondolt arra, hogy Boguszlasz herceg levele után, micsoda hatást tenne a királyra a Kmicic név.

— Legkegyelmesebb királyom! — fogott hozzá végre — eljön az ideje annak, mikor kitarhatom egész lelkemet felséged előtt... Nem akarom, hogy hűségemet csak szavak bizonyítsák!... majd ha tettekkkel szolgálhatok... Vétkeztem, kegyelmes királyom, vétkeztem felséged és az ország ellen és még mindig nem vezekeltem eleget!...

András pillái nedvesek lettek és oly őszinte bűnbánat tükröződött arcán, hogy ez minden szónál ékebben beszélt.

— Továbbra is bizom kegyelmedben. Áruló így nem beszélhet — mondta a király.

— Köszönöm, felség! — szólt Kmicic, kissé visszatartotta lovát, majd hátra maradt egészen az utolsó sorban.

Tyzenhauz nemcsak a királlyal közölte aggodalmát: lassankint az egész társaság ferde szemmel kezdte nézni

Kmicicet. Maga a király is, bár nem vonta meg bizalmát, mégsem nézte oly jó szemmel, mint ezelőtt. András elvesztette jókedvét, lehorgasztott fejjel és sötét gondolatokkal eltelve ügetett előre.

Végre a király és kísérete elérte a Kárpátokat. Egymásután haladtak felfelé a meredek úton.

— Már nem lehetünk messze a határtól! — szólt izgatottan a király.

Egy taligás paraszttal találkoztak. Tyzenhauz megszólította:

— Mondja csak, barátom, Lengyelországban járunk már?

— Amott a háta mögött, ahol a szikla alatt a patak folyik, van a császárság határa! Ez pedig, ahol az úr áll, már a király földje.

— És merre visz az út Zyviacsbe?

— Ha erre jobbra fordul, rögtön ráakad az útra.

Tyzenhauz egy ugrással a kíséretnél termett:

— Felsőged birodalmának földjére lépett! — kiáltott lelkesedéssel.

A király nem szólt semmit, csak intett, hogy tartsák a lovát. Leszállt a nyeregből és térdreborult. Mind követték példáját. A fenyves és a közeli hegyek csúcsa vörös fényben égett a nap utolsó sugarától. A földreborult csapat mint biborszínű, aranyos csík tündökölt a hegy lábánál.

Majd a hólepte csúcsok felől a szél szárnyán ragyogó fehér csillagok repültek és tűntek el a hegyszakadéokban, a fenyőfák meghajoltak és zúgtak, harsogtak, mintha a régi dalba kezdtek volna: «Ó, légy üdvözölve urunk!»...

A völgyre már árnyék borult, mikor a csapat újból útnak eredt. Csak egy ponton piroslott még az ég alja.

A király az Ave Máriá-ba fogott, a többi mind ismételte az ájtatos szózatot. Kelet táján az ég még pirosabbá vált. Kmicic vágatva közeledett:

— Felső! tűz van!

Mindenki megállt.

— Alighanem Zyviacs ég! — szólt a király.

Nemsokára emberi hang és lónyeringés jutott el hozzájuk, majd több alak rohant el szemük előtt a homályba.

— Megállj! — kiáltott Tyzenhauz. — Kik vagytok?

— Menekülünk Zyviacsból! A svédek felgyújtották a várost és öldösködnek az embereket!...

— Álljatok meg, az Istenért!... és merről jöttök?

— Lesben voltak, várták a királyt! Sokan vannak ám! Óvja meg a szent Szűz ő felségét!

Tyzenhauz elvesztette fejét:

— Tessék, ide jut az ember, ha kis csapattal kell útra!...

Kázmér János maga kérdezte ki a menekülőket:

— Merre van a király?

— A király a hegyek közé menekült egy nagy csapat dragonyossal. Alig két napja, hogy keresztülhaladt Zvyicsen... nagyon megkergették őket és erős csata volt Szucha alatt... Nem tudjuk, az ellenség kezébe került-e a király? De ma visszatértek a svédek és ölnek, gyilkolnak!

— Vezéreljen benneteket az Isten! — bocsátotta útnak Kázmér János a menekülőket, akik tovarohantak.

— Lám, mi történt volna, ha a dragonyosokkal indulunk! — kiáltott Kmicic.

— Kegyelmes királyom! — szólt Gebicki püspök. — Előttünk az ellenség! Már most mitévők leszünk?

Valamennyien a király köré csoportosultak, mintha testükkel akarnák őt fedezni. A király a tűzvész ragyogását nézte, de hallgatott.

— Szolgálhat-e valaki tanáccsal? — kérdezte Gebicki.

Ekkor megszólalt Tyzenhauz keserű, gúnyolódó hangon:

— Az adjon tanácsot, aki kitette urunkat ennek a veszedelemnek.

A sorból egy lovag lépett ki: Kmicic volt.

— Helyes! — szólt.

Majd fölágaskodott a kengyelben és elkiáltotta magát:

— Kiemlicsek!

Ezzel vágatásba sarkantyúzta lovát, a három lovas követte.

Tyzenhauz kétségbeesetten kiáltott:

— Kelepce volt az egész. Most ezek az árulók jelt adnak, hogy felséged itt van. Uram, királyom meneküljön!

— Fuvassunk takarodót! — kiáltottak egyhangúlag a papok és főméltóságok.

Kázmér János elvesztette türelmét, kirántva kardját, így szólt:

— Hála legyen Istennek, hogy ideérkeztem! Többé el nem hagyom az én földemet soha!

És a király megsarkantyúzva lovát, előre akart vágatni. De a pápai követ megragadta a kantárszárat:

— Felséged felelős az ország sorsáért és a katolikus egyház sorsáért, amelyet itt képvisel!

— Nem megyek vissza Sziléziába. Védjen meg ettől a szent kereszt! — jelentette ki Kázmér János. — Különbén egészen nyugodtak lehetnek: Babinics elment, hogy megszemlélje a helyzetet és mindjárt visszatér embereivel együtt!

Szadonics várnagy nagynehezen mégis rábirta a királyt, hogy menjenek vissza a sziklás patakig és ott a határszélen várakozzanak. Eltelt egy fél óra, majd egy óra...

— Nézzék uraim! — szólt Lecsica palatinusa — mintha enyhülne a tűzvész.

— Csakugyan, szemlátomást kisebbedik — mondták többen.

— Ez jó jel! — szólt a király.

— Előre megyek vagy tizenöt emberrel — jelentette ki Tyzenhauz — megállunk ide vagy egy mérföldnyire és ha a svédek jönnek, feltartóztatjuk őket. Míg bennünket leöldösnek, felséged megmenekülhet...

— Maradj velünk! Megtiltom, hogy előre menj! — parancsolta a király.

— Felséged majd föbelövethet engedetlenségemért, ha visszatérek, de most megyek, mert királyom életéről van szó!

Azzal kiválasztott tizenöt embert és elindult velök. A fenyvesek előtt megálltak. Hóropogást hallottak.

— Jönnek! — suttogták a katonák.

— Nem csapat közeledik... Csak néhány ló dobogása hallatszik — mondták mások — alkalmasint Babinics úr jön vissza..

Az érkezők hatvan lépésnyire lehetnek.

— Ki az? — kérdezte Tyzenhauz.

— Jó barát!... Ne löjjenek! — kiáltott Kmicic és csakhamar Tyzenhauz előtt termett, de a sötétben nem ismert rá:

— Hol van a király?

— A csapat végén.

— Ki beszél? Lehetetlen felismerni valakit.

— Tyzenhauz!... De micsoda vaskos tömeget cipel maga előtt? — kérdezte, rámutatva egy sötét árnyékra, mely a nyeregben feküdt Kmicic előtt. Kmicic nem felelt. Mikor a királyhoz ért, megszólalt:

— Legkegyelmesebb királyunk! Az út szabad!

— Nincsen már svéd Zvyiecsben?

— Csak egy német zsoldosokból álló különítmény volt, most elvágtattak Vadovice felé. Különbén, hoztam egyet magammal, tessék kikérdezni őt. Ezzel lelódította a nyergéből a sötét tömeget. Nyögés hallatszott.

— Mi ez? — kérdezte a király.

— Katona.

— Szent Isten! Még foglyot hozott! Hogyan csinálta ezt?

— Legkegyelmesebb uram, ha ordas követi a nyáját, csekélység elemelni egyet közülök.

— Ilyen katonával az oldalunkon nyugodtan mehetünk akár a svédek közé is!

Most mindnyájan körülállták a nyögdecselő katonát.

— Kérdezzék ki! — mondta kissé büszke hangon Kmicic — bár nem vagyok benne bizonyos, tud-e felelni, mert egy kissé megszorogattam.

— Öntsenek bele egy kis pálinkát! — rendelkezett a király.

Az orvosság hatásosnak bizonyult: a katona csakhamar erőre kapott és megjött a hangja. Ekkor Kmicic kardja hegyét a szerencsétlennek a torkára szegezte és ráparancsolt, hogy tiszta igazságot beszéljen.

A fogoly elmondta, hogy Izlehorn kapitány századához tartozik. A királyt kísérő dragonyosokat, akik két nappal előbb mentek erre, megtámadták, de vereséget szenvedtek. Boszúból Zyvicsre vetették magukat.

— Van még svéd csapat a hegyek között? — kérdezte Kmicic németül a katonát.

— Talán még van — nyögte ki nagy kinnal a fogoly. — Douglasz tábornok több őrzőjáratot kiküldött, de ezek nem igen maradnak meg, mert a parasztok lemészárolják őket, amint egyenkint rájuk találnak a hegyi úton.

— Zyvics környékén nem volt más század a tiéteken kívül?

— Nem volt.

— Hát azt tudod-e, hogy járt-e már erre a lengyel király?

— Erre ment a napokban a dragonyosaival, meg is ütköztünk velük Szuchánál; többen látták őket.

— Hát miért nem üldöztétek őket?

— Féltünk a hegyi lakóktól.

Kmicic lengyelre fordítva beszédét, így bátorította Kázmért:

— Felséges uram, az út szabad és valamelyes szállás is akad Zyvicsben, csak a falú fele égett le.

De a gyanakodó Tyzenhauz nem hagyta ennyiben a dolgot:

— Felséged, engedje meg, hogy előre mehessek Zyvicsben, hadd tudjam meg, mi igaz a dolgokból.

— Helyes! engedje meg neki felség! — kiáltott fel Kmicic.

— Eredj hát! — mondta a király. — De mi szintén indulunk, mert itt igen hideg van.

Tyzenhauz elvágatott, míg a többiek lassan haladtak utána.

Mikor Tyzenhauz visszatért, így szólt:

— Felség, az út szabad; és már szállást is készítettek felséged számára.

— Hát nem mondtam! — kiáltott fel Kázmér János. — Mit izgágáskodnak folyton az urak!...

Jól nekiindultak; nem telt bele egy óra sem és a király biztonságban hajtotta le a fejét álmra saját országában.

Azon az estén Tyzenhauz felkereste Kmicicet:

— Azért jöttem, hogy bocsánatot kérjek. Csak királyunk iránti ragaszkodásom tett kételkedővé. Most meggyőződtem arról, hogy kegyelmed becsületes ember és szereti a királyt, adja kérem a kezét.

Kmicic bőrvébe dugta kezét:

— Árulással, csalással gyanúsított...

— De meggyőződtem, hogy kegyelmed vitéz katona és szereti a királyt. Ismétlem: bocsásson meg; szorítson velem kezet és ne hagyjuk haraggal elmúlni ezt a napot!

— Legyen — szólt András legyőzötten.

És férfiasan megrázták egymás kezét.

V. FEJEZET.

A király és kísérete oly későn ért Zywiecsbe, hogy már az egész város aludt és így nem kelthettek feltűnést.

A király nem a kastélyba, hanem a pap házába szállt. Kmicic pedig azt hiesztelte, hogy a császár követét kísérik, aki Krakóba iparkodik.

Másnap Vadovicse felé tartottak és csak mikor jó messzire voltak a várostól, tértek a suchói-útra.

A király hazatérésének híre már megtette hatását: az egész vidék hazafias lázban égett. Kázmér Jánosnak csak meg kellett volna szólalnia és azonnal a parasztok ezrei vették volna körül. Mégis jobbnak látta, hogy el ne árulja magát a svédek miatt, akik e hirre mindenesetre nagy hadsereggel jöttek volna ellene. Mindenfelé jóra való vezetőkre akadtak, akik abban a hiszemben, hogy papi embereknek tesznek szol-

gálatot, biztosan mutatták az útat a sziklás havasokon át. Így értek egy igen keskeny szorosba, ahol alig fért el három lovas egymás mellett. Pihenőt kellett tartaniok, mert a lovak és az emberek ki voltak merülve.

— Ne zajongjanak az urak! — szólt hirtelen a vezető, fülét a sziklára nyomva.

Valamennyien a vezető aggodalmas arcát nézték.

— A szoros vége felől csapat közeledik... Jóságos Istenem, add, hogy ne svédek legyenek!

— Hol? Merre? Hogyan? — kérdezősködtek mindenfelől. — Nem hallunk semmit.

— A hó miatt... A Jézus kínszenvedésére, igen közel vannak már!... minden pillanatban itt lehetnek!

— Talán az altábornagy úr emberei — mondta a király.

Kmicic ismét nyeregbe ült:

— Megnézem — szólt.

A Kiemlicsek utánairamodtak, mint kopók a falka-mester után. Alig lovagoltak pár lépésnyire, a szoros fordulója feketélt emberek és lovak sokaságától.

A svédek voltak!

Arra még csak nem is gondolhattak, hogy a fáradt állatokkal hátráljanak. Vagy keresztül kellett magukat vágniok, vagy elpusztulnak. A király rögtön felfogta a helyzetet és kardja markolatához nyúlt.

— Fedezzék a királyt és hátráljanak! — kiáltott Kmicic.

Tyzenhauz egy pillanat alatt vagy huszadmagával a csapat elé állt. Kmicic pedig elindult az ellenség felé.

Svéd egyenruha volt rajta, amit még a kolostorból hozott magával; így a svédek hozzájuk tartozónak nézték. A különítmény parancsnoka Andráshoz lovagolt:

— Melyik ezredből való? — kérdezte tőle svédül.

Kmicic előre hajolt és szóbeszéd nélkül bele lőtt a parancsnok fülébe. Dühkiáltások hallatszottak a svéd sorokból, de András hangja túlharsogta őket:

— Rajta!

A két Kiemlics-csemete András nyomán vagdalkozott; a meglepett svéd katonák azt hitték, három óriás vetette magát rájuk: az első és második sor hátra hőkölt; de mivel az utolsó sorok még mindig előre lovagoltak, irtózatos kavarodás támadt. A lovak nyerítettek és haraptak; a lovasok nem vehették hasznát fegyverüknek. Kmicic és a Kiemlicsek fel-

használták e kedvező zavart és felborítottak embert, állatot egyaránt.

András fölállva a nyergében, örült dühvel vagdalkozott, zúzott. Minden érzése, vágya az volt, hogy bár élete árán, fel kell tartóztatnia a svédeket. Az iker Kiemlicsek oldalán harcoltak, az öreg mögöttük küzdött, minduntalan előre döfve lándzsájával, melyet mindig véresen rántott vissza.

A kíséret mind összébb szorult a király körül. A pápa követe és Krakó püspöke a király lovának kantárát fogták, hogy visszatartsák; a király e mellett folyton sarkantyúza paripáját, úgy, hogy a szegény meggyötört állat ágaskodni kezdett.

— Eresszék el a kantárt! Hadd gázoljunk a beleikbe! — kiáltott a király.

— Felség, gondoljon hazánkra! — könyörgött a püspök.

A király sehogyan sem szabadulhatott ki, előtte a fiatal Tyzenhauz húszadmagával egészen elállta útját, folytonosan hátraszorítva a kíséretet.

— A szentséges Krisztusra! — kiáltozott kétségbeesetten — meneküljön felséged, mindjárt ránk kerül a sor, én még feltartóztathatom őket egy ideig!

A király többé senkivel és semmivel sem törődve, nógatta előre paripáját:

— Hazám földjén pusztuljak el... helyet nekem! — követelte Kázmér János.

Hála a keskeny szorosnak, csak alig egy-két ember küzdhetett egyszerre Kmicicel és a Kiemlicsekkel; de erejük így már fogytán volt. Több svéd dárگا érte már Kmicicet, érezte a vég közeledését: a tekintete zavaros volt, a lélekzete el-elállt:

— Csak még egyet! — ismételtette magában. És levágta a kezeügyébe eső katonát, azután újból az utána következőnek esett.

A svédek lassan eszükre tértek és szörnyen restelték, hogy három ember így fel tudta őket tartóztatni; most aztán ők is dühösen támadtak. Az ellenséges katonák és lovak mind nagyobb erővel nyomultak előre és mind gyorsabban tolták vissza Kmicicet és embereit.

Kmicic lova felbukott... a megtámadott svéd sereg felzabadult folyamként hömpölygött keresztül a lovagon.

A Kiemlicsek még küzdöttek egy darabig; olyanok voltak,

mint a fuldoklók, akik az ár ellen küzdenek: bozontos fejük hol felbukkant a viharos tengerből, hol meg ismét eltűnt. Végre őket szintén elnyelte az emberáradat.

Ekkor mint a fergeteg csaptak a svédek a király kíséretére. Tyzenhauz emberei élén rohant rájuk. Összezsaptak és a hegység meg-megrendült a visszhangtól.

A király órája közeledett... Kázmér Jánosnak sikerült kiszabadítania lovát a püspök remegő kezéből és Tyzenhauz felé vágatott.

Egyszerre csak elámulva megállt.

A hegyszoros oldalfalai, mintha meginogtak volna. Úgy tetszett, hogy az édes haza földje maga jön törvényes királyának segítségére. Nagy darab kövek, fatörzsek, sziklatömbök, hógörgetegek hullottak a svéd táborra. És ugyanekkor a hegy oldaláról vad üvöltés hallatszott.

Lent a katonák között kitört a pánik. A svédeknek az az iszonyú érzésük támadt, hogy a hegyek támadnak rájuk és betemetik őket. Óriás lárma kerekedett. A legázolt emberek nyögése, a lovak vésznyerítése és e mellett a lehulló omladék dübörgése egybeolvadt: valóságos pokol volt!

— A hegyilakók! A hegyilakók! — kiáltották a király kísérei.

— Gyilkoljunk! Halál a svéd kutyákra! — hangzott felülről. A hegyormokon feltűntek a bozontos fejű, borsipkás alakok; száz meg száz ilyen alak csúszott lefelé a havon. Rövid fekete, vagy hosszúszőrű fehér bundájuk lengett utánuk: olyanok voltak, mint a mesebeli rémek. Kegyetlenül rávetették magukat a svédekre; néhány még épen maradt katona könyörgésre fogta a dolgot, de hiába volt minden! A bosszúra éhes nép nem könyörült: negyedóra múlva nem volt élő svéd a hegyszakadéokban.

Ekkor a hegyilakók vértől borítva a király kíséretéhez közeledtek. Amint a püspököket megpillantották, levették sipkájukat, némelyek pedig térdre ereszkedtek. Krakó püspöke égre emelte könnyes szemét és így szólt:

— Ime, az Úr segítsége! — majd a hegyilakók felé fordult: — Tudjátok-e, kit mentettetek meg?... Uratokat és királyotokat!

Sírva vették körül a hegyilakók a királyt, zokogva csókolgatták lábát, ruhája szegélyét, sőt még lovának patkóit is. Határtalan lelkesedésükben lármával, panasszal töltötték be a

völgyet. A püspökök csillapították őket. A királyt igen meghatotta ez a ragaszkodás: könnyes szemmel nyújtotta kezét azoknak, akik csak érték. Vonásai egyszerre megélnék, mintha valami ötlete támadt volna. Intett, hogy beszéljen akar. Csend lett és ő érces hangon szólt:

— Isten! ki a nép által mentettel meg engem, itt a Te magas színed előtt fogadom, hogy ezentúl atyja leszek a népnek!

— Amen! — fejezték be a püspökök. Csend követte a szavakat, majd újlag kitört az öröm. Azután kérdegetni kezdtek a hegyilakókat.

Megtudták, hogy Csorstyn körül rengeteg svéd őrző járát mászkál; az erősséget nem bántják, hanem mintha várnának valakit. Arról is hallottak, hogy nagy csetepaté volt egy ilyen őrzőjárat és egy nagy csapat dragonyos között, amely állítólag a királyt kísérte.

— Láttuk ám, mikor az a négy aranyos lovas vitéz megtámadta a svédeket, szerettünk volna segítségükre menni, de akkor még korán lett volna megadni a vészjelt, még birtak a fegyvereikkel dolgozni.

— Fájdalmas szüzanyánk! — kiáltott a király — hamar keressük meg Babinics holtestét! Méltóan kell őt elsiratnunk!... és erről az emberről mertétek állítani, hogy áruló, ő az első, aki vérével adózott nekünk!

— Bűnös vagyok, uram király! — mondta Tyzenhauz.

— Keressék meg nekem! Keressék meg, mert egy lépést sem teszek odább, amíg nem láttam mégegyszer arcát és amíg nem mondtam neki egy utolsó Isten-hozzádot!

A katonák és a hegyilakók azonnal hozzáláttak a parancs végrehajtásához. Csakhamar ráakadtak András testére: a lovak és emberek egészen elborították.

Arca fehér volt és véres, a szeme le volt csukva. A páncélján meglátszottak a kardcsapások és a lovak patáinak a nyoma, de éppen a páncélja mentette meg az agyontiprástól. A katonának, aki felemelte, úgy rémlett, mintha gyenge sóhajt hallott volna:

— Istenem! Uram! — kiáltott — hiszen él!

— Hamar le kell venni róla a páncélt — kiáltották többen. Gyorsan felvágta a szíjjakat.

— Lélezkzik! Még lélezkzik! Él! — jelentette ki több körülötte álló katona

Kmicie felnyitotta szemét. Egyik katona pálinkát töltött

a szájába, a másik felemelte a hónaljánál fogva. Ebben a pillanatban érkezett oda vágatva a király.

Kmicic egy percre magához tért. Mosoly világította be sápadt arcát és tisztán kivehető, de halk hangon suttogta:

— Királyom, uram, él... és szabad!

— Babinics, Babinics, hogyan háláljam ezt meg? — kérdi a király.

— Nem vagyok Ba...bi...nics... én... Kmi...cic... vagyok!... — és élettelenül hátra hanyatlott.

VI. FEJEZET.

A hegyilakók biztosították a király kíséretét, hogy a Csorstyn felé vezető úton nem találkozhatnak több svéd különítménnyel. Így nyugodtan indultak Csorstyn város felé.

Vidám nótázás és harci kiáltások közt folytatták útjukat. Minduntalan újabb és újabb csapat csatlakozott ő felségéhez. Igaz, hogy ezeknek a fegyverük többnyire csak vasvilla, balta és itt-ott muskéta volt, nem is gyakorlott katonák ezek, de valamennyien készen állnak minden pillanatban Krakó ellen indulni és ha kell, meghalni uralkodójáért.

Nemes urak szintén érkeztek a csapathoz, akik hirül hozták, hogy Novy-Szacs alatt a lengyelek Woynillovics parancsnok vezetésével megverték egy erős svéd sereget. Nemsokára fel tűnt az úton Woynillovics hadi lobogója; ő maga vezette Braclav palatinus seregét. A király örömmel üdvözölte a híres harcost, akit már régebbről ismert és a lengyelség nagy lelkesedéssel vonult királyával Spitz felé.

Több lovas vágatott előre, hogy értesítse a tábornagyot a király érkezéséről. Woynillovics elbeszélte a királynak, hogy a svédek meg vannak rökönödve, nem mernek többé szerte kalandozni az országban és most már csak a kisebb várakat perzselik fel, a nagyobbakban pedig meghúzódnak és védekeznek.

— Kétségbe voltunk esve — folytatja tovább — mert egy ideig úgy tudtuk, hogy felséges urunk azokkal a drago nyosokkal volt, akiket a svédek két nappal ezelőtt alaposan tönkre tettek. Az Isten sugalmazta felségednek azt az eszmét, hogy előre küldte a drago nyosokat!... a svédeket teljesen megtévesztették.

— Hallod Tyzenhauz? — örvendezik a király — egy tapasztalt katona nyilatkozata ez!

— Hallom felség — mormogta a fiatal mágnás.

Felérve egy hegytetőre, hangyabolyhoz hasonló ember-tömeget pillantottak meg.

— A táborszernagy úr csapatai! — kiáltott fel Woynilovics.

— Ha ugyan nem svédek — jegyezte meg a király.

— Dél felől nem jöhetnek svédek... látom a huszárok lobogóját!

A hegycsúcsról, ahol a király megállt, csakhamar jól láthatták a táborszernagy csapatait. Elül egy század huszár jött, a táborszernagy tulajdona; pompásan voltak felszerelve, kizárólag a hegyvidéki nemesség szolgált ez alatt a zászló alatt. Csupa előkelő főúr, ragyogó vaspáncélban, tarajos sisakkal fejükön, melyről hosszú sas- vagy keselyű-toll lengett, a vállukon megviselt tigris-, párduc- vagy farkasbőr-kacagányra díszelgett.

A huszárokat nagy tömeg lovasság követte, meztelen kard villogott a kezükben, ijjúk a vállukra volt vetve. Ezután három század kozák rikító piros egyenruhában, lándzsával és muskétával felfegyverkezve. Majd kétszáz dragonyos biborszínű gallérral; ezek után következtek a postás-ezredek, drabantok, hajduk, magyarok és janicsárok.

A csapatok után vonult az előkelőségek és papi méltóságok beláthatatlan kocsisora.

A csapatok az út két végén sorfalat állottak, közöttük lovagolt el almásszürkéjén a birodalom táborszernagya: Lubomirszki György. Úgy repült, mint a szél ezen az élő sövényel beszegett úton, utána két lovász száguldott: csak úgy ragyogtak az aranytól. Mikor Lubomirszki a hegy lábához ért, leugrott lováról, a kantárszárat átadta a lovászoknak és ő hajadonfővel, gyalogosan indult fel a hegyre.

Drágakővel kirakott aranypáncélja úgy ragyogott, mint a nap; velencei köpeny volt balkarjára könnyedén átvetve. Javakorabeli férfi volt, hatalmas, szép alakkal. Magas homloka és római szabású orra előkelő jelleget adtak kissé kövér-kés arcának; a szeme kicsiny és vörösen gyűrűzött.

Fölényes gög tükröződött arcán. Mialatt a király elé járult, növelte gögjét az a tudat, hogy ő az első, aki mintegy pártfogásába veszi a királyt és ő rá vár a feladat, hogy kiűzze az ellenséget.

Mikor a király közelébe ért, tisztelegve kirántotta kardját, míg drága, gyémántoktól ragyogó kalpagjának tollai a havat söpörték.

A király eléje lovagolt és leszállni készült a nyeregből, mire a táborszernagy megfogta Kázmér János paripájának kantárját, egy mozdulattal lekanyarította válláról köpenyét és a király lábai elé terítette.

Kázmér János meghatottan nyújtotta feléje kezét és átölelte, mintha csak testvére lett volna.

Irtóztató örömkialtás töltötte be a hegyalját; a musketák, puskák, pisztolyok ropogtak és belebömböltek a messzeségből a lubovlai ágyúk.

— Tábournagy uram, önnek köszönhetjük, hogy újra helyreállt királyságunk! — szolt az uralkodó.

— Legkegyelmesebb királyom! Felséges lába elé teszem életemet és vagyonomat!

— Vivát! vivát Johannes Casimirus rex! — hangzott minden torokból.

— Éljen a mi atyánk! — kiáltották a hegyilakók.

Lubomirszki a sorokon végigvezette Kázmér Jánost egy aranyos hintóhoz, amely elé nyolc ló volt fogva. Ő felsége és a nuncius foglaltak benne helyet. A püspökök és a főurak a többi hintóba szálltak. A tábournagy úr büszkén lovagolt a királyi fogat oldalán.

Lubovlában az ágyúk üdvlövései dörögtek; a tornyokat és várormokat elborította a füst; a harangok zúgtak.

Az esti lakomán a tábournagy maga forgolódott ő felsége körül; a király jobbján Widon, a pápai követ, balján Lescsynszki, a primás foglalt helyet; távolabb tőlük ültek Krakó és Pózen püspökei, Leopol, Luch, Przmyszl, Chelm érsekei, Krakó város főesperese, majd az ország igazságügyminisztere, nyolc palatinus és végül a várnagyok. A másik teremben a kisebb rangú nemes urak számára terítettek. És a nagy fegyverteremben lakmározott az isteni nép, mert a király úgy kívánta, hogy mindenkinek öröme teljék ebben a napban.

Minden asztalnál a király veszedelmes útjáról folyt a szó. Kázmér János maga mesélte el a csatát, melyet a hegy-szorosban vívtak, s nem győzte eléggé kiemelni a vitéz lovagot, aki elsőnek tartóztatta fel az ellenséget.

A beszélgetés mind hangosabbá vált. Politizáltak; megtárgyalták, hogy számíthatnak-e segítségre a római császár részéről. A tábournagy előadta, hogy a tatár khántól futár

érkezett azzal a hirrel, hogy a khán négyezer embert tart készenlétben és ha kell, felemeli számukat százezerig; csak arra vár, hogy a király Leopoldba érkezzék és aláírja a felajánlott szerződést. A futár azt is jelentette, hogy a kozákokat a tatárok fenyegetésekkel engedékenységre szorították.

— A tábornagy úr figyelme mindenre kiterjed! — szólt a király; majd poharához nyúlt:

— A birodalom tábornagyanak egészségére ürítsük ezt a poharat. Éljen a mi vendégünk és barátunk!

— Nem, nem, felség! — tiltakozott a tábornagy. — Mielőtt felséged egészségére nem ittunk, nem szabad senki másért poharat ürítenünk!...

Mindenki visszatette poharát. Lubomirszki intett az udvarmesterének, aki tüstént két remekművű serlegett hozott elő és egyiket a királynak, a másikat pedig a tábornagnak adta át. Mind a kettőbe malvois-i bort öntött. A tábornagy felémelte a serleget és dörgő hangon így szólt:

— Vivat Johannes Casimirus Rex!

— Vivát! vivát! vivát!

A szomszéd szobából a nemesség pohárral kezében tolútt az ajtó felé.

A tábornagy beszélni akart, de hangját teljesen elnyelte a folytonos vivát-kiáltozás.

Kiürítette serlegét és ahogyan csak a torkán kifért, ezt kiáltotta:

— *Ego ultimus!*

Igy szólva, a saját fejéhez vágta a drága metszett serleget. Ezer darabra törve, csörömpölve hullott szét a remekmű, a tábornagy homlokát pedig elborította a vér.

A pápai nuncius, aki még soha ilyet nem látott, csodálkozva fordult Pózen érseke felé:

— Hallatlan! Az önök kincstára üres és egy ilyen serleg árából két ezredet lehetne toborozni és fenntartani!

— Nálunk ez mindig így járta! — szólt az érsek fejét lehorgasztva — ha egyszer a lelkesedés eltölti szívüket, nem képesek mértéket tartani... Ebben a pillanatban vörös fény sugárzott be az ablakokon.

— Mi az? — kérdezte király.

— Felsőleges urunk, kegyeskedjék megtekinteni ezt a komédiát — szólt a tábornagy és kissé bizonytalan léptekkel az ablakhoz kísért a királyt...

Az udvar nappali fényben úszott: hatvan darab kátrá-nyos hordó és egy tömeg borszesszel teli üst lángja lobogott.

A komédia megkezdődött. Lovas harcosok robogtak elő és szalma-babák fejét ütögették le. Mások abban mesterkedtek, hogy vágóban karikákat fűzenek fel kardjukra. Egyik csoport vívott. A liptow-i kutyák medvét marcangoltak szét; egy óriási hegyilakó pedig malomkövet hajított fel a levegőbe és röptében újra elkapta.

Igy folyt a mulatozás éjfélig.

VII. FEJEZET.

A király nem feledkezett meg hűséges katonájáról. Lubovlába érkezete után tüstént másnap felkereste Andrást, akinek nem volt komolyabb sebe, csak igen sok vért vesztett.

— Már jól vagyok, felség! Pár nap mulva újra megülhetem a lovat — szolt Kmicic — és engedelmével folytathatom az utat felséges urammal.

— Mégis csak alaposan megszabdalhatták kegyelmedet! De mondja csak, mióta háborúskodik? Melyik harctéren tün-tette már ki magát?

Halvány pír futotta végig a zászlós úr arcát:

— Legkegyelmesebb uram, én voltam az, aki megtámadtam Chowanszkit, mikor mindenki cserben hagyta a hazát.

— Ide figyeljen! — mondta hirtelen a király. — Ott, a hegyszikorában, mikor kihuzgálták önt a holttestek alól, magán-kívül beszélt és így természetesen nem adhattam hitelt szavá-nak. De most, mikor azt állítja, hogy ön volt, aki megtámadta Chowanszkit... kicsoda ön? Igaz tehát, hogy nem Bab-nics?... Mi igen jól tudjuk, ki támadta meg Chowanszkit...

Pillanatnyi csend következett, majd felemelte megsoványodott fejét a fiatal harcos és így szolt:

— Nem magamon kívül szoltam akkor a hegyszikorában! Igenis: én tiportam el Chowanszkit. Ettől a háborútól kezdve ismerős nevem az országban... igen: én Kmicic András vagyok, Orsa zászlósura.

A fiatal ember szemei lecsukódtak és arca halványabbá vált;

— Én vagyok, felség, az, akit Isten és ember átkoz a mészárlásokért és elkövetett csinyeimért; én vagyok az, aki

Radziwillnek és társainak pártján maradtam, én, aki elárultam felségedet... Nincs most erőm, hogy felemelkedhessem, de mellemet verve vallom: «Mea culpa... Mea culpa!...» Felséged atyai szívéhez fordulok! Bocsánatáért esedezem, én felséges uram, hiszen magam már százszor elátkoztam az én sok régi bűnömet!...

A levente arcán könny csurgott végig és reszkető kezével a király kezét kereste. Kázmér János nem vonta el kezét, de arca elkomorodott és így szólt:

— Aki ebben az országban a koronát viseli, annak szíve kimeríthetetlen kell hogy legyen a bűnbocsánatban... Ön híven szolgálta Yaszna-Gorában a hazát, azóta már életünket is megmentette...

— Így hát, bocsásson meg, legkegyelmesebb uram... Szüntesse meg mártiriomságomat!...

— Csak egy dolgot nem tudunk elfeledni: azt, hogy amíg a nemzet, amely minden vétke mellett tisztán tudott maradni, soha nem emelte volna kezét felszentelt királyára, éppen ön akarta...

E szavakra Kmicic, aki előbb még ágyában sem volt képes felemelkedni, felugrott fekvőhelyéről, lekapta a falon függő feszületet és lihegve beszélt:

— Boldogult apám és anyám lelki üdvösségére! A kereszten szenvedő Jézusra... ez hazugság!... Verjen meg az Isten mind a két kezével és a poklok tüzén égjek el, ha ez a vád igaz! Ha felséged nem ad hitelt szavamnak, feltépem a kötelékeket, hadd folyjon el az a vérem, amelyet még meghagytak a svédek!... Soha én magamat neki fel nem ajánlottam! Soha ilyen gondolatom nem támadt!...

És András reszketett a lázas felindulástól.

— Hát a herceg ezt csak úgy találta volna ki? — kérdezte csodálkozva a király. — Miért? Mi célja lehetett ezzel?...

— Igenis, felség, csak úgy kitalálta!... Ez az ő pokoli bosszúja!

— Hát mit vétett ön ellene?

— Elloptam öt udvaroncainak tömege és seregei köréből! Láncra fűzve akartam idehozni felséged lába elé!

A király végigsimította homlokát:

— Csodálatraméltó! Óriási! De azt még sem igen értem, hogy kegyelmed János mellett volt és mégis Boguszaszt lopta el, aki pedig nem olyan vétkes, mint a bátyja?...

Kmicic válaszolni akart, de a király látva a fiatal ember nagy sápadtságát, kimerültségét, így nyugtatta:

— Pihenje ki magát. Azután majd mindent elmondhat elejétől kezdve. Hiszünk önnek. Ime kezünk!...

Kmicic ajkához emelte a király kezét és pár percig csendes volt, mert kifogyott minden lélekzete; néma rajongással nézte urát. Majd összeszedve minden erejét, előadta a történeteket kezdve az öreg Billevics végrendeletén; az upitai eseteket, Olenka elrablását; azután, hogy mennyire segítségére volt János hercegnek Kieydanyban, végül Boguszlasz ellopását mondta el és így végezte szavait:

— Átkozott vagyok, áruló vagyok, szentségtörő, ha úgy tetszik, de imádom hazámat és imádom felséges királyomat...

És szava zokogásba fulladt.

A király atyai szeretettel a két keze közé fogta András fejét és homlokon csókolta:

— Kedves András, drága vagy nekem, mintha csak az édes fiam volnál. Vakságodban vétkeztél; de hány ember van, aki ezt tudva azt cselekszi! Megbocsátok neked, mert hiszen helyrehoztad már régi bűneidet. Megbocsátok és megbocsát a haza és még mi maradunk adósaid!...

— Még a másvilágon is vezekelnem kell, hogy megszegtem eskümet Radziwillel szemben, amelyet a feszületre fogadtam...

— Ezért nem büntet az Isten — felelt a király. — Hiszen így az ország fele pokolra jutna! Mindazok, akik elárulták királyukat! Magát a nunciust fogom felkérni, hogy misét mondjon érted; légy bizalommal... A gyűlésen kihirdetem minden érdemedet és régi becsületed helyreáll, sőt növekedni fog.

— De, kegyelmes királyom, legnagyobb bánatom az a fiatal leány!... Haj, jaj, mióta nem láttam már! És mennyit álltam ki ő nélkül és ő általa! Ő szigorú királypárti nő, soha nem bocsátja a kieydany-i esetet...

Kázmér János elmosolyodott:

— Szegény barátom, már ezen én sem segíthetek. Ha kívánod, magam kérek tőle bocsánatot számodra. Feltéve, hogy még szabad a kedves hajadon és nem érte baj ezekben a háborús időkben...

— Védelmezik őt az angyalok!

— És most, hogy a törvényszékekkel semmi bajod ne legyen, a következő módon kell eljárunk. Nagy toborzások

lesznek. Téged, mint Babinics urat foglak a toborzással megbizni. Kiev várnagyának parancsnoksága alatt fogod a mozgósítást eszközölni. Én pedig ígérem, hogy hirdetni fogom érdemeidet, sőt a gyűlés elé viszem megjutalmaztatás céljából.

— Könyörületes jó királyom... hát méltó vagyok én ily kegyelemre?

— Sokkal méltóbb, mint mások, akik pedig azt hiszik, hogy joguk van ehhez. Fel a fejjel, fiam, ne gyötrődjél! Ott van valahol messze, messze, egy bizonyos királpárti kisleány, aki mindenesetre a tied lesz és ha veletek lesz a jó Isten, apró királpártiakat adtok majd a hazának!...

Kmicic kiugrott az ágyból és Kázmér János lábai elé vetette magát.

— Szent Isten, mit csinálsz? — csodálkozott a király. — Hiszen elvérzel!... András!... Hé, valaki!

Maga a tábornagy jelent meg a kiáltásra:

— Szent Györgyre! Mit látnak szemeim? — kiáltott fel, amint megpillantotta, hogy a király Andrást saját kezével felemeli.

— Ez itt Babinics úr, az én leghivebb katonám, aki tegnap megmentette életemet. Segítsen csak tábornagy úr őt az ágyára helyezni.

Lublovából a király Duklába ment, majd Krosznon, Lancuton keresztül Leopolda; vele vonult a tábornagy, a püspökök és a főurak ezredeikkel. Mint valamely folyó, amely állandóan dagad a beléje ömlő kis vizektől, úgy nőtt folyton a király kísérete. Nemesek, főurak, katonák csapatostól csatlakoztak hozzá.

A felkelés általánossá vált. Aggastyánok és gyermekek szálltak nyeregre. Az asszonyok odaajándékozták ékszereiket; akadtak közöttük olyanok, akik beálltak katonának.

A kovácsok az éjt nappallá téve, buzgalommal kovácsolták a fegyvert. Levonultak a hegyek lakosai: vad, ismeretlen nép, hogy a király hadseregét szaporítsák.

A papok keresztel kezükben, zsidó községek rabbinusaitól vezetve járultak a király elé.

Mindenfelé az országban, a legjárhatatlanabb erdőkben felemelte bosszuló lángpallosát a nemzet: minél mélyebbre sülyedt, most annál inkább emelkedett és lelkesedésében feltépte gyógyuló sebeit, hogy folyjon a vére és tisztuljon meg a méregtől, amely megfertőztette.

VIII. FEJEZET.

Szomorúan ült Radziwill tykocini kastélyának ablakában; nézte, mint borul az est homálya a havas tájra és hallgatta a kavargó hózivatar zugását.

Haja erősen megőszült, szeme be volt esve és vonásai dagadtaknak látszottak.

Minden cserben hagyta őt: számításai, szövetségesei és az események. Ő, akinek Lithvánia kicsiny volt, most meg kellett, hogy elégedjek a szűk várral, ahol csupán a megadás, vagy a halál között választhatott.

Mikor Podláchiába indult, még erősen bizott. Igaz ugyan, hogy már Szapieha nyílt csatában megverte, de bátorsága visszatért arra a gondolatra, hogy előbb-utóbb meg fog jelenni Boguszlasz. Reménykedve várta a Radziwill sasfiókot, aki luteránus csapataival majd segítségére lesz és nem pártol az ellenséghez a pápisták módjára. Akkor azután ők ketten egyesülve rávetik magukat Szapiehára, kiirtják a nemzetőrséget és ráhágnak Lithvánia holttestére, mint két oroszán az elejtett szarvasra... rettentő ordításuk majd elriaszt mindenkit, aki el akarná ragadni zsákmányukat.

De egyik nap mult a másik után, majd hetek, hónapok tűntek el és Boguszlasznak még mindig se hire se hamva. János herceg serege szerteszéledt; az idegen légiók Szapiehához csatlakoztak...

Végre elkezdődött Tykocin ostroma.

A maroknyi svéd had, amely még Radziwill mellett volt, hősieen védekezett, mert bűnös öntudatukban érezték, hogy megadásuk sem mentheti meg őket a lithvánok bosszújától. Mikor az ostrom kezdetét vette, még reménykedett Radziwill, hogy a döntő pillanatban segítségére fog majd jönni maga a svéd király, vagy legalább Konicepolszki úr, aki Gusztáv Károly mellett volt hatezer lengyel lovasával.

De hiú volt minden reménykedése. Senki sem törődött vele és senki sem jött segítségére!

— Boguszlasz! Boguszlasz! — ismételte a herceg, mialatt fel s alá járt a tykocini termekben — ha már nem törődöl unokatestvéreddel, legalább a Radziwillekkel törődhetnél!...

December harmincegyedikén a kastély sarokszobájában feküdt a herceg. Óriás kandallóban nagy fenyőhasábok égtek

lobogó lánggal. A herceg egy török diványon hevert, melyet a szoba közepére toltak, hogy a meleg közelebbről érje őt s a kandallóhoz még közelebb a szőnyegen, egy apród szunyókált. Radziwill mellett egy széken ülve aludt Jakomoviczné asszony, a kieydanyi udvarhölgyek egykori felügyelőnöje; még egy apród és az orvos, aki egyszersmind csillagvizsgáló volt, virrasztottak a szobában és ott ült mellette a hűségese Charlamp is. Ő volt az egyedüli a herceg régi tisztjei közül, aki hiven ura mellett maradt. Szívében ugyan egyetértett az ostromlókkal, de lelke nemességével hű maradt a herceghez. Szegény feje, igazán már csak csont és bőr volt. Már alig lehetett rajta az orrán és bajszán kívül egyebet megkülönböztetni. Teljes harci felszerelés: vért és sisak volt rajta. Sisak-ellenzőjét hátrahajtva szunyókált; a nagy kimerültség erőt vett rajta.

Radziwill óriási teste összerezcent. Eddig szünet nélkül hörgött, most, hogy abbahagyta, a körülötte lévők felébredtek. Végre megszólalt:

— Úgy érzem, hogy valaki, aki folyton a mellemen gubbasztott és majd agyonnyomott, most lemászott rólam... Kissé könnyebben vagyok. — Fejét oldalt fordította és az ajtó felé nézett. — Charlamp!

— Szolgálatjára fenségednek!

— Mit keres itt Sztachovics?

Charlampnak borzongott a háta, mert kissé babonás volt; egy pillantást vetett maga körül, majd szorongó hangon felelt:

— Sztachovics nincsen itt. Fenséged még Kieydanyban fejbélovette...

A herceg lehúnyta pilláit és nem felelt. A vihar lár-máján kívül semmi nesz nem hallatszott.

— Emberi jajszót hallok a viharban — szólt, újra felnyitva szemét a herceg. — Nem én hívtam ide a svédek, hanem Radziejovszky!

Mivel senki sem válaszolt, hozzátette:

— Ő a főbűnös!

Ez a gondolat mintha kissé megvigasztalta volna a hetmant; majd még kinosabb érzések gyötörhették, mert arca elváltozott és nyögve, könyörögve kiáltott:

— Jézus! Jézus! Jézus!

Újra fuldoklás fogta el. E pillanatban muskétaszó hangzott kívülről: eleinte csak gyéren, mind sűrűbben.

— Verekednek! — mondta az orvos.

— Mint rendszeren — felelt Charlamp. — A hidegben megfagynának az emberek, így legalább felmelegednek...

Társalgásukat a herceg szakította félbe:

— Charlamp!

— Fenséged szolgálatára!

— Hát álomban képzelem csak, vagy igaz, hogy Oszkierka fel akarta robbantani a kaput?

— Fel akarta robbantani, fenség, de a svédek rájuk bombáztak. Oszkierka megis sebesült; visszavertük Szapieháékat.

— De majd újra hozzáfognak... micsoda nap van ma?

— December utolsó napja, fenség...

— Isten, irgalmazz lelkemnek... Nem érem meg az új esztendőt... régen megjósolták, hogy a halál minden ötödik esztendőben megjelenik nálam.

— Isten könyörületes, fenség!

— Az Isten Szapieha úrral van — felelt a herceg sötéten — a hideg borzongat és ezt ő küldi rám... nem látom, de érzem, hogy itt van a közelemben...

— Kicsoda, fenség?

— A halál!

— Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében! — szólt Charlamp keresztet vetve.

A muskéták zaja közelebről hallatszik. Az ágyúdörgés meg-megrázta az ablaküvegeket. Charlamp kiment, hogy hírt hozzon az ostrom állásáról.

Egyszerre óriás lárma, üvöltés hallatszott; majd tompa robbanás zaja jut a várakozók füléhez, a kandallóból fa- és cserépdarabok gurulnak egészen a pamlagig. Ekkor Charlamp rohan a terembe:

— Szapieha emberei felrobbantották a kaput! A svédek a toronyba menekültek... Fenség!... Itt az ellenség a közelben... Charlamp szava elakad, tekintete a hercegre esik, aki kidülledt szemmel ül a pamlagon; szája fölnyilik, még a foghúsa is látszik. Iszonyú erőfeszítést tesz, hogy lélekzethez jusson és csak hörögi a szavakat:

— Radziejovszki volt... nem én... Segítség..., mit akartok?... Vegyétek el ezt a koronát... Mondom, Radziejovszki!... Segítsetek!... Emberek, ide!... Jézus!... Jézus!... Mária!...

Ezek voltak utolsó szavai. Megcsuklik iszonyú keservesen; a szeme felfordul, hanyatt esik és mozdulatlan maradt.

— Meghalt! — kiáltott az orvos.

— Hallották? Máriát hívta segítségül, pedig kálvinista volt — suttogta Jakomovicsné.

— Tegyetek fát a tűzre! — szólt Charlamp borzongva az apródokhoz. Majd a holttesthez lépett, lecsukta szemét és leoldva a maga nyakáról az arany Máriás-amulettet, Radziwill meredt újja közé tette.

A csarnokból beszűrődő világosság ráesett az amulettre, az amuletről aranyos sugár rezgett a halott arcára, szelíd fényt adva vonásainak: soha nem látszott életében ily békésnek, boldognak.

Charlamp a halott mellé ült és két kezébe temette arcát. Csak a puskák ropogása szakította meg a csendet.

Egyszerre rémes világosság támadt és ugyanakkor óriás robbanás hallható; a kastély szinte megingott bele, a falakról hullott a vakolat, az ablakok csörömpölve földre estek; a szél az ablakon beverte a kavargó havat.

A szobában lévők mind arca buktak. Charlamp emelkedett fel elsőnek és Radziwill holttestét kereste szemével: a halott mozdulatlanul feküdt, csak az amulett mozdult meg kissé kezében.

— A svédek röpitették levegőbe a tornyot magukkal együtt... — mormogta Charlamp. — Fát a tűzre!

A szoba ismét világos lett. Hangok és kardcsörgés zaja hallatszott, majd lépteket hallottak. Azután feltárult az ajtó és katonák jelentek meg a küszöbön.

Mind többen és többen tódultak a szobába, meztelen karddal kezükben, prémes kucsmában és bundában. Sokan lámpást cipeltek magukkal.

A tömegből kivált egy csepp kis emberke, zománcos fegyverzetben:

— Hol van Vilna palatinusa? — kérdezte.

— Itt van — felelt Charlamp a holttestre mutatva.

Volodijovszki uram oda nézett:

— Hát már nem él?

— Nem él! Nem él már! — ismételték — A hazaáruló!...

A rabló!...

— Igaz, hogy hazaáruló volt — mondta komoran Charlamp — de vétkeznek, ha megszenségtelenítik holttestét,

mert halála előtt Máriához fordult és a Máriás-amulettet most is keze között tartja.

Charlamp szava nagy hatással volt a katonákra: egyszerre abbahagyták a szitkozódást. Csendben közeledtek a pamlaghoz, körüljárták, némelyik megvilágította lámpásával a halott arcát. Ott feküdt az óriás alak; nyugodt arcvonásaiban a hetman fenségessége és a halál mindenhatósága volt kifejezve.

Tiszteletteljes csend lett, végre Volodijovszki megszólalt:

— Ő már Isten ítélőszéke előtt áll és nekünk nincs több szavunk hozzá... De te, szerencsétlen barátom — folytatta Charlamphoz fordulva — miért hagytad el érte a hazát és a királyt?

— Koncoljuk fel! — kiáltottak néhányan.

Charlamp felált, kihúzta hüvelyéből a kardját és földhöz vágta:

— Itt vagyok, daraboljatok szét!... Nem hagytam el veletek együtt, mikor még hatalmasabb volt, mint a király, gyávaság lett volna akkor elhagynom, mikor rászakadt a szerencsétlenség. Mondhatom, hogy nem hizlalt fel ez a szolgálat!... most már három napja lesz, hogy egy falat harapni valót nem láttam... De hát tessék, fogjatok meg és vágjatok le!... mert ki kell most is jelentenem... hogy én nagyon szeretem őt... — itt megingott és végigesett volna, ha Zagloba fel nem fogja karjába.

— Az Isten nevére, adjatok neki enni és inni valót! — szólt a derék öreg.

Mindenkin erőt vett a meghatottság. Charlampot felemelték és kivitték a szobából.

IX. FEJEZET.

Vitebszk palatinusa Leopolda küldte Volodijovszkit, hogy vigyen hírt a királynak Tykocin elfoglalásáról és Radzivil János haláláról. A király rögtön felhasználta az alkalmat, hogy Andrásnak tett ígéretét beváltsa és őt újra talpra állítsa. Nem késlekedett előadni Volodijovszkinak, hogy Orsa zászlósura az ő seregében szolgál és elmondta yaszna-gorai dicsőségét. Majd összehozta a két harcost, akik igen melegen örvendeztek egymásnak. András azután Volodijovszkival fel-

kereste a két Szkszsetuszkit, Zaglobát, Rendiánét és Charlamopot; ez utóbbitól értesült arról, hogy Olenkát Boguszasz herceg magával vitte Taurogiba.

Ezen a napon egy előkelő tatár csapat érkezett; a khán küldte a királynak jóindulata első jeléül. A tatárokat Akbah-Ulan vezette, aki vitézsége és vakmerősége révén igen népszerű volt. A jeles harcfi megjelent a király előtt és átadta a khán levelét. A király kegyesen fogadta a khán küldöttjét és kinyilatkoztatta, hogy rövid időn belül útnak indítja őt csapatával, hogy az idősebb Csarnieckivel találkozzék és ő alatta harcoljon. A tatár szeme ragyogott, meg volt elégedve, Csarnieckit már az ukráni csatákból ismerte és nagyra tartotta. Elragadtatása azonban csökkent, amikor meghallotta, hogy a khán arra kérte a királyt, küldjön egy megbízható tisztet, aki útmutatója legyen Akbahnak és csapatának, azonkívül pedig tartsa féken a tatárok rablási, fosztogatási hajlamát.

Mikor vége volt a kihallgatásnak, Kmicicbe botlott a király:

— Legkegyelmesebb uram, egy kegyet kérek! Engedje át nekem ennek a tatáresordának a parancsnokságát.

— Megengedem — szólt csodálkozva Kázmér János — keresve sem akadnék külbmb parancsnokra... csak az ellen van kifogásom, hogy útnak indulj, mielőtt sebeid teljesen begyógyultak.

— Majd meggyógyítja a nagy szél! Azt pedig fogadom, hogy a tatárok úgy megpuhulnak a kezem alatt, akár a viasz.

— De miért oly sietős az utad? Hová akarsz menni?

— Vagy csatlakozom Volodijovszkival az öreg Csarnieckikez, vagy pedig lemeszárolok a svédeknek saját felelősségemre.

— Valami más visz el téged innen...

— Más. Felsőged előtt feltárom a szívemet, mintha csak az apámnak tenném!... Boguszasz herceg Taurogiban fogva tartja a leányt, akit szeretek. El kell őt ragadnom tőle!...

— Nem juthatsz el ily kevés emberrel Taurogiba! Szamogátiában minden vár a svédeké, a palatinus herceg adta át nekik.

— Eljutok. És nem vesztek el egy embert sem. Sőt megszerzem őket.

— De vajjon hajlandók lesznek-e a tatárok téged oly messzire követni?

— Ha! ha! Csak próbáljanak ellenkezni!... felakasztatom mind egy szálig!... fa akad elég a számukra.

— Fiacskám, András! — Folytatja jókedvre derülve a király — Isten bizony azt mondom, hogy jobb pásztort álmomban sem tudnék elképzelni e báránykák számára! Vedd őket és vezesd oda, ahova neked jól esik.

— Köszönöm, uram királyom! — válaszolt a harcos, térdre ereszkedve a király előtt.

— Mikor akarsz indulni?

— Szent Isten!... hát holnap!

— Fogadd ezt a gyűrűt és add oda a te kis királypártidnak és mondd meg neki, a király azt üzeni, hogy szeresse a sírig Kázmér János leghívebb katonáját!

Kmicic lakásába tért, hogy megtegye az előkészületet az útra. A lakájok éppen elkészültek a csomagolással és vissza akartak vonulni, mikor megkopogtatták az ajtót. Az egyik szolga kiment, hogy megnézzze ki az? Csakhamar visszajött:

— Egy katona van itt és sürgősen látni kívánja kegyelmességedet. Szorokának nevezi magát.

— Eresszétek be, a Krisztus öt szent sebére! — kiáltott Kmicic és be sem várva, hogy a szolga teljesítse parancsát, a látogató elé rohant:

— Gyere! Édes Szorokám! Gyere, édes fiam!

— Itt vagyok, ezredes uram, szolgálátára.

— Üdvözlég, édes bajtárs! Üdvözlég! — mondja élénken András. — Már attól félttem, hogy Csesztochovában hagytad a bőrödét!...

Azzal keze közé vette a hű Szoroka fejét, majd megrázta mind a két kezét, amit minden nagyurasága mellett megtehetett már csak azért is, mert Szoroka a kurtanemesekhez tartozott.

— Az öreg altiszt átölelte gazdája térdét.

— Honnan érkezel?

— Csesztochovából, uram.

— Kerestél?

— Kerestem bizony.

— És honnan tudtad meg, hogy életben vagyok?

— A Kuklinovszki embereitől hallottam... Mikor azután híre járt, hogy Babinics úr kísérte haza ő felségét a hegyeken át, tudtam, hogy Babinics csak kegyelmed lehet, ezredes uram és senki más. Gondoltam magamban, hogy nagyuram mindenesetre a király mellett maradt, hát egyenesen ide jöttem. Csak azon aggódtam, hogy időközben majd el talál vonulni és nem találom meg.

— Holnap indulok a tatárokkal. De te éppen jókor érkezél: hosszú útra fogsz indulni. Az öreg Kiemlicset küldtem volna, de ő otthagya fogát a hegyszorosban történt esetről, a fiai meg nagyon idétlen magzatok...

— Szolgálatjára, uram!

— Taurogiba fogsz utazni, a porosz határ mentén. Ott tartózkodik... Billevis kisasszony... Boguszasz hercegnél... Nézz körül, tudj meg mindent. Mindenre legyen szemed. Meg kell tudnod, ott van-e a herceg? De a vár kisasszonya előtt csak akkor ismertesd meg magadat, ha az alkalom úgy kívánja. Akkor add tudtára... esküdjél meg neki, hogy én kísértem át a hegyeken a királyt, mellette vagyok és maradok!

— Szolgálatjára, uram.

Másnap korán reggel Kmicic a Kiemlics ikrekkel kilovagolt a városból Akbah-Ulan táborába. Az öreg tatár András láttára a kezét homlokához, ajkához és végül szívére tette, de mikor értesült, hogy András milyen küldetéssel jött, rákörös lett az ábrázata:

— Ha egyszer ő felsége úgy kívánja, hogy te légy a vezetőnk — mondta kinosan tördelve a kisorosz nyelvet — ám legyen; de mondhatom, magunk is ráakadtunk volna az útra!... Te igen fiatalnak látszol...

— Akbah-Ulan! Engem a király nem vezetődnek, de parancsnokotoknak küldött ide... és helyesen cselekednél, ha nem sokat okoskodnál ő felsége parancsolatával szemben.

— A mi urunk a khán és nem a király — válaszolta Akbah-Ulan.

— Akbah-Ulan — szólt ismét András, minden szavát megnyomva — a khán téged odaajándékozott a királynak, mint valami kutyát, vagy sólyommadarat. Azért azt mondom, ne feledkezzél meg az új uradat megillető tiszteletről, ha nem akarod, hogy pórázon vezessenek, mint az ebet.

— Allah! — kiáltott elámulva a tatár.

— Ne ingerelj, öreg állat! — tette még hozzá Kmicic.

De Akbah-Ulan szeme vérbe borult, nyakán kidagadtak az erek és megragadta handzsárját.

— Vigyázz magadra! — morogta elfojtott hangon.

Igaz ugyan, hogy András jó előre elhatározta, hogy diplomatikusan fog eljárni, de most megelégette a csevegést: megragadta a tatárt ritkás szakállánál fogva és felemelve a fejét, így szólt hozzá:

— Ide hallgass, ember fia! Te persze jobb szeretnél magad utazgatni, hogy kedved szerint gyűjtogathass és más efféle üzelmeknek élj. Azt óhajtod, hogy a vezetőd legyenek?... Nesze neked vezető!... Nesze vezető és a tatár fejét a falhoz ütögette.

Ez volt a legjobb módszer ezekkel a keleti barbárokkal szemben, akik rabszolgasághoz voltak szokva.

Egy óra múltán a tatár csorda útban volt a leopoli úton, amely Vielkir-Orsy felé vezetett. Kmicic egy szép pej lovon, a király ajándékán, vezette őket, Akbah-Ulan bámulattal vegyes irtózáttal tekintett rá.

A tatárok harchoz szokott természete hamar felismerte Andrásban a kitünő katonát és rögtön érezték, hogy ilyen parancsnok vezetése mellett nem lesz sem vérengzésben, sem zsákmányolásban hiány, Énekszóval, cimbalom és dobpergés hangjánál jókedvűen haladtak előre.

Leopol már nem is látszik, mikor a hátuk mögött lödöbögést hallottak.

Csakhamar előtűnt a porfelhőből Volodijovszki és Rendiane alakja. Már a csapat mellett lovagoltak, Kmicichez igyekezve:

— Megállj! Megállj! — kiáltott a kis ezredes.

Kmicic visszatartotta lovát:

— Kegyelmed az? — szólt.

Volodijovszki eléje állt:

— Üdvözlöm kegyelmedet! Ő felségétől, a királytól hozok leveleket: egyet Vitebszk palatinusa számára, egyet kegyelmednek.

— Csakhogy én Csarnieckihez igyekszem és nem Szapiehához.

— Olvassa csak előbb a levelet.

Kmicic elolvasta a levelet:

«E pillanatban vettük az értesítést, hogy Vitebszk palatinusa nem csatlakozik hozzánk. Újabb dolga akadt Podlachiában. Boguszasz herceg ugyanis sereget gyűjtött és Szapieha úr ellen készül. A palatinus hadseregének tekintélyes része különböző állomásokon tartózkodik. Elrendeljük, hogy te azonnal csatlakozzál a tatár különítménnyel a palatinus úrhoz. Úgy gondoljuk, hogy ez az újabb terv igen kedvedre való lesz, nem is igen ajánljuk külön figyelmébe a szorgoskodást. Ezt a másik levelet pedig Vitebszk palatinusának adod át: a király leghívebb katonáját ajánljuk benne Szapieha úr figyelmébe. *Kázmér János király.*

— Micsoda pompás hír! — rikoltott Kmicic. — Igazán, fogalmam sincs róla, hogy háláljam meg ő felségének... és kegyelmednek!...

Ezzel áthajolt a nyeregből és karjába nyalábolta a kis ezredest. Majd balra kanyarodást parancsolt csapatjának és ettől kezdve északnak haladtak.

Egy ideig teljesen svédmentes vidéken jártak, majd olyan falvakra bukkantak, amelyekből a nemzetőrség már kiverte az ellenséget. Mindenfelé forrongott a parasztság és nem kis fáradságukba került megértetni a derék néppel, hogy ők a király hívei.

Végre Zemoszceba értek. Ez hires erősség volt; a várnak, amely nemrég még Chmielnicki seregének ellenállt, Zamoyszki János volt a parancsnoka, afféle kis király, különben megyefőnök és az ország főpohárnoka. Ez a javakorabeli férfi csak igen hitvány külsővel dicsekedhetett, mint rendesen az olyanok, akik már kora ifjúságuktól kezdve kiveszik részüket az élet örömeiből; még most is mindig nagy nőhódító hírében állott. Az az újság járt felőle, hogy azért nem házasodhatott meg, mert nem talált elég szép, izlésének megfelelő leányt.

Kmicicet nagyon ünnepiesen fogadta és meghívta asztalához. Itt bemutatták Andrászt Vismoviecka Grizelda hercegasszonynak, Zamoyszki testvérhugának, aki Yarema nagyhercegnek volt özvegye.

Az udvarbeliek azt beszélték, hogy a hercegasszony uralkodott Zamoszceban, a hadseregen, a kincstáron és bátyja urán, a megyefőnökön. De azt hozzátették, hogy nem igen él a befolyásos hatalmával, hanem minden idejét özvegyi fájdalomával és egyetlen fiának, Mihálynak a nevelésével tölti.

A fiatal herceg igen bájos, szabályos vonású jelenségnek tűnt föl. Szeme, mint két virág kandikált elő arcából; ajka ellenben vastag és nedves volt, mint rendesen az olyan embereké, akiknek legnagyobb örömük az evésben telik. Kékes-fekete haja a vállára omlott. Az apjától csak remek haját és fejének szép formáját örökölte.

Kmicic az első ebéd alkalmával tapasztalta, hogy a fiatal herceg torkosságáról szóló hírek megfelelnek a valóságnak. Mihály semmivel nem törődött az evésen kívül. Kmicic oly kellemetlenül érezte magát, hogy nem tudott a fiura nézni; a megyefőnök felé fordította tehát a tekintetét.

A megyefőnököt nem izgatta sem a kis herceg, sem

vendége. Kmicic követte tekintetének irányát és egy mindezekig fel nem fedezett, ragyogó szépséget pillantott meg. Gyönyörű leány volt ez; hamis szemét hol a tiszturakon, hol a megyefőnökön sétáltatta. Most felvetette selymes pilláit és tekintete Kmicicre esett; kihívó kacérsággal pihent rajta egy ideig. Kmicicet nehéz volt a sodrából kihozni, vakmerően nézett vissza a szép szemekbe, majd meglökte Surszki hadnagyt, aki szomszédja volt és félig hangosan kérdezte:

— Ki ez a pintyőke?

— Uram — felelt szigorúan Surszki — ne tegyen senkiről, akit nem ismer, könnyelmű nyilatkozatot. Ő nem pintyőke, hanem Kraszienszka Annetta kisasszony.

— Uraságod, úgy látszik, idegen — mondta nevetve Kmicic — és nem tudja, hogy a pintyőke egy édes kis madár; megjegyzésemben nem volt semmi sértő... hanem, ha jól itélek, haragjából azt látom, hogy kegyelmed rettentő szerelmes abba a fiatal hölgybe.

— Ki ne imádná őt? — mormolta Surszki — Nézze, kérem, a megyefőnök folyton ránéz és úgy feszeng, mintha gombostűkön ülne...

— Az már igaz.

— Őt is, engem, Grabovszkit, Sztolagievicsét, Konoyadzkit, Rubeckit: mindnyájunkat leigázott ez az úrnő... és mondhatom, hogy kegyelmed sem kerüli el a sorsát, ha itt marad. Huszonnégy óra erre éppen elég!

— Na, komám, huszonnégy hónap kevés lenne ahhoz!

— Hogyan? — csodálkozott Surszki — hát kőből van kegyelmed?

— Tudja, akinek már elvették mindenét, az nem félhet a tolvajoktól!...

— Hja, ha így áll a dolog... — felelt Surszki, majd Kmicic füléhez hajolt, mint aki nagy titkot súg. — Azt beszélik, hogy már huszonöt éves, már a kozák háború előtt Grizelda hercegasszony szolgálatában állott.

— Igazán? Nem tartottam többre tizenhat... legfeljebb tizenhét esztendősnél — szólt Kmicic és akarata ellenére pedergetni kezdte bajuszát.

Ebéd után a megyefőnök karonfogta Andrást:

— Kedves Babinics uram, úgy-e jól hallottam: kegyelmed lithván?

— Az vagyok, megyefőnök uram.

— Nem ismeri véletlenül Lithvániában a Podbipientákat?

— Hírből ismertem őket. A család már kihalt: utolsó sarja a zbarazi ostromnál esett el... a legvitézebb harcos volt, akit lithván anyja valaha dajkált! Ki nem ismerné mivelénk a Podbipientákat!

— Tudniillik, van a hugom mellett egy Kraszienszka Annetta nevű udvarhölgy... igen jó családból származik. Annak a Podbipientának volt a jegyese, aki Zbaraznál elesett. Árvaleány különben. És én, mint a hugom természetes gyámja, a fiatal leánynak is gyámjául tekintem magamat.

— Kellemes gyámság! — jegyezte meg Kmicic.

A megyefőnök elmosolyodott, húnyorított egyet és csetentett hozzá a nyelvével:

— Mit szól? Valóságos királyi falat! — de észrevette, hogy elszólja magát, hát komoly hangon folytatta. — Ez a Podbipienta mindenét a leányra hagyta... őt, vagy hat tanyát...

— Nem tanyák azok, hanem szép nagy birtokok, kettőt ismerek belőlük, az én földjeim közelében fekszenek.

— Hol?

— Vitebszk palatinátusban.

— Fájdalom, azt mind megszállta az ellenség.

— Majd ha kiűztük az ellenséget, át lehet venni a földeket.

— De hogyan lehetne javadalmaihoz juttatni ezt a fiatal leányt?

Kmicic mosolygott:

— Legokosabb lenne ebben a dologban Szapieha úrhoz fordulni. Ő a palatinusa Vitebsznek.

— Ez az; el kellene küldeni hozzá a leányt és ő rá bízni a gyámságát; talán, ha folyton szembe előtt látná, kedve szottyanna a jövőjével foglalkozni.

Kmicic csodálkozva nézte a megyefőnököt:

— Miért akar ez szabadulni a leánytól? — gondolta magában.

A megyefőnök folytatta:

— Csak akadna valaki, aki elkisérné őt... Lám, például kegyelmed, aki szintén Szapiehához iparkodik... Leveleket adnék át kegyelmednek... kegyelmed pedig lovagi becsület-szavára fogadná, hogy elkiséri a fiatal leányt Szapiehához.

— Hogy én kísérem őt Szapiehához? — szólt mind nagyobb ámulattal Kmicic.

— Miért ne? Talán kellemetlen volna a küldetése?... Gondolja meg, esetleg útközben feltámad a szerelem...

— Az én szerelmemet már elhegedülte szent Dávid! Odaadtam szívemet már régen... igaz ugyan, hogy mostanában nem kapok érte cserébe semmit, de azért ez nem változtat rajtam.

— Annál jobb! Így még nyugodtabban bizom önre. Nos, feleljen uram, vállalkoznék rá?

— Elvégre, miért ne? Ha ezzel meggyefőnök uramnak kedvére teszek... csak...

— Á, igen, tudom, kegyelmed a hercegasszony engedelmét kívánja... az meg lesz... oly igazán mint ahogy egy Isten van felettünk... mert hát képzelje csak: a húgom gyanusít... — itt azután suttogott valamit Kmicic fülébe a nagyúr; azután eltávozott. A fiatalember utána nézett és a foga közt mormogta:

— Valami kelepécét állít fel, meggyefőnök uram! Nem tudom ugyan még, mi fajtát, de igen ügyetlenül fog hozzá, az bizonyos!

X. FEJEZET.

Grizelda hercegasszony bátyjától értesült az Annetta sorsát illető tervről; magához kérette Kmicicet, meg akarván bizonyosodni, hogy nincs-e valami titkos megegyezés bátyja és a fiatal tiszt között.

A beszélgetés, melyet Kmiciccel folytatott, teljesen megnyugtatta, de mielőtt elbocsátotta, még így szólt hozzá:

— Igaz, hogy a vidék el van árasztva ellenséggel, de talán kegyelmednek még nincs minden esetleges veszedelemről tudomása. Őrizkedjék, vigyázzon, lovag úr!... vigyázzon!

Ezek a szavak megdöbentették Andrást, de nem igen tűnődhetett fölöttük, mert alig hagyta el a hercegasszony szobáit, a meggyefőnök állt előtte.

— Nos, lovag úr, kegyelmed Zamoszce legszebb diszét viszi el!

— A kegyelmed beleegyezésével.

— Őrizze őt jól. Inyenceknek való csemege ez a gyermek! Akadhatna valaki, aki el akarná őt kegyelmedtől rabolni.

— Csak próbálják meg...

— Csak tréfálok... nincsen mitől tartani és felesleges minden különösebb óvatosság.

- Mégis csukott kocsit kérek, megyefőnök úr.
- Akár kettőt, ha úgy tetszik; de csak még nem indul...
- Engedelmet kérek, de az utam sietős.
- Akkor hát küldje a tatárjait előre Krasznosztovig,

kegyelmed mellé pedig adok én kíséretül néhány kitünő német dragonyost, akik az utat jól ismerik.

— Miért ne mennék én a tatárainnal?

— Hogy tovább együtt lehessünk. Kegyelmed igen kedves vendégem, legjobb szeretném egy esztendeig itt tartani!

Kmicic erősen a szeme közé nézett a megyefőnöknek; majd mintha hirtelen határozott volna, így szólt:

— Helyes. Maradok és a csapatomat előre küldöm.

Iziben távozott, hogy rendeletet adjon; Akbah-Ulánt félre vonta és így szólt hozzá:

— Akbah-Ulán! Hallottad? Az előbb azt mondtam, hogy ti Krasznosztovig mentek, én meg itt maradok és egy nappal később indulok utánatok... Ide hallgass! Nem mentek Krasznosztovba, hanem meghúzódtok a Zamoszce mellett fekvő erdőkben! És ha az útról lövést hallotok, siessetek elő! Csúnyán törbe akartak itt csalni, de túljárunk az eszükön!

— Ahogy parancsolod, úgy lesz! — felelte tiszteletteljesen Akbah-Ulán.

— Felfedeztem kisdéd ügyét, megyefőnök bácsi! — mondotta Kmicic. — Zamoszcebán, persze, szurkol a hercegasszonytól. El akarja rabolni a szép leányt és elrejtegetni valahol a vidéken...

Másnap útnak indultak a tatárok. Kmicicnak este kellett utánuk mennie. Két levelet kapott Szapieha úr számára: egyet a hercegasszonytól, egyet a megyefőnöktől.

Égette a kíváncsiság, hogy feltörje az utóbbit, de mégsem merte. Gyertya elé tartva vizsgálgatta és tapasztalta, hogy csak üres fehér papiros volt a borítékban.

Hogy a búcsúzkodáson könnyebben essenek át, a megyefőnök, mikor elérkezett az indulás ideje, az összes kastélybeli tisztet szolgálatba küldte.

Annetta átkarolta a hercegasszony térdét. Grizelda Kmicichez fordult:

— A kegyelmed becsületére bizom őt!

Annetta bosszús volt, hogy Kmicic nem méltányolja eléggé bájait. Kelletlenül fogadta a lovag karját és fejét affektálva fordította félre.

Kisérőül egy agg nőt adtak melléje. Szuvalszka kisasszony képében; Kmicic nyeregbe ugrott és azonnal elindultak.

Tizenkét német katona fogta körül a málhás-szekeret. Mikor a kastély kapuja nyikorogva becsukódott és a felvonóhid lánca megzördült, Annetta zokogásba tört ki.

Kmicic benézett a hintó ablakán:

— Ne búsuljon kisasszonyom, nem harapom ám le az orrát!

— Milyen érdes alak! — gondolta Annetta.

Lassan elhagyták Zamoszce városát és az erdőbe tértek. Remek volt az éjszaka a hold ezüstös világánál.

— Az én tatárain ezóta lesben állnak — gondolta Kmicic.

Egyszerre fülelni kezdett.

— Mi ez? — kérdezte a katonákat vezető tiszttől.

— Lódobogás — válaszolt a tiszt.

Nemsokára kozák jelent meg tajtékzó lovon:

— Levelt hoztam Babinics uraságnak a megyefőnök úrtól. A menet megállt.

Kmicic a kocsi lámpása fényénél olvasta a következő sorokat:

«Kedves Babinics uram!

Alig hogy kegyelmetek eltávoztak, sürgős hirt kaptam: Arról értesítenek, hogy a svédek még nem hagyták el Lublint. És legújabb tervük szerint az én öreg Zamoszcémat akarják megtámadni. Ily körülmények között képtelenség hölgyekkel útrakelni. Kraszienszka kisasszonynak azonnal vissza kell Zamoszcéba térnie. Bizza öt kérem a katonákra: ők biztosan visszakisérik. A kegyelmed útja sietős és én nem akarom megrabolni drága idejét».

— Még elég becsület van az öregben, az életemet megkiméli; csak egyszerűen ki akar rajtam fogni — gondolta Kmicic.

Annetta kidugta fejét az ablakon:

— Mi történt? — kérdezte.

— Semmi, teljességgel semmi! Csak a megyefőnök úr még egyszer figyelmembe ajánlja a kisasszonyt... — Ezzel a kocsihoz és katonákhoz fordult. — Előre!

A katonák tisztje nyugodtan megállította lovát:

— Megállj! — kiáltott a kocsisra.

— Miért vesztegeljünk még itt az erdőben? — kérdezte Kmicic, mintha sejtelve sem volna a dologról.

— Mert nagyuram parancsot kapott...

— Mi közöd neked ahhoz? Előre!

— Állj! — kiáltotta a tiszt.

— Előre! — ismételte András.

— Mi az? — kérdezte újra Annetta,

— Egy tapodtat sem megyünk odább, amíg nem láttam azt a parancsot? — mondta a tiszt.

— A parancs nekem szólt és nem kötöm az orrodra!

— Mivel uraságod nem hajlandó engedelmeskedni, végrehajtom én a parancsot... Induljon az úr Krasznosztov felé, mielőtt még egy kis emléket adnánk útravalóul! Mi pedig visszafordulunk Kraszzienszka kisasszonnyal.

A katonák önkéntelenül kardot rántottak.

— Figura Matyik! — szólt Kmicic és elsütötte pisztolyát.

Iszonyú üvöltés felelt a lövésre az erdő mélyéből; majd lódobogás hallatszott és az út megtelt lovasalakokkal, akik vad kiáltással közeledtek az utasok felé.

— Jézus Máriám! — nyögdécselt a két hölgy.

A tatárscorda oda törtetett. Kmicic keze intésével megállította őket.

— Én vagyok, én... A megyefőnök bácsi meg akart tréfálni... Adjátok át neki üdvözetemet és mondjátok el, hogy az utazó hölgyek szerencsésen fognak megérkezni Szapieha úrhoz!

A tiszt látva, hogy nincs menekülés, így szólt:

— Uraságod tehet, amit akar, de a megyefőnök úrnak módjában lesz bosszút állni kegyelmeden.

Kmicic nevetésbe tört ki:

— A bosszúját pedig kénytelen lesz rajtad kitölteni! Miért voltál ennyire ügyetlen?!

Kmicic víg hangjára megkönnyebbültén lélezett föl a tiszt, úgy látszott, nekik itt nem lesz bántódásuk. Újra András-hoz fordult:

— Üres kézzel térjünk vissza Zamoszcéba? — kérdezte.

— Legföljebb a bőrötökön visztek izenetet tőlem...

— Nagyuram...

— Ragadjátok meg! — parancsolta Kmicic. Ő maga fogta nyakon a tisztet... Nagy zavar, lárma keletkezett a hintó körül. A tatárok üvöltése elfojtotta a katonák «segít-

ség»-kiáltását és a hölgyek sikoltozását... Pillanat alatt szépen sorba hasra fektették a katonákat.

Kmicic megparancsolta, hogy szijjas korbáccsal csipkedjék meg őket, de ne túlságosan, hogy gyalog térhessenek vissza Zamoszcéba. A katonákra ötvenet, a tisztre százötvenet veretett.

Annetta azt gondolta, hogy valami rettentő ellenség kezébe került és sírva könyörgött:

— Kegyelmezzen meg nekem, vitéz uram... vétettem-e én valaha kegyelmednek?... Kegyelem!! Kiméljen engemet...

— Maradjon békében, kisasszony! — mordult rá Kmicic.

— Mit vétettem kegyelmednek?

— Ki tudja, nem volt-e beavatva a tervbe!

— Micsoda tervbe? Istenem, végy oltalmazdá engem, szegény bűnöst!...

— Hát csak abban a tervben, hogy a megyefőnök csupán azért indítványozta ezt az utazást, hogy elválassza kegyelmedet a hercegasszonytól és útközben elraboltathassa a katonáival, akik valami kis elátkozott kastélyba szállították volna s ott azután kényelmesen és büntetlenül udvarolhatnak kegyelmednek a megyefőnök bácsi.

— Jézus, Istenem! — sóhajtott a leány. Oly őszinteség volt hangjában, hogy Kmicic gyöngéden folytatta:

— Látom, nem volt beavatva!

Annetta kezével eltakarta arcát:

— Így hát kegyelmed mentett meg a becstelenségtől?...

— Anélkül, hogy sejtettem volna, kedvére teszek-e ezzel vagy nem.

Annetta felelet helyett elkapta András kezét és rászorította ajkát.

A fiatal ember megrémült:

— Hagyja abba, kisasszony... az Isten nevére kérem, szűnjék meg!... — kiáltotta. — Szálljon vissza szépen a kocsiba, még majd átnedvesedik a kis lába!... És ne tartson semmitől... az édesanyja mellett sem lehetne nagyobb biztonságban...

— Megáldja az Ég kegyelmedet, hogy megvédélmezte egy szegény hajadon erényét!

— Becsületemre, első eset életemben... — jelentette ki András.

A tatárok éppen befejezték a katonák ütlegetését; ruhátlanul, véresre verve kergették őket Zamoszce felé.

Az utasok folytatták útjokat.

A hosszú út alatt a zászlósúr nem állhatta meg, hogy olykor be ne nézegessen a kocsi ablakán; vonzotta őt az édesen rátekinő ragyogó szempár és a rózsaszíroméhoz hasonlatos arcocska... Minduntalan akadt dolga: megtudakolta, nem kívánnak-e valamit a hölgyek? nem fárasztó-e az út?

A leány mosolyogva bólintott, hogy soha jobb dolga nem volt és azt gondolta magában:

— Nem olyan modortalan ez a lovag, mint eleinte látszott...

— Hej, Olenka!... mennyit állok ki érted! — mondotta magában Kmicic. — Vajjon hálátlanság lesz-e ezért jutalmam?

*

Mikor a megyefőnök értesült a történetekről, becsukódzott szobáiba; három napig nem eresztett senkit magához az udvarló nemes urakon kívül, akik az ételt hordták be neki. Még franciául is káromkodott, ami a düh legnagyobb fokát jelentette...

De a vihar lassankint alábbhagyott és egy hónappal később a megyefőnök szíve már más szépségért lobogott...

Nem minden aggodalom nélkül közeledett András Biala felé, ahol Szapieha úr táborozott. Annyi litván nemes úr és Radzivilnek annyi régi tisztje szolgálta a palatinust, hogy akár azonnal ráismerhettek volna.

— Csak ne lenne riadalom a megérkezésemkor; az első csata után majd másképpen ítélnék meg! — Ily gondolatokkal haladt be a városba.

A palatinus igen kegyesen fogadta és rögtön elolvasta a király levelét. Kázmér János így írt:

«Leghívebb katonánkat küldjük önnek; mi őt Csesztochova Hektorának neveztük el. Életünket neki köszönhetjük; saját élete kockáztatásával mentett meg, mikor hazánkba visszatérve, átkeltünk a hegyeken... Vegye őt pártfogásába. Ismeretes előttünk valódi neve és az okok is, amelyek miatt kénytelen álneven szolgálni; ezért senki sem gyanusíthatja őt semmi rosszal...»

— Miért visel álnevet?

— Mert vádlott vagyok és a valódi nevemmel nem szolgálhatnék.

— És mivel vádolják?

— Önnek mindent elmondok. Elvégre az ön parancsnoksága alá tartozom ezután. Kmicie a valódi nevem.

A palatinus összerendezte:

— Ugyanaz, aki ígéretet tett Boguszasznak, hogy elrabolja a királyt?

Kmicie őszintén előadta a palatinusnak a dolgok állását. A király levele megerősítette szavát. Különben Szapieha, mialatt tovább olvasta a levelet, oly örömbe tört ki, hogy talán mindent megbocsátott volna. Ezt olvasta a király soraiból:

«Lithvániában a nagy hetman méltósága nincsen betöltve; igaz ugyan, hogy gyűlés nélkül tulajdonképpen nem ruházható senkire; de a rendkívüli körülmények következtében jónak látjuk önre bízni ezt a méltóságot, mivel ön nekünk kedves emberünk. Különben ezt az ország érdeke is így kívánja. Ez legyen hálánk az ön felejtethetlen szolgálatai fejében. Ha Isten velünk lesz, a legközelebbi gyűlésen megerősítjük ezen határozatunkat».

— Most, hogy hetman lettem, csupán nekem felelős kegyelmed tetteiért. Pártfogásom felől biztosítom. Azonban azt ajánlom, hogy amíg Boguszasz vádja alól nincsen teljesen tisztázva, ne igen gyakran mutakozzék az emberek előtt.

Kmicie őszinte szívéből köszönetet mondott, Most azután előadta, hogy egy Annetta nevű hölgyet hozott a zamoszei megyefőnök megbizásából.

Az új hetman igen jó kedvre derült és így a dolgok hallatára csak igen enyhén káromkodott.

— A megyefőnök úr határozottan meg van veszve! — mondta. — Ő és a húga szép nyugodalmasan vannak Zamoszcében, az Isten háta megett! Azt hiszik, hogy mindenkinek oly könnyű a dolga és hogy minden ember békeségben melegedhetik a kályhája mellett, ahogy ők teszik. Ismertem a Podbipientákat, bizonyos, hogy nagy birtokaik voltak, de az most mind az ellenség kezén van. Nincs az a törvénye a világnak, mely jogaiba helyezhetné a mostani háborús időkben Kraszieszka kisasszonyt!... Nekem Boguszasz már a hátamon ül, ők meg azt kívánnák, hogy agg nők dolgain törjem a fejemet...

— Semmi agg nő!... Annetta kisasszony valóságos

gyöngyvirág — felelt Kmicic — én elvégre nem tehetek róla... rám bízták, hogy hozzam ide, hát ide hoztam!

Erre a hetman fülön fogta Kmicicet:

— Hej, betyár, ki tudja, hogyan juttattad őt ide hozzám!... Mi történt útközben!... Add elő rögtön, te istentelen!... Hiszen a tatáraidról már alighanem mohamedán erkölcsök ragadtak rád?...

— Útközben? — felelt vigan a zászlósúr. — Megostoroztattam magamat, hogy elűzzem a bűnös vágyakat, amelyek, megvallom, ugyancsak gyötörtek!

— Látod, látod... és a leány?

— A leány elragadóan szép. De erkölcsös, akár valami zárdabeli szüz.

*

A jó hír, hogy a király az általánosan kedvelt főparancsnoknak hetmanpálcát küldött, gyorsan elterjedt. Az alvó város fölébredt; örömtüzeket gyújtottak, trombita harsogott és pergett a dob. Muskéták sortüze és az ágyú dörgése hallatszott. Egész éjjel nagy ivás volt ő fölsége a király és az új hetman egészségére.

Másnap reggel Szapieha úr útnak indította Annettát Grodnó felé; e városban tartózkodott a palatinus családja.

Szegény Annetta fejét egy kissé elcsavarta a bűbajos Babinics; a leány gyengéd melegséggel vett búcsút a lovagtól, aki nem állhatta meg, hogy a búcsú percében ne szóljon:

— Ha a szerelem istenasszonya régen nem vert volna tővist a szívembe, eszem nélkül beleszerettem volna kegyelmedbe!

Annetta erre azt gondolta magában, hogy nincs az a tövis, amelyet egy jó tüvel és türelemmel ki ne lehetne húzgálni. De nem szólt semmit; egy kissé tartott ettől a Babinicstól. Nehéz sóhajjal ajkán indult tova...

XI. FEJEZET.

Nyolc nappal később, virradattal indult útnak Szapieha hadseregével mesés rendben. A lovasság dalolva kocogott, a friss reggeli levegőn jókedve volt mindenkinek, még a lovak is nyerítve ficáncoltak. Közeledő dicsőség szállt a szívekbe.

Egészen Drohiezynbe nyomultak előre és sehohsem találkoztak ellenséggel. Szapieha aggódni kezdett. Andrást előre küldte a tatáraival és még nem kapott semmiféle életjelt róluk. Nyilvánvaló volt, hogy Boguszasz takarodót fuvat.

De mit jelenthetett ez a hátrálás? Értesült-e, hogy Szapieha oly haderővel jön, amellyel ő nem lesz képes megbirkózni? Vagy hadicsel ez, amellyel mindinkább észak felé akarja csalni a lengyel hadsereget, hogy ott azután könnyebben elbánhassék vele? És mit csinál Babinics? Hiszen elfoghatott volna már eddig is vagy egy ellenséges katonát, akit kikérdezhetnének; legalább fogalmuk lenne a herceg szándékáról. Ismét eltelt öt nap és még mindig semmi hír nem jött Babinics felől.

A tavasz közeledett, a napok mind enyhébbekké váltak, a hó már olvadozott. A menetelés igen bajossá lett a sáros, kátyús utakon. A hetman kénytelen volt ágyúinak nagy részét és a podgyászszekereket Drohiezynben hagyni és így folytatta útját. Branszk táján oly erős volt az olvadás, hogy a gyalogság képtelen volt tovább menni.

Boguszasz következetesen hátrált. Mindenfelé ráakadtak a nyomára: felgyújtott falvak, a fákon lógó holttestek jelezték, hogy merre járt. Minduntalan akadt útjokban egy-két kurtanemes, aki hozzájuk csatlakozott, de semmi bizonyosat nem lehetett megtudni tőlük: mindegyik másképpen beszélt.

A tatárokról némelyik azt mondta, hogy Boguszasz előtt látták őket vonulni és nem utána.

Szapieha úr végre dühbe gurult és így szólt Oszkierkához:

— Babinicset értékén felül dicsérték nekem. Szerencsétlen eszme volt tőlem Volodijovszkitól megválnom! Ha ő velünk lenne, már régen néhány foglyot ejtettünk volna, akit kikérdezhetnénk.

Még egy hét telt el így. A hadsereg ekközben Bialysztokba ért.

Éppen delet harangoztak.

Két órával később az előőrsök csapat közeledését jelezték.

— Talán Babinics lesz! — kiáltott a hetman — na, meg fogom neki mondani a magam véleményét!

De nem Babinics érkezett. A táborban nagy volt az izgalom, olyannyira, hogy Szapieha úr kiment megnézni, mi történik? Az emberek ordítottak:

— Hír Babinicstól! Foglyok! Egész csorda fogoly!... agyonkaszabolt egy egész sereg ellenséget!

A hetman egy csapat tatárt pillantott meg. Irtóztató sovány lovakon ültek és maguk előtt hajtották a félig meztelen, vérző, agyoncsigázott foglyokat: lehetek vagy háromszázan.

— Kik ezek az emberek? — kérdezte a hetman.

— Boguszasz herceg csapatának egy része — felelte Kmicicnak egy önkéntese, aki a tatárokat vezette.

— Már csak a fele van meg foglyainknak, a többit elpusztította az éhség és fáradság!

Ekkor a tatárok közül a legmagasabb rangú katona átadta a hetmannak Kmicic levelét; Szapieha felszakította a borítékot és hangosan olvasta:

«Hogy mindezt nem küldtem foglyot, annak az az oka, hogy mindenütt Boguszasz herceg csapatai előtt jártam...»

A hetman félbeszakította az olvasást:

— Ez a fiú a megtestesült ördög! Ahelyett, hogy követte volna a herceget, előtte szaladt!... — Majd tovább folytatta az olvasást:

«Veszedelmes vállalkozás volt. A herceg elővédjei igen előrejártak; kettőt közülök teljesen tönkretettünk. A herceg zavarában azt hitte, hogy körül van kerítve...»

— Ahá, most már értem ezt a folytonos hátrálást! — kiáltott a hetman. — Boszorkánymester ez a Babinics, maga a sátán fia!... — És kíváncsian folytatta az olvasást:

«... Nem sejtve, mi történik körülötte, a herceg kezdte a fejét veszíteni és egyre-másra küldte az őrzőket. Mi valamennyit megritkítottuk, egy sem tért vissza közülük érintetlenül... Folyton előttük járva, elvettem előlük minden ételmezt, a hidakat és töltéseket tönkretettem, úgy hogy csak iszonyú fáradsággal haladhattak előre, nem volt nyugtuk sem éjjel, sem nappal, nem ettek és nem ittak... A táborukon kívül nem igen merészkedhettek, mert lesben álló tatáraink azonnal ellátták őket! Mihelyt aludni tértek, oly üvöltést, lármát vittünk véghez, hogy azt hihették, valami nagy sereg közeledik és talpon kellett lenniök az egész éjen át. A herceg kétségbe van esve, azt se tudja már, mihez fogjon, merre menjen...»

— Támadást intézünk ellene, mihelyt csak lehet — szólt Szapieha összehajtogatva a levelet.

Kmicic foglyai a hetman előtt sírni, jajveszékelni kezdtek és mindenféle nyelven kegyelemért könyörögtek. Voltak köztük svédek, skótok és németek. Szapieha élelmet adatott nekik és elrendelte, hogy kérdezzék ki őket, de megtiltotta, hogy kinozzák.

A foglyok vallomása megerősítette András levelét. Szapieha pedig seregét sürgősen útnak indította.

XII. FEJEZET.

Szokolka vidékén jutott érintkezésbe a két sereg. Kmicic minden utat megszállva tartott úgy, hogy az ellenség sem hírhez, sem élelemhez nem juthatott. Boguszasz sietett is a találkozóra, mert félt, hogy később az éhség végleg elcsigázza embereit.

Mint tapasztalt, előrelátó ember, először követeket próbált küldeni. Még akkor nem tudta, hogy Szapieha úr e téren sokkal ügyesebb és okosabb nálánál. Boguszasz egyik barátját, Szakovics urat, az osmiányi megyefőnököt küldte Szapiehához, hogy tárgyaljon a béke föltételeiről.

Ez a Szakovics híres alak volt a lithván fiatal urak között: részben feltűnő szépsége, részben pedig nagy bátorsága miatt. Sűrű fekete szemöldöke alól világoskék szemének tekintete oly vakmerőn sugárzott, hogy amint Boguszasz egy ízben megjegyezte, nézésével verni tudott, akár a bottal... Idegen divat szerint öltözködött és igen sok nyelven beszélt. A harcban eszeveszetten mindig oda vetette magát, ahol legveszedelmesebb volt a küzdelem, amiért elkeresztelték «halál fiának».

Szapieha előtt oly büszkén jelent meg, mintha csak ő diktálná a föltételeket:

— A gazdám, Birze és Dubniki hercege, Lithvánia nagyhercegség istállómestere és ő fenségének, a választófejedelemnek főparancsnoka — fogott hozzá Szakovics — azért küldött, hogy uraságod egészsége felől tudakozódjam.

— Köszönöm a herceg kitüntető figyelmét. Mondja meg, kérem, ő fenségének, hogy jó egészségben talált.

— Levelet is hoztam nagyuram számára...

Szapieha átvette a levelet, hanyagul feltépve és átfutva, így szólt:

— Kár ennyi időt vesztegetnünk... nem igen értem, mit akar a herceg? ... Megadják magukat? Vagy szerencsét akar próbálni?

Szakovics szörnyen adta a csodálkozót:

— Hogy mi megadjuk magunkat? Én úgy tudom, hogy excellenciádnak ajánlja ezt a herceg... Az én utasításaim...

Szapieha félbeszakította:

— Kedves Szakovics úr! Az ön utasításairól majd utóbb beszélhetünk. Én több mint harmincezer mértföldet futottam be önök után, mint a vadász a nyúl után; ugyan mondja, kérem, fölszólította-e valaha a nyulacska a vadászt arra, hogy adja meg magát?

— Ujabb erőket kaptunk.

— Kaptak Janovból Kyrtz úrral nyolcszáz embert.

— A választófejedelem nyomunkban jön összes hadi erősségével...

— Helyes... legalább nem kell őt fölkeresnem. Úgyis meg akartam tőle kérdezni, mit keres fegyveres erővel ebben az országban, amelynek szövetségese és mint ilyen hűséggel tartozik.

— Az erősebb jogánál fogva van itt.

— Ha önök erősebbeknek érzik magukat, tessék. Fel csatára.

— A herceg már régen megtámadta volna excellenciádat, csak fáj neki, hogy a saját vérének kell ontania.

— Kár, hogy erre nem gondolt előbb!

— A herceg csodálkozik, hogy miért gyűlölik a Szapiehák úgy a Radzivil-házat?

— Én a hitszegőket gyűlölöm és nem a Radzivilleket. Tanum erre a király fővadász mestere, aki szintén Radzivil és itt van táboromban.

— Erre csak azt felelhetem, hogy még gyűlöletből sem szabadna gyilkosokat küldeni embertársainkra.

Most már Szapiehán volt a csodálkozás sora.

— Én küldök gyilkosokat Boguszlasz herceghez?

— Igenis, excellenciád küld...

— Önnek elment az esze!

— Tegnapelőtt fogtak el egy embert Janov körül, aki egyízben már a herceg életére tört. A kínpadon majd csak kivallja, ki küldte őt?...

Pár percnyi csend volt, Szapieha hallotta, amint a háta megett ülő Kmicic fogai közt mormogta:

— Teringettét, ez nagy baj!

— Egyedül Isten a bírám! — válaszolt a hetman. — Sem önnek, sem a hercegnek nem tartozom igazolással. Ahelyett, hogy itt képtelen dolgokról beszél, jobb lesz, ha előadja, milyen utasítást kapott.

— A herceg, az én gazdám, darabokra vagdalta Horodkót, megverte Szapieha Kristóf urat, visszafoglalta Tykocint; így bátran megilleti őt a «győzedelmes» jelző és joga van arra, hogy diktáljon... De ő nem óhajt keresztény vért ontani és nem kíván mást, mint hogy nyugodtan visszavonulhasson Poroszországba. Azt követeli, engedjék meg, hogy katonaságot hagyhasson az erősségekben. Igen sok foglyunk van, közöttük több előkelő tiszt, nem is szólva Kraszieszka kisasszonyról, akit elfogtunk és menten Taurogiba küldtünk. Ezeket is be lehetne cserélni bizonyos föltételek mellett.

— Ne hencegjenek nekem a dicsőségükkel. Az önök serege fáradt és az éhenhalás szélén áll. Ön láthatta most az enyémet, éppen ezért nem kötettem be a szemét... Ami Kraszieszka kisasszonyt illeti, ő nem az én gyámleányom, hanem Zamoyszki úré és Grizelda hercegasszonyé: ő róla majd nekik adhat számot a herceg.

— Legalább választ kérek a levélre excellenciádtól!

— Jól van. Sziveskedjék addig Oszkierka úrnál várakozni.

Oszkierka elment Szakovicssal. A hetman Kmicic felé fordult:

— Miért mondtad, hogy az baj, mikor arról az elfogott emberről volt szó? Ismered őt? — szólt és szigorúan nézett a fiatal harcos szeme közé.

— Ismerem — felelt Kmicic elsápadva a dühtől és izgalomtól, — Leopoldból küldtem őt Taurogiba, ahova Billevis kisasszonyt hurcolta a herceg... Ez a fiatal leány az, akit szeretek... A vőlegénye voltam... emberemet azért küldtem oda, hogy hírem legyen felőle... mert hiszen ott gyalázatos kezek közé jutott...

— Küldtél levelet a leánynak?

— Nem, mert úgy sem olvasta volna el.

— Miért?

— Mert Boguszasz elhitette velem, hogy én alávaló módon el akartam rabolni a királyt.

— Elismerem, hogy komoly okaid vannak gyűlölni ezt az embert...

— Bizonyára!

— Ismeri a herceg az emberedet?

— Ismeri. Szoróka őrmester... segítségemre volt, mikor eltüntettem Boguszlászt...

— Most már értem!... a herceg bosszút akar rajta állni.

— Parancsnok uram, tartsa itt Szakovicsot és küldjön engem a herceghez. Talán megmenthetem az emberemet.

— Annyira szíveden fekszik a sorsa?

— Régi, öreg szolgálk... még karján hordozott. Többször megmentette az életemet is... Megverne az Isten, ha nem sietnék segítségére.

— A herceg nem fogja őt kiadni, sőt majd a te életed ellen fog törni.

— De itt marad tuszul Szakovics.

— Szakovics mint követ jött ide, el nem zárathatom.

— Csak tartsa őt itten excellenciád. A kegyelmed levelével megyek át a herceghez. Talán mégis elérek valamit... Még bosszúmról is lemondok, ha szabadlábba engedi öreg katonámat.

A hetman rögtön iráshoz fogott. Negyedórával később egy kozák vágatott a janovi úton a herceg tábora felé. Estére kelve megjött Bugoszlász válasza:

«Kívánságához képest itt küldöm a *salvus conductust*.

Teljesen fölöslegesnek találom ugyan, tekintve azt, hogy excellenciádnál maradt az én legkitünőbb alattvalóm és barátom, az ozmianyi megyefőnök. Ő érte mindenkor minden tisztjét kiadom nagyméltóságodnak».

Kmicic pedig azon estén elindult a *salvus conductusszal* kezében. A két Kiemlics ment vele; Szakovics úr pedig túszerént maradt Szokolkában.

XIII. FEJEZET.

Éppen éjféli tizenkét óra volt, mikor András a herceg táborának előőrseihez ért. Az egész tábor talpon volt.

Minden percben előttük állt a harc és azért erősen is készültek rá. Magát Janovot is megszállta a herceg egy csapata; a Szokolka felé vezető úton pedig a választó-fejedelem egyik kitünő tüzéresapata állomásozott. Boguszlász apró sáncokat emeltetett és ezek mögé rejtették az ágyúkat.

A lovasság a faluban volt. Helyzete elég türhetőnek látszott és ha pihent csapatai lettek volna, sokáig ellent is állhatott volna Szapiehának. De pihent embere nem volt több nyolc-száznál; a többi oly kimerült volt, hogy ember, állat egyaránt alig állt a lábán. Észak felől folyton hallatszott a tatárok üvöltése, ami igen rossz hatással volt a katonákra.

Boguszlászt kirázta a hideg, de azért mindenben résztvett és mindenütt ott volt; lóra nem ülhetett, így hát négy drabanttal gyaloghintón vitette magát a táborban. Felülvizsgálta az utakat, az erdőket és éppen visszatérőben volt Janov felé, mikor hirül hozták, hogy Szapieha küldöttje megérkezett.

Boguszlász nem ismerhette fel Kmicicet, az előőrsök túlbuzgóságából egy kis zsákot húztak a lovak fejére, amely szájáig ért. Mikor a tábor közepén levő térre értek, a herceg levétette a zsákot a követ fejéről, de a sötétségben András ugyancsak fölismerhetetlen maradt.

— Szapieha úrtól érkezik? — kérdezte Boguszlász.

— Tőle jövök.

— És mit csinál ott Szakovics úr?

— Az most Oszkierka úr vendége.

— Miért kívántak önök salvus conductust, mikor ottmaradt Szakovics úr? Szapieha úr nagyon óvatos.

— Levelet hoztam és egyébként is beszélni óhajtok fenségeddel magánügyben.

— Micsoda? Hát még magánügyek is vannak a világon?

— Egy kérésem lesz fenségedhez.

— Örülni fogok, ha eleget tehetek kérésének. Szíveskedjék engem követni. Üljön nyeregbe, Nem ajánlhatok helyet a gyaloghintómban, igen szűk alkotmány.

Elindultak, a herceg a gyaloghintóban, Kmicic lóháton. A sötétben vizsgálgatták egymást, de látni semmit sem lehetett. Egyszerre a herceg minden bundája, prémes takarója alatt is vacogni kezdett.

— Pokoli láz gyötör... ha ez nincs... brr!... más föltételeket szabtam volna...

Kmicic nem válaszolt. Boguszlász hangja hallatára fojtogatta őt a düh és akarata ellenére is kardja után nyúlt; ezt elvették tőle és csak a vasgombos ezredesi pálcáját érezte keze alatt.

András a gyaloghintó felé hajolt és reszkető kézzel húzogatta elő a parancsnoki pálcáját.

— Üsd le! — mondta a gyűlölet. — Szolgálatot tész vele hazádnak...

Kmicic már kezében szorongatta a pálcát, mintha márkában akarná szétmorzsolni. De ebben a pillanatban megbotlott a lova... a gyepelőjével kellett felfogni az állatot és ezalatt a gyaloghintó vagy tizenöt lépésnyire eltávolodott tőle. Ez a kis jelenet magához térítette Andrást.

— Szűz anyám! tartsd vissza karomat! — suttozta. — Követnek jöttem ide és gyilkolni akartam, mint valami útonálló...

— Miért maradt hátra?... — kérdezte Boguszlász láztól vacogó hangon.

— Már itt vagyok.

— Már kukorékolnak a kakasok; sietnünk kell, egy keveset pihenni is szeretnék.

Kmicic visszacsúsztatta botját az övébe.

A herceg szállásához értek. A darabantok letették a gyaloghintót; két lovász karjára emelte a herceget, aki fogát folyton összeverve fordult Kmicic felé:

— Tessék utánam jönni... majd csak jobban leszek... és tárgyalhatunk.

Nemsokára egy túlfűtött szobában voltak. A herceget a divánra helyezték, jól betakargatták, majd lámpást hoztak. A herceg feje hátrahanyatlott és lehúnyta szemét.

— Hagyjanak pihennem...

Kmicic rátekintett. Boguszlászon nem igen látszott változás, csak a vonásai nyúltak meg a láztól. Most is be volt rizsporozva, mint rendesen, az arca pedig jól kipirosítva; így hátravetett fejjel, lehúnyt szemmel olyan volt, mint valami viaszfigura. András szemben állt vele a fáklyafény teljes világában. A herceg lassan felvetette pilláját, tekintete megdermedt az ijedségtől. Azután lassan lehúnyta szemét:

— Ha kísértet vagy, nem félek tőled. Tűnjél el!

— A hetman levelét hoztam — felelt Kmicic.

Boguszlászt borzongás járta át, olyan volt, mintha valamely látománytól iparkodnék szabadulni; majd újra Kmicicre nézett.

— Így hát nem találtam el önt?...

— Nem egészen — felelt komor hangon András és újjával a sebhelyére mutatott.

— Hol a levél?

— Tessék.

Boguszlász olvasáshoz fogott.

— Helyes. Ez elég világosan szól. Holnap megütközünk... Örvendek a dolognak, mert holnap nem lesz lázám.

Pillanatnyi csend volt, ezalatt a két halálos ellenség szemmel mérközött. A herceg szólalt meg elsőnek:

— Azt hiszem, nem tévedek, ha azt állítom, hogy ön üldözött minket a tatárokkal.

— Én...

— Hogy volt bátorsága idejönni?

Kmicic nem felelt.

— Talán a mi Kiszka-féle rokonságunkra számított... lovag uram, én önt elevenen megsüttetem.

— Azt megteheti fenséged.

— Igaz, hogy ön salvus conductusszal jött... most értem, miért kívánta ezt tőlem Szapieha úr!... De ön az életemre is tört... Igaz, hogy Szakovicsot ott tartották, de semmi joguk sincs felette... de nekem van ön felett, kedves kuzén...

— Kérni akartam fenségedtől valamit...

— Hadd hallom.

— Itt van rabságban egy katonám: egyike azoknak, kik velem voltak, mikor elloptam fenségedet. Én parancsoltam akkor és ő szegény csak vak eszköz volt a kezemben. Engedje fenséged szabadon katonámat.

— És mit ad érte cserébe?

— Magamat.

— Valóban?... Azt meg kell adni, hogy nagyurasan fizet; de ne adja ide mindenét, mert van itt még valaki, akit, azt hiszem, szívesen visszavásárolna...

Kmicic egy lépést tett a herceg felé és oly sápadtság borította el arcát, hogy a herceg önkéntelenül is az ajtó felé pillantott. Minden bátorsága mellett is hirtelen másra fordította a beszédet:

— Azt hiszem, Szapieha úr nem lelkesülne ezért a cseréért. Igen szívesen megtartanám önt; de hercegi szavamat adtam, hogy ön biztonságban lesz nálam.

— Ha a katonát szabadon ereszti, ő általa küldök levelet a hetmannak, amelyben kijelentem, hogy jószántamból maradtam itt.

— Meg vagyok győződve, hogy akkor is követelni fogja önt, az ön akarata ellenére. Nagyon is becses szolgálatokat tett ön neki... és nem ereszténé vissza Szakovicst.

— Bocsássa fenséged szabadon a katonámat és én szavamra fogadom, hogy meg fogok jelenni ott, ahol fenséged kívánja, a kitűzendő órára és percre.

— Megeshetik, hogy én itt elpusztulok holnap. Nem tehetek semmiféle ígéretet holnaputánra.

— Könyörgök fenségednek, ezért az emberért én...

— Na, mit tenne ezért az emberért?

— Lemondanék még bosszúmról is

— Lássa, Kmicic úr, én nem egyszer mentem medvevadászatra egyszerű törrel a kezemben. Nem mintha ezt valaki így kívánta volna, csak így passzióztam. Roppantul kedvelem a veszedelmet. Én igen szívesen élek azzal a tudattal, hogy veszedelem fenyeget... Így legalább nem oly örülden unalmas az élet.

— Fenség, az Isten gyakran megbocsátja a nagy bűnöket, ha egy kis jelét adjuk annak, hogy mi is kegyelmesek vagyunk. Nem tudhatjuk, nem kerülünk-e rövid időn belül Krisztus ítélőszéke elé...

— Elég legyen! — szakította félbe a herceg. — Mondhatom, hogy minden hideglelésem mellett is szoktam forogni a zsoltárokat, hogy ne legyek egészen érdemtelen Isten színe előtt; de ha prédikációra szorulnék, elhivatnám a tiszteletesemet... Holnap a harc alatt verekedjék velünk Spapieha ellen, akkor én holnapután szabadon bocsátom azt a katonát és önnek is megbocsátok... Ön elárulta a Radzvilleket, miért ne árulná most el Szapiehát...

— Utolsó szava ez fenségednek?... Mindenre kérem önt, ami szent!...

— Nem!... Hanem ide ne közeledjék! Nézze — és Boguszasz félrehúzza a prémes takarót, egy pisztolyt csillogtatott Kmicic felé.

— Fenség! — kiáltott fel Kmicic könyörgésre emelt kézzel, de arcát a harag pírja borította.

— Ön könyörög és fenyegetődzik egy füst alatt... — szólt Boguszasz — itt meghajol előttem, a háta mögül meg az ördög vigyorog felém... Ha a Radzvillektől kérünk valamit, uracskám, a homlokát a lábunkig hajtsa meg!...

András halálszínűvé vált. Kezét végigsimította izzadt hom-

lokán. Majd szaggatott hangon, mintha a herceg láza ő rá ragadt volna, ezeket mondta:

— Ha fenséged visszaadja a katonám szabadságát... én... kész vagyok... fenséged lába elé borulni.

Boguszasz szeme megalégedetten ragyogott: a rettegett Kmicic ott állt előtte megalázkodottan. Folyton szemmel tartva a zásztós urat, így szólt:

— De tanúk előtt fogja megtenni, embereim előtt... — az ajtó felé fordult: — jöjjenek ide!

Körülbelől tizenöt tiszt lépett a szobába. A herceg így beszélt:

— Uraim! Kmicic András, Orsa zászlós ura, Szapieha úr követe áll önök előtt, kérést óhajt hozzám intézni és azt akarja, hogy önök tanúi legyenek.

Kmicic úgy vágódott a herceg lába elé, mint akinek erősen fejébe szállt a pezsgő. Boguszasz egyet nyújtózkodott, úgy hogy a lába csaknem András homlokát érintette.

Mindnyájan elámulva álltak ott e híres név hallatára és csodálkoztak, hogy Kmicic mint Szapieha követe jelent meg köztük. Érezték, hogy valami rendkívüli dolog történik.

A herceg fölkelt és két udvaroncának intve, szó nélkül tűnt el a másik szobában.

Kmicic talpra állt, az előbbi indulatnak nyoma sem maradt az arcán, teljesen közömbösnek látszott. Olyan volt, mintha minden erejét elvesztették volna.

Eltelt egy félóra, majd egy óra: Kmicic ott állt folyvást mozdulatlanul.

Egyszerre csak kinyílt a folyosóra vezető ajtó. Egy tiszt lépett a szobába, akit Kmicic még Birzéből ismert, a tisztet nyolc katona követte.

Kmicic rájuk meredt, mintha látományt pillantott volna meg.

— Globics... — szólalt meg, felismerve a tisztet.

— Parancsot kaptam, hogy megköttözzem kegyelmedet és kikísérjem Janovból. Nem sokáig kell viselnie e kötelékeket, rövid időn belül szabad lesz nagyuram. Kérem, ne ellenkezzék...

— Köttöztessen meg.

Hagyta, hogy hátra kössék a kezét. A tiszt kivezette őt a szobából és gyalog indultak kifelé Janovból. A kis csapat áthaladt a nyiresen, majd egy tisztásra ért, melyet Bugaszasznak egy lengyel lovas különítménye tartott megszállva.

Két gyalogsági katona két lovat tartott, a lovakon csak kötőfék volt. Fáklyák fénye világította meg az egész térséget.

András egy ujonnan hegyezett, vízszintesen fektetett karót pillantott meg, amely egy fatuskóba volt erősítve és megborzongott:

— Ezt nekem készítették — gondolta magában — karóba fog húzatni és a lovak szerepelnek a műtétnél... Bosszujában még Szakovicsot is feláldozza.

De Kmicic tévedett: a karó Szorokának készült. András csakhamar felfedezte öreg őrmesterét, amint hátrakötött kézzel, hajadonfővel a fatuskó mellett guggolt. Egy báránybőr-bundás ember pálinkát kínált neki; Szoroka szorgalmasan ivott; Kmicicet az első sorba állították fel, amint a szegény ördög fölismerte a zászlós urat, haptákba vágta magát.

Egy pillanatig szembenéztek egymással. Szoroka elég nyugodtnak és elszántnak látszott, csak a szája széle remegett idegesen.

— Szoroka! — nyögte Kmicic.

— Szolgálatára ezredes uram — felelt a katona.

Csend lett. Mit is beszélhettek volna ily borzalmas pillanatban? A hóhér (ugyanaz az ember, aki pálinkával itatta előbb) Szorokához lépett:

— Előre öreg, a te órád is ütött.

— Jó egyenesen húzz a nyársbá!

— Ne félj semmit.

Szoroka nem félt, de mióta a hóhér kezét magán érezte, szakadatlanul lihegett. Végre megszólalt:

— Kérek még pálinkát...

— Nincsen több.

A sorból kilépett egy katona és a kulacsát az elitelt felé nyújtotta,

— Itt van.

— Sorba állj! — parancsolta Globics.

A hóhér elvette a kulacsot és Szoroka szájához tartotta, az őrmester jót húzott belőle és újra rendes lélekezethez jutott, majd így szólt:

— Ime a katona sorsa harminc évi szolgálata után...

Előállt a második hóhér is és hozzáfogtak az áldozat levetkőztetéséhez.

A fáklyák reszkettek a katonák kezében és morgás volt hallható a sorokban.

— Csend! — kiáltott Globics.

De a morgás mind hangosabbá vált, sőt szitkozódás is hallatszott s «ördögök»... «pogány szolgálat»... s több ilyen szó hangzott a katonák ajkáról,

Egyszerre csak Kmicic elordította magát, mintha csak öt húzták volna karóba:

— Megálljatok!

A hóhérok önkéntelenül abbahagyták működésüket, minden szem Andráusra tapadt.

— Katonák! — kiáltott Kmicic — Boguszlász herceg elárulta hazáját és királyát. Ti körül vagytok kerítve és holnap Szapieha úr serege darabokra aprít. A ki közületek itt-hagyja ezt az átkos szolgálatot, bocsánatot nyer a királytól és a hetmantól... válasszatok: a halál és szégyen kell-e, vagy a bocsánat és dicsőség? Én kifizetem a zsoldotokat, többet adok! Két aranyat fejenként egy helyett! Nem méltó hozzátok, hogy árulót szolgáljatok! Éljen a király! Éljen Szapieha, a nagy hetman!

A morgás dörgő lármává változott. A sorok megbomlottak. Egy sereg hang kiáltott:

— Éljen a király!

— Le az árulóval!

— Megállj! Állj! — tiltakozott több hang.

— Holnap szégyenteljes halállal haltok meg! — kiáltott Kmicic.

— A tatárok Szuchovolnál vannak!

— A herceg áruló!

— A királyért harcoljunk!

— Üssünk!

— El a herceghez!

— Megállj! — a tömegeből valaki levágta a köteléket Kmicic kezéről. A lovag felugrott az egyik lóra, amelyet Szoroka lábához akartak kötni a nyársrahúzás alkalmával. Dörgő hangon szólt:

— Kövessetek a hetmanhoz!

— Én követlek! — kiáltott Globics — Éljen a király!

— Éljen! — üvöltötte vagy száz torok és száz kard repült ki a hüvelyéből.

— Lóra Szoroka! — parancsolta újra Kmicic.

Néhányan ellenkeztek, de a meztelen kardok láttára csakhamar elhallgattak. Egy tiszt megfordította lovát és eltűnt.

A fáklyák kialudtak.

— Kövessetek! — kiáltott Kmicic.

Egy emberforogatag száguldott el az éjszakában.

Két-három mértföldnyi lovaglás után az őrsegre bukkantak.

— Ki az?

— Globics hadnagy, őrjáráttal.

— Mi a jelszó?

— Trombita.

— Mehet!

Áthaladtak esendes ügetésben és csak mikor már túl voltak, akkor eresztették meg újra a kantár szarát.

— Szoroka... — szólalt meg Kmicic.

— Parancsára, ezredes uram — felelt oldala mellől az öreg őrmester.

Kmicic nem szólt semmit, csak kinyújtotta a karját és a kezét Szoroka fejére tette, mintha meg akart volna bizonyosodni, hogy öreg katonája valóban ott lovagol-e mellette. Szoroka csendesen szájához vitte gazdája kezét.

A másik oldalról Globics szólalt meg:

— Már régen így akartam tenni!

— Így hát nem fogja megbánni.

— Egész életemben hálás leszek kegyelmednek.

— Miért küldte önt a kivégzéshez a herceg? Miért nem inkább egy idegen ezredbeli tisztet?

— Mert meg akarta becsutelleníteni kegyelmedet a lengyelek előtt. Az idegenek nem ismerik zászlósuramat...

— És nekem milyen sorsot szánt?

— Meghagyta, hogy vágjuk fel nagyuram kötelékeit és ha Szoroka segítségére siet, vigyük vissza hozzá, ő pedig megfenyítette volna kegyelmedet.

— Hát még Szakovicsot is feláldozta volna... mormogta Kmicic.

Janovban ezalatt nagy zajongásra és lármára ébred mély álmából Boguszlász herceg.

— Fenség! Fenség! — kiabáltak künn és dörömböltek a herceg ajtaján.

— Alszik a fenség, ne költsék fel — szóltak az apródok.

— Világot hozzanak!

Világot hoztak a szobába és a szolgálatban lévő tiszt belépett:

— Fenség, Szapieha úr követe fellázította Globics csapatát és elvitte magával az egész csapatot a hetmanhoz.

— Szóljanak meg a harsonák — parancsolta a herceg. — A csapatok helyezkedjenek csatasorba!

A tiszt kiment. A herceg magára maradt.

— Rettenetes egy ember! — suttogta és a hideg újra kirázta.

XIV. FEJEZET.

Elképzelhetjük Szapieha úr ámulatát, mikor András vagy ötven lovas élén, oldalán öreg szolgájával visszatért. Kétszer is elmondatta magának a hetman és Oszkierka is az egész esetet.

András minden halálos fáradsága mellett el volt határozva, hogy még ezen az éjszakán újból fölkeresi tatárjait, akik Janov túlsó felén, az erdőben tartózkodtak. Új lovat adatott maga alá. A hetman csak azzal az ígérettel eresztette el, hogy a nyeregben fog aludni.

Alig lépett András a kengyelbe, Szoroka ott termett mellette:

— Nagy uram — szólalt meg.

— Mit akarsz mondani, öreg?

— Csak azt jöttem kérdezni, hogy mikor induljak?

— Hová akarsz indulni?

— Taurogiba.

— Nem mégy Taurogiba. Engemet fogsz elkisérni.

— Parancsára ezredes uram — felelte az őrmester és hangjából alig palástolható öröm hallatszott.

Tehát együtt indultak el. Az út hosszú volt: az erdőknek kellett kerülniök, nehogy ellenséggel találkozzanak; így mind a ketten jót szundítottak a nyeregben. El is érték csakhamar a tatár csapatot.

Akbah-Allan rögtön elibük jött és jelentést tett. Kmicic meg volt elégedve; minden hidat, minden gátat elpusztítottak. Boguszlász nem hátrálhatott; győznie, vagy vesznie kellett.

— Helyes! — mondta Kmicic — a hercegnek kitünő a lovassága, de nehéz, úgy, hogy ezen a nedves talajon nem is használhatja.

Másnap a tatáraival egészen a Janov és Szuchovol közti rétekgig lovagolt. Itt csak igen gyenge sánc emelkedett, mely nem állhatott ellent semmiféle ostromnak.

— Ej, ha tüzérségem volna, megostromolnám őket — gondolta Kmicic és úgy megközelítette a sáncokat, hogy Boguszlász katonái lövöldözni kezdtek rá.

Visszajövet, ahelyett, hogy egyenesen Szuchovolba ment volna csapatával, nyugat felé vágatott és egészen a Kamionka-patakig vonult.

A patak erősen meg volt áradva. Kmicic néhány fagalyat dobott bele és az ár sebességét akarta kipróbálni. Aztán Allanhoz fordult:

— Itt fogjuk őket megkerülni és hátba támadjuk.

— A lovak nem birnak az ár ellen úszni.

— Gyenge itt a víz folyása.

— Ember és állat megdermed majd, mert még nagy ám a hideg.

— Majd kimelegszünk a tűzben!

Mielőtt az est leszállt, Kmicic a lovak két oldalához fűzfavessző- és káka-kévéket köttetett; és mikor az első csillag kigyúladt az égen, nyolyszáz lovas úsztatott a vizen Andrással az élén. András azonnal észrevette, hogy amilyen lassan haladnak előre, két nap is beletelik, amíg megkerülik a sáncokat. Ekkor azt a parancsot adta, hogy keljenek át a túlsó partra.

Veszedelemes vállalkozás volt, a víz mocsaras, iszapos medrébe a lovak, bármily könnyűek voltak is, bele-belesüpedeztek; de azért mégis csak haladtak előre.

A csillagok állása szerint éjfél lehetett, mikor távoli puskaropogást hallottak.

— Megkezdődött a harc! — kiáltott fel András.

— Itt veszünk mind a vízben — felelt rá Akbah-Allan.

— Ne féljeteK, míg engem láttok! — szólt jókedvűen a lovag.

A tatárok már szerettek volna visszafordulni, de éppen akkor látták, hogy Kmicic elérte lovával a partot és kikecmerg a sárból.

A lovak ugyan még szügyig gázoltak a vízben, de a talaj már szilárdabbnak tetszett a patájuk alatt. Gyorsabban haladhattak. A parton, balkéz felől, őrtüzek fényét látták reszketni.

— A hol a sáncok! — mondta Kmicic. — Azokat megkerüljük.

Úgy is cselekedtek, jobbra kitértek a partra, így elkerülték az őrtüzek fényét s amikor azon túl voltak, ismét balra

fordultak, újra a vízbe gázoltak, hogy így a túlsó parton lévő tábor mögé kerülhessenek.

De ez alkalommal több mint száz lovuk elsüllyedt az ingoványban; az emberek majd mind szerencsésen partot értek. A ló híján maradt legénységen Kmicic úgy segített, hogy háttal felültette őket a megmaradt lovasok mögé a nyeregbe. Kmicic kétszáz lovast az önkéntesek közül, még mielőtt a sáncot megkerülte volna, a balparton előre küldött, hogy szemközt támadjanak a sáncokat védő csapatra, míg ő majd a többi sereggel hátulról esik nekik. Amint hátulról a sáncot felé közeledett, tüzelés ütötte meg fülét; eleinte jó távrolról, utóbb mindinkább közelebről hallatszott a lövöldözés.

— Helyes! — Az önkénteseim már támadnak — mondotta András.

Tovább haladtak előre. A sötétségben kissé bizonytalanul ugyan, de mégis látni lehetett, amint fejük hol emelkedett, hol meg lebukott a lovak mozgása szerint; de lódobogást egy szemernyit sem lehetett hallani. Nesztelenül, akár a farkasok, surrantak az önkéntesek és tatárok egyaránt.

Janov felől mind erősebben szóltak a muskéták. Nyilvánvaló, hogy Szapieha úr az egész vonal mentén támadott.

A földsáncokat, amelyek felé Kmicic közeledett, néhány égő farakás erősen megvilágította; mögöttük meg lehetett különböztetni a gyalogságot, amint rövid időközökben lőtt.

Kmicicékat hamar fölfedezték, de sortüz helyett rengeteg kiáltással fogadták a közelgő csapatot.

Abban a hiszemben voltak ugyanis, hogy Boguszlász segédcsapata érkezik.

De alig értek hozzájuk a tatárok vagy ötven lépésnyire, irtózatos üvöltés reszkettette meg a levegőt; a lovascsapat rávetette magát a gyalogságra: bekerítette őket és az ember-tömeg tehetetlenül vonaglott. Szivettépő kiáltások hallatszottak: «Allah!» «Jézus!» «Mein Gott!»

A tüzek kialudtak és a küzdelem sötétségben folyt tovább. Mire a hold előbujt a felhők közül, csak kegyelem-dőfést osztó és holttesteket fosztogató tatárokra vetette világát. Most a jelzősipok éles hangja sivített a levegőben. Tatárok és önkéntesek nyeregbe pattantak.

— Utánam! — parancsolta Kmicic. És a lovascsapat fergetegként rohant Janov felé.

Negyedóra múltán a szerencsétlen mezővárost a tatárok négy oldalról is felgyújtották: kevéssel utóbb az egész város fölött borzalmas lángtenger hullámozott.

Kmicic zászlósúr így adta a hetman tudtára, hogy megtámadta Boguszlász seregét; maga pedig vértől pirosan, mint valami hóhér, sorakoztatta tatárait, hogy tovább haladhasson.

Egyszerre csak a tűzvész által jól megvilágított térségen a választófejedelem híres lovascsapatainak egyike jött velük szemközt. A csapat élén lovagló harcos már messziről szembetűnt ezüst páncéljával és hófehér lovával.

— Boguszlász! — ordította Kmicic és előrehajolt a nyeregben.

A két csapat úgy jött szembe egymással, mint két hullámhegy, amelyet ellenkező szél hajt egymásnak. Egyfelől az óriási termetű, ragyogó vértesharcosok csapata, irtó nagy egyenes kardjukkal kezükben, másfelől a tatárok szürke áradata.

Az összecsapás sík mezőn történt. A tatár csorda lefeküdt, mint vihar után az élet; az óriások elvágattak feletük és folytatták útjukat, mintha a villám erejével és a fergegeteg szárnyával birnának.

Vagy hatvan tatár emelkedett újból föl és a távozó csapat üldözésére vágatott. Rá lehet tiporni ezekre a vadakra, de elgázolni őket nem lehet. Csakhamar megint egy sereg szállt vissza a nyeregbe, majd ismét ujjabbak álltak talpra és követték nyomon a vérteseket. Végre százával vágattak előre, pányvájukat vésztjóslóan suhogtatva a levegőben.

A menekülők élén most is ott lovagolt a fehér lovas harcos, de Kmicic nem volt az üldözők között.

Csak a hajnal szürkülete vetette visszafelé a tatárokat: majd mindenik egy vértest vonszolt a pányváján maga után. Csak ekkor akadtak rá az ájultan fekvő Kmicicre. Magukkal vitték őt Szapieha úrhoz.

A hetman maga fektette őt le ágyába. András déltájt nyitotta ki a szemét.

— És Boguszlász? — kérdezte.

— Tönkrementek!... Eleinte neki kedvezett a szerencse: a nyiresből indult és megtámadta nyílt csatában Oszkierka úr gyalogságát, ott vesztette el serege nagy részét... alig hiszem, hogy ötszáznál több embere menekülhetett meg; a tatárok még azok közül is sokat visszacipeltek...

— De ő?... Mi lett ő vele?

— Megmenekült.

Kmicic egy pillanatig hallgatott, azután így szólt:

— Meg kell még egyszer mérkőznöm vele, egy kardvágással ledöntött a lovamról... engem, szerencsére, megvédett a sisakom.

A hetman levelet mutatott Kmicicnek:

— Ezt a hírt kaptam éppen a harc után.

Kmicic hangosan olvasta:

«A svéd király elvonult Elbingből: Zamoszce ellen készül; onnan pedig Leopolda indul a király ellen. Könyörgek excellenciádnak, jöjjön ide haladéktalanul és hozza el minden hadi erejét, amellyel csak rendelkezik a haza és a király védelmére. Egymagam nem bírnám az ellenséget feltartóztatni.

Csarniecki.»

— Mi holnap indulunk, velünk tartasz-e; vagy pedig Taurogiba készülsz a tatáraidal?

Kmicic lehúnyta szemét. Eszébe jutottak Kordecki atya szavai és az is, amit Volodijovszki beszélt neki Szkszsetuszki Jánosról... a hetmannak így felelt:

— Hadd várjon a szívem még!... a haza nagy veszelemben van, kegyelmeddel tartok.

A hetman keze közé vette a fiatal ember fejét:

— Helyes!... Én már öreg ember vagyok, fogadd áldásomat.

ÖTÖDIK KÖNYV.

I. FEJEZET.

Amíg Lengyelországban minden fegyverfogható férfi lóra szállt, hogy a haza védelmére siessen, azalatt Gusztáv Károly a porosz erősségek ostrománál késett és alkudozott a választófejedelemmel. A német hazafiak látva, hogy a lengyel nemzetőrség mint kel föl törvényes királya védelmére, még buzgóbban álltak ellent.

Gusztáv Károly végre is elhatározta, hogy elpusztítja a királypárti seregeket, hogv tönkretégye a fölkelők minden reménységét. Abbahagyta tehát Malborg ostromát, amelyet Veiber parancsnok vitézül védelmezett és az ország szíve felé vette útját, azzal a szándékkal, hogy elérí Kázmér Jánost és megadja neki a kegyelemdőfést.

Mielőtt ellenségei még csak sejthették volna szándékát, áthaladt Varsón és a fölkelőkre vetve magát, égetett, kegyetlenkedett, elpusztítva mindent, ami csak útjába akadt.

Poroszország, Nagy-Lengyelország, Ukrania, Lithvânia és Szamogátia fölkeltek. Itt-ott, mint kis oázisok, álltak a svédek által megszállt erősségek és városok, de a nemzeti fölkelés, mint valami megáradt folyam, körülvette őket és megsemmisítéssel fenyegette.

A svéd hadseregből kivált különítmények nyomtalanul eltűntek. Rémes sors érte azokat, akik a parasztok fogságába estek.

Gusztáv Károly idősebb Csarniecki üldözéséhez látott; de Csarniecki nem állott kötélnek.

Végre Golembben, nem messze attól a helytől, hol a Wieperz és Visztula egybeömlenek, a vitéz harcosnak nyomába jutottak a svédek.

A lengyelek gyorsan megfordultak és ők támadtak. Ban-

dériumaik ugyancsak szétugrasztották a svéd csapatokat, Volodjovszki a laudániakkal megsemmisítette Danemark herceg csapatát, onnan Wikilszon skótjaira csapott le. A svédeket egy szempillantás alatt a Visztula felé szorították. Ekkor Douglasz nyomult elő katonáival, de a lengyelek azokat is szétverték és mikor Douglasz vert serege a befagyott Visztulán át menekült, a lovasság alatt beszakadt a folyam vékony jege és az olvadozó jégdarabok között csakhamar lovagok és lovak holttesteit uszkáltak, mint valami sötét hieroglifák...

Végre a király maga is belevegyült a harcba. Felvonultatta eddig érintetlen segédcapatait és ágyúit. Csarniecki takaródót fuvatott, mert serege nagyobbára parasztokból állott, akik még nem igen voltak begyakorolva. Szép, kifogástalan rendben hátráltak, nem hagyva hátra Gusztáv Károlynak egy-két abrakostarisznyánál egyéb zsákmányt. De ez a vékony dicsőség is növelte a svéd király elbizakodottságát. Mindenfelé hirdette diadalát: «Vége a varázslatnak, Csarniecki megszűnt létezni!» — ismételte tábornokainak.

Másnap jóleső pihenés után, minden feltartóztatás nélkül haladtak tovább. Egy Dubois nevű francia tiszt dragonyos csapatával mint elővéd járt elől.

Estefelé Grabovban ütötte fel éjjeli szállását Gusztáv Károly. Éppen ruhástól táborigyára akart lepihenni, mikor a szolgálatban lévő tiszt Aschenberget jelentette be neki, akivel egy dragonyos kapitány lépett be a királyhoz.

A király rögtön fölismerte a kapitányt és kérdezősködni kezdett:

— Mi újság, Frend?... Visszatért már Dubois?

— Dubois elesett, felelé Frend.

A királynak csak ekkor tűnt fel a kapitány sápadtsága és megtépedt egyenruhája:

— És két dragonyosezredem?

— Le van kaszabolva.

Az uralkodó eliszonyodott. Ideges mozdulattal rántotta homlokára parókája fürteit:

— Ki tette ezt? — kérdezte.

— Csarniecki...

Gusztáv Károly elképedve szegezte tekintetét Aschenbergre, aki folyton csóválta a fejét.

— De hiszen ez hihetetlen! — kiáltott a király. — Saját szemével látta?

— Úgy, ahogy most felségedet látom... Annyira ment vakmerőségében, hogy megbizott, adjam át üdvözlét felségednek...

Gusztáv Károlyt, mikor egyedül maradt, elhagyta ereje, melyet a katonái előtt fenntartani iparkodott. Az események megfélemlítették. Kételkedni kezdett már maga-magában is. Olyan érzése volt, mint mikor az úszó érzi, hogy ereje fogytán van.

*

Gusztáv Károly másnap bevonult Lublinba; ott őrséget hagyott, maga pedig folytatta útját seregével Zamoszce felé. Igen nagy fontosságot tulajdonított e hely elfoglalásának. Bizott a lengyel nép hiszékenységében, azután meg abban is bizott, hogy ő sokkal ravaszabb Zamoyszkinál... elvégre már eddig övé volt a királyságnak majdnem a fele és ehhez jórészt az ország nagy embereinek árulása útján jutott.

Zamoszce oly pompásan volt fölszerelve és falai oly erősek voltak, hogy bármily hosszas ostromot is kiállhatott volna. Azonkívül a golemi ütközet után az idősebb Csarniecki is Zamoyszki segítségére küldte két legjobb csapatát, amelyek közül az egyik a laudáni bandérium volt. Igaz, hogy Zamoyszki rossz szemmel nézte Csarnieckit, akit a király, bár még alig deresedett bajsza, máris Kiev várnagyává tett, katonáit mindazonáltal tárt karokkal fogadta. A nagy úr gyorsan megkedvelte Volodijovszki Mihályt, Szkzsetuszi Jánost és Zaglobát. Míg a két ezredes a védelmezés tervein fáradozott, azalatt Zagloba mindenkit bámulatba ejtett csodás történeteivel. Előadta elképzelt győzelmeit Gusztáv Károly királyon és ezredesein. Tátott szájjal hallgatták a tréfás öreg bácsit. Zamoyszki éppen oly figyelmet tanusított iránta, mint Grizelda hercegasszony, aki szívesen emlegette, hogy boldogult férje, Yarema nagyherceg úgy bánt az agg harcossal, mintha vele egyenlő rangú lett volna. Ebéd alatt sem szünetelt a derék Zagloba fantáziája. Óriásilag tudta előadni a golemi esetet; szerinte Valdemár herceget is ő sújtotta le.

— Egészben véve ez a csata a svédek pusztulását jelentette volna, ha én végig kitarthatok és Csarnieckit folyton elláthattam volna jó tanácsaimmal; de, fájdalom, egyik cimborám magához hívott vendégségbe; a bora olyan volt, akárcsak ez, melyet most iszogatunk... Mire újra előkerültem,

már bizony késő volt. Igazán el sem tudom képzelni, mitévő lesz most az én derék Csarniecki barátom nélkülüm!...

— Ne aggódjál, öreg, egészen jól megy a dolga — jelentette ki a tapintatlan Mihály.

— Igazad van, Misi fiacskám; de miért megy jól a dolga? Csak azért, mert Karolusz király most fittyet hány neki és ide jön Zamoszce alá engemet üldözni.

— Ezt szeretem! — szólalt meg a megyefőnök. — Csak hadd jöjjön ide. Gyönyörű fogadtatásban részesítem, annyit mondhatok! — és akkorákat fújt hozzá, mint valami kovácsnak a fujtatója; a fejét vésztojósloán csóválta, szemét pedig forgatta. — És elvégre, kicsoda ő? — folytatta gögösen. — A svédek királya. Nos, én meg Zamoszce királya vagyok. Csak hadd jöjjön! Majd szembenézünk. Neki nem elég Svédország? Nagyon szép!... Én megelégszem az én Zamoszce-cemmel, de meg is tartom magamnak... ő felsége nem eszik belőle!

— Uraim — dörgött Zagloba szózata — tapsoljuk meg ezt a valódi római ékesszólást!

— Zamoyszki csak Zamoyszki! — mondta a megyefőnök, akinek fejébe szállt a hizelgés — még senki előtt sem hajoltunk meg!... Egyszerűen nem kapja meg Zamoszce!

— Igyunk a megyefőnök úr egészségére! — kiáltották a tiszték.

— Vivát! Vivát!

És így mulatoztak késő éjszakáig.

— A hatalmas Istenre mondom nektek — szólt Zagloba, mikor Szkszsetuszkival és Volodijovszkival lakásuk felé tartott — Zamoszce nem fogja megadni magát! Észrevettétek-e, barátaim, micsoda hatással vagyok a megyefőnök gondolkodására? Víg életünk lesz itt! Zagloba és Zamoyszki testi-lelki cimborák! Egész derék alak az öreg! Tudjátok, fiúk, ha őt az a szerencse érte volna, hogy az Isten az én zsebkésemnek teremtette volna és nem megyefőnöknek, mindennap megköszörlném, mert arra ugyan rászorul egy kissé, hogy élítsük az esze járását.

A város felől lárma hallatszott, egy tiszt sietett el mellettük.

— Ki az? Megállj! — kiáltotta Mihály.

A tiszt, hallva az ezredes hangját, azonnal megállt.

— Mi történt?

— A vidék köröskörül lángban áll... jönnek a svédek!...

— A bástyákra, uraim, a bástyákra! — kiáltották Mihály és Szkszsetuszki egyszerre.

— Menjetek, barátaim — jelentette ki Zagloba. — Én egy kevéskét szundítok. Erőt kell gyűjtenem a holnapi harchoz.

II. FEJEZET.

Még azon az éjszakán őrjáráttal küldték ki Volodijovszkit. Reggel jött vissza néhány foglyot hozott magával. A foglyok azt beszélték, hogy Gusztáv Károly két vagy három mérföldnyire lehet a bástyáktól.

Ez a hír igen jó kedvre derítette a megyefőnököt. Kijelentette, hogy ég a vágytól, kipróbálni ágyúit a svédeken: ő feltartóztatja itt jó ideig az országrablót, ezalatt pedig Kázmér János, a tatárokkal szövetkezve, szép sereget gyűjthet maga körül.

— Uraim, inkább a levegőbe röpítem magamat minde-
nestől, semhogy csak egy eretneket is befogadjak e falak közé. Számítok arra, hogy önök támogatni fognak!

— Életre-halálra a megyefőnök úrei vagyunk! — felelték egyhanguan a tiszték.

— Ej, a bitang nép! — tette hozzá Zagloba — még megesik, hogy elmegy kedvük az ostromtól!... Én vezetem az első kirohanást!

— És én bácsikámmal tartok! — mondta Kovalszki Roh. — Esküszöm, hogy a svéd király rosszul jár!

— Most pedig a bástyákra, bajtársak! — parancsolta a megyefőnök.

A csapatokat nézve, örült a szivük és megtelt reménységgel. Zamoyszki gyalogsága országos híré volt. Szép szál legény mind a hány, nagyszerű fegyverzettel és fölszereléssel. Valamennyi Zamoyszki óriási terjedelmű birtokáról való volt és jobbágya a nagyúrnak; de külföldi tiszték gyakorolták be őket mindenféle fegyvernemben úgy, hogy akár Kromvel híres ijjaszaival szemben is helyt álltak volna... A nehézkes és közömbös flamandokból a tűzéréség került ki. A lovasság csodálatraméltóan mozgékony és serény volt. A megyefőnök ragyogó ezüst vértjében, félkezében aranyalmás parancsnoki pálcájával, végigvágatott a sorok előtt.

Az egyik előrenyuló bástya fokáról nézte Zamoyszki, Zagloba és néhány szolgálatban levő tiszt a svéd csapatok közeledését.

Könnyű, ritkás köd borult a síkságra. Az ellenséges csapatok úgy bontakoztak ki a ködből, mintha csak vízből merülnének fel...

Lassankint egészen jól meg lehetett különböztetni az ezredeket. A menet végtelennek látszott.

A gyalogság szép rendben, lándzsával kezében sorakozott fel; a lándzsák vashegye csillogott az ég azurkékjében... Itt feltűnt Dalikarelia fehér keresztje, amott pedig a Vázák arany oroslánja. Messziről kerekek csillogása, lódobogás és ezer meg ezer ember zsibongó hangja hallatszott. Majd hemzsegni kezdett a nagy síkság a tábori élettől: sátrakat emeltek, sőt a sáncmunkához is azonnal hozzáláttak.

— Itt vannak! Megérkeztek! — kiabált a megyefőnök.

— Megérkeztek a kutyafülűek! — tette hozzá Zagloba.

— Meg lehetne őket számlálni ujjunkkal!

— Az ilyen csatalónak, mint nekem, elég egy pillantás a táborra és már tudom, mennyien vannak. Itt lehet vagy tízezer lovas, nyolcezer gyalogos és nyolcezer tüzér. Ha tévednék, odaadom a vagyonomat, pedig az nem csekélység, mondhatom! — hengegett Zagloba.

— Muzsikaszóval vannak... hallják, uraim?

Csakugyan szólt a trombita, a dob, meg a síp a táborban. A csapatok kanyarogtak, sorakoztak. Majd előre lovagolt egy lovascsapat, kis fehér kendőt lobogtatva kardja hegyén.

— Aó, alkudozni akarnak a lelkeim — tréfálkozott Zagloba. — Ismertek, drágáim, még Birzéből?... Olyanok vagytok, mint a kofák.

— Zamoszce nem Birze, Zamoyszki pedig nem Radzivil! — felelt sértődött hangon a megyefőnök.

Ezalatt a lovasok mind közelebb jöttek a kapukhoz. Nemsokára egy tiszt jött Zamoyszkihoz és jelentette, hogy a svéd király nevében Szapieha János kíván a vár urával beszélni.

Zamoyszki, szokása szerint, először is nagyokat fűjt, majd csipőre tette mind a két kezét és lábain himbálva magát, így szólt:

— Mondd meg Szapieha Jánosnak, hogy Zamoyszki

nem hajlandó szóba állni hazaárulókkal. Ha a svéd királynak dolga akadt velem, küldjön egy eleven svédet ide és ne bolmi hitehagyott alakot. Az idegen szolgálatban lévő lengyelek beszéljenek a kutyáimmal, még az is túlnagy megtisztetés rájuk!

— Becsületszavamra mondom, ez aztán a válasz! — lelkesült Zagloba.

— Én bizony nem sokat mókázom velük!... Előre! — szólt pöffeszkedve a megyefőnök, akinek a hizelgés igen kedvére való dolog volt.

— Megengedi nagyuram, hogy én adjam e választ Szapieha úr tudtára? — és hogy Zagloba, be sem várva az engedelmet, ellépett a tiszt kíséretében.

Nemsokára látták a bástyán lévők, hogy adja elő gögös mozdulatokkal a megyefőnök üzenetét, sőt valószínűleg megfűszerezte még néhány gyöngéd bókkal a saját szótárából, legalább Szapieha gyors távozásából erre lehetett következteni: úgy vágatott vissza a svéd táborba, mint a szél; meg sem állt, csak a király előtt.

Gusztáv Károly is meg volt lepődve, mikor oly gyorsan viszontlátta és Zamoszcét illetőleg táplált reményei is foszlani kezdtek.

Azt hitte, hogy itt is oly könnyű lesz a dolga, mint Krakóban vagy Pozenben, holott most itt állt ez az erősségről híres, bevehetetlen vár és nem volt hajlandó megadni magát.

— Nos, mi hír? — kérdezte az elképedt lovagtól.

— Nos, felség, az a hír, hogy nem hajlandók lengyellel alkudozásba bocsátkozni. A várparancsnok egy kövér medvét küldött ki hozzám, aki alaposan megmondta a véleményét felőlem és felségedet sem kímélte...

— Mit bánom én, hogy kivel hajlandók, vagy kivel nem hajlandók alkudozni! A fő az, hogy egyáltalán hajlandók! — felelt a király. — Na és ha nem alkudoznak, még mindig hátra marad a tüzelés! Addig is átküldöm az én derék Forgellemet.

Egy félóra múlva Forgell és kísérete trombitaszóval jelent meg a vár alatt. Leeresztették a felvonó hidat. Halálos csendben vonult be a terembe a svéd tábornok, még a szemét sem kötötték be. A megyefőnök azt akarta, hogy lássa, milyen állapotban van a vár; csaknem királyi fogadtatásban

részesítette. A földhöz ragadt szegény skandináviak nem állhatták meg, hogy el ne ámuljanak a pompán, amelyet a lengyel mágnások kifejtettek.

Forgell latinul fogott beszédjéhez:

— *Serenissime princeps!*

— *Non princeps!* — vágott közbe a megycfőnök — *eques polonius sum* és ugyanezért egyenlő a hercegekkel: *principibus par.*

Forgell folytatta:

— Fenséges úr! Ő felsége, a svédek királya (itt azután kitálalta a címek és rangok végtelen sorozatát), az én királyi gazdám, távol áll attól, hogy mint ellenség jöjjön e falak alá; sőt ellenkezőleg: ő mint szövetséges, mint barát jelentkezik... és reméli, fenséged haladék nélkül fel fogja nyitni előtte derék várának kapuit, hogy a király és serege megpihenhessen.

Zamoyszki a már nem szokatlan módon, csipőre tette kezét:

— Ebben az országban igen vendégszeretők vagyunk. Mondja meg kegyelmed a királynak, hogy asztalomnál az első hely mindig az övé lehet, amint azt rangja megkívánja. Fejezze ki ő felségének legnagyobb elragadtatásomat afölött, hogy őt vendégemül tisztelhetem, Svédország urát Zamoszce ura fogadja... De, amint ön meggyőződhetett, az én házam teljesen alkalmas bármely előkelőség befogadására, egészen fölösleges tehát, hogy ő felsége hadsereggel jöjjön ide. Csak nem tart engem valami koldusivadéknak? Vagy valami szegény német uraságnak?

— Igen sértő volna ő felségére nézve, hogyha fenséged nem lenne hajlandó csapatait is bebocsájtani — szólt Forgell bajszát rágva. — Én abban a szerencsében részesülök, hogy birom ő felsége bizalmát és őszintén mondhatom, hogy a svéd királynak eszeágában sincsen megsérteni fenséged jogait vagy éppen elfoglalni Zamoszcét... De, uraim, azt önök is jól tudják, hogy Kázmér János nem törődik a hazával, csak saját jólétével. Az én uralkodóm elhatározta, hogy fölkeresi őt és ha kell, elmegy utána az ország szívébe és átgázol a tatárok és törökök segítőcsapatán, akikkel most Kázmér János cimborál. Ő Felsége reméli, hogy fenséged támogatni fogja őt... «Zamoyszki meg fog érteni engemet...» így szólt hozzám... «látni fogja az én szándékom tisztaságát, segítségemre lesz,

hogy helyreállíthassam a békét ebben a szerencsétlen országban» — így szólva, Forgell oly mélyen meghajolt, mintha csak uralkodó előtt állott volna.

Kissé görnyedten ült magas, diszes hátú karosszékében a megyefőnök; ajkát gúnyosan félrehuzta, két kezét a térdére feszítette és fejét hátravetve, fogott a beszédbe:

— Mirevaló ez a sok szóbeszéd? Köszönöm a svéd felségnek rólam való jó véleményét. De a viszony sokkal jobb maradna köztünk, ha a király visszatérne Stokholmba és engemet békén hagyna itt az én Zamoszcémben... Tudják meg, mert úgy látom, nincs róla tudomásuk, hogy én nem Gusztáv Károlynak, hanem Kázmér Jánosnak esküdtem hűséget.

Forgell egy pillanatig zavartan hallgatott; majd magához térve, újra belefogott kis latin körmondataiba. Nagy lelkesedéssel beszélt, annyira, hogy csak úgy gyöngyözött bele a homloka. Könyörgött, hízelt, fenyegetődött, ahogyan a helyzet csak kívánta.

Zamoyszki minden érvelésére megingathatatlanul felelte:

— Zamoszcét nem adom át. Érje be ennyivel!

Ekkor a svéd követ elővette utolsó kártyáját. Pergamenttekereszt bontott ki és minden szótagot hangsúlyozva mondta:

— Zamoszceért cserébe ő felsége a svéd király felajánlja önnek Lublin palatinátusát független hercegség minőségében, amely apáról fiúra száll...

Mélységes ámulat követte e szavakat. Maga a megyefőnök is mintha megingott volna. Forgell már diadalmasan hordozta körül szemét a jelenlévőkön. Egyszerre csak Zagloba csufondáros hangja hallatszott:

— Nagyuram! Ne maradjon adósuk; ajánlja fel az alföldet a svéd királynak.

A megyefőnök nagyot csapott széles tenyerével combjára:

— Helyes! Felajánlom az alföldet a svédek királyának!

A teremben óriás derűtség támadt, a gazdagon diszített övek alatt csak úgy zötyögött az urak gyomra a homéri kacagástól. A «brávó»-zás hangja szinte megrezegtette az ablaküvegeket. Forgell halálsápadtan, összehúzott szemöldökkel állt és pukkadozott a méregtől. Mikor végre ismét helyreállt a csend, megszólalt:

— Utolsó szava ez fenségednek? — kérdezte fenyegető hangon:

A megyefőnök felborzolta bajuszát:

— Nem, uram. Az utolsó szó... ágyúimé lesz.

Forgell köszönt és távozott.

Nemsokára megdördültek a svéd ágyúk. A bástyáról a zamoszceiek feleltek. Sűrű füstfátyol borult a városra. A vár tüzelése elhallgattatta az ellenség tüzelését.

A svéd golyók ártalmatlanul pattantak le az áthatolhatatlan falakról. Gusztáv Károly eszeveszett dühében megparancsolta, hogy gyűjtsák fel a szomszédos falvakat.

Estére kelve óriás, végtelen lángtenger volt az egész vidék.

A svéd sereg élelem és hadifelszerelés híján igen gyengén állt. Majd híre járt, hogy Szapieha közeledik hadseregével. Az is beszélték, hogy Lublint már elfoglalta, az ott lévő svéd katonákat leöldöste és most Zamoszce felé siet.

Gusztáv Károly szörnyen felingerült. Valami véletlen eseménytől várt szabadulást. Éjjel-nappal szakadatlanul bombáztatott.

Végre megint megjelent Forgell Zamoszcében:

— Ő felsége úgy hiszi, hogy a sok kár, amit önök szenvedtek, talán megváltoztatta fenséged nézetét a megadást illetőleg?

— Sok kár? — felelt Zamoyszki. — Á... igen!... Úgy rémlik, hogy az önök gránátai kárt tettek egy disznóban a piacon... Folytassák még vagy egy hétig, talán megölhetnek még egyet.

Forgell távozott és előadta felséges gazdájának a megyefőnök hengegő szavait. Estére a király tanácsot hívott egybe és másnap hajnaltájt a svédek szedelődzködtek Zamoszce alól. Zamoszce a távozók után csak úgy okáda a kartácsot és két bandérium: a laudániak, meg a dragonyosok üldözőbe vették őket. Az ellenség dél felé vonult.

Wittemberg azt ajánlotta a királynak, hogy vonuljon vissza Varsóba, de Károly, aki szerette Nagy Sándort játszani, eltökélte, hogy ha kell, hát országa határáig is követi a lengyel Dáriuszt.

III. FEJEZET.

A gőgös uralkodót csapatainak morális és fizikai tönkremenése sem térítette el feltett szándékától. Ha megütközhetett volna valahol Kázmér Jánossal és diadalmas csatát vívhat vele, egyszerre megfordult volna a dolgok állása; mint híre járt, a lengyelek királya Leopoldban tartózkodott.

A svédek körül mindenütt forrongott, felkelt az ország. Keletről Szapieha hetman közelgett óriás sereg élén, nyugat felől pedig Lubomirszki tábornok szintén tömérdek és jól kipehentes emberrel sietett.

A svéd király szorítóban érezte magát.

— Nem hadsereg az, hanem temetkezési menet! — csúfolódtak a lengyelek, akik Kázmér János körül voltak. De Gusztáv Károly mindazonáltal elhatározta, hogy Leopold ellen indul. Douglaszt Przemyslbe küldte, hogy élelmet szállíttasson a katonáknak. Ez is kudarcot vallott, szétvert csapattal tért vissza. A jövő igen kínosnak ígérkezett.

— Szapieha közeledik...

— Lubomirszki csapata már látható!...

— Kázmér János százezer főnyi sereggel rendelkezik!...

Ezen izgalmas hírekhez járult, hogy Csarnieckit nem tudták kézrekeríteni, pedig ott járt, üldözte őket, és hol elibük került, hol meg utánuk sietett.

Már a király személyes jelenléte sem lelkesítette a katonákat. Ha Gusztáv Károly végiglovagolt a sorok közt, csak komor, gyászos arcok néztek rá.

A svéd sereg Jaroszlavban állt meg pár napi pihenőre. A svéd királyt gyötörte a bizonytalanság, hogy merre járhat az őt folyton üldöző Csarniecki. Kanneberget és Szvenót előre küldte ezer emberrel, hogy kémleljék ki a vidéket. Március huszadikán indultak el. A katonák és a tisztek elkísérték őket a Szan folyam hidjáig.

— Isten veletek! — kiáltották ismételten utánuk.

— Pórázon hozzuk vissza Csarnieckit! — felelték a távozók.

És ime, harmadnapon megtizedelve tért vissza a csapat ugyanazon a hidon. Szvenó embereit váratlanul támadta meg Csarniecki. A derék Szvenó elhatározta, hogy ha életébe kerül is, fedezni fogja embereinek visszavonulását; néhány hűséges katonája osztozott sorsában. Merész kanyarodással, meztelen karddal kezükben az ellenségre vetették magukat... Volodijovszki erősen megsarkantyúzta lovát és az őt nyomon követő Szkszsetuszskival, Zaglobával, meg Kovalszkival, az új rokonnal, a csetepaté közepébe vágatott...

A kis ezredes ravaszul lehajolt nyergében, úgy, hogy az ellenséges kardcsapások a feje felett suhogtak el. Úgy tett, mintha néha egészen eltűnt volna a heveder alatt; de

csak azért, hogy azután megint előbujjék. A katonák közül egyik a pisztolyát Zagloba halántékának szögezte, de Kovalszky ott termett és egy csapással megvédelmezte bácsikáját.

Ekkor vad ordítással csapott Zagloba a hős Szvenóra és egy kardvágással beszakította a koponyáját... A svéd hős végigesett a lován; a katonái futásnak eredtek; az üldözők örült rohanása és az üldözöttek rémült menekülése egész forgataggá vált.

A svédek vagy százan lehettek és inkább hasonlítottak valami pásztorától elhagyott csordához, mint vitéz harcosokhoz; futtukban végre megpillantották Jaroszlav tornyait; és ime, maguk előtt látták ugyanazt a hidat, amelyen tegnapelőtt reménységtől duzzadó kebelvel vonultak át. A tulsó partról kiáltások hallatszottak:

— Kanneberg! Kanneberg!

A király maga közeledett vágatva tábornokai élén.

Károly sápadtan, reszketve a dühtől, tompa hangon ismételte:

— Kanneberg! Kanneberg!

— A Jézus kínszenvedésére! — bömbölte Müller — nem jutnak át a hidon, lemészárolják őket mind egy szálíg!

A király egy pillantást vetett a tavaszi olvadástól megdagadt folyóra, amely vésztyóslón hömpölygött, piszkos hullámával nyaldosva a rozoga hidat. Majd egy erősebb forgatag jeget és havat hozva magával, elvitte a hid egyik részét... A svédek megsemmisülve bámultak: uszásra gondolni sem lehetett a megáradt vizen keresztül... A huszárok és dragonyosok a megrongált svéd csapatot a megmaradt hídfőig szorították... Itt aztán rettentő küzdelem következett.

Kanneberg katonái egymásután hullottak el... A folyó tulsó partjáról a svédek kénytelen és tehetetlen tanúi voltak, mint meszárolják le legelőkelőbb vitézeiket.

Mint a hömpölygő áradat, úgy tették tönkre a svédeket a rettenetes huszárok. A lengyel sereg élén egy alacsony termetű harcost néztek, aki kese lován vágatva hadakozott.

A király csapata mintegy megbüvölve, nem bírta levenni szemét a jelenetekről. A kis harcos kezében csillogott kivont kardja, s akit elért, az biztos lehetett haláláról!... Olyan volt, mintha csak játszanék és mégis minden vágására halált osztott... Most észrevette, hogy Kanneberget néhány dragonyos

üldözi; egy intésével megállította a katonákat; ezt a zsákmányt magának szánta.

A svédek, mintha arénában lettek volna, visszafojtott lélekzettel figyeltek... A király egészen a folyó partjáig lovagolt... Dobogó szívvel tapadt tekintete a tulsó partra. Kanneberg közeli rokona volt a királynak, azonkívül az ország elsőrendű vivója. A katonái már mind elpusztultak, legalább a saját becsületét akarta megmenteni... a király és a hadsereg előtt.

— Borzasztó csapás! — mormogta magában sötéten. — De most itt az alkalom, hogy véremmel lemossam hibámat és bosszút állhatok mindannyiunkért, ha megölöm ezt a harcost!

Megfordította lovát és üldözőjének esett...

Egyenes vágást mért Volodijovszkira, amelynek erejét megkétszerezte a vágatás. A svéd azt hitte, hogy ketté hasítja ellenfelét, de kardja végigcsúszott a kis ezredes vasán. Most aztán ravaszabb támadáshoz folyamodott és florentini iskola szerint vivott, de Volodijovszkiban itt is mesterére akadt.

— Várj csak, öreg! — gondolta Misi magában — majd megmutatom, hogy mulínéztünk hajdanában Lubniében.

Ebben a percben Mihályt kardja mint valami fénykerék vette körül. Erősen megsarkantyúzott lovával Kanneberg lovára rohant... A svéd mint valami kigyó emelte föl a fejét és vágott egyet az ezredes felé. De Volodijovszkit megvédte körben forgatott kardja, mellyel fejét védte. Most azután ő vágott: éppen szembe kapta a svédet, levágta az orrát, ajkát, állát, végül még a nyakát is. A kard kihullott Kanneberg kezéből, megingott és a lova nyakába zuhant.

Volodijovszki vállon ragadta őt és mint a sas zsákmányát, cipelte magával.

A víz tulsó partjáról dühös káromlás, lárma száll az ég felé. A hidfőtől Zagloba lovagolt Volodijovszki felé:

— Misikém! — kiáltott — itt álltam készen, hogyha baj történnék veled, bosszút állhassak érted! De hála az égnek, majdnem egészen egyedül sikerült elhárítanod a veszedelmet! Micsoda marha eset, hogy ez a víz itt köztünk van!... Becsületedre, érzem, hogy elragad a bátorságom és... mindjárt bevetem magamat a folyóba!

Ebben a pillanatban golyók füttyültek el fülük mellett:

— Misi barátom, okosaknak kell lennünk! Gyerünk,

menjünk el innen. Ezek a kutyák képesek ránk lövöldözni, akár a nyulakra.

— Úgyan! Ilyen távolságból már nincs is ereje a golyónak, csak olyan, mintha virágot, vagy borsót szórnának ránk...

A lengyel tisztek körülvették szeretett ezredesüket és agyonüdvözölték őt.

Mihály szerényen, de meglegedetten mosolygott és kisbajsz, mint mindig, idegesen rángatózott.

A huszártrombitások takarodót fújtak és a bandériumok kifogástalan rendben vonultak vissza az erdő felé.

Most pejszinű paripáján egy lovas tűnt a svédek szemébe: egyszerű gyapjúkabátot viselt, kalpagja erősen a szemére volt húzva, parancsnoki pálca villogott kezében.

A lehanyatló nap sugara vérpiros fénnel vonta be a lovagot...

Egyszerre csak ráismertek a svédek és ijedt suttogás kelt szájról-szájra:

— Csarniecki! Csarniecki!

A lovag végigléptetett a sorok előtt, megszólította a tiszteket. Azután hosszasan beszélgetett a nap hőisével, Kanneberg legyőzőjével. Majd a levegőbe emelte buzogányát. Erre a jelre a bandériumok sorakoztak és eltűntek az erdő sötétjében.

IV. FEJEZET.

Másnap Gusztáv Károly haditanácsot tartott. Borzasztó fegyelmezetlenség dúlt a seregben, igen sok katona meg is szökött és a szökevények csapatokba összeállva, raboltak, fosztogattak.

— Menjünk a Szaan mentén Szandomirig, onnan pedig a Visztula mellett haladva iparkodjunk, hogy mielőbb porosz földre juthassunk. Most ez az egyetlen mód, ha itt nem akarjuk hagyni a bőrünket.

Douglasz a kezébe temette fejét:

— Mit? Ennyi diadal és nélkülözés után most itthagyjuk fáradozásunk gyümölcsét?

— Van valami más indítványa számunkra?

— Nincs...

A király felállt:

— Visszafelé indulunk még ma!

A jó hír egy szempillantás alatt bejárta a tábort és mindenki örvendezett. Az útiterv szerint csak olyan vidékeken haladnak majd keresztül, ahol még a svédek kezén levő vár, fellegrvár vagy város van. Végre tehát pihenés és biztonság elé nézhetnek.

De Csarniecki nem nyugodott. Seregét megerősítette még két ezred könnyű lovassággal, melyet a király küldött neki.

Kázmér János arról is értesítette Csarnieckit, hogy Szapieha és Lubomirszki hetmanok közelednek és ő maga is jön tatárraival és rendes seregével, mihelyt kedve szerint elintézi alkudozásait Rákóczival és a császárral.

— A háló ki van vetve! — kiáltott vigan Csarniecki várnagy. — És ők belemennek! Csak Lubomirszki tábornagy jókor érkeznek... Ötezer válogatott embere van, ami nem megvetendő dolog!

— Minden pillanatban itt lehet — szólt a mindig bizó Volodijovszki.

De Zagloba, az agg bizalmatlan, fejét rázogatta:

— De vajjon hozzánk csatlakozik-e majd? Nem akar-e inkább a saját szakálára verekedni?

— Miért? — kérdezte nyugtalanul Csarniecki.

— Mert mértéktelenül becsvágyó, kissé gyanakodó alak a szentem. Ismerem kora ifjúságától kezdve: egy iskolába jártunk; de ő sokkal fiatalabb, én bizalmas barátja és mestere voltam. Akkoriban flórenci és francia vívómesterektől tanult vívni; én meg egy napon kijelentettem, hogy a mesterkéekkel úgy elbánom, ahogy akarok. Óriás fogadást kötöttek!... Nna, mind a hetet lefektettem... erre azután csak engem kívánt mesterének. Katonai tanulmányait is velem végezte. Az ész nem veti őt éppen felfelé; kissé nehézkes a felfogása, az bizonyos, de amit bevág, azt azután kitűnően tudja.

— Micsoda mester kegyelmed! — kiáltott ámulattal az egyik tiszt.

— A rézangyalát! Hiszen szerit-számát sem tudom tanítványaimnak... Ime: Misi!... Ő az én büszkeségem és főbüszkeségem!

Csarniecki gondolatokba volt merülve. Zagloba első szavai motoszkáltak a fejében.

— Uraim — szólalt meg egyszerre — egyiküknek haladéktalanul fel kell keresni a tábornagyot, levelet küldök neki.

— Én elviszem! — mondta Szkszsetuszki.

— Helyes... Jobbra nem is akadhattam volna önnél. És talán Zagloba uram elkisérné bajtársát?

Az öreg bácsi meghajolt:

— Uraságod kívánsága parancs... Szkszsetuszki akár fel se nyissa a száját, majd beszélek én.

— Sziveskedjenek az urak engemet követni. Majd átadom megbízásomat a tábornagy úr számára.

Félóra múlva a várnagy levelével zsebükben utnak indultak Zagloba és Szkszsetuszki.

— Jánoskám, hadd beszéljek én a tábornaggal, mielőtt még átadjuk ezt az írást...

— Igazán olyan jó viszonyban voltál vele? És csakugyan a mestere voltál?

— De édes szívem... ha minden szavunkat annyira mérlegelnők, akkor igazán ki sem nyithatnók a szájunkat és nyelvünk végre is elsorvadnék tétlenségében... De még egyszer figyelmeztetek: szó se legyen a levélről. Hagyj, fiam, engem működni!

Nemsokára az őrséghez értek. Lubomirszki ugyanazt a lakást foglalta el Jaroszlavban, ahonnan pár nap előtt költözött ki a svéd király.

A tábornagy éppen ebédnél ült. A neves hősök előtt minden ajtó feltárult és Lubomirszki is igen szívesen fogadta őket:

— A híres Szkszsetuszki János áll előttem, aki az ostrom alatt álló Zbarazból, a kozákokon át levelet vitt Yarema hercegnőtől a királynak?

— Szkszsetuszki János vagyok.

— És itt van Zagloba! — jelentette ki az öreg, egész hatalmas alakját előtérbe tolva.

— Á!... ki ne ösmerné önt, uram, Burlay legyőzőjét, a Radziwillek félelmes ellenségét... egyéb érdemeiről nem is beszélve!

— Elvégre az is igaz, hogy a katonák engem kiáltottak ki főparancsnokuknak annak idején és nem Szapiehát!

— Hogyan lehetséges az, hogy ön lemondott erről a szép rangjáról?... és most Kiev várnagyánál szolgál?

Zagloba ravasz pillantást vetett János barátja felé:

— Nagyuram, az ország és én, mi a fenséged példáját követjük. Kegyelmed megmutatja nekünk, hogyan kell félretenni a becsvágyat és személyes érdekeinket...

Lubomirszki ragyogott. Zagloba csipőre tett kézzel folytatta:

— A várnagy küldött méltóságodhoz engemet a fogadott fiammal együtt, hogy adjuk át az ő és a hadsereg személyes hódolatát. Azután, hogy mondjuk el győzelmünket Kannebergen, *quorum pars magna fui*.

— Erről már hallottunk valamit — szólt kissé lehűtött hangon a tábornagy s a féltékenysége már jelentkezett — igen örülnék, ha hozzáértőtől hallhatnék a dologról.

Zagloba erre előadta az esetet, persze kétszerannyi svéd-ről regélt, mint amennyi valaha volt... Roppant fontosságúnak tüntette föl Szvénóval való küzdelmét. Elbeszélte, mint szabdalt darabokra három svéd generálist és kétszáz testőrkatonát. Röviden szólva az egész eset, úgy ahogy ő mesélte a svédek kihalását jelentette...

A tábornagy elborult homlokkal és megmerevült vonással figyelt az öregre.

— Nem akarnám kisebbíteni Csarniecki érdemeit — mondotta Lubomirszki — de elvégre is nem nyelhettem el egymaga a svédek; úgy hiszem, akad ott dolgom még nekem is.

— Nagyuram! nem is Csarnieckié ám ott a diadal.

— Hát kié?

— Lubomirszkié.

Egy pillanatig általános volt az elámulás. A tábornagy tágra nyitotta nagy szemét és úgy nézte a mesélő öreget:

— Uram, bizonyos ön abban, hogy nem hiányzik vagy egy kereke?

De Zagloba rendületlenül folytatta:

— Én csak azt ismétlem, amit a várnagy úrtól hallottam, aki az egész tisztikar jelenlétében így szólt: «Uraim, nem a mi kardunk verte meg az ellent; egyedül a Lubomirszki nevének köszönhetjük dicsőségünket... A svédek igen jól tudják, hogy a tábornagy közeledik és bátorságuk azonnal inukba szállt... Önökben mindnyájukban egy-egy Lubomirszkit látnak és ijedtükben, mint a bőgő bikák, bárd alá hajtják fejüket».

A tábornagy elborult arca egyszerre ragyogni kezdett, mint a nap.

— Igaz volna ez? — mormolta maga elé. — Ön csakugyan a várnagy saját szavát ismétli?

— Az ő saját szavát, uram, úgy éljen az én fejem!...

Még sokkal hizelgőbb szókkal is illette nagyméltóságod személyét... de nem akarnám ismert szerénységét sérteni...

— Csak mondja el... Csarniecki olyan ember, akinek minden szavát ércebe kellene vésni... Ő nem mindennapi ember, ezt én régen megmondtam.

Zagloba a vaksi szemével kacsintott a tábornagy felé:

— Pedzed már a horgomat, öreg! — morogta a szakálába.

— Mit mond, uram?

— Csak azt, hogy csapatainknak az a kiáltása: «éljen a tábornagy!», meg fogja reszkettetni a levegőt... Becsület-szavamra, uram, a királyt sem ünnepelhették volna különben!... Ime, itt áll az én fogadott fiam, aki minden ízében valódi hős, akinek ajkát hazugság soha el nem hagyta, tessék kosszá fordulni, ő a megmondhatója, mily őszinte az én szavam!

A tábornagy kérdő tekintetet vetett Szkszsetuszkira; János elpirult a szemefehéréig s néhány oktalan szót motyogott; szerencsére a jelenlevő tisztek hangos lelkesedése elnyelt minden hangot.

— Micsoda okos ember ez a Csarniecki, hogy a tábornagyhoz az ország két leghiresebb emberét küldte...

Lubomirszki még rájuk duplázott:

— Mindig igen nagyra becsültem Csarniecki uramat, de mától kezdve nincs az a kívánsága, amit én ne teljesítenék!

Zagloba rögtön megragadta az alkalmat:

— Uram, ki ne bámulná önben a polgári erény valódi mintaképét? Nagyméltóságod Arisztidet múlja felül az igazságban, Szcipiót a bátorságban... Sokat forgattam a könyveket, mondhatom, bele is őszültem; sokat tanultam a magam tapasztalásából és a régiektől, de a lelkem elromlott a szomorú tapasztalatokon. Sajnos! Mit láttam én ebben az országban? Opalinszkiket, Radziwilleket, akik a hazaszeretetet alárendelték a gőgjüknek és személyes érdekeiknek... De a sok búsulásom közepette akadt vigasztalóm: Csarniecki, ő súgta mindig a fülembe a reményt: «Higye el, nem vezett el ez a haza addig, amíg a mienk Lubomirszki!... A többi csak saját hasznát tartja szeme előtt, míg ellenben ő mindent áldozna a hazáért: büszkeségét, becsületét, születését, gazdagságát!... Oly lemondó tudna lenni, hogy beállana akár az én parancsnokságom alá, hogy megmutassa amazoknak, hogyan kell a haza érdekének alárendelnünk büszkeségünket, jogainkat... Menjen barátom és mondja el mindenkinek, hogy

én soha, soha el nem fogadhatnék ilyen önfeláldozást. Lubomirszki az igazi hadvezér: őt illeti meg a parancsnokság, nem engemet!... és ha az Úr elragadná tőlünk Kázmér Jánost, csak egyedül ő volna érdemes a trónra!»

Zagloba hirtelen abbahagyta szónoklatát, maga is megijedt a saját vakmerőségétől... Nagy csend követte utolsó szavait, de a hiú főúr csak úgy hizott bele. Elsápadt, majd kipirult és szinte lihegett a gyönyörtől. Végre kissé izgatott hangon válaszolt:

— Az ország szabadon nyilváníthatja sérelmeit, ez a joga mindenha megvolt; és meglesz... ezen az alapon nyugszik a mi ősrégi alkotmányunk... Én csupán a szolgák szerény szolgája vagyok. Ami pedig a hadsereg parancsnokságát illeti, azt Csarnieckinek el kell fogadnia. Jó példát adok azoknak, akik netalán vonakodnának úri homlokukat meghajtani egy ilyen vezér előtt! Az ország java kívánja, hogy jogainkat félretegyük és bár méltónak érzem magamat az első hely elfoglalására, meghajlok Csarniecki előtt! És csak egyet kérek Istentől! Azt, hogy vezérünk dicsőségre vezesse seregünket!

— Fenséged a haza atyja és én meghajlok fenséged előtt!... és meg is hajlok! — szólt meghajolva a vén róka és ajkával Lubomirszki kezét érintette, ugyanakkor ravasz oldalpislantást vetett az elképedve álló Szkszsetuszkira.

Nagy éljenzés, lárma töltötte be a szobát:

— Vivát! Vivát!

— Bort ide! — kiáltott a tábornagy.

A színig telt serleget a királyra, majd Csarnieckire, végül a követek egészségére üritette.

A szónoklatokra szónoklattal, az «éljen»-ekre «éljen»-nel válaszolt Zagloba.

Végre Lubomirszki kikísérte vendégeit és tisztjeit a város széléig kíséretül melléjük rendelte.

Alig hagyták el a várost maguk mögött, Zagloba diadalmas pillantásokat vetett Szkszsetuszkira:

— Na, Jancsi fiam, mit szólsz ehhez?

— Becsületemre, ha nem láttalak volna a saját szememmel, senkinek el nem hinném a történeteket.

— Fogadni mernék, hogy Csarniecki legmerészebb álmában sem remélt ekkora eredményt. Ő csak azt óhajtotta tudni, nem fog-e ellene ármánykodni a tábornagy? Tudod,

mi lett volna belőle? ... a várnagy a saját kezére, Lubomirszki szintén a magáéra dolgozott volna! A levelében személyes érdekekről, a hazaszeretet hiányáról és több efféle dolgokról irkált. Sejttem, hogy szinte hallod, mit felelt volna erre Lubomirszki! De szerencsére az agg Zagloba elintézte ezt a kis ügyet. A fenébe is... a mi várnagyunk tükön ül eddig!... Na, majd megvigasztalom egy kicsikét... János, fiú! Ismerd el, hogy így behálózni a főurakat, csak a te Zaglobád tudja.

— Szóhoz sem jutok a csodálattól...

— Haj! Mert ismerem ám a fajtájukat! Ragyogtass egy diadémot szemük előtt, mutass nekik cobolyprémes biborpalástot: és az orruknál fogva vezetheted őket, akár a medvét! Ha annyi ezer tallért adnál nekem, ahány önjelölte király van ebben az országban, rögtön én is a pályázók közé lépnék... Te azt hiszed talán, hogy én csakugyan belenyaltam a kezébe? ... abból ugyan nem evett a drágám! Egészen egyszerűen a hüvelykujjamat csókoltam meg!

V. FEJEZET.

Csarniecki aggódva várakozott levele válaszára. Lubomirszki oly előkelő, hatalmas alak volt, hogy szinte kizártnak látszott, hogy elismerje Csarniecki felsőbbségét. Kezdte bánni, hogy nem írta meg másképpen levelét. Tisztjei fél szemükkel parancsnokukat figyelték:

— Rossz jel! — mondogatták magukban. — Csarniecki uram nagyon sápadt, a himlőhelyek igen feltűnően látszanak az arcán!...

Egyszerre csak lódobogás hallatszott a távolból és mind inkább közeledett; csakhamar megzendült Zagloba uram ismert basszus hangja:

Tűzhely mellett szundít Kató:
Rajta meleg, lágy takaró.
János pásztor oda méne,
S így suttog Kató fülébe:
Hideg van künn, esik a hó...
Úgy is nagy ez a takaró!
Hadd kerüljek melléd, szentem —
Elférünk alatta ketten!...

— Haj, haj, de virágos jókedvben érkeznek haza!... Ez jót jelent, várnagy uram — jelentette ki Volodijovszki.

Amint Csarnieckit megpillantották az érkező lovagok, kiszálltak a nyeregből. Zagloba kalapját feldobta, majd elkapta és a tábornagy hanghordozását utánózva, megszólalt:

— Éljen Csarniecki, a mi főparancsnokunk!

A várnagy komoly maradt:

— Van válasz levelemre?

— Semmi levél! — felelt Zagloba. — Annál sokkal jobbat hozok! Mától fogva a tábornagy az ön parancsnoksága alatt álló csapatokhoz csatlakozik...

A várnagy vizsgáló tekintetet vetett Zaglobára. Azután Jánoshoz fordult:

— Beszéljen kérem. Úgy látom, hogy társa kissé sokat talált inni.

Szkszetuszki csak megerősítette Zagloba szavait. A várnagy egészen odalett a bámulattól:

— Uraim, sziveskedjenek a sátramba követni.

Odaérkezve, izgatottan kérdezte:

— Mit szolt a tábornagy, miután elolvasta leveletem?

— Éppenséggel semmit; és hogy miért? azt rögtön elmesélem. *Incipiam!* Hozzáfogok a mesémhez...

Zagloba ekkor hiven elmesélt mindent; a várnagy elhülve hallgatta; Volodijovszki bajsza szinte lekonyult.

— A szent Szüzre, uram, én eddig igazán nem is tudtam eléggé méltányolni az ön érdemeit!

— Már régen elkereszteltek pedig okosságomért a «lengyel Uliszesnek» — felelte szerényen Zagloba.

— De hát hol a levelem?

— Tessék: itt van.

— Pompás. Igazán nem haragudhatom, hogy nem adta át. Ha király lennék, rögtön a szultánhoz küldeném kegyelmedet, hogy nyerje meg őt szövetségesünknek.

— És az öreg el is hozna nekünk vagy százezer janicsárt! — jegyezte meg Mihály.

— Nem nyakaskodott nagyon a tábornagy? — kérdezte a várnagy.

— Ő?... Dehogy tette! Berzenkedett szavaimra, mint valami páva!

Csarniecki előszólitotta az egyik apródját:

— A lovamat! — azután az urak felé fordult: — Uraim, addig verjük a vasat, amíg meleg! Önök mind velem jönnek.

— Én is a kisérettel tarthatok? — kérdezte Zagloba.

— Ön építette fel a hidat köztem és Lubomirszki között, illő, hogy elsőnek menjen át rajta...

*

A tábornagy tárt karokkal fogadta vetélytársát. És a két sereg még azon az éjszakán útnak indult Csarniecki vezetésével.

Szieniavában megtámadták és megverték a svédek; Lezajszkban újabb ütközet és újabb diadal.

A svédek szerteszaladtak; némelyek egész közönyösen várták a halált.

Gusztáv Károly egy Rudnik nevű kis faluban tartatott pihenőt. A falu papja látta magánál ebédre a királyt. Ebéd végeztével Károly szokása szerint szunyókálni óhajtott. Testőrei körülvették a paplakot, hogy őrizzék a király álmát. A papnak volt egy kis bojtárja; ez a fiú fölkapott egy csikóra és elvágatott a lengyel táborba.

Két tiszt, aki előőrségi szolgálatot teljesített, névszerint Kovalszki Roch és Sandarovszki, azonnal észrevették:

— Nézd csak, miféle ördögfiókot hoz az a csina?

A gyerkőc leugrott a lóról, megfogta kötőfékét és ráköszöntött a tisztekre.

— Mit akarsz kölyök? — kérdezte Sandarovszki.

— Megkövetem katonabácsi, a svédek Rudnikban vannak. Azt beszélik, hogy a királyuk is köztük van!...

— Sokan vannak?

— Hát lehetnek vagy kétszázan... azután mind lovas-katona!...

Sandarovszki összerezett az örömtől. De eszébe jutott, hogy hátha kelepce az egész?

— Ki küldött ide? — kérdezte a fiút.

— Hát senki! Felültem a lóra, oszt itt vagyok.

— Hallod-e, te betyár, ha hazugságon találunk csipni, drágán fizeted meg!... De ha igazat szóltál, szép jutalmat ígérek neked.

A gyerkőc meghajolt annyira, hogy majd a tiszt sarkantyúját érintette a szájával.

— Katona bácsi, én csak kardot kérek jutalmul.

— Hej, fiúk! Kardot ennek a kölyöknek!

Azután rögtön rendelkezett: egy csapat dragonyost útnak indított a faluba.

A katonák készen álltak egy szempillantás alatt. Elöl lovagolt a bojtárfiú, ki szórén ülte meg a lovat és két kezében szorongatta kardját.

Nemsokára a faluba értek. A csapat megállt... Száz lépésnyire tőlük tágas udvar volt látható; az udvar végében fenyőfáktól beárnyékolva állt a papi lak. A ház körül kétszáz svéd vérteskatoná állt őrt... Őriás emberek voltak, hatalmas lovakkal. A zászlójuk csodaszép volt: azúr színű mezőben a Vázák ugrásra kész arany oroszlánja.

Sandarovszkiban felpezsdült a vér... Kovalszki Rock vállon fogta a bojtárfiút:

— Ide fülelj, kölyök!... Láttad a királyukat?

— Láttam biz én. Akárcsak a katona urat, itt la.

— Milyen az arca?

— A haja fekete, az ábrázatja nagyon bús, aztán a derekán nagy vörös pántlika van keresztbe kötve...

— Hát a lovára ráismersz-e?

— Rá én. Szép pejló, fehér csillag van a homlokán.

— Hát mutasd meg, merre van?

— Ahogy parancsolni tetszik, csak kövessen az úr.

Sandarovszki lova egyszerre csak ágaskodni kezdett.

Megfújták a riadót... az örök felfigyeltek, de arra sem maradt idejük, hogy tájékozódjanak. Harci kiáltás töltötte be a levegőt: a bandérium rárontott a svédekre, a katonák egy szempillantás alatt észrevették, hogy be vannak szorítva a sөvénykerítéses udvarba... a dragonyosok vaktában közéjük löttek. Kétségbeesett kiáltások voltak hallhatók:

— A király! A király! Mentsétek meg a királyt!

Gusztáv Károly pisztolyaival a kezében, a kardját fogai között tartva, rohant ki a papi lakból. Az ajtó előtt álló örök tartották neki a kengyelt. Nyeregbe ugrott, megsarkantyúzta lovát és a fenyőfasorba vágatott; egy ugrással átkergette a sөvényen, ahol néhány ellenséges lovassal találta magát szemben. Kardjával mellbeszúrta a lengyel dragonyost, aki már csapásra emelte kardját. Az uralkodó után eszeveszetten vágatott néhány ör...

Kovalszki Roch a kis bojtár leírásából azonnal ráismert a királyra. Kissé fölemelkedett nyergében, sarkantyújával erősen megdolgozta lovát és mint a szélvész repült a király nyomában.

A szökevények lassan kidültek az út mentén... a jobban

táplált és pihent lengyel lovak csakhamar a sarkukban voltak. Az első katonának, akit utólértek, Roch adta meg a halálos döfést. De szemével csak a királyt követte... A svéd lovak lassankint mind fölmondták a szolgálatot és a dragoñosok hátba kapva ellenségeiket, mihamar végeztek velük; Roch gyorsan elhaladt a hadakozók mellett. Nem volt veszteni való ideje. A távolság közte és Gusztáv Károly között folyton kisebbedett.

Kovalszki és a menekülő király között még egy ellenséges katona lovagolt. A katona, hogy megmentse uralkodója életét, megfordította lovát és Kovalszkinak neki vágatott, hogy ezzel is föltartóztassa. De a lengyel tiszt mint a sas csapott a szerencsétlen testőrkatonára és kioltotta életét; azután ordítva, mint a dühös vadkan, folytatta félbeszakadt rohanását... A király menekült, Roch magánkívül kiáltott utána:

— Álljon meg!... az Isten szent szerelmére, álljon meg!

Gusztáv Károly lova megbotlott. Kovalszki felállt a kengyelben és kardját vágásra emelte. Egy pillanat és Lengyelország, Svédország és a háború sorsa eldőlt... A király hirtelen összeszedte a kantárszárat és fölemelte a paripáját. Azután újra előre vágatott. Most hirtelen hátra fordult a nyeregben, pisztolyát üldözőjére szegezve, kétszer egymásután elsütötte...

Az egyik golyó Roch lovát találta: az állat felágaskodott, majd elterült a homokban.

Gusztáv Károly most bosszút állhatott volna vakmerő üldözőjén; de vagy kétszáz lépésnyire megeresztett kantárszárral közeledett egy lengyel lovascsapat s a király lova nyakára hajolva folytatta útját.

Roch nagynehezen kikecmergett a lova alól és kétségbeesve tapasztalta, hogy elszalasztja a zsákmányát.

A király távolodott... már csak egy pont jelezte őt, végre az is eltűnt a fekete függönyként ráboruló fenyőágak között.

Roch társai lihegve, tajtékozva értek az eset színhelyére. Már elkéstek!... Az egyikük a király pénzes erszényét és struettollas, gyémántforgós kalapját nyújtotta át Kovalszkinak:

— Nesze, bajtárs, ez a papilakban maradt. A te zsákmányod, amelyre igazán rászolgáltál. — Azután hozzátette: — De tudod-e, kit üldöztél? Magát Gusztáv Károlyt személyesen!... A hét szentjét! alaposan megszalasztottad az öreget. És ezzel halhatatlanná tetted magadat... Igaz, a kancád

megért vagy száz tallért, hanem azon a pénzen, ami ebben az erszényben van, akár tíz újat is vehetsz.

Roch hülyén bámult a beszélőre. Egy kukkot sem értett a beszédéből; egy ugrással talpon termett és üvöltve hadonászott a kardjával.

— Én vagyok Kovalszki... és ez itt Kovalszkiné, menjetek a fészkes fenébe!

— Szegény fiú! — sajnálták társai — egészen meghibbant...

Felnyalábolták őt és minden heves ellenkezése mellett bevitték a faluba.

Mikor visszafelé ügettek, vigasztalták Rochot:

— Megszégyenítetted Károly bácsit! A nagy hős, a híres győző úgy menekült előtted, mint valami kis nyuszi.

— Hahó! Most legalább megismerkedhetett a lengyel dragonyosokkal.

— Éljen Kovalszki Roch!

— Éljen a hősök hőse, a hadsereg dísze!

Perdültek a dobok és kulacsok kotyogtak. Roch is egy jót húzott a feléje nyújtotta italból, hogy kissé visszatérjen ereje!...

A paplak közelében halomszámra heverték a testőrök. Az azúr színű zászló körül kegyetlen harc dúlt. A kis bojtárgyerek egy kardcsapással földre terítette a zászlótartót, a zászlót magához szorította; de egy svéd katona megragadta a zászló rúdját és elrántotta, de a gyerek oly erővel kapaszkodott bele a zászlóba, hogy az leszakadt és a kezében maradt. A lelkesedéstől megittasodva szorította mellére, folyton kiáltozva:

— Elvettem tőle! Az enyém!

Az egyik testőr a szuronyával oldalba szúrta a fiút, de ez még akkor sem eresztette el a zászlót...

Egy sortűz végre végzett a svédekkel.

Erős lárma hallatszott.

— Csarniecki! Csarniecki!

A tábornok vágatva érkezett egy csapat élén. Látta az ellenséges holttetemeket s csakhamar azt is jelentették neki, hogy a király nagy bajjal megmenekült, a zászlóját pedig elfoglalták. Számbavette a halottakat, végre mosolyra derült komoly arca:

— Ezt pompásan csinálták! — jelentette ki.

A lovasok a levegőbe hajigálták sipkájukat.

— Éljen Csarniecki!

— Nos és ki hódította el az ellenség zászlóját? — kérdezte a parancsnok.

— Hé! Bojtárgyerek! — kiáltott Sandarovszki — hol bujkálsz? Gyere már ide, fiam!

A katonák, akik fölkeresésére mentek, ott találták pityeregve a csikója mellett. Az állat több sebből vérzett; a fiú átkarolta a nyakát, mintha ezzel vissza akarná tartani a dögledező lovat. A zászlót most is szorosán karjai között tartotta. A dragonyosoknak erővel kellett őt a parancsnok elé vezetni. Remegve, véresen, fáradtan állt meg a vezér előtt.

— Csarniecki meglepetve kiáltott föl:

— Hogyan?... Ő vette el a zászlót?

— A saját kezével és vére árán — felelt Sandarovszki. — Ő tőle tudtuk meg azt is, hogy a király a paplakban van. Úgy verekedett, mint valami oroszlánkölyök... mindnyájunkon túl tett; *omnes virtute superavit!*

— Ez a tiszta igazság! — bizonyították egyhangúan a tisztek és katonák.

— Hogy hívnek? — szólította meg a fiút Csarniecki.

— Janek...

— Kinél szolgálsz?

— A tisztelendő úrnál.

— Helyes. Én felszabadítlak és a legközelebbi gyűlésen nemesi oklevelet kapsz.

De Janek ezt már nem hallotta: sebeiből folyt a vér, megingott és ájultan roskadt a tábornok lába elé.

— Vegyék gondozás alá a fiút! — parancsolta Csarniecki.

Most a várnagy a jelentéseket vette át. Himlőhelyes arca fölragyogott. Nyilvánvalónak látta, hogy ilyen kudarc után Gusztáv Károly egy időre nyugton marad.

Zagloba nem fért a bőrébe. Szokása szerint csipőre rakta kezét és szónokolt a seregnek:

— Édes fiaim, annyit mondhatok, hogy ha az én Roch öcsém nyakoncsipi a királyt, hát maga az ördög sem menti meg karmai közül. Különben ezen egyáltalán nincs mit csodálni! Hiszen tudjátok, drágáim, hogy rokonom, az én új rokonom... Hiába, a jó vér nem tagadja meg magát!

Sandarovszki a nap hőse után tudakozódott, mert üdvözölni óhajtották őt... De Roch eltűnt... szegyenében fölmászott a

padlásra és a szalma között elaludt. Csak harmadnapra tért vissza a csapathoz, mert félt szeretett bácsijának gúnyolódásától. De Zagloba ezúttal nagylelkűnek mutatkozott:

— Rochikám, vigasztalódjál!... Elégedjél meg dicsőségeddel; ide hallgass! A várnagy igen szépen emlékezett meg felőled s azt mondta: «Ha az ember látja ezt a Kovalszkit, azt hinné, hogy kettőig sem tud olvasni... De vakmerő a fiú! A mai napon ő a sereg nevezetes embere!»

— Ha meggondolom, hogy egészen a sarkában voltam... ha kinyújtom a kezem, elérem őt!... Mondja csak, bácsi, egészen elhagyott az eszem?...

— Jegyezd meg, fiam, hogy minden állatnak megvan a magához való esze — felelt kenetteljesen Zagloba — Te derék, helyes gyerek vagy! Adja Isten, hogy majdan a fiaid a te izmaidat örököljék.

— Törődjék velük a hóhér!... én Kovalszki vagyok... és ez itt Kovalszkiné... a kardom!

VI. FEJEZET.

A rudniki eset után Gusztáv Károly a Visztula és a Szan összefolyásánál ütötte fel táborát, a szárazföld felőli részen pedig sáncokkal kerítette el magát.

Schinkler, Szandomir parancsnoka összetoborozta és újra helyreállította a már szerteszéledésnek induló sereget.

Am Csarniecki újra megtámadta őket. Lubomirszkira bizva a sereg parancsnokságát, átkelt a Visztulán; Gusztáv Károly és serege szemeláttára Szandomirra vetette magát. A király csapatával a tavaszi áradástól megdagadt folyók közé szorítva, tehetetlenül nézte a harcot.

Schinklert Csarniecki a várába szorította vissza, de elkeseredett harc után a várat is bevették a lengyelek.

Mig Szapieha a Visztula túlsó partját foglalta el, Csarniecki a Szan mentét egészen kitisztította a svéd katonaságtól.

A svédek helyzete igen kinossá vált; szabad útjuk egyedül Jarosláv felé volt és ez is bizonytalannak látszott.

A két tábornok egyetértőleg működött.

Egyszer a pusztán összetalálkozott a két sereg.

Impozáns jelenet volt ez: A parancsnokok átölelték egymást. Zagloba örömkönnyeket hullatott:

— Tyuhaj!... Esküszöm, hogy ma nagy mulatságot rendezünk!... nem szeretek száraz gégevél mulatni...

— Végre kegyelmébe fogadott az Úr bennünket! — szólt Szkszsetuszki.

A beszélgetésüket Kmicic megjelenése szakította félbe. András megpillantván bajtársait átvágtatott hozzájuk a tömegben keresztül.

— Isten hozta kegyelmedet, Isten hozta! — kiáltotta a három nemes úr.

— Üdvözlöm az urakat! — felelt András.

— *Quid novi, Domine?* Mit csinált Boguszlással? — kérdezte Zagloba.

— Még majd rákerül a sor! — most hagyjuk ezt... meghívom az urakat egy kis pihenőre a sátramba... Ott megtekinthetik közelről a tatárait... van egy-két szőnyegem, amin elnyújtózkodhatunk... meg azután akad néhány pókhálós üvegem... Kissé elbeszélgetünk.

— Ezek bölcs szavak! — méltányolta Zagloba — én nem is ellenkezem, hanem azután mesélje el kegyelmed, hogy hol szerezte ezt az irtózatot sebhelyet az arcán?

— Ezt megtehetem két szóval is: Az a fattyú áruló...

— Boguszlász? — kérdezte Zagloba.

— Ugyanaz! Egészen közelről sütötte rám a pisztolyát. Néha még most is érzem... De nem telik be sok idő és majd én vágok rajta eret... Kövessenek, uraim!

Nemsokára a zászlósúr sátrában volt a három bajtárs. Sok drága szőnyeg és prém borította be a zsákmánnyal telt ládákat. Kényelmesen elhelyezkedtek és a jóféle ital mellett kiöntötték szívüket.

Kmicic eltelve a bosszú gondolatával, minduntalan rátért Boguszlászra:

— Ő az enyém — ismételte — és nemcsak személyes sértéseiért szomjúhozom a bosszút, de ő felel a menyasszonyomért is... Mert hiszen én csak azért a leányért élek — tette hozzá csendesen.

— Meg is kapja Billevics kisasszonyt kegyelmed — biztatta őt Volodijovszki.

— Őt magát... de ez nekem nem elég... a szerelmét és a becsülését is kívánom...

— Az is meglesz! Ez természetes!

— De mit szólnak, Olenkán kívül még egy fiatal leányt

emelt el ez a figura, pedig az a kis dáma az én gondjaimra volt bizva.

— Valóságos török basa, becsületszavamra! — morogta Zagloba.

— És ki az a kis dáma?

— Jó családból való úri leány!... úgy rémlik, hogy a néhai Podbipienta Longinusz menyasszonya volt...

— Kraszienszka Annetta! — kiáltott fölugorva Volodijovszki.

— Hideg vér, Misikém, hideg vér! — szólt Zagloba.

De a kis ezredes már a zászlósúr orra előtt ugrált:

— Micsoda, kegyelmed átengedte őt Boguszlásznak?... Annak a tivornya hősnek, annak az ördög cimborájának!... ezért még számolunk!

— Várjon csak és ne izguljon, mielőtt be nem fejeztem a mondani valómat. Én Zámoszceból Grizelda hercegasszonytól kísértem a leányt Szapiehához... És azt nem is sejtem, hogy Boguszlász hogyan jutott hozzá, mikor Vitebszk palatinusának a tisztjei hazafelé kísérték őt.

— Hol van az a hülye állat, aki nem tudta őt megvédelmezni?

— Boguszlász emberei lemészárolták az egész kíséretet.

— Adja az ég, hogy az a Boguszlász a kezem közé kerüljön. Olyan igazán, mint ahogy egy Istenben hiszek, csöppenként ontom ki a vérét — kiáltott Mihály.

— Ejha! — szólalt meg Zagloba — egy nagyhercegségért sem cserélnék Boguszlással... egyfelől zászlósúram, másfelől az én kis Misikém... húj, húj, a szép mákvirág helyzete nem irigylésre méltó.

Koccintottak a közeli harc dicsőséges kimenetelére.

Ekközben Roch alakja jelent meg a sátor nyílásában, a harcosok magukhoz intették őt.

Rochnak nem volt inyére a pihenés.

— Mit ülünk itt ölünkbe tett kézzel? Miért nem tüzelünk egy kicsit a svédekre?

— Roch fiam, galambom, határozottan ostoba vagy.

— Jól van, ezt már sokszor hallottam bácsikámtól... Azért nekem megvan az én külön ötletem... láttam egy pár csónakot ott a part szélén. Menjünk át a folyón és lopjuk el Károlyt! Na! mit szólnak? Különben, ha kegyelmetek félnek, elmegyek magam!

Zagloba szigorúan nézett Rochra:

— Ha egy fiatal borjú fölemeli a farkát, azt hiszi, hogy nagy dolgokat cselekszik!

Kmicic ellenben figyelmesen hallgatta az ajánlatot, az orrcimpái tágultak belé:

— Nem rossz, egyáltalán nem rossz ötlet!

— Örültség, hallatlan örültség — kiáltott megbotránkozva Zagloba — gyerünk uraim aludni, az többet ér, mint itt ostobaságokat fecsegni.

A harcosok le sem vetkőzve nyúltak el a sok puha szőnyegen és prémen. Azonnal mély álomba merültek.

Éjfél tájt dühös kiabálások zajára ébredtek... Majd robbanások és a víz locsogásának moraja jutott a fülükhez... Mind kirohantak.

— Jézus Máriám! — kiáltott Zagloba — megleptek minket a svédek.

— Mit óbégatsz itten, öreg? — szóló Mihály kardot rántva.

— Rochikám! gyere ide, fiam — hívta őt Zagloba, aki a veszedelemben szerette rokona atlétaalakját maga mellett érezni.

De Roch nem válaszolt. Eltűnt.

A föllármázott csapatok futólépésben iparkodtak a folyó felé.

A folyam másik partján szünet nélkül lövöldöztek.

— Mi történt? — kérdezték a tiszték az előőrsoktól.

Az őrség nem látott semmit. Egyiknek közülök mégis úgy rémlett, mintha valami nehéz tömeget, valószínűleg emberi testet látott volna a vízbe esni. De semmit sem lehetett látni...

Zagloba agyába egyszerre világosság támadt. Két keze közé fogta a fejét és nyögött:

— Roch megkísérelhette a dolgot! Hiszen emlékeztek, arról beszélt az este, hogy elloppja a királyt!

— Hej, az Isten nevére! és úgy látszik, meg is próbálta — tette hozzá András.

— Megölik az én egyetlen öcsémet — panaszkodott Zagloba — nincs árvább nálam e hazában!

A barátai próbálták vigasztalni: nagy a köd, nem igen vehették őt észre!

A másik parton lassankint abbamaradt a tüzelés... A fáklyák egyenkint sötétedtek el. Nemsokára mély csend borított mindent.

Zagloba a partot járta, mint a tyúk, ha kis kacsáit elviszi a víz.

Fölkelt a hajnal, a folyó tükre símán csillogott. A nap ragyogóan emelkedett... de Roch nem tért vissza.

VII. FEJEZET.

Dél felé Zagloba már nem bírta tovább, elment megkérni a főparancsnokot, eresztené őt át a svédek táborába az öccse után.

Csarniecki nem volt túlságosan elragadtatva az eset által.

— Ha önnek sikerül azt a fickót visszahozni, Isten bizony megérdemli a semmirekellő, hogy a lófarkához köttessem! Ej! Ej!... Hát miféle hadsereg ez, ahol mindenki ötletszerűen cselekszik.

— Igaz biz az, a kölyök bűnös; de esedezem, legyen kegyelmes hozzá főparancsnok uram és eresszen el érte!

— Legyen! most az egyszer még megbocsátok... ön lágyszívű ember, uram! Várjon csak egy pillanatig, adok pár sor írást a svéd királyhoz.

Levelével kezében, Zagloba felkereste a társait. Szkzesztuski és Mihály elhatározták, hogy vele tartanak, végül Kmicic is hozzájuk csatlakozott.

Vízre bocsátották a csolnakukat, a csolnak orrába meg fehér zászlót tűztek.

— Kürtölni kellene, mert ezek a pogányok minden fehér zászlónk mellett is képesek lesznek ránk lövöldözni — aggódott Zagloba.

Volodijovszki megbotránkozva utasította vissza a gyanúsítást:

— Talán elment az eszed, öreg?... Hiszen még a tatárok is tiszteletben tartják a követeket.

— De csak jó lesz kürtöltetni... — ellenkezett az öreg.

— Itt a főörségük! — jelentette Kmicic. A csolnak a part felé közeledett. Kmicic felfedte magát. A svédek a megfelelő üdvözlésben részesítették.

— Levelet hozunk a kiewi várnagytól ő felségének — szólt rájuk a zászlós úr.

A bárka kikötött, az őrség tisztelgésre emelte fegyverét.

Zagloba kissé megnyugodott és ismét elővette méltóságteljes állását. Latinul szólította meg a svéd tisztet:

— A mult éjszaka egy katonánk a vízbe ugrott; ha partra jutott, önök között kell lennie, ő érte jöttünk.

— *Non loquor latine*, nem beszélek latinul — felelt a tiszt.

— Paraszt — mondta megvetően, de halk hangon Zagloba.

Kmicic azután németül tárgyalt a tiszttel, tolmácsolta bajtársai kívánságát. A tiszt készségesen felelt a zászlósúr kérdéseire.

— Ő felsége a tábor túlsó szélén tartózkodik. Sziveskedjenek itt várakozni, míg jelentést teszek ő felségének.

Katonásan köszönt, majd megfordította lovát és távozott. A lengyelek, miután egyedül maradtak, kissé szemügyre vették a tábort.

— Ha csak az éhség ki nem viszi őket innen, mi ki nem szoríthatjuk soha — mondta Kmicic elkomorodva.

A tiszt visszatért egy társával és egy szolgával, aki lovakat vezetett.

— Uraim — szólalt meg az ujonan jött lengyelül — az út elég hosszú. Ő felsége meg akarja önöket kimélni a fáradságtól, tessék nyeregbe szállni!

— Kegyelmed talán az idegenek szolgálatában álló lengyelek közé tartozik? — kérdezte Zagloba, fölhúzva az orrát.

— Nem! Szadovszki a nevem... cseh vagyok Prága városából.

Kmicic a tiszt vállára tette kezét.

— Nem ismer rám?

— Dehogy nem! Yaszna-Gorában, úgy-e kérem? Kegyelmed látta úgy el a Müller öreg ágyúját. Becsületemre hősi tett volt!...

De Zagloba kérdezősködni kezdett, nem tudott a rokonán kívül mással foglalkozni:

— Ezredes! Nem ejtettek önök foglyul az éjszaka egy Kovalszki Roch nevű egyént?

— De elfogtuk. Úgy cseppent ide, mint valami váratlan bomba.

— Hála és dicsőség az Úrnak! — kiáltott az agg nemes úr — ha egyszer életben van, akkor már a mienk is!

— Hm! Nem hiszem, hogy ő felsége szabadon engedje.

— Miért?

— A vakmerő a király étete ellen tört. Azonkívül retten-
tőn megtetszett a mi uralkodónknak a fiú; emlékezett rá,
hogy ugyanaz, aki már egyszer üldözőbe vette. Mi a hasun-
kat fogtuk neveltünkbe, mikor hallottuk, hogyan beszél a
a királlyal. «Miért támadsz rám?... «Megfogadtam»... felelt
az önök embere... «Így hát nincs kegyelem a számomra?»...
«Nincs a»... felelt az alak és még csak a szempillája sem
rezdült meg. A király nevetésre fakadt. «Tégy le fogadalmad-
ról és én szabaddá, gazdaggá teszek.»... «Abszolúte lehetet-
len.»... «Miért?!... «Ha üres kézzel térek vissza, a nagy-
bátyám agyoncsúfol.»... «Azt hiszed, hogy páros viadalban
legyőznél?»... «Négy vagy akár öt olyannal is elbánok, mint
felséged.»... A király roppant élvezte ezeket a válaszokat...
«Igazán kedvemre való fiú!»... Gusztáv Károly ő felsége
tizenkét katonáját választotta ki, a legjavából való legényeket
saját testőrezredéből. Összemérette erejüket Kovalszkival. Azt
a fűzfán füttyülő mindenét az öccsének, uram, mondhatom,
acél izmai vannak a fiúnak, meg micsoda öklei!... Nyolc
katona legyőzöttten hever a földön, éppen a kilencediken volt
a sor, mikor ő felsége önök elé küldött.

— Ráismerek Rochra! az én vérem! — szavalt Zagloba —
három svéd ezredest adunk érte cserében, csak adják őt
vissza!

Így beszélgetve és udvariaskodva egymással, elértek a
faluba, ahol Gusztáv Károly ütötte fel főhadiszállását.

Ahogy haladtak, Szadovszki a különböző ezredeket mutogatta az uraknak.

— Ez itt a királyi testőrség, ime itt a világ legjobb
gyalogsága.

— Hű, láncos lobogós! — kiáltott Zagloba — hát ezek
miféle csodabogarak? — és ujjával apró, zöldes bőrű, hosszú,
zsiros hajú katonákra mutatott.

— Ezek lappok — felelt Szadovszki.

— És jó katonák?

— Nem sokat érnek mint katonák. A svédek csak inkább
mint szolgálkat hurcolják őket magukkal, részint pedig udvari
bolondjaikul is tartják őket... roppant ügyes boszorkány-
mesterek.

Kmicic a lappok felé fordította lovát, nyakon fogott egyet
közülök és fölemelte, mint ahogyan a macskát szokás, meg-
szemlélte, azután visszahelyezte őt újra a földre.

Pár perccel később a király szállása előtt voltak. Leszálltak lovaikról és levett kalappal vonultak be az ajtón.

A király körül volt az egész vezérkar: Wittemberg, Douglasz, Lövenhaupt, Müller, Erikszen. Mind Roch körül csoportosultak, aki éppen az imént terítette le a tizenkettedik katonát; az egyenruhája meg volt tépázva és homlokán verejték gyöngyözött...

Mikor megpillantotta nagybátyját a többi lengyel tiszttel, elámult, azt hitte, azokat is elfogták a svédek. De Zagloba pártfogói biccentése megnyugtatta Kovalszkit.

Szadovszki szépen sorjába bemutatta a lengyel követeket, akik az udvari illem szabálya szerint mélyen meghajoltak. Azután Zagloba átadta a királynak Csarniecki levelét.

Gusztáv Károly átvette a levelet és olvasásához látott.

A lengyel tisztek, akik először kerültek a svéd uralkodó közelébe, szemügyre vették őt. Javakorabeli férfi volt, bronzszínű olasz, vagy spanyol arcbőrrel; kékesfekete haja elborította vállát. Szép ragyogású szeme Yarema hercegre emlékeztetett; magas szemöldöke csudálkozó kifejezést adott arcának. Az orra felett levő két mély ránc erős jellemre vallott... Karosszékebe mélyedve olvasta a levelet. Egyszerre csak felnézett, tekintetét erősen Volodijovszkira szegezve, így szólt:

— Ráismerek önre... Ön győzte le Kanneberget!

— Felsőged szolgálatára... — hajlongott Mihály idegesen rángatózó kis bajuszával.

— Micsoda rangja van?

— A laudáni nemesek ezredese vagyok.

— Hol szolgált azelőtt?

— A vilnai palatinusnál.

— És elhagyta őt, mint a többi! Elárulta őt és enge-
met is!

— Hűséget az én uralkodómnak fogadtam és nem felsé-
gednek.

A király egy pillanatig elhallgatott. Azután így folytatta:

— Örülök, hogy ily előkelő harcost ismerhettem meg... Kanneberg legyőzhetetlennek a hírében állt minálunk. Ön alkalmasint az ország első vívója?

— Nemcsak az ország első vívója, de az egész világé,
in universo! — szólalt fel Zagloba.

— Uraim, Isten hozta önöket! Látom, hogy az önök parancsnoka a tisztjei elejét küldte át hozzám... Mondják

meg neki, hogy látogasson meg ő is... de kéretem, siessen, mert mihamarabb rendben leszek a lovaimmal, útnak indulok.

— Akkor majd mi látjuk szívesen felségedet! — szavalta Zagloba kezét kardjára téve.

A király gúnyosan folytatta:

— Úgy látom, hogy Csarniecki uram nemcsak a legjobb vívóit küldte hozzám, de a legélesebb nyelvű urat is... Na, de térjünk át a dologra... Az önök parancsnoka egy foglyot kér tőlem és cserébe érte két tisztemet kínálja. Nekem ugyan nincs egészen inyemre, hogy csak ennyibe veszi tisztjeimet; de öneki semmit sem tudnék megtagadni.

— Felség! — kiáltott Zagloba — a mi tábornokunk távol van attól, hogy keveselje felséged tisztjeit, ő csak azért ajánl kettőt cserébe, hogy megvigasztalja az én apai szívemet... Ez a fogoly itten, tudniillik az én legkedvesebb öcsém.

— Megható az ön ragaszkodása... de ez talán még nem lágyította volna meg szívemet... Gondolja csak el, ez a vakmerő fickó életem ellen tör. Ez egy borzasztó ember! Fogadalmat tett, hogy engem elpusztít a föld színéről. Szadovszki, kérdezd csak meg, hogy üldözni fog-e akkor is, ha én most kegyelmesen elbocsátom.

Szadovszki tolmácsolta a király szavait.

— Nem tudok lemondani! — szólt Rock makacsul csóválva a fejét.

Gusztáv Károly megértette és tapsolt neki:

— Nagyszerű! Mit szólnak hozzá? Leütötte tizenkét katonámat és most azt akarná, hogy én legyek a tizenharmadik! De hát azért csak vigyék!... Legyen ez az önök iránti kegyelmem újabb jele... kegyelmet adhatok, ha kedvem úgy tartja, mert én e királyság ura és parancsolója vagyok... de soha alkú köztem és lázadók között nem jöhet létre.

A király szemöldöke fenyegetően húzódott össze és ajkáról eltűnt a mosoly:

— Aki kezét emeli rám — folytatta imperátori hangon — azt lázadónak kell tartanom... Én az önök törvényes uralkodója vagyok. Csak türelmemnek köszönhetik, hogy kiméltem önöket... De mától fogva kimélet nélkül fogok sujtani. Önök megtagadták az engedelmséget a törvény és a jog rendelkezésével szemben... majd engedni fognak a vérpadnak és a pallosnak!...

A király sötét szeme haragosan szikrázott.

Zagloba meghökkent ettől a hirtelen kitört haragtól. Hirtelen meghajolt és így szólt:

— Köszönjük szépen felséged kegyelmét!

És ezzel eltávozott; bajtársai követték.

— Azt hinné az ember, hogy cukorból van, aztán egyszerre úgy ordít a füledbe, mint a veszett medve!... Rochikám, el voltam tökélve, kogy kezemet közelebbi érintkezésbe hozom arcoddal... de megbocsátok neked, mert egészen úri módon viselkedtél... Jer ide és adj egy cvikipuszit.

— Végre, meg van velem elégedve a bácsi! — mormogta Roch, nagyot sóhajtva.

VIII. FEJEZET.

Tizenöt nap telt el. Gusztáv Károly táborában már csak lóhússal éltek. A király és a tábornokok kétségbeesve várták a jövőt. Mi lesz, ha a katonák részére nem marad ló és hogyan huzatják majd odább a szekereket, ágyúkat? Mazóriából, Szamogátiából és Nagylengyelországból pedig egyre jöttek az ijesztő hírek. Az egész ország felkelt. Sőt Lithvánia is, melyet eddig Gardie vaskeze tartott féken, felszabadult és fegyvert fogott. A svéd vér omlott mindenfelé.

Egyszerre csak a már reménytelennek látszó helyzet csodálatos módon javulni kezdett.

Március húszadikán a mindeddig hasztalanul ostromolt Marienburg végre megadta magát és a győztes sereg királyának segítségére siethetett.

Más oldalról pedig, Bade fáradhatatlan örgrófja, újfelkelő csapat élén közeledett Gusztáv Károly táborába. A két sereg egyenlő irányban haladt, az útkokba eső állomásokon a svédek hozzájuk csatlakoztak. Ahol pedig a lengyelek már kiűzték a svédeket és ellentálltak, ott kegyetlenül lekaszabolták a lengyeleket.

Ezek a hírek felzavarták Csarniecki táborát. Steinbok még messze járt ugyan, de Bade örgrófja gyors menetben nyomult előre Szandomir felé. A vezérek elhatározták, hogy míg Szapieha a király mozgásait fogja szemmel tartani, addig Csarniecki az örgróf elé siet és ha Isten győzelemhez segíti, akkor visszatér és megostromolja Gusztáv Károlyt.

A legnagyobb óvatossággal kellett élniök, hogy az ellen-

ség észre ne vegye szándékukat. A táborban nagy tüzeket gyújtottak; a csapatok úgy tettek, mintha nagy vigalomban lennének: szólt a dob, harsogott a kürt, nótázásuk messzire elhangzott... Így akarták tévedésbe ejteni a svédeket, mialatt Csarniecki bandériumai, egyik a másik után, szép csendben elvonultak.

Pár órai járás után hajnal felé megálltak és csatarendbe sorakoztak. A parancsnok szemlét tartott. Végiglovagolt a sorokon. A várnagy szíve duzzadt az örömtől. Az ő parancsnoksága alatt álló sereg nem állt zagyva önkéntes csapatokból, hanem igazi harchoz szokott, gyakorlott katonák voltak, mesterei a háborúnak.

— A Jézus nevében előre, győzelemre!

— A Jézus nevében! Miénk lesz a győzelem! — válaszolt a sereg.

Csarniecki megsarkantyúzta lovát, a laudáni bandériumhoz vágatott és kedves szokása szerint, ennek az élére állt.

A csapatok repültek, mint a szélvész, vagy mint valami ragadozó madár zsákmányával, mikor versenyre kel az éjszaki széllel... Nyeregben aludtak, ettek és ittak. A lovuk nyakára hajoltak és kezükből abrakoltatták meg őket. A folyók, erdők, városok és várak villámgyorsan maradtak el mellettük... Alig álltak ki a parasztnyenyecskék a pitvarajtóba katonát nézni, már elnyelte őket a nyomukba szálló porfelhő. Így teltek el napok és éjszakák... Csak éppen annyit pihentek, míg az állatok kissé kifujták magukat.

Zagloba magában morfondírozott:

— Hej, szép időket éltünk Szandomir falai alatt! De most?... Hé, Misi! Mi az istennyilának állsz meg?

— Hát csak azért, öreg komám, mert hallom a svédeket. Egészen jól meg lehet különböztetni a gyalogságot és a lovasságot... Figyeljete! azt hiszem csak egy kisebb különítmény közeledik.

Volodijovszki az utat beszélő magasabb bokrok mögé rejtette katonáit. A hold ezüstös fényt szórt a tájakra... Valamely közeli templom tornya világított a csillagos ég alatt és egy korcsma kéménye füstölgött biztatóan. A nagy csendességben különböző zajt hallottak. Nevetgélés, hancúrozás hangja jutott el hozzájuk. A svédek biztonságuk érzetében jól bepálinkáztak. A kis ezredes jelt adott embereinek és a félhold halvány fényénél csakhamar bekerítették a korcsmát.

A meglepetés tökéletes volt. A svédek hálóba kerültek. Huszonöt embert Volodijovszki foglyul ejtett, a többit leöldösték.

Csarniecki a lövések és a lárma nyomán odasietett:

— Mi történt?

— Itt vannak foglyaim; tessék kikérdezni őket...

— A többi megszökött?

— Elpusztultak mind — felelte a kis ezredes.

— Pompás eset... Kegyelmed csak mindig legény a talpán... Hadd fecsegjenek az öregek... előre! Kérdezzük ki őket! — azután a laudániakhoz fordult a várnagy. — Legyenek készen, minden pillanatban összeakadhatunk az ellen-séggel!

— Micsoda? Még éjnek idején is? — mormogta Zagloba megbotránkozva.

— Csend ott a sorokban! — parancsolta Volodijovszki.

A foglyok minden kínzás nélkül kivallották, amit tudtak a báde-i örgróf terveiről. Elmondták szépen, mennyi lovassággal, gyalogsággal és tüzérséggel rendelkezik. Jóllehet, a sereg újabb része felkelőkből állt, a régi nagyobb rész csupa kipróbált katonából került ki. Az örgróf különben abban a hiszemben, hogy a lengyel sereg még mindig Szandomirt ostromolja, nem örködött túlságosan.

Ez elhatározásra bírta Csarnieckit: rögtön nyeregbe fuvatott. A sereg megindult. Hajnaltájt nagy síkságra értek.

A Pilica nevű sebes folyású patak választotta el egymástól a két sereget. Az örgróf mikor ezt a tömeg lovasságot megpillantotta, azt gondolta, hogy valami környékbeli garázdálkodó banda közeledik.

A svéd seregben megszólalt a dob, megharsant a kürt: a csapatok készentartott fegyverrel sorakoztak: csatakiáltások töltötték be a levegőt.

Ezalatt Csarniecki bandériumait egymásután a patak meredék partjára vezette... A kabátja panyókára volt vetve és a szél lobogtatta, amint buzogányával a patakon átvezető fahidat jelölte ki Vaszovicsnak, egyik legügyesebb hadnagyának.

Vaszovics magasra emelte pálcáját... emberei utána vágtattak... A hid fejénél leugráltak a nyeregből és négy-szögbe fejlődtek. A víz tulsó partjáról futó lépésben közeledtek feléjük a svédek. Csakhamar felhőszerű füstbe borították a lövések a patakot,

Az ellenség parancsnoka minden figyelmét a hídra fordította. A hidat sokkal könnyebb volt megvédelmezni, mint elfoglalni. Csarniecki el is küldte Lubomirszkit Vaszovics segítségére.

— Ezek megbolondultak — jelentette ki tisztjeinek az örgróf, ki monokliját szemére téve, biztos helyről, nyugodtan szemlélgette az ellenség mozdulatait. — Két ágyunk és két szakaszunk elég arra, hogy szétverje őket.

A gránát verte hidat, mint a jégeső, sok holttest hevert már a támadók előtt és egyre érkeztek a vágató staféták Csarnieckitől, mind azzal az utasítással: «Csak előre!»

— Csarniecki mindnyájunkat tönkre akar tenni! — elégedetlenkedett Lubomirszki és rögtön el is küldte az egyik segédtsíztjét a főparancsnokhoz... Csarniecki ezalatt a vele maradt csapatokat a patak mentén fölfelé vezette.

— A Krisztus nevére! — kiáltott a segédtsízt — mi teljesen feleslegesen ontjuk a vért! Soha el nem foglalhatjuk azt a hidat!

— Nem is kívánom egy percig sem, hogy elfoglalják! — felelt Csarniecki.

— Mi hát a kegyelmed terve?

— Előre a patak mentén, ha mondom, kövessetek mind! — kiáltott a parancsnok szikrázó szemmel.

A csapatok gyorsan haladtak a patak mellett felfelé. Senkinek sem volt sejtelve a parancsnok tervéről. Egyszerre csak, mintha puskából lőtték volna ki, Csarniecki a csapatok élén termett.

Kirántotta kardját és dörgő hangon szólt:

— Aki szereti Istenét és hazáját, az kövessen!

Jól megsarkantyúzta lovát. Az állat ágaskodni kezdett, majd hirtelen a vízbe ugrott. Ló és lovas eltűntek. Egy pillanat múlva előbukkantak a habokból.

— Megyek uram és parancsolóm után! — kiáltott Janek a bojtárfiú, a rudniki hős.

Beugratott ő is. Utána Volodijovszki, Zagloba, majd a laudáni bandérium, azután a dragonyosok, Wiszniovecki huszárai, meg a többiek is mind. A megdagadt patak elsodorta a sorokból a katonákat, de az erős sarkantyúzás újra helyrehozta a lovak egyensúlyát és pompásan úszták át a vizet.

Csarniecki érte el elsőnek a túlsó partot; nyomon követték őt a laudániak. A parancsnok csuron-vizesen adott jelt Volodijovszkinak;

— Támadj! Előre!

Most Szandarovszki érkezett át a huszáraival. Rajta volt a sor:

— Előre!

És így sorban, egymás után, amint a csapatok kijöttek a vízből, Csarniecki egyenesen az ellenségre uszította. Ő maga is az utolsó csapat élére állt:

— A Jézus nevében! — kiáltotta és a többi után vágatott.

Két csapat svéd gyalogos katona ámulva nézett rájuk.. idejük sem volt, hogy magukhoz térjenek, a lengyel sereg elsodorta őket, mint a fergeteg a falevelet. Ijedten száguldott néhány épségben maradt svéd katona az örgrófnak a hidnál tömörült seregéhez. A lengyel bandériumok karddal kergették őket maguk előtt.

Ekkor lett csak világos a tisztek előtt, hogy miért küldte Vaszovicsot Csarniecki a fahíd megszállására. A svéd sereg figyelme teljesen odairányult: emberek, ágyúk, mind arra felé néztek.

Most, hogy a lengyelek hátulról és oldalról támadták az ellenséget, oly zavart okoztak, hogy a svédek nem tudták helyreállítani a megbomlott csatasort. Kimondhatatlan rendetlenség uralkodott. A gyalogság összegabalyodott a lovassággal. Hiábavalók voltak az örgróf eddig rejtegetett lovas segédcsapatai. Mielőtt indulhattak, mielőtt a tüzérség felfejlődhetett volna, a laudániak közéjük rontottak, mint a halál fuvallata; nyomukban jött a többi bandérium. Füst és tűz volt mindenfelé; természetellenes hangok, kétségbeesett jajgatás, azután diadalüvöltés, puskaropogás és kardcsattogás töltötte be a vidéket. A füstben hol egy lándzsa, hol egy aranyos zászlónyél csillogott, majd megint mindent elnyelt a káosz. Ebből a lángtengerből végre az erdő felé menekülő svéd csapatok bontakoztak ki, de ott is üldözte őket, nyomukban volt a félelmes lengyel lovasság...

A Varsó felé vezető országúton nagy volt a kavarodás. Badei Adolf, az örgróf öccse, kétszer is megpróbálta a visszakozást, de szándéka mindakétszer hajótörést szenvedett. A svájci testőrezred több mint négyszáz embere lerakta a fegyvert. Háromezer katonáját kisebb csapatokban fogták el.

Mielőtt a nap leáldozott volna, Badei Frigyes örgróf serege megszűnt lenni.

A győzedelmes csapatok az esti pir fényénél felfonulást rendeztek Csarniecki előtt és éljeneztek, ünnepelték őt. Vitovszki várnagy és Lubomirszki tábornagy társaságában állt a főparancsnok. A tábornagy pukkadozott az irigységtől, vértől pirosuló ruhájában: olyan volt, mint egy második lehanyatló nap. Elkövetett mindent, ami csak tőle tellett, a harcban és most még az ő saját emberei is Csarniecki diadalát zengik.

Volodijovszki egyike volt az utolsóknak, akik visszatértek a sereghez. Zaglobával oldalán, fáradtan, átázottan, rekedten; szólni sem tudtak... Csarniecki kérdezte a kis ezredest:

— Sokat elengedtünk szökni?

Volodijovszki csak a fejével intett «nem»-et, majd kezével jelezte, hogy nem képes beszélni. A parancsnok megértette őt:

— Ime, kegyelmed mindig száz ember kötelességének tesz eleget!

Zagloba rekedt hangon, szakadozottan beszélt:

— A láncos lobogóadtát!... hideg verejtékes a homlokom... a guta kerülget... Csontig vizes vagyok!... Pálinkát!... az Isten szerelmére!...

Csarniecki a saját kulacsából kínálta az öreget, aki jókat húzott belőle.

— Annyi töméntelen vizet nyeltem a Pilicában, hogy halátszatot lehetne rendezni a hasamban — morgott tovább az öreg.

— Mindjárt lenyúzom a ruhát valami pohos svédről, hogy szárazat vehessen magára a bácsi — ajánlkozott Roch.

— Majd én véres ruhát húzok fel, mikor gyönyörű, aranyos tábornoki egyenruhát ölthetek magamra, ha éppen jól esik, foglyaik között egy svéd generális van!

— Tábornoki foglya van? — kiáltott fel Csarniecki.

— Hát mim nincs nekem?... Hát mit nem vittem én véghez? — szólt Zagloba előkelő kézmozdulattal.

Végre Volodijovszkinak megkerült a hangja; és elsorolta a foglyokat névszerint:

— Foglyunk a fiatal Badei Adolf örgróf, Falkenstein gróf, továbbá Wegier, Potter és Benzy tábornokok, 'nem számítva a különböző rangú tiszteket...

— És Frigyes örgróf? — kérdezte Csarniecki.

— Ha nem nyög itt valahol, akkor alighanem az erdőbe menekült... de ott nem lesz maradása, mert a parasztok megölik,

Volodijovszki ebben csalódott. Frigyes örgróf, Slippenbach és d'Ehrensheim grófok három napi vándorlás után éhesen, kimerülten Varsóba érkeztek...

— Most már tudjuk legalább — szólt Csarniecki vezérkarához — hogyan kell átúsztatni a vízen; ezentúl sem a Visztula, sem a Szan többé nem állíthat meg utunkban!...

IX. FEJEZET.

Végre Csarniecki serege a már jól kiérdemelt pihenésben részesülhetett.

Pár nap telt így el, azután Szandomir felé készülődtek.

Ekkor ért hozzájuk Charlamp kapitány, Szapieha küldötte. Csarniecki éppen az előőrsöket vizsgálta és így Charlamp egyenesen Volodijovszkihoz ment.

Volodijovszki szívesen fogadta, de Charlamp komor maradt:

— A kegyelmetek diadalának visszhangját mi is hallottuk — szólt a kapitány — de míg önökre mosolygott a szerencse, nekünk hátat fordított. Karolusz kiszabadult a kelepcéből... Bizony kiszabadult és iszonyú zavarba hozta a lithván sereget. Gyalogsága dereglyén úszik lefelé a vízen... a király maga lovasságával és ágyúival a part mentén halad. Varsó felé igyekeznek.

— Megütköztek?

— Meg is, nem is... de hadd vegyek lélekzetet...

— Csak még egyet... tönkre ment Szapieha serege?

— Egyáltalán semmi baja: üldözi a királyt, de, hogy eléri-e? az már más kérdés.

— Itt a várnagy! — mondotta Volodijovszki és kisietett, hogy elmondja a híreket.

— Hol van Charlamp kapitány? — kérdezte Csarniecki.

— Nálam van... azonnal kegyelmedhez küldöm.

De a várnagy szó nélkül leszállt lováról és bement Volodijovszki sátrába. A bentlévők mind felugráltak, mire ő futólag köszönt és a kapitányhoz fordult:

— A leveleit kérem!

Charlamp a lithván hetman pecsétjével ellátott borítékot nyújtott át. Csarniecki a sátor bejáratához lépett, mert benn már sötétes volt; olvasni kezdett... szemöldökét össze-

ráncolta, vonásai eltorzultak. Összehajtogatta a levelet és érdes hangján megszólalt:

— Jöjjön csak ide, bajtárs!

— Szolgálatára, várnagy uramnak!

— Mondja el az igazságot — szólt nyomatékkal Csarniecki — mert ebből a levélből, becsületesemre, nem lehet kiokosodni. Megverték seregeinket?

— Nem, uram.

— Mennyi időre van hát szükségük, hogy rendezzék a sereget?

— Nincs semmi rendezni valónk. Talán egészben véve ötszáz lovas katonánk hiányzik... A hetman a svéd király után vetette magát... négy ágyút elvesztettünk, a svédek beszegezték, mert nem tudták magukkal hurcolni.

— Látom, őszintén beszél... Csak folytassa.

— *Incipiam* — mondotta Charlamp. — Mikor kegyelmetek eltávoztak, a svédek csakhamar rájöttek arra, hogy magunkra maradtunk. Az egész táboruk hemzsegett, nyüzsgött, mint valami méhkas. Az egykori Kmicic, akit most Babinics néven ismerünk, egy nyers, goromba tiszt, a főhadiszállásra sietett és értesítette a hetmant a veszedelemről: az ellenség zöme a Szan mentén tömörült. Mi a palatinus körül voltunk... Ő éppen a lakomához készült... Körül volt véve szebbnél-szebb dámákkal. Az összes szomszédos nemesség vendége volt aznap, valamint a tisztek is, akik nem voltak szolgálatban. És Szapieha úr nagy kedvelője lévén a szépnemnek...

— Meg a jó kosznak... — tette hozzá Csarniecki.

— Hja, engem elvonszoltak mellőle és így nem tarthatok már neki előadást a mérsékletről! — sóhajtott Zagloba.

— Babinics erre rögtön figyelőállásba helyezett bennünket, az ellenség állítólagos mozgalma irányában. A palatinus csak nevet: «Képzeldés az egész, ne zavarják a jelen édes gyönyöreit!... A zene szól, a bor folyik, a finom ételek párolognak...» Hirtelen küldöncök érkeznek: «A svédek hidat vernek!» «Helyes, de mi most először is kivilágos kivirradtig táncolunk és azután aluszunk holnap délig!...» Délig a svédek már sáncot hánytak és ágyúcsövek mosolyogtak ránk, a gránát is hull... A palatinus őrzője küld ki, ez nagy ütközetről hoz hírt... Pedig szó sincs róla; a svédek nyugodtan verik hídjukat a sáncok lábánál! Szapieha erre kijelenti: «Ha elkészül a híd, majd rájuk vetjük magunkat.»

Csakhogy a híd nem volt egyéb hadicselnél... Éjszaka elpárologtak a másik irányban... mire világos lett, se sátor, se svéd tábor nem volt többé látható...

— Szapieha mindent elrontott! — konstataulta Zagloba. — Ezt én különben előre megmondhattam volna.

— De legalább sikerült a királyi postát elfognunk... Gusztáv Károly a brandenburgi választófejedelemet hívja segítségül: ereje fogytán van.

Zagloba Rendiane fülébe súgott valamit, mire ez eltűnt; nemsokára négy inas kíséretében tért vissza, akik tálcán poharakat és italokat hoztak.

— Várnagy uram — szólt hajlongva Zagloba — igen megtisztelne bennünket, ha itt velünk poharat ürítene...

— Szívesen! Annál is inkább, mert ez búcsúpohár lesz. Barátaim, el kell válnunk.

— Hogyan? — kérdezte Volodijovszki.

— A palatinus levelében figyelmeztet, hogy a laudániak a lithván sereghez tartoznak; visszaköveteli őket. Főleg a tiszturakat, hogy rendbe szedhessék kissé megbomlott seregét... Kedves Volodijovszki, kegyelmed jól tudja, milyen közel áll a szívemhez és mennyire nehezemre esik megválnom öntől... de itt a szabályszerű parancs... Egészségére, vitéz bajtárs!

— Jobb szerettem volna meghalni! — felelt Volodijovszki — a kegyelmed oldalán tönkre vertem volna az ellenséget. félek azonban, hogy távol kegyelmedtől, el fog tőlem fordulni a szerencse.

— Misikém, vágd zsebre azt a kis parancsot! Én vállalkozom arra, hogy megfeleljek Szapinak: becsületesemre! lehordom az öreget! — kiáltott fel Zagloba.

De Mihály, mint valódi katona, megbotránkozva felelt:

— Uram, kegyelmedből mindig kibújik a fegyelmetlen önkéntes! Csend! Első a szolgálat!

— Feltétlen engedelmesség és készség: ez a titka a fegyelemnek és a győzelemnek is — jegyezte meg Csarniecki.

X. FEJEZET.

Másnap estefelé Zagloba és Volodijovszki már Szapieha táborában voltak. A hetmant majd felvetette a vágy egy kis harci dicsőségért, hogy helyrehozza szandomiri baklövését, Hajnalban útnak is indultak Lublin felé,

Megérkezve, azonnal körülzárták a várost.

Kmicic és Volodijovszki igen összebarátkoztak. A kis ezredes legügyesebb vívási fogásaira tanította meg a zászlós-urat. Elvégre is tudományuk hasznát mind a ketten Boguszlász hátán akarták kitapasztalni.

Kmicic rövid idő alatt éppen oly jól vívott, mint mestere. A türelmetlenség csak úgy tombolt a fiatal úrban: a tavaszi nap, a lágy szellő duzzasztották erejét, egészségét. Iszonyúan unatkozott az ostromolt falak alatt.

A laudániak eleinte rossz szemmel nézték, de később a fiatal hős szerénysége, bátorsága kivívta a kurtanemeseknek, sőt még Butrym Jozvának is a becsülését, pedig Jozva igen nehezen engedett...

— Kmicic meghalt — mondta a csámpás — éljen Babinics!

Végre Lublin megadta magát, Szapieha pedig újra útnak indult.

«Varsóba! Varsóba!» — kiáltozott hazafias lázzal tiszt és legénység egyaránt. És tizenöt nappal később, egy feledhetetlenül szép napnyugtát láttak: a nap kialvó sugarai Varsó tornyait aranyozták be!

Örömrivalgásba törtek ki a laudániak. A piros fényű ég alatt csak ez a bűvös szó volt a katonák ajkán:

— Varsó! Varsó!

Most előugratott Szapieha... végiglovagolt a sorokon:

— Uraim! — kiáltott — jó elsőknék érkeztünk be! A svédeket a falakon át dobjuk ki...

— A falakon át dobjuk ki őket! — ordította tizenkétezer lithván torok.

Szapieha megelégedetten kiáltott:

— Előre!

A főváros mindjobban látható lett. A cserépszindelyes házak ragyogtak az esti fényben, mintha pirosszínű hullámok lettek volna. A lithvánok még ehhez fogható szépet soha nem láttak; elámulva nézték a pompás, tornyos, fehér épületeket a Visztula partján. A házsorok szinte tolongtak egymás nyakán, egymásra támaszkodtak és ágaskodtak... és ezt a sűrű tömeget uralta a számtalan karsú, égnek törekedő tornyocska.

Zagloba, mint régi, az udvarhoz tartozó alak, újjával mutogatva magyarázta hiszékeny társainak Varsó nevezetességeit;

— Nézzétek csak, arra lenn, a város közepe táján azt az őrtornyot... Ott van a mi királyaink vára: *arx regia!*... Boldog lennék, ha még annyi esztendőm volna hátra, ahány ebédet ettem végig őfelségeéknél. A királynak nálamnál nem volt bizalmasabb tanácsadója... Válogathattam volna a megyefőnökségek között, akár egy kosár dióban... Ha én megjelentem!... hej, amicék, ha láttátok volna, hogy hajlongott előttem a sok bolond, nagy marha szenátor!... Hányszor nem vívtam a király előtt... fő passziója volt az én mérkőzésemet nézni...

— Miféle templom az ott a várral szemben? — kérdezte Kovalszki.

— Az a szent János székesegyháza; a király palotájával össze van kötve: úgy jár át őfelsége misére.

— Hát az a remek épület ott balra?

— Az meg a Radziejovszki palotája. A világ kilencedik csodájának tartják erre felé.

Ebben a pillanatban megdördültek a bástyákról a svéd ágyúk... A vészkiáltók megharsantak. Zaglobának abba kellett hagynia érdekes előadását. Szapieha hetman kissé meghosszabbított sortűzzel felelt az ellenségnek... Éjszaka a lengyel sereg átkelt a Visztulán. Először a laudániak, azután a különböző bandériumok: tizenkétezer válogatott harcos. A svédek körül voltak kerítve és minden közlekedésük Varsón kívül megszakadt. Szapieha nem foghatott az ostromhoz, mert a tűzéréség Csarnieckinél volt. Csarnieckit és a királyt kellett megvárniok.

Egy vidám estén Szapieha, szokásához híven, fényes mulatságot adott; éppen javában folytak a felköszöntők, mikor nagy robbanás reszkettette meg a mulatozók fülét és az ablakokat.

— Itt az ellenség! — kiáltott Volodijovszki.

— Kirohanást intéztek! — kiáltott több hang.

— Nyeregbe! Fegyverre!

Az általános zavarban nem volt csekélység a katonáknak csatasorban felállani. A lovasok találmásra lovagoltak a sötétben, neki mentek a sánckarózatnak. A vészkiáltó harsogása betöltötte az egész tábornak... Lovascsapatok és gyalogosok összeakadtak a vak sötétben.

• Már-már kitörőben volt a pánik.

— A svéd király közeledik egész seregével! Meneküljön, aki tud...

Szerencsére ezeket az áruló hangokat sikerült elfojtani. Volodijovszki Kmiciccel helyreállította a rendet. A laudániak, a tatárok és a dragonyosok rávetették magukat egy csapat svéd katonára és csakhamar kardélre hányták őket.

Csak hadicsel volt az egész: a svédek ezzel akarták elvonni a lengyelek figyelmét egy közelgő különítményükről, amely élelmiszert akart bevinni a városba.

A tatár Akbah őrzőjén volt. Rövid idő múlva meg-eresztett kantárszárral vágatott vissza a táborba, lováról csak úgy szakadt a tajték; a hetmanhoz sietett:

— Effendi — kiáltott — svédek jönnek kétszáz szekérral és kétezer lovassal! Itt vannak már a kapuk előtt!...

Többet nem is tudott szólni, levegő után kapkodva rogyott le lováról.

Volodijovszki azonnal rendeletet kapott, hogy induljon gyorsan az Akbah által megjelölt irányba.

Amikor a szekerek a bástyákhoz közeledtek, akkor ért oda Volodijovszki is a laudániakkal; utána Kmicic tatá-raival.

Kmicic irtóztató üvöltéssel csapott le a svédekre; felismerte bennük Boguszlász lovasscsapatát. Hiába okádták az ágyúk a bástyákról nyakuk közé a gránátot, elfogták az élelmet szállító lovassereget, akár csak a rigót húrral.

— Elevenen fogjátok el őket!

A lovasscsapat, hogy le ne mészárolják őket, inkább megadta magát. Elhurcolták őket... Takarodót fuvattak.

Hazamenet Kmicic a foglyok arcába világított fáklyával. Azt remélte, hogy Boguszlászra akad köztük...

Esdeklő hang jutott a fülébe:

— Ezredes uram, mentsen meg!... Eresszen szabadon becsületszóra!

— Hassling! — kiáltotta Kmicic.

Hassling kapitány volt, a vilnai palatinus skót ijjászainak ezredéből.

— Ereszd el! — kiáltott Kmicic a tatárra, aki a kapitányt pányváján hurcolta. — Ereszd el és add át neki a lovadat!

A tatár leugrott lováról, a fogoly pedig felkapaszkodott a nyeregbe. Kmicic megragadta a kezét és szinte össze-roppantotta, mialatt kérdezte:

— Honnan jöttök? Felelj! Felelj az élő Istenre! Honnan jöttök?

— Taurogiból!

Kmicic még mindig szorította embere kezét:

— És... Billevics kisasszony?... ott van?

— Ott!

András összeszorította fogát és hangja suttogóvá vált:

— S a herceg?... mit csinált?

— Semmit sem ért el...

Halálos csend következett. Végre Kmicic levette kalpagját, kezét néhányszor végighúzta homlokán:

— Itt a bal arcomban — szólt csendesen — van egy csunya sebem... az imént újra vérezni kezdett... ájulás környékez...

XI. FEJEZET.

A svédeknek a kirohanásukból igen közepes hasznuk volt. A lengyelek, mikor az első meglepetésükön túlestek, úgy verekedtek, akár az oroszok. Csak az volt a baj, hogy Boguszlásznak majd minden csapata bejutott az ostromlott városba. Szapieha ezután a lecke után sokkal éberebben vigyázott. Másnap, mikor a svédek megismételték a kirohanást, az ostromlók alaposan elpáholták őket.

Szapieha időközben Hasslingot kérdezte ki, de az igen nehezen ment, mert a fogolynak erős sebláza volt. Kmicic égett a vágytól, hogy szintén Hassling révén megtudjon egyet-mást Olenkáról, de Szapieha már kora hajnalban elküldte őt őrzéssel; nehezen ment el, de mégis alárendelte szenvedélyét az engedelmességnek. Csak későn tért vissza.

Hassling még mindig lázzal küzdött, de Zagloba azért nem hagyta békén és kiszedett belőle annyi hirt, amennyit ily állapotban egyáltalán lehetett. Így tudta meg Kmicic, hogy halálos ellensége, Boguszlász, a svéd király öccsével szövetségbe lépett és olyan helyen állomásoznak Varsó és Bug között, hogy lehetetlen győzelemre gondolniok. Boguszlász herceg rendelkezésére áll az egész svéd lovasság.

— Hó! — mondta András — itt fogunk mi találkozni! Az lehetetlen, hogy ők ne jöjjenek Varsó segítségére.

— Hiszen jönnének, de Csarniecki elállja az útjokat — mondja Zagloba.

— Hol van Gusztáv Károly?

— Poroszországban. Nem is sejti, hogy mi meg merjük

támadni a Wittemberggel megerősödött fővárost. Különben akár sejtette, akár nem, először biztosítania kellett találkozását a brandenburgi örgróffal.

A társalgásukat Volodijovszki zavarta meg:

— Hogyan érzi magát Hassling? — kérdezte még a küszöbön — alig várom, hogy kikérdezhessem.

— Ismeretes az eset! — jelentette ki Zagloba — főleg egy virágba borult fiatal fácska irányában óhajtánál felvilágosításokat, ó Misi! De gondold meg, fiacskám, hogy jelenleg ez a fácska igen ügyes kertész kezében van... Fogadok, hogy rövid időn gyümölcsöt is fog hozni!

— A tüzes istennyila üssön az ilyen vén lurkókba, mint magad! — szólt megbotránkozva a gyengédlelkű ezredes.

— Miért dühöngsz rám? Boguszlászon állj bosszút sértett szerelmedért!

— A földolog az, hogy ez az ostrom minél előbb véget érjen.

— Fájdalom, még mindig semmi hír a király és a hetmanok érkezéséről.

— De van. Ma reggel futár jött a palatinushoz. Őfelsége testőreivel és kíséretével ma estére már látható lesz. A hetmanok és a rendes hadsereg holnap követik őt.

— Hányan lehetnek?

— Több mint ötvenezer harcos; az orosz és magyar gyalogság igazán bámulatos! Hatezer tatár Szuponházy vezérletével... és az egyesült lithván-lengyel ezredek.

— Ejha! Wittembergnek melege lesz!... Várj csak egy kicsit, vén betörő, nem szabadulsz Zagloba körme közül!

— Eredj! Már előre látom, hogy elfogja fogadni a király feltételeit, még majd katonai tisztségben is részesítjük az öreget...

— Azt állítod, Misi fiú, hogy elfogadja a király feltételeit — szavalt az öreg csipőre tett kézzel. — Jól van, majd meglássuk!

Ekkor a tatár Akbah jelent meg a beszélgetők közt és nagy hajlongással fordult Kmicic felé:

— Effendi! Felséges urunk seregét jelzik a túlsó partról!

Csakugyan a király érkezett. Még aznap este átkelt a Visztulán; Oszkierka, a mérnöki katonák parancsnoka maga verte a hidat a felséges úr számára...

Szapieha várta urát és királyát, a bandériumai felfejlőd-

tek és mint valami megingathatatlan fal, keményen harci
rendben álltak.

Amint a király csapatával áthaladt a hídon, a ban-
dériumok is megmozdultak, élükön a laudáni csapattal...

A két sereg között száz mérföldnyi tágas sík terült el.

Szapieha leszállt a lováról s kezében a tábornagyi pál-
cával, a vezérkara és néhány polgári előkelőség kíséretében
lépdelt a király elé.

Vele szemközt remek paripán, arannyal vert páncélban,
combig érő sárga csizmában és óriás, sötétszínű, strucctollas
kalpagban közeledett Kázmér János.

Utána lovagolt a pápai nuncius, Leopol érseke, Kamienic
püspöke, Krakó és Ukrania palatinusa, Liszola báró, Pottin-
gen gróf, a moszkvai követ, Tyzenhauz és még sok főúr.

Szapieha sietett lesegíteni a királyt a nyeregből, de
mikor a kengyelvashoz nyúlt, őfelsége leugrott a lóról és
kítárta karját hűséges hetmanja felé.

Sokáig állt így, átkarolva leghívebb alattvalóját, a király.
Észben, bölcseségben fölülmulhatták Szapiehát, de olyan
példás hű szíve, mint neki, kevésnek volt az országban.

Ezrek hangja vegyült a diadalkürtök harsogásába, közbe
bömböltek az ágyúk is.

— *Vivat Joannes Casimirus!*

— Éljen a lengyel sereg!

— Éljenek a lithvániak! — felelték a lengyel ban-
dériumok.

Így barátkozott a két hadsereg; a svédek pedig a falak-
ról bámulták a jelenetet.

— Uraim — nyögött Zagloba — a meghatottság foj-
togat... Isten engem úgy segéljen, rögtön pityeregni fogok...
A mi királyunk... urunk... parancsolónk!... A mi apánk...
Tegnap még sereg nélkül, hon nélkül... és ma, nézzék:
százezer karddal állunk a rendelkezésedre!...

Nem folytathatta tovább... öreg szeme előtt összefutott
a világ és patakként omlott a könnye. Akkor azután Kovalszki-
hoz fordult:

— Fogd be a szádat, állat, miért bögsz itten?

— De, bácsi, hiszen kegyelmed bög!

— Csakugyan igaz! Az Isten, aki hova tegyen, de
összezavarodtam!... Uraim, én pirultam szégyenemben a mi
országunkért... és ma nem cserélnék a világ legdiadalmasabb

nemzetével sem... Különben mutassanak nekem diadalmasabb nemzetet? Százezer kard!!!

Ezúttal nem túlzott Zagloba. Soha ily számos és pompás serege nem volt még a lengyel királynak. Másnap virradóra, mintha hó lepte volna el Varsó környékét, úgy fehérlett az ezer meg ezer sátor. Rengeteg ló legelt a Visztula vízzel öntözött partján.

A seregek nyomán mindenféle nemzetségbeli kalmár vándorolt: zsidók, tatárok, örmények.

A király felszólította az öreg Wittemberget, hogy adja meg magát. Olyan becsületes, elfogadható feltételeket szabott elébe, hogy a lengyelek szinte zúgolódní kezdtek. Zagloba, aki borzasztó módon utálta az agg tábornokot, biztatgatta a sereget, hogy ne egyezzenek bele a dolog ilyen elintézésébe.

Wittemberg ellenben nem fogadta el ezeket a feltételeket sem.

Az ostromlók nagy sokasága nem ijesztette meg őt. Tapasztalatból tudta, hogy ilyen esetben az emberek nagy száma inkább alkalmatlan, semmint hasznos. Tudta azt is, hogy tűzérőségük még nem érkezett meg, holott neki jó öreg ágyúi voltak a bástyákon és a városban. Puskaporral és élelemmel is bőven el volt látva.

Kázmér János csak lassan készülhetett elő az ostromra az ágyúk hiánya miatt.

Mindennap megjelent a táborban egy-két, a városból megszökött ember. Amit ezek meséltek, attól égnek meredt a katonák hajaszála. Térdenállva könyörögtek a királynak, hogy siettesse az ostromot, amennyire csak lehet.

A polgárokat, akiket azzal a gyanúval illettek, hogy titokban a királlyal tartanak, kardélre hányták. Asszonyok, öregek, gyermekek félmeztelenül, betegen, éhen heverték a szabad ég alatt; nappal égette őket a nap heve, éjjel a hideg köd járta át őket.

Kázmér János apai szíve megesett a szegény népen és futárt futár után küldött tisztjeihez, hogy szállítsák az ostromágyúkat. Egyelőre azonban csak kisebbszerű ágyúkat tudtak kapni.

A kétségbeejtő helyzetben a király végre is megszólaltatta kis ágyúit. Grodek lengyel generális észrevétlenül a bástyáig nyomult csapatával és egyszeribe kartácseső hullott a várbeliekre. Ennek a támadásnak áldozatul esett a remek

Radziejovszki-palota is kincseivel és tündérszép függő kertjeivel.

Végre a király elhatározta, hogy részleges ostromot intéz Wittemberg ellen. Június tizenötödikén, mikor besötétedett, Kmicic hatezer ember élén megindult. Az éjjeli sötétség leple alatt a város körüli árkot betömte rőzsekévével. Mikor ezzel elkészült a sereg, felrohantak a körfalra, onnan a sáncokra vetették magukat és az ott lévő katonaságot egy szálíg lemészárolták; azután az ágyúkat megfordították és a város felé irányították.

András magamagát múlta felül, de seregének többi része nem járt ilyen szerencsével. Akik létra segítségével akartak a falra kapaszkodni, azokat elborította a gránát és az árokban csakhamar öt- vagy hatszáz halott feküdt. Egészen fenn a magasban láng és füst között hadakozott Kmicic, aki olyan volt, mint az öldöklő arkangyal.

A király tisztjeitől körülvéve, messzelátóját szeméhez tartva, izgatottan figyelte a küzdelem kimenetelét.

— Meg kell menteni a zászlósurat — szólalt meg hirtelen — a szent szüzre, ez a derék vitéz szívemhez van nőve!

— Felség — felelt Grodek generális — segítségül küldhetnök neki Grylewszkyt csapatával, az épp olyan elszánt ember, mint a zászlósúr...

Egy óra mulva lovasember vágatott a király és kísérete felé.

— Grylewszky visszatér! — kiáltott Tyzenhauz — így hát Kmicic elesett!...

A királynak szeme elhomályosodott... ezalatt Grylewszky odaért a királyhoz:

— Felség! — fogott a beszédbe elfulladt hangon a lihegő lovas...

— Megölték?... És az erősség az ellenség kezén van? — morogta a király.

— A zászlósúr általam jelenti felségednek, hogy ő igen jól érzi magát ott, ahol van és csak egy kis harapnivalót kér, mert tegnap óta nem evett...

— Így hát él! — kiáltott fel örömmel a király. — De kapitány! Hogy hagyhatta a mi hős zászlósurunkat egyedül?

— Felség! Jóideig álltam mellette a tűzben én is... szembe néztem a halállal csakúgy, mint Kmicic úr... De ő kötekedni kezdett velem... «Mi az ördögöt keres itt?» szólott hozzám, «láthatja, sürgős a dolgom és nem érek rá

önnel fecsegni! A helyemet pedig egyáltalán nem adom át! Igen jól érzem itt magamat... van még elég hely másutt... Minket itt majd elemészt az éhség és koszt helyett egy kapitányt küldenek a nyakunkra!»!... így ő... Mit tehettem egyebet, felség?...

A király elmosolyodott.

— Grylewszky, ön is vitéz férfiú... de mondja csak, Kmicic nem teszi-e ki ott magát és embereit a felesleges halálnak? Van reménység? Tarthatják magukat?

— Annyit mondhatok felségednek, hogy a végítélet napján sem lesz melegebb, mint most van ott. A gránát hull, a golyók mint apró ördögök füttyülnek az ember füle mellett, a föld megolvad, ég az ember lába alatt és a füst fojtogat... De Kmicic mesésen tartja magát: a holttestek bástyául szolgálnak neki... És a helyzete olyan, hogy a svédek szívesen adnának érte cserébe egy egész sereget! Különben, éppen mikor eljöttem onnan, akkor érkezett meg futólépésben a Grodek generális gyalogsága...

— Helyes! — szólt a király. — Induljunk mindannyian a fiatal hős segítségére!... Uraim, előre, ostromra!

XII. FEJEZET.

Az ostromot visszaverték, de Kmicic csapataival megszállva tartotta az elfoglalt sáncokat. A napot azért mégis szerencsésen fejezték be, mert estefelé megérkeztek Csarniecki és Zamoyszki seregükkel és a várva-várt ostromágyúkkal. Az elfoglalt részt azonnal felszerelték ágyúkkal. Grodek generálist pedig megbízták, hogy váltsa fel a zászlósurat.

András visszatért tatárai közé.

Kmicic még hadiszállására sem ért, mikor a király már magához hívatta. Kázmér János szívére szorította a fiatal urat: fiának, legkedvesebb hívének nevezte őt... Az egyenruhája megszabdalva, az arca kormos volt a puskaportól, de lelke tombolt és örömtől ragyogva tekintett a királyra. A legnevesebb parancsnokok, Lubomirszki, Zamoyszki, Csarniecki, váltottak vele testvéri csókot...

Zagloba és Volodijovszki diadalmasan kísérték sátrába a nap hőst:

— Az általános ostrom holnap lesz — szólalt meg a

kövér, öreg bácsi — és én arra tartogattam magamat, különben megsegítettem volna zászlósuramat mai válságos helyzetében ...

András közbevágott:

— Hogyan érzi magát Hassling?

— Hassling-Kettling, akarja kegyelmed mondani... Lássá, fiatal ember, ezek a külföldiek szeretik a több nevet... ez skót divat, na meg angol és spanyol is. Ismertem én egy nagy spanyol alakot, aki a hét minden napján változtatta a nevét. De, hogy visszatérjünk Hasslingra vagy Kettlingre, legyen nyugodt, láza megszűnt... és úgy falatozik, mint az éhes farkas...

— Elmehetnének hozzá.

— Igazán jobban tenné kegyelmed, ha most lepihenne... még az éjjel összejöhetünk vele... hiszen alig áll a lábán!

— Igaza van kegyelmednek... éjszaka majd találkozunk. És csakugyan, éjszaka Hassling még kissé sápadtan és ingadozó lépéssel eljött a vitézekhez.

A zászlósúr pókhálós üvegből kitünő itallal erősítette. Zaglobának csak úgy folyt utána a nyála...

De Kmicic türelmetlen volt:

— Sokat találkozott ön Taurogiban Billevics kisasszonnyal? Hassling belepirult a válaszbá:

— Mindennap.

— Bizalmasa volt talán? Miért pirul így? Hát minden nap látta őt?

— Billevics kisasszony igen jól tudta, hogy véghetetlen boldogság nekem, ha szolgálatjára lehetek... Mikor én Kieydanyba értem, már akkor Boguszlász herceg nem volt ott és nekem Taurogiban kellett hozzá csatlakoznom, ahová ő Billevics Tamással, Rossia urával és annak hugával érkezett. A herceg már akkor ész nélkül szerelmes volt a fiatal leányba...

— Az Űristen minden mennydörgős, tüzes nyíla csapjon bele! — kiáltott fel Kmicic.

— A palotában egymást érte a mulatság — folytatta a skót tiszt — lovagi torna, gyűrűbökés, tánc, játékok... A futárok pedig egyre-másra jöttek: ki a brandenburgi örgróftól, ki a vilnai palatinustól, mind azzal, hogy Boguszlász herceg induljon már Szapieha ellen... «Á, igen, Szapieha ellen!» mondta a herceg, de nem mozdultunk. Boguszlász még álmában is csak szíve bálványával törődött. Mindenféle új mulatságot gondolt

ki. Ez a zsugori ember teli marokkal szórta az aranyat. Egész erdőséget irtott ki, hogy szép kilátóhelyeket építsen Billevics kisasszony számára. Úgy bánt a fiatal leánnyal és úgy ki-tüntette, mintha csak vérbeli hercegasszony lett volna...

— És hogy fogadta mindezt Billevics kisasszony? — kérdezte Volodijovszki Mihály.

— Eleinte szívesen fogadta, azt gondolva, hogy nagy-uraknál ez rendesen így szokás. Azonban, mikor észrevette, hogy mindez kizárólag az ő édes személyének szól, teljesen megváltozott. Végre a herceg egy szép napon térdenállva vallotta meg szerelmét. Nem tudom, micsoda ajánlatokat tett a fiatal leánynak, de e naptól kezdve vége volt a barátság-nak... Olenka kisasszony el nem hagyta többé nagybátyját egy pillanatra sem.

— A herceg természetesen fenyegetésével üldözte őt? — kérdezte lángoló arccal Kmicic.

— Eszeágában sem volt. Ókori pásztordreszbe bujt, mint Páris vagy Filemon, fuvolázott a szeretett nő ablaka alatt... egyszóval, uraim, ez a nőcsábító, ez az erényhóhér olyan ostobán szerelmes volt, mint egy gimnázista. Különb-en én egy cseppet sem csodálkoztam, mert a fiatal hölgy tündér-szép volt! Mondhatom, valódi istennő!...

Hassling megint elvörösödött és oly lelkesedést öntött szavába, hogy szinte önmaga is megijedt tőle... Volodijovszki el akarta terelni róla a figyelmet:

— Ismerjük mi mind Billevics kisasszonyt! — kiáltott — valóban ő Dianához hasonlatos, csak a félhold hiányzik arany-hajából...

— Diana! — szólt fitymáló hangon Kmicic — még az ókori istennő kutyái is üvöltenének a gyönyörüségtől, ha hallanák, hogy Olenkához hasonlítja úrnőjüket az utókor!

— Pszt! — tiltakozott Zagloba. — Zászlósuram, ne szá-kítsa félbe a lovagot.

Hassling folytatta elbeszélését:

— Egy napon érdekes hír kelt szárnyra: Boguszlász herceg házasodik! Kegyelmetek jól tudják, hogy unokahugát, a vilnai palatinus leányát szemelte ki feleségül... A herceg-asszony leányával aznap este hagyta el Taurogit, ahol eddig üdültek és a herceg még ugyanazon az estén nyilatkozott...

— Micsoda! Nyilatkozott? — kiáltott egyszerre a zászlósúr, Volodijovszki és Zagloba.

— Olyan igazán, mint ahogyan itt állok. Először Billevics Tamás uramnak szólt. Az öreg alak majd belehal a tisztességbe. Hiszen csak gondolják el, házassági összeköttetés a Radzivillel! Ez nem tréfa. Amint azt az udvari illem megkívánja, mind a ketten a kisasszonyhoz mentek... És hallgassák, uraim, a herceg szégyenét!... Olenka visszautasította... Igenis. Billevics kisasszony kikoszarozta Radzivil Boguszlász herceget!...

— Áldja meg érte az én Istenem! — suttogta Kmicic.

— Másnap az öreg Billevicset erővel elhurcolták Tilszitbe. Ugyanaznap Billevics kisasszony elkérte a szolgálattelvő tiszt töltött pisztolyát, aki át is adta neki... A tiszt nem tagadhatta ezt meg, mert igen bámulta a fiatal teremtés erénnyel párosult szépségét...

— És az a tiszt... ki volt? — kérdezte Kmicic.

— Én voltam — felelt egyszerűen Hassling.

András felugrott, a skóthoz rohant és oly szorosan a keblére ölelte, hogy a lábadozó beteg nem fojthatott vissza egy felkiáltást.

— Ez még semmi! — szólt magánkívül a zászlósúr. — Te nem vagy többé foglyom, hanem barátom, testvérem! Mit kívánsz? Van valami óhajtásod? Mit tehetek érted, hogy bebizonyíthassam, mennyire hálás vagyok!...

— Csak egy percnyi lélekzetet óhajtok — mormogta Hassling elyengülten.

Megszorította András kezét és tovább folytatta:

— Én állandóan közöltem Billevics kisasszonnyal a herceg terveit, amelyeket a fiatal leány ellen szőtt. Boguszlász parancsára az orvosok egy bizonyos italt készítettek. Szerencsére, Isten betegséggel sújtotta a herceget és sokáig kegyetlen fájdalomtól gyötörve nyomta az ágyat. A halál közel járt hozzá... Nem tudom, magába szállt-e ezidő alatt, elég az ahhoz, hogy mikor meggyógyult, nem üldözte többé áldozatát és Billevics úr is visszakerült száműzetéséből. Ugyanez időben igen sajátságos eset adta elő magát a palotában. Boguszlász nem számíthatott tisztjeire: egy sem végezte el a rábizott kötelességet, mintha csak hirtelen elment volna az eszük...

— És mi volt ennek az oka? — kérdezte Zagloba.

— Kraszienszka Annetta érkezett a kastélyba!

— Akaszd fel magadat, Misi! — mondta az öreg bácsi.

Mihály pislogott és kis bajsza remegett:

— Lovag — szólt Hasslinghez — mérsékelje kifejezéseit, ha a szóban forgó hölgyről beszél, mert különben velem gyűlik meg a baja.

— Nem esik nehezemre mérsékelni magamat, mivel egyáltalán nincs okom ilyesfélére, ha ő nagyságáról van szó... Talán csodálkozni fognak kijelentésemen, de ez a tiszta igazság. Alig töltött Kraszienszka kisasszony egy hetet Taurogiban és ragyogó bogár szemének meg istenadta kecses-ségének bolondja lett a palota minden férfi embere.

— Becsületemre, erről ráismerek — motyogta Volodijovszki.

— Különös dolog — mesélte tovább Hassling. — Billevics kisasszony, aki mindenesetre szebb volt Annetta kisasszony-nál, mégis mindnyájunkat távol tartott magától; egész viselete annyi előkelőséget és önmagába mélyedést árult el, hogy önkéntelen tisztelettel tekintettünk fel rá... A másik ifjú hölgy ellenben egy szemepillantásával megboszorkányozta az embereket. És ez a két istennő mindamellet pompás barátságban élt egymással; soha el nem hagyták egymást. Annetta különben az egész idő alatt mint a palota korlátlan úrnője uralkodott.

— Nagy Isten, hogy történt ez? — kiáltott aggódva a kis ezredes.

— Igen egyszerűen. A herceg alteregója nem más, mint Szakovics parancsnok, aki Annetta kisasszonyt árnyékként és mint rabszolga követte...

— Annyira belezavarodott?...

— Bele az. És az udvarlás nem minden remény nélkül folyik... elvégre is, ő gazdag és hatalmas nagyúr...

— Szakovicsnak nevezi őt?

— Látom már, hogy kegyelmed meg akarja jól tartani emlékében ezt a nevet.

— Elvégre is az ember sohasem tudhatja... — felelt egykedvű hangon Mihály, de bajszának ideges rángása semmi-estre sem jelentett jót Szakovicsra nézve.

— Brr! — szólt Zagloba megrázkódva. — Nem szeretnék a Szakovics bőrében lenni!...

— Annyi bizonyos — mondta ismét Hassling, — hogy ha Annetta kisasszony azt kívánná a parancsnoktól, hogy árulja el a herceget és foglalja el a palotát az ő számára, az vonakodás nélkül megtenné neki ezt a szívességet. De a fiatal

hölgy más terveket sző. Nem gondol magával és... képzeljék csak!... egész összeesküvés készül. A tisztok mindent megtesznek a kedvéért és most azon fáradozik, hogy Billevics úr hűgával megszökhessék a palotából...

— Hová? — kérdezte egyszerre Mihály és Zagloba.

— A bialovicsi erdőbe... Na, most már mindent tudnak!... engedjenek egy kis pihenést nekem.

A tiszt urak még magukhoz sem térhettek a meglepetéstől és csak meg sem tárgyalhatták a dolgokat, mikor a hetman futárja jelent meg köztük és irást hozott.

— Napi parancs — morogta Volodijovszki — hogy még az éjjel foglaljuk el kijelölt helyeinket, mert holnap megkezdődik az általános ostrom.

— Hallod, hogy bömbölnek az ágyúik? — kérdezte Zagloba.

— Üsse a kő! Holnap majd elhallgattatjuk őket.

— El, el, de milyen melegünk lesz! — folytatta az agg harcos. — Én egyáltalán úgy találom, hogy Szapieha nem jól választotta meg a napot. Vért és vizet fogunk izzadni.

Új futár lépett a sátorba.

— A tiszt urak között van Zagloba úr?

— Itt van. Mit kíván tőle?

— Ő felsége értesíti kegyelmedet, hogy holnapra szolgálattételre berendelte!

— Ejha! — jelentette ki Zagloba — a király engemet saját személyéhez akar láncolni, mert jól tudja, hogy bármily agg is Zagloba, az első kürtjelre a bástyákra rohanna!... Jóságos, apai, felséges gazdám!...

XIII. FEJEZET.

Másnap hajnalban, künn a szabad mezőn szentmisét hallgatott a király és ötvenezer katonája. Kázmér János fogadalmat tett, hogy ha győzelmet arat, ott azon a helyen templomot emel a bodogságos szűz Máriának.

A parancsnokok mise után csapataikat keresték föl. Szapiehának feladata volt a Szentlélek-templom elfoglalása, melyet a svédek már régen megerősítettek és helyzetük kulcsának tartottak; Csarnieckinek minden tudományát a dancigi kapu ellen kellett fordítania; Opalinszki, Podlachia palatinusa pedig Krakó vára ellen megy a Visztula mellett.

A hadsereg csak jelre várt, hogy a bástyákra vesse magát, ahol Zamoyszki ágyúi már alapos munkát végeztek... De még mindig megeshetett, hogy Wittemberg elfogadja Lengyelország kancellárjának feltételeit, melyeket az a király nevében ajánlott. Dél felé megjött az öreg svéd tábornagy gőgös, elutasító válasza és a kürtök rohamra harsogtak, az ágyúk megdördültek. Megindult az ostrom.

Az egész sereg a körfalakra rohant. A bástyákról gomolygott a füst és hullott a tűzeső. Ostromágyú, puska, muskéta és tábori ágyú hangja egy óriási mennydörgésbe olvadt össze. A golyózapor süvöltött, a gránát gyilkolta az ostromlókat, de a lengyelek páratlan lelkesedéssel romboltak és hatoltak előre a bástyákon, dacolva a halállal.

A mazoviak különösen kitűntek: sáncrel-sáncre rohanva pusztították az ellenséget.

Ekkor következett a Szent Bernát-templomának elfoglalása, mely eldönthette a csata sorsát.

Ennek Zagloba uram lett a hőse.

Az agg harcos tudniillik igen csalódott, mikor az este azt remélte, hogy a király maga mellé rendeli őt és nem ereszti a tűzbe. A király egy rendes csapatot bízott rá. Zagloba, mint okos kapitány, jobbnak látta hátul maradni és megszállani a már elfoglalt területeket; de mikor megindult az ostrom, mint a régi csatalovat, őt is magával ragadta a háború heve. És ment, rohant előre!

Így került, maga sem tudta miképpen, a Radziejovszki-palota elé, vagyis jobban mondva a pokol torkába. Átgázolva az égő zsarátnokon és vérző testeken, a fekete füstből előtörő nyögések között küzdött az agg harcos. A legöregebb emberek sem emlékeztek ilyen erős támadásra, ilyen erős ellenállással szemben.

Egyszerre csak bömbölt Zagloba hangja:

— Hamar egy edény puskaport az ajtó alá! — parancsolta. Kézről-kézre adva került hozzá a puskaoros edény.

Hamar egy kis nyilást vágta, éppen csak akkorát, hogy az edény elfért benne; Zagloba maga gyújtotta meg a zsineget:

— Visszakozz! — kiáltotta és a szemközti falak mögé huzódott csapatával.

A puskaorog eget verő lármával robbant fel. Az ajtó szárnyai még megvoltak ugyan, de az átlukgatott deszkákon keresztül a sötét folyosóra lehetett látni. Az ostromlók egy

része az ablakokon át, más része pedig a felrobbantott ajtón nyomult be a palotába. Most rémséges öldöklés következett. A lengyelek, mint fékevesztett elem törtek előre és vetették magukat a svédekre. A svédek se nem vártak, se nem adtak kegyelmet. Holttestrakások szolgáltak torlaszul az ostromlottaknak, az ostromlók pedig létrának használták az eseteket: rajtuk gázoltak fel a falakra. A vértenger mindjobban terjedt. A skandináv harcosok hullottak, szemük elhomályosodott, de még térdenállva is tovább küzdöttek, míg végre elérte őket a halál és ekkor nyugodtan kilehelték lelküket. A görög hősök és olympusi istenek hófehér márványszobrai vérrel befecskenedezve, néma tanúi voltak e rémes drámának.

Míg Kovalszki az emeleten vívott pusztító harcot, addig Zagloba a híres függőkertet söpörte tisztára. A svéd gyalogságot kardélre hányták. Vérbe mártogatva kardját, rohanta be az agg harcos a világszerte híres kertet, amely ilyen szomorú véget ért. Végre megadta magát az ellenség. Zagloba elrendelte, hogy kettenként kötözzék őket össze; majd fáradságtól agyoncsigázva, valami pihenő után nézett a győzelmes kapitány, hogy kissé kiszuszogja magát. De kegyelmes Isten, micsoda új ellenség közeledett most feléje? Egy tárt ajtóból utálatos pofák vigyorogtak rá.

— Micsoda szörnyetegek ezek? Ördögök-e vagy emberek? — kiáltott hősünk és vére szinte meghült ereiben.

Majd elfogta a düh és óriás bátorság dagadozott keblében. Felemelte kardját és rávetette magát az ismeretlen ellenségre. Első pillanatban a szörnyetegek félreugrottak; láthatólag örült pánik tört ki közöttük. A kövér Zagloba egészen elállta előlük az ajtó nyílását. Ekkor a terem teteje felé kezdtek ugrálni természetfeletti mozdulatokkal, arcukat bihetetlenül fintorgatva, morogva, fogukat csikorgatva; végre az egyik, elvakultan az ijedségtől, ráugrott Burlay, Bardobut és Szveno győzójére. A példa ragadt; rövid időn telecsimpaszkodták az illusztris kapitányt; ki a karjára, ki a nyakára, ki a vállára került... Zagloba félig fuladozva, gyöngyözött az izzadságtól; hiába vagdalkozott kardjával, csak a levegőt érte. Végre már ereje is kezdte őt elhagyni...

— Segítség, uraim! Ide hozzám! Segítség!

Az el-elfuló kiabálásra oda siettek néhányan meztelen kardjukkal ütésre készen, de első pillanatban leeresztették

kezükben a fegyvert és megkövülten nézték ezt a boszorkányságot. Azután óriási nevetésbe törtek ki:

— Radziejovszki majmai! — kiáltották és igyekeztek kiszabadítani az öreg urat kényelmetlen helyzetéből.

— Pfuj! a förtelmes ördögfajzat — nyögte Zagloba — és ti még röhögtök, mikor keresztény hőst támadnak meg az afrikai szörnyetegek...

A katonák zavartan visszavonultak: jókedvük alábbhagyott. Különben is a szomszédos Szent Bernát-templom felől egészséges puskaropogás volt hallható. Ott még javában folyt az ostrom. Amennyire ebből a halálos sortüzelésből meg lehetett itélni, a svédek egyelőre nem gondoltak megadásra.

— Bajtársak! A templomhoz, a kolostorba! a mieink segítségére! — kiáltott Zagloba.

Ő maga felsietett a palota első emeletére, hogy megfigyelje az ellenség állását:

— Az ágyúkat az ablakba! — parancsolta.

Most, hogy a Radziejovszki-palota nem volt már a svédek kezén, a templom sorsa el volt döntve. Nemsokára az ablakokba állított ágyúk okádták a tüzet a templomra.

— Rochikám — mondta idegesen Zagloba — látod, most ki kell magamat tüntetnem mindenáron, még pedig valami nagy dologban. Mert különben elmehetek a dicsőségemmel... ezek a fene majmok mindent elrontottak!

Most, szinte nagyobb lett, mikor embereihez fordult:

— Tüzeljetek! Bajtársak, tüzeljetek!

A svédek a templom hajójában sáncolták el magukat, de nemsokára észrevették, hogy a falak megrepedeznek és a butorzatot, sőt itt-ott már az oltárokat nyaldosta a láng. Rekedtes hang tört elő a keblekből: «Megfuladunk! Levegőt, vizet!»...

Kivülről erős hang kiáltott be a templomba:

— Tüzzék ki a fehér lobogót!

Egy Erszkin nevű svéd katona megragadja a fehér zászlót és éppen lobogtatni akarja, annak jeléül, hogy megadják magukat, de mielőtt ezt megtehetné, az ajtó enged... És a templom hajóját végigsepri az embergörgeteg. Fojtogatnak, mészárolnak kegyetlenül. Majd nagy csend következik, a támadók lélekezethez jutnak. Azután újra kardesörgés, majd nyögés és a vér csergedezése hallik. Halálhörgés, elfojtott esdeklő hangok... A harangok megkondulnak, az egyik félnek dicsőséget, a másiknak halált hirdetnek.

A Radziejovszki-palota és a Bernát-rendiek kolostora Zagloba kezében van. Podláchia palatinusa utat tör magának a holtak és sebesültek között:

— Ki jött segítségünkre? Ki a mi megmentőnk? — kiabált magánkívül.

— Ugyanaz, aki, mielőtt ide jött volna, elfoglalta a szomszédos palotát! — felelt a palatinusnak egy szélesvállú bácsi, aki balszemén kötéléket viselt.

— Mi a neve?

— Zagloba!

— Éljen Zagloba! — ordította ezer meg ezer torok

Ezalatt kitűzték a krakói kapun a fehér lobogót.

Csarniecki rést lövetett a dantzig-i kapun és benyomult a város szívébe. A Szentlélek-templom falán pedig Szapieha huszárjainak egyenruhája csillogott... Wittemberg elvesztette fejét, mikor látta, hogy itt már minden ellenállás hiábavaló.

Az ellenség trombitásai lefújtak. Mindenfelé fehér zászló lengett.

Lövenhaupt tábornok az új városon rugtatott át a királyhoz kegyelmet kérni.

A kegyes szívű Kázmér János, aki immár a város ura volt, a megelőző estén ajánlott feltételeket újra megajánlotta. Ezek szerint Varsónak meg kell adnia magát, minden a falai között levő zsákmány a győzőé, a katonaság parancsnokaival fegyveresen és málhástól hagyhatja el a várost. A svédek szolgálatában levő lengyelek, Radzivill Boguszlász kivételével, teljes királyi kegyelemben részesülnek.

Wittemberg mindent aláírt. A szerződést még aznap megkötötték. Csakhamar harangok zugása hirdette, hogy a főváros törvényes uralkodója birtokába jutott.

Óriási tömeg ember került elő a falak mögül: a király elé siettek kenyérért és vizért esdekelve. Kázmér János rögtön adott nekik nagymennyiségű ételmet; azután felkészült a svédek elvonulásának megtekintésére.

Mesés kísérete volt a királynak: előkelő papi és polgári méltóságok, a hetmanok s a tábornokok. A szivárvány minden színe ott mosolygott, az arany és drágakő vakítóan csillogott, a szél lengette a sok tollat. A király és kísérete mögött beláthatatlan sorban a diadalmas hadsereg. A város kapuinál a királyi rendőrök ügyeltek fel az ellenség kivonulására.

Először a svéd lovasság jött, persze csak néhány hiányos csapatban; ezt követte a tűzérés, de ágyu nélkül, mert az ágyu mind a győzők birtokában maradt. Majd a társzekerek görögtek elő, telve nyögdecselő sebesülttel. Most Oxenstiern kancellár kocsija vonult el és a győztes csapatok parancsnokaik jeladására tisztelgésre emelték fegyverüket. Azután dobszó mellett kivonult a híres skandináv gyalogság romja. Egy csapat fényesen öltözött katona kíséretében jött a tábornagy. A tömegben mormogás futott végig:

— Wittemberg... Itt menetel Wittenberg!

Az öreg tábornagy egyedül haladt. Pár lépésnyire utána lovagoltak előkelőbb tábornokai: Horn, Erkin, Löwenhaupt, Forgell. Reájuk, de főleg Wittembergre irányult minden tekintet.

Az arca ragyás volt és tele kiütéssel, ritkás vöröses bajuszának két vége hegyesen kunkorodott fölfelé s a szája szélét összeszorította. Orra kissé túlmerész római orr volt.

Sötét kalapot és feketebársony egyenruhát viselt; inkább csillagvizsgálóhoz, mint hadvezérhez hasonlított. De aranygallérja, a mellén levő gyémántcsillag, meg parancsnoki pálcája bizonyították tábornagi voltát.

Amint Kázmér János előtt elhaladt, aggódó pillantást vetett rá, azután kíséretére és főleg a csatasorban felállított rengeteg katonaságra.

Lassan a tömeg méhéből, mint mikor az eső megindul, suttogás kelt szárnyra. A svédek utált parancsnokának nevét ismételték mind többen: «Wittemberg! Wittemberg! Wittemberg!»... És ez a morgás mind erősebb lett, hasonlatosan a szélhez, amely a vihar előtt kél. Néha elhallgattak, ekkor a messzeségből, ahol az utolsó csapatok álltak, erős szónoklás hangja hallatszott, majd mintha több hang felelt volna rá.

A király körül álló főurak zavarban voltak:

— Mit jelent ez a morgás? — kérdezte Kázmér János.

A katonák tömege megmozdult és gyorsan kanyarodott.

— Mi ez? — kérdezte ismét a király.

Senki sem tudott, vagy nem mert választ adni. Volodijovszki Szapieha füléhez hajolt:

— Fogadni mernék, hogy Zagloba ludas a dologban.

És úgyis volt. Alig terjedt el a békeföltételek hire, a javíthatatlan öreg dühbe gurult. Végig száguldott a sorokon, beszélt, lázított és a katonák hallgattak rá...

— Micsoda? Hát ennyi fáradság és vérhullatás után ez a diadalunk?! Rosszul kell állanunk, uraim! — harsogta Zagloba, a néptribun. — Nézzék a kezemet!... Ez a kéz több mint ötven esztendeje küzd a hazáért vérben duskálva és megvédte már a hazának minden határát... Ime, ma ezek az öreg kezek visszaszerezték fővárosunkat... A mellünket oda tartjuk az ágyúk csöve elé... és mi a jutalmunk mindezért? Wittenberg szabadon és becsülettel hagyhatja el Varsót!... Sirass bennünket Isten temploma, sirass meg esodatevő szűz Anyánk, mert Wittemberg akadálytalanul távozik! És bizonyára vissza is tér nemsokára, hogy új könnyet fakasszon, hogy ismét vért ontson!...

Igy beszélt az öreg, majd végiglovagolva a sorokon, megtépte ruháját és mellét verve kiáltott:

Inkább a halál, mint ilyen gyalázat!

Az indulat megszállta a katonákat és kiáltozni kezdtek; de Zagloba, a nagy politikus lecsillapította őket; még korai lett volna a kitörés. Arra várt, hogy az utált Wittemberg megjelenjen és erre készítette elő a talajt.

Ravasz számítása pompásan sikerült... A tábornagy megjelenése örült dühbe borította a katonákat.

Negyvenezer kirántott kard villant meg a napfényben. Óriási lárma tört ki negyvenezer makacs torokból.

— Halál Wittembergre! Halál!

A nemességgel együtt üvöltöttek a katonák és a tábori szolgák, mint vérszomjas fenevadak.

A király kísérete meglepetten, fejét vesztve kérdezte egymástól, hogy mitévő legyen?...

— Jézus, Isten! Inkább saját testünkkel fedezzük!... Kitörülhetetlen szégyent hozna reánk ez a mészárlás!

Wittemberg észrevette a veszedelmet, belesápadt. Hideg verejték borította homlokát; a rettegett tábornagy, aki maga előtt reszketni látta fél Európát, aki több mint húsz hadjáratnak volt diadalmas győzője, félni kezdett!

Volodijovszki a hűséges laudániak élén a svéd generálisok segítségére sietett. Saját testükkel fedezték az ellenfélt.

— A király elé — parancsolta erős hangon a kis ezredes.

Közrefogták a svéd vezérkart és úgy vitték a királyhoz.

Mikor a király elé értek, Wittemberg földre csúszott nyergéből és legyőzője előtt porba hullva könyörgött:

— Mentsen meg bennünket, felség! — nyögött magán-

kívül — mentsen meg... királyi szavát adta, hogy szabadon bocsát...

Kázmér János undorral fordult el tőle:

— Nyugodjék meg tábornagy úr — szólt azután.

De vajjon képes lesz-e lecsillapítani ezt a háborgó tömeget? Ezen maga is tünődött. Lengyelország kancellárja Kázmér Jánoshoz hajolt:

— Felség, a szerződést mindenáron tiszteletben kell tartania.

— De elvégre is! Mit csináljak vele? Nem tarthatjuk itt magunknál... becsületemre, itt rögtön polgárháború fog kitörni!

— Bizza őt reám, felség — szólt gőgös hangon Zamoyszki. — Elviszem Zamoszcéba magammal, ott nyugodtan ellehet az általános béke helyreálltáig.

— Ezennel átadjuk őt önnek, megyefőnök uram, — felelt Kázmér János.

Most, hogy a veszedelem elhárult, Wittemberg visszanyerte biztonságát és tiltakozni kezdett:

— Bocsánat, a szerződésünk nem így szól...

Potocki merész mozdulatot tett kezével:

— Csak tessék, tábornagy úr, távozzék, mi a világért sem tartóztatjuk önt!

Wittemberg elhallgatott. Erre nem tudott felelni.

Kürtösök hirdették ki a csapatok előtt, hogy a svéd tábornagyot Zamoszcéba internálják. A háborgó lelkek lecsillapodtak.

Mielőtt az éj beállt, a királyi csapatok bevonultak a visszafoglalt fővárosba. A régi, kedves székesváros láttára szívük örömtől dobogott.

Egyedül Csarniecki haragudott és komoran szólt a királyhoz:

— Amely sereg ekkora fegyelmezetlenségre képes, abban soha sem bízhatunk meg. Az ilyen emberek hol óriás lelkesedéssel hadakoznak, hol meg szétfutnak... Nincsen bennük sem állhatatosság, sem katonai fegyelem!

— Csak valahogy eszükbe ne jusson egyszerre, hogy hazamenjenek!... művünk még nincsen befejezve! — jegyezte meg Kázmér János.

Csarniecki bosszúsán rángatta őszülő bajuszát és a királynak mit sem szólva, szigorúan kerestette Zaglobát. De Zagloba

eltűnt, mintha a föld elnyelte volna. Nem találtak rá sem a városban, sem az elhagyott táborban, sem a tatárok között, sem az élelmezők között.

A király, mint mindig, készen a kegyelemre, most is elégedetten mosolygott. Tyzenhauz azt is ráfogta, hogy misét szolgáltatott a Szent János bazilikában. nehogy a bűnös valamiképpen a katonai törvényszék elé kerüljön.

Nyolc nappal később egy lakoma alkalmával így szólt bizalmasaihoz a király:

— Vegyék rá Zaglobát, hogy jöjjön elő rejtekhelyéből... pártfogásunkba vesszük őt. Bizony Isten, hiányzik nekem az öreg az ő bolondságaival...

És mivel Kiev szigorú várnegya nem tarthatott vissza egy elégületlen kézmozdulatot, a jó király így folytatta:

— Uraim, jegyezzék meg, hogy ha ebben az édes hazában minden hibát érdeme szerint büntetnének, a királynak szíve helyén malomkövet kellene viselnie. Igaz, hogy nálunk talán sűrűbben vétkeznek, mint másfelé, de seholsem követik a megbánást oly hősi erények, mint a mi szeretett Lengyelországunkban.

A király így szólva, inkább Kmicicre gondolt, semmint Zaglobára. András a megelőző nap estéjén esdekelt uralkodójának, hogy bizza őt meg valamely katonai küldetéssel Lithvániában. Magára vállalta, hogy az odavalókat még jobban felbuzdítja az ellenállásra és éppen oly hadjáratot intéz a svédek ellen, mint hajdan tette Chovanszkyval szemben. A király, aki biztos volt a zászlósúr jóhiszeműségéről, amelyet ismerte páratlan értékét, tudta, hogy Kmicic otthon van azon a vidéken, nyugodtan tett eleget kedvelt hű kivánságának. Mikor elbúcsúzott Andrástól, szívére ölelte és egy ígéretet sugott fülébe, amitől megremegett a fiatal úr szíve és megtelt hálával, reménnyel.

Kmicic elindult. Szupanházy. a mirza, úgy szédelgett a gazdag zsákmánytól, amelyet a bőkezű, gazdag András neki hagyott, hogy még ötszáz lovaszt adott a zászlósúr mellé. Most több mint kétezer tatárnak parancsolt a fiatal ezredes. Telve volt vágygal, hogy kitüntethesse magát valahol, meg akarta érdemelni a király bizalmát, az egész Lithvánla csodálattal fogja nevét emlegetni, Már szinte hallotta, amint a világ legédesebb szájacskája susogja: «András, Andrásom!»

Amerre haladt az úton, mindenütt ő volt a hirodó, aki

boldogan hirdette: «Legyőztük a svédekot, Varsó ismét a miénk!»

A nép örömkönnyek között hallgatta őt. A harangok zúgtak, a papok az oltár előtt énekelték a *Te Deum laudamus*-t.

És a sötét erdőben a magas karcsú fenyő, künn a tágas rónán az aranykalász, mikor az enyhe szellő lengésére megmozdult, mind azt beszélte:

«A svédekot megvertük, Varsó a mienk!»

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

VI. KÖNYV.

I. FEJEZET.

Igaz ugyan, hogy Hassling-Kettling a hercegnél nagy kegyben állott, de azért még sem világosíthatta fel teljesen a zászlósurat a Taurogiban lefolyó drámáról.

Radzivilnek tulajdonképpeni bizalmasa nem Hassling, hanem Szakovics, a megyefőnök volt. Szakovics előtt Boguszlász tartózkodás nélkül öntögette ki szíve bánatát, égető vágyát a leányért és reménytelen kétségbeesését Olenka meg-ingathatatlansága miatt.

— Felsőged orvosának laboratóriumában akadnak holmi bódító füvek... csak egy szócskába kerül az egész... — ajánlotta Szakovics.

De a herceg vonakodott kiejteni ezt a szócskát.

A Billevics-család igen nagy és befolyásos volt; minden-
esetre törvény elé vinnék a dolgot. Már pedig a törvény nagy szigorral jár el az efajta bűnös kísérletekkel szemben. Igaz ugyan, hogy a Radzivillek elég hatalmasak arra, hogy elhallgattassák a törvényt, de mi lesz akkor, ha szerencsétlenségükre Kázmér János mégis kiveri a svédekét?

Egyébként maga is többre becsülte, ha Olenkát a saját jó tulajdonságaival és férfiás érdemeivel hódíthatja meg. Nem is mulasztott el egy pillanatot sem, hogy felköltse maga iránt a büszke fiatal teremtés érdeklődését.

Játékot, lovagtornát rendezett, ahol érvényre juttatta minden fényét, pompáját hercegi házának; előkelő modora, tartása, járása ilyenkor mindent felülmúlt. A régi játékokat hozta divatba újra; és ő maga is megjelent az aréna porondján: ragyogó ezüstpáncélt viselt, széles, kék (a hűség színe!) selyemövvvel dereka körül és rendesen Billevics kisasszonyt kérte föl, hogy a kék csokrot ő kösse meg.

Három előkelő német vitézt egymásután lefegyverezett, azután még két tisztjét hívta ki mérkőzésre: Hasslingot és Szakovicsot; ezekkel is végzett. Pedig Szakovics erős ember volt. Micsoda tapsvihar zúgott fel, mikor azután, mint győzedelmes levante, térdre ereszkedett szíve hölgye előtt, aki fejére illesztette a kivivott koszorút. A zászlókat meghajtották és ő hátravetett sisakrostéllyal nézett föl Olenka csodás két szemébe, esdeklő és hizelgő tekintettel.

Más alkalommal csak spanyol köpennyel a vállán, elment az erdőbe, fölkereste azt a medvét, mely néhány szép kutyáját már szétmarcangolta. Tőrével ölte meg: egyetlen szúrást tett és a medve ordítva elterült.

Olenka, kinek apja, nagyapja és minden hozzátartozója vitéz volt, nem tagadhatta meg bámulatát a hercegtől.

Esténként a játékok után fényárban úsztak a taurogi termek s a kelet legfinomaab illatszerei telítették meg a levegőt, láthatatlan hárfák és fuvolák zengedeztek, édes mámort lopva a jelenlevők szívébe. Ebben az illatos levegőben, tündérszene mellett, a pazar világítás fényénél olyan volt a herceg, mint a mesebeli királyfi. Olenka pedig csak tűrte ezt a mindennapos, csábító tündérséget.

Egy napon a fiatal leány közbenjárására megkegyelmeztet a herceg egy halálra ítéltnek:

— Az istenségek megváltoztatják törvényeinket — szolt, eltépve a halálbüntetésről szóló rendeletet. — Uralkodjék, parancsoljon... Felgyújtanám Taurigot egyetlen mosolyáért!... Bárcsak mosolyogna, talán mégis elfeledné elmúlt, régi bánatát.

Hogyan is feledhette volna el bánatát a leány? Nem pirult-e most is a bűnös miatt, akinek odaadta első és egyetlen szerelmét?... az új Judás miatt, aki pénzért el akarta adni királyát. Nem tudta megbocsátani magának ezt a szerelmet; és azért nem birt még csak gondolni sem másra.

Ellenben hálája a herceg iránt nőttön-nőtt. Milyen derék ember, hogy visszautasította a zászlósúr bűnös ajánlatát!... Igaz ugyan, hogy Boguszlász tétlen veszteglése a háborús időben kissé megdöbbenetette a leányt. Miért nem siet az elárult haza védelmére?... De azután elhatározta magában, hogy ennek mélyebb politikai és diplomáciai oka van. Legalább a herceg így magyarázgatta neki gyakori útját Til-szitbe.

Olenka iparkodott magától minden gyanúsító gondolatot távoltartani, csak mélységes hálát akart érezni Boguszlász iránt.

A hosszas huzavonában a herceg kezdte elveszteni türelmét és mind gyakrabban visszatért gondolatban a Szakovics által említett itálra. Végre elhatározta magát. Elhatározása végzetes lett volna Olenkára és minden Billevicstre; de ekkor egy közbejött véletlen föllebbentette a fiatal leány szeméről a fátyolt, melyen át Boguszlászt jó hazafinak nézte.

Futár érkezett Taurogiba a harcterről: Szapieha győzött; Radzivill János pedig el van temetve vára romjai alá. Ezúttal Boguszlász nagy sietséggel utazott Königsbergbe, hogy a svéd király minisztereivel tárgyalhasson. Sokkal tovább kellett ott időznie, mint ahogy gondolta. Ezalatt skandináv és német csapatok szállták meg Taurogit. Olenka csak ekkor látta a dolgok valódi állását: Boguszlász éppen úgy szolgálta Gusztáv Károlyt, mint János. Ugyancsak ebben az időben értesült az öreg Billevicstől, hogy ősi fészükét, Billevicset Löwenhaupt felgyújtatta és az ellenség tüzzel-vassal pusztított az egész vidéken.

Borzasztóan hangzó, hihetetlen híreket rebesgettek a palotában. Arról szólt a hír, hogy Boguszlász sereget gyűjt és Szapieha meg Csarniecki nemzetőr seregei ellen indul. Olenka a rémhírek hallatára magához kérte Hasslingot.

A fiatal skót boldogan siet a fiatal leány hívására, szíve dobog a büszkeségtől, hogy megnyerte bizalmát Olenkának, akibe titkon szerelmes volt.

— Uram, a legkülönbözőbb hírek keringenek e falak között. Igaz-e, hogy János herceget a saját háza népe ölte meg bosszúból?... Tulajdonképpen mi okozta a herceg korai halálát?

— Vilna palatinusa korai halálának valódi okozója kegyelmed, kiasszonyom.

— Én! — kiáltott elámultan a leány.

— Igenis, kegyelmed. Boguszlász herceg kegyelmed miatt késlekedett bátyja segítségére sietni. A herceg megfélemezett kisasszonyom mellett minden kötelességről!

A fiatal leány elpirult. Hassling néma csodálattal tekintett rá.

— Oly egyedül, oly elhagyottnak érzem itt magamat! — szólt a leány a tiszthez. — Nem lenne hajlandó engem kissé

felvilágosítani a körülményekről, hogy valami kelepcebe ne kerüljek?

És Olenka kezét nyújtotta az ifjúnak, aki féltérdre ereszkedve csókot lehelt a leány rózsás újja hegyére.

— Mondja, kérem, micsoda cselet szőnek itt körülöttem?

— A herceg szerelmes kegyelmedbe. Nem vette ezt észre sohasem?

— A leány arcára szorította kezét:

— Olyan jónak, emberségesnek láttam őt mindig...

— Jónak! — visszhangozta Hassling.

— És én hálás voltam figyelmeért, de azért folyton kételkedtem...

Kettling mélyen sóhajtott.

— Nyíltan beszélhetek?

— Ezért kérettem önt magamhoz, uram!

— Nos, hát a hercegnek van két bizalmi alakja a palotában: Szakovics és Paterszon. Ez utóbbi nekem honfitársam és régi jóbarátja az apámnak; tőle szoktam megtudni én is a herceg minden dolgát. A herceg bolondulásig szereti kegyelmedet!... Mindez a tömérdek játék, vadászat, csillogás, pompa, egyedül a kegyelmed kedvéért történt. De ő nem feleséget, hanem szeretőt keres kegyelmedben! Nem a nevét és kezét ajánlja ő kiasszonyomnak, hanem a becselenséget!... Esküszöm a szent evangéliumra, hogy tiszta igazságot beszélek!...

A tiszt még sokkal megilletődöttebbnek látszott, mint a leány. Olenka sápadt arccal, de nyugodtan hallgatta a fiatal embert, szigorú tekintetében hajlíthatatlan akarat látszott:

— Meg fogom tudni védeni magamat! — szólalt meg végre — és velem lesz az Isten! Még egy kérdést, uram. Boguszlász herceg a svéd királlyal tart-e, vagy pedig a mi törvényes urunkkal?

— Mindenki jól tudja, hogy a herceg ez ország felosztásán dolgozik... Lithvániából önálló hercegséget akar a maga számára előkészíteni.

Olenka hallgatott.

Hassling mélyen meghajolt, kalapja tollával a földet sepegte.

— Köszönöm, lovag és Isten áldja önt!

A tiszt az ajtó felé ment, anélkül, hogy megfordult volna.

Egyszerre csak a leány hirtelen visszahívta. Suttogva szólt és arca pirban égett:

— Még egy utolsó kérésem van!

Az ifjú sietve visszatért:

— Minden szava a legnagyobb kegy számomra!

— Ismerte ön Orsa zászlós urát? — kérdezte Olenka zavart hangon.

— Kmicic Andrást?... Ismertem Kieydanyban.

— Igaz-e az... hogy felajánlotta Boguszlász hercegnek, hogy elhurcolja hozzá a mi legkegyelmesebb uralkodónkat, élve vagy halva?

— Ezt nem tudom... Csak arra emlékezem, hogy egyszer egy mezővároskában találkozott Kmicic a herceggel, két naphosszat folyton tárgyaltak. Estefelé irtózatossal jött vissza közénk a fenség... hallottam, amint így susogott a foga között: «Maga Belzebub sem mert volna ilyet elkövetni!» Hogy ezzel a zászlósúr állítólagos ajánlatára célzott-e, azt nem tudom.

— Köszönöm, uram, ez elég nekem — felelt Olenka.

Mindenáron szabadulni kellett a gyűlölt falak közül. De hol keressen menedéket? Ki kíséri őt innen el? Kulvicsné, a nagybátyja és néhány meghitt cselédje... De elég erős kíséret lesz-e ez a mostani helyzetben?... Gyötrődésében Istenhez fordult.

Künn tombolt a vihar. A kert öreg fái meghajoltak, szinte sírtak a szélvészben. A természet hívó hangjára a leány emlékezetében felmerült a zielonki major, a nagy erdő-ség közepén, ott töltötte boldog gyermekkorát!... Oda, oda azokba a járhatatlan erdőkbe fog menekülni! Ott megvédelmezik majd gyámjai és ott a közelben van Volodijovszki, a kis ezredes is... Önkéntelenül elmosolyodott, mikor kikoszarzott kérője tünt fel lelki szeme előtt.

Az derék katona volt, hűséges királyához..., most eszébe jutott, hogy a kis ezredes azt ajánlotta, hogy Bialowicsbe vonuljanak vissza. Bizony ez jobb is lesz, mert Zielonki még kissé közel esik Radziwillhez; Bialowics mellett pedig Szapieha serege állomásozik. Elhatározta, hogy oda megy, ott békében élhet, amíg elmúlik a veszedelem... akkor azután megnyílik számára a kolostor kapuja... ott majd békét talál lelke... elfelejti a világot és az embereket...

II. FEJEZET.

Másnapon, felhasználva Boguszlász távollétét, előkészületeket tettek a szökésre. Az öreg Billevics azt mesélte Paterszonnak, hogy neki több mint százezer tallérnyi kincse van elásva Billevics vidékén, szeretne elmenni érte, hogy Taurigiba hozhassa, ahol biztosabb helyen lenne. Paterszon elhitte a dolgot, mert Billevics Tamást mindenfelé gazdag embernek tartották; mindjárt ajánlkozott, hogy kíséretet ad az öreg úr mellé.

— Nem, az felesleges — felelt az öreg úr — nem akarom, hogy ránk irányuljon a figyelem. Elég lesz nekem pár hűséges cselédem.

— Helyes. A pénzt pedig elismervény ellenében rábizhatja ő fenségére.

Billevics emberei elmentek előre; a szomszédos erdőben kellett megvárniok az öreg urat és hugát, akik látogatás ürügye alatt kiszánkáztak.

Az erdőből azután könnyen szökhetnek és árkon-bokron túl lesznek, mielőtt a palotabeliek még csak sejtethnének is valamit.

Hiábavaló reménység! Még azon az estén megszólaltak a harsonák, jelezve Boguszlász hazatérését.

A herceg svéd tábornokok és nagybátyja, a brandenburgi örgróf miniszterei kíséretében érkezett vissza. A helyzet súlyosnak látszott, mert a herceg még az éjszaka tanácsot tartott.

Radzivill szitkozódott. Sem a svéd király, sem az örgróf nem látták el elegendő pénzzel, hogy kellő hadsereget toborozhasson.

Ekkor így szólalt fel a ravasz Seydewitz gróf, svéd miniszter.

— Fenség, hol találhatnánk pénzt, ha nem a Radzivilleknél? Az egész világ tudja, hogy a palota pincéje meg van rakva kincsel...

— Seydewitz uram — felelt gúnyosan Boguszlász — ha a bérlőim pontosan fizethetnének, minden bizonnyal még egyszer annyi vagyonom lenne, mint az önök hercegecskéinek: mindnyáját egy kalap alá véve. De a háború tönkre tesz!...

Most Paterszon szólott hozzá:

— Én szolgálhatnék tanáccsal fenségednek. Az öreg

Billevics éppen tegnap mesélte, hogy igen szép összegecskéje van elásva Billevicsben. És ő úgy is fenségednek akarja átadni nyugtatvány ellenében a pénzt, míg a háború tart.

— Hó! Ez igazán az égből pottyant az ölembe! Hamar, ide az öreg atyafival!... Nem tudja véletlenül, mennyit tesz ki az az összeg?

— Körülbelül százezer tallért, nem számítva a drágaköveket és ezüstöt, és ez, úgy látszik, szintén megér annyit.

— Paterszon, ön az én barátom!... Az öreg nemes talán ide adja az ezüstjét is... azt zálogba tennők... Jelentse az öregnek, hogy holnap hajnalban felkeresem.

Másnap a herceg csakugyan bekopogtatott Billevicséhez. Az öreg úr és a húga igen feszesen fogadták. Boguszlász feltűnően sápadt volt, szeme csodálatosan fénylett, szürke selyemöltönyt viselt, gyönggyel és ezüsttel kivarrrva: csábítóbb volt, mint valaha.

— Ez a két beteg atyafi már sejti, hogy én a svédekert pártolom, azért ilyen hidegek — gondolta magában Boguszlász; ezzel fesztelenül fordult feléjük. — Paterszontól értesültem, hogy ön hajlandó lenne rám bízni egy bizonyos összeg pénzt. Ezzel most igazán igen nagy szolgálatot tenne nekem. Majd idővel, ha helyreáll a béke, visszaveheti vagyónát, vagy pedig, ha úgy tetszenék, egy-két jó földet adnék érte cserébe...

Most Olenkához fordult a herceg:

— Bocsnát, szép kisasszony, hogy ilyen istennő előtt üzleti dolgokról fecsegünk és nem hajtok térdet és nem sóhajtozom!... de most olyan időket élünk, hogy el kell mulasztanunk a tiszteletet, mely pedig kegyelmedet mindig megilleti.

A leány szertartásos bókolással felelt. Ezalatt Billevics Tamás ravasz ostobasággal tervet eszelt ki, amelyet ő pompásnak tartott, pedig egészbevéve igen együgyű volt.

— Majd megszököm én a hugocskámmal, te meg még csak nem is szagolsz a pénzhez! — gondolta az öreg és meglegedetten köhécselt. Majd így beszélt:

— Igen szívesen tennék szolgálatot fenségednek. Paterszon már említette nekem fenséged szándékát... de Paterszon csak félig tudja a dolgokat, nem szóltam neki egy kukkot sem bizonyos jól elrejtett hordókról! Az egyik színültig tele arannyal, a másik csengő ezüsttel. Ez a kisasszonyka ott volt,

amikor elásták. Így csak ő ismeri a helyet és csakis ő tudna rávezetni... Az az ember, aki elásta, már meghalt, kegyeskedjék engemet elbocsátani húgocskámmal; rövid időn belül megérkezünk kinccsel megrakodva.

Boguszlász átható tekintettel nézte az öreg urat.

— Hogyan?... De hiszen Paterszon szerint ön már oda küldte a szolgálát, akiknek pontos megbízást adott a dologról...

— Ez igaz! De akkor szó sem volt erről a két finom hordóról. Ennek a rejtekhelyét a hugomon kívül senki nem tudja.

— Én úgy hiszem, elegendő volna, ha Olenka kisasszony lerajzolná a tervet...

— Tervet? — felelt idegesen Billevics — a mi parasztjaink soha ki nem ismernék magukat a terv szerint.

— De uram, utazzék hát ön el egyedül! Minek tennie ki hugát a hosszú út fáradalmainak tél derekán?

— Már pedig én egyedül nem megyek! — jelentette ki határozott hangon az öreg Billevics.

Boguszlász ismét erősen szemügyre vette az öreg urat. A herceg egészen besüppedve ült támlásszékében, kezében valami arany csecsebecsével játszott.

— Minden áron így kívánja?... Ám jó; majd két század gyalogságot adok kíséretül önök mellé odamenet és visszajövet is.

— Nem tudnám, mire jó nekünk az a sereg? Megtaláljuk mi magunk is az utat! Hiszen idevalók vagyunk, veszedelméről pedig szó sincsen!

— Önök most az én vendégeim; kötelességemnek tartom, hogy örködjem az önök biztonsága felett. Ezekben a háborús időkben egy úri hölgy nem utazhatik fedezet nélkül. Válasszon uram: vagy útnak indul egyedül, vagy hugával, de a kísérettel együtt.

— Hát majd csak válasszon fenséged: vagy fedezet nélkül utazunk a hugommal, vagy pedig nem lesz pénz!...

Olenka tekintetével mérsékletre intette nagybátyját; de az öreget úgy elöntötte a méreg, hogy se látott, se hallott:

— Hát rabszolgák vagyunk mi? — kiáltott a hercegre torkaszakadtából. — Micsoda dolog az, elnyomni a szabad polgárt?... Csak tiporja lábbal az ország szent törvényeit!...

A herceg hideg, közömbös arccal hallgatta vendégét és mind nagyobb figyelemmel nézegette az újja közt lévő kis holmit.

A nemes úr folytatta szónoklatát:

— Hagyja abba a tettetést! — ordított. — Átláttunk ám a szitán! De tudja meg, hogy sem a svéd király, sem a választófejedelem nem menti meg fenségedet az igazságszolgáltatástól... és ha kell, kardunkkal fogjuk megtanítani, hogy tisztelje a törvényt, fiatal ember!

Boguszlász fölállt; acélújjai között meghajlott, majd darabokra törött az arany csecsebecse; fogta és Billevics arcába vágta a darabkákat:

— Nesztek a törvény, nesztek az előjogaitok! — sziszegte halk és rettenetes hangon — füttyölök rátok és az egész rongyos nemzetre!...

— Micsoda erőszak ez? *Violentia juris!* — tiltakozott az öreg úr.

— Fogd be a szádat, vén kotnyeles, mert eltiporlak! — és felemelt karral közeledett Billevics Tamás felé...

Ebben a pillanatban Olenka a két férfi közé ugrott:

— Herceg!

Boguszlász mintegy megbabonázva állt meg: ott volt előtte a leány és így remegő orrcimpával, lángbaborult arccal oly csodaszzerűen szép volt, hogy a herceg nem bírta többé levenni tekintetét erről az izgató látványról:

— Bocsánatot kérek — szólalt meg végre lehajtva fejét — de a kín, melyet viselnem kell, örültté tett.

E szavakkal elhagyta Billevicséket.

— Haj, jaj! — panaszkodott az öreg úr — elrontottam mindent a heveskedéssel! Most már mindennek vége!

A herceget gyötörte a láz és nem mutatkozott Olenkáék előtt; Szakovicznak mesélgette a reggeli esetet.

— Herceg! — méltatlankodott Szakovics — nem ismerek fenségedre! Vegyen a kezébe gitárt és cincogjon az ő ablaka alatt: az öreg meg majd nyakon önti hercegségedet! Piha, fenség! Mi lett Radzivil Boguszlászból?

— Ha láttad volna, hogyan vetette magát az öreg elé és remegő, szép testével hogyan fedezte a vén szamarat!... Nem, ezt nem bírom ki! Elvesztem az eszemet!... Hej! ha az enyém lehetne egészen, ha karomba ölelhetném!... mellette élni!... vele élni!...

— És gyermekei apjának lenni... — folytatta gúnyosan Szakovics.

— Te mondd! És ennek meg kell lennie!... A poklok minden ördögére! az a leány a feleségem lesz!...

Szakovics komoran hallgatott pár percig, majd kiderült az arca:

— Herceg, adjon hálát az égnek, hogy ilyen ravasz és ügyes baráttal áldotta meg fenségedet. Már ott is vagyok a fenséged esküvőjén!

— Hagyd abba ezeket a hülye vicceket!

— Örülten, komolyan beszélek. Van Tilszitben egy csuhából kiugrott barát, most luteránus, mert megházasodott, Plaszka a neve. Szózott halat árul minden időben...

— Bánom is én, hogy mit árul a te fene papod!

— Ez a finom papocska és szózothal-kereskedő úgy összeadja fenségedet azzal a gyönyörű rozmaringszállal, hogy ásó-kapa sem választja szét többé hercegségteket... Azt hiszem, érti, hercegem? Így kikerüljük a botrányt, az erőszakoskodást és a lármát... Később azután nekünk áll majd feljebb, ha felfedezik a csalást... addig pedig turbékoljanak és szaporodjanak!

— Szakovics, te tulajdonképpen nagy gazember vagy, de igen értékes gazember. A jövődről majd én gondoskodom!

— Menjen az öreg oktondihoz és annak rendje-módja szerint nyilatkozzék, azután vegye kezelése alá a gyermeket. Adja tudtára az öreg állatnak, meg a kicsikének is, hogy a házasságnak a legnagyobb titokban kell végbemennie, mert a svéd király, meg a választófejedelem egy királyi hercegnőt szántak fenségednek... Azután fogalmazza meg a szerződést, nagy bőkezűséggel a herceg részéről... Azt hiszem, ha végül majd kiderül, hogy a házasságkötés semmis, úgy a luteránus, mint a katolikus templom örvendezni fog. Hát nem mesésen fundáltam ezt ki?

Boguszlász nem válaszolt. A festék és rizspor alatt lilaszínű foltok keletkeztek az arcán.

— Kevés az időnk... négy, vagy öt nap múlva indulnom kell Szapieha ellen.

— De hiszen ez épp kapóra jön! Ha sok időnk lenne, mivel magyaráznók meg ezt a sietséget?

— Helyes! — jelentette ki a herceg és fáradt mozdulattal elbocsátotta udvaroncát.

III. FEJEZET.

Másnapon délfelé Boguszlász benyitott Billevics Tamáshoz :

— Uram — szólt — tegnap én súlyosan vétettem ön ellen! Elragadtattam magamat; most azért jöttem, hogy bocsánatot kérjek... Remélem, igen tisztelt barátom uram, nem fogja visszautasítani kegyelmed felé nyújtott jobbjomat?

Billevics nem mert kitérni a feléje nyújtott barátság elől, de keserűségét nem titkolhatta:

— Fenség, engedjen minket szabadon! — mondta — jóakarátát ezzel mutathatná ki irántunk.

— Önök szabadok. Még ma elhagyhatják a palotát...

— Ó herceg! — hebegett meghatva az aggastyán.

— Csupán egy feltételem van. Adja Isten, hogy kegyelmeitek elfogadják!

— Micsoda feltétel?

— Legyen olyan szíves és hallgasson meg türelmesen.

— Ez a legkevesebb; szívesen hallgatom fenségedet nap-estig, ha azután elereszt bennünket...

— Rövid leszek — kezdte a herceg. — Én csak azért jöttem, hogy így szóljak önhöz: adja nekem feleségül a hűgát, mert már élni sem tudok nélküle!

Billevics uram el volt ámulva:

— Álmodom? — motyogta azután.

— Nem! Kegyelmed ébren van! Én, Radzivill Boguszlász herceg, a király főlovászmestere, kérem kegyelmedet, Billevics Tamást, Rossia örökös urát, ő felsége kardhordozóját, adja nekem hűgának, a nemes Olenka kisasszonynak, a néhai udvarnagy leányának a kezét!

— Fenség! Mit hallok? Meggondolta jól a dolgot?

— Meggondoltam. Mindent számba vettem!... Kegyelmeden a sor, hogy kijelentse: megfelelő-e ez az ajánlat egy Billevics számára?

— De hát lehetséges ez? Fenséged ennyire eltekint rangjától és vagyonától?

— Micsoda? Hát ilyen kevésre becsüli kegyelmed a nevét, nemességét és cimere ősiségét? Billevics beszélne így hozzám?

— Ó, áldja meg a jó Isten fenségedet!

Boguszlász megindító jóakarattal folytatta:

— Katholikus pap fogja megáldani frigyünket. Így aka-

rom. És utódaink vallása miatt sem teszek ellenvetést. Mert tudja meg, nincs az az áldozat, amit meg ne hoznék az én szerelmesemnek!

Billevics csak úgy ragyogott.

Consentior! — kiáltotta dörgő hangon.

— Á, kegyelmed beleegyezik... ó... azt meghiszem — felelt gúnyos hangon Boguszlász — Csakhogy a svéd király beleegyezésére is szükség van ám!... vajjon megnyerjük-e azt is? Mert ő nekem egy királyi hercegnőt szánt menyasszonyomul, ezzel az összeköttetéssel Lithvániát akarja magának biztosítani...

— Igazán? — makogott Billevics.

— Csakhogy az én szívem bálványáért lemondok nem egy, de a világ minden királyi hercegnőjéről! De természetesen nem köthetek ki a svéd — bikával. Meg kell őt először szelidítenem.

Az öreg úr kissé lehűtve kérdezte:

— Így hát hogyan jönnek majd rendbe a dolgok?

— Ezt én kérdem kegyelmedtől!... adjon hát valami tanácsot!

— Az Istenre! Látom, hogy el kell halasztanunk az esküvőt!... csakhogy mifelénk azt mondja a példaszó: «amit ma megtehetsz, ne halaszd holnapra».

— Ez az! És az én szívem úgy sem bírná ki a várokozást!

Az öreg kardhordó igen izgult, Boguszlász segítségére sietett:

— Kitünő eszmém támadt. Csendben, titokban kellene egybekelnünk... nagyon veszteg kellene maradnunk!... Nekem két nap multán már indulnom kell. Még ma papot hivatok. A kegyelmed húga termeiben tarthatjuk az esküvőt. Csak két tanura lesz szükségünk, hogy minden szabályszerűen, *formaliter* történjék. Elkészítjük a szerződést... és azután titoktartás, amíg a körülmények nem változnak! Barátom uram, édes bácsi, csókoljuk meg egymást és ne vesztegessük az időt, hanem járuljunk a szépség istenasszonya, az én istenasszonyom elé! Vagy... talán előbb készítse őt elő kegyelmed és hozza meg nekem a választ. Ezalatt Szakovics kerít papot is. A viszontlátásra, bácsi!... a viszontlátásra, egy leendő Radzivilnek tiszteletreméltó őse!

Kiment a szobából és Szakovics után üvöltözött, hogy

csak úgy rengett tőle a palota. A nemes úr ezalatt gondolatokba mélyedve haladt hűgának lakóosztálya felé.

Félóra elmúltával az aggastyán felkereste a herceget, de ezúttal Kulvicsnét is magával hozta. Boguszlász Szakovics társaságában fogadta őket:

— Nos? — kiáltott reménykedve — felkereshetem Olenkát?

Billevics Tamás keresztbefonta karját a mellén és lehorgasztotta fejét.

— Fenség, a húgom azt állítja, hogy a nagyapja végrendelete megakadályozza őt abban, hogy a kezével szabadon rendelkezék. Azt is mondta, hogy ha szabad lenne, se fogadhatná el kegyét, melyet fenséged kínál neki, mert nem viszonozza hercegséged vonzalmát...

— Hallod, Szakovics? — rikácsolta Boguszlász.

— Én tudtam erről a végrendeletről — folytatta Billevics — de megvallom, nem tartottam akadálnak a mi hő óhajtásunkkal szemben.

— Röhögök az akadályaitokon és a végrendeleteiteken — ordított a herceg — köpök rá!... Hallod, vén barom?... Megértettél?...

— De mi nem röhögünk rajta. És a végrendelet szerint Olenkának választania kell Kmicic és a kolostor között?

— Mit beszélsz, te idült konyha-ló?... Itt is Kmicic áll az utamban?... Nos, majd meglátjuk a végét!...

Kivel mer ön ilyen hangon beszélni?... Egy Billevics!... én!... — s az öreg nemes kardjához kapott, Boguszlász fel-emelte karját és öklével földre sújtotta az öreget... azután a lábával rúgott egyet a földön fekvő alakon és kirohant a szobából.

— Jézus, Mária, szent József! — nyögött Kulvicsné fejét vesztve.

Ebben a percben Szakovics vállon ragadta az asszonyságot és törét nekiszégezve rászólt:

— Csitt babám! Csend legyen galambom! Mert kénytelen lennék kieregetni a véredet. Hadd, csak hadd ülje jól megérdemelt nászát a herceg bájos hűgocskáddal!

De Kulvicsné asszonynak, aki az igazi Hippocentauruszoktól származott, ereiben fellázadt őseinek lovagias vére:

— Útonálló! Gyilkos! Hát csak fojts meg! — kiáltozott — mert különben kikiáltom az egész világnak: «a bátyámat megölték! a húgomat meggyalázták! bosszút! bosszút!...»

Üss hát... Hej, tiszték, lakájok ide, ide, nézzétek, hogy működik a hóhér!...

Szakovics belefojtotta a kiáltozást, kitátotta az asszony száját és a fátyolát beletömte, megkötözte kezét, lábát, így a pamlagra lökte, azután odaült melléje:

— Na, kincsem, mit gondolsz, elbír-e Boguszlász azzal a kis leánnyal?

Az ajtó nyílására ugrott most föl Szakovics.

Olenka kísértethez hasonlóan jelent meg a küszöbön. Szőke haja felbomolva, sötét szemöldöke összeráncolva; az irtózat és rémület ült a szemében, megkövülve állt meg az ajtóban.

Egyszerre csak észrevette a földön nyögdecselő aggastyánt. Odasietett hozzá, melléje térdelt és keze közé vette az öreg vérző fejét.

Billevics nágyot sóhajtott, majd felnyitotta szemét; kissé felemelkedett és révedezve nézett szét, mintha lidércnyomástól szabadult volna meg. A fiatal leány segítségével egy székhöz támolgott, ahol aztán leroskadott.

Ekkor Kulvicsnén akadt meg Olenka szeme:

— Meggyilkolta őt? — szólt és villámló szemmel nézett Szakovicsra.

— Isten ments!

— Oldozza fel a kötelékét, parancsolom!

Oly fensőséggel beszélt a leány, hogy a megyefőnök szó nélkül tett eleget kívánságának.

— És most menjen a gazdájához, aki ezóta talán ki-lehelte lelkét.

— Mi az? Mit beszél? — kiáltott Szakovics, visszanyerve bátorságát. — De, a mélységes pokolra, erről számolni fog, szép kisasszony!

— De nem neked, szolgál! Takarodjál innen!

Szakovics gyorsan elhagyta a szobát.

IV. FEJEZET.

Szakovics három egész napig egy percre sem hagyta el a herceget... Rettentő láz gyötörte Boguszlászt. Késhegygel kellett szétfeszegeni összeszorított fogsorát. Végre eszméltre tért, de minden tagja meredt volt, az izmai megfeszültek,

mint valami haldokló fenevadéi, a szeme tágra nyitva meredt a levegőbe. Lassankint különböző orvosszerek segítségével mély álomba merült a beteg.

Huszonnégy óra hosszat aludt, mikor felébredt, csorgott róla az izzadság.

— Jobban érzi magát fenséged? — kérdezte Szakovics.

— Jobban. Hoztak hirt a futárok?

— Hoztak levelet a választófejedelemtől és Steinboktól... de talán jobb lenne, ha még nem foglalkoznék semmivel fenséged!

— Add ide! Akarom... hallod?

A megyefőnök szót fogadott. Boguszlász kétszer is átolvasta a leveleket.

— Holnap indulunk Podlachiába — szólta végre.

— Holnap még az ágyat kell fenségednek nyomnia.

— Nem. Holnap nyeregben leszek veled együtt... Csendesség és engedelmesség!

Szakovics elhallgatott, csak az öreg óra ketyegése zavarta a csendet.

— A te hires terved kutyát sem ért — szólta Boguszlász pár perc múlva. — Ide figyelj, mi történt, mikor elláttam a vén bolondot. Betörtem Olenka szobájába. Nem voltam már a magam ura... Nem tudom, mit mindent mondhattam, csak az ő szavai jutnak eszembe: «Ha hozzám ér, a tűzbe vetem magamat...» szinte magad előtt láthatod az óriás kandalót... a fahasábok csak úgy ropogtak benne... becsületesre mondom, a leány a lángok közé vetette magát... én utána, megragadtam a derekát, a ruhám tüzet fogott... Egy füst alatt fel kellett őt tartanom és a tüzet is oltogatnom... Egyszerre görcs fog el és megmerevedem. A szájam kinyílt, újra becsukódott... Fogadni mertem volna, hogy valami láthatatlan kéz fojtogat... A szikrák zümmögő méhekké változtak a szemem előtt...

És azután?

— Azután rámborult a sötétség. Nem emlékezem, csak arra az iszonyú rémületre: csúsztam, zuhantam egy feneketlen mélységbe...

— Fenségeden kitört a rendes lázas állapot. Ez elegendő ok arra, hogy mindenfélét képzeljen. Mivel holnap úgyszólván útra kelünk, feledje el fenséged azt a kényes libát! Menjen a pokolba gyámostól, mindenestől!

— És mi lesz a kincsel, melyet az öreg Billevicsében bekapart? Ha visszaadom szabadságukat, első dolguk lesz összeszedni a kincseket és elrejtőzni azzal valamelyik erdőben... Jobb szeretem, ha kezemügyében marad a kincs is, a hóbortos bácsi is, meg a pompás gyermek... De mi holnap indulunk... Kiadtátok már a csapatoknak a parancsot ebben az értelemben?

— Kiadtuk... A svéd lovasság Kieydanyba megy és onnan Kownó ellen indul. A lengyel bandériumhoz nincsen nagy bizalmam, nem mertem őket előre küldeni. Globics majd csak velünk indul. Karlström svédeivel lesz elővédünk. Kiadtam a parancsot, hogy útjokban mindent romboljanak le és perzseljenek fel.

— Helyes... és a tűzéréség?

— Már elment Paterszonnal.

— És Hasslinggal...

— Nem. Hassling úr nem mehetett velük, valami bal eset következtében megsérült... úgy látszik, a saját kardjába esett.

A herceget ez már nem igen érdekelte; elbocsátotta a megyefőnököt.

★

Másnap reggel Radzivil elhagyta Taurogit; otthagya Olenkát nagybátyjával; egy Hassling és Braun parancsnoksága alatt álló csapatot bízott meg, hogy vigyázzon rájuk. Az öreg nemes, amint lassacskán gyógyulni kezdett, újra a szökés gondolatával foglalkozott. Egy napon levelet hoztak Billevics úrnak a herceg kezeirásával.

Boguszlász ezt írta:

Igen tisztel Billevics uram!

A sors kegyetlensége folytán nem váltunk meg valami túlságos barátságos viszonyban. De én azért érzelmeimet minden körülmények között fentartom a kegyelmed és takaros hűgocskája számára. Isten a tanum, hogy legjobb szándékomért hálátlansággal fizettek... De én megbocsátok önnek, elfelejtvén sértegetéseit és nagylelkűen elfogadom az ön által már egyszer felkinált kincseket...»

Billevics Tamás megremegett és abbahagyta az olvasást:

— Inkább a halál, semhogy csak egy vasat is kölcsönözzenek neki!

— Folytassa csak, bátyám, a levelet! — mondta nyugodtan Olenka. Az öreg tovább olvasott:

«A világért sem akartam önöket az utazás fáradoalmának kitenni s így magam kerestem fel a megjelölt helyet. Hosszas kutatán után rá is akadtunk a kincsre, kiástuk és (legyenek nyugodtak!) nagyon pontosan leltároztam mindent!»

Billevicsnek kihullott kezéből a levél. Arca vérbe borult:

— Tolvaj! — nyögte kétségbeesve — Megölöm! Oly igazán, mint ahogy Billevicsnek hívnak!...

V. FEJEZET.

Olenka nem ismerte félre Hassling-Kettling érzelmeit. Tudta jól, hogy mi volt sebesülésének valódi oka: a fiatal tiszt megvágta magát, hogy mellette maradhasson. Egy napon a leány magához kérette ismét Hasslinget. A fiatalember igen sápadtan jelent meg; de szeme a régi tisztelettel és szerelemmel tekintett Olenkára.

A leány szeme megtelt könnyel; ez a fiatal tiszt volt az ő egyetlen barátja ebben a csunya, árulással hitszegéssel teli világban...

Olenka Hassling egészsége felől tudakozódott.

— Jobb szerettem volna meghalni! — szólt az ifjú.

Egy ideig hallgattak, végre Olenka a tiszthez fordult:

— Hagyja itt, uram, ezt a szolgálatot!... Olyan igaz és hűséges szív, mint az öné, csak igazi, méltó gazdához való.

— Haj, haj! — sóhajtott a tiszt. De a leány nem hagyta annyiban:

— Mikor jár le szolgálata?

— Hat hónap elteltével.

Olenka Hasslingra emelte komoly, édes szemét:

— Hallgasson rám, lovag, mintha csak a testvére beszélne önhöz! Kegyelmed el fogja szakítani, kegyelmednek el kell szakítania ezeket a kötelékeket!... — Most azután a leány bizalmasan elmondott mindent a tisztnek: az ő egész szökési tervüket és kifejezte abbeli reményét, hogy Hassling velük tart. Leírta neki lelkes szavakkal, mily dicsőséggel szolgálhat majd a nemzeti felkelő seregben, törvényes királya védelmére. Mondókáját ezekkel a szavakkal végezte:

— Én örök hálámról biztosítom kegyelmedet. Mihelyt

megszabadulok, felveszem a fátyolt, hogy Istennek áldozzam életemet és valamelyik kolostorban keresek menedéket... de akár távol leszek, akár közel, a békében úgy, mint háborúban, mindennap önért fogok imádkozni!... Hálám jeléül ennyit szabad kegyelmednek nyújtanom...

Olenka hangja reszketett és szempilláján könny rezgett. Hassling térdre borult a leány előtt, keze közé temette arcát és fuldokolva ismételte:

— Nem tehetem!... Nem tehetem, én Istenem!

A leány elámulva hallgatta, mintha nem értené szavait:

— Így hát visszautasítja?... visszautasítja...

— Kisasszonyom megfeledkezett arról, hogy katonánál az engedelmesség nemcsak kötelesség, de a becsület kérdése! Esküvel fogadtam, hogy nem hagyom el állomásomat. A kegyelmetek szökési terveit sem elősegítenem, sem abban részt vennem nem lehet, még csak meg sem szabadna hallgatnom ezeket a dolgokat!... Braun a parancsnok és én ez ügyre nézve határozott parancsot kaptunk... Átkozzon meg, verjen meg az Úr, ha csak egy percig haboznám életemet kegyelmedért feláldozni... az életemet szívesen odaadom, de a becsületemet nem!...

Elhallgatott. A kétségbeesés fojtogatta torkát.

Olenka még mindig remélt:

— Én is katonai családból származom: apám, nagyapám is katona volt, ők is többre tartották becsületüket életüknél; de nem voltak rabszolgái ennek az elvnek és odahagytak volna egy bűnös, undok, hitszegéssel párosult szolgálatot!...

Hassling válaszul összehajtogatott levelet vett elő tárcájából és átnyújtotta a leánynak.

Olenka habozott, hogy kibontsa-e?

— Olvassa és ítéljen! — szólt a tisztt.

Ekkor egy szempillantással átfutotta a következő sorokat:

«Értesültünk, hogy Billevics úr titkon el akarja hagyni a mi taurogii palotánkat. A mi vendégszerető szívünk ezt nem tűrheti! Ezennel utasítjuk a város- és a palota őrségét, hogy jól ügyeljenek Billevics Tamás úrra és hűgára, a nemes Olenka kisasszonyra. Az őrség úgy vigyázzon, ha tiszteletreméltó vendégeink el találnának utazni, a tiszturakat haditörvényszék elé állítom!»

— Ezzel befellegzett nekünk! — suttogta Olenka. — Legyen meg Isten ákarata!

Hasslingnak bolond vágya támadt, hogy a leány lába elé vesse magát és bocsánatáért könyörögjön. Érezte, hogy a leány éppen úgy szenved, mint ő és éles remegés futott át rajta. Ez a közös szenvedés legalább egyesíti őket.

Végre eltávozott, halálos tépelődéssel lelkében. Alig lépte át a küszöböt, felszaggatta a köteléket sebéről és ájultan roskadt össze. Az őrjárat ráakadt és lakására vitte. Tizenöt napig küzdött a halállal, végre is fiatalsága diadalmaskodott.

★

Olenka szivéből eltűnt minden remény...

Napok, hetek, hónapok múltak el: örökkévalóságnak tetsző kétség.

Hassling utolsó párbeszédjük óta került a leányt. Csak egyszer küldött néhány sort neki:

«A herceg tönkretette Szapieha Kristóf hadtestét; ez a Szapieha Kristóf a vitebszki palatinus öccse. Több csapatot is legyőzött Boguszlász, most pedig Tykocin ellen indul.»

Olenka kétségbeesése nőttön-nőtt. Ő látta a herceget a lovagi tornák alatt és tudta, hogy kitűnő hadvezérnek kell lennie. Hiába vigasztalta bátyja, a leány csak egyre ezt hajtogatta:

— Nem lesz, aki ellentálljon neki.

És úgy látszott, hogy Olenkának igaza volt. Hassling újabb levele Tykocin eleséséről hozott hírt és arról, hogy Boguszlász Szapieha ellen indul.

— És Szapiehát szintén legyőzi! — susogta a leány.

De ime, az országban egyszerre friss szellő fuvalma kél, mely lelkes orkánná növekszik; szájról-szájra adják Csenztóhova áldott nevét!

Yaszna-Góra, a szent hely ellenállt és győzött. Látták magát Szűz Máriát, Lengyelország Nagyasszonyát, amint azúr-szinű palástját ráborította a templomra és kolostorra. A svéddek szégyenszemre megfutottak... És pezsgett, lelkesedett az egész gyönyörű királyság.

— Azt kérded, húgom — szólta az öreg Billevics — ki győzi le Radzivilt?... Most már tudod! Ő, a szent Szűz, a mi Asszonyunk, a mi Királynénk!

Mindaketten térdre borúlva adtak hálát az égnek és könyörögtek a jövőért.

VI. FEJEZET.

Fényes katonai kísérettel érkezett Kraszienszka Annetta kisasszony Taurogiba.

Braun parancsnok fogadta a leányzót a város kapujánál. Szakovics megyefőnöktől kaptak utasítást a herceg aláírásával, hogy méltón és tiszteletteljesen fogadják ő fensége Grizelda hercegasszony, Yarema nagyherceg özvegyének gyámleányát.

Annetta ragyogtatta karbunkulus szemét, hogy az udvarbeliek majd megvakultak; és ha nem is vakultak éppen meg, a szíve lángot fogott valamennyinek. A goromba német Braun parancsnokot is csak úgy levette a lábáról, mint a többit; a tisztek a legkisebb ellenkezés nélkül hódoltak a szép vendégnek. Annetta úgy uralkodott, mint a palota parancsoló asszonya.

Olenka kissé bizalmatlan volt új társnőjével szemben... De ez egyszer diplomatikus akart lenni. Elvégre, okosabb lesz jobban lenni ezzel a kacér leánnyal, legalább hírt hall tőle a háborúról.

Annetta kisasszony erre nem kérte magát. Csodás dolgokat mesélt. Kezdte Yaszna-Góra ellenállásánál...

— A svédeknek jól befütöttünk! — jelentette ki a harcias kisasszony — A király szintén beállt a tysovicsi nemzetőrség közé...

Egyszerre csak észrevette, hogy társnője sír. És mivel igen jó kis szíve volt, Olenkához szaladt és magához ölelte:

— Oh Istenem, mi a baja? Ne sírjon! Isten bizony, fáj nekem, ha kegyelmed könnyezik. Azután, mikor valaki ilyen nagyon csecse, biztosan nagyon szeretik... hát miért sír, drágicám?

Ebben az önkénytelen felkiáltásban annyi őszinteség volt, hogy megnyitotta Olenka büszke szívét:

— Örömben könnyeztem... bánatom is van elég!... mi itt a legborzasztóbb rabságot szenvedjük!

— De hiszen az lehetetlen! — kiáltott Annetta — Ebben a palotában? És a herceg vendégei?

— Herceg?... majd rosszat mondok; áruló eretnek itt a gazda — dörgött Billevics.

— Püff neki! — felelt Annetta — itt vagyok én, most ugyanabban a sorban és nem esem kétségbe. Boguszlász

herceg áruló, eretnek... jól van!... de udvarias gavallér. Senki a világon nem tud oly kedvesen lelkesedni gyenge nemünkért, mint ő.

— Hej, a poklok minden ördögére, kegyelmed még nem ismeri őt. Kegyelmedet nem üldözte szerelmével, mint ezt a szegény gyermeket itt! Undok egy féreg! Lótetű! Oh, add uram, hogy Szapieha megtáncoltassa!

— Meg fogja őt táncoltatni, uram — felelt nyugodt biztonsággal Annetta — A hadsereg legkülömb tisztjei vannak vele: Babinics, Szczsetuszki, Volodijovszki Mihály.

— Micsoda — kiáltott fel az öreg, természetesen észre sem véve a futó pirt Annetta arcán — Kegyelmed ismeri Mihály urat, azt az igazi hős lovagot?

— A hadsereg gyöngyét! — toldotta hozzá Olenka.

— A lublini udvarnál néhány esztendőt töltöttünk együtt — szólt Annetta szendén.

De ezúttal az agg Billevics ravaszul hunyorított:

— Hej, fogadok, hogy nem egy tüzes pillantást váltottak egymással!...

— Hát, tehetek én róla? — suttogta szerényen Annetta.

— Szép kisasszonyom, engedje, hogy kijelentsem: magam sem kívánnék külömb férjet nálánál. Nincsen neki párja széles Lengyelországban!

— De bizony van! — szólt Annetta, kissé elevenén találva — Ismerek én egy lovagot, aki szépségével jóval fölülmúlja Mihály urat, ezzel ugyan nincs sok mondvá; de még bátorságra nézve is külömb nálánál!

— Lehetséges volna? Ugyan kérem, hogyan hívják azt a hőst?

— Babinics úrnak. Szmolenszk palatinuságából való. Nem hallották a híret?

— Becsületemre nem! Pedig én ismerem az egész lithván nemességet, a Babilok, a Babinovszkik, Dadinszky, Bobszky... de Babinicsot soha sem hallottam. Alkalmasint valami álnév lesz az.

— Az lehet — szólt Annetta — De hogy visszatérjek Babinics ezredesre, mikor elváltunk Zamoszcéban, kijelentette, hogy a szíve nem szabad és hogy hű marad szerelméhez utolsó leheletéig.

— És kegyelmed elhitte ezt neki?

— Már hogyne hittem volna. Mert hiszen, ha szabad lett volna a szíve...

Annetta nem fejezte be mondókáját, arca piros lett, mint az eper-alma és aggódó pillantást vetett az öreg nemesre, meg a hűgára.

— Ahá, értem — felelt mosolyogva Tamás úr.

Az öreg nagybácsi napról-napra fiatalodott; az apró kötődések, csipkelődések, mind jobban kedvre derítették. Mikor Annetta kisasszony távol volt, azzal vigasztalódott, hogy folyton emlegette a hűgának:

— Fiam — mondogatta — a fejemet adom, hogy nemsokára meg sem tudtok majd válni egymástól.

Az öregnek jó szimatja volt, a barátság napról-napra erősödött a két fiatal leány között.

— Olenkának két szava felér az én egész napi fecsegéssel — jelentette ki Annetta.

Mihelyt trombitaharsogás jutott el rózsás fülecskéjéhez, mindig ki tudott valamit eszelni, amivel megállította pár napra az átvonuló hadfiakat.

Olenka fejében sehogyan sem fért meg, hogyan kívánhat valaki mindenkinek tetszeni; annál inkább, mert Annetta egyszer bizalmasan megvallotta, hogy szíve mélyén gyöngéd érzelemmel gondol arra a csábító, titokzatos Babinicsra. Sokat beszélgettek együtt a hősről:

— Még eddig bárkivel akadt dolgom — vallotta Annetta — minden alak csak egy mosolyomért úgy kunyorált, mintha valami nagy kegyet kérne, ő pedig inkább szórakozott a tatárai-val, mint velem . . . Ha néha mégis kitüntetett megszólításával, akkor is parancsoló hangon szólt: «Annetta kisasszony, egyék! Annetta kisasszony, igyék!» Néha azután megeresztett kantárszárral nyargalt a mezőkön át, kezében a parancsnoki pálcával, azt hihetted volna, hogy valamelyik hetman! . . . A tatárok reszkettek a láttára . . . Ha a harsonák támadásra szóltak, láng borította az arcát! . . . Láttam én a lublini udvarnál sok szép, derék vitézt, de egyiknek a láttára sem vert olyan bolondosan a szívem, mint mikor Babinics állt előttem.

Ez időtájt utazott át Taurogin egy Biesz Corintusz nevű lengyel, aki jobban beszélt németül, mint hazája nyelvén és a hercegnek egyik leghívebb embere volt.

Braun, akit Annetta jól beoktatott, rögtön a csintalan leányzó elé vitte az ujonnan érkezettet. Biesz katonásan köszöntötte a fiatal hölgyet, aki utóbb megelégedését fejezte ki e felett, mert nagy érzéke volt a hadsereg viselkedése iránt.

Majd Braun az illemszabályokhoz híven, így folytatta a bemutatást:

— Ez az előkelő hölgy szeretne hírt hallani a háborúról. Ő különben Zamoyszki megyefőnök rokona és ennél fogva közeli hozzátartozója ő fenségének, ami urunknak, így elmondhat mindent nyíltan, amit csak tud kegyelmed.

Biesz katonás állásban maradt várakozva, hogy az előkelő hölgy kérdést intézzen hozzá:

Annetta királynői mozdulattal mutatott helyet a tisztnek.

— Hol időzik most a herceg? — kérdezte a leány.

— Ő fensége Szokolkába vonult vissza — felelt Biesz.

— Úgy? ... visszavonult? ... csak a tiszta igazságot kérem, uram ...

— Szót fogadok, nemes hölgy, ez kötelességem ...

Incipiam. A vállalkozásunk eleinte nagyszerűnek és sikeresnek ígérkezett ... Ő fensége eltiport néhány lázongó csapatot. Ő fensége tönkretette Szapieha Kristóf seregét ...

— Újabbat, ezt már tudjuk — vágott közbe türelmetlenül Annetta — a dologra, a dologra, halljuk a rossz híreket!

— Engedje kissé kimagyaráznom magamat, kisserényem — szólt mesterkéltén Biesz — abban a hiszemben voltunk, hogy Vitebszk palatinusának ezredével kell találkoznunk és ime, rettentő tatárcsordát látunk magunk előtt, valami Babinics vezérlete alatt ...

— Babinics! kiáltott Annetta és szép arcocskája csak úgy lángolt.

A tiszt először csodálkozó pillantást vetett a fiatal leányra, de végre is az irtózat fölkiáltásának minősítette a dolgot, ami természetesen hangzott egy hűséges rokon ajkáról. Önmagát megnyugtatta, folytatta:

— Igenis Babinics, a sátán fia ... Mindenütt ott van és mégis elérhetetlen. Üldözött minket éjjel-nappal. Alig menekültünk meg előle, már a nyakunkon volt megint. Ellátta az előőrseinket, tönkretette hátvédeinket. Elvett minden ételmezt előlünk ... Bialysztokban a herceg ezüstjére tette szentségtelen kezét, elfoglalta azt is, meg a kocsijait lovait, sőt az ágyuit is ... Ehhez hasonlót még nem láttam. A gazdánk izgatott lett, elvesztette minden erejét; ő, aki nagy csatáról, nagy dicsőségről álmódott, látta, hogy mézszárolják le apródonkint seregét. Óriás rendetlenség, fegyelmetlenség ütött ki a csapatban.

— Ismertem Zamoszcében Babinics urat — szólt közbe Annetta — ha előre sejtettem volna...

De a leány nem folytatta tovább, így Biesz úr sohasem tudta meg, hogy mi lett volna, ha Annetta előre sejtí a dolgokat.

— És hát hol hagyta végleg a herceget?

— Két napi járásra ide... szerencsétlenségére gyötri a hideglelés... Mint okos parancsnok belátta, hogy a győzelem istenasszonya hűtelen lett hozzá, így hát újabb terveket sző... Ezért kell Poroszországba utaznom...

— És micsoda célja van a poroszországi útnak?

— A herceg megverve, az ellenség útja nyitva áll Poroszország felé; erről kell a brandenburgi örgrófot, aki szövetségünk, értesítenem, hogy készüljön el a védelemre...

Biesz befejezte mondókáját. Annetta nem tartóztatta őt tovább... Alig csukódott be az ajtó ajtó a tiszt mögött, Annetta majd a mennyezetig ugrott örömeiben, aztán megragadta az öreg Tamás bácsit és istenigazában megforgatta, majd csókot nyomott mind a két arcára és kissé lihegve, de boldogságtól ragyogva szólt:

— Hát nem mondtam?... Ki főzze le a drágalátos Boguszlászt? Talán Szaphieha?... Majd ha fagy! Ki üldözi ki a svédeket? Ki tanítja emberségre a hitszegőket? Ki lesz leghíresebb lovag ezen e világon? András és András és megint csak András!

— Micsoda András? — kérdezte Olenka hirtelen elsápadva.

— Micsoda? Talán bizony elfeledtem neked megmondani a keresztnévét? András a keresztnéve... Babinicsnek... Éljen Babinics!... Volodijovszki úr elbújhatik mellette... de... mi a bajod, édes kincsem?

— Nincs nekem bajom — szólt halkan — de eddig úgy tudtam, hogy András névre csak áruló hallgat... Ismertem egyszer egy Andrást... aki megesküdött, hogy kiszolgáltatja János Kázmért, a mi királyunkat... élve, vagy halva... Boguszlásznak!... — itt elhalt a leány hangja.

— Verje meg őt az Isten! — szavalt Tamás bácsi. — Ne is törődjünk többé az árulókkal! Örvendezzünk inkább! Hiszen dicsőség szállt ma ránk és talán nemsokára megszabadulunk innen.

VII. FEJEZET.

Tizenöt nap múltán, estére kelve, szokatlanul mozgalmas volt Taurogi.

Csapatok vonultak keresztül, vagyis inkább a romja annak a seregnek, amelyet három hónappal előbb diadalra akart vinni Boguszlász... A parancsnokuk mindenét elvesztette, embereit, lovait, zászlóit, ágyúit. A hatezer harcos közül csak négyszáz tért vissza. A lengyel bandériumok tisztjeikkel mind átpártoltak Szapiehához, az egy Szakovicsot kivéve. Soha Radzivilt még ily szégyenletes veszteség nem érte... És ezt Kmicic bosszúja cselekedte meg.

Még az udvaroncai is, akik máskor agyonhizelegték őt, átkozódva hagyták most cserben. A herceg jónak látta, hogy a háttérben tartózkodjék, ezért Szakoviccsal Boszczeniében maradt.

Hassling személyesen jött Olenkához, hogy tudassa vele az aggasztó híreket.

— Engedje meg, hogy tanáccsal szolgáljak önnek — fejezte be értesítéseit a tiszt — A herceg rövid időn belül itthon lesz. Hogy milyen a lelkiállapota, azt nem nehéz kitalálni. Nem fog visszariadni semmiféle erőszaktól sem, erre esküt tehetek. Ne maradjon el kisasszonyom a hozzátartozóitól, maradjon a nagybátyja, Kulvicsné és főleg Kraszianszka kisasszony társaságában.

— Köszönöm, hogy figyelmeztetett! — felelt a leány.

— A szolgálatom ennyit megenged és kötelességem is kegyelmedet gonosz támadásokra figyelmeztetnem... Ezt nem Hassling-Kettling, Boguszlász herceg tisztje mondja kegyelmednek, hanem Olenka kisasszony hív és igaz barátja, akitől fogadja el ezt a fegyvert... és kérem kegyelmedet: védekezék, mert közel van a veszedelem; ha szükséges lesz, használja! A végső esetben lerázom eskümet s kegyelmed védelmére fogok sietni.

Pisztolyt helyezett az asztalra, miközben mélyen meghajolt; indulni akart. Olenka visszatartotta őt, a hála, a könyөрület gyúlt szívében:

— Uram — szólt csaknem esdeklő hangon — hagyja el az árulót. És keljen az igaz ügy védelmére, ne tartson az elnyomóval, de az elnyomottakkal. Kegyelmed oda való! Miért köti magát ehhez a bűnös hűséghez?

— Ha a herceg diadallal tért volna vissza, egy pillan-
tig sem haboznám tovább! De ő megverten, üldözötten tért
haza; elhagyta őt mindenki, az is, aki azelőtt hétrét görbült
meg láttára. Nem tehetem! Isten áldja kégyelmedet!

Ezzel a tiszt elhagyta a szobát.

A herceg éjjel érkezett meg a palotába; a fiatal leány
szerencséjére, Hassling fenyegető jóslata nem vált be. Bogusz-
lász oly kimerült, oly beteg volt, hogy alig állt a lábán.

Hosszasan tanácskozott Szakoviccsal. Mind a ketten
szidták elsősorban is a sorsot, azután áttértek a természeti
erőkre, majd a korán beköszöntött tavaszra fogták szégyen-
letes veszteségüket, akkor azután a zászlósúr neve került
szóba egyetértőleg és tőlük telhetőleg szapulták Kmicicet.

— Ha meggondolom, hogy kétszer a karmaim között
tartottam ezt az ember. Csak egy perc és átlódul a más-
világra! De... apropó Szakovics...

— Mi tetszik, fenség?

— Akasztassatok fel néhány katonát, azokat a szájaso-
kat, akik szíjják a fegyelmezetlenséget.

— Hatot lógattak fel ma reggel.

— Helyes! Erről rád ismerek... Most pedig van-e ked-
ved itt maradni Taurogiban? Valakit itt kell hagynom a hely-
őrséggel.

— Szívesen maradok, mert házasság áll a házhoz!

— Te akarsz megházasodni?

— Én feleségül akarom venni Kraszienszka Annetta
nemes kisasszonyt.

— Kraszienszka Annettát! A fene aki megette, ez feno-
menális ötlet!... Hallottam, hogy igen vagyonos a kis nő!

— Van jócskán vagyon, a néhai Podbipienta szépen
hagyott ránk!... csak egyszer én parancsoljak itt; majd
rendbe hozom ezt a kis szerelmi ügyet.

— Csak semmi botrány, fiam, a szóban forgó hölgy igen
jó családból való hajadon, rokonságot tart a Zamoyszkiakkal
és a Wisznioviecskikkel.

— Ne aggódjék fenség, a lovagiasság szabályai szerint
megudvarlom a kicsikét, de számítok hercegséged jóakara-
tára is.

— Arra számíthatsz! — felelt Radzivil.

Másnap délfelé a herceg, csillogva a sok drágakötől,
indult Annettához.

— Jövök, hogy felújítsak egy régi és rám nézve becses barátságot, meg akarom egyszersmind kérdezni, hogyan érzi magát nálunk szép kisasszonyom?

— Istenem, egy fogolynak — felelt sóhajtva Annetta — mindennel meg kell elégednie.

— Fogoly! De hiszen kegyelmed parancsol e falak között! Ohajt távozni? A katonáimra tisztesség lesz, ha kegyelmedet elkísérhetik... Hallottam, hogy valami örökséget akar átvenni. Ilyen háborús időkben, kegyelmednek ilyen úton támaszra lesz szüksége, akinek bátor és rendelkezni tudó embernek kell lennie.

— Ó, jaj — nyögdécselt Annetta. — Hol találok én pártfogót, szegény fejem, én elhagyott árva.

— Itt helyben.

— Igazán! Fenséged hajlandó lenne... — a kis furfangos összekulcsolta kezét és fekete szemét, amellyel egy füst alatt ragyogón és fájdalmasan tudott nézni, a hercegre szegezte.

Akármennyire közönyös és eltompult volt a herceg idegrendszerre, ettől a tekintettől fejébe szállt a vér.

— Természetesen — folytatta tüzesen — minden más körülmény közt magam számára tartottam volna ilyen édes kötelességet, de mikor két nagy nemzet érdeke forog kockán, le kell mondanom... Én elutazom, de Szakovics úr, kedvelt tisztem és barátom mindig rendelkezésére áll kegyelmednek...

— De vajjon Szakovics úr hajlandó lesz-e velem jönni? — szólt ártatlan mosollyal Kraszienszka kisasszony.

— Szakovics kegyelmed egyetlen mosolyáért tűzbe menne...

— Van hát olyan szív, amelyet az én állítólagos bajaim meg tudnának zavarni? — suttozta Annetta elpirulva.

VIII. FEJEZET.

Másnap reggel Boguszlász sürgős levelet kapott a választófejedelemtől; aki siettetve a herceget, keljen útra azonnal Königsbergbe és vegye át az ott egybegyült csapatok parancsnokságát. Arról értesítette Boguszlászt, hogy a svéd király most Lengyelország közepe felé vonult.

A hercegnek egy órányi veszteni való ideje sem volt.

Mikor a kengyelbe hágott, még egyszer magához intette Szakovicsot:

— Majd üzenek neked, ha elérkezettnek látom az időt hogy az öreg Billevicset a makacs hugocskájával Königsbergbe szállítsd: a kis angyalt magammal akarom vinni a táborba! Megelégettem ezt a komédiát már!

Most, mikor a megyefőnök volt Taurogi egyedüli ura, nem ismert más akaratot, csak a barna Annettáét; Kraszienszka kisasszonynak igen hizelgett ez az udvarlás. Különben az egész palota, Tamás bácsit beleértve, az egy Hassling kivételével imádta és bálványozta őt. Az öreg Billevicset még akkor is profán gondolatok üldözték, mikor olvasóját morzsolta.

Éppen egy hónap mult el Boguszlász távozása óta, midőn Szakovics térdre omlott Annetta előtt és megkérte kezét.

Kraszienszka kisasszony azt válaszolta, hogy előbb meg fogja magát vizsgálni; azután szüksége van Grizelda hercegasszony beleegyezésére is, végül pedig mindenestre biztosabb a jövőre nézve, ha egy évi próbaidőt várnak.

Szakovics dühösen hagyta el a leányt. Dühében megverette az egyik katonát; szegény ember elpusztult az ütlegetés alatt. Estére pedig bűnbánóan tért vissza a leányhoz. Újra ösztökélte őt, de Annetta nem tágitott, vagy vár türellemmel egy esztendőt, vagy lemond egészen.

Igy tartogatta Annetta mézesmadzaggal a veszett medvét.

A háborúskodásról mind megnyugtatóbb hírek érkeztek.

Az egész nemzet felkelt az országrabló ellen.

Az öreg Billevics egészen magánkívül volt a lelkesedéstől, ujjongva ölelte magához hűgát és így szólt:

— Gyermekek, tudod jól, mennyire szeretlek, de a hazát nálad is jobban szeretem.

Másnap az öregnek hült helyét találták a palotában; nyomtalanul eltűnt, a hugának csak pár sor írást hagyott hátra:

«Édes leányom, oltalmazzon téged minden baj ellen az Ég! Elhagytalak; egyedül könnyen fog sikerülni a szökés. Ne ródd fel bűnömül ezt neked, apai szeretetem veled volt és veled marad. Esküszöm, hogy a hazafiúi érzésem nem állta volna ki tovább ezt a helyzetet!...

Nem volnék Billevics, nem lennék nemes ember és nem tartanám magamat a megszentelt föld gyermekének, ha tovább ölbe tett kézzel ülnék. Valld be, édes leányom, hogy a helyemben te is így cselekednél!...»

Olenka keserves könnyet hullatott, de szíve mélyén igazat adott nagybátyjának.

Szakovics, mikor az öreg nemes úr szökése felől értesült, dühösen rontott be Olenkához, még csak a kalapját sem bilentette le a fejéről:

— Hol van Billevics uram?

— Ott van, ahol minden igazi honfinak a helye, távol a gyáváktól és árulóktól.

— Kisasszony tudta, hogy meg fog szökni?

— Tudtam.

— Ejh! Csak ne volna a herceg... — csikorgott Szakovics ökölbe szorítva kezét. — De majd erről felelni fog neki!

— Sem neki, sem a szolgájának! és királynői mozdulattal ajtót mutatott a megyefőnöknek.

Szakovics a méregtől pukkadozva hagyta el a szobát... a gazdája nem hatalmazta fel, hogy megrendszabályozhassa ezt a gögös hajadont... A helyzet mind rosszabbodott: mindenfelől csak rossz hírek érkeztek; kénytelen volt az utolsó csapatait is Boguszlász után küldeni. Hassling, Titz, Gregory, Ollingen mind elvonultak.

Taurogi egészen kihalt. Annetta kisasszony megszűnt mosolyogni, már unatkozott; hiába követett el mindent a szerelmes megyefőnök a szeszélyes gyermek szórakoztatására...

Taurogit is veszedelem fenyegette. A Billevicsek egy nemesi csapattal a szomszéd falvakban az ellenséget megtámadták és felgyújtással fenyegették Taurogit. Szakovics elhatározta, hogy a palotabeliekkel a szomszédos Poroszországba menekül.

De mikor előadta Annettának tervét, a leány határozottan tiltakozott:

— Köszönöm a gondoskodást. Ha kegyelmednek inába szállt a bátorsága, ám menjen... de egyedül!

— Nem... maradjunk hát együtt és be fogom kegyelmednek bizonyítani, hogy nem félek a Billevicsektől.

Másnap rögtön összehívta a még ott lévő katonaságot és megtámadta a nemesi felkelőket. Ezek a váratlanul ért támadásra szétszaladtak, nagyrészüket le is kaszabolták a palotabeliek. Az öreg Billevics megmenekült.

A megyefőnök diadalmasan tért vissza, néhány foglyot hurcolva maga után. Ettől kezdve azután elbizakodottsága

nem ismert határt... Csak az ég a megmondhatója, mi csoda kegyetlen erőszakosságokra ragadtatta volna magát, ha végig nem zúg az országon a kiáltás: «Varsót visszafoglalták a svédektől!»

A hír hiteles volt, maga a herceg értesítette erről bizalmasát s egyúttal ajánlotta neki, hogy huzódjék meg Birzében.

Másnap Szakovics tanácsra hívta Braunt, Butzowot és még néhány tisztet. Azt határozták, hogy bevárják a legközelebbi nagy ütközetet és csak azután indulnak Birzébe.

Alig hogy véget ért a tanácskozás, Braun Annetta kisaszszony ajtaján kopogtatott...

Egy óra hosszat tárgyaltak. Braun sápadtan, hosszú képpel távozott, míg Annetta nem is futott, de repült Olenkához:

— Drágicám! — kiáltott, miután gondosan betette maga után az ajtót. — Ütött a mi óránk! Meg fogunk szökni!

— Mikor? — kérdezte a fiatal leány fölállva.

— Holnap! holnap! Braun lesz őrségen. A megyefőnök a városban vacsorál Dzieszink úrnál, aki szintén a mi pártunkon van... ez a derék bácsi álomitalt kever barátunk borába... és mire a drága Szakovics újra felébred, már mi messze járunk. Braun maga kísér minket ötven lóval! Olenka, édesem, roppant boldog vagyok!

És Annetta gyöngéden társnője nyaka köré fonta karját.

IX. FEJEZET.

Kmicic kijátszva Douglasz tábornok éberségét, betört Poroszországba; ott azután tűzbe-vérbe fojtott mindent: csak azoknak kegyelmeztek, akik lengyelül esdekelték életükért...

Kmicic egészen nyugodt lelkiismerettel vitte véghez e véres munkát, mert a kiontott vér árulók és eretnekek vére volt és mint ilyen, csak kedves áldozat lehetett Istennek...

András gyorsan folytatta útját észak felé, hogy minél előbb Taurogiba érkezhessen. De útja igen küzdelmes volt: a falvak és városok lakossága felkelt és ellenállt.

Faluról-falura vitték a hirt, hogy a lengyelek nagy csatát vesztek Varsó falai alatt s ez a hír új erőt adott a lázongóknak... A fővárost már ismét elfoglalta Gusztáv Károly — így szólt egy másik hír — és ezzel be is adott végleg a szegény lengyeleknek!

A tatárok különböző kínzásai között a foglyok mindent kivallottak... «A lengyel hadsereg tönkre ment, a hetmanok meghaltak, Kázmér János pedig a svéd király fogságába jutott...»

Kmicic gyászos komorsággal hallgatta e híreket:

— Elesem, ha majd rám kerül a sor, de előbb vérbe fojtom ezt a vidéket! — mondta csendesen.

És pusztított, mint az orkán. Tatáira ráparancsolt, hogy felesleges zsákmányt ne szedjenek össze, csak aranyat, amelyet a nyergük alá varrhatnak. Mikor azután elesett egy tatár, a többi esze nélkül iparkodott magát kitüntetni a harcban, mert Kmicic a legvitézebbnek ítélte oda a gazda híjján maradt zsákmányt.

Egy napon az az örömhír jutott Kmicic füléhez, hogy a király szabad, a hetmanok sem pusztultak el és a hadsereg se ment tönkre. A katonaság hitványabb és ingadozó része ugyan elhagyta Kázmér Jánost, de a király dicsőséges védekezés után teljesen ép sereggel vonult vissza.

András már most időt nem vesztegetve, sietett Taurogi felé. Egy este futár érkezett hozzá; Volodijovszkitől hozott levelet:

«Nyomon követjük Boguszlászt és Waldeck grófit. Csatlakozzék hozzánk... Ütött számunkra a bosszú órája... az árulóval esetleg leszámolhatunk.»

Kmicic első pillanatban kelepcétől tartott, de a futár nagyon bizalmat gerjesztő alak lévén, megfordította seregét és két nappal, két éjjel egyhuzamban lovagolva, elérkezett Goszierszki előőrseihez.

Volodijovszki még virrasztott... Boldogan ragadta meg a zászlósúr kezét:

— Boguszlász és Waldeck gróf innen két mértföldnyire ütöttek táborn. Meg fogjuk őket támadni.

— Még ma? — kérdezte Endre.

— Hajnalban!

— Érzem, hogy a jó Isten kiszolgáltatja őt nekünk! — szólt Kmicic.

— Én is azt hiszem — felelt Mihály — de hadd gratuláljak kegyelmednek. Mindnyájan bámultuk, mit vitt véghez mostani útján. Holttestek és füstölgő romok jelzik a kegyelmetek egész útját... Még Zagloba uram is, ha köztünk lenne, kegyelmednek nyujtaná a pálmát...

— Hát hol maradt Zagloba?

— A hetman mellett. A szegény öreg kétségbe van esve, folyton zokog, annyira siratja Kovalszkit...

— Micsoda, Kovalszki meghalt?

— Meglőtték. Boguszlász kezétől esett el... De hősileg halt meg. Gusztáv Károly szép temetést rendezett neki. A helyőrség minden csapata elvonult ravatala előtt.

Kmicic az ablakhoz lépett és az eget nézte:

— Sápadnak már a csillagok. *Ave Mária!*

Künn már hallatszott a kakasok kukorékolása... Felhangzott a riadó... A tábor megélnkült. Élénk mozgolódás, sürgés-forgás keletkezett. A lovak kapálták a földet. Sötét színű lovasok sorakoztak az úton. Bizonytalan színű, kék és rózsás világítás reszketett a fényes vértéken. Az egész tömeg arccal az ellenséges tábor felé csatarendbe állott.

Ritkás köd szállt fel a mezőkről és a hajnal ünnepi csendjében a fűj meg a harismadár éneke csattogott.

X. FEJEZET.

Szeptember hatodika felejthetetlen emlékezetű nap Lengyelország történetében. Gosziewszki parancsnok, az ország főkincstárosa vezetésével indult meg a lengyel hadsereg; Kmicic tatáraival követte őket.

Waldeck gróf és Boguszlász herceg seregén kívül igen számottevő svéd erők voltak a proszkii sánctáborban. Israel tábornagy hat tüzérezreddel, négy kitűnő csapat Paterszon parancsnoksága alatt; azután még egy csapat katona az Engel testvérek vezérlete alatt.

A főparancsnok névleg Waldeck gróf volt, de valóságban alávetette magát Boguszlász felsőbbségének. Egyszer mégis nézeteltérés támadt köztük. Waldeck ugyanis azt tervezte, hogy hagyják el a tábort és vonuljanak Elk felé, ahol két ezred pomerán gyalogság vár készenlétben. Boguszlász e hadműveletet feleslegesnek, sőt veszedelmesnek tartotta. De végre a tiszték általános csodálkozására engedett Waldecknek.

Gosziewszki, mikor erről értesült, biztosra vette a lengyelek győzelmét. A sánctáborban ellenállhattak volna, de mihelyst szabad térségen megütköznek, a huszárok első rohama letiporja az ellenséget.

El is határozták, hogy mihelyst Boguszlászék elhagyják táborukat, rajtuk ütnek.

A hadsereg készen állt. A szárnysegédek száguldoztak, jelentéseket vittek a parancsnokoknak a csatasorba állított bandériumokról.

Mint a szélvész repültek lovaik nyakára lapulva az őrjáratra küldött tatárok, parancsnokuk pedig fohászkodott:

— Igazság Istene, engedd, hogy ma bosszút állhassak, nem a személyes sérelemért, hanem a hazáért... Isten, kegyelem Istene, add, hogy én üthessem le az árulót!

Mikor megállapodtak, csak fél mérföld választotta el őket az ellenségtől. Kmicic hűséges Szorokáját küldte, hogy kémlelje ki a helyzetet. Egy óra leforgása után visszatért az őrmester.

— Na, mi újság? — kérdezte András.

— Olyanok, mint a méhkas, megkövetem ezredes urat!

— Láthatók a dombról?

— Láthatók onnan a fa mellől.

— Gyere velem.

Nemsokára András Szorokával a dombon állt.

Mesés csend volt a levegőben, csak a fagallyak sóhajtoztak olykor a hajnal szerelmes ölelésétől és a madarak ébredtek csiripelve; az ellenség készülődésének moraja csak távoli zugásnak tetszett.

A zászlós úr a messzelátóját szeméhez tartva, figyelte az ellenség mozdulatait. Nagy élénkség volt odaát, szokatlan jövés-menés; a tüzérek ágyúikat kivontatták a sáncokból; nyüzsgött az egész tábor.

Kmicic otthagya búvóhelyet, mert már egészen megbizonyosodott, hogy az ellenség elhagyja a tábort. Embereit a magyal-bokrok és a bozót közé rejtette, ő maga megeresztett kantárszárral vágatott vissza a sereg zöméhez.

Goszievszki hetman éppen nyeregbe akart szállni; András jelentését figyelemmel hallgatta. Rögtön kiadta a parancsot, hogy induljanak. A bandériumok egymás után sorakoztak és csakhamar eljutottak arra a helyre, ahol András elrejtette tatárait.

Szoroka azonnal jelentette, hogy ellenség folytatja szedelőzködését: a hadifelszerelésükkel megrakott társzekerek már elhagyják a sáncokat a hátvédő csapat oltalma alatt.

Goszievszki ekkor felemelte parancsnoki pálcáját.

— Most már nem fordulhatnak vissza, málhájuk elállja útjokat. Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében! Előre! Nincs egy percnyi vesztegetni való időnk.

Intett egyik tisztnek, aki a lándzsazászlót vitte. A jelre meglobogtatta lándzsazászlóját a tiszt. Minden csapat a saját zászlóját lengette rá feleletül; a harsonák megszólaltak, a tatárok sípja élesen sivitott át a levegőn. Felhangzott a kürt- és dobszó. Tízezer kard repült ki hüvelyéből és végighasította a levegőt az ősi harci kiáltás:

— Jézus! Mária!

Ugyanekkor hallatszott a tatárok mélyhangú üvöltése:

— Allah! hu! Allah!

Bár a támadás váratlan volt, Waldeck csapatai gyorsan felfejlődtek. Ezer lépésnyi távolság választotta el a két csapatot... zöld színnel zománcozott mezőség terült el köztük és a sebesen rohanó kanyargó folyó. A porosz ágyúk szólaltak meg elsőknek. Megkezdődött a harc.

Most a hetman a zászlós úrhoz fordult:

— Kegyelmedre számítok! Az Isten nevében, vágjon rést azon az élő falon! — és aranyos, drágakővel kirakott parancsnoki pálcájával egy ezred véteskatonára mutatott.

— Utánam, fiuk! — parancsolta Kmicic.

A lovak irtóztatóan vágattak, akárcsak a véredek, mikor áldozatuk nyomában vannak, még a fülük is hátrakonyult.

A lovasok lovaikra hajolva üvöltöztek tatár szokás szerint. Dühödt sebességgel repültek át a mezőn, átúsztattak a folyón, hogy azután vágatva száguldjanak fel a dombra. A svédek gyors kanyarodással szembefordultak a támadókkal.

— «Feuer! Tüzelj!» — És golyóbis-eső fogadta a tatárokat. Fehéres füst gomolygott, kavargott, olykor-olykor rózsaszínre vált a tüztől; de a lovasok baj nélkül nyomultak előre.

Lovak és emberek összeütköztek óriás kard-, páncél-, lándzsa- és sisak-csörömpölés között.

Egyfelől az óriás acélovagok, másfelől a fergetegként rohanó szürke csapat. Hiába fogta kétkézre rémes kardját az óriás, már a vékonypéznű gímszarvas belemártotta agyarárt. Véres arccal borul az óriás lovára: az megroskad s a következő percben ló és lovas a földön hever.

A svédek megriadtak társaik gyászos halálának láttára. A parancsnokok biztató szavát elnyelte az általános lárma.

Kmicic úgy verekedett, mint legutolsó katonája. Pár lépéssel mögötte Szoroka és a Kiemlicsek vigyáztak szerető gondossággal a fiatal parancsnok életére. András éppen az imént vágta agyon a svéd zászlótartót: az azúrszinű zászló kihullott a haldokló kezéből. Erre azután végképpen felbomlott a rend. A derékhad a rendetlenség folytán a két szárny felé iparkodott visszavonulni, így a középben szabad tér maradt és ott András Gusztáv-Károly veres dragonyosait pillantotta meg, kiket Boguszlász a vérteskatonák segítségére vezényelt.

— Csak tartsuk magunkat — mondogatta magában Kmicic — Volodijovszki már nem késhetik sokáig, átússza ő utánunk a folyót.

Ezalatt dörgött az ágyú az egész vonalon. A muskéták soha nem szünetelő sortüze mellett és a gránátéső zuhogása közepett a kavargó füstben tatárok és dragonyosok egymásnak estek. A küzdelem hosszan tartott. András hiába várta a segédcapatokat, úgy tetszett, hogy az ellenség vasával agyontiporja Kmicicet tatáraival együtt. A folyót a láng színesre festette.

Goszievski ezalatt komoran nézte messzelátóján át a csata fejleményeit. Egyszerre egyik hadsegédéhez fordult:

— Hasszun bej a csordájával úsztasson át a vízen — parancsolta —, ha elfoglalják a társzekereket, ki is zsákmányolhatják.

A hetman ezután a mezőnek arra a részére vágatott, ahol a laudániak voltak. A bandérium élén Volodijovszki állt csendesen, kérdő tekintetet vetett Goszievskire.

— Mit gondol, ezredes, átjut Hasszun bej?

— Ők átjutnak... de Kmicic elpusztul.

— Nincs elveszve, ha csakugyan testestől-lelkestől az a valódi katona, akinek tartom.

De Volodijovszki nem igen bízott.

— Engedje meg, kegyelmes uram, hogy segítségére menjünk.

— Maradjanak a helyükön! — felelt szigorúan a parancsnok.

— Uram Istenem, ott pusztulnak mind egy szálig! — kiáltott magánkívvül a kis ezredes.

És csakugyan a folyó tulsó partjáról óriás diadalordítás hallatszott... Kmicic hátrált.

— Istenemre! Ezt vártam tőle! — kiáltott boldogan a hetman.

Két óra hosszatt tartotta ki a zászlósúr a legelképzelhetetlenebb erővel szemben, mindig újult erővel támadt, előbb a vértések, aztán a dragonyosok ellen; és most Boguszlász nehéz lovassága jött rá:

— Na most az egyszer már igazán itt a halál! — mondta magában.

De Gosziewszkinek tökéletesen igaza volt. Kmicic zászlósúr igazi katona, igazi hadvezérnek született ember volt. A fiatal ezredes így okoskodott:

— Hogy bajtársaim késnek segítségemre jönni, annak csak két oka lehet: vagy nem tudnak, vagy nem szabad nekik. Elviszem én Boguszlászt a lovasaival!

Szájához vette a sípját és süketítően sivitott rajta egyet... Az ismert jelre a tatárok jelzősípja felelt. És nincs az a forgósél, amely különben forgatná a homokot, amely szélsebesen fordult meg a tatárcsorda és iramodott a folyó felé. Nyomban utánuk eredtek a dragonyosok és Boguszlász katonái... Felhangzott a német tiszték kiáltása:

— Vorwärts! Gott mit uns! Jézus segits!

Csodaszép látványosság!... A páncélok aranyos csillogása, az egyenruhák skárlátveres színe óriás forgataggá vált. A lovak sötét, vagy hófehér sörénye repült: mind a folyó felé törekedtek. Olykor a hulló gránát, süvítő golyó és lángkévék lobogása feltartja ezt a komor, halálos robogást... A síkon a tatárok, fejüket lovaik sörényébe temetve, szédületes vágatást visznek véghez... Most elérték a folyót... még csak egy ugrás... de Boguszlász katonái már nyomukban vannak!...

Felhangzik Kmicic sípja... A tatárcsorda hirtelen oldalt fordul és így két szárnyra fejlődve, kanyarodik, a nehéz svéd lovasságot pedig a saját vágatásának feltartóztatlan sebessége egyenesen beleviszi a folyóba... csak a vízben tudták megfékezni a nekivadult lovakat. A svéd tüzérség elhallgatott, hogy kárt ne tegyen saját embereiben.

Mint később Gosziewszki megjegyezte, ebben a pillanatban dőlt el a háború sorsa.

Most a hetman az általános zaj közben a vízbe parancsolta pihent csapatait.

A *Bij Zabij*, amely úgy hangzott, mint a sas vészkiáltása,

belevegyült az ágyúk dörgésébe, a svéd tüzérség újra működött. A folyó véresen folyt tovább... A svédek a domb felé szoritották vissza... a domb tulsó oldalán Waldeck, Boguszlász és Israhel a híres gyalogságot sorakoztatták négyszögbe... Mint mozgó bástyák közeledtek a domb lába felé. A parancsnokok minden bizalma és reménye ebben a nevezetes gyalogságban volt.

— Vigyázz! — parancsolták a tiszték.

Amint a dombnak indultak, újabb parancs hangzott:

— Tüzelj!

Sűrű füst szállt fel és egy pillanatig a katonák semmit sem láttak, a következő percben pedig a svéd gyalogság első sora megrökönyödve nézett fel a dombra: úgy rémlett, mintha a lengyel lovasság egyenesen fejük felett volna, szinte érezték, mint fújniak feléjük a tágra nyitott orrlyukaikból a lovak s emelik óriás patáikat, hogy azonnal eltiporják őket; az állatok szeme fenyegetőnek és természetellenesen nagynak látszott... Emberi hanghoz nem hasonlítható rémséges üvöltés töltötte be a kis völgyet: a lengyelek diadalitias *Bij Zabij!* kiáltása és a meglepett németek kétségbeejtő *Gott erbarme dich meiner* üvöltése.

A négyszögeket széthányta a lengyelség... de a svéd ágyúk azért tovább okádják a gránátot... Hiábavaló fáradtság!... Az ezredek egymásután hagyják oda helyüket és szöknek, ki merre lát.

Hosszú szürkecsuhás lovasok űzik őket és hangzik a laudániak győzelmi rikoltása:

— Lauda! Lauda!

Volodijovszki egymaga végzett egy egész négyszöggel.

De a völgyben még néhány csapat svéd gyalogság tartja magát, a győzelem kimenetele még kétségesnek látszik... Boguszlász pedig parancsol, rendelkezik, mindenütt ott a szeme a nagy rendetlenség közben is. Amikor már Waldeck és Israhel elvesztik minden erejüket, ő a lelke az egész seregnek.

— Biesz — parancsolja szárnysegédének a herceg — hamar előre a két tartalékcsoporttal!

Biesz köszön és repül a parancsot teljesíteni, de ime, halálsápadtan visszaroohan.

— Fenség! A török csorda a hadifelszerelésünket támadja!

Alig mondja ki e szavakat, mint a fergeg rohannak

arra lefegyverzett gyalogosok és fejétvesztve nyargal a lo-
vasság arra.

— Hasszun bej az ellenség szivébe nyomult! — kiáltja
Gosziewszki és küldi két utolsó csapatát.

Most már Boguszlász is látja, hogy minden hiábavaló.
Összegyűjti megmaradt embereit és a folyó mentén el akarja
érni az országot; de ime, Radzivil Mihály, a király fő-
vadászmestere jön vele szembe: a fővadászmester maga ve-
zeti támadásra huszárait.

Boguszlász csapata megritkul, a herceg iparkodik ismét
összeszedni megmaradt katonáit, de senki sem fogad neki szót.
Egyedül szökik; az ellenség félreáll és futni hagyja a herceget.

Boguszlász szive megkönnyebbül, még száz mérföld ide
a határ és biztonságban lesz... De lódobogást hall maga
mögött, a herceget kiveri a hideg verejték, érzi, hogy
csak Kmicic lehet pokoli bandájával... két utálatos tatár már
egészen a nyomában van, egy pillanat és végeznek vele...
hirtelen két lövés dördül el, a tatárok lebuknak lovaikról...
De mi haszna, a csorda ordítva annál vadabbul folytatja az
üldözést.

Boguszlász száguld, egészen meggörbül a nyeregben.
Fekete kancája hasítja a levegőt, akár a fecske s úgy tetszik,
a lába nem is érinti a földet... Most elhagyta a füzest... a
cserbokrok között halad... egy fordulat és az ezüstsínű
nyárfaerdőbe iramodik tovább.

A herceg és üldözői között a távolság nő... De azért
nyomában vannak üldözői, mint az éhes farkasok.

Boguszlász megismeri Kmicicet, ott lovagol a csorda élén,
fogát összeszorítva és tekintetét le nem véve zsákmányáról...
közbe erősen megsarkantyúzza lovát... Véres tajték festi
pirosra a füvet, de a derék állat minden izmát megfeszítve
viszi a zászlósurat Boguszlász után, hanem a herceg mégis
előnyben van.

Kmicic elkeseredik, leereszti kardját és feláll a nyereg-
ben, kezéből tölcserért formál és kiált:

— Eredj gyáva, hitehagyott, adjon néked a félelem
szárnyakat; Kmicic azért rád fog találni előbb-utóbb!

Boguszlász hátra nézett és mikor észrevette, hogy Kmicic
egyedül követi, mert a tatárok elmaradtak, hirtelen meg-
fordította lovát és kardját felemelve, rontott egyenesen a
zászlósrúnak.

Kmicic kebléből óriás diadalordítás tört ki. Magasra emelt karddal vágatott ellensége elé.

— A halál fia vagy! — sziszegte foga között Boguszlász.

Összecsaptak... Gyorsan, mint a gondolat villámlott és csörrent össze a lovagok kardja... Oly szédületes sebességgel osztogatták a vágást, hogy nem lehetett megkülönböztetni a zászlósúr acélját a hercegétől... Most lengett Boguszlász hófehér tolla... Majd Kmicic sisakja szórta a szikrát. Boguszlász lassan rájött, hogy mesterére akadt és legfurfangosabb cselei is kárbavesztek.

A verejték gyöngyözött homlokáról, végig folyt az arcán, lemosva onnan a rizsport és festéket. Mindenáron végezni akart. Oly erős egyenes vágást mért ellenfelére, hogy a tollas csákója lehullt bele, Kmicic ezt éppen ily erővel viszonzta... A herceg kardja elgörbült és még mielőtt összeszedhette volna magát, András a homloka közepére vágott.

— Krisztusom! — nyögött Boguszlász. És keresztbe tett karral bukott le lováról.

A zászlósúr egy percig a saját diadalától megkövülve állt. De hidegvérét csakhamar visszanyerte. Kardjával hirtelen katonásan köszönt. Hálát adott az Égnek, hogy végre bosszút állhatott halálos ellenségén... Azután leugrott a nyeregből és Boguszlász fölé hajolt...

Sápadtan, rettenetes gyűlölettel telve nézte a zászlósúr legyőzött ellenfelét... Ime, végre valahára lábánál hevert az áruló, vérében fürösztötte őt és legyőzte, pedig még él és eszméletén van.

Most a herceg észrevette Kmicicet, szorongva nézett fel rá... végre dadogni kezdett:

— Ne ölj meg... kívánj olyan váltságot... amilyent akarsz...

Feleletül a zászlósúr féllábát a herceg mellére tette; kardja hegyét pedig nyakának szegezte; csak bele kellett volna döfni, de Kmicic nem akart mohó lenni, szürcsölni óhajtotta bosszúját.

A herceg sebéből patakként omlott a vér. Boguszlász érezte, hogy ereje elhagyja, elhaló hangon szólt:

— A leány... ide hallgass!... Olenka... mindent elmondok.

Lihegett a fáradságtól, ezt a pár szót is csak nagy erőfeszítéssel tudta kimondani... de Kmicic már elvette nyakáról a vasat...

— Beszélj! — szólt hozzá.

Boguszlász nagynehezen lélekezethez jutott... kissé biztosabban folytatta:

— Ha megölsz... a leány szintén meghal... Kiadtam a rendeletet... A szent evangéliumra esküszöm, hogy igazat beszélek.

Ide hallgass, gazember... Olenka aranyhajának egy száláért száz ilyen emberi formájából kivetkőzött természeti csapásnak is megkegyelmeznék... de ki a fene higgyen neked?

— Megesküdtem az evangéliumra!... — ismételte a herceg — a szavamat adnám, ha kell... az aláírással pergamenten... Hallod?

— Az életednek megkegyelmezek... de irott esküt fogsz adni...

— Megteszem! Segíts, hadd álljak föl...

Kmicic belefűjt sípjába... Pár perc múlva vagy száz lovas fogta őket körül. Mind keleti szokás szerint üdvözölték diadalmas vezérüket.

A szemük ragyogott és vadállatszerűen szemlélték, szinte nyalták gazdag zsákmányukat.

— Akbah-Ulan — szólt Kmicic — itt van a parancsnoka azoknak a csapatoknak, amelyeket az előbb tettünk tönkre. Boguszlász herceg a neve. Rád bízom... Vigyázz jól rá, akár életben marad, akár elpusztul, nagy váltságot kaptok érte. Vidd magaddal és valaki vegye kezelés alá a sebé.

— Allah! ill' Allah! Dicsőség Babinicsnek, a mi bejünknek!... Éljen a mi nagyurunk! — üvöltötték a tatárok.

Kmicic újra nyeregbe szállt. A hetmanhoz sietett.

Goszievszki lóháton állt egy domb tetején, innen jól láthatta az egész térséget, amerre az ellenség menekült. Mikor megpillantotta a zászlósurat, elébe lovagolt és így kiáltott:

— Uraim, üdvözljük a mai nap hőseit! Ezennel kijelentem, hogy a győzelmet csak neki köszönhetjük. Köszönjük meg neki mindnyájan. Nélküle egyikük sem úsztatott volna át a folyón!

— Vivát Babinics! *Vivat! vivat! semper vivat!*

Kmicic felállt a nyeregben, megvillogtatta a kardját és így felelt:

— Éljen Kázmér János, a mi dicső királyunk!

Most azután általános lárma, zaj következett!

— Éljen Kázmér János!... Éljen Babinics!

A fővadászmester herceg kihúzta övéből drágakővel kirakott kardját és felajánlotta a zászlósúrnak.

Kmicic túlradó szívvel köszönte meg:

— Éljen a mi főparancsnokunk, a hetman!

— *Crescat! floreat!* — bömbölte a tisztikar.

Most a katonák halomszámra helyezték az elhódított zászlókat a győzedelmes vezér lába elé... A svédek egyetlen egyet sem tudtak megmenteni; ott libegett, lobogott mind, amint újra összeszedték őket és leszúrták a földbe.

Ekkor Gosziewszki így szólt:

— Uraim, ez a mi legnagyobb diadalaink egyike! Israel, Waldeck fogoly, minden tábornokot megöltünk, vagy foglyul ejtettünk. A választófejedelem seregét megsemmisítettük!

Most Kmicichez fordult:

— Zászlósúram — kérdezte — kegyelmed végzett a herceg rettenhetetlen lovasságával, nem tudja, mivé lett Boguszlász?

Volodijovszki kérdőleg szegezte Kmicicre kék szemét.

— Az Isten kegyelmes volt hozzám és én leszúrtam az árulót! — szólt Kmicic.

Mihály a boldogságtól ittasan ölelte át András derekát. A fővadászmester remegő hangon szólt:

— Így hát unokaöcsém elesett.

— De még él — szólt Kmicic — megkegyelmeztem neki. Nézze, itt hozzák őt tatárim.

Minden szem a közeledő tatár csapat felé irányult.

Ime, a római szent császárság hercegét egy közönséges tatár hurcolta pórázon. Boguszlász fején kötelék volt. Oly erősen gyűlölte mindenki ezt a hercegi renegátot, hogy tragikus megjelenése nem hatott senkire... Sőt ellenkezőleg! a bosszú és szitok hangja hallatszott az ajkáról:

— Halál a gazemberre! Pusztuljon el nyomorúttul! Halál! Halál reá!

Csak Radzivil Mihály takarta el arcát... Hiszen a vére volt:

— Uraim — szólalt meg — ő hozzám tartozó!... Miért bánthatok engemet is benne?... Én mindenemet a hazáért áldoztam. Ellenségem az, aki kezet emel erre a nyomorultra!

Mélységes csendben maradt mindenki.

Mihály herceg igen népszerű volt; sokra tartották őt bátorságáért, nagylelkűségéért és igaz hazafiságáért... A kardokat visszacsúszatták a hüvelybe és a tiszték így beszéltek:

— Vegyük el Boguszlászt a tatároktól! Egyedül az országnak, vagy a királynak van joga itélkezni. Nem szabad megsértenünk ily előkelő vért!

— Éljen az Úr! Testvéreim, igazatok van. Vegyük őt el a tatároktól — hagyta helyben Mihály herceg. — Majd akad valaki, aki szívesen ajánlkozik kezesnek... Most pedig Woynillovics kapitány előre védje meg a herceget, ha ellentállásra akad, akár erőszakkal is!

Ugyanekkor Volodijovszki Kmicic füléhez hajolt:

— De hiszen így megmenekül az áruló!

Kmicic összeresztent:

— Bocsánat, herceg, de ez a fogoly az enyém. Az életet csak azért nem fojtottam belé, mert ígéretet fogadott nekem a szent evangéliumra. Csak a holttestemen keresztül engedem őt elvinni, amíg be nem váltotta szavát!

Már Kmicic fejébe szállt gyorsan pezsdülő vére; az orrcimpái remegtek és szeme szikrázott.

De Woynillovics csak nógatta lovát előre:

— Vigyázz! A sorba Babinics uram!

— Te állj sorba! — kiáltott András és a kardja lapjával akkorát vágott a tiszt lovára, hogy a ló felágaskodott és levetette lovasát.

Nagy zavar keletkezett. Goszievskinek kellett közbelépnie:

— Csendet kérek, uraim! — szólt dörgő hangon a hetman — a fogoly Radzivil kizárólag Babinics urat illeti meg; aki még jogot formál hozzá, az alkudjék meg a zászlósúrral a váltságdíjban.

Radzivil Mihály meghajtotta magát és Andrásához fordult:

— Mit kíván az én szerencsétlen unokatestvéremtől?

— Csak azt, hogy tartsa meg, amire megesküdt.

— Hiszen ezt jobban megtarthatja, ha szabad...

— Nem! Nem váltaná be szavát!

— Nos hát! Én állok jól az ő szaváért... Esküszöm a szent Szüzre, katonai becsületedre, nemesi szavamra, hogy Radzivil be fogja váltani szavát... ha nem állana helyt, engemet tarthat becstelennek és árulónak.

— Helyes! A herceg szavával megelégszem.

— Köszönöm, zászlósuram — szólt Radzivil Mihály. — Még egy szóra kérem. Az unokatestvérem fogoly marad. Itt ezennel a hetman keze közé teszem; maradjon nála mindaddig, amíg ő felsége a király le nem tartóztatja.

— Elfogadom! — felelt Gosziewszki. Woynillovoc kapitány pedig elindult Boguszlásért.

Az áttevés sok nehézséggel járt, a tatárok százezer tallért kértek a fogolyért, csak mikor ezt megígérték nekik, akkor engedték el Boguszlászt.

Este Boguszlász már a hetman egyik sátrában tartózkodott. Az orvosok kijelentették, hogy sebe nem halálos; nem a testi fájdalom, a sértett gőg volt elviselhetetlen a hercegnek.

Csak Volodijovszki nem nyugodott bele, hogy Kmicic megkegyelmezett a hercegnek, egész nap kerülte a zászlósurat, most este azután András felkereste őt.

— A Jézus szent sebére! — kiáltott Misi. — Inkább elengedtem volna mindent a világon, de hogy kegyelmed nem végzett azzal a kutya árulóval...

— Hallgasson meg, mielőtt elítél — felelt sötéten Kmicic. — Ráléptem és torkán tartottam a kardom hegyét. És ekkor ő így szólt hozzám: «Ha megölsz, meghal a leány... a rendeleteket kiadtam...» Mit tehettem?

De a kis ezredest nem lehetett meggyőzni:

— Akár hogyan áll is a dolog, kegyelmed szabadon engedte a haza legnagyobb ellenségét...

— Na és mit cselekedett volna ön, hogyha a halálos ellensége ily fenyegetően szólt volna, de Kraszianszka Annettával egybekötve?...

Most András írásokat húzott elő zsebéből:

— Ide nézzen, mit vitettem véghez vele. Először is itt van egy rendelet Szakovics számára... azután egy az összes tisztjei számára... egy meg a svéd főparancsnoknak. Aláíratam vele, pedig alig bírja a kezét... Mihály herceg nem hagyott neki békét, amíg alá nem biggyesztette valamennyit... Végre szabad lesz Olenka!...

E szavaknál Andrást minden ereje elhagyta, sírva borult a sátorban lévő asztalra...

Volodijovszki megilletődve nézte a zászlósurat és mikor az kissé összeszedte magát, azt kérdezte:

— És most mi a terve zászlósuramnak?

— Megyek a csordámmal tovább, oda a pokolba, ahová küldtek, Birzébe! Csak éppen annyi időt engedek, míg a lovak és emberek kifujják magukat...

— Ej, de szívesen tartanék én is kegyelmeddel, de a

szolgálat nem engedi... Milyen szerencsés zászlósuram, hogy önkéntesen utazhatik... Kérem, ha... mind a két hölgyet együtt találja, úgy-e... a *másiknak* is gondját viseli, hogy baj ne érje!

XI. FEJEZET.

Olenka és Annetta Braun lovagias pártfogásával hagyták el Taurogit. Olsában el is érték szerencsésen Billevics Tamás úr felkelő csapatát.

— Az öreg úr, mikor megpillantotta a két leányt és látta, hogy semmi bajuk sincs, örömeiben sírva fakadt.

Óriás lelkesedés vett erőt az öregben egyszerre, olyan bátorság és harci kedv költözött bele, hogy akár Boguszlász-szal, vagy a svéd királlyal is kikezdett volna leányai érdekében.

Az öreg úr csapatának háromszáz gyalogosa volt, a vidéki parasztság és vagy ötszáz lovaskatonája. Bizony ebben a gyalogságban igen kevésnek akadt puskája, leginkább vassvilla, kasza volt a fegyverük.

— Menjünk Wodkotyba — mondta Olenka — ott legalább a mieink között leszünk. És ha talán Wodkotyot felégettek volna, ott van még Mitruny, meg a környékbeli majorjaink. Végre csak nem tették tönkre az egész vidéket... Ott azután veszedelem esetén majd megvédelmeznek a laudániak.

— A laudániak mind elmentek Volodijovszki úrral — felelt a fiatal Billevics György.

— Otthon lesznek az öregek és a gyermekek; olyan nagyok, sűrűek arra az erdők, hogy mi asszonyok magunk is meg tudjuk védelmezni magunkat veszedelem esetén.

Billevics Tamás még aznap útnak indította a gyalogságot Billevics György vezérlete alatt Krakinov felé. Az öreg hét nappal később indult utána a lovassággal.

Lassan, óvatosan haladtak. A leányok hol kocsin, hol lóháton utaztak.

Annetta Györgytől könnyű kardot kapott ajándékba; ezt selyem szalaggal a dereka köré erősítette, prémes sipkáját meg kackiásan húzta barna fürtjeire; és mint valami parancsnok, rendesen belovagolta a sorokat.

A menetelés, a napon csillogó kardok, éjszaka pedig az őrtüzek, szörnyen mulattatták a leányt. A fiatal tisztok és

katonák csodálták őt, ő pedig nem sajnált tőlük egy-két-kilenc csábos kacsintást...

Olenka is mintha újra éledt volna, hogy elhagyhatta Taurogit. A tiszta friss levegő visszaadta a leány erejét, a tábori lárma, zaj jól esett eltompult lelkének.

A szőrös arcú katonák mosolyra húzták szájukat, ha megpillantották Annettát és lekapták kucsmájukat, ha Olenka jelent meg a táborban.

Hét napig járták a sűrű erdőséget és csak nyolcadnapra este értek Lubicsba, a laudáni határszélre.

A lovak irtóztatóan ki voltak fáradva és Olenka minden unszolása mellett sem lehetett tovább utazniok.

Billevics Tamás felüttette a sátrat emberei számára, ő maga pedig a leányokkal felkereste a kastélyt, mert a szabad ég alatt már igen hideg volt az éjszaka.

A kastély Kmicicé volt és így az ellenség nem bántotta, valószínűleg Radzivilnek egy régebb keletű rendeletére, amelyet elfelejtett visszavonni.

Olenka elszorult szívvel és keserves érzéssel lépett a termekbe. Ismert jól minden zugot és minden zug Kmicic valamely bűnének a nyomát viselte. Az ebédlő faláról szigorúan néztek le az összeszabdalt és agyonlövöldözött Billevics-ösök.

Olenka ezen az éjszakán nem húnnya le szemét. Annetta az öreg Tamás bácsi fecsegéséből megtudott egyet-mást Olenka szomorú szerelméről; most látva társnője gyötrődését, oda-lépett hozzá:

— Olenkám — szólt — imádkozzunk *érte*...

Sohajtás fakadt fel a leány kebléből és kezébe temette arcát:

— Nem birok... nem birok!

Majd egy perccel később szaggatott hangon folytatta:

— Látod... nem birok... Te boldog vagy... a te Babinicsed becsületes, híres... az Isten előtt... és a haza előtt is... Te boldog vagy! De én!... nekem imádkoznom is tilos érte!...

Másnap az egész vidéken híre járt, hogy Billevics Tamás átlépte a laudáni határt és birtokaira tér.

Aggastyánok, asszonyok, gyermekek jöttek elő az erdőkből, hogy üdvözljék az öreg urat. Két esztendeje mult, hogy egy lélek sem vetett, sem nem munkálta a földet. De hogy az öreg úr visszatért és a «kisasszony» is elfoglalja ősi fészket, azt hitték a jó emberek, hogy véget ért a szörnyű háború.

Billevics Györgyöt, a legifjabb Billevics-csemetét küldték az őrjárattal Ponievicbe, ott hallotta a prosztki csata diadalát. Mesélték, hogy Gosziewszki hetman tönkretette Boguszlász, Waldeck gróf és Israel seregét, a parancsnokokat foglyul ejtette és Poroszország lángban áll.

Pár hét elteltével Babinics nevével volt tele az egész vidék.

«Babinicsnek köszönheti a hetman a prosztki győzelmet» — ez a hír járt Szamogátiában. «Babinics leszúrta Boguszlász herceget és foglyul ejtette.»

Később megint:

«Babinics felgyújtja a porosz választófejedelemséget, Szamogátia felé közeledik, kő kövön nem marad ott, amerre ő jár!»

Végre ez a hír jött:

«Babinics felgyújtotta Taurogit, Szakovics az erdőkbe menekült előle...

Mialatt e hírek jöttek, Annetta valóságos mámorban úszott. Nevetett és sírt egyszerre; türelmetlenül dobantott kis lábával, ha valaki nem akart hitelt adni a merészeknek látszó híreknek. Akár hallgatott rá valaki, akár nem, egyre ismételte:

— Én ismerem Babinics urat! Zamoszcéből kisért Szapieha úrhoz; ő a világ első bajnoka!

Mindennap könyörgött az öreg Tamás bácsinak, hogy csatlakozzék Babinicshez... Olenka is erre biztatta az öreget.

Csak hogy ez nem volt könnyű feladat. Babinics néha eltűnt és hetekig nem hallatott magáról. Azután újra beszéltek róla valamely nagy győzelemmel kapcsolatosan. Svéd csapat közeledéséről is hallottak, amely a Billevics kis csapatát akarta ártalmatlanná tenni; így az öreg úr nemcsak, hogy Babinicshez nem csatlakozhatott, de attól kellett tartani, hogy kiüzik Laudániából.

Az öreg nem tudott kiokosodni; végre György öccsének bizalmasan megvallotta, hogy a rogovi erdők felé szeretne hátrálni. Györgynek persze első dolga az volt, hogy a tervet Annettával közölje. Annetta Tamás bácsihoz rohant:

— Édes bácsi — szólt, megcirógatva az öreget — azt hallom, hogy hátrálni fogunk... de hiszen az szégyen volna ilyen vezérre nézve, mint a mi édes bácsink!

— Kisasszony! Okvetlenül szükséges, hogy kegyelmed

mindenbe beleüsse az orrocskáját? — felelte Billevics bácsi. — Ez a dolog igazán nem tartozik kegyelmedre.

— Jól van! Hát csak hátráljon! De én itt maradok!

— Ahá, hogy azután Szakovics elfoghassa!...

— Szakovics nem foghat el, mert Babinics úr meg fog védelmezni!

— De Babinics úr nem sejti, hol van a kisasszony!

— Majd irok neki.

— De ki viszi el a levelet?

— Az első paraszt, aki utamba akad...

— Az ötlet nem is rossz. Elvégre, ha visszahúzódunk is az erdőbe, még mindig nem árt, ha Babinics ide jön és akkor is még csatlakozhatunk hozzá. Próbálja meg, kisasszony, írjon!

Annetta el volt ragadtatva. Még aznap akadt két futárja. Még csak nem is parasztok, mert az egyik Billevics György volt, a másik pedig Braun. Mindakettő levelet vitt Babinicshez; végre is, ha egyik elnem jut, majd eljut a másik...

Annetta ezt írta:

«A veszedelem torkából fordulok kegyelmedhez segítségért. Billevics úr csapatjánál tartózkodom, aki magánál lát, mert megszabadítottam őt és a hűgát a taurogii fogságból. Az ellenség üldöz bennünket, főleg pedig egy Szakovics nevű parancsnok, aki elől nekem meg kellett szöknöm. Tudom jól, hogy kegyelmed nem szeret engemet, bárha én soha nem vétettem kegyelmed ellen és mindig szívesen emlékezem kegyelmedre... ebben most sem változtam. De ha nem szeret is, azért szabadítson meg engem, szegény árvát az ellenség kegyetlen kezéből...»

Mikor a két futár készen állt az indulásra, Annettát egyszerre elfogta a félelem: eszébe jutott, milyen nagy veszedelemnek teszi ki magát ő érte két bátor lovag és mindenáron vissza akarta őket tartani. De sem Braun, sem Billevics nem akart többé maradni.

Egy héttel később Braun Szakovics keze közé került, aki elevenen megnyúzatta. A szegény Billevics Györgyöt pedig svéd golyó találta és meghalt.

Mind a két levél az ellenség kezébe került.

XII. FEJEZET.

Amint Szakovics elolvasta a levelet, végzett Braunnal. Ekkor azután szövetkezett Hamiltonnal, aki svéd szolgálatban álló angol volt és azzal indult Billevics ellen.

Mióta Annetta faképnél hagyta a megyefőnök urat, iszonyú harag emésztette. Az ő szemében Annetta olyan vétket követett el ezzel a szökésével, hogy nem tudott elég nagy büntetést kitalálni számára.

Hogy egészen biztosra mehessen, egy emberét előre küldte Billevicshez. Levelet küldött, amelyben mint Babinics tudatja az öreg Tamással, hogy még a hét vége előtt Wolmontovicsebe érkezik. Billevics könnyen lépre ment és bizva Babinics csodával határos erejében, nem titkolta a dolgot: mindenkinek elmondta a jó hírt és nemcsak ő maga, de az egész laudáni nép Wolmontovicsebe költözött. Az erdőkből is előjöttek mind az emberek, egyrészt, mert az idő már ős vége felé járt, másrészt pedig, mert mindnyájan igen kíváncsiak voltak a híres Babinicsre.

Ezalatt a svédek Hamilton vezérlete alatt Ponievics felől Wolmontovicse felé közeledtek, míg Szakovics Kieydany felől, mint a kigyó csúszott áldozatai felé.

Kmicicnek halvány sejtelme sem volt arról, hogy Olenka Billevics csapatánál van. Taurogiban csak annyit tudott meg, hogy a leány Kraszienszka Annettával megszökött. Azt gondolta, hogy a billevicsi erdőben meghúzódtak, ahol Szkzeszuszkiné és több más úri hölgy talált menedéket a háború alatt.

Mivel nem mehetett azonnal szerelmes mátkája felkeresésére, elhatározta, hogy kiveri az ellenséget Szamogátiából.

Hat héten keresztül tisztogatta már győzelmesen ezt az országrészt. Az elnyomott parasztság és nemesség csak úgy özönlött hozzá; oly óriási volt serege, hogy a tatár csorda már csak negyedrésze volt az ő seregének.

Végre kiírtott minden ellenséget Szamogátia nyugati részéből. Ekkor emlegették előtte Szakovicsot. Ezzel az alakkal úgy is számolni akart, azért elhatározta, hogy utána megy.

Butrym kis fiai, akik a lovakat őrizték a legelőn, egyszer este felé azzal a hírrel jöttek hozzá, hogy az erdő felől nagy csapat közeledik.

Billevics Tamás, a tapasztalt, öreg katona, rögtön előkészületeket tett. Gyalogságát a hevenyében felépített házakban elrejtette, ő maga pedig lovasságával kissé hátrább tartózkodott: egy óriási zöldséges kertben, a sövénykerítés mögött álltak. A kertet kis patak határolta.

Ezt ugyan mind csak azért művelte az öreg, hogy kiérdemelje Babinics méltánylását és dicséretét; de egészben véve állása igen jónak bizonyult.

Milyen nagy volt Tamás bácsi ámulata és ijedtsége, mikor egyszerre csak muskéta-ropogást hallott és látta, hogy az ő őrjáratra küldött csapatát megtámadták.

A falu felé egy század lovasság vágatott; ezeket azonban az elrejtett gyalogság sortüze erősen megtizedelte.

Úgy látszott, mintha lemondtak volna arról a szándékukról, hogy azonnal betörjenek Wolmontovicsébe. Tüzeket gyújtottak és tábort ütöttek.

Amint az első muskéta-ropogás elhangzott, Billevics elrendelte, hogy a leányok üljenek nyeregbe, minden pillanatban készen a menekülésre.

Annettát kis kardja és katonás sipkája mellett is elhagyta bátorsága: elsápadt és elájult, majd kezét tördelte, sírt, hadonászott, mint a gyermek. Ekkor az egyik fiatal tiszt, Kienmar Olsa karjába vette és lefogta... talán szorosabban is, mint a mennyire szükséges volt és saját bevallása szerint, szívesen fogta volna így a leányt a világ végéig!

Olenka egészen másképpen viselkedett. Eleintén, amikor néhány golyó közel járt hozzá, nem állhatta meg, hogy le ne hajtja fejét és be ne húnyja szemét. De később a katonavér felpeszdült benne és pirosra festette arcát. Felemelt fejjel nézett előre élesen figyelő szemével: orrlyukai tágultak és szinte élvezettel szippantotta fel a puskapor szagát.

A sűrű füst mindent elborított, látni alig lehetett; ekkor a bátor leány a tisztekkel együtt előre lovagolt, hogy a harc folytatását láthassa.

Hizelgő moraj kelt szárnyra a sorok közt:

— Hej, a nemes vér csak nem tagadja meg magát!
Ez aztán katonának való feleség! Lám, milyen ügyes kis önkéntesünk van!

— Éljen az öreg Billevics unokája!

— Tüntessük ki magunkat, uraim, érdemes, mikor ilyen szempár kísér bennünket!

— Jó lenne végezni. Gyalogságunk kitett magáért: visszaverte az ellenséget.

Csakugyan, az ellenség lovasságával nem mehetett semmire. Hiába kísérlették meg néhányszor a rohamot, a gyalogság sortüze minden alkalommal föltartotta őket.

Abbahagyták a támadást. Már nem közeledtek a falu felé, csak tisztos távolból lövöldöztek az ellenség egy-egy lovára, hogy foglalkoztassák Billevics embereit.

Billevics fölmászott egy ház tetejére és konstátálta, hogy az ellenség bal felé vonult vissza.

— Most majd onnan támadnak! — kiáltott és rögtön intézkedett ebben az irányban.

Félóra elmúltával a balszárnyon új csetepaté keletkezett.

A sövénnyel bekerített kertek ellentálltak az egyenes támadásnak, de alkalmatlanok voltak mind a két félnek. Ugyanakkor a másik oldalon megújították a támadást.

Billevics nyugtalanodni kezdett.

Jobboldal felé a kis patak folyt. Az átkelés rajta, különösen ha sietni kellett, bizony bajos volt, de végre is nem lehetetlen dolog. Az öreg Tamás mind gyakrabban tekintgetett a patak felé.

És ime, a sötét égbolton lándzsák csillogása látszott s katonák fekete tömege közeledett.

— Babinics érkezik! — gondolta az öreg.

Ebben a pillanatban Chatovszki sietett Billevicshez:

— A svéd gyalogság a patak felől közeledik!

— Ez árulás! — kiáltott Tamás.

— Az Isten nevében, vesse magát a lovassággal arra a gyalogságra, mert végünk van, ha az hátba kap minket.

— De igen sokan vannak! — felelt Chatovszki.

— Csak egy óráig tartsa vissza őket, amíg mi az erdőbe hátrálunk!

Chatovszki kétszázad magával az ellenséges gyalogság ellen indult.

Ezalatt az ég mindinkább besötétedett, de azért világos volt, mert a falu szélén levő házak már lángban álltak. Ennél a fénynél látta Billevics, hogy Chatovszki hátrál és a gyalogság szorítja. Ekkor vette észre, hogy be vannak kerítve és menekülésről szó sem lehet.

Nem maradt egyéb hátra a dicsőséges halálnál...

De mit jelentenek ezek a kúrtharsogások? És ez a nagy embertorlódás az ellenséges sereg utolsó soraiban? És ezek a kiáltások: diadalordítás-e ez, vagy vészkiáltás?... Nem lehet megkülönböztetni...

— A Krisztus öt szent sebére, mi történt? — kiáltott Billevics úr.

A kis erdő felől, ahonnan Szakovics érkezett, újabb csapat törtet elő: hemzseg ember, ló, villognak a kardok és csillog a muskéták csöve. A tűz fényénél pompásan lehet látni, mint bontakoznak ki az erdő sötétjéből. Ezer és ezer ember jön ott: a lovuk lába alig éri a földet. Alig bukkannak elő, már körül kerítik Szakovicsot.

— Isten! Hatalmas Isten! Ezek a mieink! Ez nem lehet más, mint Babinics! — kiáltott Billevics Tamás.

— Babinics! — üvöltötték a lengyelek.

— Babinics!

A vésztjósító név hallattára futva menekül az ellenség. András pedig kaszabol, szabdál embereivel feltartóztathatatlanul. A csata zaja mindinkább távolodik és már csak a patak túlsó partjáról hangzik a lárma.

A Billevics katonái tétlenül bámulnak...

— Az Atyának, Fiúnak, Szentlélek Istennek nevében — hallatszik végre egy hang — micsoda fergeteg vonult itt keresztül?

— Nincs az az ember, aki megmeneküljön ilyen támadás elől!...

— Uraim, üldözzük az ellenséget! — indítványozta Tamás úr.

— Helyes! — kiáltotta a csapat lelkesülten.

Egy pillanat alatt csak aggastyánok, asszonyok és gyermekek maradtak Wolmontovicsében, na meg a «kisasszony» barátnéjával.

— Ahá, mit mondtam? — jelentette ki Annetta — Ki mentett meg minket és egész Wolmontovicsét? Ki előtt menekül Szakovics? És ki püffölte el a svédeket?... Babinics!... Ő eljött, mert én írtam neki! Olenka, édes Olenkám, borzasztó boldog vagyok! De... hallgass csak... mintha lónyertést hallanék a távolból...

De semmiféle lónyertés nem hangzott. Csak reggel felé hallottak ismét lódobogást és danolást: Billevics uram tért vissza.

Vérrel befecskendezve, szuszogva mesélte a leányoknak, hogyan üldözte és tette tönkre a svéd katonákat.

Billevics és a többiek is biztosra vették, hogy Babinics visszatér.

Eltelt egy nap. Az öreg úr még mindig remélte: Annetta pedig szokatlanul hallgatag volt.

Harmadik napon Billevics vagy tizenöt embert őrzőjára küldött ki.

Az őrzőjart visszatért és jelentette, hogy Babinics bevette Ponievicset, egy élő svédet sem hagyott meg; azután folytatta útját, senki sem tudja merre, hová? ... Nyoma veszett.

Annetta e naptól kezdve olyan lett, mint a csalán, aki hozzá ért, azt csipte, a fiatal tiszték bánatára.

Ötödik napon azután így szólt Olenkához:

— Volodijovszki úr is jeles vitéz és sokkal udvariasabb Babinicsnál!

— Babinics talán azért viselkedik így, mert most is hű ahhoz, akiről neked Zamoszcében beszélt — jegyezte meg Olenka.

— Bánom is én!... — felelt Annetta.

De bizony nem szólt igazat a leányzó, mert igen keservesen bánta.

XIII. FEJEZET.

Kmicic Hamilton után vetette magát és a szerencsétlen angol menekült, mint a vad a vadász elől. Ezért nem tért vissza András Wolmontovicsébe.

Egy hét múltán Hamilton agyonfáradt és agyonéhezett serege könyörögni kezdett a vezérnek, hogy forduljanak szembe üldözőjükkal, inkább ott vesznek, semhogy az éhség elpusztítsa őket.

Androniszkinél csakugyan megütköztek. És a svéd sereg, bár nagyon ki volt merülve, hősiiesen küzdött. De természetesen, ilyen ellenféllel szemben minden hiábavaló volt. Hamilton hősi halált halt.

András csapata végleg kifáradt a harc után és az Istennek sem akartak tovább menni. Ott töltötték az éjszakát; minden ember azon a helyen maradt, amelyet a csata alatt foglalt el. A halottak között nyugodtak le éjjeli pihenőre.

András másnap már hajnalban fölkelt, hogy megszemlélje,

hogy mit veszett és hogy igazságosan eloszthassa a zsákmányt. Kmicic egy fakereszt tövében, kis halmon foglalt helyet. Oda járultak mind egymásután a lengyel és tatár vezérek és jelentést tettek. A botjukra vágott rovátkák jelezték az elesettek számát. Az ellenség vesztesége is fel volt jegyezve.

Kmicic ott hallgatta őket, átvette jelentésüket: olyan volt, mint valami földesúr, aki gazdatisztjeivel számol.

Akbah-Ulán lépett most Kmicic elé; olyan volt, mint valami szörnyeteg: az orrát Wolmontovicsében bevették, a haja csapzott volt a vértől. Meghajtotta magát a főparancsnok előtt és véres írásokat nyújtott át:

— Effendi, ezt a svéd vezértől vettük el.

— A zászlósúr átvette az iratokat; az egyik levél borítékján nagy csodálkozására a saját nevét olvasta. Női irás volt, de igen jól el lehetett olvasni:

Ő kegyelmességének Babinics úrnak, a tatárok és önkéntesek parancsnokának.

— Nekem?... bámult András.

A boríték fel volt tépve, a levelet gyorsan kivette belőle. De még nem ért a levél végére, mikor két keze remegni kezdett:

— Dicsértessék az Úr Jézus szent neve! Kegyelmes Istenem, ime, a te kezedből veszem a jutalmamat!

Kraszienszka Annetta levele volt.

Igy hát Olenka nem volt a bialovici erdőben... És ő Wolmontovicsét mentette meg. Wolmontovicsét, amelyet hajdanában felgyújtott, hogy társai halálát megbosszulja. Most jóvátette vétkét!

Hirtelen felugrott: a szeme ragyogott, telve volt boldogsággal, mámorral:

— Lovat alám! Hamar, hamar lovat!

— Nagyuram — szólt a katona a lovat elővezetve — Troupieből egy idegen érkezett, Szoroka úr kíséri őt...

— Törődjék vele az öregapám! — felelt András.

De az ismeretlen lovag már András előtt állt és lekapta kalapját:

— Babinics urat tisztelhetem itt? Hála az égnek, hogy megtaláltam kegyelmességedet!

— Kihez van szerencsém?... — kérdezte türelmetlenül Kmicic.

— Wiersull vagyok, régi kapitánya a Wiszmoviecki Yarema

herceg tatár csapatának. A szülővárosomban igyekszem katonát toborozni, mert újabb háborús híreink vannak. Kegyelmességed számára pedig levelem van Szapieha nagyhetmantól.

— Ismét háború van kilátásban? — kérdezte szemöldökét összeráncolva Kmicic — Mit beszél ön?

— Ez a levél majd mindent megmagyaráz, jobban, mint én — szólt Wiersull és átnyújtotta a hetman levelét.

A levél így szólt:

«Kedves Babinies uram! Újabb vízözön fenyegeti a hazát: a svédek Rákóczival szöveterkeztek. Elhatározták, hogy feloszlattják Lengyelországot. Nyolcvanezer magyar, erdélyországi, oláh és kozák közeledik; minden pillanatban átléphetik határunkat. Kérem kegyelmedet, siessen lovasságával, amennyire csak lehet, délnek. Velünk Brzesznél fog találkozni. Onnan majd még messzebbre küldöm kegyelmedet! Gosziewszki Szamogátiát védi. *Periculum in mora!* Még egyszer figyelmébe ajánlom a sietséget, bár azt hiszem, hogy hathatósabb ösztökélésre nincs szüksége, mintha azt mondom: hazánk halálos veszedelemben van!»

Mikor Kmicic elolvasta e sorokat, a levél kihullott kezéből és gyöngyöző homlokát törülgette. Végre Wiersullhoz fordult és halk, fojtott hangon kérdezte:

— Miért marad Gosziewszki Szamogátiában és mi a fenének küldenek éppen engemet délre?

Wiersull a vállát vonogatta:

— Azt kérdezze meg kegyelmed a hetmantól...

Egyszerre előntötte Andrást a düh:

— Na, én pedig nem megyek innen! Értette?

— Értettem — felelt Wiersull — Én parancsot kaptam, hogy adjam át a levelet; azt átadtam és odébb megyek.

Igy szólva, megfordította lovát és elvágtatott.

Kmicic ismét a kalvária tövében ült és nézte az eget...

Végre megremegett, összevonta szemöldökét és hangosan gondolkozott.

— Jó. Hát megyek... de csak tizenöt nap múlva!... Történjék a minék történnie kell! Nem én hívtam ide Rákóczit!... Nem birok... nem birok!... Ez sok, ez igazán sok!... Avagy nem ontottam-e már eleget véremet és a másokét is?... Ez volna jutalmam?... Csak ne kaptam volna meg éppen ma azt a másik levelet!... de mindakettő ugyan-

abban az órában jutott a kezembe, hogy fájdalmam beteljék!... Düljön bár össze a világ: én maradok! Elvégre is tizenöt nap alatt nem megy tönkre az ország... Különben nyilvánvaló, hogy az Isten haragja látogatja ezt az országot és minden emberi hatalom hiába való!... Uram, én Istenem, mit vétett ellened ez a szerencsétlen nemzet és mit a mi ájtatos királyunk, hogy így elfordulsz tőlünk?... Nem folyt már elég vér? Nem omlott-e elég könny? Az emberek itt már elfelejtettek örülni, nem fúj már a szellő nálunk, csak nyög keservesen, nem hull itt már eső, csak sirdogál...

Most egyszerre megragadta Andrást lelkiismerete, megrázta őt, úgy, hogy szinte kiáltott bele... Úgy tetszett a fiatal hősnek, mintha egy rettentő hang beszélne hozzá:

— Édesanyád haldoklik!... Nyakára nehezedik a pallós és te nem nyujtod ki feléje segítő karod, hanem futsz a saját boldogságod után, így szólva: «nem segítek...» Véres kezét tárja feléd, már-már elesik s utolsót lehelve így suttog: «Gyermekeim, segítsetek!» és te azt feleled: «Nem!»... Óh, gyászos nemzet!... óh, gyászos ország!...

Összerázkódott, a földre vetette magát és gyötrődve kiáltozott:

— Jézusom, ne verj! Jézusom, ne verj! Legyen meg a te szent akaratod! Megyek!... Megyek!...

Ott maradt fekvve, nyögve egy ideig; mikor kissé magához tért, felállt és ájtatos imába fogott:

— Uram, ne vedd zokon, ha nehéz szívvel megyek, de boldogságom ajtajától fordulok vissza! De úgy legyen, amint Te parancsolod!...

És elment.

XIV. FEJEZET.

Nem akadt még krónikás, aki feltudta volna sorolni, hány csatát vívott ez időben a haza az országrablók ellen.

Háborúskodtak az erdőkben, a városokban, a porosz királyságban és a porosz hercegségben, Mazoviában, Nagy-Lengyelországban, Kis-Lengyelországban, Ruténországban, Lithvániában és Szamogatiában; verekedtek, fegyverszünet és minden pihenés nélkül éjjel úgy, mint nappal...

Nem volt egy maroknyi föld, amelyet vér nem áztatott volna.

A hősök neve, az áldozat, melyet a hazának hoztak,

elveszett a jövődre nézve, de végre mégis sikerült az ellenséget visszaszorítaniok.

A svéd király hagyta el elsőnek a harctért és Dániába sietett háborúskodni: ott tudniillik a választófejedelem most a győzedelmes lengyelekhez csatlakozott és a svédek ellen hadakozott. Rákóczi csapatai Erdélyország sziklái közé menekültek.

Lassankint helyreállt a rend Lengyelországban. A romok helyén falvak emelkedtek, a megnyugtatott nép előbújt az erdőkből és hozzálátott az embervérrel öntözött föld műveléséhez.

Ezerhatszázötvenhét őszen, mindjárt a magyar háború után, Szamogátiában is helyreállt a rend.

A laudániakat, akik Volodijovszki vezetésével vettek részt a harcban, már erősen várták haza.

Olenka Annettával és nagybátyjával visszatért Wodkotyba és újra elfoglalta ősi kastélyát.

Olenka birtokait rendezte, mert Wodkotyot és Mitruny a Szent Benedek-rend kolostorának szánta apáca-hozományul. Az újév első napjain készült bevonulni próbaidőre.

Iszonyú volt az országban a nyomor, aki a szent falak közé óhajtott menekülni, annak nemcsak a saját eltartásáról, hanem a kolostor eltartásáról is gondoskodnia kellett.

Billevics Tamás azzal a gondolattal, hogy munkája gyümölcsét Isten dicsőségének áldozza, kétszeres erővel, buzgalommal művelte a földeket.

Estére hajlott az idő, mikor egy napon Mitrunyból Tamás bácsi és Olenka Wolmontovicsén át jöttek haza.

— Micsoda prima föld ez! — szólt az öreg. Olenka nem felelt, imádkozott magában. Itt mentette meg őket oly csodálatosan Babinics, a mesebeli hős.

De Billevics uraságban felébredt az igazi földművelő vér, mert feleletre sem várva, mintha magamagával beszélne, így folytatta:

— És tulajdonképpen ez a föld igazság szerint bennünket illet... Billevics kézműve ez mind, a mi verejtekünkkel öntözött föld... Az a nyomorult áruló már alighanem elpusztult valahol, mert hiszen különben visszatért volna: ilyenformán jogunk van ehhez a birtokhoz.

Most Olenkához fordult:

— Kérlek szeretettel, hát te mit gondolsz?

Mire a kisasszony így felelt:

— Ezt a helyet átok nyomja!

— De fiam, a törvény is nekünk itélné!... Igaz, hogy átok nyomja, mert átkos kézben volt, de most, ha majd jó kézbe kerül, áldás lesz rajta s a törvény is a mi részünkön van.

— Soha! Erről nekem többet ne is szóljon. A nagypapa ráhagyta... vegye most át a rokonsága...

Igy szólva a leány, vágatásra nógatta paripáját. Tamás úr szintén megsarkantyúzta a magáét és csak künn a szabad rétségen ügettek újra. Az éjszaka utolérte őket, de útjuk világos volt, mert a teli hold éppen akkor kelt fel Wolmontovicse erdei mögül.

— Hej, de szép éjszakát küldött nekünk a jó Istenke! — szólt Billevics úr, a hold korongját nézegetve.

— Olyan, mintha Wolmontovicse égne.

Beszélgetésüket kerécsikorgás zavarta meg. Eleinte nem láthatták a közeledőket, mert az út igen tekervényes volt; de lassacskán megpillantották a két lovat, mögötte megint kettőt, végre a lajtorlás szekeret és a szekér körül néhány lovas embert.

— Ki lehet ez? — mondta Tamás úr. — Hé, emberek! Kit visznek?

Az egyik lovas a kérdező felé fordult:

— Ökegyelmességét, Kmicic zászlósurat visszük, akit Magieroonál a magyarok elleni csatában meglőttek.

— Ime, az ige testté vált! — kiáltott Billevics úr.

Olenkával fordult egyet a világ: a szíve verése is elállt és nem tudott lélezgethez jutni. Lelke reszketett, ajka e szavakat rebegette: «Jézusom, Máriám... ő az!» — A feje szédült és csak azért nem esett le a lováról, mert önkénytelenül is belekapaszkodott a szekér oldalába... Mikor kissé magához tért, szeme a kocsiban fekvő mozdulatlan emberi alakra tapadt.

Igen: ő volt az! Kmicic András, Orsa zászlósur, hanyatt nyúlt végig a szekérben, a feje be volt kötözve... A hold vörösös fénye mellett jól lehetett látni sápadt vonásait: mintha csak márványból vésték volna, vagy pedig a halál hideg lehelete fújta volna oda... Szeme le volt hűnyva: a legkisebb életjel nem látszott rajta.

— Vezérelje kegyelmeteket az Úr!... — szólt az öreg Billevics levett kalappal.

— Megálljanak! — szólt Olenka.

És halkán, de szinte türelmetlen hangon kérdezte:

— Él még?

— Még él; de minden pillanatban vége lehet...

Az öreg úr egy pillantást vetett a fiatal emberre:

— Nem érik el vele Lubicsot...

— A kegyelmes úr ránk parancsolt, hogy oda vigyük.

Azt mondta: ott akar meghalni.

— Az Isten vezéreljen!... siessenek!

— Isten áldja kegyelmedet.

A szekér folytatta útját, Olenka pedig nagybátyjával gyorsan elvágtatott az ellenkező irányban. Wodkotyig, mint a kisértetek suhantak némán az éjszakában. Mikor a leány kiszállt a nyeregből, Tamás úrhoz fordult és szaggatott lélekzettel szólt:

— Papot kell hozzá küldeni!... Valaki siessen azonnal

Upitába!

Billevics kiadta a rendeleteket.

Olenka szobájába sietett és ott térdre vetette magát:

— Uram, én Istenem! Tudd be neki, hogy az ellenség kezétől esett el!... Uram, tudd be ezt neki és légy kegyelmes iránta... Bocsásd meg az ő bűneit, Istenem, Atyám!...

A pap csak reggel hagyta el Lubicsot. Upitába menet betért Wodkotyba. Olenka eléje sietett:

— Talán... már?... — kérdezte remegve, de tovább nem folytathatta, szava elakadt.

— Még él — felelt a pap.

Két hétig minden áldott nap ment a staféta Wodkotyból Lubicsba és mindig azzal a válasszal tért vissza: «Még él!»... Végre új hírt hozott: maga a híres orvos mondta, hogy a zászlós úr túl van a veszedelmen.

Olenka misét mondatott az upitai templomban; de e naptól fogva megszűnt a stafétajárás Wodkoty és Lubics között. Különös az ilyen büszke fiatal leány szíve! Most újból maga előtt látta Kmicic bűneit és oly nagyoknak, oly megbocsáthatatlanoknak látta azokat, hogy mindenáron el akarta felejteni azt, hogy szereti...

XV. FEJEZET.

Már elmúlt egy hónapja, hogy András Lubicsban volt, mikor egy napon a hűséges Szorokát hívatta:

— Szoroka, öregem! — szólította meg az őrmestert. —

Az Isten kegyelmessége ragyog a lelkekre, érzem, hogy nem fogok meghalni...

— Szolgálatára, ezredes úram — szólott az öreg katona, miközben öklével könnyet morzsolott szét a szemében.

Kmicic pedig, mintegy magához beszélve, tovább folytatta:

— A vezeklés megszűnt... tisztán látom, hogy az isteni kegyelem és bűnbocsánat felém fordul...

Elhallgatott; ajka imát mormolt.

— Szoroka! — szólalt meg újra. — Ki van Wodkotyban?

— A kisasszony és Rossia ura.

— Dicsértessék az Úr neve!... Kérdezősködött valaki utánam?

— Wodkotyból mindennap futár jött, egészen addig, míg azt nem mondtuk, hogy kegyelmességed túl van a bajon.

— Azóta semmi?...

— Igenis: semmi.

— Úgy látszik, még nem hallottak rólam... majd magam mondok el nekik mindent. Senkinek sem szóltál, hogy Babinics név alatt harcoltam?

— Nem kaptam parancsot — felelt a katona.

— És a laudániak?... még nem tértek haza Woldovszki úrral?

— Még nem. De napról-napra várják megérkezésüket.

Két hét múlva Kmicic már ágyát elhagyhatta; már botra támaszkodva a kastély körül járt egy keveset. Holthalovány és igen gyenge volt.

Harmadnapra, vasárnap lévén, kijelentette, hogy templomba megy.

— Upitába megyünk — mondta Szorokának. — Istennel kell kezdeni... azután pedig Wodkotyba!

Szoroka nem mert ellenkezni; befogatott, gazdáját kényelmesen elhelyezte a hintóban és elmentek.

Lassacskán megtelt a templom: a nép és a környékbeli nemesség érkezett elsőnek, majd a messzebb fekvő helységek birtokosai, mert igen sok falunak nem volt temploma: az ellenség felégette.

Jókor érkeztek Upitába: a templomban még alig volt ember. András kissé ingadozó léptekkel, de régi délceg tartásával ment egyenesen a főoltár elé és ott térdre ereszkedett. Szoroka követte. Kmicicet nem ismerték meg. Egyrészt

a homlokán lévő fekete selyemkötés, másrészt halovány arca igen megváltoztatta a zászlós urat. Azt hitték, valamelyik nagy úr van átutazóban, aki a birtokát megy újból elfoglalni és útjában betér az Isten házába.

Kmicic leült a padba és annyira elmélyedt az imádkozásba, hogy észre sem vette a belépőket. Ájtatoskodásából csak akkor tért magához, mikor valaki ugyanabban a padban foglalt helyet.

Felemelte a fejét és szeme Olenka szomorú tekintetével találkozott.

A leány ráismert. Egy pillanatra megállt, mintha vissza akart volna fordulni, arca vérpiros lett, majd halovány, mint a hóvirág, de azután erőt véve magán, a zászlós úr mellé térdelt; a harmadik helyet Billevics Tamás foglalta el.

Kmicic és a leány lehajtották fejüket és kezükbe temették arcukat, de a szívük oly hevesen, lázasan dobogott, hogy szinte hallották a szavát...

Egyszerre András megszólalt:

— Dicsértessék az Úr Jézus!...

— Mindörökön örökké, ámen! — felelt halkan Olenka. És többet nem beszéltek.

A pap az ige olvasásához fogott. Kmicic hallgatta, de legnagyobb iparkodása mellett sem értette, mit mond. Mellette volt ő, aki után, akiért oly észbontó vágyódással epekedett!... Ott volt egészen közel hozzá. És bár érezte közelségét, mégsem mert a leány felé nézni, mert templomban voltak. Lehúnyta szemét, Olenka lélekzetét leste és szívta magába...

— Olenka!... Olenka mellettem van! — mondogatta magában. — A jóságos Isten hozott bennünket össze itt e templomban, ilyen irtózatossá válás után!

A pap befejezte a misét... Ebben a pillanatban a templom ajtaja előtt lódobogás, fegyvercsörgés zaja hallatszott.

Valaki a templomajtóból elkiáltotta magát:

— A laudániak!

És a templomban halkan, majd mind hangosabban ismételték:

— A laudániak! Megjöttek a laudániak!

A hivek nyugtalanodni kezdtek és mindenki a bejárat felé tekintgetett.

Egyszerre csak fegyveres csapat vonult be a templomba

Volodijovszkival és Zaglobával az élén, akik sarkantyújokat pengetve lépkedtek az oltár felé. A templomban lévők az érkezők elé tolongtak.

A két bajtárs pár pillanatra letérdelt az oltár elé, majd mind a ketten a sekrestyébe vonultak.

A laudániak a templom hajójában maradtak. Senkit sem üdvözölve, imába merültek.

Micsoda látvány is volt az! Harcias, erőteljes, széltől megtépett, fáradságtól megviselt, a háború tüzében megedzett alakok imádkoztak az édes hazában Istenhez.

Karddal volt arcukra írva a szörnyű háború története és az istenfélő laudániaknak dicsősége.

Ott voltak a Butrymok, Sztakiánok, Domasevicsek, Gosziewiczsek... De bizony csak a fele annak a lelkes csapatnak, amely egykor hazulról elindult!

Hiába keresték a menyecskék uraikat, hiába siráncokztak az aggastyánok fiaik után... és könny hullott könny után, mert akiknek meg hazajöttek kedveseik, örömben fakadtak sírva... A templom megtelt panasszal, jajjszóval; néha kiáltás hangzott: valakit kerestek, vagy kérdezősködtek valaki után... Aztán halálos csend...

A vitézek hallgatagon álltak fegyvereikre támaszkodva, dicsőséggel telve, de rémes sebhelyeiken könnyük csurgott végig.

A sekrestye felől csengetyű-szó hangzott. Erre elhallgatott a jajj és a panasz: mind térdre borultak. A pap bejött misézni, Volodijovszki és Zagloba követték. A pap hozzáfogott a miséhez.

A szent atya maga is igen meg volt hatva, mikor először fordult a hallgatóság felé és reszkető hangon mondta:

— Dominus vobiscum! — Mikor pedig az evangéliumba fogott, minden kard kirepült hüvelyéből, annak jeléül, hogy a laudániak mindig készen állnak az egyház védelmére.

A templom falán ott ragyogott a fény, melyet az acélra eső napsugár vetett oda és a pap alig tudta elénekelni az evangéliumot.

Véget ért a mise. A pap, miután helyére tette a szentseget, a hallgatóság felé fordult.

Egyszerre csend lett. A pap néhány baráti szóval üdvözölte a hazatérteket és azzal végezte szavait, hogy a király levelét fogja felolvasni, melyet a laudániak ezredese hozott.

A csendesség még nagyobb lett és a következő pillanatban megcsendült a tisztelendő hangja és szólt ekképpen:

Mi Kázmér János, Lengyelország királya, Lithvánia, Mazovia, Poroszhon nagyhercege, stb., stb. Az Atyának, a Fiúnak és a Szentlélek Istennek nevében. Ámen.

Valamint a haza és király ellen vétkező bűnösök elveszik büntetésüket itt a földön és mielőtt Isten ítélőszéke elé járulnának, úgy illő, hogy viszont a jók megjutalmaztassanak és az erény dicsősége annál teljesebb legyen.

Ennélfogva adjuk tudtára az egész nemességnek, a katonaságnak és a polgári hatóságoknak, egész lithván nagyhercegségünknek és szamogátiai tartományunknak, hogy Kmicic András, Orsa zászlósura, aki nekünk igen kedves hivünk, példátlan szolgálataival, melyeket a hazának tett és amelyek dicsőséggel övezik homlokát, múltjának minden vétkét elfeledtette velünk. És el kell felednie mindenkinek a zászlósúr múltját, amelyet befed ragyogásával a jelen dicsősége...

Itt a pap abba hagyta az olvasást és Andrásra tekintett. Kmicic felemelkedett térdelő helyzetéből, sápadt arcát fel emelte és fejét a pad támlájához támasztva, lehúnyta szemét. Olyan volt, mintha elvesztette volna eszméletét...

Minden szem a zászlósúr felé fordult és az emberek suttogni kezdtek:

— Kmicic nagyúr!... Kmicic!... Kmicic ott áll a Bille-vicsék mellett!...

De a pap intett, hogy folytatni fogja: újra csend lett.

«Mikor az említett zászlósúr hűséget fogadott Radzivillnek e szörnyűséges háború elején, nem érdekből, hanem teljes jóhiszeműséggel cselekedte azt. Azt hitte, így tesz szolgálatot hazájának. Az áruló herceg teljesen félrevezette és saját gonosz céljaira akarta felhasználni a fiatal embert.

Mikor Radzivill János Orsa zászlósúrárt Boguszlász herceghez küldte, lehullt a fiatal hős szeméről a rá kötött fátyol. Boguszlász nyíltan feltárta előtte egész gaz tervüket és ekkor, nemcsak hogy nem ajánlkozott arra, amint a rágalom hirtelente róla, hogy kezét ránk emelje, hanem ellenkezőleg: elfogta az árulót, hogy rajta bosszút állhasson»...

— Én Istenem, légy irgalmas irántam, szegény bűnös iránt! — szólalt meg András mellől egy női hang.

A templomban pedig felhangzott a csodálat moraja.

A pap folytatta:

«A herceg megsebesítette őt. Alig épült fel súlyos sebéből, Csensztohovába ment, ott testével védelmezte a szent helyet, példát adva mindenkinek bátorságával, kitarásával. Élete kockáztatásával tönkre tette az ellenség öreg ágyúját és ez alkalommal foglyul esett, halálra ítélték és eleven meg akarták sütni»...

A templomban az asszonyok zokogása hallatszott, Olenka pedig reszketett egész testében, mint a lázas beteg.

«De a szent Szűz, akiért a zászlósúr oly hősileg küzdött, megszabadította őt a borzasztó haláltól. Ekkor utánunk jött Sziléziába. Ő kísért vissza bennünket édes hazánkba és útközben, mikor az ellenség ránk támadt, harmad magával rávetette magát a svéd csapatra, hogy azt feltartóztassa és így megvédhesse királyát. Megsebesítve, a saját véérébe gázoltan esett ott el Kmicic András. Mindenki azt hitte, hogy kilehelte lelkét»...

Olenka két kezét halántékára szorította és égő ajkával levegő után kapkodott:

— Édes Istenem!... Istenem!... Istenem!...

Majd ismét a pap hangja hallatszott:

«De hála Istennek és gondos ápolásunknak, a zászlósúr ismét talpra állt. De még ekkor sem pihent, hanem harcolt tovább, diadalt diadalra halmozott és dicsőség járt vele és utána. A hetmanok az ő nevét emlegették példának, valahányszor buzdítani akarták csapataikat. Varsó szerencsés visszavétele után Poroszországba küldték őt, ahol *Babinics* álnév alatt vitt véghez újabb hőstetteket»...

Mikor elhangzott a *Babinics* név, a templom is megtelt suttogással:

— Így hát ő volt a híres, a rettegett *Babinics*!... *Kmicic* András! A svédek legyőzője!... A háború diadalai mind e névhez fűződtek!... *Kmicic* volt!...

Az emberek az oltár felé kezdtek tolongani, hogy jobban lássák a fiatal hőst:

— Áldja meg őt az Isten!... Isten áldja meg! — hangzott mindenfelől.

A pap András felé fordult és megáldotta őt; a zászlósúr amint a pad hátához dőlt, inkább halotthoz hasonlított, mint élőhöz, mert boldogságtól megtelt lelke az ég felé szárnyalt, odahagyva testét...

A pap azonban tovább olvasta a levelet:

«Ott tüzzel-vassal verte tönkre az ellenséget. Protszkinál újabb diadalt aratott, magát Boguszlászt is levágta és foglyul ejtette. Később Szamogátiába tért és jól tudjuk mindannyian, hány városunk és falunk köszöni neki fennmaradását».

— Tudjuk!... Bizony tudjuk! — zúgták a hivek!

— Csendesüljenek! — szólt a szent atya, felemelve a király levelét:

«Addig is, míg mindezt a legközelebbi nemzetgyűlés elé terjeszthetjük, ahol érdemeiért a nemzet illően kitünteti, a hőst Szamogátia tartományfőnökévé tesszük s kérjük önöket, kedvelt hiveink, véssék szívükbe és emlékükhöz az elmondottakat».

A pap elkészült az olvasással; most az oltár felé fordult és imához fogott. András kezén gyengéd női kéz szorítását érezte. Arra fordult és látta, hogy Olenka fogta meg kezét és mielőtt magához térhetett volna, a leány az egész közönség szeme láttára, ott az oltár előtt megcsókolta völegénye kezét.

— Olenka!

De Olenka már felállt, befátyolozta arcát és nagybátyjához fordult:

— Bácsi, menjünk, menjünk, amilyen gyorsan csak lehet! És a sekrestye ajtaján át elhagyták a templomot.

András utánuk akart sietni, de nem bírt... minden ereje cserben hagyta.

Egy negyedóra múltán végre a templom előtt találta magát. Zagloba és Volodijovszki támogatták.

Rengeteg sok nép vette őket körül. Mindenki látni kívánta a hőst, különösen az asszonyok. A kör mindjobban összehorult András körül, úgy, hogy a lovagot a laudániaknak kellett megvédelmeznük az agyonnyomatástól.

— Lássá, András uram, milyen szép ajándékot hoztunk mi kegyelmednek! Úgy-e, talán kegyelmed sem remélt ennyit?... Most pedig el Wodkotyba!... Wodkotyba esküvőre, lakodalomra!...

A beszéd folytatását elnyomta a Jozva Butrym, meg a többi laudáni hangja:

— Éljen Kmicic uraság!

— *Vivat!* — zúgta a tömeg. — Éljen a mi tartományfőnökünk!... *Vivat!*

— Előre, Wodkotyba, Wodkotyba! — üvöltötte ezer torok. Örült tolongás, tülekedés támadt. A laudániak nyeregbe

ültek. Kmicic mellé a hintóba Volodijovszki és Zagloba ült. Így indultak mind a nép lelkes éljenzése közben haza felé.

Már maguk mögött hagyták a várost, mikor Volodijovszki hirtelen Kmicic füléhez hajolt:

— Zászlósuram, nem tudná megmondani, hol a... *másik*?

— Wodkotyban — felelt Kmicic.

Vajjon a széltől, vagy egyéb izgalmaktól mozdult-e meg az ezredes kicsi, ideges bajsza?... Annyi bizonyos, hogy az egész úton úgy állt, mint a söрте.

Zagloba örömeiben oly mély basszus hangon kornyikált, hogy a lovak megbokrosodtak:

Ketten voltunk a világon
Eddig Katóm, édes párom!

De most majd más nóta járja:
Hárman leszünk nemsokára!

✱

... Annetta ezen a vasárnapon nem ment templomba, ő volt soron, hogy ápolja a beteg Kulvicsnét.

Olenka mint a szélvész rebtent be Annetta szobájába:

— Jézus Mária! Mi történt? — kiáltott Kraszienzska kisasszony.

— Annetta, tudod-e, hogy kicsoda Babinics?... Kmicic András!!

Annetta remegett:

— Kitől hallottad?

— Felolvasták a király levelét... Volodijovszki ezredes hozta... A laudániak...

— Volodijovszki is visszatért? — kiáltotta Annetta.

Billevics kisasszony mindent elmesélt barátnéjának. Szagatott szavakkal adta elő, mi történt a templomban és mint az örült szaladgált a szobákban, folyton ismételve:

— Nem vagyok méltó ő hozzá, nem vagyok méltó.

És iszonyú szemrehányásokkal illette önnönmagát.

Hiába futkosott utána Annetta és próbálta őt vigasztalni, Olenka egyre azt hajtogatta, hogy ő méltatlan András szerelmére... Azután megint lázasan beszélt Csensztohováról, Boguszlász elhurcolásáról és Babinics egyéb hőstetteiről; majd újra azt emlegette, hogy ő milyen rosszleány és klastromba készült vezekelni bűneiért.

A leány panaszkodásának Tamás úr vetett véget, aki, mint a kilőtt golyó, egyszerre csak a leányoknál termett:

— A nagy Isten nevére! Egész Upita ide tódul hozzánk! Már a faluba értek és Kmicic bizonyosan velük van!

Nagy lárma jelezte a tömeg közeledését. Tamás bácsi megragadta Olenkát és kivonszolta a kastély elé, Annette követte őket.

A sok lovastól és gyalogostól csak úgy hemzsegett az út, ameddig a szemük látott: ember-ember hátán tolongva közeledett. Végre a kastély udvarához értek.

Akik gyalogszerrel jöttek, a kert körüli árokba ugrottak és felmászta a fákra, kerítésre, folytonos kiabálás közben kalapjukat a levegőbe hajigálva. A kocsik begördültek a nyitott kapun.

Végre bevonultak a laudániak, közbe fogva a hintót, melyben a zászlósúr ült bajtársaival. A hintó nem juthatott el a tornác elé, azt lehetetlen volt még csak meg is közelíteni a tömegtől. Kissé odébb állt meg. Zagloba és Volodijovszki kiugrottak, hogy Andrászt támogassák; de ő elhárította magától segítségüket és még sápadtabban, mint mikor a templomban volt, kissé ingadozó lépéssel, de felemelt fejvel és merész tekintettel haladt fel a tornác lépcsőjén.

Olenka a tornác korlátjához támaszkodott, de amint András közelebb ért hozzá és a leány megpillantotta sápadt arcát hősének, aki annyi évi szenvedés után híven érte jön, nem bírta ki tovább és ajka panaszos hangokra nyílt...

Mikor András kedveséhez közeledett, a gyengeségtől és boldogságtól nem tudott egyebet szólni, csak egyre azt mondogatta:

— Olenka! Úgy-e, Olenka!... Úgy-e!...

Ekkor a leány térdre hullott és úgy hajolt vőlegényéhez:

— András, méltatlan vagyok arra is, hogy sebeidet csókoljam.

Ebben a pillanatban visszatért András régi ereje: mint a pelyhet kapta fel drága mátkáját és szívéhez szorította...

Óriás üvöltés töltötte be az egész vidéket; a laudániak elsütötték muskétáikat, minden arcon kigyúlt a lelkesedés pírja és minden szem a meghatottságtól ragyogott.

★

... Kmicic röviddel boldog egybekelésük után a király és haza hívó szavára magára hagyta szerelmes asszonyát, hogy újabb dicsőséggel térjen vissza hozzá... Végleg Wodkotyban telepedtek le, ahol mint Szamogátia tartományfőnöke sok évig boldogságban, alattvalóitól tisztelve, szeretve, uralkodott.

Az írigyek (mert hiszen hol nem akadnak ilyenek?) azt állították ugyan, hogy nagyon is hallgat a felesége szavára; de András ezt nem restelte, sőt maga szokott eldicsekedni azzal, hogy minden fontos kérdést az ő százsorszép, édes asszonyával együtt intéznek el.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Keresett regények:

R. Bazin:

Sarjadó búza Egyedül jogositott magyar fordítás.
Fordította: *Várkonyi Nándor. Mihelics Vid* dr.
előszavával. *Ujdonság.*

H. Bordeaux:

Kis Keresztesek Fordította: *Kertész Kálmán.*

Dickens:

Ritkaságok régi boltja Fordította: *Várdai Béla* dr. *Márton Lajos* rajzaival.

Eyth:

Küzdelem a piramisért Egyedül jogositott magyar fordítás. Fordította: *Pogány Kázmér.*

Finta Sándor:

Rózsavár *Ujdonság.*

G. Freytag:

Üzlet és becsület Fordította: *Erdélyi Antal.*

P. Keller:

Hubertus Egyedül jogositott magyar fordítás. Fordította: *Mihelics Vid* dr. *Ujdonság.*

P. Keller:

Hágár fia Egyedül jogositott magyar fordítás. II. kiadás. Fordította: *Auer István.*

P. Keller:

Idegen tükörben Egyedül jogositott magyar fordítás. Fordította: *Auer István.*

Sienkiewicz:

Sivatagban-Őserdőben Ford.: *Bányai Kálmán.*
Mühlbeck Károly rajzaival. II. kiadás. *Ujdonság.*

Megjelentek és kaphatók a Szent-István-Társulat Könyvkiadóhivatalában Budapest, VIII., Szentkirályi-utca 28. és Könyvkereskedéseiben: Szeged, Cegléd, Pécs és Balassagyarmat.

OSZK

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

